

องค์ประกอบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาดูแลชีวิตและการพัฒนามนุษย์แบบ 2.1 ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต

ภาควิชาการศึกษาดูแลชีวิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

องค์ประกอบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาดูชีวิตและการพัฒนามนุษย์แบบ 2.1 ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต

ภาควิชาการศึกษาดูชีวิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

FACTORS AND GUIDELINES TO FACILITATE LIFELONG LEARNING IN NON-
FORMAL AND INFORMAL EDUCATION SUB-DISTRICT CENTERS

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Doctor of Education LIFELONG EDUCATION AND HUMAN DEVELOPMENT

Department of LIFELONG EDUCATION

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2018

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

56251803 : การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์แบบ 2.1 ศาสตร์ศึกษาดุษฎีบัณฑิต

คำสำคัญ : องค์ประกอบ, การเรียนรู้ตลอดชีวิต, กศน.ตำบล

นางสาว สิตาภา เกื้อคลัง: องค์ประกอบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัทรพล มหาพันธ์

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ทั้งวิธีเชิงปริมาณ (Quantitative Method) และวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล และ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

การวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะคือ 1) การศึกษาองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยการวิเคราะห์จากเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และโดยการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล จำนวน 17 คน 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์หัตถ์บังชี้และองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ด้วยการเก็บข้อมูลจากครูกศน.ตำบล จำนวน 392 คน โดยใช้แบบสอบถาม 3) การจัดทำแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ด้วยการสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 ท่าน โดยการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัย พบว่าองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล มีทั้งหมด 25 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การบริหารหลักสูตร 2) งบประมาณและสถานที่ 3) การเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตำบล 4) บุคลากรของกศน.ตำบล 5) การบริหารจัดการกศน.ตำบล 6) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามบริบทของชุมชน 7) การสำรวจและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 8) การวางแผนการปฏิบัติงานของครูกศน.ตำบล 9) การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมของครูกศน.ตำบล 10) การบริหารงบประมาณและการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ 11) การออกแบบกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสิ่งแวดล้อมของครูกศน.ตำบล 12) การออกแบบการเรียนรู้ 13) ความเข้าใจผู้เรียนและการสร้างบรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูกศน.ตำบล 14) การสร้างความร่วมมือกับชุมชนและการเป็นแบบอย่างที่ดี 15) แหล่งเรียนรู้และการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ 16) การบริหารจัดการและบุคลากรของแหล่งการเรียนรู้ 17) ความร่วมมือของชุมชนในการวางแผนและการดำเนินการ 18) การร่วมรับผลประโยชน์ของชุมชน 19) ความร่วมมือของชุมชนในการประเมินผล 20) ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา 21) ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการวางแผนการจัดการศึกษา 22) ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการสำรวจความต้องการของชุมชน 23) ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ 24) ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาหลักสูตร 25) ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการประเมินผล สำหรับแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ประกอบไปด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารจัดการ 2) บุคลากรของกศน.ตำบล 3) แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน 4) การมีส่วนร่วมของชุมชน จำนวน 3 แนวทาง และ 5) การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย โดยมีผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($X = 3.4981$) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($X = 3.6052$)

56251803 : Major LIFELONG EDUCATION AND HUMAN DEVELOPMENT

Keyword : Factor, Lifelong Learning, Non-Formal and Informal Education Sub-District Center

MISS SITAPHA KUEAKLANG : FACTORS AND GUIDELINES TO FACILITATE LIFELONG LEARNING IN NON-FORMAL AND INFORMAL EDUCATION SUB-DISTRICT CENTERS THESIS ADVISOR : ASSISTANT PROFESSOR PATTARAPOL MAHAKAN, Ph.D.

This study was conducted by using Mixed Method Research approach with both Quantitative method and Qualitative method. The main purposes were 1) to analyze the factors to facilitate lifelong learning in non-formal and informal education sub-district centers and 2) to present the guidelines to facilitate lifelong learning in non-formal and informal education sub-district centers.

This research was divided into 3 phases that they were 1) to study the factors to facilitate lifelong learning in non-formal and informal education sub-district centers by conducting the content analysis from documents principles concepts theories and related researches, then interviewing the stakeholders of non-formal and informal education sub-district centers, 2) to collect the data and to analyze the key performances and factors to facilitate lifelong learning in non-formal and informal education sub-district centers by using the questionnaires. The samples were 392 teachers of non-formal and informal education sub-district centers. 3) to create the guidelines to facilitate lifelong learning in non-formal and informal education sub-district centers by using focus-group approach with 10 experts.

The results found that there were 25 factors to facilitate lifelong learning in non-formal and informal education sub-district centers which they were 1) curriculum management, 2) budget and places, 3) being a center of lifelong learning for the sub-district, 4) human resources of non-formal and informal education sub-district centers, 5) non-formal and informal education sub-district centers management, 6) learning management through the community context, 7) examining and developing community learning centers, 8) teachers' working plans of non-formal and informal education sub-district centers, 9) using technology and innovations of non-formal and informal education sub-district centers teachers, 10) budgets and roles management, 11) designing the activities to raise the awareness through country, religion, royal dynasty, and environments of non-formal and informal education sub-district centers teachers, 12) learning design, 13) understanding and designing learning activities of non-formal and informal education sub-district centers teachers, 14) cooperating with the community and being good role model, 15) learning resources and activities management, 16) management and human resources of learning centers, 17) community cooperation in planning and operating, 18) advantages for the community, 19) the community cooperation for assessment, 20) the cooperation of network partners for educational management, 21) the cooperation of network partners for educational planning, 22) the cooperation of network partners for community needs analysis, 23) the cooperation of network partners for learning materials and learning resources development, 24) the cooperation of network partners for curriculum development, 25) the cooperation of network partners for assessing the guidelines to facilitate lifelong learning in non-formal and informal education sub-district centers including with 5 components; 1) management, 2) human resources of non-formal and informal education sub-district centers, 3) community learning resources, 4) the community cooperation in 3 ways, and 5) the cooperation of network partners. The evaluation was at high level ($X = 3.4981$), and the possibility was at high level ($X = 3.6052$)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้คงไม่อาจสำเร็จสมบูรณ์ลุล่วงได้ หากปราศจากความเมตตากรุณาจากท่าน อาจารย์ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล มหาพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา อาจารย์ ดร.ปาน กิมปี อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ทำให้ผู้เขียนได้หัวข้อในการทำวิทยานิพนธ์ และกรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาของผู้เขียน ได้ให้ข้อมูลและคำแนะนำต่างๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้เขียน ทั้งท่านอาจารย์ยังได้สละเวลาอันมีค่าตรวจสอบความถูกต้องของงานผู้เขียนอีกด้วย ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งและสำนึกในพระคุณของท่านอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณท่าน อาจารย์ไว้ ณ ที่นี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชิตชงค์ นันทนาเนตร ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ และอาจารย์รองศาสตราจารย์ ดร.ชนกนารถ บุญวิวัฒนะกุล กรรมการวิทยานิพนธ์ ที่ท่านได้กรุณาชี้แนะแนวทางและคำแนะนำ ตลอดจนข้อสังเกตต่างๆ ทำให้ผู้เขียนได้พัฒนาแนวความคิดและไตร่ตรองปัญหาต่างๆ ได้อย่างรอบคอบมากยิ่งขึ้น จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ต่างๆ อันผู้เขียนมิได้เอ่ยนาม ที่ได้อบรมสั่งสอนให้ความรู้ทางด้านวิชาการแก่ผู้เขียน รวมทั้งได้แต่งตั้งมาให้ผู้เขียนได้ใช้ค้นคว้า อ้างอิง จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้

สุดท้ายผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ที่ช่วยสนับสนุนในด้านการศึกษาแก่ผู้เขียนมาตั้งแต่ด้วยเยาว์ ขอบพระคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ที่ได้สนับสนุนทุนการศึกษา ขอบคุณเพื่อนๆ ทุกคน ที่เป็นกำลังใจสำคัญตลอดมา จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความบกพร่องประการใด ผู้เขียนขออภัยในความผิดพลาดไว้แต่เพียงผู้เดียว

สิตาภา เกื้อคลัง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ช
ตารางที่.....	ฉ
ภาพที่.....	๗
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. คำถามการวิจัย.....	9
3. วัตถุประสงค์การวิจัย.....	9
4. ขอบเขตของการวิจัย.....	9
4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	10
4.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	10
5. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	11
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
บทที่ 2	13
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวข้องข้องกับการศึกษาตลอดชีวิต.....	13
ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการการศึกษาของกศน.ตำบล.....	63
ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูกศน.ตำบล.....	105

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน	133
ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต	145
ตอนที่ 6 แนวคิดเกี่ยวกับภาคีเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต	160
ตอนที่ 7 แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบ	172
ตอนที่ 8 แนวคิดเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน	177
ตอนที่ 9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	186
ตอนที่ 10 กรอบแนวคิดในการวิจัย	200
บทที่ 3	201
วิธีดำเนินการวิจัย	201
ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	201
ระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ตัวบ่งชี้และองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้.....	202
ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล.....	202
ระยะที่ 3 การจัดทำแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล.....	205
บทที่ 4	208
ผลการวิจัย	208
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล.....	208
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล.....	218
ตอนที่ 3 ผลการศึกษาแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล.....	309
บทที่ 5	326
สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	326
วิธีดำเนินการวิจัย	326
สรุปผลการวิจัย.....	328
อภิปรายผลการวิจัย.....	343
ข้อเสนอแนะ.....	371

ภาคผนวก.....	372
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ.....	373
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	377
ภาคผนวก ค.....	408
ผลการตรวจสอบดัชนีความสอดคล้อง	408
(Index of Item Objective Congruence : IOC)	408
รายการอ้างอิง	438
ประวัติผู้เขียน.....	446

ตารางที่

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	218
ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล <u>รายด้าน</u>	219
ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล <u>รายข้อ</u>	222
ตารางที่ 4 แสดงค่า KMO and Bartlett's Test ของการวิเคราะห์องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ การกศน.ตำบล.....	246
ตารางที่ 5 แสดงค่า Eigenvalues ของผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน.ตำบล ด้านการบริหารจัดการกศน.ตำบล.....	248
ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุดองค์ประกอบ ที่ 1.....	250
ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุดองค์ประกอบ ที่ 2.....	252
ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุดองค์ประกอบ ที่ 3.....	254
ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุดองค์ประกอบ ที่ 4.....	255
ตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด องค์ประกอบที่ 5.....	256
ตารางที่ 11 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด องค์ประกอบที่ 6.....	258
ตารางที่ 12 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด.....	259
ตารางที่ 13 แสดงค่า KMO and Bartlett's ของผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล.....	261

ตารางที่ 35 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชูด..... 302

ตารางที่ 36 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชูด..... 303

ตารางที่ 37 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชูด..... 305

ตารางที่ 38 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชูด..... 307

ตารางที่ 39 ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต..... 312

ตารางที่ 40 ผลการประเมินความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ .. 318

ตารางที่ 41 ผลรวมการประเมินความเหมาะสมของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต . 323

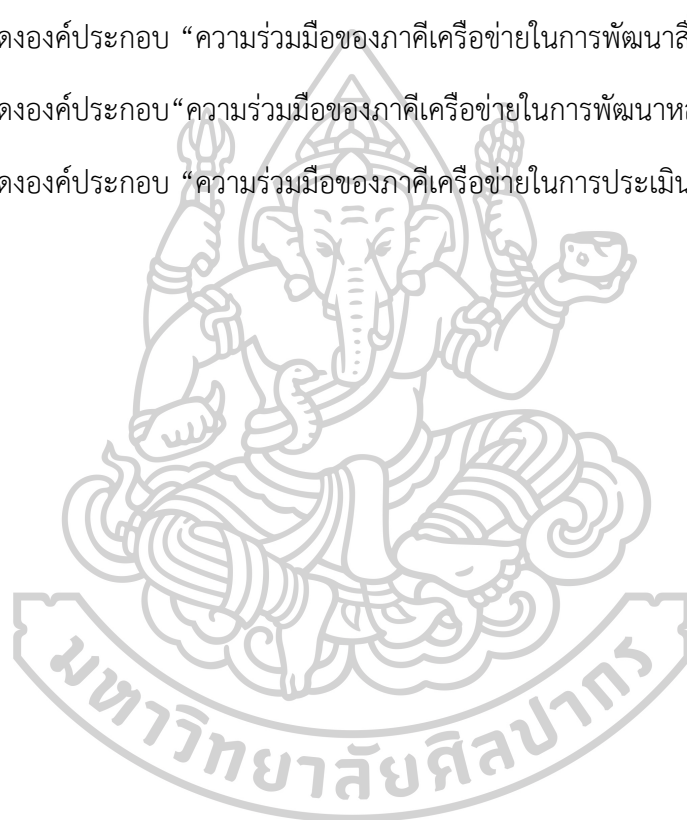
ตารางที่ 42 ผลรวมการประเมินความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต .. 324

ภาพที่

	หน้า
ภาพที่ 1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูการศึกษาจากระบบโรงเรียน	44
ภาพที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา 3 ประเภท.....	55
ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย	200
ภาพที่ 4 แสดงองค์ประกอบ “การบริหารหลักสูตร”	251
ภาพที่ 5 แสดงองค์ประกอบ “งบประมาณและสถานที่”	253
ภาพที่ 6 แสดงองค์ประกอบ “การเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตำบล”	254
ภาพที่ 7 แสดงองค์ประกอบ “บุคลากรของศน.ตำบล”	256
ภาพที่ 8 แสดงองค์ประกอบ “การบริหารจัดการศน.ตำบล”	258
ภาพที่ 9 แสดงองค์ประกอบ “การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามบริบทของชุมชน”	259
ภาพที่ 10 แสดงองค์ประกอบ “การสำรวจและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน”	260
ภาพที่ 11 แสดงองค์ประกอบ “การวางแผนการปฏิบัติงานของครูศน.ตำบล”	265
ภาพที่ 12 แสดงองค์ประกอบ “การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมของครูศน.ตำบล”	268
ภาพที่ 13 แสดงองค์ประกอบ “การบริหารงบประมาณและการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่”	270
ภาพที่ 14 แสดงองค์ประกอบ “การออกแบบกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสิ่งแวดล้อมของครูศน.ตำบล”	271
ภาพที่ 15 แสดงองค์ประกอบ “การออกแบบการเรียนรู้”	273
ภาพที่ 16 แสดงองค์ประกอบ “ความเข้าใจผู้เรียนและการสร้างบรรยากาศในการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ของครูศน.ตำบล”	274
ภาพที่ 17 แสดงองค์ประกอบ “การสร้างร่วมมือกับชุมชนและการเป็นแบบอย่างที่ดี”	276
ภาพที่ 18 แสดงองค์ประกอบ “แหล่งเรียนรู้และการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้.....	282
ภาพที่ 19 แสดงองค์ประกอบ “การบริหารจัดการและบุคลากรของแหล่งการเรียนรู้”	285
ภาพที่ 20 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของชุมชนในการวางแผนและการดำเนินการ	292

ภาพที่ 21 แสดงองค์ประกอบ “การร่วมรับผลประโยชน์ของชุมชน”	294
ภาพที่ 22 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของชุมชนในการประเมินผล”	295
ภาพที่ 23 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา”	299
ภาพที่ 24 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการวางแผนการจัดการศึกษา”	301
ภาพที่ 25 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการสำรวจความต้องการของชุมชน”	303
ภาพที่ 26 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้”	305
ภาพที่ 27 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาหลักสูตร”	307
ภาพที่ 28 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการประเมินผล”	309

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสังคมโลกกำลังเผชิญกับสภาพความเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ซึ่งทั้งหมดล้วนส่งผลถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของทุกคนในสังคม ดังนั้นการพัฒนาค้นให้มีศักยภาพและรู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข จึงเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะหากสังคมมีคนที่มีความรู้สูงย่อมได้เปรียบในการที่จะช่วยกันขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย

นักวิชาการทั้งหลายต่างยอมรับว่าการพัฒนา “คน” หรือ “ทรัพยากรมนุษย์” เป็นการพัฒนาที่สำคัญที่สุดและถือเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าและยั่งยืนเมื่อเปรียบเทียบกับการลงทุนด้านอื่นๆ ซึ่งการพัฒนาอื่นใดก็ตามย่อมยากที่จะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้หากมีการละเลยและมองข้ามการพัฒนาคนให้มีศักยภาพมีคุณธรรม จริยธรรม ดังพระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ว่า

“การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการลงทุนที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ และเราใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยวิธีต่างๆ ในบรรดาปัจจัยต่างๆ ที่มีความสำคัญต่อประสิทธิผลในการพัฒนาซึ่งมีหลายปัจจัยนั้น ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด แม้เราจะมีปัจจัยอื่นๆ อย่างสมบูรณ์ แต่ถ้าทรัพยากรมนุษย์ไม่มีคุณภาพแล้ว การพัฒนาก็ไม่อาจประสบผลสำเร็จสูงสุดได้”

(พระราชดำรัส สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ

กรุงเทพฯ วันที่ 2 มิถุนายน 2538)

การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาค้นให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีความสามารถเต็มตามศักยภาพ มีการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักของการพัฒนาทั้งปวง การศึกษาเป็นหนทางแห่งการพัฒนาชีวิตและสร้างความมั่นคงไม่ว่าจะเป็นการศึกษาใน

ระบบโรงเรียน นอกกระบบโรงเรียนหรือการศึกษาตามอัธยาศัย เพราะจะช่วยเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ ความสามารถให้แก่บุคคล ดังนั้นการศึกษาจะต้องไม่สิ้นสุดเพียงแค่จบจากโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาต่างๆ แต่จะต้องส่งเสริมให้ทุกคนได้เรียนอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าจะจบการศึกษาในระบบไปแล้วก็ตาม โดยโรงเรียนจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้เตรียมความพร้อมด้านความรู้ ความสามารถ และปลูกฝังแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตให้แก่ผู้เรียนเพื่อให้มีทัศนคติแรงจูงใจ ใฝ่เรียนรู้ และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การพัฒนาคุณภาพประชากร กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญต่ออนาคตการดำรงอยู่ของประเทศ ท่ามกลางกระแสเศรษฐกิจระหว่าง ประเทศที่มีการแข่งขันสูงและสภาพปัญหาสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่ทับทวีขึ้นทุกขณะ การมี กำลังคนที่กล้าแข็งทั้งทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญา พร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาและความ เปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างเท่าทันและมีวิจารณญาณ ไม่ว่าจะในสังคมเมืองไปจนถึงสังคมระดับรากหญ้า คือชุมชนท้องถิ่นต่างๆ จะเป็นหลักประกันความมั่นคงโดยรวมของประเทศในระยะยาว “การศึกษา เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศและประชาชนให้มีคุณภาพบนพื้นฐานความเสมอภาคและเป็น ธรรม ในการขจัดความไม่รู้หนังสือให้หมดไปจากสังคมไทย เพื่อยกระดับการศึกษาของประชาชนทุก กลุ่ม ทุกวัย ให้มีประสิทธิภาพและเสมอภาคในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งยังเป็นพลัง สำคัญในการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมอุดมปัญญา สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ต่อไป” (สารนายกรัฐมนตรีนื่องในโอกาส “วันที่ระลึกสากลแห่งการเรียนรู้หนังสือ” ประจำปี 2555 วันที่ 8 กันยายน 2555)

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นรูปแบบของการเรียนรู้ของมนุษย์ ที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ทุก คนนับตั้งแต่วัยแรกเกิดจนกระทั่งตาย การศึกษาเกิดขึ้นพร้อมกับชีวิตมนุษย์และอยู่คู่ขนานไปกับชีวิต ของมนุษย์ จึงสามารถกล่าวได้ว่า การศึกษาคือชีวิต (John Dewey) การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่มิอยู่ควบคู่ กับสังคมมนุษย์เราสามารถเลือกที่จะศึกษาเรียนรู้ได้ในช่วงเวลาต่างๆ ของชีวิตตามความต้องการและ เหมาะสม การศึกษาเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ ทั้งในครอบครัว วัด ชุมชน สถาบันการศึกษา สถานประกอบการและแหล่งอื่นๆ เราจะเห็นได้ว่าการศึกษาตลอดชีวิตกลายเป็นความจำเป็นของทุก คนในยุคปัจจุบัน เพื่อให้สามารถก้าวทันโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การส่งเสริมการศึกษา ตลอดชีวิตนั้นต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับการศึกษาตามรูปแบบที่ต้องการ มีความยืดหยุ่น หลากหลายตามโอกาสและสถานการณ์ ทุกภาคส่วนในสังคมต้องมีบทบาทร่วมกันในการจัดการศึกษา เช่น บ้าน วัด ที่ทำงาน สถานประกอบการ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนสัตว์ สโมสร ศาลาประชาคม เป็น

ต้น ซึ่งอาจเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของสถาบันการศึกษา เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน เช่น บริการข่าวสาร ข้อมูลต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งความรู้ให้ผู้เรียนสามารถศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ส่วนกิจกรรมการเรียนรู้สามารถจัดได้อย่างหลากหลายโดยอาจใช้สื่อประเภทต่างๆ เช่น เรียนรู้จากครูผู้สอน วิทยุ โทรทัศน์ วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ แบบเรียนสำเร็จรูป หนังสือพิมพ์ การประชุม การอบรม เป็นต้น ทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียนเป็นสำคัญวันนี้ คงถึงเวลาแล้วที่รัฐบาลจะต้องยกเครื่องปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทยอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ โดยเฉพาะการส่งเสริมทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมเพื่อให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพ ทุกระดับและทุกประเภทการศึกษา เพื่อขับเคลื่อนผลักดันให้คนไทยได้มีการศึกษาตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ และเติมเต็มให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ประเทศไทยเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศในอนาคต และส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ดังที่ปรากฏชัดใน “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะรัฐมนตรีแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน” ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคณะคนไทยทุกกลุ่มวัยให้มีศักยภาพ โดยการสร้างโอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้คนทุกกลุ่มวัยสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และองค์ความรู้ที่หลากหลาย ทั้งนี้ด้วยการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ให้ตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต และความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างรู้เท่าทัน การเสริมสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งในระดับท้องถิ่น ชุมชน และประเทศ การสร้างปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างโอกาสอย่างเป็นธรรมให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพได้อย่างทั่วถึง รวมถึงสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ โดยไม่ถูกกีดกันและแบ่งแยกและการจัดระบบความสัมพันธ์ของสวัสดิการทางสังคมที่จัดโดยระดับชาติ ระดับท้องถิ่นและชุมชนอย่างเชื่อมโยงและเกื้อกูล ควบคู่กับการกระจายอำนาจให้ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง แต่ในปัจจุบันสถานะของประเทศในด้านสังคมนั้นยังเกิดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา เนื่องจากประชาชนยังเข้าไม่ถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน และโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาในระดับปริญญาตรี ยังมีความแตกต่างกันตามฐานะของกลุ่มประชากรระหว่างเขตเมืองกับเขตชนบท และระหว่างภูมิภาค ซึ่งความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาสำคัญในสังคมไทย ทั้งความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ โอกาสการเข้าถึงบริการภาครัฐและการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ นำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศที่ลดทอนความเข้มแข็งทาง

เศรษฐกิจและความมั่นคงทางสังคม จากการกระจายรายได้และผลประโยชน์ของการพัฒนาไปยังกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม บางพื้นที่และบางสาขาการผลิตไม่ทั่วถึงเป็นธรรม ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่ในกลุ่มที่มีโอกาสและรายได้สูง นอกจากนี้ความเหลื่อมล้ำยังส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ อาทิ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชั่น คนยากจนขาดโอกาสการเข้าถึงบริการการศึกษาและสาธารณสุขที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม การแย่งชิงทรัพยากร การรับรู้ข้อมูลข่าวสารปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติด จากเหตุผลดังกล่าวจึงนำไปสู่ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ซึ่งมีกรอบวิสัยทัศน์ในการพัฒนาศักยภาพคนให้สนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศและการสร้างสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ โดยให้ประชาชนทุกช่วงวัยมีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic Security) และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การศึกษาและการเรียนรู้ต้องได้รับการพัฒนาคุณภาพ และสถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งเป็นฐานรากที่เอื้อต่อการพัฒนาคน และกรอบวิสัยทัศน์ในการลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยการกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น และการบริการทางสังคมควรมีคุณภาพและมีการกระจายอย่างทั่วถึง โดยมีแนวทางในการพัฒนา คือ 1) การพัฒนาศักยภาพคนในทุกช่วงวัยให้สนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศ โดยช่วงวัยเด็กตั้งแต่แรกเกิดให้มีพัฒนาการที่สมวัยในทุกด้าน วัยเรียน วัยรุ่นให้มีทักษะการเรียนรู้ ทักษะชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นภายใต้บริบทสังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรม วัยแรงงานให้มีการพัฒนาระดับสมรรถนะฝีมือแรงงานเพื่อสร้างผลิตภาพเพิ่มให้กับประเทศ วัยผู้สูงอายุให้มีการทำงานที่เหมาะสมตามศักยภาพและประสบการณ์ มีรายได้ในการดำรงชีวิต มีการสร้างเสริมและฟื้นฟูสุขภาพเพื่อป้องกันหรือชะลอความทุพพลภาพและโรคเรื้อรังต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดภาระแก่ปัจเจกบุคคล ครอบครัว และระบบบริการสุขภาพ 2) การยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ให้มีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึง โดย (1) ปฏิรูประบบบริหารจัดการทางการศึกษา โดยปรับระบบบริหารจัดการการศึกษาใหม่เพื่อสร้างความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ (Accountability) (2) ปฏิรูประบบการคลังด้านการศึกษา เพื่อเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาโดยการจัดสรรงบประมาณตรงสู่ผู้เรียน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคเอกชนในการจัดการศึกษา (3) พัฒนาคุณภาพครูทั้งระบบ ตั้งแต่กระบวนการผลิต สรรหา และการคัดเลือกให้ได้คนดีคนเก่ง รวมทั้งระบบการประเมินและรับรองคุณภาพที่เน้นผลลัพธ์จากตัวผู้เรียน และ (4) ปฏิรูประบบการเรียนรู้ โดยมุ่งจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างสมรรถนะกำลังคนทั้งระบบ การศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมศึกษาจนถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาสื่อเพื่อการเรียนรู้ ปรับหลักสูตรและผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของตลาด การวิจัยและการใช้เทคโนโลยีและสื่อเพื่อการเรียนรู้

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561) รัฐบาลให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาส

ทางการศึกษาและการเรียนรู้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพในทุกระดับและทุกประเภท การศึกษา ให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” โดยเฉพาะได้ดำเนินการจัดให้มีศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมในพื้นที่ เติบโตระบบ การศึกษาให้รองรับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยได้มีการร่างพระราชบัญญัติ การศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติให้การจัดการศึกษายึดหลักการที่ สำคัญประการหนึ่งคือ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ซึ่งเป็นการศึกษาที่ผสมผสานระหว่าง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนา คุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต แต่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาปรากฏว่า มีปัญหาต้องเร่ง พัฒนาปรับปรุงแก้ไขหลายประการ โดยเฉพาะคุณภาพการศึกษา ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ รวมทั้งการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา หน่วยปฏิบัติยังไม่มีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารและการ จัดการศึกษาเท่าที่ควร การให้บริการการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสยังไม่ทั่วถึง การศึกษาตลอดชีวิต ขาดเนื้อหาและวิธีการที่เหมาะสมที่จะทำให้มีสัมฤทธิ์ผลตามที่ควร ขาดการปรับปรุงกฎระเบียบที่ จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้การศึกษาตลอดชีวิตยังไม่เป็นวิถีชีวิตของคน ในชาติ รวมทั้งยังขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา แม้ว่าจะมีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นกลไกขับเคลื่อนหลักการและเจตนารมณ์ของ กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติที่สำคัญกลไกหนึ่งก็ตาม เพื่อให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นวิถีชีวิต ของคนในชาติ ทุกคนเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอด ชีวิต เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และสังคมแห่งการสร้างสรรค์ ระบบการศึกษาและเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่ง ของระบบการพัฒนาประเทศที่มีศักยภาพอย่างแท้จริงภายใต้หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบคือ สำนักงาน การศึกษาตลอดชีวิต

กระทรวงศึกษาธิการโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสำคัญในเรื่อง ดังกล่าวจึงได้มีนโยบายให้มีการจัดตั้งกสน.ตำบล ขึ้นเป็นศูนย์การเรียนรู้ระดับตำบลยุคใหม่ที่มี เครื่องมือที่ทันสมัยในการดำเนินงานโดยการผลักดันต้นแบบประมาณโครงการไทยเข้มแข็งให้แก่ศูนย์ การเรียนรู้ชุมชนหรือกสน.ตำบล และได้มอบหมายให้สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยเร่งรัดพัฒนาและเดินหน้าไปสู่ความเป็นศูนย์การเรียนรู้การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยของชุมชนทั่วประเทศ เพื่อให้ประชาชนทั่วประเทศได้มีพลังแห่งการเรียนรู้

ตลอดชีวิตไม่มีที่สิ้นสุดตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการอย่างแท้จริง โดยให้จัดตั้งกศน.ตำบล ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ราคาถูกราคาถูกสำหรับประชาชน (สถาบันการศึกษาและพัฒนาต่อเนื่องสิรินธร, 2554 : 21) จากข้อเสนอในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 ในประเด็นที่กล่าวมาจึงเป็นเหตุผลและความจำเป็นในการจัดให้มีกศน.ตำบล เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตั้งนั้นสำนักงาน กศน. จึงดำเนินการปรับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในทุกตำบลให้เป็นกศน.ตำบล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา และปรับตำแหน่งครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้มีสถานภาพเป็นพนักงานราชการ ตำแหน่งครูกศน.ตำบล โดยมีบทบาทหน้าที่หลักในการจัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่และอื่นๆ ตามกรอบการดำเนินงานของกศน.ตำบล จากเดิมที่ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งมีบทบาทหน้าที่หลักในการจัดการเรียนการสอนการศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักสูตร ในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และเมื่อมีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเป็นครูการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล และทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากศน.ตำบล ซึ่งต้องมีบทบาทหน้าที่เพิ่มเติมคือจัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบ ได้แก่ การส่งเสริมการรู้หนังสือ การศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักสูตร ในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย การศึกษาต่อเนื่อง (การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน) และการศึกษาตามอัธยาศัย (การส่งเสริมการอ่าน การบริการข่าวสารข้อมูลต่างๆ และการจัดและพัฒนาแหล่งเรียนรู้) การบริการการเรียนรู้ในชุมชน การสร้างและพัฒนาภาคีเครือข่ายในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและงานที่ได้รับมอบหมายอื่นๆ ดังนั้นครูการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล จึงเป็นบุคลากรที่ต้องปฏิบัติงานหรือจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ในหมู่บ้านและชุมชนโดยรับผิดชอบประสานงานร่วมกับหัวหน้ากศน.ตำบล ชุมชน และภาคีเครือข่าย

ในการดำเนินงานของกศน.ตำบล จะประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น องค์ประกอบที่สำคัญนอกจากครูกศน.ตำบล การบริหารจัดการการศึกษาของกศน.ตำบล ที่ถูกใช้เป็นฐานในการจัดการศึกษาให้แก่คนในชุมชนนั้น ยังต้องอาศัยองค์ประกอบอีกหลายประการเพื่อสนับสนุนเกื้อกูลกัน โดยปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญและมีส่วนสนับสนุนการทำงานของครูกศน.ตำบล นั่นคือการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เนื่องจากการจัดการศึกษาที่เป็นเพียงการดำเนินงานของรัฐ เอกชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพียงกลุ่มเดียวไม่เพียงพอที่จะทำให้การศึกษากระจายอย่างทั่วถึง ตรงตามความต้องการของผู้เรียนและประชาชน แนวคิด

การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ จึงเริ่มมีมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะเมื่อมีการออกพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีเจตนารมณ์ให้การศึกษาเป็นเรื่องของทุกคนและทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยได้บัญญัติไว้ในหลักการจัดการศึกษาประการหนึ่งว่า “ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา” และการจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดเรื่องของการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา ดังนั้น กระแสของการจัดการศึกษาที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน องค์กร หรือสถาบันต่างๆ ในสังคมจึงมีมากขึ้น โดยในการจัดการศึกษาดังกล่าว ยึดแนวคิดคิดว่าเป็นการจัดการศึกษาเพื่อสุขภาวะคนไทยที่ยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง (ผู้เรียนเป็นสำคัญ) ด้วยการมีส่วนร่วม และบูรณาการทรัพยากรในท้องถิ่นร่วมกันบนพื้นฐานของการกระจายอำนาจโดยใช้ชุมชนเป็นฐานให้เกิดความเข้มแข็งจากฐานราก ด้วยความร่วมมือขององค์กรในชุมชน ทั้งการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมแก้ปัญหา และร่วมชื่นชม ที่ให้อิสระความยืดหยุ่นและความคล่องตัวกับผู้จัดการศึกษา บนความหลากหลายและสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นและสังคมไทย ซึ่งการจัดการศึกษาแก่คนในชุมชน ต้องเข้าใจสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน ลักษณะผู้นำท้องถิ่น ชาวบ้าน ค่านิยม ความเชื่อ ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ศาสนา ตลอดจนสภาพปัญหาต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่คนในชุมชน อีกทั้งชุมชนยังเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญ และมีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจำนวนมากที่สามารถนำมาบูรณาการในการจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของคนในชุมชนทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ เกิดความตระหนักที่จะร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน ด้วยความร่วมมือ ร่วมใจ เกิดการเอื้ออาทรต่อกันและเกิดความมั่นใจในการพึ่งตนเอง อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนและประเทศ ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีส่วนสนับสนุนการทำงานของกศน.ตำบล คือการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย โดยการยึดเป้าหมายร่วมกันและเรียนรู้การทำงานไปพร้อมกันมีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ บุคลากร รวมทั้งด้านวิชาการเพื่อการบรรลุเป้าหมายการทำงาน จะก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำงานที่สร้างความกระจ่างในเรื่องที่อยู่ในความสนใจร่วมกัน สร้างสรรค์งานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่จะก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้หน่วยงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และหน่วยงาน

ภาคีเครือข่าย ได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากความร่วมมือกันทั้งสองฝ่าย หากภาคีเครือข่ายมีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนแล้ว จะเกิดพลังในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้ดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจอมพลถนอม กวณิช (2554) ที่ระบุว่า การเปิดโอกาสให้บุคลากรมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกับการดำเนินงานเกิดผลดีต่อการขับเคลื่อนองค์กรหรือเครือข่าย เพราะมีผลในทางจิตวิทยาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมย่อมเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ความคิดเห็นถูกรับฟังและนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนา และที่สำคัญผู้มีส่วนร่วมจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการหรือองค์การความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเป็นพลังในการขับเคลื่อนองค์กรและหน่วยงานที่ดีที่สุด และตรงกับผลการวิจัยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2554) ที่พบว่า การสร้างภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา ช่วยในการขับเคลื่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของสถาบันส่งเสริมมาตรฐานการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ (2542) ที่พบว่า การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีศักยภาพที่จะจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้แก่ผู้เรียน ทำให้การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนในชุมชนและสังคมมีศักยภาพมากยิ่งขึ้นชุมชนเกิดเจตคติที่ดีและให้การสนับสนุนช่วยเหลือ และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น และจากการวิเคราะห์บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ ของระวี สัจจโสภณ (2551) และอาชญญา รัตนอุบล (2540) พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายสอดคล้องกับรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพของ Wright and Stegelin (2003) ที่เสนอว่า การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนประกอบด้วยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ทั้งทางด้านวัตถุ สังคม และส่วนบุคคล ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการประเมินผล จะส่งผลให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ การตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ที่จะเกิดประโยชน์โดยตรงกับผู้เรียน ต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนและชุมชนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ เนื่องจากการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดกระบวนการทางสังคมที่สำคัญ คือการรวมตัวกันเป็นภาคีเครือข่ายความร่วมมือที่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ การมีส่วนร่วมและเป็นภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ทุกๆ ฝ่ายในสังคม ทั้งภาคประชาชน ภาคเอกชน ชุมชน และภาคราชการจะต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องจัดกิจกรรมการ

เรียนรู้ หรือจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลาย โดยต้องมีจิตสำนึกร่วมที่ต้องมีส่วนร่วม รับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2544)

จากการสังเคราะห์งานวิจัยส่วนใหญ่จะทำการศึกษาเฉพาะสภาพการทำงานของคน.ตำบล และการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานของ ครูคน.ตำบล เท่านั้น แต่ยังไม่มีการศึกษาถึง องค์ประกอบที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคน.ตำบล ซึ่งเป็นการมองในภาพรวมทั้งหมด ของการปฏิบัติงานตามภารกิจของคน.ตำบล ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้จะนำไปสู่การนำเสนอแนวทาง ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคน.ตำบล เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามกรอบแนวคิด การจัดการศึกษาตลอดชีวิต โดยใช้คน.ตำบล เป็นฐานแบบมีส่วนร่วม อันจะเป็นประโยชน์แก่คนใน ชุมชนและชุมชน และสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบันอย่างแท้จริง ดังนั้นผู้วิจัยจึงตระหนักถึง ความสำคัญของการศึกษาองค์ประกอบและแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคน. ตำบล เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคน.ตำบล สำหรับการวิจัย ครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศรวมทั้งการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อหาองค์ประกอบโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นทำการยืนยัน กับข้อมูลเชิงประจักษ์กับครูคน.ตำบล โดยการประยุกต์ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) และใช้การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา (Educational Connoisseurship) เพื่อหาการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของคน.ตำบล อันจะ ส่งผลต่อการนำสังคมไทยไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างแท้จริง

2. คำถามการวิจัย

- 2.1 องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคน. ตำบล มีอะไรบ้าง
- 2.2 แนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคน. ตำบล เป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 3.1 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคน. ตำบล
- 3.2 เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคน. ตำบล

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตในการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของคน.ตำบล ดังต่อไปนี้

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยมุ่งเน้นศึกษาองค์ประกอบหลักที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิดการบริหารจัดการการศึกษาของกศน.ตำบล แนวคิดคุณลักษณะที่ดีของ ครูกศน.ตำบล แนวคิดภาคีเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดเรียนรู้ตลอดชีวิต และแนวคิดแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยการยืนยันองค์ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน อันจะนำไปสู่แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน

4.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ระยะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดย

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยการวิเคราะห์จากเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งการลงพื้นที่ศึกษาจากกรณีศึกษากศน.ตำบล ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งพิจารณาจากผลการประเมินคุณภาพภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) เพื่อทำการศึกษาสภาพการปฏิบัติงาน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้ข้างต้นมากำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง สำหรับใช้สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล เพื่อเป็นการศึกษาองค์ประกอบและพัฒนาองค์ประกอบร่วมกับองค์ประกอบที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเก็บข้อมูลจาก

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 3 กลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วย

1. ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ
2. หัวหน้ากศน. ตำบล
3. ครูกศน. ตำบล

ระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบเชิงยืนยัน โดยทำการเก็บข้อมูลจาก

ประชากร ได้แก่ ครู กศน.ตำบล ทั้งหมด 77 จังหวัด จำนวน 18,656 คน (ข้อมูล ณ เดือนกรกฎาคม 2559) โดยผู้วิจัยใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) โดยเริ่มจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ในการแบ่งพื้นที่ตามการบริหารงานของสถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาค (ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้)

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู กศน.ตำบล จำนวน 392 คน (Yamane, 1967) โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ระยะที่ 3 การจัดทำแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล และตรวจสอบโดยการอ้างอิงผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา (Educational Connoisseurship) จำนวน 10 คน โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของแนวทางการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล หมายถึง ตัวแปรเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ แนวคิดการบริหารจัดการของกศน.ตำบล แนวคิดคุณลักษณะที่ดีของ ครู กศน.ตำบล แนวคิดแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และแนวคิดการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล เพื่อให้การดำเนินงานของกศน.ตำบล ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2. การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ตั้งแต่เกิดจนตายจากบุคคลหรือสถาบันใดๆ โดยสามารถจะเรียนรู้ด้วยวิธีเรียนต่างๆ อย่างมีระบบหรือไม่มีระบบ โดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญก็ได้ ทั้งนี้สามารถทำให้บุคคล

นั้นเกิดการพัฒนาดตนเอง และปรับตัวเองให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม การเมือง และ เศรษฐกิจของโลก

3. กศน.ตำบล หมายถึง หน่วยงานในสังกัดศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตาม อัยาศัยอำเภอ (กศน. อำเภอ) มีฐานะเป็นหน่วยจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบและการศึกษาตาม อัยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชน

4. ครูกศน. ตำบล หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่จัดกระบวนการเรียนรู้ อำนวยความสะดวก ส่งเสริม และสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

5. การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคล กลุ่มบุคคล และ หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่มีได้สังกัดสำนักงานกศน. ซึ่งประกอบด้วย บุคคล ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงาน องค์กรเอกชน ศาสนสถาน โรงเรียน สาธารณสุข โรงพยาบาล สถานีนามัย และหน่วยงานราชการอื่นๆ เข้ามามีบทบาทและมี ส่วนร่วมในการจัดเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

6. การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็น บุคคลภายนอกหน่วยงาน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล

7. แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่าทางการศึกษา ทั้งด้านสถานที่ บุคลากร และวัสดุในชุมชน รวมทั้งความสามารถในการใช้พื้นความรู้สร้างสรรค์งาน เพื่อพัฒนาการดำรงชีวิต ของคนในท้องถิ่น

8. แนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล หมายถึง ข้อเสนอแนะ และแนวปฏิบัติ ที่ได้จากการวิเคราะห์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล เพื่อนำไป พัฒนาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

สำนักงานการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัยาศัย สามารถนำองค์ประกอบการ จัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ไปเป็นแนวทางในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการจัด การศึกษาตลอดชีวิตที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมในปัจจุบัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “องค์ประกอบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล” ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการทำวิจัย โดยได้ทำการรวบรวมสาระสำคัญนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

- ตอนที่ 1 หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิต
- ตอนที่ 2 หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการศึกษาของกศน. ตำบล
- ตอนที่ 3 หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของครูกศน.ตำบลที่ดี
- ตอนที่ 4 หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน
- ตอนที่ 5 หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- ตอนที่ 6 หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาคีเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- ตอนที่ 7 หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์องค์ประกอบ
- ตอนที่ 8 หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน
- ตอนที่ 9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ตอนที่ 10 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิต

ในการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิต ผู้วิจัยขอนำเสนอเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิต และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาในภาพรวมทั้งหมดที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่จัดให้แก่บุคคลทุกช่วงวัยตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ ให้มีความรู้ทักษะ และประสบการณ์เพียงพอต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่

เปลี่ยนไปได้อย่างเหมาะสมในทุกช่วงชีวิต (สุมาลี สังข์ศรี และวีระฉัตร สุปัญญา, 2534) ซึ่งแตกต่างจากการพัฒนาในสมัยก่อนซึ่งจะเป็นลักษณะที่เอาวัตถุเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (a goods-centered view of development) ไม่ได้เอาคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (a people-centered view of development) (Kochhar, 1997) จากการศึกษาวิเคราะห์ของธนาคารโลกได้ยืนยันว่าการพัฒนาที่ยึดวัตถุเป็นศูนย์กลางนั้น เป็นนโยบายการพัฒนาที่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากเป็นการพัฒนาที่ประชาชนพึ่งตนเองไม่ได้เพราะประชาชนไม่มีโอกาสคิดและตัดสินใจเอง แผนการพัฒนาส่วนใหญ่ลอกเลียนแบบมาจากประเทศที่พัฒนาแล้ว และคาดว่าจะให้ผลสำเร็จเหมือนกัน ประชาชนจึงไม่มีโอกาสคิดและตัดสินใจตลอดจนขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ทำให้พึ่งตนเองไม่ได้การที่จะทำให้เกิดการพัฒนาแบบพึ่งตนเองได้และยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาจำเป็นต้องให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อสร้างความมั่นคงทางสังคม โดยการสร้างคนชั้นกลางและแรงงานที่มีความรู้ จึงเป็นที่มาของแนวคิดการศึกษาถ้วนทั่ว หรือ Education for all เพื่อให้คนมีความรู้และใช้ความรู้ในการพัฒนาตนเอง สังคมและประเทศชาติแบบพึ่งตนเองได้

ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตในการดำเนินชีวิตของมนุษย์แต่ละช่วงวัยจะต้องพบกับความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ อยู่เสมอ ทั้งนี้ อาจพิจารณาเริ่มตั้งแต่ตนเองโดยจะมีการพัฒนาในแต่ละช่วงชีวิตจากวัยทารกสู่วัยเด็ก จากวัยเด็กสู่วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ วัยสูงอายุต่อเนื่องไป ซึ่งจะมีความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย ความคิด สติปัญญา และบทบาทหน้าที่ในแต่ละช่วงชีวิตถัดจากตนเองมาสู่ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้ก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่ง เพราะฉะนั้นบุคคลจะต้องเรียนรู้เพื่อที่จะตามความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นให้ได้เท่าทัน เพื่อจะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมในสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

จากการศึกษาข้อคิด ข้อเขียน ซึ่งสะท้อนแนวคิดและประสบการณ์ของนักการศึกษาหลายๆ ท่านจากหลายประเทศ ตั้งแต่เริ่มนำการศึกษาตลอดชีวิตเข้ามาสู่ระบบการศึกษาของประเทศจนถึงปัจจุบัน อาจสรุปถึงความจำเป็นของการที่ต้องมีการศึกษาตลอดชีวิตได้ดังนี้

มีการตั้งข้อสังเกตว่า การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวมนุษย์ทำให้การศึกษาตลอดชีวิตมีความสำคัญขึ้นเรื่อยๆ การเปลี่ยนแปลงนี้ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมโลก 2) การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน 3) การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ 4) การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม 5) การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม 6) การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางการเมือง 7) ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของบุคคลในแต่ละวัย 8) การเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของบุคคลในแต่ละช่วงชีวิต 9) ความก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยี 10) การแพร่กระจายและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของข้อมูลข่าวสาร 11) ความเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างของประชากร 12) การศึกษาที่มีอยู่ยังไม่เอื้อให้บุคคลได้รับการศึกษาตลอดทุกช่วงชีวิต 13) ความไม่เท่าเทียมของโอกาสทางการศึกษา 14) สิ่ง

ที่เรียนรู้มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริงน้อย 15) การศึกษาที่เป็นอยู่ยังไม่ให้เครื่องมือแก่ผู้เรียนที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ในภายหน้า 16) รูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ยังไม่ให้อิสระแก่ผู้เรียนและไม่เอื้อต่อสภาพการดำเนินชีวิต และ 17) เพื่อสนองความต้องการของสังคมและประเทศชาติ

1. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมโลก

การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมโลกทำให้เกิดโอกาสและความเสี่ยงอย่างมากมาย คือ การที่ความรู้มีบทบาทเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดโอกาสก้าวกระโดดในการเติบโตทางเศรษฐกิจบางประเภท และมีทางออกของปัญหาสังคม (ความมั่นคงทางอาหาร, สุขภาพ, น้ำ, พลังงาน และสิ่งแวดล้อม) แต่ความเสี่ยงที่ตามมาก็คือจะเพิ่มช่องว่างของความรู้ระหว่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงด้านการปฏิบัติของ ICT ทำให้การเข้าถึงความรู้และข้อมูลข่าวสารง่ายขึ้น ในเวลาเดียวกันก็ทำให้เกิดช่องว่างของการใช้ ICT ระหว่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงตลาดแรงงานของโลก ICT จะทำให้การเข้าถึงผู้เชี่ยวชาญและผู้มีทักษะและความรู้ในอาชีพต่างๆ ง่ายขึ้น แต่ก็เป็นการเพิ่มภาวะสมองไหลและการสูญเสียแรงงานระดับสมอง และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสังคม การแพร่กระจายของสังคมแบบประชาธิปไตย ความรุนแรง การคอร์รัปชัน การก่ออาชญากรรม โรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง ทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนการปฏิบัติ จะนำไปสู่การเพิ่มภาวะสมองไหล ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง และการสูญเสียทรัพยากรมนุษย์

2. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน

การเปลี่ยนแปลงรอบๆ ตัวมนุษย์เกิดขึ้นอย่างมากมาย เช่น

1. เทคโนโลยีที่ใช้ในชีวิตประจำวัน
2. ข้อมูลข่าวสารที่ท่วมท้นซึ่งมาจากสื่อที่หลากหลาย
3. วิธีการสื่อสารที่หลากหลายกับบุคคลภายนอกหรือบุคคลภายในองค์กร
4. สื่อต่างๆ มากมายที่มนุษย์ต้องรู้ ต้องจัดการเพื่อที่จะได้ก้าวทันกับเหตุการณ์

ต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวมนุษย์

ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นดังกล่าวทำให้มนุษย์ควรเรียนรู้ด้วยวิธีการใหม่ๆ ตั้งแต่เกิดจนตายเพื่อจะได้ทันถึงศักยภาพของตนเองและเต็มเต็มศักยภาพนั้นให้ถึงระดับสูงสุด

3. ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของโลกและของประเทศต่างๆ มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนี้มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ ต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในทุกประเทศเพราะเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิต ในประเทศอุตสาหกรรมเทคโนโลยีในการผลิตและการเพิ่มผลผลิตได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น เพราะฉะนั้น จึงมีความต้องการบุคลากรและคนงานที่มีความรู้มีทักษะที่ก้าวหน้าทัดเทียมกับความเปลี่ยนแปลงและ

นวัตกรรมใหม่ๆ การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เกิดขึ้นตลอดเวลาทุกยุคทุกสมัยดังเช่น ข้อเขียนของ Fryer (1997) ในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและการจ้างงานในประเทศสหราชอาณาจักรปัจจุบันว่ามีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างขององค์กรทางเศรษฐกิจใหม่มีเทคโนโลยีใหม่เข้ามามากมาย มีความต้องการคนงานที่มีความรู้และทักษะที่พอเพียงกับเทคโนโลยีใหม่ มีการจ้างงานแบบไม่เต็มเวลามากขึ้นและมีคนว่างงาน ส่วนในประเทศเกษตรกรรมมีการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจจากการเป็นสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้นลักษณะการทำงานและทักษะที่ใช้ในการทำงานต้องเปลี่ยนไป เพราะฉะนั้นตลาดแรงงานจึงต้องการบุคลากรและแรงงานที่มีความรู้ความสามารถ และทักษะเพียงพอกับกิจการอุตสาหกรรม นอกจากนั้น การติดต่อในเชิงธุรกิจ การซื้อขายระหว่างประเทศมีการขยายตัวอย่างกว้างขวางมากขึ้น ทำให้ประเทศผู้ผลิตต้องพยายามผลิตและปรับปรุงรูปแบบของผลผลิตของสินค้าให้ตรงกับความต้องการของประเทศผู้ซื้อมากขึ้น ทำให้ตลาดแรงงานต้องการแรงงานที่มีความรู้และทักษะการทำงานในลักษณะเฉพาะมากขึ้น นอกจากนั้นยังมีการเคลื่อนไหวปรับเปลี่ยนทางเศรษฐกิจอยู่เสมอ ทำให้เกิดผลกระทบมากมาย เช่น บางช่วงในบางประเทศมีแรงงานบางสาขาไม่พอเพียงกับความต้องการของตลาดแรงงานแต่บางช่วงมีคนล้นงานมีผู้ว่างงานจำนวนมาก การเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะทางด้านวิชาการและวิชาชีพเพียงพอและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน นอกจากนั้นยังต้องให้ความรู้และทักษะที่ช่วยให้บุคคลสามารถพึ่งตนเองได้ สามารถสร้างงานของตนเองได้ สามารถเลือกหรือพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและสังคม จึงจำเป็นที่บุคคลต้องเพิ่มพูนความรู้อยู่เสมอ สามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

1) ความต้องการแรงงานที่มีความรู้ (Demand for Knowledge workers) เศรษฐกิจปัจจุบันเป็นเศรษฐกิจฐานความรู้ จึงต้องการแรงงานที่มีความสามารถทางสติปัญญามากกว่าแรงงานที่มีความแข็งแรงทางด้านร่างกาย เพื่อไปประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการผลิตสินค้ามากกว่าการใช้แรงงานราคาถูกในการเปลี่ยนวัตถุดิบให้เป็นสินค้า วงจรในการผลิตสินค้าสั้นลงจึงจำเป็นต้องใช้นวัตกรรมใหม่ๆ ในการผลิต นอกจากนั้นการทำการค้าได้เพิ่มขยายเป็นการค้าระดับโลกมากขึ้น ทำให้เกิดการแข่งขันสูงขึ้นในสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่แรงงานต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ ดังนั้นบริษัทจึงต้องการคนงานที่มีความสามารถ และเต็มใจที่จะเรียนรู้เพื่อปรับทักษะของตนเองตลอดชีวิต

2) การทำงานและการเรียนรู้ถูกหลอมรวมเข้าด้วยกัน (Working and learning melt together) การที่จะตามให้ทันกับการพัฒนาในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ แรงงานจำเป็นต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่องกับความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้นการทำงานและการเรียนรู้จึงต้องกระทำไปพร้อมๆ กัน

3) การสร้างความรู้ในที่ทำงาน (Knowledge creation at the work place) ความรู้ได้เปลี่ยนจากความรู้ที่ได้จากทฤษฎีมาเป็นความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติ คือ ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำงานด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ทำให้ความรู้ที่ไม่ว่าจะเก็บไว้ที่ไหนสามารถถูกเรียกมาใช้ได้ มาทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มได้ การที่มีการใช้อินเตอร์เน็ตและเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างแพร่หลายทำให้เกิดทัศนคติใหม่ๆ เกี่ยวกับความรู้และมีการพัฒนาความรู้ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น

4. ความเปลี่ยนแปลงของสังคม

สังคมมีความเปลี่ยนแปลงทุกยุคทุกสมัย ยิ่งในสภาวะปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมาก ปัญหาของสังคมมีความซับซ้อนมาก Apps (1992), Lengrand (1975), Knapper and Cropley (1991b) กล่าวว่าในหลายประเทศในหลายชุมชนสังคมชนบทได้เริ่มเปลี่ยนมาเป็นสังคมเมืองมากขึ้น สภาพความเป็นอยู่สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลเปลี่ยนไปจากการพึ่งพาอาศัยเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันมาเป็นลักษณะต่างคนต่างอยู่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม มีการอพยพย้ายถิ่นจากเมืองเล็กมาสู่เมืองใหญ่มากขึ้น เกิดการแข่งขันเอารอดเอาเปรียบกันมากขึ้น ในหลายประเทศชนบทธรรมเนียมนิยมประเพณีดั้งเดิมถูกรอบงำด้วยวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งเผยแพร่เข้ามาจากสังคมอื่นมาสู่วิถีการดำเนินชีวิตโดยผ่านช่องทางต่างๆ ความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป พ่อแม่ไม่มีเวลาให้กับลูกโดยเฉพาะลูกที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น ครอบครัวแตกแยก เด็กกลายเป็นเด็กมีปัญหา ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น หลากหลายมากขึ้น เช่น ปัญหาความเป็นอยู่ ปัญหาชุมชนแออัดในสังคมเมือง สภาพความเป็นอยู่ที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ความยากจน การด้อยโอกาสทางการศึกษาปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาเด็กเร่ร่อน นอกจากนี้ยังมีผลกระทบไปถึงปัญหาทางสภาพจิตใจของบุคคลในสังคมอีกด้วย การดำเนินชีวิตถูกกำหนดโดยกรอบของเวลาความใกล้ชิดของบุคคลในครอบครัวมีน้อยลง

จากการที่เศรษฐกิจของโลกได้เปลี่ยนเป็นเศรษฐกิจฐานความรู้ เศรษฐกิจฐานความรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความต้องการตลาดแรงงานทั่วโลก และทำให้เกิดความต้องการประชากรแบบใหม่ที่มีทักษะและความรู้มากขึ้นเพื่อที่จะสามารถทำหน้าที่ของตนในชีวิตประจำวันได้ นอกจากการศึกษาตลอดชีวิตมีส่วนสำคัญในการเตรียมแรงงานเพื่อการแข่งขันทางเศรษฐกิจระดับโลกแล้ว การศึกษาตลอดชีวิตยังมีความสำคัญในด้านอื่นๆ เช่น การให้การศึกษาและการฝึกอบรมเป็นการเพิ่มความสามารถของประชากรในการทำหน้าที่ในฐานะเป็นสมาชิกของชุมชนทำให้สังคมมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ลดปัญหาอาชญากรรมและทำให้การกระจายของรายได้ดีขึ้น

1) การเรียนรู้ตลอดชีวิตทำให้เกิดการพัฒนาอาชีพใหม่ๆ ขึ้น

เศรษฐกิจฐานความรู้ได้ให้ความสำคัญกับคุณลักษณะพิเศษของมนุษย์มากขึ้น

นั่นคือ ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดสร้างสรรค์เป็นต้นทุนมนุษย์ที่สำคัญ ดังนั้นงานใดที่ทำซ้ำๆ แบบเดิมๆ ที่สามารถใช้เครื่องจักรทำแทนได้จึงการใช้เครื่องจักรทำแทนมนุษย์ มนุษย์จึงมีอิสระในการ ออกแบบการทำงานมากขึ้น และด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้มนุษย์สามารถรับผิดชอบงานในทุก มิติได้ การที่สามารถรับผิดชอบงานในทุกมิติได้ ทำให้มนุษย์ให้ความสำคัญของชีวิตกับงานที่ทำ และ ทำให้เกิดการสร้างอาชีพใหม่ๆ ขึ้น

2) การส่งเสริมความเป็นพลเมือง

ปัจจุบันมนุษย์ไม่ได้เป็นเพียงประชากรของโลกเท่านั้น แต่ยังเป็นประชากรของ ชุมชนทางอินเทอร์เน็ต (the world wide web) ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้มนุษย์สามารถรับ ข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ สังเกตหรือรับชมมีส่วนร่วมในการโต้เถียงประเด็นต่างๆ ทั่วโลกข้ามพรมแดน ทาง ภูมิศาสตร์ กาลเวลา และฐานะทางสังคมแล้วแต่ความสนใจของแต่ละบุคคล ทำให้เปิดโอกาสในการ เปลี่ยนแปลงของชุมชนและสังคมได้อย่างกว้างขวางเพิ่มมากขึ้น

3) ความไม่เท่าเทียมกันของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

ทั่วโลกมีการใช้อินเทอร์เน็ตมากขึ้น แต่ยังไม่มีความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึง อินเทอร์เน็ตทั้งระหว่างประเทศและภายในประเทศ เช่น ประเทศที่อยู่ในซีกโลกทางเหนือมีผู้ใช้ อินเทอร์เน็ตมากกว่าประเทศที่อยู่ในซีกโลกทางใต้ หรือแม้แต่ภายในประเทศเดียวกันโอกาสในการ เข้าถึงอินเทอร์เน็ตไม่เท่าเทียมกัน

4) คนยุคสื่อ

คนรุ่นใหม่เป็นคนยุคสื่อ คนยุคสื่อเติบโตมาพร้อมกับวีโมด TV เมาส์ (mouse) เกมส์คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือ สำหรับคนยุคสื่อแล้วโรงเรียนกลายเป็นที่นัดพบ (a meeting place) ไม่ใช่สถานที่สำหรับการเรียนรู้ (not a learning place) ในสายตาของครูผู้สอนแล้วเด็กกลุ่ม นี้มีสมาธิสั้นไม่อยู่นิ่ง ขาดระเบียบวินัย และไม่เคารพครู แต่ถ้าศึกษาดูอย่างใกล้ชิดแล้วกลับพบว่าเด็ก กลุ่มนี้มีความสามารถใหม่ๆ หลายด้าน เช่น

- คนยุคสื่อสามารถดูดซับ หรือตรวจสอบหลายสิ่งหลายอย่างได้ในเวลาเดียวกัน เช่น ตัวหนังสือ เสียง สี รูปภาพ และการเคลื่อนไหว นอกจากนี้ยังสามารถเรียบเรียงข้อมูลที่ไม่ ต่อเนื่องได้ เช่น สามารถดู TV หลายช่องได้ในเวลาเดียวกัน และสามารถเล่าเรื่องราวของละครได้

- คนยุคสื่อสามารถทำหลายภารกิจได้ในเวลาเดียวกัน เช่น สามารถทำการบ้าน พุดโทรศัพท์ ท่องไปในอินเทอร์เน็ต และฟังเพลงได้ในเวลาเดียวกัน

- คนยุคสื่ออยู่ในโลกแห่งความไม่เป็นจริง อาจทำให้เข้าใจผิดสับสนระหว่างโลก แห่งความเป็นจริงกับโลกแห่งความไม่เป็นจริง

5. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

1) การใช้เทคโนโลยีสื่อสารสนเทศในโลกยุคปัจจุบันเหมือนกับสมัยก่อนที่โลกเริ่มมีไฟฟ้าและมี TV ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างมากมาย การใช้ ICT เช่น การขนส่ง SMS (Short Message Service) ทำให้เกิดการเขียนรูปแบบใหม่ เช่น Cu แทน See you หรือ W8 แทน Wait ในภาษาไทยเองก็เกิดการเขียนแบบใหม่ในการส่ง SMS เช่น เลข 5 แทนการหัวเราะ เป็นต้น

2) เทคโนโลยีสื่อสารสนเทศสร้างโลกแห่งความไม่เป็นจริงขึ้น ทำให้บางครั้งแยกไม่ออกระหว่างโลกแห่งความเป็นจริงและโลกแห่งความไม่จริง นอกจากนั้นอินเทอร์เน็ตยังเป็นพื้นที่ที่คนต่างวัยได้มาปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ทำให้เป็นช่องทางในการสร้างชุมชนทางอินเทอร์เน็ตขึ้นในกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นคล้ายๆ กัน ชุมชนนี้อาจไม่มีตัวตนที่จับต้องได้ แต่สามารถมีผลกระทบต่อจริงทางกายภาพ

6. ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

ปัจจุบันประเทศต่างๆ ในโลกส่วนใหญ่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยให้ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีส่วนในการปกครองประเทศ และมีสิทธิเสรีภาพในการศึกษาหาความรู้ ประเทศต่างๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาประเทศชาติ เพราะฉะนั้นจึงมุ่งเน้นให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง มีสิทธิ์ได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน การศึกษาถือเป็นสิทธิ์ขั้นพื้นฐานของประชาชน ซึ่งจากหลักการดังกล่าวนี้ในแต่ละประเทศได้นำไปสู่การปฏิบัติในลักษณะต่างๆ เช่น ตราเป็นกฎหมาย ออกเป็นระเบียบในการจัดการศึกษา กำหนดเป็นนโยบายและหลักการในการจัดการศึกษา กำหนดเป็นแผนการศึกษาชาติหรือแผนพัฒนาการศึกษา นอกจากเน้นสิทธิเสรีภาพในการได้รับการศึกษาและความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษาแล้วจากพัฒนาการของการศึกษาตลอดชีวิตจะพบว่าประเทศต่างๆ ทั่วโลกได้เริ่มนำแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตมาเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศตั้งแต่ใน พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา และในปัจจุบันแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตยิ่งได้รับการยอมรับกว้างขวางมากขึ้นและเป็นหลักการสำคัญของการจัดการศึกษาทุกประเทศก็ว่าได้ และจากประสบการณ์ที่หลายประเทศได้นำแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตไปสู่การปฏิบัติต่างเห็นพ้องกันว่าการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาสำหรับสังคมในโลกที่เปลี่ยนแปลงดังเช่นปัจจุบัน (Galbraith, 1992)

ในช่วงทศวรรษของ 1970 ได้มีการพูดกันมากขึ้นถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ว่าเป็นการให้การศึกษาแก่คนตั้งแต่เกิดจนตาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความสามารถของบุคคล เช่น ด้านการเป็นพลเมือง สังคม และการจ้างงาน นักการเมืองได้ให้ความสนใจกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น

เศรษฐกิจบนฐานความรู้ และสังคมมีแนวโน้มเป็นสังคมที่มีผู้สูงอายุมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้นักการเมืองหันมาสนใจเรื่องการศึกษาและการฝึกอบรมมากขึ้น (Divjak, 2004)

7. ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของบุคคลในแต่ละวัย

ในทางจิตวิทยาบุคคลจะมีการเจริญเติบโตและมีการพัฒนาการในด้านต่างๆ ทุกช่วงของชีวิตตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยสูงอายุ จะมีการพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม การศึกษาจะช่วยให้บุคคลมีพัฒนาการในด้านต่างๆ อย่างเหมาะสม สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามเอกัตภาพ เช่น ตั้งแต่ทารกอยู่ในครรภ์มารดา ถ้าพ่อแม่ได้รับความรู้ก็จะต้องช่วยให้การดูแลประคับประคองทารกเป็นไปอย่างเหมาะสม โครงสร้างและส่วนประกอบต่างๆ ของสมองถูกสร้างขึ้นตั้งแต่ในตัวอ่อนของทารก ภายใต้การควบคุมของพันธุกรรม การได้รับอาหารที่ดีได้รับการดูแลอย่างถูกสุขลักษณะ ซึ่งจะมีผลต่อเนื่องมาถึงพัฒนาการของร่างกายและสติปัญญาในวัยต่อมา มาด้วย เมื่ออยู่ในวัยเด็กตอนต้น ซึ่งแพทย์และนักจิตวิทยาถือว่าเป็นวัยเด็กจะซึมซับความรู้และประสบการณ์รอบตัวไปเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของเขาต่อไปในภายหน้าได้เป็นอย่างมาก เพราะฉะนั้น ในวันข้างหน้าถ้าเด็กได้รับการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมได้รับการอบรมให้ความรู้ที่ดี มีแบบอย่างที่ดี อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี เด็กก็จะกลายเป็นผู้มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมที่สมบูรณ์ เป็นผลเมืองที่ดีในภายหน้า เพราะฉะนั้น การศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญมาตั้งแต่พ่อแม่และแม่ และตัวเด็กเอง ในวัยต่อมา มาการศึกษายังคงจำเป็นอย่างมากเช่นกัน เพราะจะช่วยให้บุคคลมีอาชีพที่เหมาะสมมีความรู้และทักษะในการดำเนินชีวิตในการปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในวัยสูงอายุการศึกษาก็ยังคงจำเป็น เพราะจะช่วยให้สามารถดูแลรักษาสุขภาพ พักผ่อน ทำงานอดิเรกได้อย่างเหมาะสม และปรับตัวและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขตามวัย

8. การเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของบุคคลในแต่ละช่วงชีวิต

ในการดำเนินชีวิตตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยสูงอายุ มนุษย์ทุกคนจะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคมในทุกช่วงอายุ (Dave, 1973) การศึกษาจะช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินบทบาทในแต่ละช่วงชีวิตได้อย่างเหมาะสมและสมบูรณ์ เช่น ในวัยเด็กบุคคลจะมีบทบาทในการศึกษาเล่าเรียน เป็นบุตรหลานที่ดี ประพฤติเหมาะสม เมื่อเป็นวัยรุ่นน่าจะจะมีบทบาทในการเข้าสังคมกับเพื่อนฝูงมากขึ้น การประพฤติปฏิบัติตัวให้อยู่ให้อยู่ในแนวทางที่เหมาะสม เมื่ออยู่ในวัยผู้ใหญ่จะมีบทบาทในการประกอบอาชีพการงาน ในการมีครอบครัว เป็นสามีภรรยา เป็นพ่อแม่ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เมื่ออยู่ในวัยสูงอายุจะมีบทบาทเป็นผู้ปกครอง ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นผู้ให้คำแนะนำปรึกษาแก่บุตรหลาน การศึกษาจะช่วยให้บุคคลดำเนินบทบาทได้อย่างถูกต้องเหมาะสมในแต่ละช่วงชีวิต

9. ความก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยี

ความรู้วิทยาการและเทคโนโลยี มีพัฒนาการที่ก้าวหน้าและรวดเร็วมาก นักวิชาการ นักการศึกษา นักวิทยาศาสตร์ได้ศึกษา ค้นคว้าวิจัยอย่างต่อเนื่อง ทั้งความรู้ในทางอุตสาหกรรม

สถาปัตยกรรม วิทยาศาสตร์ เกษตรวรรคสาธารณสุข การสื่อสารวรรคการคมนาคม ฯลฯ ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยีเหล่านี้มีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศต่างๆเป็นอย่างมาก เช่น ในการประกอบอาชีพมีการนำเครื่องมือเครื่องจักรที่ทันสมัยมาใช้อยู่ตลอดเวลาและมีพัฒนาการที่ก้าวหน้ามากขึ้นทั้งด้านการเกษตรก็เช่นเดียวกันมีการพัฒนาเครื่องมือเครื่องจักรมาใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ ทางด้านการคมนาคมสื่อสารมีการพัฒนาการที่รวดเร็วกว่ามาก ทำให้ประชาชนทุกภูมิภาคของโลกสามารถติดต่อถึงกันได้สะดวกและรวดเร็ว ทางด้านการแพทย์มีการพัฒนาที่ก้าวหน้ามากขึ้นที่มีวิธีการรักษาด้วยยาชนิดใหม่ๆ ที่ช่วยรักษาโรคชนิดต่างๆ และทำให้คนมีอายุยืนยาวมากขึ้นกว่าเดิม ความก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยีดังกล่าวมีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งตลอดเวลา ซึ่งประชาชนในสังคมจะต้องติดตามให้ทันต่อความก้าวหน้าเหล่านี้ เพราะมีผลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม

10. การแพร่กระจายและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของข้อมูลข่าวสาร

ในปัจจุบันนี้มีแหล่งที่เผยแพร่ความรู้ข้อมูลข่าวสารอยู่มากมายและข้อมูลข่าวสารเหล่านี้สามารถเผยแพร่โดยสื่อชนิดต่างๆ ไปยังประชาชนในทุกภูมิภาคทั่วโลกอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตนับวันจะมีบทบาทในเรื่องนี้มากขึ้น ประชาชนในภูมิภาคหนึ่งสามารถรู้ข่าวสารของอีกภูมิภาคหนึ่งในเวลาอันสั้น นอกจากนั้นความรู้ข้อมูลข่าวสารยังมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากผลของการศึกษาค้นคว้าและจากการหาข้อมูลโดยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ความรู้ ข้อมูลข่าวสารที่มีการเผยแพร่อย่างมากมายนี้ประกอบด้วยความรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ สุขภาพ พลาณามัย อาหาร ครอบครัว ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะฉะนั้นบุคคลจึงควรเรียนรู้ที่จะแสวงหาความรู้เหล่านี้ ควรมีทักษะที่จะเข้าถึงความรู้ข้อมูลเหล่านี้ เพื่อให้มีความรู้เท่าทันและนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ นอกจากนั้นข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่อยู่มากมายนั้นมีสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่มีประโยชน์ บุคคลต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์และเลือกรับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองได้

11. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างของประชากร

โดยทั่วไปแล้วโครงสร้างประชากรของประเทศต่างๆ จะมีลักษณะเป็นรูปปิรามิดฐานกว้างยอดแหลม คือ มีประชากรวัยเด็กมากที่สุดรองลงมาเป็นวัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ตามลำดับและจำนวนประชากรที่มีจำนวนน้อยที่สุดคือประชากรวัยสูงอายุ แต่ในปัจจุบันนี้โครงสร้างของประชากรในหลายประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด คือ จำนวนเด็กแรกเกิดลดลง จำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น จำนวนประชากรที่มีมากที่สุดคือวัยผู้ใหญ่หรือวัยทำงาน โดยเฉพาะในประเทศพัฒนาทั้งหลายจะมีจำนวนประชากรผู้สูงอายุจำนวนมากขึ้น เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา Galbraith (1992) ได้กล่าวว่าในปี 2000 ประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดของอเมริกาจะเป็นกลุ่มอายุ 30-44 และจะ

กลายเป็นกลุ่มอายุ 45-64 ในระยะต่อไป ซึ่งชี้ให้เห็นว่าจะมีประชากรวัยผู้ใหญ่เพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวนมากและผู้สูงอายุที่อายุ 65 ปีขึ้นไป ในศตวรรษที่แล้วมีเพียง 3% ในปัจจุบันมีประมาณ 12% และจะเพิ่มเป็น 13% ของประชากรทั้งหมดของประเทศในปี 2000 เพราะฉะนั้น การจัดการศึกษาจะจัดการให้เฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยเด็ก วัยรุ่น หรือวัยผู้ใหญ่ตอนต้นเท่านั้นไม่ได้ การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องขยายออกไปสู่ประชากรวัยแรงงาน วัยผู้ใหญ่ตอนกลางและวัยสูงอายุด้วย และนับวันจำนวนผู้สูงอายุจะยิ่งมากขึ้นเพราะฉะนั้นประเทศต่างๆ ต้องให้ความสำคัญแก่การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมากขึ้น

12. การศึกษาที่มีอยู่ยังไม่เอื้อให้บุคคลได้รับการศึกษาตลอดทุกช่วงชีวิต

การศึกษาที่จัดอยู่ในประเทศต่างๆ ทั่วโลกแม้ในประเทศที่พัฒนาแล้วก็ตามยังเน้นที่การศึกษาในระบบ ระบบซึ่งเป็นการศึกษาเพียงช่วงต้นของชีวิตเท่านั้น แต่แต่ละประเทศจะทุ่มเทงบประมาณ บุคลากรและทรัพยากรอย่างมากมายเพื่อปรับปรุงการศึกษาในระบบ โดยเน้นว่าการศึกษาสำหรับบุคคลในวัยเรียนเป็นการศึกษาที่สำคัญมาก ซึ่งก็เป็นความจริง แต่จากการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษาจำนวนมาก พบว่า การศึกษาสำหรับบุคคลในช่วงอายุอื่นๆ ก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน ในสภาพที่เป็นอยู่การจัดการศึกษาต่อเนื่องหลังวัยเรียนที่หลายประเทศทำอยู่ในขณะนี้ คือ ได้มีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อให้โอกาสแก่ผู้ที่พลาดโอกาสศึกษาในวัยเรียน และผู้ที่จบจากโรงเรียนมาแล้วทุกเพศทุกวัยให้มีโอกาสศึกษาต่อเนื่องหลังจากการศึกษาในโรงเรียนก็ยังสามารถให้ความสำคัญค่อนข้างจะรองจากการศึกษาในระบบโรงเรียนอยู่ ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นได้มีการพยายามที่จะส่งเสริมเพื่อที่จะให้มันเป็นโอกาสทางการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งแก่ประชาชน แต่ก็ยังทำได้น้อยเช่นกันเมื่อเทียบกับการศึกษาในระบบ และเมื่อเทียบกับกลุ่มเป้าหมายที่ควรจะได้รับบริการ

13. ความไม่เท่าเทียมของโอกาสทางการศึกษา

สภาพการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่แม้ว่าจะเน้นที่การศึกษาในระบบโรงเรียน มีการพัฒนาการศึกษาในระบบเป็นอย่างมาก แต่ในทางปฏิบัติในหลายประเทศยังพบว่าประชาชนยังไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาและประเทศด้อยพัฒนา จะประสบกับปัญหาดังกล่าวนี้มาก กล่าวคือ ประชาชนที่อยู่ในเมืองจะมีโอกาสได้รับการศึกษาที่ดีกว่าประชาชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและฐานะทางสังคมสูงกว่าจะมีโอกาสที่จะได้รับการศึกษามากกว่าผู้ที่ยากจนและผู้ที่อยู่ในชนบทห่างไกลจะได้รับการศึกษาเพียงแค่อ่านหนังสือบ้างแต่ต้องออกจากโรงเรียนก่อนเพราะความยากจน มาช่วยครอบครัวประกอบอาชีพหรือต้องอพยพครอบครัวไปหาอาชีพตามที่ต่างๆ หรือผู้ที่มีโอกาสเรียนต่อสูงขึ้นไปนั้นก็อาจจะเรียนต่อไปในอีกระดับหนึ่ง แต่ในที่สุดด้วยภาวะทางเศรษฐกิจ ด้วยความห่างไกลจากสถานศึกษาก็อาจทำให้ต้องออกจากโรงเรียนเช่นกัน ความไม่เท่าเทียมในโอกาสทางการศึกษาเช่นนี้ ยังพบอยู่ในหลายสังคมหลายประเทศ Skager (1978) กล่าวว่า การที่บุคคลได้รับโอกาสทางการศึกษาไม่เท่าเทียมกันนี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม นั่นคือ คนที่มีการศึกษาสูงกว่าจะมีงานที่ดีกว่า มีฐานะทางเศรษฐกิจ

และสถานภาพทางสังคมที่ดีกว่าและสภาพการณ์ ก็จะเป็นเช่นนี้ตลอดไป ผู้ที่ยากจนที่อยู่ในชนบทจะไม่มีโอกาสยกฐานะของตนเองได้เลยถ้าตราบใดที่สภาพการจัดการศึกษาอย่างเป็นเช่นนี้

14. สิ่งที่เราเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริงน้อย

จากสภาพการจัดการศึกษาในประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่ยังพบว่าสิ่งที่จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มันยังห่างไกลจากสภาพชีวิตจริงของผู้เรียนผู้เรียนไม่ว่าจะอยู่ที่ใดภูมิภาคใดจะต้องเรียนในสิ่งที่สถาบันการศึกษากำหนดไว้อย่างเดียวกันด้วยวิธีเดียวกัน สิ่งที่ได้เรียนรู้มันเมื่อผู้เรียนต้องออกไปเผชิญกับสภาพชีวิตจริงหลังจากจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาไปแล้วยังใช้ได้บ้าง ถึงแม้ว่าจะใช้เป็นพื้นฐาน สำหรับค้นหาความรู้ต่อไปได้บ้าง แต่ยังมี ความใกล้เคียงหรือสัมพันธ์กับชีวิตจริงอยู่น้อยสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนจากในระบบอย่างแยกส่วนกับการดำเนินชีวิตจริง ดังนั้นเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือจบจากสถาบันการศึกษามาแล้วจึงจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้เพิ่มเติม และต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพราะเหตุการณ์ในแต่ละช่วงวัยเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ถึงแม้ว่าการศึกษาที่จัดอยู่ในปัจจุบันโดยเฉพาะการศึกษาในระบบจะมีการปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรให้สัมพันธ์กับชีวิตจริงมากขึ้น แต่การศึกษาตลอดชีวิตก็ยังมี ความจำเป็นอยู่ เพียงแต่ถ้าหลักสูตรของการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้นเอื้อต่อชีวิตก็จะเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับผู้เรียนในการออกไปเผชิญกับชีวิตจริงและแสวงหาความรู้ในช่วงต่อไปได้อย่างเหมาะสมและมีคุณค่าต่อชีวิต ดังที่นักการศึกษาหลายๆ ท่าน เช่น Knapper and Cropley (1991a) ได้กล่าวว่าการศึกษตลอดชีวิตจะช่วยให้ประชาชนได้พบแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพของตนเอง เหมาะสมกับความต้องการและเหมาะสมกับสภาพสังคม

15. การศึกษาที่เป็นอยู่ยังไม่ให้เครื่องมือแก่ผู้เรียนที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ในภายหน้า

การจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ในประเทศต่างๆ นอกจากจะให้เนื้อหาวิชาที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียนน้อยแล้ว การจัดการศึกษาส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่เนื้อหา มากกว่าวิธีการ เป็นการป้อนเนื้อหาให้กับผู้เรียนเป็นการเรียนเพื่อสอบ การเรียนเพื่อให้ผ่านการคัดเลือกที่จะเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไป (Lengrand, 1975) ผู้ที่สอบไม่ผ่านคือผู้ที่จดจำเนื้อหาความรู้ที่ครูให้ไม่ได้ การศึกษาไม่ได้ให้เครื่องมือแก่ผู้เรียนที่จะแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองในช่วงชีวิตต่อไป ไม่ได้ฝึกให้ผู้เรียนเรียนเพื่อที่จะเรียนต่อไป (Apps, 1992) เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาแล้วจึงมีความรู้เท่าที่ได้รับการถ่ายทอดมาซึ่งไม่เพียงพอสำหรับการออกไปเผชิญกับสภาพชีวิตจริง ยังมีสิ่งที่คุณจะต้องเรียนรู้อีกมากมายและมีสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำให้บุคคลต้องเรียนรู้อยู่เสมอเช่นกัน เพราะฉะนั้น บุคคลจึงต้องมีทักษะที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ จะต้องรู้วิธีการเรียนที่แตกต่างไปจากการ คอยให้ครูเป็นผู้บอกหรือผู้ให้เนื้อหา ซึ่งการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มีวิธีการและรูปแบบที่หลากหลายจะให้เครื่องมือการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

16. รูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ยังไม่ให้อิสระแก่ผู้เรียนและไม่เอื้อต่อสภาพการดำเนินชีวิต

การจัดการศึกษาในสภาพที่เป็นอยู่นั้นส่วนใหญ่โดยเฉพาะการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้น ผู้เรียนยังไม่มีอิสระในการเรียนรู้เท่าที่ควรนับตั้งแต่เนื้อหาที่ถูกกำหนดตายตัว ผู้เรียนไม่มีโอกาสเลือกมาได้ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนั้น ในเรื่องวิธีการเรียนรู้ผู้เรียนต้องมาเรียนตามกำหนดเวลา ต้องมาเรียนยังสถานที่ที่กำหนดไว้ ผู้เรียนไม่มีอิสระที่จะเลือกเรียนในช่วงเวลาที่ต้องการ เมื่อตนเองมีความพร้อม มีความตั้งใจผู้เรียนไม่มีอิสระที่จะเรียน ณ สถานที่ใดก็ได้ที่ตนเองคิดว่ามีเหมาะสมสะดวกหรือไม่ต้องเดินทางไกล ผู้เรียนไม่มีอิสระที่จะกำหนดวิธีการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งเป็นวิธีการที่ตนเองคิดว่าเหมาะสมกับตน และจะทำให้ตนเองเรียนรู้ได้ดี แต่กลับต้องเรียนรู้ด้วยวิธีเดียวกับผู้อื่น เรียนไปพร้อมๆ กับผู้อื่น ซึ่งมีความสามารถในการเรียนต่างกัน วิธีการเรียนดังกล่าวไม่สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน โดยเฉพาะสภาพการดำเนินชีวิตของผู้ที่ต้องออกมาประกอบอาชีพการทำงาน และต้องมีภาระรับผิดชอบในด้านต่างๆ แล้วย่อมจะไปศึกษาหาความรู้ตามรูปแบบที่กำหนดตายตัวได้ยาก เช่น จดต้องไปเรียนตามเวลาที่กำหนดตามสถานที่ที่กำหนดนั้นจะทำได้ยากเพราะสภาพการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ภาระต่างๆ ไม่เอื้ออำนวยเพราะฉะนั้นจึงต้องมีวิธีการเรียนที่ยืดหยุ่นกว่า ซึ่งให้อิสระแก่ผู้เรียนมากกว่าในการเรื่องเวลาเรียน ในการเลือกสถานที่ เรียนและวิธีเรียน โดยเฉพาะการศึกษาในช่วงชีวิตต่อๆ มาของผู้เรียนต้องการวิธีการเรียนที่ยืดหยุ่น เอื้อเพื่อต่อสภาพการดำเนินชีวิต เป็นการศึกษาที่มีรูปแบบ วิธีการที่หลากหลายและให้อิสระแก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่

17. เพื่อสนองความต้องการของสังคมและประเทศชาติ

ในปัจจุบันแทบทุกสังคมทุกประเทศในโลก ระดับหนึ่งความจำเป็นที่จะต้องนำการศึกษาตลอดชีวิตมาสู่ระบบการศึกษาของตนเอง ดังที่ Hainuat (1982) กล่าวว่าการศึกษาตลอดชีวิตนั้น อาจพิจารณาความจำเป็นได้ 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1) ความจำเป็นอันเนื่องมาจากตัวบุคคล ได้แก่ บุคคลต้องการความรู้ที่อยู่ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อปรับตัวทั้งด้านการทำงาน การประกอบอาชีพให้มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะประกอบอาชีพ มีภาระงานที่เหมาะสมในสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปได้ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับบทบาทในแต่ละช่วงชีวิตอย่างเหมาะสม เช่น บทบาทการทำงาน บทบาทการเป็นหัวหน้าครอบครัว บทบาทการเป็นพ่อแม่ ผู้ปกครอง บทบาทการเป็นผู้สูงอายุ เป็นต้น

2) ความจำเป็นอันเนื่องมาจากสังคม สังคมต้องการให้ประชาคมเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะสื่อสารติดต่อกันได้รู้เรื่อง โดยมีความรู้ความเข้าใจในวิชาการและความรู้ในระดับเดียวกัน นอกจากนั้นยังสามารถติดต่อกับสื่อสารกับสังคมภายนอกได้ สังคมต้องการให้สมาชิกใน

สังคมมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเหมาะสมและต้องการให้สามารถช่วยกันพัฒนาสังคม แก้ไขปัญหาของสังคมและพัฒนาสิ่งแวดล้อมของสังคมได้

3) ความจำเป็นอันเนื่องมาจากประเทศชาติ ประเทศชาติต้องการประชาชนที่มีคุณภาพ มีความรู้ การพัฒนาการศึกษาของประชาชน หมายถึง การพัฒนาประเทศชาติโดยเฉพาะประเทศที่เพิ่งเกิดใหม่ยังจำเป็นต้องสร้างรากฐานยังต้องพัฒนาคุณภาพของประชาชนมาก เพราะยังมีพื้นฐานที่ยังไม่แข็งแกร่งเพียงพอ

จากแนวคิดของ Hainuat อาจกล่าวได้ว่า ความจำเป็นในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้น นอกจากเป็นความจำเป็นทางด้านบุคคลแล้วยังจำเป็นทางด้านความต้องการของสังคมและประเทศชาติด้วย จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นสาเหตุหลักๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต

Livingstone อ้างถึงใน (กชกร สังขชาติ, 2533) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ The Future in Education “ว่าในอดีตคนเรานั้นต้องการการศึกษาก็เพื่อจะช่วยให้ผู้ใหญ่ได้ศึกษาหรือเรียนรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหน้าที่ของผู้ใหญ่ หรือส่วนที่ผู้ใหญ่ไม่สามารถที่จะเรียนรู้หรือเข้าใจได้เมื่อเขายังอยู่ในวัยเด็ก แต่ในปัจจุบันขณะที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วคนเราต้องการการศึกษาในวัยผู้ใหญ่ก็เพื่อช่วยให้เราเรียนรู้วัฒนธรรมต่างๆ นอกจากนี้ผลจากการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างรวดเร็วจะทำให้คนเราจะล้ำหลังยิ่งขึ้นอย่างรวดเร็ว ความต้องการที่คนเราจะต้องเรียนรู้กันจนตลอดชีวิตก็เห็นได้อย่างชัดเจนขึ้น”

ในปัจจุบันมีแนวคิดที่กล่าวว่า การศึกษาหาความรู้เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตนั้นควรเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิตไม่ใช่ความคิดที่ใหม่ ในปี ค.ศ. 1972 ได้มีการนำเสนอแนวคิดนี้มาพิจารณากันโดยนักการศึกษาและบุคคลทั่วไป จากรายงานขององค์การยูเนสโก (UNESCO) เรื่อง Learning to be (วิลโล่ ตั้งจิตสมคิด, 2538) ได้ระบุถึงแนวทางในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตไว้ดังนี้ “ความคิดที่ว่าการศึกษาควรจะเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิตซึ่งมีการกล่าวกันมากในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ทำให้เป็นที่เข้าใจกันว่าความคิดนี้เป็นความคิดในปัจจุบัน แต่แท้ที่จริงแล้วความคิดนี้ไม่ใช่ความคิดที่ใหม่เลย เนื่องจากโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม คนเราก็จะต้องเรียนรู้และฝึกฝนตนเองไปตลอดชีวิต โดยเรียนจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม และจากประสบการณ์ต่างๆ ซึ่งจะช่วยเปลี่ยนพฤติกรรมของเขา ทำให้เขาเกิดมโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตและช่วยเพิ่มพูนความรู้ต่างๆ ใ้กับเขา แต่อย่างไรก็ตามจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ก็ยังมีรูปแบบเพียงไม่กี่อย่างเท่านั้นที่จะมาสนับสนุนการเรียนรู้ประเภทนี้ได้ เพื่อที่จะให้เกิดความเข้าใจและกลายเป็นโครงการที่ชัดเจนขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนโดยทั่วไปไม่มีความคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนว่าเป็นการจัดขึ้นเพื่อเด็กและจะสอนกันอยู่ในโรงเรียนเท่านั้น”

จากความคิดนี้จะทำให้คนมองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาว่าการศึกษานั้นควรจะเป็น ขบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต แต่ความจริงก็ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าคนนั้นไม่สามารถที่จะเผชิญกับชีวิต ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอน ผู้ใหญ่จำนวนมากที่มีความต้องการการศึกษาซึ่งไม่ใช่เพื่อความพอใจ ในการที่เขาได้เพิ่มพูนความสามารถหรือเพื่อที่เขาจะได้พัฒนาตัวเองดังเช่นแต่เดิม แต่เป็นเพราะเป็น ความต้องการการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นความต้องการที่จะให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษา เพื่อเกิดการพัฒนาอย่าง เต็มที่และสูงสุดในทุกๆ ด้าน (Freire, 1972) สอดคล้องกับแนวคิดของ Jarvis ที่ว่าการศึกษตลอด ชีวิตเป็นความเคลื่อนไหวในสังคมที่ส่งเสริมให้คนกลับมาเรียนอีกครั้งเพื่อการพัฒนาความเป็นมนุษย์ การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนประสบการณ์ให้กลายเป็นความรู้และทักษะซึ่งผลก็คือ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนา การเรียนรู้มีความสำคัญต่อชีวิต มนุษย์ เปรียบเหมือนอาหารหรือน้ำที่มีความสำคัญทำให้ชีวิตเติบโตและพัฒนาการเรียนรู้ก็เช่นกัน เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องเรียนรู้สิ่งต่างๆ เพื่อการเจริญเติบโต งอกงาม และพัฒนาเป็น สมาชิกที่มีประโยชน์ในสังคม การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่มีค่าสำหรับกระบวนการเป็นมนุษย์ ยิ่ง มนุษย์เรียนรู้มากเท่าไร คุณภาพของความเป็นมนุษย์ก็มีเพิ่มขึ้นเท่านั้น (Jarvis, 1983) ทำให้ใน ปัจจุบันคนส่วนใหญ่ตระหนักถึงข้อเท็จจริงนี้จึงได้มีการส่งเสริมกระตุ้นให้มนุษย์เรียนรู้มากขึ้นหรือ เรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2 ความหมายของการศึกษตลอดชีวิต

การศึกษตลอดชีวิต (Lifelong Education) ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 4 ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษา หมายรวมถึง กระบวนการ การเรียนรู้เพื่อ ความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทาง วัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัด สภาพแวดล้อมทางสังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมี การระบุหลักการหนึ่งของการศึกษาไว้ในมาตราที่ 8 ว่าการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ คือ (1) เป็น การศึกษตลอดชีวิตสำหรับประชาชน (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (3) การพัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้ให้ความหมายของการศึกษตลอดชีวิตไว้ว่า การศึกษตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่เกิดจากการ ผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตาม อัจฉริยะเพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้คำนิยามความหมายของการศึกษตลอดชีวิตไว้หลายท่านเพื่อเป็น แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จึงขอยกคำนิยามและความหมายโดยสังเขปดังนี้

องค์การยูเนสโก (UNESCO, 1977) ที่ได้ใช้เป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในปัจจุบัน โดยองค์การยูเนสโกได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ทักษะด้านต่างๆ โดยใช้วิธีการทุกอย่างที่เป็นไปได้ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาบุคลิกภาพ เป็นการพิจารณาการศึกษาโดยส่วนรวมทั้งหมด คือการศึกษาในระบบโรงเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน ให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพ ให้ผู้เรียนสามารถจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ เพื่อให้ผู้เรียนคิดได้และนำไปปฏิบัติได้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 2) ให้นิยามของการศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2545) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การศึกษาที่ผสมผสานและครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบทุกวิธีการทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย จากทุกแหล่งความรู้ในชุมชนและสังคมเกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่งโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ เป็นภาพรวมของการศึกษาทุกประเภทที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง สัมพันธ์และผสมผสานกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต เพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพเปลี่ยนแปลงและเติมเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคลในทุกช่วงวัย

นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตมีความหมาย 2 ลักษณะคือ ความหมายโดยทั่วไป หมายถึง การส่งเสริมเพื่อให้เกิดการระดมทรัพยากรในสังคมมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจนยังผลให้สังคมนั้นกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และความหมายเชิงปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสังคมในการนำทรัพยากรทางการศึกษามาใช้ประโยชน์ อันได้แก่ องค์ความรู้ แหล่งความรู้ และเทคโนโลยี มาใช้ในการดำเนินขยายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ครอบคลุมจุดมุ่งหมายและขอบข่ายการบริการด้านการศึกษาโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของสังคมจากทุกภาคส่วน

สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551) ได้ให้ ความหมายการศึกษาตลอดชีวิตว่า หมายถึง การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่าง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2551) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การศึกษาและการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตลอดของชีวิตของบุคคล โดยวิธีการและกระบวนการที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ ทักษะใหม่ๆ การปรับปรุงอาชีพ การทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมและสังคมที่ตนเป็น

สมาชิก หรือ การพยายามพัฒนาบุคลิกภาพให้เหมาะสมกับตน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเพื่อความมุ่งหมายใดก็ตาม การศึกษาตลอดชีวิต คือการศึกษาที่มุ่งพัฒนาบุคคลนั่นเอง

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2552) นิยามว่าการศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่มีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลที่ผสมผสานการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อมุ่งให้บุคคลพัฒนาตนเองตลอดชีวิตเพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาต่อเนื่องให้เต็มศักยภาพ โดยบุคคลต้องมีแรงจูงใจในการศึกษาหาความรู้และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

จากความหมายของ การศึกษาตลอดชีวิตข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตการเรียนรู้อาจจะเกิดขึ้นได้เองหรืออาจจะเกิดจากความช่วยเหลือ ซึ่งหมายถึงการให้การศึกษาและหากจะให้การเรียนรู้ของประชาชนพอเพียงก็จะต้องจัดเตรียมการศึกษาไว้ให้พร้อมเพื่อบุคคลทั่วไปจะได้เข้ามาศึกษาความรู้ได้ตลอดชีวิต ในปัจจุบันการศึกษาตลอดชีวิตจะหมายรวมไปถึงการศึกษาทุกประเภทที่บุคคลได้รับทุกช่วงชั้นของชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย และเป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของมนุษย์อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข และปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลกได้

1.3 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

การจัดการที่ยึดหลักการการศึกษาตลอดชีวิต ประกอบไปด้วยหลักการสำคัญๆ (สนอง โลหิตวิเศษ, 2540 : 10) กล่าวไว้ดังนี้

1. การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนทุกวัย เพื่อพัฒนาให้บุคคลทุกช่วงวัยปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป
2. บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต โดยการบูรณาการการเรียนรู้จากการเรียนในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยตั้งแต่เกิดจนตาย
3. การศึกษาตลอดชีวิตเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทุกหน่วยงานในสังคม
4. มีรูปแบบที่ยืดหยุ่น ใช้สื่อการเรียนการสอนประเภทต่างๆ ด้วยการผสมผสานและบูรณาการ อาทิ การเรียนจากผู้สอน จากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต วิดีโอ การประชุม การอบรม ที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนทุกสภาพการณ์
5. การจัดการศึกษาตลอดชีวิตยึดหลักความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

สุมาลี สังขศรี (2544) ได้ทำการประมวลแนวคิด หลักการ และข้อเขียนของนักศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สรุปหลักการการศึกษาตลอดชีวิต 15 ประการ

1. การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์
2. บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

3. การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา
4. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด
5. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ผสมผสานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน
6. การศึกษาตลอดชีวิตเน้นความเท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษา
7. การศึกษาตลอดชีวิตควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย
8. การศึกษาควรมีความเป็นประชาธิปไตยหรือให้อิสระแก่ผู้เรียน
9. สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้
10. ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้
11. ให้ศึกษาเรียนรู้เรื่องของชีวิตและสภาพปัญหาที่ต้องเผชิญในชีวิตจริง
12. บ้านเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิต
13. ชุมชนมีบทบาทสำคัญ
14. ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย
15. การศึกษาตลอดชีวิตเน้นเน้นการจัดการการศึกษาเพื่อให้บุคคลพึงตนเองได้

หลักการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเรื่องที่จำเป็นสำหรับทุกคน สามารถกระทำได้ทุกช่วงเวลาของชีวิตและการกระทำได้ในทุกสถานที่ ตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะครอบคลุมการศึกษาทุกประเภททุกระดับ มีความเสมอภาพและความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา มีวิธีการเรียนรู้ที่ผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตและมีเนื้อหาสาระสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิตทุกคนมีอิสระเลือกในสิ่งที่ต้องการ จะเรียนรู้จนเต็มศักยภาพ มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ รวมทั้งทักษะของการแสวงหาความรู้หรือมีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ต่อไป

จากหนังสือ ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 : สหราชอาณาจักร ได้ระบุหลักการที่สำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ 8 หลักการคือ

1. ความต่อเนื่อง กล่าวคือ ระบบการเรียนรู้ต้องมีความต่อเนื่องตลอดชีวิตของผู้เรียน ช่วงเวลา เนื้อหาสาระ และระดับการเรียนรู้จะแตกต่างกันออกไป แต่ต้องมีความสอดคล้องต้องกันภายใต้หลักการชุดเดียวกัน

2. ความเสมอภาค หมายความว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องมุ่งที่จะขยายโอกาสในการเรียนรู้ เพิ่มการมีส่วนร่วมและขจัดอุปสรรคใดๆ ที่กีดกันบุคคลบางกลุ่มออกจากกระบวนการนี้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การมีโอกาสนในการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องเป็นสภาวะปกติวิสัยของสมาชิกทุกคนในชุมชน

3. นโยบายและแนวปฏิบัติต้องให้ความสำคัญกับผู้เรียนและการเรียนรู้ มิใช่ที่โครงสร้างของหน่วยงานหรือสถาบัน

4. ต้องมีหลากหลายรูปแบบและหนทาง
5. ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐทุกแห่ง
6. ต้องมีคุณภาพควบคู่กับความยืดหยุ่น
7. ต้องมีการร่วมงานกันอย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมให้เกิดโอกาสใหม่ๆ สำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

8. ต้องถือว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อปวงชนมิใช่เป็นความรับผิดชอบของรัฐเท่านั้น แต่เป็นความรับผิดชอบของนายจ้าง ผู้ให้บริการด้านการศึกษา ปัจเจกชน ครอบครัว และชุมชนด้วย

จากหลักการที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า ในสหราชอาณาจักรนั้นมองว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเรื่องของการสร้างวัฒนธรรมใหม่ โดยถือว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเรื่องปกติวิสัยของปวงชน การจูงใจให้เกิดวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ได้ต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้เป็นสำคัญ ซึ่งสามารถจำแนกผู้เรียนได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรกผู้เรียนต้องการสะสมหน่วยการเรียนรู้เพื่อการเพิ่มคุณวุฒิของผู้เรียน การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะมีประโยชน์ต่อผู้เรียนประเภทนี้ก็ต่อเมื่อมีการพัฒนาระบบการสะสมและการถ่ายโอนหน่วยกิตการศึกษาระหว่างการศึกษารูปแบบต่างๆ ที่เข้มแข็ง ส่วนประเภทที่ 2 คือผู้เรียนที่ต้องการสร้างความสุขใจระหว่างเรียนและเพิ่มทุนมนุษย์สำหรับการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขด้วยความเข้าใจต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ควรมีการกระตุ้นให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ทั้ง 2 ประเภทไปพร้อมๆ กัน นอกจากกระตุ้นให้เกิดความต้องการเรียนรู้แล้วยังต้องพัฒนาช่องทางการเรียนรู้ให้กว้างขวางและหลากหลายเพื่อให้ผู้ที่ต้องการเรียนรู้ได้เข้าถึงแหล่งความรู้ได้ ดังนั้นการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ จึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญประการหนึ่งควบคู่ไปกับการจัดสรรงบประมาณเพื่อการนี้อย่างเหมาะสม

จากหลักการของการศึกษาตลอดชีวิต สรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิต มีความจำเป็นสำหรับบุคคลในทุกช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพราะการศึกษามีได้สิ้นสุดเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด การเรียนรู้ตลอดชีวิตมิใช่เกิดขึ้นได้เฉพาะในสถาบันเท่านั้น แต่สามารถเกิดขึ้นได้ที่บ้าน ที่ทำงาน ศาสนสถาน สวนสาธารณะและในชุมชน เพราะฉะนั้นบ้านและชุมชนจึงเป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิต และที่สำคัญการศึกษาตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือกับของทุกฝ่าย ทุกแหล่งเรียนรู้รวมทั้งประชาชนในชุมชน ครอบคลุมการศึกษาทุกประเภททุกระดับ โดยเน้นความเสมอภาค ความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิต ควรมีความยืดหยุ่นหลากหลายรูปแบบและวิธีการ เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนเรียนรู้และสามารถเลือกวิธีเรียนที่เหมาะสมกับความสามารถของตน มุ่งให้บุคคลได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ พัฒนาคุณภาพชีวิตและพึ่งตนเองได้ สิ่งที่ทำให้บุคคลเรียนรู้ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิต ควรได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็น

ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ รวมทั้งทักษะในการแสวงหาความรู้ หรือเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ต่อไป

1.4 ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

จากการศึกษาความหมายและหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตในหัวข้อที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าการศึกษาตลอดชีวิตมีความสำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์ โดยสามารถสรุปความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตได้ดังต่อไปนี้

สุมาลี สังขศรี (2546) กล่าวถึง ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ดังนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีโอกาเรียนรู้อะไรตลอดช่วงชีวิต
2. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
3. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตจริง เพราะการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการศึกษากับชีวิต
4. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริง
5. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับงานช่วยให้สามารถเลือกและพัฒนาอาชีพได้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป
6. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีความรู้และทักษะที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง
7. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีอิสระในการเรียนรู้ สามารถเรียนในสิ่งที่ตรงกับระดับความสามารถของตนเองได้
8. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ
9. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลพึ่งตนเองได้และนาตนเองในการเรียนรู้ได้
10. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเองตลอดทุกช่วงชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม
11. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง
12. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลและองค์กรในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
13. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

อุดม เขยกิจวงศ์ (2551) ได้สรุปถึงความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ดังต่อไปนี้

1. ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาลไม่เพียงพอที่จะพัฒนาคุณภาพของประชาชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงได้ ควรระดมทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ทั่ว

ประเทศให้นำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยให้ผู้เป็นเจ้าของ ทรัพยากร เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานอย่างเต็มที่ และเป็นการส่งเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่าง ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

2. ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเทคโนโลยีและข่าวสาร ประชาชน จำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและข่าวสารในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นความสามารถดังกล่าวต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตาย

3. การจัดการศึกษาตลอดชีวิตควรบูรณาการระหว่างการศึกษาระหว่างการศึกษาระบบโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเฉพาะการให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อ การศึกษาตามอัธยาศัย เพราะเป็นกระบวนการส่งเสริมให้แต่ละคนสามารถใช้ประโยชน์จากการ ประกอบกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาความรู้ ความคิดและความสามารถของตนเองได้ อย่างกว้างขวางและดำเนินต่อเนื่องตลอดชีวิต

4. บุคลากรที่ทรงคุณค่าทางการศึกษามีอยู่เป็นจำนวนมากภายในชุมชนต่างๆ อันได้แก่ ข้าราชการที่เกษียณอายุและผู้รู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น พระสงฆ์ คนชรา และผู้เป็นพ่อแม่บุคคลอันทรง คุณค่าดังกล่าวควรได้รับการส่งเสริมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคม

5. หัวใจของความสำเร็จในการกระจายอำนาจขึ้นอยู่กับคุณภาพของคนในท้องถิ่น เป็น สำคัญคุณภาพจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนในท้องถิ่นได้รับการพัฒนาความรู้ความคิดและ ความสามารถ อย่างต่อเนื่อง จนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านการเมืองการปกครองตามระบอบ ประชาธิปไตยได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

6. การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตช่วยส่งเสริม ความหมายและคุณค่าของ พระพุทธศาสนาในสังคมไทย เพราะสาระสำคัญของศาสนาในพระพุทธศาสนา คือ การชี้แนะแนวทาง ให้มนุษย์พัฒนาตัวเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อจะได้สามารถพึ่งตนเองในการแก้ปัญหา และ ดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

7. การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการฟื้นฟูและพัฒนาวัฒนธรรมของคนในชุมชน การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมหรือใช้วัฒนธรรมของชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นการ จัด การศึกษาที่มีความหมายต่อการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนในชุมชนนั้นโดยตรงทำให้คนใน ท้องถิ่นมีทางเลือกที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างหลากหลาย

8. การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการคืนการศึกษาให้แก่ชุมชนอันหลากหลาย เพราะชุมชนจะมีโอกาสได้ฟื้นฟูและพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาของชุมชน (Indigenous Education) ตลอดจนฟื้นฟูและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนให้มีคุณค่าและมีความหมายต่อการ แก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2551) ได้สรุปถึงความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ดังนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้เกิดความเสมอภาคได้มากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน เพราะการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้นมีส่วนช่วยรักษาสภาพความแตกต่างทางสังคมและชนชั้นให้คงอยู่ตลอดไป ในทางตรงกันข้ามการศึกษาตลอดชีวิตจะช่วยแก้ไขและลดบทบาท ในด้านนี้ ของระบบโรงเรียนได้ดีมาก

2. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจทางการศึกษา เนื่องจากการลงทุนทางการศึกษาในภาวะปัจจุบันได้ถึงจุดวิกฤตที่สังคมไม่อาจรับภาวะด้านนี้ได้ปัญหานี้ยังได้รับผลกระทบอย่างมากและได้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาด้านค่าใช้จ่ายทางการศึกษาในระบบโรงเรียนด้วยการพยายามพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษาให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

3. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของครอบครัว นักการศึกษาส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่า บ้านหรือครอบครัว ได้เคยทำหน้าที่หลักสำคัญในการศึกษาให้กับเยาวชนในอดีต โดยเฉพาะในด้านจริยธรรมและคุณธรรมต่างๆ ปัจจุบันสถานการณ์ได้ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าบทบาทของสถาบันครอบครัวลดความสำคัญลงไป ส่วนหนึ่งเป็นเพราะอิทธิพลจากความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี จากสถานการณ์เช่นนี้เป็นที่คาดคะเนได้ว่าพัฒนาการของเด็กและเยาวชนย่อมจะเกิด “ผลกระทบทางค่านิยม” ซึ่งเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและบทบาทของครอบครัวนั่นเอง

4. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม บทบาทของบุคคลใน สังคมนับว่าเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่ของครอบครัวอย่างมากรวมทั้ง การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใต้บังคับบัญชากับหัวหน้างาน หรือบทบาททางการเมือง ในระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน การที่คนเราได้พึ่งพาเทคโนโลยีทำให้มีเวลาว่างมากขึ้น ด้วยเหตุผลต่างๆ เหล่านี้ ย่อมทำให้เวลาที่จะใช้เพื่อการเรียนรู้ยาวนานกว่าสมัยก่อน การเปลี่ยนแปลงบทบาททางด้านสังคมดังกล่าว ย่อมทำให้การจัดบริการทางการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเหมาะสมจะมีความจำเป็นมากขึ้น

5. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางด้าน เทคโนโลยี เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีจะส่งผลและมีอิทธิพลโดยตรง โดยเฉพาะ ในแง่ของการได้รับข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสมและถูกต้อง นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงลักษณะของ หน้าที่ การงานและอาชีพ ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องได้รับความรู้และทักษะใหม่ๆ เพื่อให้ทัน ต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

6. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยพัฒนาองค์ประกอบต่างๆ ทางด้านการประกอบอาชีพ ทั้งนี้ เพราะจะทำให้เกิดความจำเป็นที่บุคคลควรจะได้รับความรู้ความชำนาญ หรือทักษะใหม่ๆ เพื่อ การนา

ไปประกอบอาชีพให้เกิดความเหมาะสมและดียิ่งขึ้น เพราะความรู้เดิมที่ได้รับมาจาก การศึกษานอกโรงเรียนอาจจะใช้ไม่ได้ หรือเก่าเกินไปนั่นเอง

จะเห็นได้ว่าการศึกษาดลอดชีวิต เป็นการศึกษาในภาพรวมทั้งหมด ซึ่งครอบคลุมทั้ง การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษา ที่จัดให้บุคคลทุกช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตาย โดยในแต่ละช่วงชีวิตบุคคลอาจจะได้รับการศึกษารูปแบบ ใดรูปแบบหนึ่งหรือหลายรูปแบบผสมผสานกันเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง ทั้งนี้เพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลอย่าง เต็มศักยภาพให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อย่างเพียงพอต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสมในทุกช่วงชีวิตการศึกษามี ความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ในทุกช่วงอายุ เพราะมนุษย์ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งแวดล้อม อยู่ตลอดเวลาโดยเฉพาะในสภาวะการณ์ปัจจุบันความจำเป็นของการศึกษาจะยิ่งดูชัดเจน ยิ่งขึ้น เนื่องจากมีความจำเป็นเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่และการดำเนิน ชีวิต ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้วันจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และซับซ้อนมากขึ้นเกินกว่าที่จะใช้ ความรู้ที่สะสมมาเมื่อสมัยอยู่ในวัยเรียน มาช่วยได้ การศึกษาที่บุคคลได้รับเมื่ออยู่ในช่วงวัยเรียนนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตเท่านั้น อาจเรียกว่าเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่จะช่วยบุคคลแสวงหาความรู้ได้ ต่อไป ช่วงชีวิตหลังวัยเรียนเป็นช่วงชีวิตที่ยาวนานกว่าหลายเท่า ในประเทศต่างๆ ได้ตระหนักถึง ความสำคัญและความจำเป็นของการที่ประชาชนจะต้องได้รับการศึกษาดลอดชีวิตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคของความเจริญและความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของ วิทยาการและเทคโนโลยีเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ความจำเป็นที่ประเทศต่างๆ ต้องนำการศึกษาดลอด ชีวิตไปเป็นแนวคิดหลัก ในการจัดการศึกษาของประเทศนั้นๆ สามารถสรุปได้ว่ามาจากปัจจัยสำคัญ ต่อไปนี้ คือ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และอาชีพการงาน การเปลี่ยนทางด้านสังคม และ วัฒนธรรมความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การ ปกครอง การเปลี่ยนแปลงทางด้านความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิต การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ประชากร และข้อจำกัดของการจัดการที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อประชาชนทั้ง ทางตรงและทางอ้อม และมีผลกระทบต่อเนื่องถึงกันทั่วโลก เพราะฉะนั้นการศึกษาจะเป็นเครื่องมือที่ จะช่วยเตรียมประชาชนให้มีความพร้อม มีภูมิคุ้มกันที่จะเผชิญต่อความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่าง เท่ากันและสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตในทุกสังคม ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลที่สำคัญ คือ เพื่อการดำรงชีวิตอยู่และมีความสุขเท่าที่จะทำได้ (อุ้นตา นพคุณ, 2547)

1.5 เป้าหมายการศึกษาตลอดชีวิต

จากความหมาย แนวทางและหลักการของการศึกษาตลอดชีวิต จะเห็นว่าการจัดการศึกษาตลอดชีวิตมีเป้าหมายในการให้บริการทางการศึกษาครอบคลุมประชาชนทุกคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ ให้ได้พัฒนาตนเองอย่างเท่าเทียมกันตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตายต่อเนื่องไปทุกช่วงของชีวิต ประกอบด้วย บุคคลแต่ละช่วงอายุ ดังนี้ (สุมาลี สังข์ศรี, 2545)

1. กลุ่มเด็ก ตั้งแต่แรกเกิด 0-3 ปี
2. เด็กก่อนวัยเรียน 3-6 ปี
3. เยาวชนในวัยเรียน 6-22 ปี
4. ผู้ที่พ้นวัยเรียนและเข้าสู่การทำงาน 22-60 ปี
5. ผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่จัดให้กับบุคคลทุกกลุ่มเป้าหมาย ไม่จำกัดอายุ เพศ และระดับการศึกษา เพื่อให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงครอบคลุมตลอดทุกช่วงวัยของชีวิต ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย เป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นลักษณะของการศึกษาตลอดชีวิต ดังที่ สุนทร สุนันท์ชัย (2532) กล่าวว่า เป็นการดำเนินการตลอดชีวิตของบุคคล และเป็นการจัดที่มีการวางแผน ทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มตามศักยภาพ และเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ (Formal) นอกบบ (Non-formal) และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย (Informal)

1.6 องค์ประกอบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงและผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยนักการศึกษาหลายท่าน อาทิ ดาเว่ (Dave) แอกซิน (Axinn) โนลล์ (Knowles) ฮูล (Houle) ไรอัน (Ryan) คูมส์ (Coombs) ก่อ สวัสดิพานิชย์ โกวิท วรพิพัฒน์ และสุนทร สุนันท์ชัย ได้แบ่งประเภทของการศึกษา ออกเป็น 3 ประเภท (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2544: 153; กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2538: 292) ที่ได้กล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นการจัดการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มุ่งให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยจะได้นำเสนอความสำคัญของการศึกษาแต่ละประเภท ดังนี้

1.6.1 การศึกษาในระบบโรงเรียน

ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาในระบบโรงเรียน

สุมาลี สังข์ศรี (2545) ให้ความหมายของการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) ว่าเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นโดยมีโครงสร้าง กฎ ระเบียบต่างๆ ค่อนข้างตายตัว เช่นในเรื่องของการแบ่งระดับชั้นการเรียนการสอน อายุของผู้เรียน การกำหนดหลักสูตร การกำหนดเวลาเรียน ซึ่งส่วนใหญ่ต้องเรียนเต็มเวลา มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้สอนและผู้เรียน การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนของแต่ละระดับชั้น มีเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวในการวัดและประเมินผล การเรียนการสอนเกิดขึ้นในสถานที่หรือที่จัดขึ้นโดยเฉพาะ ได้แก่ โรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย

แนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ของการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) สรุปได้ดังนี้

1. หลักการจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ ยึดหลักการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง กระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่ การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในด้านกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึด หลักการมีส่วนร่วมของบุคคลครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

2. การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือการศึกษาในระบบ การศึกษา นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้ง สามรูปแบบก็ได้ และให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบได้ รวมทั้งสามารถนำความรู้ที่เกิดจากทักษะการฝึกอาชีพและประสบการณ์จากการ ทำงานมาเทียบโอนได้

3. แนวทางการจัดการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ได้กำหนดให้จัด การเรียน การสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ให้มีคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย รักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของ ประเทศชาติ ส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญา ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ใช้ การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ และจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุก สถานที่ เพื่อให้คนไทยมีนิสัยใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

4. การใช้แหล่งการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้ อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

5. การวัดและประเมินผลให้สถานศึกษาประเมินผู้เรียนโดยพิจารณา จากพฤติกรรม การจัดกิจกรรม ควบคู่ไปกับการทดสอบตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและ รูปแบบการศึกษา

6. การมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้ชุมชน มีการ จัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการ ต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการ แลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

7. มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา จากรัฐ เอกชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กร วิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นๆ และต่างประเทศ

8. เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ผู้เรียนมีสิทธิได้รับการพัฒนาขีดความสามารถใน การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกที่ได้ เพื่อให้มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะใช้ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

รุ่ง แก้วแดง (2544) ที่อธิบายว่า ปัจจุบันสถานศึกษาของไทยจัดการศึกษาใน ระบบเป็นระดับต่างๆ เหมือนกับสากล คือระดับอนุบาล ซึ่งมีอยู่ 2 ระบบ คืออนุบาล 3 ปี และอนุบาล 2 ปี ระดับประถมศึกษา 6 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญหรือ สายอาชีพอีก 3 ปี และระดับอุดมศึกษาซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คืออุดมศึกษาก่อนปริญญาตรี ส่วนใหญ่ เป็นหลักสูตร 2 ปี หลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง และหลักสูตรอื่นๆ ที่เทียบเท่าระดับปริญญาตรีและ ระดับบัณฑิตศึกษา

จากความหมายและลักษณะของการศึกษาในระบบดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่มีรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร ระยะเวลาการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลตามระดับการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างแน่นอนตายตัว มีเงื่อนไขที่สำเร็จ การศึกษาแน่นอน และมีใบประกาศนียบัตรรับรองการจบในแต่ละช่วงชั้นปี โดยจัดให้เด็กและเยาวชน ที่อยู่ในเกณฑ์อายุที่จะต้องได้รับการศึกษาในระบบเหมือนกันทั่วประเทศ

สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในระบบโรงเรียน คือ การที่ทุก ภาคส่วน ทั้ง สถานศึกษา ชุมชน เอกชน และองค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดย เข้ามามีส่วน ร่วมในการกำหนดเนื้อหาสาระ การร่วมระดมทรัพยากรจากองค์กรทั้งภาครัฐและ

ภาคเอกชนเพื่อจัด การศึกษาร่วมกับสถานศึกษา การมีส่วนร่วมจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ ความสนใจและ ความถนัดของผู้เรียน การช่วยปลูกฝังด้านวิชาการและศิลปวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม จริยธรรม การส่งเสริมการจัดการเรียนที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ และการจัดแหล่ง เรียนรู้ที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง ซึ่งจะเป็น การส่งเสริมให้คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ตามสิทธิ การมี ส่วนร่วมของชุมชนทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ตลอด

1.6.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal education)

การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความหมายครอบคลุมถึงมวลประสบการณ์การเรียนรู้ทุกชนิดที่บุคคลได้รับการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ การเรียนรู้จากสังคม การเรียนรู้ที่ได้รับจากโปรแกรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในโรงเรียนตามปกติ ได้มีโอกาสแสวงหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันฝึกอาชีพหรือเพื่อพัฒนาความรู้เฉพาะเรื่อง

1.6.2.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

สำหรับความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้มีนักการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ใน ลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เป็นการศึกษามีลักษณะยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการ และความพร้อมของผู้เรียนเป็นสำคัญ การให้ความหมายของผู้ทรงคุณวุฒิ และนักการศึกษาแต่ละท่านแตกต่างกัน ดังนี้

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2520)

อธิบายความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะการศึกษานั้นจะจัดขึ้นเป็นกิจกรรมการศึกษา โดยเฉพาะ หรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่นๆ เพื่อมุ่งให้รู้จักแก้ปัญหา ฝึกอาชีพ หรือพัฒนาความรู้เฉพาะอย่างตามความต้องการหรือความสนใจของพลเมือง

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2534) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า เป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นได้ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน โดยไม่มีรูปแบบที่แน่นอน จัดขึ้นตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียน ยึดหลักปรัชญาที่ว่าการศึกษาคือชีวิตชีวิตคือการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้รู้จักความคิดตัดสินใจ รู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีอิสรภาพจากสิ่งแวดล้อมมากที่สุด โดยมีวิธีการเป็นส่วนประกอบที่จะทำให้คนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนั้น ยังเป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดเพื่อทุกคนในสังคม

อาชัญญา รัตนอุบล (2540) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาและมวลประสบการณ์ความรู้ใดๆ ก็ตามที่ได้จัดขึ้นโดย

บุคคล หน่วยงาน และสถาบันต่างๆ ในสังคม โดยได้จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่พึงประสงค์ของกลุ่มเป้าหมายต่างๆ โดยยึดหลักการว่าเป็นการสนองความต้องการความสนใจและแก้ปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้น

สุนทร สุนันท์ชัย (2532) กล่าวว่า การจัดการศึกษานอกระบบเป็นประสบการณ์ที่สะท้อนความคิดของผู้เป็นผู้ใหญ่และแสดงถึงกิจกรรมทางการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้แก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งหมด มุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้พื้นฐานอันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เช่น การอ่าน การเขียน ความรู้ทักษะทางด้านอาชีพ การได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบันในเรื่องต่างๆ ทั้งยังเป็นการศึกษาความยืดหยุ่นในเรื่องระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ ไม่ว่าจะในด้านอายุของผู้เรียน ระยะเวลา หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การวัดผล สถานที่เรียน

โกวิท วรพิพัฒน์ (มิถุนา อนุแสน, 2543 : 13 ; อ้างอิงจาก โกวิท วรพิพัฒน์, 2521) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง ประสบการณ์และกิจกรรมที่จัดนอกระบบโรงเรียน การศึกษาในโรงเรียนภาคปกติเพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านความรู้ทั่วไป แลวิชาชีพให้ประชาชน มีความเป็นอยู่ที่ดี มีสัมมาอาชีพ และทำหน้าที่พลเมืองให้ดีขึ้น

ปฐม นิคมนนท์ (2522) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมที่สังคมสนใจจัดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาโดยเฉพาะนอกเหนือจากการเรียนตามปกติในโรงเรียน กิจกรรมดังกล่าวอาจจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะ หรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่นใด ทั้งนี้ เพื่อสนองความต้องการด้านการเรียนรู้ตามแต่ละบุคคลจะสนใจ

อุ้นตา นพคุณ (2547) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าหมายถึง กิจกรรมหรือโครงการใดๆ ในสถาบันต่างๆ ในสังคมจัดขึ้น โดยมีเจตนาและวัตถุประสงค์ที่จะให้การเรียนรู้แก่ประชาชนที่สามารถกำหนดเป้าหมายได้ ผู้รับการศึกษาเองก็มีเจตนาหรือวัตถุประสงค์ในการที่จะรับการเรียนรู้กิจกรรมดังกล่าวจัดให้แก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ทุกชุมชน และทุกระดับการศึกษา เพื่อให้บุคคลดังกล่าวมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ค่านิยมที่ดี กิจกรรมการศึกษาที่เรียกว่าเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องจัดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น หลักสูตรยืดหยุ่น ประหยัด และตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนและปัญหาของชุมชน

ประชุมสุข อาชวอำรุง (มิถุนา อนุแสน, 2543 : 14; อ้างอิงจาก ประชุมสุข อาชวอำรุง, 2538) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึงกิจกรรมทางการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบโครงสร้างแน่นอน เป็นการศึกษานอกระบบที่จัดขึ้นโดยไม่เลือกวัย ไม่เลือกเพศ ไม่เลือกวรรณะ ไม่เลือกภูมิหลังและสติปัญญา ความสามารถหรือความถนัดครอบคลุมถึงการศึกษานอกระบบที่มีพิธีรีตองด้วย เป็นการศึกษานอกระบบที่เปิดโอกาสให้กับทุกคนในสังคมจัดการศึกษาได้ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน นับเป็นวิชาการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตยอย่างยิ่ง

รัตนา พุมไพศาล (2528) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษสำหรับผู้ที่ไม่เข้าโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนภาคปกติเป็นการเรียนที่จัดให้กับประชาชน เขาจะได้ศึกษาเล่าเรียนสิ่งต่างๆ ตามที่เขาต้องการเรียน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (2545) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละคน

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบว่า กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้นและมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2553) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบหมายถึง การจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชากรนอกโรงเรียน มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่นในเรื่องหลักสูตร เวลาเรียน สถานที่เรียน วิธีเรียน ผู้เรียนไม่มีข้อจำกัดในเรื่องอายุ อาชีพพื้นฐานการศึกษา เน้นการเรียนเรื่องที่เป็นสภาพปัจจุบันเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน หน่วยงานที่จัดมีหลากหลายทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน องค์กร และสถานประกอบการต่างๆ ซึ่งอาจจะจัดในรูปแบบอิสระหรือร่วมจัดในลักษณะภาคีเครือข่าย

Paul Chang (1971) กล่าวว่า การศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของบุคคล 3 ประเภท โดยไม่คำนึงถึงเกณฑ์อายุเป็นสำคัญ ได้แก่

1. บุคคลซึ่งไม่เคยได้รับการศึกษาจากโรงเรียน และผู้ที่ไม่รู้หนังสือ
2. บุคคลที่ได้รับการศึกษาระยะหนึ่ง แต่มีเหตุบางประการที่ต้องออกจากโรงเรียน
3. บุคคลที่ได้รับการศึกษาระดับหนึ่ง หลังจากนั้นได้เข้าทำงาน มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเพิ่มเติม เพื่อตอบสนองความจำเป็นของตน

David and Keehn (1971) กล่าวว่า เป็นการศึกษที่เรียนได้หลายแบบ เช่น การศึกษานอกระบบ การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาตลอดชีวิต หรือการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่ง

พัฒนาขึ้นเพื่อเป็นทางเลือกเพื่อช่วยเปิดช่องทางให้กับประชาชนได้เข้ารับบริการจากระบบการศึกษาในโรงเรียนได้อย่างเต็มที่ เป็นวิธีการศึกษาที่ยืดหยุ่นได้ง่าย

Harbison (1973) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีส่วนประกอบด้วยกิจกรรม 3 ประการ คือ

1. เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะและความรู้ของผู้ที่กำลังอยู่ในวัยใช้แรงงาน
2. เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเตรียมคนต่าง ๆ โดยเฉพาะเยาวชนสำหรับการเข้าทำงานหรือรับจ้าง
3. เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทำงาน

James and Victor P. Diejomaoh (1972) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ครอบคลุมในการสอนเกือบทุกประเภทและการฝึกอบรมต่างๆ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ของบุคคลจากพ่อแม่ จากโรงงาน และนโยบายทั้งชาติ ในการเรียนรู้ สนองความต้องการหลายอย่าง เช่น

1. เพื่อให้ผู้ที่มีโอกาสเรียนในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสเรียน
2. เพื่อให้ผู้ที่จบการศึกษาจากระบบในโรงเรียนแล้วได้มีโอกาสหาความรู้ และได้รับการฝึกฝนเพิ่มเติม เพื่อนำไปประกอบอาชีพ
3. สำหรับช่วยให้ผู้ที่กำลังปฏิบัติงานอยู่ได้มีโอกาสหาความรู้เพิ่มเติม ประสิทธิภาพในการทำงาน

Coombs (1973) ได้ให้คำนิยามการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบการศึกษาภาคปกติ ไม่ว่าจะกิจกรรมจะจัดขึ้นเป็นกิจกรรมต่างหาก หรือจัดเป็นส่วนสำคัญ ส่วนหนึ่งของกิจกรรมใหญ่ๆ อื่นๆ เป็นกิจกรรมที่มุ่งบริการกลุ่มผู้เรียนที่ได้กำหนดเป็นเป้าหมายและอย่างมีความมุ่งหมาย ตัวอย่างเช่น สถานเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน (ยกเว้นโรงเรียนอนุบาล) โรงเรียนมุ่งให้โอกาสแก่ผู้ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาเมื่ออยู่ในวัยที่ควรได้รับการศึกษาหรือที่ต้องการออกจากโรงเรียนก่อนกำหนด โรงเรียนผู้ใหญ่ กิจการลูกเสือ อนุภาชาต ยุวกสิกร กลุ่มสนใจศึกษาดนตรี การฝึกฝนอาชีพ กลุ่มกสิกร เป็นต้น

(Knowles, 1984) อธิบายว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกระบวนการซึ่งทั้งหญิงและชายจะเรียนรู้ต่อไป หลังจากสำเร็จการศึกษาภาคปกติ หรือหมายถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับผู้ใหญ่ทั้งหญิงและชาย ซึ่งจัดขึ้นตามสถาบันต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะทางการศึกษา

จากความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่นักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กันตามทัศนะของแต่ละบุคคลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาและมวลประสบการณ์ความรู้ใดๆ ก็ตามที่จัดขึ้นโดยบุคคล หน่วยงาน และสถาบันต่างๆ โดยอาจจัดอย่างอิสระหรือเป็นภาคีเครือข่าย ในสังคมโดยได้จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ เป็นกิจกรรมที่ยืดหยุ่นในการเรียนรู้และการประเมินผล โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะและทัศนคติ ที่พึงประสงค์ของกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ที่สามารถแก้ปัญหาตามสภาพปัจจุบันและนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ โดยยึดหลักการที่ว่าเป็นการสนองความต้องการ ความสนใจ และแก้ปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้น ดังนั้นการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับประชาชนทุกคนในชุมชน โดยจักให้แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกภูมิภาค ทุกระดับการศึกษา และชุมชน โดยมีลักษณะที่ยืดหยุ่นในการจัดการศึกษาไม่ว่าจะเป็นตัวผู้สอน ผู้เรียน เวลา สถานที่ หลักสูตร และการสอน การจัดการบริหาร และการประเมินผล เป็นต้น

1.6.2.2 ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ผ่านมามีได้ยึดปรัชญาของการศึกษาตลอดชีวิตเป็นหลัก และนอกจากนั้นยังนำหลักการของปรัชญาอื่นๆ เช่น ปรัชญามนุษยนิยม ปรัชญาพฤติกรรมนิยม ฯลฯ มาผสมผสานกันเพื่อเป็นหลักในการจัดกิจกรรมอีกด้วย สำหรับปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตซึ่งหลักการว่าการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต บุคคลควรได้รับการศึกษาอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย การศึกษามีความสำคัญทุกช่วงชีวิตของมนุษย์ และจากความคิดของนักการศึกษาหลายๆ ท่านนั้น การศึกษาที่จะช่วยให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตได้นั้นประกอบด้วยการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย ด้วยธรรมชาติของงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งมีความยืดหยุ่นในเรื่องของกฎระเบียบต่างๆ ในเรื่องการบริหารจัดการ การมุ่งสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพราะฉะนั้นการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงเป็นการศึกษาประเภทหนึ่งที่จะให้โอกาสแก่บุคคลได้รับการศึกษาตั้งแต่เกิดจนตายหรือตลอดชีวิตของเขา

ในการจัดการศึกษาจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในอนาคตนั้น ปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตจะยังคงเป็นปรัชญาหลักการสำคัญในการจัดกิจกรรมอยู่เช่นเดิม และต้องเน้นย้ำมากยิ่งขึ้นและจัดให้สัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้นเสียด้วย เพราะเมื่อสภาพสังคมเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บุคคลจะต้องติดตามให้ทันและรู้ให้เท่าทัน รู้จักเลือกรับความรู้ ข้อมูลข่าวสาร มีความรู้ความสามารถสอดคล้องกับสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อจะได้ประกอบอาชีพได้ ดำรงชีวิตอยู่ได้และสิ่งที่จะทำให้บุคคลมีคุณสมบัติเช่นนั้นได้ ก็คือการศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนยังจำเป็นที่จะต้องจัดให้บุคคลทุกวัยให้เขาได้รับโอกาสทางการศึกษาได้ตลอดชีวิตของเขา เมื่อใดก็ได้ที่เขาต้องการตั้งแต่เล็กจนถึงวัยผู้สูงอายุ

1.6.2.3 แนวความคิดทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน

สรุปแนวความคิดทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้

1. การที่บุคคลจะสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ บุคคลนั้นควรจะได้รับการศึกษาเพื่อให้สามารถเป็นคนที่รู้จักคิดเป็น ใช้ความคิดในการที่จะให้เกิดความกลมกลืนผสมผสานระหว่างตนเองและสภาพแวดล้อม

2. การเรียนรู้ของบุคคลนั้นไม่ใช่อยู่แต่เฉพาะในสถานศึกษา ในห้องเรียนในระบบโรงเรียนเท่านั้น แต่การศึกษาอาจเกิดขึ้นได้นอกระบบโรงเรียนโดยวิธีต่างๆ

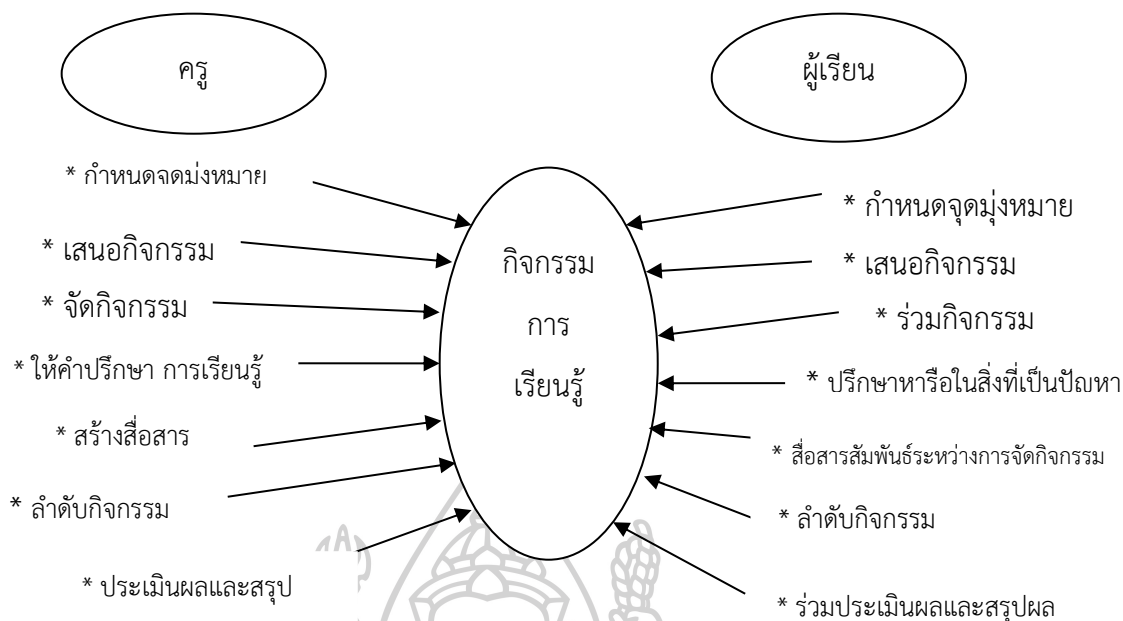
3. การศึกษาที่จะทำให้คนมีคุณภาพที่แท้จริงนั้น ไม่ใช่เพียงแต่เพื่อให้บุคคลมีแต่ความรู้การศึกษาที่แท้จริงจะต้องให้บุคคลสามารถมีความรู้เพื่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการสร้างสรรค์สังคมเป็นการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

4. การศึกษานั้นไม่ควรจะเป็นเรื่องของความจำเป็นหรือการสะสมความรู้ ผู้สอนและผู้เรียนจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ร่วมกันในการสร้างบรรยากาศแห่งความอิสระภาพในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการวิเคราะห์ใคร่ครวญ

5. การศึกษานั้นจะต้องช่วยให้บุคคลได้พัฒนาตนเอง รู้จักที่จะกำหนดชีวิตของตนเองให้ได้ชีวิตที่มีคุณภาพ และเพื่อให้บุคคลได้เห็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

1.6.2.4 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครูจะต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด จึงจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนด้วย

ภาพที่ 1 การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ของครูการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.6.2.5 การจัดการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญ

การจัดการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่พัฒนาจากการจัดการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและปัญหา รวมทั้งความต้องการของกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น จึงมีการออกแบบวิธีการเรียนหลากหลายรูปแบบให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนวิธีเรียนใดก็ได้ที่สอดคล้องกับความสะดวก ความพร้อมของตนเองจากการเรียน 3 วิธี คือ

1. วิธีเรียนแบบชั้นเรียน (ชร.) จัดการเรียนการสอนโดยครู เรียนในชั้นเรียนหรือคำ ประเมินผลการเรียนระหว่างภาคและปลายภาค

2. วิธีเรียนแบบทางไกล (ทก.) ผู้เรียนต้องศึกษาแบบเรียนและชุดการเรียนด้วยตนเอง ฟังรายการวิทยุ ดูโทรทัศน์เพื่อเสริมความรู้ ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งวิทยากร พบกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการเรียนการสอนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม เรียกว่า “กพช.” (กิจกรรมการพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต)

3. วิธีเรียนด้วยตนเอง (ตอ.) ผู้เรียนต้องศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก มีการประเมินผลการเรียนเฉพาะปลายภาคเรียนเท่านั้น

หลักการและแนวคิดที่สำคัญของการจัดการการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญ คือ การฝึกให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและทักษะในการศึกษาแสวงหาความรู้

เพิ่มเติม (Learn How to Learn) การศึกษาด้วยตนเอง (Self - Directed Learning) การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Individual Learning) รวมทั้งการส่งเสริมการทำงานร่วมกันด้วยกระบวนการกลุ่ม เพื่อการสร้างคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ เสียสละเพื่อส่วนรวม

ข้อดีของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญ อยู่ที่การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกวิธีเรียนที่ตนเองมีความพร้อมที่สุด นอกจากนั้นยังเปิดโอกาสให้มีการเทียบโอนอาชีพและเทียบโอนวิชาสามัญได้เป็นการยอมรับความรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียนที่มีมาก่อน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของผลการเรียนตามหลักสูตรได้ ซึ่งเรื่องการเทียบโอนนี้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 15 ที่ให้มีการเทียบโอนผลการศึกษากันได้ทั้งจากการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

ข้อเสียหรือสิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรคในทางปฏิบัติที่ทำให้แนวคิดหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญไม่เป็นไปตามที่กำหนดไว้ คือ เรื่องของการพบกลุ่มที่ระยะเวลาดูเหมือนจะน้อยเกินไป จนไม่สามารถทำให้กิจกรรมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปรายตามทีออกแบบไว้ได้ ส่วนใหญ่จึงเป็นการพบกลุ่มเพื่อตีความรู้เพื่อให้สอบได้ได้มากกว่าการแก้ปัญหาการเรียนการสอน และการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องการวัดผลประเมินผล ที่เน้นการวัดความจำเนื้อหา สารวิชามากกว่าการคิดวิเคราะห์ กิจกรรมการพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) และการเทียบโอนการเรียนรู้อีกยังมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่มาก รวมทั้งรูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ยังขาดการสนับสนุน การให้คำปรึกษาแนะนำและการแก้ไขปัญหา ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนเท่าที่ควร เป็นต้น

1.6.2.6 ครูผู้สอนการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ครูผู้สอนการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบแตกต่างไปจากครูในระบบโรงเรียนทุกๆ ไป ทั้งนี้เพราะลักษณะของงานครอบคลุมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ครูจึงทำงานในหลายบทบาท ซึ่งนอกจากจะเป็นผู้ดูแลและประสานงานจัดการศึกษาแล้ว ครูการศึกษานอกระบบโรงเรียนยังต้องทำงานในชุมชนทั้งเป็นงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยตรง และทำงานในลักษณะการสร้างเครือข่ายการทำงานเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และนำไปสู่การศึกษาตลอดชีวิต

1.4.1.7 ลักษณะของครูการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ลักษณะของการทำงานและคุณสมบัติของครูการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1. ครูจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ (Learning Facilitator)

ครูจะเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนมาเป็นผู้กำกับดูแล ประสานงาน และเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยวิธีต่างๆ ดังนี้

1.1 ให้คำปรึกษาแนะแนวด้านการเรียน การศึกษาต่อ การวัดผล ประเมินผล รวมทั้งให้คำแนะนำเกี่ยวกับด้านความประพฤติโดยครูจะเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน

1.2 จัดประสบการณ์เรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

- จัดประสบการณ์ตรงให้กับผู้เรียน เช่น จัดทัศนศึกษา จัดการแสดง จัดโต้วาที เป็นต้น

- จัดประสบการณ์ทางอ้อมให้แก่ผู้เรียน เช่น การแสดงบทบาทสมมติ การอภิปราย การศึกษาชีวิตทัศน์ เป็นต้น

1.3 ประสานประโยชน์ให้แก่ผู้เรียน ได้ประสานงานเครือข่ายสื่อ อุปกรณ์ บุคลากรเพื่อนำไปใช้ส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 จัดการวัดและประเมินผลที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนสอน และให้สอดคล้องกับสภาพของผู้เรียน

2. ครูจะต้องยอมรับความรู้ ศักยภาพ ประสบการณ์ของผู้เรียนครูจะต้องเป็นผู้เปิดใจกว้างยอมรับข้อจำกัด และประสบการณ์ของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ โดยยอมรับนับถือและให้เกียรติกับผู้เรียน ว่าเป็นผู้มีความรู้ มีศักยภาพและประสบการณ์ ดังนี้

2.1 ยอมรับความเป็นปัจเจกบุคคล ให้การยอมรับว่าผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพียงแต่ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่อาจขาดความรู้บางประการตามหลักสูตรการศึกษาหรือพลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียน

2.2 ยอมรับความรู้ความสามารถของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีพื้นฐานความรู้ความสามารถในระดับหนึ่ง จากการเรียนรู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จนสามารถมีงานทำ มีอาชีพและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้

2.3 ยอมรับประสบการณ์ของผู้เรียนว่ามีความแตกต่างกันพื้นฐานวัย อาชีพและสถานภาพทางสังคม

2.4 ยอมรับความแตกต่างทางสังคมเนื่องจากผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่จะเป็นผู้มีอาชีพ มีวัย มีวุฒิภาวะและมีประสบการณ์ ตำแหน่ง หน้าที่ และสถานภาพทางสังคม แตกต่างกัน ทำให้ผู้เรียนแต่ละคนมีสภาพแวดล้อมทางสังคมที่แตกต่างกันอีกด้วย

3. ครูจะต้องมีทักษะในการบูรณาการการเรียนรู้

ครูจะต้องมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการจัดบูรณาการ ครูจะต้องรู้หลักการ วิธีบูรณาการที่ถูกต้องเพื่อนำไปสอนแบบผสมผสานกับทุกศาสตร์ รู้หลักการสอนที่เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา เพื่อเป็นการฝึกผู้เรียนได้คิดอย่างเป็นระบบ โดยรู้จักวางแผน คิด วิเคราะห์ลงมือปฏิบัติ รู้จักแก้ปัญหาและสรุปผล

1.6.3 การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education)

การศึกษาตามอัธยาศัยทั้งมวลนั้นเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ที่บ้าน เราเกิดขึ้นมา พ่อแม่ญาติพี่น้องได้พยายามสอนให้เราเรียนรู้ ตั้งแต่การกิน การนอน การพูด สอนให้เราเชื่อ ให้เราทำ ให้เราคิด ให้เราเป็นอย่างที่ครอบครัวของเราเป็น สิ่งที่เราได้เรียน ได้เป็นนั้นจะเกิดขึ้นเพราะความต้องการของเราที่หาไม่แต่เป็นกระบวนการที่เราพยายามปรับตัวให้เป็นคนของครอบครัว ซึ่งต่อไปก็ขยายไปสู่การเป็นคนของชุมชนและของสังคมต่อไป เมื่อเติบโตเราก็จะถูกสอนให้มีความรู้ ความเชื่อ และสามารถมีพฤติกรรมหรือทำอะไรต่างๆ ได้ตามที่สังคมต้องการโดยกระบวนการของโรงเรียนซึ่งเป็นแหล่งที่สองที่ทำให้เราได้รู้ ได้เรียน ได้เป็น แต่ในขณะที่เราอยู่ในระบบของโรงเรียนหากเราได้หยุดที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่เราอยากรู้ และในสิ่งที่ไม่คิดที่จะได้อีกมากมาย ซึ่งไม่ใช่ในสิ่งที่เราเรียนรู้ได้จากกระบวนการของโรงเรียนตลอดชีวิตของคนเราแต่ละคนเราเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมทางสังคมนอกๆ ตัวเราอยู่ตลอดเวลาออกจากในโรงเรียนแล้วในที่เล่น ที่ทำงาน ที่พักผ่อนหย่อนใจ ในบ้าน ในกลุ่มเพื่อน ในที่ต่างๆ ทำให้เราได้เรียนรู้อะไรต่างๆ มากมายทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ สิ่งที่เราได้เรียนรู้ ไม่มีครู ไม่มีหลักสูตร ไม่มีหนังสือไม่มีตำรา ไม่มีข้อสอบ แต่ก็ไม่ได้รู้อะไรขึ้นมาโดยไม่ได้รู้อะไรเลย การเอาตัวของเราไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะโดยตั้งใจที่จะเรียนรู้หรือไม่ก็ตาม จะโดยวัตถุประสงค์อื่นนอกจากวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ก็ตาม ก็อาจจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นมาได้ สิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากกิจกรรมในโรงเรียน และแตกต่างไปจากกิจกรรมทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่มีหลักสูตร มีรูปแบบ วิธีไหนที่เป็นเรื่องเป็นราวกว่า สิ่งเหล่านี้อาจเรียนได้ว่าเป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ที่คนเรียนก็ไม่รู้ไม่ได้ตั้งใจว่าจะเรียน คนสอนก็ไม่ได้ตั้งใจว่าจะสอน แต่ทำให้คนที่ได้เรียน และคนที่ได้สอนเกิดความรู้ขึ้น แต่ก็ยังเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ไม่ใช่เรื่องของการเรียนรู้ ในทางที่ตรงกันข้ามกับการเรียนรู้ซึ่งก็คือการศึกษานั้นเป็นการเรียนวนของการจัดการให้คนเกิดการเรียนรู้ขึ้นจึงต้องมีครู ซึ่งจะทาบบาทเป็นผู้สอน มีหลักสูตร มีแนวการสอน มีเรื่องที่จะสอน มีวิธีที่จะสอน รวมทั้งการจัดการประเมินผลว่าคนที่เรียนได้เรียนรู้จริงหรือไม่ ในขณะที่การเรียนรู้เป็นมุมมองของผู้เรียนซึ่งมีอิสระที่จะเรียนตามที่ตนเองสนใจ ไม่ใช่ผู้ถูกกระทำทางกระบวนการของการศึกษา แต่เป็นผู้กระทำเพื่อเกิดการเรียนรู้ขึ้นด้วยตนเอง โดยกระทำต่อสิ่งต่างๆ รอบๆ ตัว ดังนั้น การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยจึงต้องประนีประนอมให้อิสระภาพที่จะเรียนรู้แก่ผู้เรียน และมีความปรารถนาดีที่จะสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ของผู้สอน การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย จึงเป็นการจัดบรรยากาศ สถานการณ์ สภาพแวดล้อมเงื่อนไขที่จะส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้ ทั้งที่จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม หรือทั้งที่จะตอบสนองความสนใจ ความกระหายใคร่รู้ และการพักผ่อนหย่อนใจ โดยที่ผลของการเรียนรู้นั้นนำมาสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต การทำงาน ให้ดีขึ้นหรืออาจจะนำผลของงานเรียนรู้นั้นๆ ไปสู่กระบวนการออกจกรยอมรับและประสบการณ์เพื่อเทียบโอนไปสู่การศึกษาในระบบโรงเรียนอื่นๆ และเนื่องจากการศึกษา

ตามอัธยาศัยเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ เกิดการเรียนรู้ในครอบครัวในชุมชน ในที่ทำงาน ในกลุ่มเพื่อน คนคุ้นเคย เรียนรู้จากสื่อมวลชนต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ ฯลฯ ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยที่ชัดเจนยังไม่มี ครูจึงสามารถที่จะสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ สร้างสถานการณ์ จัดหาสภาพแวดล้อม และจัดหาแหล่งเรียนรู้ หรือเงื่อนไขให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

1.6.3.1 ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัยว่า หมายถึง การได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติ จากประสบการณ์ประจำวันในครอบครัว ชุมชน จากการทำงาน การเล่น ห้องสมุด สื่อมวลชน และอื่นๆ ในสภาพแวดล้อมของบุคคล

วิจิตร ศรีสะอาด (2532) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัยว่าเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต คือ ไม่ต้องอาศัยระบบใดๆ ทั้งสิ้น เป็นการศึกษาที่สร้างเสริมบุคลิกภาพ ทศนคติ ค่านิยม และความรู้ต่างๆ จากประสบการณ์ชีวิตประจำวัน การศึกษาประเภทนี้ทำที่ไหนเมื่อใดก็ย่อมได้ เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองจากสิ่งที่อยู่รอบตัว จากสมาชิกครอบครัวจากเพื่อน จากการทำงาน ตลอดจนกระทั่งการสื่อสารมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ การศึกษาตามอัธยาศัยจึงมีขอบเขตกว้างขวางกว่าการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

สุนทร สุนันท์ชัย (2532) การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติจากประสบการณ์ประจำวันในครอบครัว ชุมชนจากการทำงาน การเล่น ห้องสมุด สื่อมวลชน และอื่นๆในสภาพแวดล้อมของบุคคล

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (2545) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย ว่าเป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อมสื่อหรือแหล่งความรู้ต่างๆ สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

วิศนี ศิลตระกูล และอมรา ปฐภิญโญบุรณ (2545) กล่าวว่า คือวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายที่ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การสนทนา เกี่ยวข้องกับการสำรวจ และขยายประสบการณ์ โดยไม่อาจทำนายล่วงหน้าได้ เป็นสิ่งที่บังเอิญเกิดขึ้น อุบัติขึ้น

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 (2551) ให้ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายความว่า

ว่า กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

กระทรวงศึกษาธิการ (2542) ให้ความหมายของ การศึกษาตามอัธยาศัย ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานจากการจัดการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตตามธรรมชาติจากแรงจูงใจภายในของบุคคล ทำให้เกิดการพัฒนาตนเอง ทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว เป็นการเรียนรู้ที่มีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์เพราะทุกคนสามารถแสวงหาและสะสมได้จากประสบการณ์ทำงาน สิ่งแวดล้อมเป็นกระบวนการปฏิบัติจริงทำให้เกิดการพัฒนาเจตคติ ความรู้ และทักษะได้อย่างแท้จริง และมักเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนโดยไม่มีการจัดอย่างเป็นระบบ ไม่มีรูปแบบ กระบวนการที่แน่นอน วัดได้ยาก เป็นการศึกษาที่มีหลากหลายมิติ

อนันต์ เฟื่องทอง (2553) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย คือ กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

Evan (1981) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง ผลของการเรียนรู้ที่เกิดจากสถานการณ์ที่ผู้เรียน หรือแหล่งความรู้บางอย่างใดอย่างหนึ่ง มีเจตจำนงเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ แต่ไม่ใช่ทั้งสองปัจจัยเกิดตรงกัน

Coombs (1973) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง กระบวนการศึกษาตลอดชีวิต ที่ทุกคนได้รับ และสะสมความรู้ ทักษะ เจตคติ และการรู้แจ้งจากประสบการณ์ประจำวัน และการสัมผัสกับสิ่งแวดล้อม ทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน และที่เล่น จากตัวอย่าง และเจตคติของสมาชิกครอบครัวและเพื่อน จากการเดินทาง การอ่านหนังสือพิมพ์และหนังสืออื่น หรือโดยการฟังวิทยุ หรือการดูภาพยนตร์ หรือโทรทัศน์ ตามปกติแล้วการศึกษาตามอัธยาศัยไม่มีการจัด ไม่มีระบบ และบางครั้งไม่ได้ตั้งใจ แต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ไปตลอดชีวิตของแต่ละคนอยู่อย่างมาก แม้แต่ผู้ที่มีการศึกษาในโรงเรียนมาแล้วก็ตาม

อุดม เขยกิจวงศ์ (2544) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย คือ กระบวนการที่มนุษย์ได้รับการถ่ายทอด และสั่งสมความรู้ ทักษะ เจตคติ ความคิด จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และสิ่งแวดล้อมตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่ไม่มีองค์กร ไม่มีระบบ ไม่มีจุดมุ่งหมายไม่ตั้งใจ และเรื่องที่ได้รับการถ่ายทอดก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในสังคม ตัวอย่างเช่น การเรียนรู้ในครอบครัว ในที่ทำงาน สถานที่ท่องเที่ยว การเรียนรู้จากแบบอย่างและทัศนคติในครอบครัวหรือเพื่อน การเรียนรู้จากการอ่านหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ และจากการท่องเที่ยวตลอดจนการเรียนรู้โดยฟังวิทยุ ดูภาพยนตร์และโทรทัศน์ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลที่เกิดจากความตั้งใจหรือบังเอิญ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต ซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความถนัด ความต้องการ ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล โดยศึกษาจากสิ่งรอบตัวไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบุไว้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาให้ผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ตามศักยภาพ ตามความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

1.6.3.2 หลักการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยควรคำนึงถึงหลักการต่อไปนี้

1. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาเพื่อตัวผู้เรียนเอง ขึ้นอยู่กับความสนใจให้รู้ ความพอใจจะเรียนรู้จึงเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้อย่างแท้จริง เพราะผู้เรียนเป็นผู้ตระหนักรู้เองว่าได้เรียนรู้หรือไม่ และผลการเรียนรู้นั้นเกิดประโยชน์อย่างไร

2. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรมของมนุษยชาติ เพราะมนุษย์จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ จะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม แต่ไม่อาจปฏิเสธที่จะไม่เรียนรู้ไม่ได้ เพราะการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

3. สังคมแห่งการเรียนรู้มักจะจัดบรรยากาศ สถานการณ์ ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้บุคคลได้เรียนรู้ตามความสนใจ ตามความต้องการของตนเอง

4. การส่งเสริมให้บุคคลสามารถเข้าถึงการศึกษาตามอัธยาศัย จะต้องแพร่กระจายแหล่งเรียนรู้ให้มากขึ้น หลากหลายขึ้น ใกล้เคียงผู้เรียนขึ้น เพื่อให้สะดวกต่อการใช้บริการ บทบาทของนักการศึกษาตามอัธยาศัยจะต้องส่ง ประสานงาน กระตุ้นหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ชุมชนต่างๆ ให้จัดแหล่งการเรียนรู้ให้มากขึ้น รวมทั้งให้คำแนะนำในการจัดการส่งเสริมมาตรฐาน

5. การส่งเสริมการเรียนรู้การศึกษาตามอัธยาศัย ควรจะส่งเสริมด้านการอ่าน การเขียน การพูด การฟัง ในระดับที่จะแสวงหาความรู้ได้ และสนับสนุนให้รู้จักการคิดวิเคราะห์ เพื่อให้นำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ให้ได้

จากการเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ดูเหมือนว่าเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นเอง และมีอยู่แล้วตามธรรมชาติ บุคคลสามารถแสวงหาความรู้ และเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง แต่ในความเป็นจริงสภาพปัจจุบันไม่ได้เป็นเช่นนั้น ยังมีตัวแปรที่เป็นอุปสรรค

สำคัญต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอยู่หลายประการ ดังที่ภัทรพล มหาพันธ์ (2545) ได้เสนอไว้ดังนี้

1. ความเหลื่อมล้ำและไม่เท่ากันทางเศรษฐกิจ ทำให้บุคคลมีอำนาจในการบริโภคต่างกัน การลงทุนเพื่อการศึกษา การแสวงหาความรู้ด้วยตนเองแตกต่างกัน ผู้มีฐานะดีกว่ามีโอกาสมากกว่าที่จะจัดสรรองค์ความรู้ และประสบการณ์ให้กับตนเองได้เท่าที่ต้องการ

2. ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ทำให้สังคมเมืองมีโอกาสดีกว่าสังคมชนบท ในชุมชนเมืองมีระบบบริการ มีแหล่งความรู้ สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ มีเทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้มากกว่าสังคมชนบทอย่างสิ้นเชิง ในขณะที่ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

3. ความแตกต่างกันในด้านทักษะความสามารถของบุคคล ประชาชนจำนวนมากยังมีการศึกษาดำ ขาดทักษะการแสวงหาความรู้ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง อยู่ในครอบครัว ชุมชนที่ด้อยการศึกษา ไม่มีประสบการณ์ในการทำงาน ทำให้ขาดโอกาสในการเรียนรู้ที่เหมาะสมในรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัย

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้เกิดความเสมอภาคในสังคมบุคคลควรได้รับการส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาในหลายรูปแบบ สามารถแสวงหา ศึกษาในหลายรูปแบบ สามารถแสวงหาการศึกษา และเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดเวลา และสถานที่ รัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตามความสามารถ และความสนใจของผู้เรียนในแต่ละช่วงชีวิตตลอดไป

1.6.3.3 สาเหตุที่ต้องมีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

จากความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ดูเหมือนว่าเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นเอง และมีอยู่แล้วโดยธรรมชาติ บุคคลสามารถแสวงหาความรู้ และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง แต่ในความเป็นจริงของสภาพปัจจุบันไม่ได้เป็นเช่นนั้น ยังมีตัวแปรที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอยู่หลายประการด้วยกัน คือ

1. ความเหลื่อมล้ำและไม่เท่ากันทางเศรษฐกิจ ทำให้บุคคลมีอำนาจในการบริโภคต่างกัน การลงทุนเพื่อการศึกษา การแสวงหาความรู้ด้วยตนเองแตกต่างกัน ผู้มีฐานะดีกว่ามีโอกาสมากกว่าที่จะจัดสรรองค์ความรู้และประสบการณ์ให้กับตนเองได้เท่าที่ต้องการ

2. ความเหลื่อมล้ำทางสังคมทำให้สังคมเมืองมีโอกาสดีกว่าสังคมชนบท ในชุมชนเมืองมีระบบบริการ มีแหล่งความรู้สภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ มีเทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้มากกว่าในสังคมชนบทโดยสิ้นเชิง ในขณะที่ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

3. ความแตกต่างกันในด้านทักษะความสามารถของบุคคล ประชาชนจำนวนมากยังมีการศึกษาค่ำ ขาดทักษะการแสวงหาความรู้ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง อยู่ในครอบครัวชุมชนที่ด้อยการศึกษา ไม่มีประสบการณ์ในการทำงาน ทำให้ขาดโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ อย่างเหมาะสมในรูปแบบของกาศึกษาตามอัธยาศัย

ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเสมอภาคในสังคมบุคคลควรจะได้รับ การส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาในหลายรูปแบบ สามารถแสวงหา ศึกษา และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ตลอดเวลาและทุกสถานที่ รัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ตามความสามารถและความสนใจของผู้เรียนในแต่ละช่วงชีวิตตลอดไป

1.6.3.4 การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้ง “ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย” ขึ้นเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2538 มีฐานะเป็นสถานศึกษา สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยให้มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน ศึกษา วิเคราะห์ และพัฒนารูปแบบ/กิจกรรมการพัฒนาบุคลากร การยกย่อง การเทียบความรู้ รวมทั้งการดำเนินการส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากแหล่งความรู้ประเภทต่างๆ

1. ห้องสมุดเคลื่อนที่
 - เรือห้องสมุดศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่
 - เรือห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ
 - รถห้องสมุดศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่
2. การเรียนรู้ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ออนไลน์ (Education Online)
3. ศูนย์บริการการศึกษาตามอัธยาศัย
4. ห้องสมุดประชาชน
5. ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

1.6.3.5 ความแตกต่างระหว่างการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการศึกษาตามอัธยาศัย

เนื่องจากการศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความคล้ายคลึงกันและเป็นที่ยอมรับกันเรื่องนี้ ซึ่ง 2 คำ มีความแตกต่างกัน ดังนี้

1. ความแตกต่างในด้านวัตถุประสงค์

การศึกษานอกระบบโรงเรียนแตกต่างจากการศึกษาตามอัธยาศัย คือในการจัดโครงการหรือกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน ทั้งผู้จัด และผู้รับมีวัตถุประสงค์หลักที่จะยอมรับว่าเป็นกิจกรรมที่ให้การศึกษา เช่น การจัดหลักสูตรฝึกอบรมตัดผม ผู้จัดก็ตั้งวัตถุประสงค์

ไว้ว่าจะให้การศึกษาในเรื่องการตัดผม ผู้รับการศึกษาหรือนักศึกษาก็มีวัตถุประสงค์ว่ากิจกรรมนี้จะเป็นการศึกษาเรื่องตัดผม เรียนแล้วจะมีความรู้นำไปประกอบอาชีพเป็นช่างตัดผมได้แต่สำหรับการศึกษาตามอัธยาศัย วัตถุประสงค์หลักของกิจกรรมไม่ใช่เพื่อการศึกษาโดยตรง แต่เป็นผลพลอยได้ ตัวอย่างเช่น ชาวบ้านในกลุ่มสภากาแฟ มีวัตถุประสงค์ คือ การนั่งสนทนาในหมู่เพื่อนฝูง แต่ในการสนทนากัน ถ้าหากมีการสนทนาเรื่องข่าวสารการเมืองหรือได้รับความรู้ใหม่ๆ ก็เรียนรู้ได้ว่าการเรียนรู้ตามอัธยาศัยขึ้น วัตถุประสงค์หลักของกลุ่มนี้ไม่ใช่จะมาศึกษาเรื่องการเมือง แต่มาเพื่อพบปะระหว่างเพื่อนฝูง แต่ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการสนทนานั้นกลับเป็นผลพลอยได้ ในทำนองเดียวกัน หากเราไปชมภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ วัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อความบันเทิง แต่ถ้าหากในการชมภาพยนตร์ เราได้รับความรู้เชิงประวัติศาสตร์ก็เรียกได้ว่าการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

2. ความแตกต่างในเรื่องประชาชนที่เป็นเป้าหมาย

ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ผู้จัดจะทราบเป้าหมายหรือประชากรที่จะเป็นผู้รับการศึกษา เช่น จะทราบว่า การจัดกิจกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อกลุ่มสตรี กลุ่มเกษตรกร กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้ที่มีความรู้จบการศึกษาระดับประถม มัธยม ฯลฯ แต่สำหรับการศึกษาตามอัธยาศัยแล้ว เป้าหมายของประชาชนอาจจะกว้างขวาง ไม่มีการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ไม่มีการกำหนดวัย เพศ หรือระดับพื้นฐานความรู้ เช่น โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน จดหมายเวียน ป้ายโฆษณา ใบปลิว ฯลฯ

1.6.3.6 ความแตกต่างของการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน

1. ความแตกต่างในด้านการจัดทำหลักสูตร

ความแตกต่างที่เห็นได้ง่ายในการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน คือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความยืดหยุ่น และกำหนดขึ้นมาจากความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ยกตัวอย่างโครงการกลุ่มสนใจของการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กองการศึกษาผู้ใหญ่จะเปิดโครงการขึ้น โดยการกำหนดหลักสูตรจากการสำรวจความต้องการผู้เรียนว่าสนใจต้องการจะเรียนรู้เรื่องอะไร แล้วจึงดำเนินการจัดทำหลักสูตรเตรียมการเปิดโครงการ

นอกจากการกำหนดหลักสูตรขึ้น โดยให้ความสำคัญแก่ความสนใจและความต้องการของประชาชนผู้เรียนหลักสูตรของการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะเป็นหลักสูตรระยะสั้นบางโครงการอาจจะใช้ระยะเวลาประมาณ 6 เดือน บางโครงการอาจใช้เวลาเพียง 1 เดือน

2. ความแตกต่างเกี่ยวกับผลตอบแทน

การศึกษาในระบบโรงเรียนนั้น ผู้เรียนมักจะมองผลตอบแทนของการศึกษาในรูปของวุฒิที่จะได้รับ หรือประกาศนียบัตร ซึ่งเพียงแต่ได้ผ่านขั้นตอนของการศึกษาหรือ

สำเร็จจากโรงเรียนมากไปกว่าการคำนึงถึงสิ่งที่ได้เรียน แต่การศึกษานอกระบบโรงเรียนผู้เรียนจะเห็นได้ว่า เขาจะได้รับผลตอบแทนจากการเรียนรู้ในระยะสั้น เป็นต้นว่า โครงการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรกรรม เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนก็รู้ว่าเมื่อผ่านการฝึกอบรมแล้ว เขาจะได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้น หรือโครงการฝึกอาชีพ ผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาแล้วก็ตัดเสื้อ เปิดร้าน หรือรับจ้างตัดเสื้อได้ ผลของการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะเห็นได้ในระยะเวลาอันสั้นกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน

3. ความแตกต่างในลักษณะของหน่วยงานหรือสถานศึกษา

กิจกรรมที่การศึกษานอกระบบโรงเรียนจัดทำอยู่นั้น มิได้อยู่แต่ภายในสถาบันทางการศึกษาที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการเพียงแห่งเดียว เหมือนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน แต่การศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นมีหน่วยงานจำนวนมากที่สามารถจัดการศึกษาได้ เช่น หน่วยงานธุรกิจ สมาคม มูลนิธิ องค์กร เอกชน และหน่วยงานของกระทรวงอื่นๆ ก็สามารถจัดการศึกษาได้เช่นกัน

4. ความแตกต่างในเรื่องวัยของผู้เรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่ได้กำหนดแน่นอนเหมือนกัน การศึกษาในระบบโรงเรียนเกี่ยวกับวัยของผู้เรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน เปิดโอกาสให้บุคคลที่แตกต่างกันในเรื่องของวัยแต่มีความสนใจร่วมกันเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาได้บ้างกิจกรรมก็จะจัดสำหรับผู้ใหญ่โดยเฉพาะ บางกิจกรรมก็จัดสำหรับเยาวชน เด็ก ฯลฯ

5. ความแตกต่างในเรื่องเวลาเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนย่อมเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนแตกต่างกับการศึกษาในระบบโรงเรียนที่เวลาเรียน จะกำหนดตายตัวการศึกษานอกระบบโรงเรียนอาจจะใช้เวลากลางวัน ตอนเย็น วันหยุด หรืออาจจะจัดตอนกลางคืนก็ได้

6. ความแตกต่างในเรื่องระดับพื้นฐานการศึกษา

การศึกษานอกระบบโรงเรียน บางหลักสูตรหรือบางโครงการจะไม่กำหนดพื้นฐานการศึกษาแน่นอนตายตัวของผู้เรียน เช่น หลักสูตรที่ใช้ทักษะเกี่ยวกับงานฝีมือ ผู้เรียนอาจจะอ่านและเขียนหนังสือไม่ได้ หรืออาจจะมีความรู้ภาคการศึกษาบังคับมาบ้างแล้ว จบการศึกษาระดับอุดมศึกษาบ้าง แต่ก็อาจจะเข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันได้ เช่น หลักสูตรการเลี้ยงกล้วยไม้ หลักสูตรการทำอาหารและโภชนาการ โครงการอบรมอาชีพระยะสั้น แต่บางหลักสูตร บางโครงการ เช่น การศึกษาผู้ใหญ่แบบสายสามัญ ผู้เรียนจะต้องมีระดับพื้นฐานการศึกษาเหมือนกัน

1.5.3.7 ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาหรือการเรียนรู้ 3 ประเภท คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-Formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) นั้นมีความสัมพันธ์กับการจัดกิจกรรมทางการศึกษาหลายอย่าง ซึ่งทำให้เกิดการสับสนในการแยกรูปแบบของการเรียนรู้ ในที่นี้จะพยายามยกตัวอย่างเพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา 3 ประเภท นี้จากรูปดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา 3 ประเภท

จากภาพที่ 2 ถ้าเราสมมติให้วงแรกเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย วงกลางเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียน และวงที่สามเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน และให้เป็นสี่ขา สี่เทา และสีดำ ตามลำดับ ในการซ้อนกันของทั้งสามวงกลม มีส่วนหนึ่งเป็นสี่เทาอ่อนและแก่เกิดขึ้นซึ่งอาจเรียนได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ 3 ประเภท คือ

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียนที่สมบูรณ์แบบ
การศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้ มีองค์ประกอบเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียนอย่างสมบูรณ์ เช่น โครงการกลุ่มสนใจ หลักสูตรการฝึกอบรมอาชีพระยะสั้น ฯลฯ
2. การศึกษานอกระบบโรงเรียนแบบมีระบบแบบแผน (สี่เทา)
การศึกษานอกระบบโรงเรียนแบบนี้ มักมีหลักสูตรที่เทียบเท่ากับหลักสูตรในระบบโรงเรียนแต่การจัดหลักสูตรส่วนใหญ่ได้ย่อระยะเวลาให้เวลาสั้นลง การศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีรูปแบบนี้ ได้แก่ การจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญต่างๆ ซึ่งย่อหลักสูตรระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาหน่วยงานที่ให้การศึกษาแบบนี้ ได้แก่ กรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โรงเรียนสงเคราะห์เคลื่อนที่ของ กทม. และโรงเรียนกวดวิชาต่างๆ วัตถุประสงค์หลักของการจัดการศึกษาแบบนี้ ก็เพื่อขจัดความไม่รู้หนังสือหรือการเทียบความรู้ ซึ่งอาจจะทำได้ในรูปแบบของการเรียนทางวิทยุ ไปรษณีย์ การเรียนในโรงเรียนกวดวิชาโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ เป็นต้น ทั้งนี้ในการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีความสัมพันธ์อย่างมากกับการศึกษาในระบบโรงเรียน
3. การศึกษานอกระบบโรงเรียนแบบไม่มีเป้าหมายประชากรชัดเจน (สี่เทาเข้ม)

การศึกษานอกระบบโรงเรียนแบบนี้ ไม่มีประชากรเป็นเป้าหมายชัดเจนและเป็นการศึกษาที่ให้แก่ประชาชนทั่วไป หรือมวลชนโดยปกติจะใช้สื่อสารมวลชน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นการศึกษาให้แก่มวลชน เช่น การปาฐกถา หนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ และแหล่งเผยแพร่ความรู้ต่างๆ เช่น ห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน การศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทนี้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการศึกษาตามอัธยาศัย แต่ยังคงมีการกำหนดวัตถุประสงค์ โครงสร้างการจัดที่มีรูปแบบพอสมควร

ประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียน อาจแบ่งออกได้ตามแนวคิดของ ฟิลลิป คูมส์ (Philip Cooms) ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาขั้นพื้นฐานหรือแบบทั่วไป (General Education) หมายถึง การศึกษาขั้นพื้นฐานหรือที่ชั้นประถมศึกษา ได้กำหนดเป้าหมายไว้ได้แก่ ความรู้ และความชัดเจนในการอ่าน และเขียนหนังสือ การคิดเลขคณิต การเข้าใจวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และสภาพแวดล้อม ฯลฯ

2. การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นอยู่ในครอบครัว (Family Education) โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในอันที่จะให้ความรู้ ทักษะและทัศนคติที่จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของบุคคลในครอบครัว เป็นต้นว่าการศึกษาด้านสุขภาพอนามัย โภชนาการ การเลี้ยงเด็ก และการวางแผนครอบครัว เป็นต้น

3. การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน (Community Development Education) เป็นการศึกษาเพื่อส่งเสริมสถาบันในระดับท้องถิ่น และระดับชาติให้มีการเรียนรู้หลักการปฏิบัติงานในรูปแบบต่างๆ เช่น สหกรณ์ หรือการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการร่วมมือกันช่วยแก้ไขปัญหา การพัฒนาชุม ท้องถิ่น ตลอดจนปัญหาในระดับชาติ

4. การศึกษาด้านอาชีพ (Vocational Education) การศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทนี้จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ หรือเกี่ยวกับการประกอบด้านเศรษฐกิจ โครงการการศึกษาประเภทนี้ ได้แก่ โครงการฝึกอาชีพของหน่วยงานต่างๆ เช่น การฝึกอาชีพ ตัดผม อาชีพเลี้ยงปลุสสัตว์ การทอผ้า การแก้เครื่องยนต์ ฯลฯ

1.6.3.8 ความสำคัญของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ในการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการภาคีเครือข่ายการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยนานาชาติ ได้สืบค้นข้อมูลการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประเทศฟินแลนด์ เดนมาร์ค เยอรมนี ฝรั่งเศส บังคลาเทศ ญี่ปุ่น จีน อินเดีย ออสเตรเลีย ฟิลิปปินส์ เซเนกัล ไนจีเรีย แอฟริกาตะวันออก พม่า อุกันดา กัมพูชา สิงคโปร์ สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา นอร์เวย์ แคนาดา และภาคีเครือข่าย LOCAL NGOs JICA แล้วพบว่าแต่ละประเทศให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเสริมคู่ขนานกับการศึกษาในระบบโรงเรียนให้โอกาสทางการศึกษาใน

รูปแบบต่างๆ กัน ตามสภาพปัญหา ความต้องการ และนโยบายของแต่ละประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาด้านสังคมเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงของสังคมของประเทศนั้นๆ

สำหรับประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนมากจะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตในลักษณะการศึกษาต่อเนื่อง และพัฒนาทักษะอาชีพให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี

ส่วนประเทศที่กำลังพัฒนาแถบทวีปเอเชีย และแอฟริกา การจัดการศึกษานอกระบบยังคงเน้นการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือ และการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อเป็นสื่อในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย รวมทั้งจัดการศึกษาด้านทักษะอาชีพควบคู่ไปด้วย หลายประเทศจัดการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือ และวัฒนธรรมให้เป็นวาระแห่งชาติ มีการประยุกต์ศาสตร์การดำเนินงานที่เน้นการสร้างภาคีเครือข่าย และได้สรุปแนวคิดของการจัดการศึกษานอกระบบและอ้อยาศัยในต่างประเทศไว้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) ดังนี้

1. แนวคิดและความหมายของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จัดเป็นการศึกษาที่คู่ขนานเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ ให้โอกาสทางการศึกษากับประชาชนเป็นการส่งเสริมให้ได้เรียนเพิ่มเติม สามารถปรับเปลี่ยนไปมาระหว่างการศึกษาในระบบและนอกระบบได้รวมทั้งการยกระดับความก้าวหน้าของตนเองอย่างต่อเนื่อง จัดเป็นการศึกษาทางเลือกของบุคคล ของชุมชน ได้เรียนรู้ทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเน้นการเรียนรู้ การเตรียมประชาชนเข้าสู่งานตามความต้องการของตลาดแรงงาน ในลักษณะการศึกษาที่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยมีเป้าหมายเพื่อลดความไม่เสมอภาค ส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตย ความเสมอภาคทางเพศ การป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเตรียมคนและพัฒนาคนเข้าสู่งานตามวิกฤตความต้องการของตลาดแรงงาน และเพื่อเป็นกำลังสำคัญของภาคเศรษฐกิจมุ่งเตรียมอาชีพ เพิ่มพูนอาชีพ เพิ่มรายได้ เพิ่มตำแหน่งงาน

2. รูปแบบและวิธีการจัดการศึกษานอกระบบ ทุกประเทศจัดในรูปแบบที่หลากหลายสัมพันธ์กับความต้องการของประชาชน ชุมชน อย่างแท้จริง เรียนรู้จากสภาพปัญหาของชุมชนเน้นการปฏิบัติจริง ใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้โดยองค์ความรู้มาจากชุมชน เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามาร่วมจัดในลักษณะภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐกิจ ภาครัฐ และภาคเอกชน กระจายอำนาจความรับผิดชอบ ทำงานแบบหุ้นส่วน ด้านการจัดการศึกษา เป็นการสร้างความรับผิดชอบร่วมกันทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

วิธีการเรียนรู้ มีการจัดแผนการเรียนรู้รายบุคคล หลากหลายวิธีการสอน ทั้งวิธีทางไกล วิธีชั้นเรียน เรียนด้วยตนเองที่บ้าน มหาวิทยาลัยเปิด การศึกษาพัฒนาทักษะวิชาชีพ กลุ่มสนใจการปฏิบัติจริง การฝึกอบรม การศึกษาระยะสั้น การศึกษาต่อเนื่อง ทักษะศึกษา ระบบ

มัลติมีเดีย ฝึกอบรมขณะทำงาน สอนทางไปรษณีย์ใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารกับผู้เรียน เรียนแบบอิสระ ฯลฯ

3. จุดเด่นของการจัดการศึกษานอกระบบ มีลักษณะแตกต่างจากการจัดการศึกษารูปแบบอื่น กล่าวคือ เป็นการศึกษาทางเลือกของชุมชนที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เข้าถึงถิ่นทุรกันดารทั้งในชนบทและในเมือง สามารถเลือกเรียนแบบอิสระหรือเรียนเต็มเวลา

หลักสูตร เป็นการจัดการศึกษาที่มีความหลากหลายยืดหยุ่น ทั้งหลักสูตรและวิธีการจัดรวมทั้งหลักสูตรเฉพาะเรื่องสามารถสนองความต้องการทันที่ต่อความต้องการของผู้เรียน/ชุมชน เน้นการรู้หนังสือพร้อมๆ กับความเข้าใจ สนใจชุมชน บ้างเป็นหลักสูตรที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงกับการทำงาน บริการความรู้ที่หลากหลาย เป็นการเพิ่มโอกาสให้คนทำงาน

ผู้จัดการศึกษา ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรชุมชนมูลนิธิ บริษัท บริษัทห้างร้าน ในลักษณะเครือข่ายหรือหุ้นส่วนตั้งแต่การร่วมศึกษาสำรวจสภาพปัญหา กำหนดหลักสูตรจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดหาครู การดูแลชั้นเรียนรวมทั้งการนิเทศติดตามผล

การจัดหาครูสอน บางประเทศได้ใช้ครูภูมิปัญญาในท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญสาขาเฉพาะและมีประสบการณ์ตรงเป็นผู้สอน วิทยากร และครูอาสาสมัคร สถานที่เรียน การจัดการศึกษานอกระบบมิได้จำกัดสถานที่เรียนเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้นส่วนใหญ่จะจัดในลักษณะศูนย์การเรียนรู้ เป็นสถานที่เรียนจะจัดทั้งที่โบสถ์ ห้างสรรพสินค้า หอการค้า ศูนย์กีฬา สโมสรฟุตบอล สถานีรถไฟ แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ห้องสมุด โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย สถานประกอบการ ศูนย์ชุมชน สโมสรผู้สูงอายุ สถาบันศิลปศึกษา สถาบันอาชีวศึกษา โปลีเทคนิค และองค์กรการศึกษาอื่นๆ

ค่าใช้จ่าย ในการจัดการศึกษา การศึกษานอกระบบเป็นการจัดการศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายน้อย ทุกภาคส่วนของสังคมได้ร่วมลงทุนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ร่วมกันทั้งบุคลากร ภูมิปัญญา ผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งสื่อการสอน (ปรียานุช จรรย์วิทยานนท์, 2551 อ้างถึงในกระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับบุคคลได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือศึกษาคู่ขนานกับในระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการโดยตรงของผู้เรียน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและทัศนคติ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทำให้บุคคลนั้นเป็นบุคคลที่เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.6.3.9 การจัดการศึกษานอกระบบของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.)

การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษที่มีการยืดหยุ่นและหลากหลายรูปแบบไม่มีข้อจำกัดเรื่องอายุ สถานที่ โดยมุ่งหมายให้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพมนุษย์ มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ ประเภทความรู้พื้นฐานสายสามัญ ประเภทความรู้และอาชีพ และประเภทข้อมูลความรู้ทั่วไป ครอบคลุมกิจกรรมดังต่อไปนี้ (สำนักงาน กศน., 2552 ; สำนักงาน กศน., 2554)

1. กิจกรรมส่งเสริมการรู้หนังสือ เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนผู้ไม่รู้หนังสือให้กับกลุ่มเป้าหมายให้อ่านออก เขียนได้ และคิดเลขพื้นฐานได้ตามความเหมาะสม โดยมีครูอาสาสมัคร จัดกิจกรรมในพื้นที่รับผิดชอบจัดกลุ่มผู้เรียนแบบตัวต่อตัว เป็นกลุ่ม หรือเป็นชั้นเรียน

2. กิจกรรมจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ สำหรับกลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีพื้นฐานความรู้เพียงพอที่จะดำเนินชีวิต ศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ ซึ่งสามารถสอนโดยครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครูอาสาสมัคร ครูประจำกลุ่ม ตลอดจนวิทยากรสอนเสริมที่เป็นเครือข่าย มีการพัฒนาหลักสูตรให้มีสาระสอดคล้องกับท้องถิ่น มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิต สามารถยกระดับความรู้ให้สูงขึ้น และเปิดโอกาสให้มีความรู้ความพื้นฐานสามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยการดำเนินการ ดังนี้

2.1 การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ จัดการศึกษาเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาและส่งเสริมให้ประชาชนที่พลาดโอกาสทางการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อนำความรู้ไปปรับปรุงคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น หรือเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับสูงต่อไป โดยกำหนดหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้แก่ หลักสูตรประถมศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.2 การศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ เป็นการศึกษามุ่งให้ผู้เรียนมีอาชีพหรือเห็นช่องทางทำมาหากิน คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีในการทำงานเพื่อการประกอบอาชีพอิสระ อาชีพในตลาดแรงงาน หรือเพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน รวมทั้งเพื่อเพิ่มวุฒิทางการศึกษาและการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับหน้าที่การงาน โดยมีหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2545 (ปรับปรุง พ.ศ. 2546) สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกโรงเรียน

3. กิจกรรมการศึกษาต่อเนื่อง เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน โดยการฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพให้กับประชาชนตามความต้องการของชุมชนในรูปแบบที่หลากหลาย กิจกรรมที่ดำเนินการมี ดังนี้

3.1 การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ จัดการศึกษาที่เน้นความรู้และทักษะอาชีพให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละท้องถิ่น ให้ผู้เรียนมีทักษะความชำนาญการเฉพาะเรื่อง สามารถเพิ่มผลผลิตและหรือลดต้นทุนการผลิต มีความรู้และทักษะในการจัดการระบบบัญชี การตลาด และการบริหารจัดการอย่างครบวงจร สามารถประกอบอาชีพสมัยใหม่ เป็นผู้ประกอบการเอง หรือรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพได้ และรู้จักนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยกิจกรรมฝึกทักษะพื้นฐาน จัดกลุ่มพัฒนาอาชีพ และฝึกอาชีพโดยใช้เทคโนโลยี เช่น กลุ่มทำผ้าบาติก การตัดเย็บเสื้อผ้า ศิลปะประดิษฐ์ การปลูกผักปลอดสารพิษ

3.2 การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับชีวิต เสริมสร้างความรู้ความสามารถของบุคคล กระตุ้นให้เกิดวิถีคิด มีความรู้สึกเห็นคุณค่าของตนเอง ซึ่งมีเนื้อหาของกิจกรรมสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ครอบครัวยุติธรรม ดนตรี กีฬา ยาเสพติด ประชาธิปไตย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณธรรมและจริยธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น โบราณคดี ในรูปแบบต่างๆ เช่น การเข้าค่าย การแข่งขัน การศึกษาดูงาน เป็นต้น

3.3 การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน จัดกิจกรรมเพื่อตอบสนองนโยบาย และความต้องการของประชาชนในการพัฒนาสังคมและชุมชนบูรณาการเนื้อหาต่างๆ ให้ความรู้และฝึกทักษะตามความต้องการของชุมชน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ การจัดการกิจกรรมเน้นการจัดเวทีชาวบ้าน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การจัดการความรู้ในชุมชน การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน การพัฒนาทักษะการเรียนรู้พื้นฐานในวิชาการใหม่ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ และประกอบด้วย 2 กิจกรรมหลัก ได้แก่

1) จัดการศึกษาหลักสูตรระยะสั้น เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการแก้ปัญหาความยากจน และกระจายรายได้ให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่โดยใช้กระบวนการ กศน. ร่วมกับภาคีเครือข่าย สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนให้สามารถพัฒนาตนเองสู่ความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน เช่น การจัดเวทีระดมความคิดเห็นระดับหมู่บ้าน ตำบลภายใต้การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหาความยากจนโดยกระบวนการ กศน.

2) หลักสูตรการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศข.) เป็นการจัดการศึกษาที่มีรูปแบบเฉพาะสำหรับกลุ่มคนชาวเขาที่ไม่รู้หนังสือในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” โดยเป็นการจัดการศึกษาที่ยึดชุมชนเป็นหลัก มุ่งให้เกิดการพัฒนาแก่บุคคล และชุมชนในเขตภูเขา ในการจัดการศึกษาภาคบังคับ (ป.1-ม.3) โดยจัดเนื้อหาเป็น 6 สภาวะ ได้แก่ สุขภาพอนามัย การทำมาหากิน สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สังคมและชุมชน และเทคโนโลยีกับวิถีชีวิต โดยบูรณาการองค์ความรู้ 8 สาระเข้าไปด้วย

1.6.3.10 การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.)

การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการเสนอโอกาสและทางเลือก เพื่อการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองให้แก่ประชาชนทั่วไปให้ได้รับการศึกษา และเพิ่มเติมความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ก่อให้เกิดโลกทัศน์ที่กว้างขวาง สามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงชีวิตให้ก้าวหน้าและดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข การศึกษาตามอัธยาศัย เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากสื่อ จากชุมชน และจากแหล่งความรู้ ซึ่งสามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยมีหลากหลาย (สำนักงาน กศน., 2554) ดังนี้

1. ห้องสมุดประชาชน เป็นแหล่งความรู้ของชุมชนที่ให้บริการการศึกษาตามอัธยาศัยแก่ประชาชนในพื้นที่ระดับตำบลอำเภอและจังหวัด ในรูปของสิ่งพิมพ์ สื่อทดลอง สื่อโสตทัศนศึกษา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อทดลอง สื่อสาธิต และสื่ออื่นๆ

2. ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล็งเห็นความสำคัญของห้องสมุดประชาชนในอันที่จะตอบสนองความต้องการด้านการอ่าน การศึกษาของประชาชน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากทัศนะที่พระองค์ทรงมีต่อห้องสมุดในหนังสือเฉลิมพระเกียรติและบทพระราชนิพนธ์เรื่อง “ห้องสมุดในทัศนะของข้าพเจ้า” ตอนหนึ่งที่ขออัญเชิญมามีว่าดังนี้ “...ข้าพเจ้าอยากให้เราห้องสมุดที่ดีมีหนังสือครบทุกประเภทสำหรับประชาชน...” เพื่อสนองพระราชปณิธานและร่วมเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสพระชนมพรรษาครบ 3 รอบในปี พ.ศ. 2534 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เสนอขออนุมัติจากคณะรัฐมนตรีดำเนินการโครงการจัดตั้งห้องสมุดประชาชนตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งได้รับพระราชทานนามว่า ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี”

3. เรือห้องสมุดศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่ เป็นแหล่งความรู้อีกมิติหนึ่งที่สามารถรุกเข้าถึงตัวผู้ใช้บริการได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถให้บริการกับนักเรียน นักศึกษา เด็กเยาวชนผู้ด้อยโอกาส และประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ริมน้ำ โดยนำสื่อต่างๆ วั้บริการกับกลุ่มเป้าหมายเช่น หนังสือคอมพิวเตอร์ ของเล่นเด็กนันทนาการ

4. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นผู้ส่งเสริมและกำกับดูแลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

5. การให้บริการเทคโนโลยีทางการศึกษา ดำเนินการผลิตและพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ให้บริการนักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป เพื่อให้ได้รับข่าวสารข้อมูลที่ทันสมัยต่อเหตุการณ์ รวมถึงให้ความรู้ต่างๆ ที่จะนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิต

6. ศูนย์รับบริจาคหนังสือ เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่บริการรับบริจาค หนังสือเอกสาร และสิ่งพิมพ์ที่มีคุณค่าจากประชาชนที่มีจิตศรัทธา เพื่อจัดส่งไปให้แหล่งข่าวสารข้อมูล ต่างๆ ในชนบทที่ขาดแคลนหนังสืออ่าน เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และ โรงเรียนในชนบทห่างไกล

7. ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐานที่สำคัญใน การพัฒนาประเทศ การปลูกฝังให้ประชาชนเห็นความสำคัญและมีเจตคติที่ดีต่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการ เปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญยิ่ง การพัฒนาคนให้มีความรู้ ความ เข้าใจในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดาราศาสตร์ อวกาศ ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม โดยมีศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาทั่วประเทศ จำนวน 15 แห่ง และมีแผนการจัดตั้ง เพิ่มเติมอีก 4 แห่ง ในส่วนภูมิภาค โดยดำเนินการในรูปแบบที่หลากหลาย ดังนี้

- จัดกิจกรรม เช่น ค่ายวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ค่ายนักประดิษฐ์ กิจกรรมฐานการเรียนรู้

- กิจกรรมวิทยาศาสตร์ในโอกาสและวาระสำคัญต่างๆ เช่น วันเด็ก แห่งชาติสัปดาห์วิทยาศาสตร์

- จัดนิทรรศการ เช่น นิทรรศการโลกล้านปี นิทรรศการเมืองเด็ก แดนวิทยาศาสตร์มหัศจรรย์ นิทรรศการโลกดาวเคราะห์ นิทรรศการมหัศจรรย์ชีวิต นิทรรศการเปิด โลกสิ่งแวดล้อม นิทรรศการเคลื่อนที่ เช่น นิทรรศการดาราศาสตร์เคลื่อนที่ การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ 8 สาร

- การฝึกอบรม เช่น อบรมหลักสูตรคอมพิวเตอร์ “หลักสูตรการ พัฒนาเว็บไซต์สำเร็จรูปแบบมืออาชีพ” การพัฒนาหลักสูตรและอบรมครูวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นการ นำเสนอเนื้อหาสาระที่สอดคล้องและเหมาะสมกับการดำรงชีวิตในชุมชนต่อไป อบรมเพื่อเสริมสร้าง สุขภาพกายและจิตผู้สูงอายุ

- การบรรยาย สาธิต การสอนวิทยาศาสตร์ ท้องฟ้าจำลอง การ ให้บริการสื่อประสม

- การประกวด การแสดงทางวิทยาศาสตร์ (Science Show)

8. การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เป็นการนำเทคโนโลยีการ สื่อสารโทรคมนาคมที่ทันสมัยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา โดยใช้สื่อที่เป็นรายการโทรทัศน์

เสริมให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมใช้กับสื่ออื่นๆ เช่น สื่อพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงในคุณภาพและมาตรฐานเดียวกัน โดยออกอากาศรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาสถานีวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (ETV) สถานศึกษา และประชาชนที่มีอุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียมย่านความถี่ Ku Band ในระบบดิจิตอลสามารถเปิดรับชมรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาดังกล่าวได้ที่ช่อง 17

9. วิทยุเพื่อการศึกษา เป็นบริการทางการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งทางรายการวิทยุที่จัดให้แก่ประชาชนทั่วไปเพื่อให้ได้รับข่าวสารข้อมูลที่ทันสมัยต่อเหตุการณ์ รวมถึงให้ความรู้ต่างๆ ที่จะนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิต โดยศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาทำหน้าที่ผลิตรายการให้แก่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ ครอบคลุมเนื้อหาความรู้ทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการศึกษา สุขภาพอนามัย ครอบครัว อาชีพ กฎหมาย ดนตรีไทย ดนตรีสากล และธรรมะ เป็นต้น

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการการศึกษาของกศน.ตำบล

2.1 การบริหาร

2.1.1 ความหมายของการบริหาร

การศึกษาความหมายของการบริหาร ควรทำความเข้าใจถึงแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเป็นเบื้องต้นก่อน กล่าวคือ สืบเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ซึ่งหมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่อาจมีข้อยกเว้นน้อยมากที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤๅษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว เผ่าพันธุ์ ชุมชน และประเทศ เมื่อมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” รวมทั้งมี “แนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” เพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศของภาครัฐ อาจเรียกว่า “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มนั้นเรียกว่า “การบริหาร (Administration) หรือ “การบริหารราชการ” (Public administration) ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการบริหารหรือการบริหารราชการได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใดมีประเทศ ที่นั่นย่อมมีการบริหาร” (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2530) ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านที่ได้ให้ความหมายของการบริหารที่แตกต่างกันไปดังนี้

เสนาะ ตีเยาว์ (2543) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้หลายอย่างด้วยกัน คือ

การบริหาร คือ การทำงานให้เสร็จโดยอาศัยคนอื่น

การบริหาร คือ กิจกรรมในการใช้ทรัพยากรขององค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การบริหาร คือ กระบวนการทำงานกับคนและวัตถุเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ
 การบริหาร คือ กระบวนการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน เพื่อบรรลุ
 วัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงซึ่งมี 5 ลักษณะ คือ

1. การบริหารเป็นการทำงานกับคนโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็น
 กระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่ร่วมมือกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้บริหาร
 จะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของคนอื่น การทำงานกับคนและโดยอาศัยคนนั้น
 ต้องอาศัยคุณสมบัติของผู้บริหารอย่างหนึ่ง คือ ทำงานร่วมกับคนอื่นได้หรือเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ที่ดี
 กับคนอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ สาระสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารที่
 ประสบความสำเร็จ จะต้องมีความต่าง ๆ ดังนี้

1.1 มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี

1.2 มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ดี

1.3 มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการ
 เปลี่ยนแปลงสถานการณ์

1.4 มีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมาย

2. การบริหารเป็นการทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์การเป้าหมายหรือ
 วัตถุประสงค์ขององค์การ ต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้เป้าหมาย
 ต้องสูงและสามารถทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำเกินไปก็ทำให้เหนื่อย ไม่
 มีคุณค่า การที่จะไปถึงเป้าหมาย จะต้องต้องมีระบบงานที่ดี มีแผนงานที่มีประสิทธิภาพประการ
 สุดท้ายจะต้องระบุนั้นและเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

3. การบริหารเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลกับประสิทธิภาพ คำว่า
 ประสิทธิภาพ (Effectiveness) หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด วนคำว่า
 ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายที่
 ต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอ แต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายที่
 ประหยัดอีกด้วย การทำงานให้ได้ทั้งสองอย่าง คือ งานบรรลุตามที่ต้องการและใช้ทรัพยากรต่ำที่สุด
 จึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

4. การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่รับรู้
 กันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยอยู่ในโลกที่มีทรัพยากรจำกัด การใช้ทรัพยากรต่างๆ จึงต้องตระหนักอยู่เสมอ
 ข้อใหญ่ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้ว ทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถคืนกลับมาใหม่ได้และ
 จะต้องเลือกใช้ทรัพยากรไม่ให้เกิดการสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์
 จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่

อย่างจำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์กรจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล

5. การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จต้องสามารถคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นอย่างถูกต้องและสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นซึ่งมี 4 อย่างคือ

5.1 โลกที่ไร้พรมแดน ปัจจุบันโลกดูเหมือนจะเล็กลงและไม่มีพรมแดนประเทศขีดกั้นไว้ในเองของการขนส่ง การสื่อสาร เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ข่าวสารข้อมูล การใช้ชีวิต รสนิยมและการบริโภค เป็นต้น บริษัทต่างๆ จึงทำธุรกิจได้ทั่วโลก โดยมีการกีดกันน้อยลง คนสามารถไปมาหาสู่กันโดยไร้พรมแดน มีคนต่างเชื้อชาติทำงานร่วมกัน ผู้บริหารจะต้องบริหารในลักษณะผู้บริหารข้ามวัฒนธรรม มีการทำงานเป็นทีมหรือบริหารงานโดยความร่วมมือกันมากขึ้น

5.2 การบริหารคุณภาพ การเป็นผู้บริหารนั้นจะบริหารโดยเน้นที่คุณภาพของสินค้าและการบริการเป็นสิ่งสำคัญ ผู้บริหารคุณภาพที่เคยตรวจสอบสินค้าในตอนท้ายของกระบวนการผลิตหรือเมื่อสินค้าทำเสร็จแล้ว เปลี่ยนเป็นตรวจสอบคุณภาพสินค้าระหว่างกระบวนการผลิตเมื่อสินค้ายังผลิตไม่เสร็จเพื่อปรับเครื่องจักรไม่ให้เกิดการสูญเสียขึ้น การบริหารที่เคยแก้ไข สาเหตุที่ทำให้สินค้าไม่ได้คุณภาพก็เปลี่ยนเป็นการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่องที่บุคลากรกระบวนการผลิตและตัวผลิตภัณฑ์ กระบวนการปรับปรุงคุณภาพนี้เรียกว่า การบริหารคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management)

5.3 การทำงานสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันมนุษย์เผชิญกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เป็นพิษอันเกิดจากการทำลายป่า อากาศ โลกร้อนขึ้น การเสื่อมสลายของโอโซน สิ่งแวดล้อมเป็นพิษปนเปื้อนอยู่ในอาหาร อากาศและมลภาวะในอากาศ น้ำและในดิน เป็นต้น ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองหรือผู้บริหาร จะต้องนำเอาการทำลายสิ่งแวดล้อมเหล่านี้มารวมไว้ในการบริหารงานที่จะป้องกันหรือยุติการทำลายสิ่งแวดล้อม

5.4 การตื่นตัวทางด้านศีลธรรมและจรรยาในปัจจุบันผู้บริหารจะถูกกดดันจากสังคมผู้บริโภค รัฐบาลและประชาชนโดยทั่วไปให้บริหารงานที่มีศีลธรรมและจรรยาบรรณมากกว่าแต่ก่อน ทั้งนี้เพราะสาเหตุจากการได้รับอันตรายจากการบริโภคสินค้า การโฆษณาสินค้าที่ขาดความรับผิดชอบ การกำหนดราคาสินค้าที่เอาเปรียบผู้บริโภค การกีดกันสินค้าหรือบริการของคู่แข่ง การใช้ข้อมูลภายในสร้างความได้เปรียบทางการค้าและการบริหารงานที่จัดต่อศีลธรรมอันดีงาม เป็นต้น ค่านิยมขั้นพื้นฐานของสังคมคือ ความซื่อสัตย์ได้ขาดหายไปมากในการบริหารงานในปัจจุบัน เช่นคุณภาพของสินค้าไม่ได้ตามข้อมูลที่แจ้งไว้ในหีบห่อสินค้า การไม่แจ้งส่วนประกอบของสินค้าอย่างครบถ้วน การตั้งราคาเกินกว่าคุณภาพสินค้า รองลงมาได้แก่การลักขโมยสินค้าการคุกคามทางเพศ การติดยาเสพติด และการขัดแย้งผลประโยชน์ เป็นต้น

วิโรจน์ สารรัตน์ (2545) กล่าวไว้ว่า การบริหารเป็นกระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การโดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญนั้นคือการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)

ปิยะพร ทำบุญ (2546 : 34) ได้สรุปว่า การบริหารน่าจะหมายถึง ศาสตร์และศิลปะในการดำเนินงาน โดยอาศัยกระบวนการทางสังคมของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด โดยใช้กระบวนการและทรัพยากรอย่างเหมาะสม

บุศราภรณ์ แสงทอง (2550) กล่าวไว้ว่า การบริหารคือการทำสิ่งต่างๆ ให้เกิดขึ้น โดยการนำศิลปะของผู้นำมาใช้ในการบริหาร โดยผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติแต่เป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานให้เกิดผลสำเร็จตรงกับจุดมุ่งหมายของหน่วยงานและเน้นที่การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ร่วมงาน

จันทราณี สงวนนาม (2545) กล่าวไว้ว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำให้สิ่งต่างๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ กล่าวคือผู้บริหารมิใช่ผู้ปฏิบัติ แต่เป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว

บาร์นาร์ด (Barnard) (อ้างถึงในจันทราณี สงวนนาม (2545 : 10) กล่าวไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

เกทเซลส์ และกูบา (Getzels and Guba ; อ้างถึงในจันทราณี สงวนนาม, 2545 : 10) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม 3 ทางคือ

1. ทางโครงสร้าง ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นของสายการบังคับบัญชา

2. ทางหน้าที่ ได้แก่ ขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้การบริหารสำเร็จตามเป้าหมาย

3. ทางปฏิบัติได้แก่ กระบวนการบริหารที่บุคคลและกลุ่มบุคคลต้องร่วมกันทำปฏิกริยาซึ่งกันและกัน

สรุปได้ว่า การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปทำงานร่วมกันอย่างเป็นกระบวนการ โดยมีปัจจัยทางการบริหารได้แก่คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ เทคนิคทางการบริหารจัดการที่เป็นระบบและเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการบริหารเพื่อให้องค์การบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้

2.1.2 ความสำคัญของการบริหาร

การบริหารเป็นกระบวนการสำคัญที่ต้องกระทำเพื่อให้หน่วยงานสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ตลอดจนเพื่อความเจริญของหน่วยงาน ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารไว้ดังนี้

วิจิตร ศรีสอาน (2538) สรุปสาระสำคัญของการบริหารไว้ว่าการบริหารเป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสม

เจริญผล สุวรรณโชติ (2544) กล่าวว่าการบริหารเป็นสิ่งจำเป็นในหมู่มนุษย์ซึ่งถือเป็นสัตว์สังคม การบริหารจะต้องเกิดขึ้นเมื่อคนมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มตั้งแต่สองคนขึ้นไปหรือแม้แต่เมื่ออยู่เพียงคนเดียวก็จะเกิดการบริหารขึ้น นั่นคือการบริหารตนเองหรือการจัดระบบความเป็นอยู่เพียงคนเดียวก็จะเกิดการบริหารขึ้น นั่นคือการบริหารตนเองหรือการจัดระบบความเป็นอยู่ของตนเอง แต่เมื่อมีคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมอยู่กันเป็นกลุ่ม ก็ยังจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและเกิดความจำเป็นที่จะต้องจัดระบบต่างๆ ขึ้น

รุ่ง แก้วแดง (2544) ได้กล่าวไว้ว่าการบริหารเป็นศาสตร์ที่สำคัญสาขาหนึ่งที่เปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษาทั่วโลก สำหรับประเทศไทยมีการเปิดสอนวิชาที่เกี่ยวกับการบริหารในหลักสูตรต่างๆ ตั้งแต่หลักสูตรปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ซึ่งนอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมของสถาบันพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาทางกระทรวงศึกษาธิการให้การอบรมเกี่ยวกับเรื่องการบริหาร การศึกษาแก่ผู้บริหารและข้าราชการครูที่เตรียมตัวจะเป็นผู้บริหารและทางสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (ก.ค.) ได้กำหนดไว้ในมาตรฐานของตำแหน่งของผู้บริหารอย่างชัดเจนว่าบุคคลที่จะเป็นผู้บริหารการศึกษาต้องสำเร็จการศึกษาหรือได้ผ่านการฝึกอบรมทางด้านการบริหารศึกษามาก่อน กล่าวโดยสรุป การบริหารเป็นศาสตร์ที่มีความสำคัญสาขาหนึ่งที่ต้องมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ผู้บริหารจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสตร์การบริหารเพื่อนำไปใช้บริหารงานให้มีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์

2.1.3 กระบวนการบริหาร

กระบวนการบริหารมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้หน่วยงานตั้งอยู่ได้มีความเจริญก้าวหน้าและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ กระบวนการบริหารจึงเป็นศาสตร์ที่ต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจซึ่งมีนักวิชาการกล่าวถึงกระบวนการบริหารไว้ดังนี้

ศิริอร ชันธหัตถ์ (2531) กล่าวถึงกระบวนการบริหารไว้ว่า การเป็นผู้บริหารที่ดีจะต้องทราบถึงงานหรือภารกิจในการบริหารองค์การและหลักการบริหาร หัวใจของหลักการบริหารก็คือ กระบวนการบริหาร ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคลการ

อำนาจการ การประสานงาน การรายงานผล และการจัดทำงานประมาณ ซึ่งการบริหารนี้ใช้ได้ทั้งการบริหารรัฐกิจและการบริหารธุรกิจ

ธงชัย สันติวงษ์ (2535) ให้ทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ว่าหน้าที่ในการบริหารของผู้บริหารสามารถจำแนกออกเป็นหน้าที่ในการวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการและการควบคุม ซึ่งพิจารณาแล้วจะเห็นว่าหน้าที่ในการบริหารเหล่านี้ต่างมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอย่างใกล้ชิดเป็นลักษณะของกระบวนการอย่างหนึ่ง

รุ่ง แก้วแดง (2544) กล่าวว่า การบริหารเป็นศาสตร์ที่อาศัยแนวคิดของนักทฤษฎีด้านการบริหารธุรกิจและอุตสาหกรรมอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารเชิงระบบ การบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์ การควบคุมคุณภาพทั้งองค์กร ซึ่งถ้านำทุกทฤษฎีมาวิเคราะห์เปรียบเทียบจะเห็นว่ากระบวนการบริหาร ประกอบด้วย การวางแผน การดำเนินการ การประเมินผลและการปรับปรุง

วิโรจน์ สารรัตนะ (2545) ได้กล่าวว่า การบริหารเป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญคือการวางแผน การจัดองค์การ การนำและการควบคุม กรณีหน้าที่การบริหารนี้มีนักทฤษฎีจำแนกต่างกัน เช่น ฟาโยล (Fayol) จำแนกเป็น 5 หน้าที่ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การประสานงานและการควบคุมส่วนกุศลิก จำแนกเป็น 7 หน้าที่ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคลากร การสั่งการ การประสานงาน การรายงานและการงบประมาณ

นอกจากนี้ แนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการบริหารนั้นได้มีผู้ให้แนวคิดไว้หลายท่านและได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต่อกันมา ตามทัศนะของบุคคลเหล่านั้น เช่น ฟาโยล (Fayol อ้างถึงในสมคิด บางโม, 2544) ได้กำหนดหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกระบวนการบริหารไว้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การวางแผน (Planning) (2) การจัดองค์การ (Organizing) (3) การบังคับบัญชา (Commanding) (4) การประสานงาน (Communicating) และ (5) การควบคุมงาน (Controlling) ซึ่งต่อมา กุลิกและเออร์วิก (Gulick and Urwick) ได้นำแนวคิดของฟาโยลมาปรับปรุง ประยุกต์ใช้กับการบริหารงานของส่วนราชการแล้วพบว่าไม่มีความสมบูรณ์ บุคคลทั้งสองจึงมีแนวคิดเพิ่มเติมจากแนวคิดของฟาโยล โดยได้กำหนดกระบวนการบริหารไว้ 7 ขั้นตอน (จันทรานี สงวนนาม, 2545) เรียกว่า POSDCoRB ซึ่งหมายถึง (1) การวางแผน (Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะทำอะไรบ้าง ทำอย่างไรเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ (2) การกำหนดบทบาทหน้าที่ (Organizing) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน (3) การบริหารงานบุคคล (Staffing) หมายถึง การจัดบุคลากร ได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พินิจจากงาน (4) การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) หมายถึง การอำนาจการสั่งการ การตัดสินใจ การควบคุมบังคับบัญชา และการควบคุมการปฏิบัติงาน (5) การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานกิจกรรม

ต่างๆ ของหน่วยงานให้เกิดความร่วมมือ ดำเนินการไปสู่เป้าหมายเดียวกัน (6) การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและบุคลากรของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและบุคลากรของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด และ (7) การบริหารงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดทำงบประมาณ บัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุม และการตรวจสอบด้านการเงิน

กล่าวโดยสรุป กระบวนการบริหารเป็นกระบวนการ การกระทำ ท่าทีที่แสดงออกถึงความรู้ความสามารถในการบริหารงานด้านการวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการและการควบคุมของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ซึ่งอาจมีขั้นตอนแตกต่างกันตามภารกิจที่ปฏิบัติ

2.1.4 กระบวนการบริหารการศึกษา

การบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ดังนั้น ผู้บริหารต้องมีการดำเนินงานตามกระบวนการบริหารการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาสามารถบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของกูลิคและเออร์วิกโดยมีหลักการดำเนินงานของกระบวนการบริหาร คือ การวางแผน (Planning) การกำหนดบทบาทหน้าที่ (Organizing) การบริหารงานบุคคล (Staffing) การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) การประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ (Coordinating) การรายงานผล (Reporting) และการบริหารงบประมาณ (Budgeting) โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.4.1 การวางแผน

แผนเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการภายในองค์กรทุกระดับทั้งระดับหน่วยงานปฏิบัติ ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติหรือแม้แต่มาระดับนานาชาติเพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดทิศทางในการทำงานที่เรียกว่าการวางแผน ซึ่งการวางแผนถือเป็นภารกิจที่สำคัญที่ผู้บริหารจะต้องกระทำก่อนการดำเนินงานต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษาดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้และในกระบวนการบริหารงานนั้น การวางแผนถือเป็นหัวใจของการบริหาร ซึ่งนักบริหารและนักวิชาการต่างๆ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับแผนดังนี้

แผน (Plan) หมายถึง สิ่งที่แสดงความตั้งใจล่วงหน้าที่จะดำเนินการภายในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง เพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ผลที่ได้จากการวางแผน ส่วนหนึ่งจะปรากฏออกมาในรูปแบบเอกสารแผนเพื่อใช้เป็นหลักฐานยืนยันข้อตัดสินใจและแนวทางการดำเนินงานในแผนจะมีรายละเอียดระบุถึงสิ่งที่จะกระทำ เหตุผลที่เลือกทำ วิธีการดำเนินงานโดยใคร และที่ใดการวางแผนการศึกษา หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์การดำเนินงานการจัดการศึกษาเพื่อให้

ทราบถึงผลการดำเนินงานที่ผ่านมา การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลที่จะเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาการศึกษาให้ได้ผลดียิ่งขึ้น สำหรับระยะเวลาหนึ่งๆ ในอนาคตภายใต้ทรัพยากรที่มีและที่จะใช้ การวางแผนการศึกษาจะช่วยระบุถึงกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการภายในระยะเวลาที่กำหนด วิธีการดำเนินงาน สถานที่สำหรับดำเนินงานผู้ที่รับผิดชอบงานและทรัพยากรที่จะใช้งาน (เจือจันทร์ จงสถิตอยู่, 2530 : 5-6 ; อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2547 : 227) ส่วนการวางแผนนั้นมีผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

ธงชัย สันติวงษ์ (2535) ได้กล่าวไว้ว่าการวางแผน หมายถึง กระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับช่วงเวลาข้างหน้าและกำหนดสิ่งที่จะกระทำต่างๆ เพื่อที่จะให้บรรลุในวัตถุประสงค์ดังกล่าว

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2538) ได้กล่าวไว้ว่า การวางแผนมีหลายความหมาย จึงสรุปได้ว่า หน้าที่อย่างหนึ่งในระบบการจัดการซึ่งเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายสำหรับการปฏิบัติงานขององค์การในอนาคตและการตัดสินใจในงาน รวมทั้งทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์ตามความต้องการเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ

สุธี สุทธิสมบุญ และสมาน รังสิโยภุชณ์ (2541) ได้กล่าวว่า การวางแผนมีความหมายหลายประการ การวางแผนเป็นเหตุผลของการมองปัญหาและความพยายามในการแก้ปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับการใช้เวลาและทรัพยากรในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย

อนันต์ เกตุวงศ์ (2541) กล่าวว่าว่าการวางแผนเป็นกระบวนการตัดสินใจล่วงหน้าในการเลือกว่าจะทำอะไร ที่ไหน อย่างไรโดยมีขั้นตอนดำเนินการใช้ทรัพยากรการบริหารหรือให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างไร

พะยอม วงศ์สารศรี (2545) ได้กล่าวไว้ว่าการวางแผน คือ ความพยายามที่เป็นระบบเพื่อตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดสำหรับอนาคตเพื่อให้องค์การบรรลุผลที่ต้องการ

คุนต์ซ์ และดอนเนลล์ (Koontz and Dennell ; อ้างถึงใน ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์, 2540 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้กล่าวไว้ว่า การวางแผน คือการตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ทำอย่างไร ทำเมื่อใดและใครเป็นผู้กระทำ การวางแผนเป็นสะพานเชื่อมช่องว่างระหว่างปัจจุบันไปสู่อนาคต ตามที่ต้องการและทำให้สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นตามที่ต้องการ ถึงแม้ว่าเหตุการณ์ในอนาคตเป็นสิ่งที่ยากต่อการคาดหมาย แต่ก็ดีกว่าที่ปล่อยให้เกิดขึ้นตามยถากรรม โดยกำหนดวัตถุประสงค์นโยบายโครงการและวิธีปฏิบัติเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น

สันติ บุญภิรมย์ (2552) ได้สรุปไว้ว่า การวางแผนมีความหมายต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การวางแผนเป็นหน้าที่ประการแรกของการบริหาร
2. การวางแผนเป็นการตัดสินใจในการดำเนินงานหรือกิจกรรม

3. การวางแผนเป็นการหาทางเลือกที่ดีที่สุด
4. การวางแผนเป็นการพยากรณ์อนาคต
5. การวางแผนเป็นการคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าในการดำเนินงานหรือกิจกรรม

สรุปได้ว่าการวางแผนเป็นกระบวนการเลือกวิธีดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ในอนาคต ทั้งนี้การวางแผนในแต่ละความหมายอาจมีองค์ประกอบร่วมกันอยู่ 4 ประการ คือ เป็นกระบวนการ (Process) เป็นการเลือกเพื่อกำหนดวิธีดำเนินการ (Alternative the Action) เป็นการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ (Action of Objective) และเป็นการคาดการณ์ถึงความสำเร็จในอนาคต (Future Forecasting) เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า การปฏิบัติงานทุกประการถ้าจะให้มีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จด้วยดีจะต้องมีแผนที่วางไว้อย่างรัดกุมสมเหตุสมผลมีความเป็นไปได้ในแง่ของความพร้อม คุณภาพ และปริมาณของทรัพยากรที่ใช้และการยอมรับของผู้ปฏิบัติและผู้รับผลจากแผน ทั้งต้องประกอบขึ้นด้วยข้อมูลที่เชื่อถือ ฉะนั้นการจัดทำแผน จึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อผลสำเร็จของงานและปฏิบัติงานอย่างมาก ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความสำคัญของการวางแผนไว้ดังนี้

อนันต์ เกตุวงศ์ (2541) กล่าวว่า การวางแผนเป็นหน้าที่สำคัญของผู้บริหารเพราะการวางแผนเป็นหน้าที่อันดับแรกๆ ที่ผู้บริหารต้องดำเนินการเป็นการเตรียมการล่วงหน้าอย่างมีเหตุผลที่ประกันความเป็นไปของการทำงานให้บรรลุผลตามเป้าหมาย เป็นแนวปฏิบัติที่ผู้ปฏิบัติสามารถศึกษาวิธีการ ขั้นตอนและกระบวนการทำงานก่อนลงมือปฏิบัติเป็นตัวกำหนดทิศทางให้ผู้ปฏิบัติได้รู้ มองเห็นอนาคตและใช้เป็นกรอบในการตัดสินใจ การวางแผนจึงเป็นเครื่องมือช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาให้เป็นที่ไปตามความต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ

พะยอม วงศ์สารศรี (2545) กล่าวว่า การวางแผนเป็นการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ เปรียบเสมือนเป็นสะพานเชื่อมโยงระหว่างปัจจุบันและอนาคต การวางแผนจึงมีความสำคัญต่อการบริหารเพราะช่วยลดความไม่แน่นอนและลดปัญหาความยุ่งยากและซับซ้อนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ช่วยทำให้เกิดการยอมรับแนวคิดใหม่ๆ ช่วยทำให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ ลดความสูญเปล่าของหน่วยงานที่ซ้ำซ้อนและเกิดความชัดเจนในการดำเนินงาน

สันติ บุญภิรมย์ (2552) ได้กล่าวไว้ว่าการวางแผนมีความจำเป็นต่อการบริหารงาน การวางแผนที่ดีเท่ากับสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่งและชี้ให้เห็นว่า การวางแผนมีความสำคัญดังนี้

1. ช่วยให้ผู้บริหารมองเห็นแนวทางในการปฏิบัติงานในอนาคต
2. ช่วยให้ผู้บริหารได้มองเห็นความเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์ของ

การใช้ทรัพยากรทางการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ช่วยให้การปฏิบัติงานดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ตรงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามกรอบของงานและงานเสร็จทันเวลา
4. ช่วยให้เกิดการประหยัดเกี่ยวกับปัจจัยทางการบริหารเนื่องด้วยการวางแผนเป็นการช่วยลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานลงได้มาก
5. ช่วยป้องกันการเกิดปัญหาในการปฏิบัติงานเนื่องด้วยการวางแผนเป็นการคาดการณ์ว่าในการปฏิบัติงานแต่ละด้านจะเกิดปัญหาอะไรบ้างก็หาวิธีการป้องกันไว้ก่อน

จอห์นสัน, คาสท์ และลอสเซนไวจ (Johnson, Kast and Rosenzweig, 1967 : 25-26 ; อ้างถึงใน ทองสา ยงเพชร (2551) กล่าวว่าไว้ว่าการวางแผนเปรียบเสมือนยานพาหนะที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบ หากปราศจากการวางแผนระบบก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้เข้ากับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไปได้ การวางแผนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อกาบริหารงานอย่างยิ่งเพราะการวางแผนจะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการได้

คุนตซ์ และโอดอนแนล (Koontz and O'Donnel, 1972 : 16 ; อ้างถึงในทองสา ยงเพชร, 2551 : 17) ได้กล่าวไว้ว่า ถ้าหากปราศจากการวางแผนแล้ว การตัดสินใจและการกระทำมักจะจะเป็นไปตามยถากรรม จึงเห็นว่าการวางแผนมีความสำคัญอย่างยิ่งเปรียบเสมือนแผนที่เดินทางหรือพิมพ์เขียว (Blueprints) ในการทำงานอย่างเป็นระบบเพื่อให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งการวางแผนจะต้องมีการปรับปรุงให้ทันสมัยเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอในการบริหารงาน

กล่าวโดยสรุป การวางแผนถือเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ถือได้ว่าเป็นงานตั้งแต่เริ่มแรกและเป็นงานต่อเนื่องโดยตลอดในกระบวนการบริหารและการจัดการของหน่วยงานหรือของระบบการบริหารองค์การทั้งระบบ การวางแผนนั้นมิได้จบลงที่ได้ตัวแผน แต่ครอบคลุมทั้งการจัดทำแผน (Planning) การนำเสนอออกปฏิบัติหรือบริหารแผน (Implementation) และการประเมินผล (Evaluation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แสดงผลสัมฤทธิ์ผลของแผนหรือเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงการดำเนินงานและจัดทำแผนใหม่ในโอกาสต่อไป

2.1.4.2 การกำหนดบทบาทหน้าที่

บทบาทเป็นพฤติกรรมที่บุคคลที่อยู่ในสถานภาพหรือตำแหน่งต่างๆ ที่สังคมกำหนด จะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย ได้มีนักสังคมวิทยาได้อธิบายทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทไว้ดังนี้

สงวนศรี วิรัชชัย (2527 : 23-24 ; อ้างถึงใน ทองสา ยงเพชร, 2551 : 21-24) ได้แบ่งบทบาทออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. บทบาทตามที่กำหนด (Prescribed Roles) หมายถึง บทบาทที่สังคมหรือกลุ่มองค์กรกำหนดไว้ว่า เป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมกลุ่มหรือองค์กรนั้นๆ อาทิเช่น ข้อกำหนดที่ว่าข้าราชการต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่สั่งการโดยชอบด้วยข้อกฎหมาย เป็นต้น

2. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง (Expected Roles) หมายถึง บทบาทหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่ผู้เกี่ยวข้องคาดหวังมักจะสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนดแต่ในบางครั้งบทบาทที่ผู้เกี่ยวข้องคาดหวังอาจจะไม่ตรงกับบทบาทที่กำหนดไว้ก็ได้ เพราะบางคนอาจมีการคาดหวังมากกว่าหรือน้อยกว่าข้อกำหนดที่ตนรับทราบ

3. บทบาทตามความคิดของผู้ที่อยู่ในตำแหน่ง (Subjective Roles) หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิดและถือว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ เช่น ผู้บังคับบัญชาคิดว่าตนมีหน้าที่ควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ต้องไม่ใส่ใจกับปัญหาส่วนตัวของผู้ใต้บังคับบัญชา ดังนั้นบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่งอาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด และอาจจะตรงหรือไม่ตรงกับบทบาทที่ถูกคาดหวังไว้ก็ได้

4. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Roles) หมายถึง พฤติกรรมของผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง แต่ก็อาจจะมีในกรณีที่บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาไม่ตรงกับความคิดของตนเองก็ได้

5. บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ (Perceived Roles) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติตามบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งโดยธรรมชาติการรับรู้ของคนเราจะมีการเลือกที่จะรับรู้ และอาจมีการรับรู้ที่ผิดพลาดไปจากความเป็นจริงได้ด้วยอิทธิพลจากประสบการณ์และสถานการณ์ต่างกัน

นักมานุษยวิทยาคนแรกที่ได้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสถานภาพและบทบาทคือ ลินตัน (Linton ; อ้างอิงในสงวน สิทธิเลิศอรุณและคนอื่นๆ, 2559 : 48) ซึ่งได้กล่าวถึงสถานภาพและบทบาทไว้ว่า สถานภาพ คือ ฐานะหรือตำแหน่ง ส่วนบทบาท คือ หน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งจะติดตามสถานภาพมาด้วย การที่บุคคลจะแสดงบทบาทอย่างไรนั้น ก็จะขึ้นอยู่กับกรอบหรือความคาดหวังของสังคม ที่จะทำใ้บุคคลมีพฤติกรรมตามสถานภาพ ลินตัน (Linton ; อ้างอิงในวิเชียร บุญประสิทธิ์, 2559 : 9) เห็นว่าสถานภาพเป็นนามธรรม หมายถึง ตำแหน่งซึ่งจะเป็นเครื่องกำหนดบทบาทของตำแหน่งว่า ตำแหน่งนั้นจะมีการกหนดหน้าที่อย่างไร ฉะนั้นเมื่อมีตำแหน่งเกิดขึ้น สิ่งที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งก็คือบทบาทของตำแหน่ง เพราะว่าทุกๆ ตำแหน่งจะต้องมีบทบาทกำหนดได้โดยปราศจากตำแหน่ง หรือไม่อาจมีตำแหน่งได้โดยปราศจากบทบาท บทบาทและตำแหน่งเป็นสิ่งที่ควบคู่

กันเสมอ เปรียบเทียบเหมือนเหรียญ ถ้าด้านหนึ่งของเหรียญคือตำแหน่ง อีกด้านหนึ่งของเหรียญก็คือ บทบาทนั่นเอง

กรองแก้ว อยู่สุข (2535) กล่าวไว้ว่าบทบาทหมายถึงแบบอย่าง พฤติกรรมที่คาดหวังว่าบุคคลจะแสดงออกในกิจกรรมที่ทำร่วมกับผู้อื่น บทบาทจะสะท้อนให้เห็นถึง ตำแหน่งในสังคม รวมไปถึงหน้าที่ สิทธิ ความรับผิดชอบและอิทธิพลแต่ละบุคคลด้วย

สุพัตรา สุภาพ (2538 : 28) กล่าวไว้ว่า บทบาทคือการปฏิบัติตามสิทธิ หน้าที่ของสถานภาพหรือตำแหน่ง เช่น คนมีสถานภาพเป็นพ่อก็มีบทบาทในการเลี้ยงลูกคนมี สถานภาพเป็นครูก็มีบทบาทในการอบรมสั่งสอนนักเรียน ทั้งนี้โดยบทบาทจะเป็นตัวกำหนดให้บุคคล แสดงพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพ

งามพิศ สัตย์สงวน (2542) ได้ให้ความหมายของบทบาทว่าเป็น พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่ถูก คาดหวังโดยกลุ่มคนและสังคมเพื่อทำให้ความสัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้

กล่าวโดยสรุป บทบาท หมายถึง การแสดงพฤติกรรมตามสถานภาพหรือ ตำแหน่งที่ตนเป็นอยู่ โดยปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของสถานภาพหรือตำแหน่งนั้นๆ

ความสำคัญ

บทบาทของคนหรือองค์กร ย่อมเป็นไปตามสถานภาพภายใต้ขอบเขต ของสิทธิและหน้าที่ที่สังคมได้กำหนดไว้ให้หรือสังคมคาดหวังไว้ อนึ่งบทบาทสามารถจำแนกได้หลาย ประเภทขึ้นอยู่กับแนวคิดพื้นฐานที่มารองรับ โดยสังคมนั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของปฏิกริยาโต้ตอบ ซึ่งกันและกันระหว่างผู้กระทำฝ่ายหนึ่งกับผู้กระทำอีกฝ่ายหนึ่ง จะเห็นว่าบทบาทสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท คือ ประเภทแรก บทบาทของผู้กระทำเป็นบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆได้ปฏิบัติจริงหรือที่ ได้รับรู้หรือที่ได้คาดหวังไว้ว่าตนเองควรจะมีบทบาทอย่างไร ประเภทที่สอง บทบาทของผู้ถูกกระทำ โดยได้แสดงการรับรู้ ความต้องการหรือที่คาดหวังไว้ว่า ผู้ที่เป็นเจ้าของบทบาทนั้นควรจะทำอะไรบ้าง และประเภทที่สาม บทบาทร่วมระหว่างผู้กระทำกับผู้ถูกกระทำได้ช่วยกันปรับปรุงสร้างสรรค์หรือ ช่วยกันกำหนดบทบาทของบุคคลหรือหน่วยงานให้เป็นไปตามที่สังคมหรือชุมชนต้องการอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสองบทบาทแรกนั่นเอง

2.1.4.3 การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคล (Personnel management) ในปัจจุบันนี้นิยม เรียกว่าการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development : HED) ในอดีตคือการจัด คนเข้าทำงาน (Staffing) ซึ่งมีผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

สุธี สุทธิสมบุรณ์ และสมาน รังสิโยภุชณ์ (2541) ได้กล่าวว่าการ บริหารงานบุคคลเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการวางนโยบาย การวางแผน การวางระเบียบ ข้อบังคับ

เกี่ยวกับตัวบุคคลเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการวางนโยบาย การวางแผน การวางระเบียบ ข้อบังคับ เกี่ยวกับตัวบุคคลที่ปฏิบัติงานในองค์กรหรือหน่วยงาน ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์และบำรุงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรด้านมนุษย์ (Human Resource) ให้มีประสิทธิภาพและมีปริมาณเพียงพอ เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ กระบวนการที่ว่านี้จึงรวมถึงหน้าที่ทั้งหมด นับตั้งแต่การสรรหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานจนกระทั่งออกจากงาน

สนิท คงภักดี (2548) ได้กล่าวว่าการบริหารงานบุคคลเป็นกระบวนการที่จะทำให้ปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพโดยที่บุคคลพึงพอใจต่อผลงานและผลประโยชน์ที่ได้ตอบแทน เกิดความมุ่งมั่นที่จะพัฒนางานและพัฒนาองค์กร กระบวนการดังกล่าวเริ่มตั้งแต่การกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่เหมาะสมกับงาน การสรรหาและคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด การเสริมสร้างพัฒนาความรู้ความสามารถเฉพาะงานให้แก่บุคคล การธำรงรักษาบุคคลที่คุณภาพให้ปฏิบัติงานให้แก่องค์กรอย่างต่อเนื่องตลอดจนการให้บุคคลพ้นจากงานขององค์กร

กล่าวโดยสรุป การบริหารงานบุคคล หมายถึงการดำเนินการของหน่วยงานได้บุคลากรเข้ามาปฏิบัติงานในตำแหน่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้กระบวนการตามขั้นตอนต่างๆ เน้นการวางแผน การบรรจุแต่งตั้ง การพัฒนา การบำรุงขวัญและให้กำลังใจรวมทั้งการให้พ้นจากงานด้วยวิธีการต่างๆ

อย่างไรก็ตาม การบริหารบุคคลผู้บริหารมีอำนาจหน้าที่ในการใช้คนโดยตรง จะต้องเข้าไปมีบทบาทร่วมในการดำเนินการตามขั้นตอนที่เหมาะสม โดยเฉพาะการให้นโยบายไปจัดหาบุคคลเข้ามาทำงานในหน่วยงาน ทั้งนี้นอกจากจะได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถแล้ว เจตคติของผู้บริหารที่มีต่อผู้เข้ามาร่วมงานใหม่จะต้องมีความรู้สึกที่ดีต่อกันแนวคิดไม่แตกต่าง และควรจะได้บุคคลที่มีความมุ่งมั่นในการทำงาน ทั้งนี้เนื่องจากเขาเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จด้วย

ความสำคัญของการบริหารงานบุคคล

สันติ บุญภิรมย์ (2552) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารงานบุคคลไว้ว่า จากทรัพยากรทางการบริหารที่กำหนดได้ทั้ง 4M'S หรือ 6M'S สำหรับหนึ่งในนั้นก็คือนคน(Men) เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในเหตุผลที่ว่า หากในหน่วยงานนั้นมีทรัพยากรอื่นๆ มากมายหรือในทางกลับกันหน่วยงานนั้นขาดแคลนทรัพยากรทางการบริหารที่สามารถให้การปฏิบัติงานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุผลสำเร็จไปตามวัตถุประสงค์แต่หากทรัพยากรทางการบริหารในส่วนของคนไม่สามารถทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มตามศักยภาพย่อมจะส่งผลต่อทรัพยากรด้านอื่นๆ ไม่มีคุณค่าต่อหน่วยงาน ดังนั้นความสำคัญของการจัดคนเข้าทำงานควรยึดหลักที่เรียกว่า จัดคนให้เหมาะสมกับ (Put the right man on the right job) สามารถอธิบายได้ว่า ในหน่วยงานต้องกำหนด

โครงสร้างงานให้ชัดเจนครอบคลุมตามภารกิจ แล้วแต่งตั้งบุคคลให้เหมาะสมกับงานที่ได้กำหนดไว้ก่อน ทั้งนี้โดยใช้หลักการคัดเลือกบุคคลโดยกำหนดคุณสมบัติเหมาะสมเข้าไปปฏิบัติงาน ทั้งนี้เมื่อปฏิบัติงานไปได้ระยะหนึ่งก็ควรจะต้องให้มีการประเมินผลงานในรูปแบบคณะกรรมการเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกประเมิน

แนวความคิดทางการบริหารงานบุคคล

เสนาะ ตีเขาว์ (2543) ได้สรุปแนวความคิดทางการบริหารงานบุคคลไว้ว่าในระยะแรกแนวความคิดในการบริหารงานบุคคลจะยึดถือหลักการรวมอำนาจและควบคุมอย่างใกล้ชิดซึ่งเป็นรากฐานของการบริหารงานที่ใช้มาเป็นเวลานาน การสั่งงานและสายการบังคับบัญชาเริ่มจากข้างบนลงมาข้างล่างลดหลั่นกันตามลำดับชั้น มีการมอบหมายงานบ้างเล็กน้อย ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ยึดถือสมมติฐานที่มองตัวบุคคลในแง่ร้ายหรือตามทฤษฎี X ของ Douglas McGregor นับว่าเป็นแนวความคิดที่สอดคล้องกับหลักการบริหารตามหลักวิทยาศาสตร์ของ Taylor ซึ่งพยายามที่จะควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์โดยการแต่งงานออกเป็นงานย่อยๆ และหลายๆ ส่วน แต่ละคนทำเพียงส่วนเดียว กำหนดมาตรฐานโดยการทำงาน กำหนดและวางตำแหน่งของเครื่องมือในการทำงานไว้แน่นอนและวางระบบการจ่ายค่าแรงแบบจูงใจไว้อย่างเป็นละเอียดเพื่อให้รางวัลแก่คนทำงานดีและลงโทษผู้ทำงานไม่ดี โครงสร้างขององค์การเป็นแบบรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ซึ่งสะท้อนให้เป็นสมมติฐานในการบริหารงานเกี่ยวกับคนในแง่ที่ว่าเจ้าขององค์การเท่านั้นเป็นส่วนใหญ่ ผู้บริหารไม่เคยไว้วางใจผู้บังคับบัญชาของเขาเลย ดังนั้นการบริหารงานจะจำกัดอำนาจความรับผิดชอบและข้อมูลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและขณะเดียวกันก็เข้มงวดในการควบคุมการบริหารงานจะยึดถือแนวความคิดแบบเก่า (Traditional concept) ทั้งนี้ก็เพราะว่าในระยะแรกของการบริหารตั้งแต่การปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมานั้นมีความจำเป็นที่คนต้องทำงานให้เร็วขึ้น โดยมุ่งวิธีการตามหลักวิทยาศาสตร์ ซึ่งยึดถือประสิทธิภาพเป็นสำคัญและให้ค่าจ้างเป็นสิ่งจูงใจด้วยปัจจัยอย่างอื่นที่ไม่ใช่เงินตราทำให้แนวความคิดนี้อาจนำไปใช้ได้อย่างสมบูรณ์

ในระยะต่อมาแนวความคิดเดิมที่ว่าคนเป็นสิ่งที่ไม่สำคัญหรือการปฏิบัติต่อคนเสมือนกับเครื่องจักรเริ่มจะเปลี่ยนแปลงไปเพราะการจ่ายค่าจ้างอย่างเดียวนั้นเป็นสิ่งจูงใจไม่อาจให้ผลงานเพิ่มขึ้นอย่างที่คาดไว้ ประกอบกับปรากฏการณ์ที่เรียกว่าการจำกัดผลผลิตระหว่างคนงานด้วยกันให้เกิดขึ้นทำให้แนวความคิดการบริหารตามหลักวิทยาศาสตร์ที่คนทำงานได้ผลงานสูงจะได้ค่าจ้างสูงและได้รับการสนับสนุน แต่คนทำงานได้ผลงานน้อยจะถูกลดค่าจ้างและโยกย้ายไปทำงานอื่นนั้น จึงกลายเป็นการข่มขู่คนงานไปแทนที่จะเป็นการจูงใจหรือความเห็นว่าคุณบริหารเป็นผู้วางแผนและผู้ปฏิบัติไปตามแผนงานก็เปลี่ยนมาเป็นผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนด้วย และหลักการบริหารที่ร่วมกันจึงจะทำให้งานประสบผลสำเร็จ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริหารตามหลักวิทยาศาสตร์ประกอบกับความเจริญในทางวิชาพฤติกรรมศาสตร์ที่ค้นพบความจริงต่างๆ เกี่ยวกับการ

ทำงานของคนได้ทำให้แนวความคิดของการบริหารงานบุคคลเปลี่ยนแปลงไปการใช้เงินอย่างเดียวเป็นสิ่งจูงใจที่ดี การไม่สนใจในความเป็นมนุษย์ของผู้ปฏิบัติที่ดีหรือการควบคุมการปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิดก็จะต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับคนจึงเปลี่ยนแปลงอย่างตรงกันข้ามโดยหันมายึดถือทฤษฎีที่ 2 ของ McGregor ที่เรียกว่า ทฤษฎี Y ซึ่งเป็นการมองตัวบุคคลในแง่ดี โดยถือว่าคนจะทำงานได้ดีย่อมเกิดจากความรับผิดชอบของเขาเอง การควบคุมจากภายนอกจะใช้ไม่ได้ผลเท่ากับการควบคุมตัวเองและคนทุกคนมีความกระตือรือร้นที่จะทำงาน ผู้บริหารเป็นเพียงผู้จัดให้มีบรรยากาศที่ดีในการทำงานเท่านั้น การที่ผู้ปฏิบัติงานจะให้ความร่วมมือในการทำงานเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ลักษณะงาน ทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานและความสามารถของผู้บังคับบัญชา เนื่องจากจุดประสงค์หลักของการที่ให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการบริหารก็เพื่อกระตุ้นให้เขาเกิดความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาจะหมดความรับผิดชอบ เขายังคงรับผิดชอบต่อความสำเร็จหรือทำงานบรรลุเป้าหมายขององค์การอยู่เพียงแต่สมมติฐานที่เกี่ยวกับคนได้เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

การจูงใจคนให้ทำงานจะต้องพิจารณาถึงความต้องการของคนเป็นสำคัญ ถ้าหากทำงานโดยที่งานไม่ตอบสนองความต้องการของเขา งานนั้นก็จะเป็นการทำให้โทษไปแทนที่จะเป็นความพึงพอใจ ได้มีการนำเอาจิตวิทยาใช้ในการอุตสาหกรรม โดยเฉพาะในการวิเคราะห์งานแง่ของจิตใจ อารมณ์และใช้เป็นเครื่องมือในการทดสอบเพื่อคัดเลือกคนซึ่งจะทำให้สามารถคัดเลือกคนที่เหมาะสมยิ่งขึ้นเข้ามาทำงาน การบริหารงานบุคคลได้นำความคิดทางด้านสังคมวิทยาและจิตวิทยาสังคมมาประโยชน์มากยิ่งขึ้น ทำให้มีความเห็นแตกต่างไปจากการบริหารตามหลักวิทยาศาสตร์ที่เห็นว่าองค์การเป็นระบบสังคมหนึ่งซึ่งคนในองค์การมีความเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นทางการ มีพฤติกรรมของกลุ่มเกิดขึ้น มีความรู้สึกและแต่ละคนมีทัศนคติเป็นของตัวเองและสิ่งเหล่านี้มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของคน แนวความคิดทางด้านการบริหารงานบุคคลในสมัยปัจจุบันที่แตกต่างไปจากเดิมนั้นเกิดจากทฤษฎีทางการบริหารงานบุคคลของบุคคลสำคัญ 2 คน คือ McGregor กับ Likert ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ละทิ้งแนวความคิดที่มองคนในแง่ลบเป็นการมองคนในแง่บวกหรือถือว่าเป็นคนซึ่งมีความแตกต่างจากเครื่องจักร
2. ละทิ้งแนวความคิดเดิมที่เห็นว่าความแตกต่างระหว่างคนจะก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน มาเป็นว่าคนแต่ละคนย่อมมีทั้งคุณสมบัติที่ดีและไม่ดีอยู่ในตัวจะต้องใช้ให้ถูกกับความถนัดหรือนำไยส่วนดีมาใช้ให้เป็นประโยชน์
3. ละทิ้งแนวความคิดที่ไม่ไว้วางใจในตัวบุคคล จึงต้องมีการควบคุมอย่างใกล้ชิดเป็นการวางใจโดยให้แต่ละคนควบคุมตัวเอง

4. ละทิ้งพฤติกรรมที่ไม่มีความจริงใจและการหลอกลวงกันมาเป็นพฤติกรรมที่ไม่มีความจริงใจต่อกัน

5. ละทิ้งแนวความคิดที่เน้นถึงการแข่งขันในการทำงานระหว่างกันที่ทำให้คนทำงานได้ค่าตอบแทนสูง มาเป็นพิจารณาปัจจัยหลายๆ อย่างควบคู่กันไปซึ่งทำให้คนแต่ละคนทำงานได้ผลงานแตกต่างกันแทนที่จะพิจารณาถึงผลงานแตกต่างกันแทนที่จะพิจารณาถึงผลงานอย่างเดียวโดยไม่ดูสาเหตุ

ผู้บริหารสถานศึกษาต้องปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานในระดับเดียวกัน ผู้ใต้บังคับบัญชาและประชาชนทั่วไป การบริหารงานจะประสบผลสำเร็จได้ ผู้บริหารจะต้องรู้จักติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม

อาคม วัดไร่สง (2547) จึงขอเสนอแนะข้อปฏิบัติบางประการ สำหรับผู้บริหารไว้ดังนี้

1. การปฏิบัติงานกับผู้บังคับบัญชาในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารสถานศึกษาต้องปฏิบัติดังนี้

- (1) มีความรับผิดชอบตั้งใจทำงานเต็มความสามารถ
- (2) เสนอข้อคิดเห็นในเรื่องสำคัญๆ ให้ผู้บริหารระดับสูงทราบเสมอเกี่ยวกับงานในหน้าที่ที่ตนปฏิบัติ
- (3) รายงานผลการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบให้ผู้บังคับบัญชาระดับสูงทราบเสมอ
- (4) คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจผู้บังคับบัญชาระดับสูงในการปฏิบัติงานในหน้าที่
- (5) เป็นตัวแทนผู้ใต้บังคับบัญชาในเรื่องร้องทุกข์เกี่ยวกับงานในหน้าที่

2. การปฏิบัติงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานในระดับเดียวกันผู้บริหารสถานศึกษาต้องปฏิบัติงาน ดังนี้

- (1) ร่วมมือประสานงานในการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
- (2) มีใจเปิดกว้างรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์
- (3) ปกป้องหน่วยงานของตนและชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจถูกต้อง
- (4) รู้จักถอยและให้โอกาสผู้อื่นแก้ไขตัวเองเสมอ

ปฏิบัติ ดังนี้

- (5) สนับสนุนผู้มีความสามารถให้มีความ
เจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน
3. การปฏิบัติงานร่วมกับผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารสถานศึกษาต้อง
- (1) มอบหมายงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้ตรงตาม
ความถนัดและความรู้ ความสามารถ
- (2) สั่งงานให้ชัดเจนแจ่มแจ้ง
- (3) สอนและแนะนำการปฏิบัติงานให้
ผู้ใต้บังคับบัญชา
- (4) ปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี
- (5) สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความ
เจริญก้าวหน้า
- (6) ยกย่องชมเชยเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาทำดีหรือ
ทำงานสำเร็จ
- (7) เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมกำหนด
นโยบาย
- (8) เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาแสดงความ
คิดเห็นในการบริหารงาน
- (9) ส่งเสริมความคิดริเริ่มแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา
- (10) เอาใจใส่ดูแลสวัสดิภาพและความเป็นอยู่ของ
ผู้ใต้บังคับบัญชา
- (11) ปฏิบัติกับผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความเป็นธรรม
- (12) แจ่มนโยบาย วัตถุประสงค์ของหน่วยงานให้
ผู้ใต้บังคับบัญชาทราบอยู่เสมอ
- (13) ช่วยเหลือผู้ใต้บังคับบัญชาให้สามารถแก้ปัญหา
ได้ทั้งปัญหาหน้าที่การงานและปัญหาส่วนตัว
- (14) ให้อิสระแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาในการปฏิบัติงาน
- (15) ปฏิบัติตัวเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย
- (16) ปฏิบัติตนเป็นที่ไว้วางใจของผู้ใต้บังคับบัญชา
- (17) สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ

4. การปฏิบัติตนต่อประชาชน สถาบันศึกษาเป็นสถาบันสำคัญของชุมชนก่อตั้งขึ้นเพื่อจัดการศึกษาให้เยาวชนและประชาชน ประชาชนจึงเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ดังนั้นการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถาบันศึกษาให้มีคุณภาพเป็นที่พึงของชุมชนเพื่อจะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ผู้บริหารสถาบันศึกษาจึงต้องสร้างมนุษยสัมพันธ์กับชุมชนซึ่งต้องปฏิบัติ ดังนี้

- (1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (2) ให้เกียรติประชาชน
- (3) ยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน
- (4) เอาใจใส่ความเจริญก้าวหน้าของนักเรียน
- (5) ร่วมมือกับผู้ปกครองแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน
- (6) ต้อนรับผู้ปกครองอย่างดีเมื่อมาเยี่ยมโรงเรียน
- (7) เปิดโอกาสให้ประชาชนมาค้นคว้าหาความรู้ในห้องสมุดโรงเรียน
- (8) ใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียนเป็นแหล่งทำกิจกรรมของชุมชน
- (9) จัดบริการด้านวิชาการและวิชาชีพแก่ประชาชน
- (10) เห็นคุณค่าของแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น
- (11) ส่งเสริมให้บุคลากรครูใกล้ชิดกับประชาชน

ดังนั้น ผู้บริหารจึงควรปฏิบัติงานร่วมกับผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานในระดับเดียวกัน ผู้ใต้บังคับบัญชาและการปฏิบัติตนต่อประชาชนหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดการร่วมมือกันในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.1.4.4 การวินิจฉัยสั่งการ

การวินิจฉัยสั่งการและการบังคับบัญชาเป็นกระบวนการที่จำเป็นและมีความสำคัญต่อภาวะการเป็นผู้นำในการบริหารงานอย่างยากถือว่าเป็นหัวใจของงานบริหารหน่วยงาน การบริหารโรงเรียนแม้ว่าจะเป็นการจำกัดความมากมายก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่มีความหมายที่แท้จริงก็คือ การตัดสินใจและการนำการตัดสินใจไปดำเนินงานบริหารโรงเรียน เรื่องของการตัดสินใจเป็นสิ่งหนึ่งซึ่งผู้บริหารทั้งหลายไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่เกี่ยวกับการตัดสินใจหลายครั้งในวันหนึ่งๆ บางครั้งก็มีความสำคัญถึงขั้นของการอยู่รอดหรือไม่ของหน่วยงานบางครั้งเป็นสาเหตุให้กระทบกระเทือนถึงการทำงานของบุคคลอื่นๆ และยิ่งเป็นผู้บริหารระดับสูงขึ้นไป จะต้องเกี่ยวข้องกับ

การตัดสินใจอยู่ตลอดเวลาและผลของการตัดสินใจของผู้บริหารไม่ว่าจะปรากฏออกมาดีหรือไม่ก็ตาม ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นนั้นด้วย

การวินิจฉัยสั่งการหรือการตัดสินใจได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

อนันต์ เกตุวงศ์ (2541) ได้กล่าวว่าการตัดสินใจคือการเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุดซึ่งจะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่มีอยู่หรือกำหนดขึ้น

สุธรรม พงศ์สำราญ (2538) ได้กล่าวว่าการตัดสินใจเป็นการเลือกทางเลือกที่มีอยู่หลายๆ ทางโดยอาศัยทางเลือกที่ดีที่สุดเพียงทางเลือกเดียวเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการ

วิลเลียม เจ กอร์และเจ ดับบลิว ไดสัน (William J. Gore และ J.W. Dyson; อ้างถึงในสุธรรม พงศ์สำราญ, 2538 : 34) ได้กล่าวว่าการตัดสินใจเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งซึ่งมีอยู่หลายทางเป็นแนวปฏิบัติไปสู่เป้าหมายที่วางไว้

ดัลตัน อี แมคฟาร์แลนด์ (Dalton E' Macfarland ; อ้างถึงในสุธรรม พงศ์สำราญ, 2538 : 34) กล่าวว่า การตัดสินใจ หมายถึง การกระทำเกี่ยวกับการเลือกที่ผู้บริหารหรือองค์การเลือกแนวทางปฏิบัติอันหนึ่งจากทางเลือกที่มีอยู่หลายทาง

กล่าวโดยสรุป การตัดสินใจ หมายถึง การพิจารณาเลือกแนวทางในการปฏิบัติที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุดจากทางเลือกที่มีให้เลือกอยู่หลายๆ ทางอย่างสุขุมรอบคอบเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติที่นำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ภายใต้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด

อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจหรือการวินิจฉัยสั่งการ (Decision Making) จึงเป็นภาระหน้าที่อันสำคัญของการบริหารทุกประเภท คือ กระบวนการที่จำเป็นและมีความสำคัญต่อภาวะการณืเป็นผู้นำ เรื่องการตัดสินใจเป็นสิ่งที่ผู้บริหารทั้งหลายไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และในวันหนึ่งๆ อาจต้องตัดสินใจหลายครั้ง บางครั้งเป็นเหตุกระทบกระเทือนถึงบุคคลเป็นจำนวนมาก บางครั้งก็มีความสำคัญถึงขั้นความสำเร็จหรือล้มเหลวของหน่วยงาน ผลของการตัดสินใจไม่ว่าจะปรากฏออกมาดีหรือไม่ดี ผู้บริหารก็ต้องรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดขึ้นด้วย ดังนั้นผู้บริหารจะต้องศึกษาผลดี ผลเสียที่จะเกิดขึ้นอย่างถ่องแท้เสียก่อน จะได้วินิจฉัยสั่งการได้ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อจะได้บริหารให้มีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้น

ความสำคัญของการตัดสินใจ

นักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการตัดสินใจไว้ดังนี้

เฉลิมรัฐ ชัมพานนท์ (อ้างถึงใน ภาวนา วงสวาท, 2541 : 36) ได้กล่าวว่า การตัดสินใจเป็นหน้าที่สำคัญยิ่งของผู้บริหารเพราะหน้าที่ตัดสินใจนอกจากจะเป็นสิ่งที่ยากที่จะทำ ให้ถูกต้องแล้ว ยังมีผลสะท้อนไปสู่การปฏิบัติงานของทุกคนในองค์กรนั้นและองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ถ้าผู้บริหารทำการตัดสินใจไปในทางที่ถูกต้อง กิจกรรมงานขององค์กรนั้นย่อมจะตกอยู่ไม่ เฉพาะตัวผู้บริหารเท่านั้น แต่จะมีผลไปสู่ทุกคนในองค์กรนั้นและองค์กรอื่นๆ ด้วย และอาจจะมีผล ต่อความคงอยู่หรือสูญสลายขององค์กรนั้นได้ อาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จหรือล้มเหลวขององค์กร ใดๆ ก็ตาม ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของผู้บริหาร

อรุณ รักรธรรม (อ้างถึงใน สාරวย คันธี, 2542 : 28) กล่าวว่า การตัดสินใจเป็นเสมือนหัวใจของการบริหารงานหรือการจัดการ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่าถ้าจะพิจารณาถึง การดำเนินการที่นำไปสู่วัตถุประสงค์ใดๆ ขององค์กร มักจะเริ่มต้นตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ และความจำเป็นที่จะต้องมิตุประสงค์เช่นนั้น ขึ้นต่อไปจะมีการกำหนดนโยบายหรือกลวิธีให้เป็นไป ตามวัตถุประสงค์นั้นนับว่าเป็นการตัดสินใจอีกชั้นหนึ่งที่จะทำการเลือกสรรวิธีทางที่เหมาะสมที่สุด โดยเชื่อมั่นว่าจะเป็นวิธีทางนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่ต้องการนั้นได้ๆ

จากความสำคัญของการตัดสินใจดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นพอสรุปได้ว่าการตัดสินใจเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับการบริหารงานของผู้บริหาร เพราะการตัดสินใจที่ถูกต้องอย่าง สุขุมรอบคอบเท่านั้นที่จะทำให้การบริหารงานเจริญก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายและ วัตถุประสงค์ที่วางไว้

2.1.4.5 การประสานงาน

ในหน่วยงานต่างๆ บุคลากรทุกคนมีภารกิจของตนเองซึ่งทุกคนเป็นส่วนประกอบของหน่วยงาน การปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน บุคลากรทุกคน จำเป็นต้องมีการปฏิสัมพันธ์กัน ถ้าต่างคนต่างทำงานแล้วการปฏิบัติงานก็จะด้อยประสิทธิภาพ ดังนั้นการประสานงาน เป็นการติดต่อสื่อสารซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญ และเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมาก ในการทำงานและการใช้ชีวิต เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ถ่ายทอดความคิดและความเข้าใจจากบุคคล หนึ่งไปยังบุคคลอื่นๆ เพื่อที่จะให้ภารกิจได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะในหน่วยงานขนาดใหญ่ จะมีการแบ่งงานเป็นฝ่ายหรือแผนกตามลักษณะเฉพาะของฝ่ายหรือแผนก

ประยูร อาษานาม (อ้างถึงใน สายรุ่ง ปลั่งกลาง (2547)กล่าวถึงความหมายของการประสานงาน ไว้ว่า การประสานงานเป็นการจัดบุคลากรหรือหน่วยงานย่อยหลายๆ หน่วยงานทำงานร่วมกันอย่างสัมพันธ์สอดคล้องกันเพื่อให้ภารกิจขององค์กรบรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ

ความสำคัญของการประสานงาน

ถ้าบุคคลของหน่วยงานไม่ปฏิบัติอย่างประสานสัมพันธ์กันแล้วการดำเนินงานของหน่วยงานยากที่จะมีประสิทธิภาพ สมาชิกทุกคนของหน่วยงานจะต้องตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการประสานงาน ซึ่งนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของการประสานงาน ไว้ดังนี้

ถาวร โชติชื่น (2543) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประสานงาน ดังนี้

1. ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ การประสานงานที่ดีทำให้มีความเข้าใจในระหว่างผู้รับผิดชอบฝ่ายต่างๆ จึงทำให้เกิดความเต็มใจร่วมมือในการทำงาน
2. ประหยัดเงินและเวลา ด้วยการประสานงานกันเป็นอย่างดีจะทำให้
3. ประหยัดเงินได้ เช่น การสั่งซื้อของ ถ้าไม่ต้องซื้อมาเก็บไว้นานก็เป็นการประหยัดเงิน สำหรับในเรื่องเวลา การเสียเวลา รอคอย จะลดลงได้เพราะมีการประสานงานที่ดี
4. ลดการขัดแย้ง เมื่อมีความรู้ความเข้าใจเหมือนๆ กัน จะลดความขัดแย้งและทำให้มีความสบายใจในการทำงานมากขึ้น มีหน่วยงานหลายแห่งที่เมื่อจัดการประชุมชี้แจงบ่อยขึ้น ความขัดแย้งระหว่างกันก็จะลดลงเพราะมีความเข้าใจที่ตรงกันและเข้าใจกันมากขึ้นกว่าเดิม
5. ป้องกันการทำงานซ้ำซ้อน การทำงานซ้ำซ้อนเกิดขึ้นจากไม่รู้ว่ามีใครทำงานนี้หรือไม่ หรือไม่ไว้วางใจในความสามารถของคนที่มีหน้าที่รับผิดชอบ การประสานงานที่ดีจึงช่วยป้องกันหรือลดการทำงานซ้ำซ้อนลงได้
6. เพิ่มขวัญและกำลังใจ ด้วยการประสานงานที่ดีมีความเข้าใจกัน ลดความขัดแย้งในการทำงาน จึงทำให้คนทำงานมีขวัญและกำลังใจดี

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าความสำคัญของการประสานงานช่วยให้การบริหารงานบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กร ซึ่งช่วยให้ประหยัดเวลา ประหยัดเงินและปัจจัยในการบริหารทั้งปวง อีกทั้งช่วยขจัดความขัดแย้งและป้องกันการซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ผู้บริหารพึงปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลดีต่องานที่รับผิดชอบ

หลักการประสานงาน

ปัญหาที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการประสานงานมักเกิดขึ้นจากผู้บริหารไม่เข้าใจหลักการ วิธีการตลอดจนเทคนิคต่างๆ ในการประสานงาน ซึ่งในเรื่องของหลักการประสานงานนั้น ได้มีผู้รู้ได้กล่าวถึงหลักการประสานงานไว้หลายท่าน เช่น

สมพงษ์ เกษมสิน (อ้างถึงสายรุ้ง ปลั่งกลาง, 2547 : 42-43) ได้กล่าวถึงหลักการประสานงานไว้ดังนี้

1.) การประสานงานเป็นอุปกรณ์สำคัญในการที่จะก่อให้เกิดเอกภาพในการบริหารงานตามความมุ่งหมายหลักของการบริหารงานเพราะการจัดระบบและการแบ่งงานนั้นจะต้องดำเนินไปตามความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ นโยบายและแผน การประสานงานจึงเป็นการประสานการปฏิบัติงานกับนโยบายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การเข้าด้วยกัน

2.) การประสานงานเป็นเรื่องเดียวกันกับคน งาน จิตใจเพราะการประสานงานต้องนำเอาคนคือผู้ปฏิบัติงานเข้ามาร่วมทำงานกันอย่างสมานฉันท์เป็น “ทีมเวิร์ค” จึงเห็นว่าข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการประสานงาน คือความร่วมมือซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจในการทำงานร่วมกัน

3.) ธาตุแท้ของการประสานงานคือเวลา ซึ่งจัดว่าเป็นหัวใจหลักของการประสานงานเพราะจึงหวัหระยะเวลาตลอดจนการกำหนดแผนและการคาดคะเนมีความสำคัญต่อการประสานงานยิ่ง

4.) การประสานงานเป็นเรื่องเกี่ยวกับเทคนิคการบริหาร เช่น การจัดให้มีการวางแผนที่ดี การจัดให้มีแผนผังขององค์การ แผนผังที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่การทำงาน แสดงสถานที่ทำงาน เป็นต้น

5.) การประสานงานเป็นเรื่องเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร หลักสำคัญประการหนึ่งในการบริหารงาน คือบุคคลอื่นหรือหน่วยงานอื่นจะให้ความร่วมมือหรือประสานงานกับหน่วยงานของเราได้ก็ต่อเมื่อเขามีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ชัดเจนดีแล้วโดยอาศัยการติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือในการประสานงาน

6.) การประสานงานเป็นการประสานความคิดเห็นเพื่อนำมาหรือผสมความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่มหรือผู้ร่วมงานให้มีความสอดคล้องต้องกันอันเป็นปัจจัยสำคัญของการประสานงาน

7.) การประสานงานมีอยู่ทุกระดับขั้นของการบังคับบัญชาทั้งในรูปพิธี

การและไม่พิธีการ

8.) การควบคุมมีบทบาทสำคัญต่อการประสานงานไม่ว่าจะเป็นการควบคุมในลักษณะใด ระดับใด

9.) การประสานงานมีความสัมพันธ์กับสภาวะแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นโครงการของรัฐหรือเอกชนก็ตามย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมขององค์การอยู่เสมอ นักบริหารจึงควรเป็นผู้ที่ไวต่อปัญหาและความเปลี่ยนแปลงอันจำเป็นในการประสานงาน

กล่าวโดยสรุปหลักการประสานงานนั้นจะต้องติดต่อโดยตรงกับผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบและเกี่ยวข้องโดยคำนึงถึงองค์ประกอบและสถานการณ์ขององค์กรหรือสภาพแวดล้อมต้องก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร ทั้งนี้บุคลากรในองค์กรต้องเกิดความสมัครใจและยอมรับข้อเสนอในการประสานงานด้วย

2.1.4.6 การรายงานผล

การรายงานผล เป็นการรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เรียกเอกสารนี้ว่ารายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี หรือรายงานการประเมินตนเอง เอกสารนี้จะช่วยให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษาโดยเฉพาะผู้ปกครองนักเรียนจะทราบถึงผลการจัดการศึกษาและระดับคุณภาพของสถานศึกษาแห่งนั้น ซึ่งมีการระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 48 ว่าสถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานประจำปี เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเผยแพร่ต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและมาตรฐานการศึกษาเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2544 : 40-43)

วัตถุประสงค์ของการจัดทำรายงานผลการประเมินคุณภาพภายใน

1. เพื่อรายงานจุดเด่น จุดด้อยของการจัดการศึกษาตามแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชน
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริม ปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานของสถานศึกษา
3. เพื่อให้สถานศึกษาหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในปีต่อไป

กลุ่มเป้าหมายของการรายงาน มีดังนี้

1) ผู้เรียน เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สถานศึกษามุ่งหวังที่จะเผยแพร่ผลการประเมินด้านคุณลักษณะและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเป็นรายบุคคลและรายกลุ่มสาระการเรียนรู้

2) ผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษา เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สถานศึกษามุ่งหวังที่จะเผยแพร่ด้านผลการดำเนินงาน ความก้าวหน้าของงาน กิจกรรมสำคัญๆ ที่ครอบคลุมภารกิจที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นต่อสถานศึกษาแก่ผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3) ครู หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สถานศึกษามุ่งหวังที่จะเผยแพร่การดำเนินงานและการจัดการศึกษาตามมาตรฐานและแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

การกำหนดรูปแบบของรายงาน โดยต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของการสื่อสารและรูปแบบของการรายงาน สุวิมล ว่องวานิช (2546 : 145) ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดทำรายงานไว้ ดังนี้

1) รูปแบบการรายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาให้พิจารณาตามที่สถานศึกษาเห็นว่าเหมาะสม ไม่มีรูปแบบตายตัวแต่สถานศึกษาออกแบบให้สอดคล้องกับรายงานผลการประเมินตนเองที่สถานศึกษาจัดทำเพื่อเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดแต่ละปี

2) รายงานผลการประเมินตนเองควรมีเนื้อหาโดยสังเขป อ่านเข้าใจง่าย กระชับ สามารถนำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพประกอบหรือนำเสนอรูป แผนภูมิ กราฟ ตาราง ตามที่เห็นว่าเหมาะสม

3) การขอรับการประเมินจากคณะกรรมการประเมินภายนอก ควรมีการจัดทำบทสรุปผลการดำเนินงานของสถานศึกษาในช่วง 5 ปีด้วย

4) สำหรับเอกสารอ้างอิงซึ่งจะเป็นข้อมูลประกอบการรายงานผลการประเมินของสถานศึกษา ควรดำเนินการดังนี้

(1) ข้อมูลที่มีความสำคัญและจำเป็นให้บรรจุไว้ในรายงานผลการประเมินตนเอง (ฉบับสมบูรณ์)

(2) หลักฐานอ้างอิงที่สำคัญ แต่ไม่สามารถที่จะบรรจุไว้ในรายงานผลการประเมินตนเองได้ สถานศึกษาอาจจัดเป็นเอกสารประกอบการอ่านรายงานผลการประเมินตนเอง

(3) รายงานผลการประเมินตนเองในสถานศึกษา สถานศึกษาสามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสม สำหรับการจัดทำบทสรุปผลการดำเนินงานเพื่อเสนอคณะกรรมการประเมินภายนอก ควรมีความยาวไม่เกิน 20-30 หน้า

(4) องค์ประกอบของรายงาน มีดังนี้

- 1) ข้อมูลทั่วไปของสถานศึกษา
- 2) สภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา
- 3) แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต

(5) การรวบรวมข้อมูล สถานศึกษาควรดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามรูปแบบของการรายงานตามที่สถานศึกษากำหนดไว้

(6) วิเคราะห์และแปลผลข้อมูล โดยนำข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล มาวิเคราะห์และแปลผลข้อมูลเพื่อนำเสนอเป็นสารสนเทศ โดยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติที่สอดคล้องกับลักษณะข้อมูลสภาพและผลการดำเนินงาน โดยพิจารณาลักษณะของข้อมูล เช่น ร้อยละ ค่าเฉลี่ย เป็นต้น

(7) แนวการเขียนรายงานคุณภาพประจำปี จะต้องสะท้อนคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา อันเป็นผลจากการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการในรอบปีการศึกษา โดยผลลัพธ์ที่สร้างความมั่นใจให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง 2 ประการ คือ (กรมวิชาการ, 2544 : 11-14)

- 1) คุณภาพผู้เรียนคือผู้เรียนทุกคนมีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด
- 2) ศักยภาพของสถานศึกษาในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายของแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2.1.4.7 การบริหารงบประมาณ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีนครินทร์ เขต 1 (2547 : 10-31) ได้อธิบายการบริหารงบประมาณไว้ว่า มีขอบข่ายภารกิจหน้าที่ ดังนี้

- 1) งานจัดทำและเสนอของบประมาณ มีแนวการปฏิบัติ คือ ศึกษาวิเคราะห์ทิศทางแผนกลยุทธ์ของหน่วยงานต้นสังกัด เป้าหมายของการจัดการศึกษาระดับชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ และกลยุทธ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำแผนกลยุทธ์การจัดการศึกษาระยะ 5 ปี โดยศึกษาวิเคราะห์เป้าประสงค์ กลยุทธ์ในการจัดการศึกษา โครงการและกิจกรรมและกิจกรรมของหน่วยงานต้นสังกัด ทบทวนภารกิจและข้อมูลปัจจุบันของสถานศึกษาโดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกสถานศึกษา (SWOT) กำหนดวิสัยทัศน์ (VISION) พันธกิจ

(MISSION) เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ผลผลิต ผลลัพธ์ พร้อมแสดงเป้าหมายระยะปานกลาง ตัวชี้วัดความสำเร็จและแผนงานโครงการ ศึกษาข้อตกลงของการปฏิบัติงานและเป้าหมายบริการของหน่วยงานต้นสังกัด ข้อตกลงในการจัดทำผลของการปฏิบัติงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา การจัดทำกรอบประมาณการรายจ่ายระยะปานกลาง โดยดาววิเคราะห์นโยบาย กรอบงบประมาณและเป้าหมายของผลผลิตที่ต้องการภายในระยะ 3 ปีข้างหน้า ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับประมาณการรายได้ของสถานศึกษา ปรับแผนงบประมาณและกรอบงบประมาณรายจ่ายในระยะปานกลาง การจัดสรรงบประมาณ มีแนวทางการปฏิบัติ คือ การศึกษารายละเอียดกฎเกณฑ์วัตถุประสงค์ของงบประมาณที่ได้รับแจ้งจัดสรรจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลปัจจุบันของสถานศึกษาประกอบการพิจารณาจัดสรรงบประมาณและรายงานต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณของสถานศึกษา จัดทำแผนบริหารงบประมาณประจำปีหรือแผนการใช้จ่ายเงิน จำแนกการเบิกจ่ายเป็นรายไตรมาส โดยการแยกประเภทงบประมาณเป็นงบบุคลากร งบดำเนินการ งบเงินอุดหนุน งบลงทุนและเงินนอกงบประมาณ การจัดทำข้อตกลงในการปฏิบัติงานระหว่างสถานศึกษากับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเมื่อได้รับงบประมาณแล้ว

2) งานการติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการใช้งบประมาณและผลการดำเนินงาน มีแนวทางการปฏิบัติ คือ การจัดทำแผนการติดตามการใช้จ่ายเงินงบประมาณและเงินนอกงบประมาณของสถานศึกษาให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการและแผนบริหารงบประมาณ จัดทำมาตรการควบคุมภายใน ตามระเบียบคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน การติดตาม ตรวจสอบ และนิเทศการใช้จ่ายเงิน การจัดทำเครื่องมือการประเมินผลการใช้จ่ายเงินและผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดความสำเร็จที่กำหนดไว้ในข้อตกลง การประเมินแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการประจำปีของทางสถานศึกษาและทำรายงานประจำปี

3) การบริหารการเงิน การบัญชี พัสดุและสินทรัพย์ ได้แก่ งานการบริหารการเงินต้องดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการที่ทางกระทรวงการคลังกำหนด มีแนวทางการปฏิบัติคือ การเบิกจ่ายจากหน่วยงานต้นสังกัดหรือจากคลัง การรับเงิน การเก็บรักษาเงิน การจ่ายเงิน การนำส่งเงิน การโอนเงิน และการกันเงินไว้เบิกเหลือมปี งานการบัญชี มีแนวทางการปฏิบัติ คือ ตั้งยอดบัญชีระหว่างปีงบประมาณ การตั้งยอดภายหลังบัญชีงบประมาณ บัญชีสินค้าคงเหลือ บัญชีทรัพย์สิน การจัดทำใบสำคัญการลงบัญชีทั่วไป บันทึกการเปิดบัญชีคงค้าง พึงรับพึงจ่ายโดยการบันทึกรายการด้านเดบิตลงในบัญชีแยกประเภทและบันทึกรายการด้านเครดิตในบัญชีแยกประเภท บันทึกบัญชีประจำวัน ให้ครอบคลุมการรับเงินงบประมาณ การรับรายได้จากการขายสินค้าหรือการให้บริการ การจ่ายเงินงบประมาณ การจ่ายเงินงบประมาณให้ยืม เงินนอกงบประมาณให้ยืมการซื้อวัสดุ เงินทรองจ่าย เงินมัดจำและค่าปรับ การรับเงินบริจาค การรับเงินรายได้แผ่นดิน การถอนเงินรายได้แผ่นดิน การเบิกงบประมาณแทนกัน สรุปรายการบันทึกบัญชีทุกวันทำการ สรุปการรับจ่ายเงิน

ที่ผ่านไปฝากเข้าบัญชีแยกประเภทเงินสด เงินฝากธนาคาร และเงินฝากคลัง ปรับปรุงบัญชีเมื่อสิ้นปีงบประมาณ การปิดบัญชีรายได้และค่าใช้จ่าย ตรวจสอบความถูกต้องของตัวเงินสด และเงินฝากธนาคารตามรายงานคงเหลือประจำวัน และงบทวิสัยยอดบัตรธนาคาร และตรวจสอบความถูกต้องของบัญชีทุกประเภท การแก้ไขความข้อผิดพลาดจากการบันทึกบัญชี จัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชีทะเบียนและรายงานขึ้นใช้เอง เว้นแต่เป็นตามแบบพิมพ์กลางที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้องจัดทำเพื่อใช้จำหน่ายแจก การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงินจัดทำรายงานประจำเดือนส่งหน่วยงานต้นสังกัด สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินและกรมบัญชีกลาง ภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไป โดยจัดทำรายงานรายได้แผ่นดิน รายงานรายได้และค่าใช้จ่าย รายงานเงินประจำงวด จัดทำรายงานประจำปี การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชีทะเบียนและรายงานการจัดทำให้จัดทำขึ้นเองเว้นแต่เป็นตามแบบการพิมพ์กลางที่เขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานต้นสังกัดหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้องจัดทำขึ้นเพื่อจำหน่ายแจก

4) การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ ซึ่งมีแนวปฏิบัติ คือ จัดทำระบบฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา แต่งตั้งคณะกรรมการหรือบุคลากรขึ้นสำรวจวัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ดิน อาคารสิ่งก่อสร้างทั้งหมดเพื่อทราบการใช้งาน จำหน่าย บริจาค หรือขายทอดตลาดไปเป็นตามระเบียบ จัดทำทะเบียนคุมทรัพย์สินที่เป็นวัสดุ ครุภัณฑ์ให้เป็นปัจจุบัน จัดทะเบียนที่ราชพัสดุสำหรับที่ดิน อาคารและสิ่งก่อสร้างในกรณีที่ยังไม่ได้ดำเนินการไม่สมบูรณ์ไม่เป็นปัจจุบัน จัดทำทะเบียนคุมในส่วนของโรงเรียนให้เป็นปัจจุบัน จัดทำระบบข้อมูลทรัพย์สินของสถานศึกษา จัดทำระเบียบการใช้ทรัพย์สินที่เกิดจากการจัดหาของสถานศึกษา โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา วิเคราะห์แผนงานโครงการที่จัดทำกรอบงบประมาณรายจ่ายล่วงหน้าระยะปานกลาง (Medium Terms Expenditure Framework : MTEF) เพื่อวางแผนการจัดการจัดหาวัสดุที่จำเป็นในการบริหารจัดการ กำหนดคุณลักษณะรูปแบบในรายละเอียด รูปแบบรายการมาตรฐานรองรับงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร จัดทำแผนจัดซื้อ จัดจ้างประจำปี จัดซื้อจัดจ้างรายการพัสดุ ครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้างตามแบบบริหารงบประมาณและแผนปฏิบัติการประจำปีให้ถูกต้องตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ.2535 และฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติมทุกฉบับ ควบคุม ดูแล บำรุงรักษาและจำหน่ายพัสดุ โดยการตรวจสอบทะเบียนคุมสินทรัพย์ให้เป็นปัจจุบันและตรวจสอบพัสดุประจำปีอย่างสม่ำเสมอ ที่มีคณะกรรมการพิจารณากรณีที่ต้องจำหน่ายพัสดุหรือรื้อถอนสิ่งก่อสร้าง

5) งานติดตาม ประเมินผลและรายงานการจัดทำแผนควบคุมภายในตามระเบียบคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ว่าด้วยการกำหนดมาตรฐานการควบคุมภายใน ข้อ 5 และ ข้อ 6 ประเมินผลการดำเนินงานตามแผนบริหารงบประมาณและแผนปฏิบัติการ การจัดทำรายงานประจำปี

6) งานอื่นที่สถานศึกษากำหนด

2.2 โครงสร้างการบริหารงาน การจัดการศึกษาของกศน. ตำบล

2.2.1 ความเป็นมาของกศน. ตำบล

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) ได้ให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารจัดการเพื่อให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพ ให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ว่า “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” กระทรวงศึกษาธิการจึงมีนโยบายให้มีการจัดตั้งกศน.ตำบล ขึ้นเพื่อให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ระดับตำบล เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชน เพื่อประชาชนได้ใช้ในการแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยแหล่งเรียนรู้ราคาถูก :กศน.ตำบล หรือแขวง พ.ศ. 2553 ประกาศ ณ วันที่ 29 มีนาคม 2553

2.2.2 การจัดตั้งกศน. ตำบล

ตามหนังสือ สำนักงาน กศน. ที่ ศธ. 0210.02/3267 ลงวันที่ 4 กันยายน 2552 เรื่อง การดำเนินงานกศน.ตำบล สำนักงาน กศน. โดยเลขาธิการ กศน. ได้สั่งการ ให้ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. จังหวัดทุกจังหวัด และผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. ดำเนินการปรับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในทุกจังหวัดให้เป็นกศน.ตำบล อย่างไรก็ตามเนื่องจากบางตำบล ยังไม่มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จึงให้ กศน.อำเภอ เสนอประกาศจัดตั้งให้ครบทุกตำบล โดยให้บุคลากร กศน. ร่วมกับชุมชนและ/หรือภาคีเครือข่าย ดำเนินการสำรวจ และคัดเลือกอาคารสถานที่ที่เหมาะสม ที่อยู่ในแหล่งชุมชน หรือศูนย์รวมประชาคม เช่น วัด ศาสนสถาน โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล อาคารอเนกประสงค์ ศาลาประชาคม เป็นต้น พร้อมทั้งประสานงานการใช้สถานที่โดยเจ้าของหรือผู้รับผิดชอบดูแลอาคารสถานที่ที่เป็นของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นผู้ลงนามหนังสืออนุญาตให้ใช้อาคารสถานที่ หรือกรณีใช้สถานที่ของชุมชนจัดตั้งอาคารศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สำหรับชุมชนในกรุงเทพมหานคร ในเขตพื้นที่รอบใน ผู้ลงนามในหนังสืออนุญาตให้จัดตั้งหรือใช้สถานที่ คือ ประธานชุมชน ส่วนในเขตพื้นที่รอบนอก ผู้ลงนามในหนังสืออนุญาต คือ ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน

อนึ่ง ในการจัดตั้งกศน.ตำบล มีความเป็นไปได้ใน 3 กรณี ดังนี้

1. กรณีเป็นพื้นที่ว่างเปล่า ไม่มีอาคาร ให้ กศน. อำเภอ วางแผนการก่อสร้างอาคารร่วมกับชุมชน โดยใช้งบประมาณของ กศน. และ/หรือ ขอรับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย
2. กรณีที่เป็นพื้นที่ที่มีอาคารดำเนินการอยู่แล้ว ให้ กศน. อำเภอร่วมกับชุมชน ดำเนินการพัฒนาปรับปรุงให้พร้อมที่จะใช้งาน โดยใช้งบประมาณของ กศน.และ/หรือ ขอรับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย

3. กรณีที่มีอาคารของหน่วยงานอื่นที่ว่างเปล่าให้ กศน. อำเภอ ประสานงานขอให้สถานที่ดังกล่าวกับผู้มีอำนาจ

การจัดตั้งกศน.ตำบล จัดทำเป็นประกาศของจังหวัด โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ลงนามในประกาศจัดตั้ง สำหรับตำบลใดที่มีศูนย์การเรียนชุมชนมากกว่า 1 แห่ง ให้ กศน. อำเภอต้นสังกัด คัดเลือกเพื่อจัดตั้งเป็นกศน.ตำบล เพียงแห่งเดียว โดยเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดลงนามในประกาศจัดตั้งสำหรับหัวหน้ากศน.ตำบล ให้ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. จังหวัดลงนามแต่งตั้งเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ การจัดทำป้ายชื่อกศน.ตำบล ให้เขียนชื่อกศน.ตำบลอยู่ด้านบน และศูนย์การเรียนชุมชนอยู่แฉกล่าง ในขนาดป้ายที่เหมาะสมกับขนาดของอาคาร โดยใส่ชื่อกศน.ตำบล

กศน.ตำบล จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาตลอดชีวิตอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ
2. สร้างและขยายภาคีเครือข่ายในการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
3. ส่งเสริม สนับสนุน การจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยของภาคีเครือข่าย
4. ประสานและเชื่อมโยงการดำเนินงานจัดการศึกษาร่วมกับหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553 : 5) ได้ให้ความหมายกศน.ตำบล ว่าเป็นหน่วยจัดกิจกรรมการเรียนรู้การศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยหรือห้องเรียนของ กศน. อำเภอ/เขต ซึ่งตั้งอยู่ในระดับ ตำบล/แขวง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนได้อย่างทั่วถึงและครอบคลุมเป้าหมายในพื้นที่

หลักการทำงานกศน.ตำบล ยึดชุมชนเป็นฐานในการดำเนินงานและการจัดการเรียนรู้โดยใช้ต้นทุนของชุมชน เช่น อาคาร สถานที่ แหล่งวิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี มีการประสานเครือข่ายในชุมชนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยส่งเสริม สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนในชุมชน สังคมเข้ามามีส่วนร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมกศน.ตำบล ทั้งในฐานะผู้ให้บริการ ผู้รับบริการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา บูรณาการกระบวนการเรียนรู้และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนมีคณะกรรมการกศน.ตำบล ที่เป็นคนในชุมชน ให้การส่งเสริมสนับสนุน ติดตามดูแลและร่วมประเมินผลการดำเนินงานกศน.ตำบล

2.2.3 บทบาท หน้าที่ และภารกิจกศน. ตำบล

บทบาท ภารกิจของกศน.ตำบล สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553 : บทนำ 2) ได้สรุป ไว้ดังนี้

1. กศน.ตำบล จะต้องเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เป็นกลไกในการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตซึ่งได้มีการพัฒนาเชิงโครงสร้างโดยการดำเนินการทางกฎหมาย รวมทั้งการเป็นศูนย์ฐานรากองค์ความรู้ของชุมชนเชื่อมโยงความรู้ต่างๆ เข้าสู่ชุมชน โดยเน้นการเป็นแหล่งเรียนรู้ราคาถูก

2. กศน.ตำบล จะต้องเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการใช้ ICT ในการเรียนรู้การแบ่งปันความรู้ด้วยตนเอง เนื่องจากในชนบทห่างไกลขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีความรวดเร็วทันเหตุการณ์

3. กศน.ตำบล จะต้องเป็นศูนย์ส่งเสริมการอ่าน สนับสนุนให้เป็นทักษะชีวิต

4. กศน.ตำบล จะต้องเป็นศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านอาชีพ และเทคโนโลยีเกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่มีการเปลี่ยนแปลงกศน.ตำบล จะต้องเป็นฐานในการพัฒนาการเรียนรู้ด้านทักษะชีวิตที่จำแนกเป็นการดำรงชีวิต และการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง

5. กศน.ตำบล จะต้องเป็นศูนย์ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองให้กับประชาชนไม่ให้เกิดแตกแยก ดังนั้นจะต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่กลมกลืนใจดีสำนึก ให้มีความเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น มีคุณธรรม จริยธรรม มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยมีความเข้าใจรากฐานประชาธิปไตย

6. กศน.ตำบล จะต้องเป็นศูนย์การพัฒนาการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้การบริหารจัดการแนวใหม่ที่เน้นการกระจายอำนาจ ให้ประสานกับองค์กรอิสระ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) พัฒนาคุณภาพการเรียนรู้และความร่วมมือในแนวราบกับภาคีเครือข่าย ซึ่งได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล สถาบันการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา นอกจากนี้สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553 : 2-3) ยังได้รับมอบหมายภารกิจให้กศน.ตำบล ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมายในชุมชนอย่างน้อยปีงบประมาณละ 560 คน โดยจำแนกเป็นรายกิจกรรม ดังนี้

1.1 การศึกษานอกระบบ 260 คน ประกอบด้วย

1.1.1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 60 คน

1.1.2 การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ จำนวน 20 คน

1.1.3 การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต จำนวน 20 คน

1.1.4 การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน จำนวน 60 คน

1.1.5 กระบวนการเรียนรู้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 100 คน

- 1.2 การศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 300 คน
- 1.3 จัดเป็นศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center)
- 1.4 จัดเป็นศูนย์ Student Tutor
- 1.5 จัดบริการ Internet เพื่อการเรียนรู้
- 1.6 จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน
- 1.7 จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย
- 1.8 จัดกิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 1.9 จัดเป็นศูนย์เชื่อมโยงระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และศาสนาอื่นๆ
- 1.10 สร้างเครือข่ายรักการอ่านแก่บุตรหลานในชุมชนให้เกิดนิสัยรักการอ่าน
2. สร้างและขยายภาคเครือข่ายเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชน
3. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชนของภาคีเครือข่ายทั้งในแง่ของความเข้มแข็งและความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมและศักยภาพในการจัด
4. จัดทำระบบข้อมูล สถิติ และสารสนเทศ เกี่ยวกับประชากรกลุ่มเป้าหมายและผลการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาและแผนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทั้งระดับชุมชนหรือระดับจุลภาค ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และภาพรวมระดับประเทศของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
5. จัดทำแผนงาน โครงการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประจำปีงบประมาณเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมาย และชุมชน และพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามกรอบจุดเน้นการดำเนินงานของสำนักงาน ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดและศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอที่สังกัด
6. ประสานและเชื่อมโยงการดำเนินงานจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและภาคีเครือข่ายในตำบล โดยมีการประสานแผนการดำเนินงานภาคในตำบลที่รับผิดชอบ กับศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอที่สังกัด

7. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในความรับผิดชอบตามระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อรับรองการประกันคุณภาพ ภายนอกของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอที่สังกัด

8. รายงานผลการดำเนินงานต่อศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยอำเภอ ที่สังกัด ตามแผนหรือข้อตกลงที่กำหนดไว้

9. ปฏิบัติภารกิจอื่นๆ ที่ได้รับมอบหมายจากศูนย์การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัด หรือสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามที่กฎหมายกำหนด บทบาทหน้าที่ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ/ เขต ที่มีต่อ กศน. ตำบล

1. สร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตของคนใน ชุมชนตั้งแต่เด็กวัยก่อนเรียนจนถึงวัยสูงอายุ

2. สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายจุดเน้นของสำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3. สนับสนุนงบประมาณตามแผนปฏิบัติงานประจำปีของ กศน. ตำบล

4. จัดซื้อ จัดหาสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ที่จำเป็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการ ให้บริการ

5. พัฒนาหัวหน้า กศน. ตำบล อาสาสมัคร กศน. ตำบล และคณะกรรมการ กศน. ตำบล

6. ประสานภาคีเครือข่ายเข้าร่วมจัดกิจกรรมระดับตำบล

7. ร่วมกับ กศน. จัดกิจกรรมการเรียนรู้

8. จัดและพัฒนาระบบงานธุรการของ กศน. ตำบล

9. นิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน กศน. ตำบล

10. สรุป วิเคราะห์ ผลการดำเนินงาน กศน. ตำบล ในระดับอำเภอ รายงาน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

11. เสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ในรูปแบบต่างๆ

บทบาทหน้าที่ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัย จังหวัด/กทม. ที่มีต่อ กศน. ตำบล

1. ชี้แจงนโยบายจุดเน้นการดำเนินงาน

2. สนับสนุนงบประมาณตามแผนปฏิบัติงานประจำปี ของ กศน. ตำบล

3. พัฒนาหัวหน้ากศน.ตำบล อาสาสมัครกศน.ตำบล และคณะกรรมการกศน.

ตำบล

4. ประสานภาคีเครือข่ายระดับจังหวัดเข้าร่วมจัดกิจกรรมและระดับตำบล

5. จัดและพัฒนาระบบของธุรการของกศน.ตำบล

6. กำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานกศน.ตำบล

7. เสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตาม ในรูปแบบต่างๆ

บทบาทหน้าที่ของสถาบันส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยภาคที่มีต่อกศน.ตำบล

1. สนับสนุนสื่อการเรียนรู้

2. ร่วมพัฒนาหลักสูตรการจัดการศึกษานอกระบบ

3. จัดเวทีแสดงผลงานทางวิชาการระดับภาค

4. ร่วมพัฒนาครูกศน. ตำบล

5. วิจัยเพื่อการพัฒนาการดำเนินงานกศน. ตำบล

2.2.4 การบริหารจัดการกศน. ตำบล

กศน.ตำบล ต้องรับผิดชอบในด้านการบริหารจัดการ กิจกรรมหลักของกศน.
ตำบลรวมทั้งการมีส่วนร่วมกับชุมชน(สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัย (2553 : 5-14) ซึ่งมีการดำเนินงานดังนี้

2.2.4.1 ด้านกายภาพ

1. อาคารสถานที่ หัวหน้ากศน.ตำบลและครู กศน. ร่วมกันปรับปรุง
อาคารสถานที่ทั้งภายในและภายนอกให้มีความพร้อมในการให้บริการ มีความสะอาด ร่มรื่น สวยงาม
ปลอดภัย เหมาะสม และการบรรยากาศเอื้อต่อการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2. สื่อ วัสดุ ครุภัณฑ์

3. จัดหาวัสดุและครุภัณฑ์พื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย เพียงพอกับ
ความต้องการ เช่น คอมพิวเตอร์สำหรับบริการสืบค้นข้อมูล โปรเจคเตอร์ โทรทัศน์ เครื่องเล่นดีวีดี
อุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียม วิทยุ ฯลฯ

4. ดูแล บำรุงรักษาวัสดุ และครุภัณฑ์ให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งาน

5. จัดหาสื่อการเรียนรู้ทุกประเภท เช่น หนังสือแบบเรียน สื่อ
อิเล็กทรอนิกส์ ชุดการเรียน หนังสือทั่วไป ฯลฯ

2.2.4.2 ด้านบุคลากร

1. หัวหน้ากศน.ตำบล

1.1 ส่งเสริม สนับสนุน และประสานการทำงานกับครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและภาคี เครือข่าย

1.2 ปฏิบัติหน้าที่ประจำในพื้นที่กศน.ตำบล ที่รับผิดชอบ

1.3 ได้รับการอบรมพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องตามแผนที่กศน.อำเภอหรือจังหวัดกำหนด

2. ครู กศน.

จัดกิจกรรม กศน. ในหมู่บ้าน/ชุมชน ที่รับผิดชอบ ประสานการทำงานร่วมกับ หัวหน้ากศน.ตำบล ชุมชนและภาคีเครือข่าย

3. คณะกรรมการกศน.ตำบล

3.1 สรรหาคณะกรรมการตามหลักเกณฑ์ที่ สำนักงาน กศน. กำหนด

3.2 สร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คณะกรรมการกศน.ตำบล เกี่ยวกับการ ดำเนินการกศน.ตำบล

3.3 เสริมสร้างแรงจูงใจและความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมกศน.ตำบล

3.4 ทำหน้าที่เป็นเลขานุการในการจัดประชุมคณะกรรมการกศน.ตำบล

4. อาสาสมัครกศน.ตำบล

สรรหาและเสริมสร้างแรงจูงใจ ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมกศน.ตำบล

5. ภาคีเครือข่าย

5.1 แสวงหา รวบรวม และจัดทำทำเนียบภาคีเครือข่ายในระดับตำบล

5.2 สร้างความเข้าใจให้แก่ภาคีเครือข่ายเกี่ยวกับการดำเนินงานกศน.ตำบล

5.3 เสริมสร้างแรงจูงใจและความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมกศน.ตำบล

2.2.5 กิจกรรมหลักของกศน.ตำบล

1. ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของชุมชน (Information Center)

2. ศูนย์สร้างโอกาสการเรียนรู้ (Opportunity Center)

3. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Learning Center)

4. ศูนย์ชุมชน (Community Center)

5. จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพกศน. ตำบล และแผนปฏิบัติการประจำปี

5.1 จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพกศน. ตำบล

5.2 จำทำแผนปฏิบัติการประจำปี

5.3 นำเสนอแผน ต่อคณะกรรมการกศน. ตำบล และภาคีเครือข่าย

5.4 กศน.ตำบล นำเสนอแผนให้ กศน. อำเภอ/เขตพิจารณา อนุมัติ

6. นำเสนอความรู้ข้อมูลข่าวสารสนเทศของชุมชนให้ถูกต้องและทันสมัย

6.1 นำเสนอข้อมูลสารสนเทศที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันเช่น ด้านการตลาดชุมชน สินค้าชุมชน การแนะแนวอาชีพ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ฯลฯ

6.2 จัดแสดงข้อมูลสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ เช่น เอกสาร แผนภูมิ แผ่นป้าย ประชาสัมพันธ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ เป็นต้น

6.3 สืบค้นและการเผยแพร่ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตและข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

6.4 ส่งเสริมให้ประชาชนมีทักษะความรู้ในการใช้คอมพิวเตอร์ และระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูล

นอกจากนี้ตามหลักการบริหารจัดการของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2552 : 14-17) ได้กล่าวเพิ่มเติมไว้ว่า

ครู ศรช. ที่รับผิดชอบกศน.ตำบล เป็นหัวหน้ากศน.ตำบล ทั้งนี้ทั้งครู ศรช. ที่รับผิดชอบ ศรช. ทัวไป และหัวหน้ากศน.ตำบล ต้องปฏิบัติงานประจำอยู่ที่ ศรช. หรือกศน.ตำบล อย่างน้อยสัปดาห์ละ 4 วัน โดยจัดทำปฏิทินการปฏิบัติงานแสดงไว้ในอาคารที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน

กศน.ตำบล หรือ ศรช. จัดให้มีคณะกรรมการกศน.ตำบล หรือ ศรช. ซึ่งเป็นองค์คณะบุคคลที่มีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการด้านต่างๆ ของกศน.ตำบล หรือ ศรช. ให้เป็นไปตามภารกิจที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกำหนดองค์ประกอบและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกศน.ตำบล และ ศรช. ไว้ดังหัวข้อต่อไป

2.2.6 องค์ประกอบของคณะกรรมการกศน.ตำบล

คณะกรรมการกศน.ตำบล ประกอบด้วยคณะบุคคลดังต่อไปนี้

1. ประธานกรรมการ (เลือกจากตัวแทนคณะกรรมการในข้อ 2)

2. กรรมการที่เป็นตัวแทนจากหมู่บ้านหรือชุมชน หมู่บ้านหรือชุมชนละ 2 คน ซึ่งอาจมาจากผู้แทนผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำศาสนา เป็นต้น

3. กรรมการที่เป็นผู้แทนองค์กรนักศึกษา (กรรมการนักศึกษา 2 คน)

4. กรรมการที่เป็นอาสาสมัคร กศน. (ตัวแทนจากตำบล 1 คน)

5. กรรมการและเลขานุการ (หัวหน้ากศน.ตำบลหรือหัวหน้า ศรช.)

กรณีที่เกิดคน.ตำบลใดมี ศรช. มากกว่า 1 แห่ง ให้แต่งตั้งคณะกรรมการ ศรช. ได้ตามความเหมาะสม ประกอบด้วย

1. ประธาน (เลือกจากตัวแทนคณะกรรมการในข้อ 2)
2. กรรมการที่เป็นตัวแทนจากหมู่บ้านหรือชุมชน จำนวน 5 คน
3. กรรมการที่เป็นผู้แทนองค์กรนักศึกษา (กรรมการนักศึกษา 2 คน)
4. กรรมการที่เป็นอาสาสมัคร กศน. (ตัวแทนอาสาสมัคร 1 คน)
5. กรรมการและเลขานุการ (ครู ศรช.)

บทบาทหน้าที่

1. บทบาทหน้าที่คณะกรรมการ ศรช.
 - 1.1 วางแผนการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
 - 1.2 จัดประชาสัมพันธ์งานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
 - 1.3 จัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐานให้กับครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
 - 1.4 บริการและจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
 - 1.5 กำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
 - 1.6 ปฏิบัติหน้าที่อื่นที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนดให้เป็นบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
2. บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกศน.ตำบล
 - 2.1 คณะกรรมการกศน.ตำบล มีบทบาทหน้าที่เช่นเดียวกับคณะกรรมการ ศรช. ตามข้อ (1.1-1.6) และยังมีบทบาทหน้าที่เพิ่มเติมดังนี้
 - 2.2 ประสานงานและเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ต่างๆ ในตำบล
 - 2.3 ประสานกับส่วนราชการ ในตำบลและเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน
 - 2.4 ประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อนำแผนชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมาปฏิบัติ
 - 2.5 ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนดให้เป็นบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกศน.ตำบล

ทั้งนี้คณะกรรมการ ศรช. ผู้อำนวยการ กศน. อำเภอ ต้นสังกัดเป็นผู้แต่งตั้งส่วนคณะกรรมการกศน.ตำบล ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งโดยอยู่ในตำแหน่งวาระละสี่ปี

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอนโยบายให้มีดำเนินการกศน.ตำบลสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้

เสนอแผนกศน.ตำบล ไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2554 ดังนี้ (สำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2554 : 53-57)

1. การสร้างโอกาสการเรียนรู้สำหรับกลุ่มเป้าหมายผู้ขาดโอกาสทางการศึกษา ได้แก่กลุ่มลูกหลานของครอบครัวที่มีการโยกย้ายถิ่นฐานหรือเคลื่อนย้ายการทำงาน กลุ่มเด็กพิการ กลุ่มเด็กเร่ร่อน กลุ่มเด็กที่ถูกผลักดันออกจากระบบการศึกษา เป็นต้น

1.1 สำรวจ หรือ X-Ray กลุ่มเป้าหมายที่มีอยู่ใน ชุมชนในเรื่องของพื้นฐานการศึกษาความต้องการทางการศึกษาและอื่นๆ ที่เป็น ต่อการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน

1.2 วางแผนการจัดการศึกษาร่วมกับองค์กรชุมชน

1.3 จัดหาอาสาสมัครช่วยสอนในกลุ่มเป้าหมายผู้ไม่รู้ หนังสือ และการศึกษาประเภทอื่นๆ

1.4 ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่ง อาจจะเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม

1.5 กำกับติดตามผลการดำเนินงานโดยเฉพาะ จำนวนผู้ไม่รู้หนังสือจะต้องลดลงอย่างชัดเจนในแต่ละปี

1.6 สรุปผลการดำเนินงานหรือถอดบทเรียนจากการ ทำงานเพื่อการพัฒนาต่อไป

2. จัดการศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้ต้องการเรียนรู้เพื่อเพิ่มทักษะ และเรียนรู้สิ่ง ที่เปลี่ยนแปลงในสังคม

2.1 ประชาสัมพันธ์หรือสร้างความเข้าใจกับชุมชนใน เรื่องการจัดการศึกษาต่อเนื่อง

2.2 ให้มีการลงทะเบียนสำหรับผู้สนใจในวิชาต่างๆ

2.3 จัดทำแผนการจัดการศึกษา

2.4 ประสานภาคีเครือข่ายเพื่อร่วมจัดการศึกษา เช่น โรงเรียนสอนคอมพิวเตอร์แรงงานจังหวัด แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น

2.5 จัดกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องทักษะอาชีพโดย เน้นการเพิ่มทักษะด้านเทคโนโลยีในการพัฒนาอาชีพ

2.6 จัดหาสื่อที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ผ่านสื่อประเภทต่างๆ

2.7 ติดตามและประเมินผลผู้เรียนและผู้ร่วมจัด การศึกษา

3. การให้โอกาสการเรียนรู้แก่ประชาชนให้สามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน

3.1 ให้ความรู้แก่ประชาชน/ชุมชน ในเรื่องความเปลี่ยนแปลงของโลก เทคโนโลยี เทคโนโลยีกับชีวิตของเราเทคโนโลยีช่วยเราได้อย่างไร เป็นต้น

3.2 จัดหาคอมพิวเตอร์ (สำหรับพื้นที่ที่ยังไม่มี) และให้บริการสืบค้นอย่างต่อเนื่อง

3.3 ให้มีการลงทะเบียนผู้สนใจในการเรียนรู้

3.4 จัดการเรียนการสอน/อบรม ประชาชนเป็นรายบุคคล/กลุ่ม เกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต

4. เชื่อมโยงการเรียนรู้กับโรงเรียนประจำตำบล

4.1 จัดหาสื่อที่สอดคล้องกับการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน เช่น หนังสืออ่านประกอบการเรียน VDO เป็นต้น

4.2 จัดมุม Student Channel ที่พร้อมบริการทั้งรายการที่ผ่านมา และถ่ายทอดสด

4.3 ส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงเรียนดีประจำตำบล ใช้สถานที่กศน.ตำบลเป็นที่สอนเสริม

4.4 เชื่อมโยงการสร้างอาสาสมัครจัดกิจกรรมในกศน.ตำบล กับการเรียนการสอนในโรงเรียนโดยถือเป็นส่วนหนึ่งของโครงการหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร

4.5 จัดหนังสือและสื่ออื่นๆ หมุนเวียนระหว่างกศน.ตำบล กับโรงเรียนดีประจำตำบล

4.6 ประสานกับโรงเรียนดีประจำตำบลมาจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่กศน.ตำบล

5. กศน.ตำบล ต้องมีการทำงานในรูปคณะทำงาน

5.1 ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานอย่างชัดเจนซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากตำบล หมู่บ้าน และองค์กรนักศึกษา โดยมีหัวหน้ากศน.ตำบลเป็นเลานุกร

5.2 จัดให้มีการประชุมหรือหารืออย่างต่อเนื่อง

5.3 จัดให้มีการแบ่งบทบาทภารกิจอย่างชัดเจน

5.4 ให้มีการรายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทราบ

6. ให้กศน. ตำบลเป็นศูนย์กลางในการเปิดโอกาสให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชน นำกิจกรรมลงสู่ชุมชน

6.1 แสวงหา รวบรวม และจัดทำทำเนียบภาคีเครือข่ายในระดับตำบล

6.2 สร้างความเข้าใจกับภาคีเครือข่ายในเรื่องกศน.ตำบล

6.3 ประชุมหารือกับภาคีเครือข่ายในการวางแผนการจัดกิจกรรม เช่น ระยะเวลาการจัด กิจกรรมพื้นที่จัดแสดงสื่อการเรียนรู้ของหน่วยงาน เป็นต้น

6.3 ติดตามผลการดำเนินงานและสรุปผลการดำเนินงาน

7. การนำองค์ความรู้ในชุมชนมาเผยแพร่

7.1 ศึกษาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา การประกอบอาชีพ คนดีของชุมชน เป็นต้น

7.2 สร้างบรรยากาศกศน.ตำบลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และแลกเปลี่ยน องค์ความรู้เสริมเป็นสภากาแฟ หรือเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

7.3 ปรับภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้บันทึกและเผยแพร่องค์ความรู้ชุมชน ผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น เอกสารสื่ออิเล็กทรอนิกส์ วิทยุชุมชน หอกระจายข่าว จัดเวทีเล่าเรื่อง “จากผู้เฒ่าเล่าสู่ลูกหลานชุมชน” เป็นต้น ให้นักศึกษา กศน. และประชาชนที่สนใจไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น

8. กศน.ตำบล เป็นศูนย์กลางในการสร้างหรือเสริมสร้างชุมชนในการรักการอ่าน

8.1 สร้างความเข้าใจกับชุมชนในเรื่องการอ่าน

8.2 แสวงหาอาสาสมัครเพื่อส่งเสริมการอ่าน เช่น นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการที่เกษียณอายุ เป็นต้น

8.3 จัดภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมการอ่าน

8.4 จัดโครงการนำหนังสือสู่ประตูบ้าน จุดบริการการอ่านชุมชน มุมอ่าน หนังสือที่ร้านกาแฟ สถานีอนามัย เป็นต้น

8.5 จัดแบ่งระดับ/ประเภทหนังสือเพื่อแนะนำการอ่าน

8.6 ฝึกอาชีพเพื่อการเชื่อมโยงสู่การอ่านในการพัฒนาอาชีพ

8.7 ระดมภาคีเครือข่ายในการกระตุ้นให้ชุมชนรักการอ่าน

8.8 จัดประกวด ครอบครัวรักการอ่าน กลุ่มแม่บ้านนำการอ่านพัฒนาผลผลิต กลุ่มเยาวชนเรียนรู้จากการอ่านสู่งานอาชีพ พ่อบ้านวิเคราะห์ข่าว หนังสือพิมพ์สู่การสร้างสามัคคีในชุมชน เป็นต้น

9. ร่วมสร้างความปรองดองหรือสร้างประชาธิปไตยในปัจจุบัน

9.1 จัดกิจกรรมที่เน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม สร้างคุณลักษณะของความเป็นพลเมือง คือ การเคารพกติกา เคารพผู้อื่น เห็นประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าส่วนตน และใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชน นักรเรียนนักศึกษา ใน เรื่องประชาธิปไตยที่ถูกต้อง

9.2 สร้างเครือข่ายนำประชาธิปไตยสู่ครอบครัว

9.3 นำตัวอย่างแบบครอบครัวประชาธิปไตยมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2.2.7 มาตรฐานกศน.ตำบล

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2554: 2-29) ได้เสนอมาตรฐานกศน.ตำบล ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

1. ด้านการบริหารจัดการ มี 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. อาคาร สภาพเหมาะสม มั่นคง แข็งแรง ปลอดภัย และมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้
2. สื่อ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้
3. การบริหารงบประมาณ
4. บุคลากร ปฏิบัติงานครอบคลุมตามภารกิจที่กำหนด

2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มี 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. เป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารของชุมชน (Information Center)
2. เป็นศูนย์สร้างโอกาสการเรียนรู้ (Opportunity Center)
3. เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Learning Center)
4. เป็นศูนย์ชุมชน (Community Center)

3. ด้านการมีส่วนร่วม มี 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมกศน.ตำบล
2. มีการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ในตำบล และต่างตำบล
3. ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการดำเนินงานกศน.ตำบล
4. ด้านการติดตาม ประเมินและรายงานผล มี 2 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

4.1 การติดตามประเมินผล

4.2 การสรุปผลและการรายงานผล

2.3 ครูกศน.ตำบล

สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553) ได้นิยามครูกศน. ตำบล ว่าอยู่ในฐานะเป็นพนักงานราชการ เป็นตัวแทนของภาครัฐ เข้าไปปฏิบัติงานในชุมชนมีกศน. ตำบลเป็นฐานปฏิบัติงาน มีหน้าที่หลักในการจัดประสบการณ์ เรียนรู้ให้แก่ประชาชนทั้งในรูปแบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมุ่งหมายให้แก่ประชาชนทั้งในรูปแบบการศึกษานอก

ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมุ่งหมายให้ประชาชนในชุมชนได้รับโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ

ครุทศน.ตำบล มีบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานดังนี้ (สำนักงานศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2553)

1. การวางแผนจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีกระบวนการทำงาน ดังนี้

1.1 ศึกษาสำรวจชุมชนโดยละเอียดเพื่อจัดทำฐานข้อมูลชุมชน ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลประชากรจำแนกตามอายุ เพศ อาชีพ ฯลฯ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติชุมชน ข้อมูลด้านอาชีพ รายได้ ข้อมูลทางสังคม ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2 จัดทำเวทีประชาคมร่วมกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานต่างๆ เพื่อร่วมกันจัดทำแผนชุมชน ที่ระบบความต้องการการเรียนรู้ หรือการศึกษาต่อ ฯลฯ ของประชาชนในชุมชน

1.3 จัดทำโครงการด้านศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มาจากแผนชุมชน เสนอต่อศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเพื่อขอรับการสนับสนุนและประสาน ขอความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย

1.4 ประสานงานแสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย องค์กรปกครองท้องถิ่นผู้ทรงคุณวุฒิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนอาสาสมัครต่างๆ เพื่อร่วมจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของชุมชนที่รับผิดชอบ

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของกศน.ตำบล โดยจำแนกกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

2.1 การส่งเสริมการรู้หนังสือ

2.2 การจัดการศึกษาในหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.3 การจัดการศึกษาต่อเนื่อง หลักสูตรระยะสั้นเพื่อการพัฒนาอาชีพ (วิชาทำมาหากิน) การพัฒนาทักษะชีวิต และการพัฒนาสังคมและชุมชน

2.4 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

2.5 การจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

3. การให้บริการเรียนรู้ในกศน.ตำบล โดยเฉพาะกิจกรรมศูนย์ข้อมูล ข่าวสารของชุมชน ศูนย์บริการชุมชน ซึ่งนอกเหนือจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น

3.1 กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และมุมห้องสมุดชุมชน

3.2 การให้บริการสื่อการเรียนรู้ต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วีดิทัศน์ รายการวิทยุเพื่อการศึกษา

3.3 การประสานสนับสนุนศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) หรือช่างชนบท

4. การสนับสนุนกิจกรรมชุมชน ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งสนับสนุนการใช้บริการของประชาชนในชุมชนเพื่อเป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในชุมชนรวมทั้งสนับสนุนการกิจกรรมขององค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ และส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มหรือเยาวชนในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมคุ้มครองผู้บริโศค สภาเด็กและเยาวชน และองค์กรนักศึกษาในโรงเรียน เป็นต้น

5. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน โดยการประสานขอความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย องค์กรชุมชนผู้รู้ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อร่วมเป็น อาสาสมัคร กศน. อาสาสมัครส่งเสริมการอ่าน เป็นต้น

นอกจากนั้น ครูกศน.ตำบล จะต้องใช้หลักการเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ โดยมีกระบวนการทำงาน คือ

1. วางแผนการเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน ในแต่ละกิจกรรม หลักสูตรเกี่ยวกับวิธีเรียน เวลาเรียน การใช้สื่อหรือแบบเรียน และการวัดผลประเมินผล

2. ประสานงานเพื่อจัดหาวิทยากรหรือผู้สอนในแต่ละรายวิชาหรือแต่ละหลักสูตรร่วมกันกศน.ตำบล และจัดส่งผู้เรียนไปเรียนรู้ตามแผนที่วางไว้

3. ให้คำปรึกษาแนะนำและเป็นพี่เลี้ยงช่วยเหลือให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งคอยช่วยแก้ไขปัญหาในการเรียนการสอนตลอดหลักสูตร

4. ประสานงานกับศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ เพื่อจัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละหลักสูตร

5. ประสานงานกับศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลในแต่ละหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

6. สรุปผลและรายงานผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ต่อศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ

ครูกศน.ตำบล เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนงานส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งครูมีภาระหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนและจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อสนองความต้องการของชุมชน

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูคน.ตำบล

3.1 ความหมายของครู

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้นิยามคำว่า ครู (มาตรา 4) “หมายความว่า บุคคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน”

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539 : 10) กล่าวถึงครูว่า ครูในอดีตและปัจจุบัน ครูคือ ผู้สอน ผู้บอก และตัวแทนขององค์ความรู้ ครูในปัจจุบันและอนาคต หมายถึง หัวข้อต่อไปนี้

1. นักวางแผนโดยช่วยให้นักเรียนรู้จักแผนการเรียน และวางแผนชีวิตตนเองอย่างเหมาะสม

2. นักจัดการโดยใช้ความรู้ความสามารถทางการจัดการ เพื่อการจัดการทั้งในและนอกห้องเรียน

3. นักอำนวยความสะดวก โดยส่งเสริมสนับสนุนให้การเรียนการสอน ตอบสนองความต้องการด้านการเรียนของนักเรียน

4. นักวิจัย โดยสามารถศึกษาค้นคว้าอย่างรู้ถึงกระบวนการที่จะให้นักเรียนเติบโตเต็มศักยภาพได้ด้วยตนเอง ตลอดจนสร้างองค์ความรู้ขึ้นมาใหม่

5. นักสอน โดยเน้นการสอนในลักษณะของการชี้แนะกระบวนการ เพื่อกระตุ้นให้เกิดวิธีการเรียนรู้ ยิ่งไปกว่านั้นครูควรเป็นผู้นำทางปัญญาที่จะนำศิษย์ไปสู่แสงสว่าง ในการดำเนินชีวิต

ยนต์ ชุ่มจิต (2544) ให้ความหมายของครูไว้ดังนี้

1. คำว่า “ครู” มาจากรากศัพท์เดิมในภาษาบาลีว่า “คุรุ - ครู” หรือมาจากภาษาสันสกฤตว่า “คุรุ” ซึ่งเป็นรากศัพท์เดิมของคำว่า “คารวะ” แผลงไปเป็น “เคารพ”

2. การคารวะหรือการเคารพ หมายถึง การตระหนัก ซึ่งหมายถึงการเอาใจจดจ่อในความดีอันมีอยู่ในตัวตนหรือสิ่งของ ครูเป็นผู้ตระหนักโดยใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญในสิ่งที่ดี - ชั่ว ถูก - ผิด ควร - มิควร และเป็นบุคคลที่ศิษย์ควรตระหนัก

3. “ครู” ในสมัยโบราณ หมายถึง เป็นผู้นำทาง หรือเป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณของศิษย์ เพื่อนำศิษย์ไปสู่คุณธรรมชั้นสูงและมักใช้กับผู้สอนที่เป็นฆราวาส

4. ปัจจุบัน ครู หมายถึง ผู้ประกอบวิชาชีพอย่างหนึ่งที่ทำหน้าที่สอนคน คือ เป็นผู้สั่งสอนศิษย์ หรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ และจะใช้กับผู้ที่ทำการสอน ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนระดับต่ำกว่าปริญญา

จากเอกสารที่กล่าวมา สามารถสรุปความหมายของครูได้ว่า ครู หมายถึงบุคลากรวิชาชีพที่ทำหน้าที่สั่งสอนศิษย์ หรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ ช่วยทำให้ศิษย์เกิดการเรียนรู้และความเจริญงอกงาม และพัฒนาความก้าวหน้าได้ด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน

3.2 บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของครู

ครูคือผู้พัฒนาคุณภาพของคนและสังคมรวมทั้งต้องเป็นผู้นำสังคมในด้านคุณธรรม วัฒนธรรม การปรับตน และการสร้างสรรค์ ดังนั้น บทบาทและหน้าที่ของครูจึงต้องดำเนินไปด้วยกัน บทบาทหน้าที่ของครูอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ด้านคือบทบาทหน้าที่ทั่วไป บทบาทหน้าที่ต่อศิษย์ และ บทบาทหน้าที่ต่อสังคม ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ทั่วไป คือ การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องต่างๆ ได้แก่ ความกล้าแสดงออก ความใฝ่รู้ ความศรัทธาในวิชาชีพ การดำรงตนให้ถูกต้องตามธรรมเนียมของคลองธรรม มีความขยันหมั่นเพียร ประหยัด อุดม ซื่อสัตย์ เป็นต้น

2. บทบาทหน้าที่ต่อศิษย์ คือ การสั่งสอนให้ศิษย์มีความรู้ ความสามารถ ตลอดจนทักษะต่างๆ โดยครูต้องคำนึงถึงความแตกต่างของศิษย์แต่ละคน และพัฒนาฝึกฝนให้ศิษย์สามารถดึงศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ออกมาใช้ได้อย่างเต็มที่ ตามความถนัดของศิษย์แต่ละคน ทั้งนี้ต้องปลูกฝังคุณธรรมให้เข้าไปให้ถึงหัวใจของศิษย์ ชักนำศิษย์ไม่ให้เข้าสู่หนทางที่ไม่ดี แนะนำสั่งสอนศิษย์ในทุกๆ เรื่องโดยไม่ปิดบังอำพรางความรู้ไว้ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง สั่งสอนศิษย์เสมือนพ่อแม่สั่งสอนบุตร

3. บทบาทหน้าที่ต่อสังคม คือ การที่ครูเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ช่วยส่งเสริมออกความเห็น ทุ่มเทกำลังความสามารถที่มีอยู่เพื่อการพัฒนาชุมชน การส่งเสริมแนวคิดประชาธิปไตยในชุมชน ส่งเสริมวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน และปลูกฝังความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันของคนในชุมชนโดยไม่เลือกปฏิบัติ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ม.ป.ป.: 2551)

บทบาทของครูตามแนวปฏิรูปการศึกษา คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาได้กำหนดบทบาทครู (คู่มือครู - อาจารย์โรงเรียนเตรียมทหาร, 2550: 3 - 4) ไว้ดังต่อไปนี้

1. บทบาทเฉพาะตัว

1.1 เป็นผู้ที่รักการอ่าน ค้นคว้า ปรับปรุงตนเองให้ทันสมัย มั่นใจ และศรัทธาในวิชาชีพครู

1.2 เป็นผู้ที่มีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงออกเพื่อเผยแพร่ความคิด ความรู้ต่อสาธารณชนเพื่อพัฒนาวิชาชีพของตน

1.3 เป็นผู้ประพฤติ และวางตนอยู่ในกรอบศีลธรรมจรรยาที่ยอมรับในชุมชน

1.4 เป็นผู้ประกอบอาชีพ พอควรแก่อัตภาพ มานะบากบั่น มัธยัสถ์ไม่เห็นแก่ความเจริญทางวัตถุเกินกว่าคุณธรรม และจริยธรรม

2. บทบาทต่อนักเรียน

2.1 เป็นผู้ช่วย และแนะนำให้นักเรียนมีหลัก รู้จักวิถีศึกษา ค้นคว้า และเลือกทางของตนเองอย่างอิสระ

2.2 เป็นผู้ฝึกนักเรียนให้สามารถทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น และมีวินัยในตนเอง

2.3 เป็นผู้สนใจศึกษาระบบชาติของศิษย์ให้ความรักเอาใจใส่ศิษย์ ขจัดช่องว่างระหว่างครูกับศิษย์

2.4 เป็นผู้ศึกษาความสนใจ ความถนัด ความสามารถของนักเรียน และหาทางส่งเสริมแนะนำ ในการเลือกวิชาและอาชีพให้นักเรียนได้เหมาะสม

2.5 เป็นผู้ส่งเสริมให้นักเรียนให้นักเรียนฝึกฝนคุณธรรม เห็นคุณค่าของเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมของชาติ

ครูในอดีตหรือปัจจุบันย่อมมีความสำคัญต่อการพัฒนาคนพัฒนาสังคมและประเทศชาติเหมือนกัน กล่าวคือ ครูที่มีจิตวิญญาณของความเป็นครูอย่างแท้จริงย่อมทุ่มเทพลังที่ครูมีอยู่เพื่อความเจริญงอกงามของศิษย์ โดยมุ่งหวังให้ศิษย์มีความรู้ความสามารถ เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความสามารถในการประกอบสัมมาอาชีพะ เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ย่อมกล่าวได้ว่าครูนั้นมีความสำคัญตลอดกาลไม่ว่าจะเป็นอดีต ปัจจุบัน อนาคต ดังนั้นจึงมีผู้ตั้งสมญานามให้ครูในลักษณะต่างๆ มากมาย เช่น

1. ครู คือ นักปฏิวัติในสนามรบทางการศึกษา หมายความว่า ครูเป็นผู้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการศึกษาของชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น ทั้งนี้ เพราะคำว่า “ปฏิวัติ” แปลว่า การเปลี่ยนแปลงระบบ นั่นคือเปลี่ยนแปลงจากระบบที่ไม่ดีให้เป็นระบบที่ดีกว่าเดิม

2. ครู คือ ผู้ใช้อาวุธลับของชาติ หมายความว่า ครูเป็นผู้คอยอบรมสั่งสอน นักเรียน นักศึกษา ซึ่งเปรียบเสมือนอาวุธลับของชาติให้เป็นไปตามที่สังคมกำหนด

3. ครู คือ ทหารเอกของชาติ หมายความว่า ครูเป็นบุคคลที่มีความเก่ง มีความสามารถ เป็นผู้นำของสังคมของชาติบ้านเมืองในทุกๆ ด้าน

4. ครู คือ แม่พิมพ์ของชาติ หมายความว่าครูเป็นต้นแบบหรือเป็นแบบอย่างแก่เยาวชน และบุคคลทั่วไป ทั้งด้านความรู้และพฤติกรรมต่าง ๆ

5. ครู คือ กระจกเงาของเด็ก หมายความว่า ครูเป็นผู้คอยชี้แนะ แนะนำตักเตือนศิษย์ให้ ตั้งอยู่ในความดีไม่กระทำการสิ่งที่จะนำความเดือดร้อนมาสู่ตนเองและ หรือผู้อื่น

6. ครู คือ ดวงประทีปส่องทาง หมายความว่า ครูเป็นผู้ให้ความรู้ให้ปัญญาแก่เยาวชน ทำให้เยาวชนมีความรู้ความสามารถ รู้ผิดรู้ถูก รู้ดีรู้ชั่ว รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์รู้คุณรู้โทษ คนที่มี ปัญญาย่อมมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนมีดวงประทีปอยู่กับตน

7. ครู คือ ผู้สร้างโลก หมายความว่า ครูเป็นผู้พัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถเพื่อให้ เขาเหล่านั้นไปพัฒนาสังคมประเทศชาติ และในที่สุดพัฒนาโลกที่เขาอาศัยอยู่

8. ครู คือ ผู้กุมความเป็นความตายของชาติไว้ในมือ หมายความว่าชาติจะเจริญก้าวหน้า หรือล้มหลังก็เพราะครู

9. ครู คือ ปุชนียบบุคคล หมายความว่า ครูเป็นบุคคลที่ควรเคารพบูชาของศิษย์และ บุคคลทั่วไปในสังคม

10. ครู คือ วิศวกรสังคม หมายความว่า ครูเป็นนักสร้าง นักออกแบบ นักแก้ไข นักปรับปรุง นักเปลี่ยนแปลง และนักพัฒนาคน ให้เป็นไปตามทิศทางที่สังคมต้องการ

จากสมญานามต่างๆ ที่ยกมากล่าวข้างต้น ย่อมเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญ พร้อมทั้งเกียรติและศักดิ์ศรีที่สังคมมอบให้แก่ครู นอกจากนี้ครูยังมีบทบาทในด้านอื่นๆ อีก เช่น พัฒนาสังคม พัฒนาการเมืองการปกครอง พัฒนาเศรษฐกิจและส่งเสริมความมั่นคงทาง ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นต้น

3.3 แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (ยนต์ ชุ่มจิต, 2524 : 120-121; อ้างอิงจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช : 2523) มีพระกระแสพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานแก่ครูอาวุโส ประจำปี 2522 เมื่อวันที่อังคารที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2523 มีข้อความที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของครูดีตอนหนึ่งว่า “...ครูที่ทำนั้นเป็นผู้กระทำแต่ความดี คือ

- ต้องหมั่นขยันและอดุสาหะพากเพียร
- ต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
- ต้องหนักแน่น อดกลั้นและอดทน
- ต้องรักษาวินัย สำรวมระวังความประพฤติของตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนอันดี
- ต้องปลื้มตัวปลื้มใจจากความสะอาดเรียบร้อยและความสนุกรื่นเรริงที่ไม่สมควรแก่เกียรติภูมิของตน
- ต้องตั้งใจให้มั่นคงและแน่วแน่
- ต้องซื่อสัตย์รักษาความจริงใจ
- ต้องเมตตาหวังดี
- ต้องวางใจเป็นกลาง ไม่ปล่อยไปตามอำนาจอคติ
- ต้องอบรมปัญญาให้เพิ่มพูนสมบูรณ์ขึ้น ทั้งในด้านวิชาการและความฉลาดรอบรู้ในเหตุและผล..”

สุมน อมรวิวัฒน์ (2535) กล่าวถึงความเป็นครูว่ามี 2 ลักษณะสำคัญ คือ

1. คุณลักษณะ หมายถึงลักษณะดังต่อไปนี้ รูปลักษณะ (Appearance) ของครูควรมีความสดชื่นแจ่มใสสะอาดตามรู้จักตื่นตัว มีความหนักเอาเบาสู มั่นใจในตนเอง มีความรู้รอบ เป็นกัลยาณมิตร มีความฉลาดและสภาพ และกิจลักษณะ (Performance) ของครู ต้องมีการพัฒนาทางกาย การพัฒนาความประพฤติ การพัฒนาจิตใจ และการพัฒนาปัญญา

2. คุณธรรมของครู ได้แก่ หลักของการยอมรับ เป็นการยอมรับและให้เกียรติระหว่างครูกับศิษย์ หลักของการไว้วางใจ เป็นความไว้วางใจต่อกันระหว่างครูกับศิษย์ มีความจริงใจ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่และมีความสุขจิตทั้งทางกาย วาจา และใจ หลักของความผูกพัน เป็นการสำนึกในคุณค่า ความผูกพันจากความรัก และความ เข้าใจระหว่างครูกับศิษย์ ครูดีจึงทำงานในหน้าที่ของตน

ด้วยความรัก ซึ่งหมายถึงฉันทะ และหลักของการช่วยเหลือเกื้อกูล ครูดีต้องเป็นผู้นำทาง เป็นผู้ให้ คำปรึกษาชี้แนะต่างๆ ให้กับศิษย์และเป็นผู้ที่พร้อมจะช่วยเหลือศิษย์ ซึ่งหมายถึงความเมตตากรุณา

สีปพนนท์ เกตุทัต (2535 : 5 - 6) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูดีในอนาคตว่าจะต้อง เป็นผู้มีความรู้และใฝ่รู้ทั้งลึกและกว้าง รู้จักใช้คำพูดในการสื่อสารความหมายกับศิษย์ เป็นผู้ที่ควรลด ความเห็นแก่ตัวหลง รักการทำงาน รักความเป็นครู รักการพัฒนา และมีคุณลักษณะความเป็นผู้นำ เป็นคนที่มีความคิดกว้างไกลอย่างมีทิศทาง (Vision) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความกล้าและ สามารถทำงานโดยโยงทัสนะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

คณะกรรมการวิจัยมหาวิทยาลัยพุทธชินราช (2535 : 37 - 38) ได้รวบรวมคุณลักษณะ ของครูดีในทัศนะของบุคคลสำคัญทางการศึกษา 3 ท่าน คือ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์ อดีต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รองศาสตราจารย์ชม ภูมิภาคอดีตรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรี นครินทรวิโร) และอาจารย์บรรจง ชูสกุลชาติ อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งท่านเหล่านี้ได้ให้ทัศนะ ไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์ เห็นว่าครูที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. มีความรู้ดี
2. มีความประพฤติดี
3. มีความสามารถในการสอนสูง
4. มีความรักและเข้าใจเด็ก
5. วางตนอยู่ในที่เหมาะสม

อาจารย์บรรจง ชูสกุลชาติ ให้ทัศนะไว้ว่าครูดีควรมีภูมิ 3 ประการ คือ

1. ภูมิรู้ หมายถึง รู้เรื่องตนเอง ผู้อื่น สิ่งแวดล้อมและวิชาชีพ
2. ภูมิฐาน หมายถึง สร้างฐานปัจจัยสี่ กิน อยู่ สุขภาพ และแต่งกายดี
3. ภูมิธรรม หมายถึง มีใจใฝ่ธรรมความดีงาม ละลายความชั่ว กลัวบาป

รองศาสตราจารย์ชม ภูมิภาพ เห็นว่า ครูที่มีคุณภาพ คือครูที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ ที่ ได้รับมอบหมายให้บรรลุได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสรุปลักษณะครูที่มีคุณภาพได้ 6 ประการ คือ

1. สอนดี หมายความว่า สอนได้บรรลุจุดมุ่งหมายของการสอนที่ตั้งไว้ การสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพนั้นครูต้อง มีความรู้ในเนื้อหาวิชาดี มีความรู้ในวิธีการสอนเฉพาะดี มีความรู้เกี่ยวกับผู้เรียนและมีเจตคติที่ดีต่อผู้เรียน มีทักษะในการสื่อสาร

2. อบรมดี ประพฤติตนเป็นตัวอย่างได้
3. ทำงานร่วมกับเยาวชนและคนทั่วไปได้ดี
4. พัฒนาตนเองไม่หยุดยั้ง
5. มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมได้อย่างกว้างขวาง
6. ศรัทธาต่อวิชาชีพ และปฏิบัติตามจริยธรรมหรือจรรยาวิชาชีพ

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537) ได้กล่าวถึงครูที่ดีต้องมีทักษะการสอนที่ดีดังนี้ ทักษะการสอนที่ดีของครูเป็นเครื่องบ่งบอกให้เห็นถึงลักษณะของครูดี เพราะทักษะการสอนเป็นสิ่งสำคัญสำหรับครู ครูที่มีทักษะการสอน คือ ครูที่มีความชำนาญแล้วคล่องในการสอน ประกอบด้วย “4 ภาวะ” คือ ภาวะดีหรือร้อน ภาวะดีบกระเฉง ภาวะแจ่ม และภาวะบวนการ ทั้ง “4 ภาวะ” นี้มีส่วนส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี ผู้เป็นครูจะเกิดทักษะการสอนได้จะต้องได้รับการฝึกฝนมาก่อน ในหลายทักษะย่อยของการสอน ได้แก่ ทักษะการใช้วาจา กิริยาท่าทาง การใช้คำถาม การเสริมกำลังใจ การใช้สื่อการสอน การใช้กระดานดำ การอธิบาย การเล่าเรื่อง และการสร้างความสนใจ เป็นต้น แต่ละทักษะที่กล่าวมานี้มีลักษณะเฉพาะซึ่งทุกคนสามารถฝึกได้ ผู้ที่จะเป็นครูจึงควรฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอในทุกทักษะจนกระทั่งเกิดการพัฒนาขึ้น สามารถแสดงออกได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ทำให้เป็นครูที่ดี มีทักษะการสอนที่น่าภาคภูมิใจได้ในที่สุด

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2539) อ้างถึงใน อนงค์นารถ วงศ์อัครางกูร, 2539 : 44) ได้สรุปลักษณะของ “ครูแบบไหนที่สังคมไทยต้องการ” ประกอบด้วยคุณสมบัติ 10 ประการดังนี้

1. เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในด้านการกระทำและคำพูด
2. ครูต้องมีลักษณะชีวิตที่ดี
3. ต้องสอนให้คนคิดเป็น ทำเป็น
4. ต้องมีใจใฝ่รู้ รักการเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. ต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล
6. ต้องมีอุดมการณ์และมีใจรักในงานสอนอย่างแท้จริง

7. รักในอุดมการณ์ประชาธิปไตย
8. ต้องมีบทบาทเป็นผู้ชักนำมากกว่าการเป็นผู้ผลักดัน
9. ยึดมั่นในอุดมการณ์ของความเป็นครู
10. ต้องตระหนักในหัวใจถึงความเป็นพ่อแม่ที่สองของเด็ก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2537 : 2) กำหนดแผนปฏิบัติการหลักของการปฏิรูปการเรียนการสอนในการผลิตครู โดยกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตครูไว้ดังนี้

1. ด้านสติปัญญา ประกอบด้วยการเป็นผู้มีความคิดแก้ปัญหาอย่างมีระบบ มีเหตุผล และสามารถใช้ภาษาไทยสื่อสารได้อย่างดี
2. ด้านจิตใจ ประกอบด้วยการเป็นผู้มีนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียนอย่างสม่ำเสมอ มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์และผู้อื่นได้ มีศรัทธาในการเป็นครู และมีจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพครู
3. ด้านร่างกาย ประกอบด้วยการเป็นผู้มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์แข็งแรง สามารถที่จะดำรงตนให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและเทคโนโลยี
4. ด้านสังคม ประกอบด้วยการเป็นผู้มีโลกทัศน์กว้างไกล สามารถประสานสัมพันธ์และปรับตัวได้ในชุมชนที่ต้องปฏิบัติตาม มีความตระหนักและรับผิดชอบต่อสังคม
5. ด้านวิชาชีพ ประกอบด้วยการเป็นผู้มีความรู้อย่างลุ่มลึกในวิชาที่สอน สามารถจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคมของศิษย์ได้ สามารถคิดประดิษฐ์หรือปรับปรุงหลักสูตรสื่อการสอน ทั้งที่เป็นวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถสร้างและเลือกใช้ เครื่องมือการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม

คุณภาพที่เด่นที่สุดของครู ก็คือ การสอน ครูที่สอนดีคือครูที่รู้วิธีฝึกฝนศิษย์ให้มีความรู้ ความเข้าใจวิชาที่เรียน การสอนของครูในยุคโลกาภิวัตน์นี้ รุ่ง แก้วแดง (2541 : 140-146) เสนอกระบวนการสอนไว้ 10 ขั้นตอน ดังนี้ ศิษยารวบรวมข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคล วิเคราะห์เพื่อค้นหาศักยภาพของผู้เรียนร่วมกับผู้เรียนในการสร้างวิสัยทัศน์ ร่วมวางแผนการเรียน แนะนำช่วยเหลือเรื่องการเรียนรู้ สรรหาและสนับสนุนสื่ออุปกรณ์ ให้ผู้เรียนสร้างความรู้เอง เสริมพลังและสร้างกำลังใจ ร่วมการประเมินผล และเก็บรวบรวมข้อมูล

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541 : 5-8) ได้สรุปว่าลักษณะที่ครูจำเป็นต้องมีไว้ดังนี้

1. ทักษะทางภาษา เพราะความรู้ในอนาคตต้องขยายตัวหลายเท่าทวีคูณอย่างรวดเร็ว หากครูจะมีประโยชน์ต่ออนาคตของชาติ ครูควรมีทักษะความรู้ทางภาษาดีพอที่จะอาศัยเขาถึงความรู้

2. ทักษะทางการคิด เพราะทักษะทางการคิดช่วยให้เรา รู้จักและเข้าใจ การเปลี่ยนแปลง ตลอดจนสามารถรักษาภารกิจของครูที่ใครๆ มาทดแทนไม่ได้ ครูยุคใหม่จึงต้องไม่ใช่เป็นเพียงกระบอกเสียงที่ถ่ายทอดความรู้ แต่เป็นนักคิดด้วย เพราะโลกในอนาคตไม่ต้องการคนรู้หนังสืออ่านออกเขียนได้ หากต้องการคนรู้คิด คือ คิดเป็น

3. ทักษะความคล่องแคล่วทางการใช้คอมพิวเตอร์ เพราะโลกปัจจุบัน ได้เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายแล้วโดยเทคโนโลยีการสื่อสาร ความรู้ซึ่งเคยบรรจุอยู่ในหนังสือได้เปลี่ยนไปบรรจุอยู่ใน CD - ROM และแหล่งความรู้ คือ Website ต่างๆ ที่เราสามารถเข้าถึงได้คอมพิวเตอร์ช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ (Knowing process) ของเรามีลักษณะของการใช้ประสาทสัมผัสได้กว้างกว่าเดิม และได้เสนอลักษณะของครูที่ดีในอนาคตว่านอกจากต้องเมตตา ต้องเสียสละ ต้องหมั่นเพียรศึกษาทำงานหนัก ปรับปรุงวิธีการสอนอยู่เสมอ เอาใจใส่ เข้าใจ รู้จักเด็กเป็นรายบุคคล มีวิถีชีวิตและพฤติกรรมเป็นแบบอย่างให้เด็กแล้ว ได้เน้นลักษณะของครูที่ดี ดังนี้

3.1 ครูควรมีบทบาทเป็นผู้แนะนำให้เด็ก รู้จักเลือกสรรแยกแยะตรวจสอบข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ที่มาจากแหล่งความรู้ทั้งหลาย เช่น จากอินเทอร์เน็ต จากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

3.2 ครูควรเป็นผู้ช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้แก่เด็กที่ตนสอนและต่อชุมชนสังคม ในวงกว้างออกไปได้ ครูที่ดีคือครูที่มีความสามารถในการนำเอาศักยภาพในตัวเด็กออกมา สามารถสร้างแรงบันดาลใจในทางที่ดีที่ชอบให้เด็กได้ ทำให้เด็ก รู้จักเข้าใจในศักยภาพของตนเอง และมีความมั่นใจ ศรัทธาในการไฝหาคำความรู้ ประสบการณ์ เพื่อบรรลุถึงความปรารถนาและตระหนักถึงข้อจำกัดของตนเอง

3.3 ครูควรเป็นตัวอย่างที่ดี การเป็นตัวอย่างที่ดี คือ การสอนที่ดีที่สุด เป็นสิ่งที่ครูมิได้ในตัวเอง และยอมทำให้ความเชี่ยวชาญรอบรู้ในวิชาชีพมีอารมณ์ประกอบอันดีงาม

3.4 ครูควรมุ่งสร้างผู้อื่นมากกว่าสร้างความสำเร็จ ความรุ่งโรจน์ให้กับตัวเอง ครูที่ดี ย่อมเห็นชื่อเสียงและเงินตราเป็นเรื่องไม่สำคัญเท่าแรงจูงใจที่จะเป็นผู้ให้

3.5 ครูต้องมีวิถีชีวิตที่ต้องหมั่นศึกษาอยู่เสมอ คือ มีนิสัยและความเคยชินที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน

3.6 ครูต้องเป็น “ผู้รู้จักชาติของตนเองอย่างจริงใจ ประหนึ่งว่า คนร่วมชาติเป็นญาติพี่น้องอันสนิททุกคน” ซึ่งเป็นพระบรมราโชวาทที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่อาจารย์ ครูและนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เมื่อวันวิสาขบูชา พ.ศ. 2459 เพราะโลกเปลี่ยนแปลงไป โดยมีความเป็นสากลมากเท่าใด ครูย่อมเป็นประกาศสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมของชาติเท่านั้น เป็นหน้าที่สำคัญสำหรับผู้เป็นครูที่จะช่วยให้ชนรุ่นที่จะเติบโตต่อไปได้เกิด “ความวิสาสะในหมู่ชนร่วมชาติของคน” เราจึงจะรักษา “ความเป็นชาติไว้ได้”

รุ่ง แก้วแดง (2541 : 140-141) กล่าวถึงคุณสมบัติที่ดีของครูยุคใหม่ และระบบการสอนไว้ดังนี้

1. ต้องให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กลยุทธ์ความรู้ ความสามารถ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก
2. จะต้องสอนเป็นรายบุคคล หรือกลุ่มย่อย
3. ครูจะต้องทำตัวเป็นกัลยาณมิตร เป็นผู้เดินทางด้วยความหวังและด้วยความรักต่อผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 35) โดยสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ ได้สรุปคุณลักษณะครูไทยที่พึงประสงค์ในภาพรวมไว้ ดังนี้

1. ดี คือ วางแผนดี คิดดี และปฏิบัติดี
2. เก่ง มีความรอบรู้ เข้าใจในธรรมชาติของเด็ก เน้นกัลยาณมิตร และอุทิศตนเพื่องานครูอย่างแท้จริง
3. เป็นผู้ที่ไม่รู้ เป็นนักประสาน ยืดหยุ่น รู้จักบูรณาการ เป็นนักปฏิบัติ
4. มีคุณสมบัติเชิงวิชาการ คือ มีความรู้ สร้างสรรค์ความรู้ได้ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การวิจัยหรือการใช้นวัตกรรมและรู้จักประยุกต์ใช้ความรู้ที่เหมาะสม
5. มีคุณลักษณะด้านความเป็นผู้นำ นักพัฒนาและเป็นนักประชาธิปไตย
6. เป็นผู้ธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่ดี
7. ต้องทำงานอย่างสมารถ และมีศักดิ์ศรี

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (2542, 2545 : 14-15) ครูที่มีคุณภาพตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ต้องมีคุณลักษณะดังนี้

1. มีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และสามารถถ่ายทอดลักษณะดังกล่าวให้กับผู้เรียน และผู้อื่นได้ (มาตรา 6)
2. มีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและความรู้อันเป็นสากลซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถอย่างพอเพียงในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ประกอบอาชีพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (มาตรา 7)
3. มีความสามารถในการปลูกฝังจิตสำนึกให้ผู้เรียนมีความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม และของประเทศชาติ มีความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของชาติภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (มาตรา 7)
4. สามารถพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (มาตรา 8)
5. สามารถทำงานร่วมกับครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชนองค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นได้เป็นอย่างดีและสามารถระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา (มาตรา 9)
6. ปฏิบัติตามมาตรฐานการศึกษา ระบบประกันคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพครูและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (มาตรา 9)
7. สามารถจัดการศึกษาโดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด (มาตรา 22)
8. สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (มาตรา 22)
9. สามารถจัดการศึกษาโดยเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา (มาตรา 23)
10. สามารถจัดกระบวนการเรียน โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (มาตรา 24)
11. สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหา (มาตรา 24)

12. สามารถจัดกิจกรรม ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง มาตรา 24)

13. สามารถจัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วน สมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา (มาตรา 24)

14. สามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอน และผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภท ต่างๆ (มาตรา 24)

15. สามารถจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (มาตรา 24)

16. สามารถประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรม การเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอน ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา (มาตรา 26)

17. สามารถจัดทำสาระของหลักสูตรเกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคมภูมิ ปัญญา ท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และ ประเทศชาติ (มาตรา 27)

18. สามารถพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ (มาตรา 30)

19. สามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา (มาตรา 30) มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาทั้งระบบการ ประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก (มาตรา 47)

20. มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ (มาตรา 53)

21. สามารถระดมทรัพยากรบุคคล ในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำ ประสบการณ์ความรอบรู้ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษา (มาตรา 57)

สมชาย ภาพแสง (2542 : 41-43) ได้กล่าวถึง ครูเป็นผู้กำหนดอนาคตของสังคม การที่จะเปลี่ยนโฉมเป็นครูพันธุ์ใหม่ สามารถพัฒนาได้ในหลักการ 6 ประการ ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ ครูทุกคนต้องเป็นผู้มองการไกล ใช้ความคิด จินตนาการ และฝึกนักเรียนให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะวิธีสอนมีความสำคัญอย่างยิ่ง การทดลอง การสาธิต การแสดงบทบาทสมมุติ การสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนการสอน

2. วิทยาการ ครูต้องเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญา เป็นผู้มีความรู้เปี่ยมล้นไปด้วย ภูมิรู้ ภูมิปัญญา ภูมิธรรม และภูมิฐาน การเป็นคนกระตือรือร้น ขวนขวายในการหาความรู้อยู่ตลอดเวลา

3. วิทยายุทธ ครูนอกจากเป็นผู้มีความรู้แล้วต้องมีความเชี่ยวชาญในการสอน ต้องมีการวางแผนการสอน เตรียมสื่อ กำหนดวัตถุประสงค์ และยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Teaching by Objective) ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน (Teacher and Student Planning Together)

4. วิจัย ครูอาจารย์ต้องเป็นนักวิจัย คิดค้นวิธีการเรียนการสอนที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูง การวิจัยไม่จำเป็นต้องใช้กระบวนการที่ซับซ้อน อาจใช้การสังเกตและจดบันทึกไว้ และใช้แก้ปัญหานักเรียนในชั้นเรียน ก็สามารถใช้ในการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ได้ ครูต้องหมั่นเป็นคนช่างบันทึก ช่างเขียน การทำงานจึงจะเป็นระบบและสามารถตรวจสอบได้

5. วิจัยญาณ การใช้ความคิดวิเคราะห์แยกแยะ และตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง นับว่ามีความสำคัญมาก การมีวิจัยญาณจึงเป็นคุณสมบัติสำคัญของครูทุกคน

6. วินัย ครูจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม และรักษากฎเกณฑ์ ตลอดจนการสืบสานวัฒนธรรมไทยให้เป็นมรดกตกทอดชั่วลูกหลาน จึงเป็นหน้าที่ของครูมิติใหม่

คำหมาย คนไค (2543 : 67-70) ได้เสนอตัวอย่างความรู้ ทักษะ กิจกรรมพื้นฐานของครูมืออาชีพที่สอดคล้องกับแนวทางที่ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุดไว้ ดังนี้

1. แสวงหาและใช้ชื่อข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนและชุมชน
2. วิเคราะห์ผู้เรียนและชุมชน
3. แสวงหาความรู้ทั่วไปและความรู้วิชาที่จัดการเรียนรู้
4. แสวงหาความรู้และความเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน
5. วิเคราะห์หลักสูตรและสร้างหลักสูตร

6. จัดทำและพัฒนาแผนการสอน
 7. แสดงความเมตตาเอาใจใส่ผู้เรียน
 8. กล้าคิดและกล้าแสดงออก
 9. มอบหมายงานตามความถนัดและศักยภาพของผู้เรียน
 10. ร่วมคิดกับผู้เรียน
 11. ร่วมทำกิจกรรมกับผู้เรียน
 12. สร้างจินตนาการและความริเริ่ม
 13. จัดกิจกรรมเป็นกลุ่มและรายบุคคล
 14. คิดวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็น
 15. เรียนรู้ตลอดชีวิตและธรรมชาติ สังคมและสิ่งแวดล้อม
 16. ประเมินค่าโดยใช้เหตุผลและการยอมรับการประเมิน
 17. เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
 18. เรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเอง
 19. เรียนรู้จากการทดลอง
 20. เรียนรู้จากการ “ดูแลเรียนงาน” จากผู้อื่น
 21. สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง
 22. บูรณาการสิ่งต่างๆ อย่างเหมาะสม
 23. ชื่นชมความสำเร็จของตนเองและผู้อื่น
 24. จัดระบบงานและประมวลผลการทำงาน
 25. ประพฤติปฏิบัติตนถูกต้องดีงามเป็นปกติวิสัย
 26. มีความรู้และพัฒนาความรู้และทักษะวิชาชีพอยู่เสมอ
- นอกจากนี้ยังมีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อวิชาชีพครู คือ
1. ใช้ภาษาไทยได้ถูกต้อง
 2. ถ่ายทอดความคิดให้เข้าใจง่าย
 3. ถ่ายทอดทักษะเป็น
 4. เขียนกระดานเป็น

5. วาดภาพเป็น
6. เขียนตัวอักษรประดิษฐ์เป็น
7. ถากเป็นตอนเป็น
8. สานิตเป็น
9. ให้รางวัลและลงโทษเป็น
10. ใช้เทคโนโลยี
11. ใช้พจนานุกรมเป็น
12. อ่านหนังสือเป็นและอ่านเป็นนิสย
13. จัดบันทึกและบันทึกงานเป็นนิสย
14. เล่นกีฬาและร้องเพลงได้
15. เข้าใจและใช้ภาษาอังกฤษได้
16. พุดในที่ชุมชนได้
17. พัฒนาสุขภาพและบุคลิกภาพอยู่เป็นนิจ
18. สามารถควบคุมอารมณ์และการแสดงออกได้
19. แสดงออกเป็นมิตรและไม่ถือตัว
20. มองโลกในแง่ดีและมีอารมณ์ขัน
21. ทำและใช้แบบทดสอบเป็น
22. วิจัยในชั้นเรียน

ชนาธิป พรกุล (2543) ได้กล่าวว่า ครูควรมีคุณสมบัติและเป็นที่ยึดมั่นของสังคม ได้แก่ มีความรอบรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน มีเทคนิควิธีสอนใหม่ๆ และนำมาใช้พัฒนาการเรียนการสอน เป็นแบบอย่างในการคิดการทำ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้เรียน เป็นนักจิตวิทยาการเรียนรู้อุ ครูต้องรู้จักผู้เรียนเป็นอย่างดี เป็นนักเทคโนโลยีสารสนเทศ ครูต้องรู้วิธีและใช้เครื่องมือค้นหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ รวมถึงสามารถนำโปรแกรมการศึกษาต่างๆ มาใช้ในการสอนได้อย่างเหมาะสม เป็นผู้เชี่ยวชาญภาษาอังกฤษ เพราะภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ที่ทันสมัยจากอินเทอร์เน็ตและมัลติมีเดีย เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ครูต้องเห็นคุณค่าและความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วิลาวัณย์ โชติเบญจมาภรณ์ (2543) ได้กล่าวว่าครูที่ดีตามแนวปฏิรูปการศึกษาจะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะดังนี้

1. คุณสมบัตินี้ คือ มีคุณสมบัติ และคุณลักษณะดี เช่น ความรู้ ความสามารถ บุคลิกภาพ สุขภาพ คุณวุฒิ นิสัย วิสัยทัศน์ ค่านิยม มีคุณธรรมประจำตัว และประจำใจ
2. ปฏิบัติตนดี คือ เป็นพลเมืองดีและปฏิบัติตามจรรยาบรรณครู
3. ปฏิบัติงานดี คือ วางแผนดี สอนดี เน้นแนววิ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ดี ปกครองดี ประเมินผลดี ทำทุกอย่างด้วยความตั้งใจดี และเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ทุกคน

4. ผลงานดี คือ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ฉลาด คิดเป็น เก่ง เป็นคนดี มีวินัย มีสุขภาพดี และสามารถพึ่งพาตนเองได้

5. สวัสดิการดี คือ ได้รับผลตอบแทนเป็นสวัสดิการและความก้าวหน้าทางอาชีพอย่างเหมาะสมกับการปฏิบัติและผลงานที่เกิดขึ้น

6. มีศักดิ์ศรี คือ ได้รับการยกย่องและให้เกียรติจากผู้ร่วมงาน ชุมชน และสังคมว่าเป็นผู้ที่มีคุณค่า

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และวิชญา ปาณบุญณัง (2546) ได้เสนอคุณลักษณะของครูมืออาชีพดังนี้

1. มีความรอบรู้ในเนื้อหาวิชาอย่างลุ่มลึก
2. ติดตามความก้าวหน้าในเทคนิควิธีสอนตลอดเวลา ครูจึงต้องเป็นสมาชิกของสมาคมหรือชมรมทางวิชาการ

3. เป็นแบบอย่างในการคิดการทำ

4. เป็นนักจิตวิทยาการเรียนรู้

5. เป็นนักเทคโนโลยีสารสนเทศ

6. เป็นผู้เชี่ยวชาญภาษาอังกฤษ

7. เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

อำคา สาลี (2543 : 2) กล่าวว่า ท่ามกลางกระแสปฏิรูปการศึกษาที่ค่อนข้างรุนแรงในปัจจุบันก่อให้เกิดกระทบและการเปลี่ยนแปลงต่อการศึกษามากมาย ดังนั้นเพื่อให้ครูสามารถปรับตัวสอดคล้องกับสถานการณ์ดังกล่าว จึงต้องมีการพัฒนาตนเองโดยการฝึกปฏิบัติในแนวทางที่

ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการส่งเสริมเพิ่มพูนคุณสมบัติของการเป็นครูตามแนวปฏิรูปได้อย่างภาคภูมิใจ ดังนี้

1. การมีความคล่องตัวสูง การฝึกตนให้เป็นคนมีความคล่องตัวสูง ทนต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างมีสติ สงบ กล้า มีความคิดอิสระอย่างสร้างสรรค์ และมั่นใจ
2. การพึ่งตนเอง การทำอะไรด้วยตนเองทำให้เกิดประสบการณ์ สามารถปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา เมื่อสำเร็จจะเกิดความภาคภูมิใจ
3. การมีสุขภาพดี มีความสงบทางใจ อารมณ์แจ่มใส จิตใจสงบ จะมีพลังคิดอย่างสร้างสรรค์
4. การมีโลกทัศน์กว้างขวาง ทำให้มีข้อมูลหลากหลาย มีวิจารณ์ญาณที่ดี
5. มีความเป็นอิสระ ตัดสินใจด้วยตนเอง ไม่ยึดกฎระเบียบจนเกินไป ซึ่งจะเป็นตัวขัดขวางพลังความคิดสร้างสรรค์
6. ไม่เป็นคนเจ้าระเบียบ การทำงานติดกรอบจะเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการทำงานของครูยุคปฏิรูปการศึกษา
7. สามารถรับรู้ ปะติดปะต่อเรื่องราวได้รวดเร็ว สามารถมองเห็นภาพรวมของงานได้ตลอดแนว เข้าใจเป้าหมายแม้เพียงรับทราบจุดเริ่มต้น จับประเด็นและรายละเอียดได้ดี
8. ไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรคและปัญหา ชอบความเสี่ยงที่ได้ไตร่ตรองแล้ว
9. สามารถประสานสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้ดี
10. มีความมุ่งมั่นในการทำงานสูง ยินดีจะฝ่าฟันอุปสรรคอย่างทุ่มเทเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จอันยิ่งใหญ่ในอนาคต

นัยนา ทองศรีเกตุ (2544) กล่าวถึงลักษณะของครูดีมีคุณภาพจะต้องประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้ชี้้นำความรู้
2. เป็นผู้เชี่ยวชาญ
3. สอนทักษะที่มีประโยชน์ รวมทั้งทักษะอื่นๆ ที่ไม่ใช่ทักษะวิชาการ
4. สอนทฤษฎีทางเลือกต่างๆ ให้นักเรียน
5. มอบหมายที่มีประโยชน์

6. ทำให้นักเรียนรู้จักและรักครู

7. มีการประเมินผลระหว่างการสอนอยู่เสมอ

ยนต์ ชุ่มจิต (2544 : 280-282) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูไทยในยุคโลกาภิวัตน์ไว้

ดังนี้

1. รู้ดี หมายถึง ครูทุกคนจะต้องมีความรู้ดีในประเด็นดังต่อไปนี้

- 1.1 ความรู้ในเนื้อหาที่จะสอนตามหลักสูตร
- 1.2 ความรู้ในจิตวิทยาการสอน
- 1.3 ความรู้ในหลักการสอน
- 1.4 ความรู้เรื่องเศรษฐกิจ
- 1.5 ความรู้เรื่องการบริหารเมือง
- 1.6 ความรู้ทางศาสนาและวัฒนธรรม รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี
- 1.7 ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะและวรรณคดีที่สำคัญของชาติ
- 1.8 ความรู้และความสามารถในการใช้ภาษาไทยเป็นอย่างดี
- 1.9 ความรู้ความสามารถในการประพันธ์โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน
- 1.10 ความรู้ในเรื่องสภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคม
- 1.11 ความรู้เรื่องธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ
- 1.12 ความรู้เรื่องการใช้คอมพิวเตอร์เทคโนโลยีต่าง ๆ

2. สอนดี หมายถึง ครูจะต้องมีความสามารถในการสอนคนโดยอาศัยองค์ประกอบ

ดังต่อไปนี้

- 2.1 รู้หลักการสอน
- 2.2 รู้จักนักเรียนที่จะสอน
- 2.3 รู้จักสภาพแวดล้อมทางบ้านของนักเรียน
- 2.4 มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมเอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน
- 2.5 สุขภาพอนามัยสมบูรณ์
- 2.6 บุคลิกภาพเหมาะสม
- 2.7 ความพร้อมที่จะเรียนรู้ของนักเรียน

2.8 มีเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ พร้อม

3. มีวิสัยทัศน์ หมายถึง ครูจะต้องเป็นผู้มองการณ์ไกลโดยใช้สติปัญญา ซึ่งจะช่วยให้ครูพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

4. เจนจัดฝึกฝนศิษย์ หมายถึง ครูจะต้องมีความยินดีพอใจที่จะอบรมสั่งสอนศิษย์มีความอดทนที่จะพร่ำสอนให้ศิษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ เป็นผู้ที่มีจิตใจสูง มีคุณธรรมรู้จักผิดชอบชั่วดี มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป และต้องพยายามสร้างแต่ความดีให้กับตนเองและผู้อื่นอยู่เสมอ

5. ดวงจิตใฝ่คุณธรรม หมายถึง ดวงจิตของผู้ที่เป็นครูนั้นต้องใฝ่คุณความดีต่าง ๆ เพื่อเป็นแบบอย่างและแสดงให้เห็นให้ศิษย์และบุคคลทั่วไปได้เห็นว่าผู้เป็นครูนั้นเป็นคนดีมีคุณธรรม สมควรได้รับการยกย่องให้เป็นปูชนียบุคคล

6. งามเลิศล้ำด้วยจรรยา หมายถึง ครูดีจะต้องงามด้วยความประพฤติหรืองามด้วยกิจกรรมารยาทของความเป็นครู ได้แก่ จรรยา มารยาทแบบไทย และจรรยาวิชาชีพ

7. มีศรัทธาความเป็นครู หมายถึง ครูเห็นความสำคัญของวิชาชีพครู โดยรักษาชื่อเสียงของวิชาชีพครูอยู่เสมอ สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรวิชาชีพครู เข้าร่วมกิจกรรมวิชาชีพครูเสมอ ร่วมมือและส่งเสริมให้มีการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การงาน รักษาความสามัคคีช่วยเหลือกิจการงานของเพื่อนร่วมวิชาชีพเดียวกัน ปกป้องเกียรติและศักดิ์ของความเป็นครู รักและเมตตาต่อศิษย์ รักในการสอนสอนเด็กด้วยความสนุกสนาน และไม่ชวนชวายหางานอื่นทำทำร้ายได้น้อยก็ตาม

8. ดำรงอยู่ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา หมายถึง ครูต้องมีวินัยและปฏิบัติตามกฎกติกาในการอยู่ร่วมกัน ประพฤติชอบด้วยกายและวาจา มีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ กตัญญู กตเวทิตะ มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีความอดทน มีความเพียรพยายาม มีสติ มีสมาธิ มีความเข้มแข็งเบิกบานผ่องใส มีความรอบรู้ สามารถพิจารณาวินิจฉัยและคิดการต่างๆ ได้อย่างถูกต้องชัดเจน สามารถเชื่อมโยงความรู้ในสิ่งทั้งหลายมาใช้แก้ปัญหาและทำการสร้างสรรค์จัดดำเนินการต่างๆ ได้

วิล ได้ตั้งจิตสมคิด (2538) ได้กล่าวถึงลักษณะของครูที่พึงประสงค์ ควรมีคุณสมบัติที่สำคัญ สรุปได้เป็น 3 ด้านใหญ่ๆ คือ

1. มีความรู้ดี ได้แก่ ความรู้ในวิชาการทั่วไป ความรู้ในเนื้อหาที่จะสอน ความรู้ในวิชาครู ความรู้ในหน้าที่และงานครูทุกประการ

2. ทักษะในการสอน และการปฏิบัติงานครู ซึ่งจำแนกออกเป็นทักษะที่สำคัญและจำเป็นหลายประการ เช่น อธิบายเก่ง สอนสนุก ใช้สื่อหรืออุปกรณ์เสมอ จัดกิจกรรมสร้างบรรยากาศได้น่าเรียน ไร้พฤติกรรม ตลอดจนถึงแนะแนวทางในการศึกษาจนนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง โดยใช้นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีที่ทันสมัย เป็นต้น สรุปคุณลักษณะครูที่ดีด้านทักษะได้ว่า สอนดี นิเทศได้ ให้บริการสังคมอุดมวิชา เก่งงานวิจัยนำไปสู่ชีวิตที่ดี และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

3. คุณธรรมนิยม ได้แก่ คุณธรรมของครู จริยธรรม และคตินิยมในความเป็นครูซึ่งมีรายละเอียด เช่น ภาคภูมิใจที่เป็นครู มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู รักการสอน พอใจที่ได้ทำประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตของศิษย์ ช่วยพัฒนาคนและสังคม ตลอดจนมีวิถียุทธศาสตร์แห่งความเป็นครู

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2545) ได้สรุปคุณลักษณะที่ดีของครูไว้ 3 ด้าน ดังนี้

1. ภูมิรู้ ลักษณะของครูที่ดีในด้านนี้ ได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถทางด้านวิชาการที่จะสอน ตลอดจนการเป็นผู้มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เป็นต้น ภูมิรู้ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครู ได้แก่ การสอนดีและปกครองดี สามารถอธิบายได้รวบรัดชัดเจน สอนสนุก ทำเรื่องที่ยากให้เข้าใจได้ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย เป็นต้น

2. ภูมิธรรม ลักษณะของครูที่ดีในด้านนี้ ได้แก่ การประพฤติดี เว้นจากอบายมุขทั้งปวง กระทำแต่สิ่งที่ดีที่สุจริต ทั้งกาย วาจา และใจ นอกจากนี้ครูต้องมีจรรยาบรรณและคุณธรรมสูง ชื่อสัตย์ เสียสละ มีเมตตากรุณา ยุติธรรม และมานะอดทน เป็นต้น

3. ภูมิฐาน ลักษณะที่ดีของครูด้านนี้ ได้แก่ บุคลิกภาพดี รูปร่างท่าทางดี แต่งกายสะอาด เรียบร้อย พูดจาไพเราะนุ่มนวล น้ำเสียงชัดเจน มีลักษณะเป็นผู้นำ เป็นต้น นอกจากนี้ครูยังต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ มีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น

สุชาญ โภคิน (2545 : 22-26) ได้กล่าวถึงการปรับตัวของครูในยุคไฮเทค ว่าครูเป็นผู้สั่งสอนวิชาความรู้ต้องปรับตัวโดยการพัฒนาตนเอง ให้มีทักษะใน 5 ประการเป็นพื้นฐาน ดังนี้

1. ทักษะทางด้านแนวคิด คือ ครูต้องมีความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์ในการคิดหาวิธีการสอนใหม่ๆ เพื่อให้ลูกศิษย์มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำไปปฏิบัติให้ได้ถูกต้อง

2. ทักษะในการปฏิบัติงาน คือ ต้องเป็นผู้สอนเป็น การวางแผนการสอน การใช้เทคนิคการสอนแบบต่างๆ ตลอดจนการประเมินผล

3. ทักษะในด้านการจัดการ คือ ครูต้องพัฒนาความรู้และทักษะในการจัดการอยู่ตลอดเวลา 4 ประการ คือ

3.1 การวางแผน หมายถึง การวางแผนงานที่ดี

3.2 การจัดรูปร่าง หมายถึง การจัดรูปแบบของการทำงานที่เหมาะสม การเตรียมงาน และการรู้จักเป็นผู้ร่วมทีมที่ดีด้วย

3.3 การอำนวยความสะดวก หมายถึง การมอบหมายงาน

3.4 การควบคุม หมายถึง ควบคุมอารมณ์ พฤติกรรม โดยยึดหลักการ เหตุผล และความถูกต้องมากกว่าถูกใจ

4. ทักษะในด้านเกี่ยวกับมนุษย์ คือ ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ มีความเกี่ยวข้องกับผูกพันกัน สม่่าเสมอถึงผู้บริการ ผู้ปกครองนักเรียนและเพื่อนร่วมงาน

5. ทักษะในด้านการสื่อข้อความ คือ ประกอบด้วยการพูด การฟัง การอ่าน การแสดง กิริยาท่าทาง การแสดงออกของสีหน้าและแววตา มารยาทความประพฤติต่างๆ ต้องเป็นนักสื่อข้อความที่ดี สร้างความเข้าใจที่ดีและถูกต้องให้เกิดขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2545: 64 - 65) ครูที่มีคุณภาพตามแผนการศึกษาแห่งชาติเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง และมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สังคมสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน มีคุณลักษณะดังนี้

1. สามารถจัดทำ และปรับปรุงหลักสูตร ให้มีสาระสอดคล้องกับการดำรงชีวิตในสังคม เศรษฐกิจ ฐานความรู้ การแข่งขันในสังคมโลก สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น

2. สามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เลือกเรียนในสิ่งที่สอดคล้องกับ ความสนใจ ความถนัด สามารถแสวงหาความรู้ และฝึกการปฏิบัติในสภาพที่เป็นจริง

รู้จักคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง เกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน

3. สามารถส่งเสริมและช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ
4. สามารถทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำ สนับสนุน อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน
5. สามารถใช้สื่อ และแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
6. สามารถประเมินผลการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาให้สามารถสร้างคนที่พร้อมด้วยความรู้คู่คุณธรรม
7. สามารถจัดระบบประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพความเป็นจริงทั้งด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และด้านวิชาการที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทั้งในระดับบุคคล และห้องเรียน
8. สามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานควบคู่กับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ปลูกฝัง และเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการช่วยเหลือเกื้อกูล พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และระบบวิถีชีวิตไทยที่ดีงามแก่ผู้เรียน
9. สามารถถ่ายทอดศาสนธรรม และศีลธรรมแก่ผู้เรียนได้
10. สามารถเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างสมานฉันท์ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน และกลมกลืนกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข และยั่งยืน
11. สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แบบวิทยาศาสตร์ ที่เหมาะสมกับระดับการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่ใช้เหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ และเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยตนเอง
12. สามารถสร้างสรรค์ ประยุกต์ และเผยแพร่ความรู้ และการเรียนรู้ เพื่อเป็นการสร้างสังคม เศรษฐกิจฐานความรู้
13. สามารถระดมทรัพยากร และทุนการศึกษาจากทุกส่วนของสังคม มาใช้ในการจัดการศึกษา

14. สามารถจัดการศึกษาในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกของผู้เรียนที่มีความต้องการ และความจำเป็นในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

15. สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ และได้มาตรฐานการศึกษาที่กำหนด

16. ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ และความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

17. มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู

18. มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตามกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา

19. สามารถพัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการเนื้อหา และวิธีการอย่างเหมาะสม โดยนำความรู้ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับโลกมาใช้

20. มีการใช้สื่อ และริเริ่มสร้างสื่อจากภูมิปัญญาในท้องถิ่น

21. สามารถเลือกสรร และใช้สื่อหรือเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนและสังคมไทย

22. สามารถจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสมบูรณ์ทั้งในด้านความถูกต้อง และความเหมาะสมของเนื้อหาสาระที่สอน วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมและผลการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตร และวิธีการสอนให้ทันสมัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

23. สามารถจัดการเรียนรู้ ส่งเสริม และสนับสนุนวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้แก่ผู้เรียน

24. ดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน

25. เป็นผู้นำทางความคิด คุณธรรม และจริยธรรมของคนในสังคม

26. สามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และใช้การเรียนการสอนเป็นฐานของการทำวิจัย

27. พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

สภาพร ปิ่นเจริญ (2545) ได้กล่าวถึงครูที่มีคุณภาพว่าต้องมีคุณลักษณะดังนี้

1. ต้องมีจิตสำนึกในการยอมอุทิศตนเองเพื่อการเข้าถึงลูกศิษย์หรือผู้เรียนอย่างแท้จริง

2. เป็นคนช่างสังเกต

3. เป็นคนอดทน

4. รู้จักตนเองและรู้จักลูกศิษย์
5. มีความรักความเมตตา
6. มีความยืดหยุ่น
7. มีเหตุผล
8. มีการเตรียมการสอน ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ และแสวงหาวิธีการสอน

ใหม่ๆ เพื่อจูงใจให้ลูกศิษย์ได้เรียนรู้

9. รู้จักจูงใจลูกศิษย์ให้เดินไปในทิศทางที่เหมาะสม
10. ชอบการเปลี่ยนแปลง
11. ชอบสอน สนุกสนานไปกับการสอน
12. มีความยุติธรรมเชื่อถือได้
13. เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกศิษย์
14. พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในด้านองค์ความรู้และรูปแบบการสอน เพื่อตอบ

รับต่อสถานการณ์ของการศึกษายุคใหม่

15. ให้ความสำคัญกับลูกศิษย์มาเป็นอันดับแรก
16. เชื่อมั่นในตนเอง
17. มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ด้านประสบการณ์
18. ซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ
19. ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง

วิฒนชัย (2546) กล่าวว่าจากการที่ได้มีโอกาสรับใช้เบื้องพระยุคลบาทขององค์พระบาท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ และศึกษาจากกระแสพระราชดำริสในโอกาสต่างๆ พบว่าพระองค์มีหลักในการทรงงานซึ่งสามารถสรุปได้ 3 ประการ คือ หลักคิด หลักวิชา หลักปฏิบัติ หลักดังกล่าวนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับงานทุกประเภท รวมทั้งบทบาทหน้าที่ความเป็นครูซึ่งสามารถพิจารณา ได้ดังนี้

1. หลักคิด ในที่นี้หมายถึงครูจะต้องมีอุดมการณ์ มีสิ่งบันดาลใจ มีเป้าหมายที่ชัดเจนที่จะเป็นครูที่ดี ค้นหาวิธีต่างๆ ในการทำให้ลูกศิษย์เกิดการเรียนรู้ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ หลักคิดที่ว่าส่วนหนึ่งที่ครูต้องการประสบความสำเร็จในความเป็นครูควรปฏิบัติดังนี้

- 1.1 ยึดมั่นในอุดมการณ์ ที่จะเป็นครูที่ดี
- 1.2 รักเด็ก (ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน)

1.3 มีความสามารถในการนำวิชาที่ตนรับผิดชอบโดยตรงและวิชาอื่นๆ มาบูรณาการร่วมกันเพื่อจัดการเรียนการสอนให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามสภาพจริง

1.4 อุดหนุนไม่ยอมท้อถอย มีความสามารถในการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นทุกรูปแบบมาพัฒนาให้เป็นอุปกรณ์การเรียนรู้ โดยไม่คำนึงถึงปัญหาเรื่องงบประมาณ

1.5 มองโลกในแง่ดี มีความเชื่อว่าในทุกๆ ปัญหา มีทางออก

2. หลักวิชาการ หลักในเรื่องนี้มีความสำคัญซึ่งครูทุกคนไม่ควรที่จะมองข้ามไปเพราะเป็นสิ่งสนับสนุนเป็นพื้นฐาน ก่อนที่จะนำไปสู่หลักการข้อที่ 3 คือหลักปฏิบัติ

ไพศาล อรเอี่ยม (2546) ได้กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดีจะต้องมีคุณธรรมจริยธรรม ประจําใจ มีความเมตตา ปรารถนาดีต่อเด็ก พร้อมที่จะให้อภัย และให้ความช่วยเหลือเด็ก แต่งกายสะอาด เรียบร้อย สุภาพ ครูต้องรู้จักสำรวจและปรับปรุงตนเอง สนใจใฝ่รู้และศึกษาหาความรู้ต่างๆ รู้จักเพิ่มพูนวิทยฐานะของตนเอง มีความกระตือรือร้น เป็นผู้รักการอ่าน สุขุม รอบคอบและมีเหตุผล รู้จักประหยัดต่ออ้อม ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ทำการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาการสอนให้สอดคล้องกับความสามารถและความสนใจของนักเรียน มนุษย์สัมพันธ์ดี เข้าใจชีวิต ชุมชน และนำพลังชุมชนมาเป็นประโยชน์กับการเรียนรู้ของเด็ก

โชคชัย ชยธวัช (2547) ได้กล่าวถึง หน้าที่ของครูมี 11 ประการ คือ

1. แนะนำดี
2. ให้เล่าเรียนดี
3. บอกลดละให้สิ้นเชิง ไม่ปกบังอำพราง
4. ยกย่องศิษย์ให้ปรากฏในเพื่อนฝูงและประชาชน
5. ทำการป้องกันในทิศทางทั้งหลาย
6. ตั้งจิตประกอบด้วยพรหมวิหารสี่
7. สอนดีและคุ้มครองดี
8. ฉลาดในการชี้แจงเหตุผล
9. ทัตให้ศิษย์มีนิสัยรักงาน
10. ตั้งใจวิจารณ์เหตุผลที่ปรากฏเฉพาะหน้า
11. ต้องอบรมใจให้มีกำลังจริง

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูดี ไว้ดังนี้

1. มีความรู้
2. มีมารยาท
3. มีความซื่อสัตย์
4. มีความสุจริต
5. มีน้ำใจดี
6. มีน้ำใจงาม
7. พุดจาไพเราะ สุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย และไม่แข็งกระด้าง
8. พุดแต่เพียงพอดี ไม่พุดปด
9. พุดแต่คำจริง ไม่พุดปด
10. พุดแต่คำที่สมานให้เกิดความสามัคคี ไม่พุดยุยงให้เขาแตกร้าวกัน
11. เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้าน
12. เป็นผู้ประหยัด ใช้จ่ายโดยพอดี ไม่ฟุ่มเฟือย
13. รู้จักรักษาเกียรติยศของตนเอง
14. ช่วยกันรักษาเกียรติยศของญาติและมิตรสหาย
15. ช่วยรักษาเกียรติยศของโรงเรียนและเพื่อนร่วมงาน
16. เป็นผู้รักความสงบ
17. เป็นผู้สร้างตนเองให้เป็นหลักฐานโดยชอบ
18. รู้จักปกครองตนเอง
19. รู้จักปกครองผู้อื่นโดยชอบธรรม
20. ตั้งมั่นในความยุติธรรม
21. ไม่ดูหมิ่นและเหยียดหยามผู้อื่น
22. ไม่ประทุษร้ายต่อญาติและมิตรสหาย
23. เป็นผู้มีความกตัญญูทวดทืออย่างมั่น
24. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติตนและประเทศอื่นที่อาศัยอยู่

25. เป็นผู้นับถือศาสนาและยึดมั่นปฏิบัติตนตามคำสอนในศาสนาที่ตนนับถืออย่างเคร่งครัด

26. นำความรู้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ครบถ้วนถูกต้อง

27. ไม่ลืมหืมตา

28. ไม่ขายตัวแก่ผู้ประพฤติมิชอบ

29. มีความคงที่

30. ไม่ใฝ่ต่ำ ไม่ยกย่องทรชนที่เข้ามาประจบประแจง

สาโรช บัวศรี (2552) ได้กำหนดมาตรฐานต่างๆ ที่ครูควรปฏิบัติ 5 ประการ ดังนี้

1. เกี่ยวกับการสอน ครูต้องใช้

1.1 หลักจิตวิทยาแห่งการเรียนรู้

1.2 หลักการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของเด็ก

1.3 การวางแผนสำหรับการสอนอย่างละเอียด

1.4 วิธีการสอนแบบต่างๆ อย่างเหมาะสม

1.5 วิธีการวัดผลอย่างเหมาะสม

1.6 ใช้แบบทดสอบต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอน

1.7 การปกครองชั้นและบริหารงานของชั้นเรียนได้อย่างราบรื่น ตลอดปฏิบัติงาน

รูปการต่างๆ ของโรงเรียนได้ตามสมควร

2. หลักการที่อบรม การแนะนำ และการปกครองตนของนักเรียน ครูต้องใช้

2.1 หลักการที่ว่า ถ้านักเรียนสร้างคุณธรรมไว้ประจำตัวได้แล้วก็ยอมปกครอง

ตนเองได้

2.2 วิธีแนะนำและอบรม การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับบิดามารดาและผู้ปกครอง

เพื่อสนับสนุนการอบรม

3. เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ครูต้อง

3.1 เข้าใจความสำคัญของกิจกรรมในหลักสูตรหรือกิจกรรมร่วมหลักสูตรในการ

เรียนการสอนที่เหมาะสม

3.2 รับหน้าที่ส่งเสริมให้มีกิจกรรมเหล่านั้นอย่างเต็มใจ

3.3 รักษาสัมพันธ์ภาพอันดีกับผู้ร่วมงานทั้งปวง

4. เกี่ยวกับการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีและร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดีและถูกต้อง

4.1 วางตนให้สมกับเป็นครูโดยยึดจรรยาบรรณของครู

4.2 ช่วยเหลือปรับปรุงชุมชนตามที่เหมาะสม

4.3 บำเพ็ญตนให้ถือประโยชน์แก่ชุมชนอย่างเหมาะสม

5. เกี่ยวกับการเป็นครูชั้นวิชาชีพ ครูต้อง

5.1 เพิ่มพูนความรู้ให้แก่อาชีพครูโดยการเขียน การพูด และการค้นคว้าในด้าน

วิชาการ

5.2 เป็นสมาชิกที่ดีของสมาคม ทางวิชาการ

5.3 ยึดถือขนบธรรมเนียมของผู้เป็นครูอย่างเคร่งครัด

5.4 ส่งเสริมตนเองให้ทำงานในวิชาศึกษาศาสตร์อยู่เสมอ

5.5 ช่วยเหลือแนะนำผู้ที่เข้ามาเป็นครูใหม่ๆ และดูแลแนะนำผู้ที่มาฝึกสอนใน

โรงเรียนของตนเอง

สรุปคุณลักษณะของครูที่ดี ต้องเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจแม่นยำในเนื้อหาวิชาที่สอน สามารถใช้ศิลปวิทยาการหลายๆ ด้าน มีเทคนิควิธีสอนที่ดี สอนสนุก ชัดเจน ใช้สื่อเทคโนโลยีในการสอนที่ทันสมัย ปรับการเรียนการสอนได้ตามความเหมาะสม เป็นผู้มีอารมณ์ขัน เปิดเผย รู้จักยืดหยุ่น ผ่อนปรน เชื่อมมั่นในตนเอง ขยัน อดทน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับอาชีพ ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม รักและศรัทธาต่ออาชีพ มุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง ผู้เรียนวิธีการเรียนการสอน และเพื่อนร่วมอาชีพ รวมถึงชุมชน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของครูที่ดี จากภายในประเทศและต่างประเทศ สามารถสังเคราะห์ห้วงค์ประกอบหลักคุณลักษณะความเป็นครูที่ดี ตามความหมาย บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ จากนิยาม หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เพื่อกำหนดองค์ประกอบหลักของคุณลักษณะของครูที่ดี 15 ด้าน คือ ด้านความรู้ ความสามารถ ด้านการสอน ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความมีเหตุผล ด้านความรับผิดชอบ ด้านความใจกว้าง ด้านความอดทน ด้านความ

เชื่อมั่นในตนเอง ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านการเสียสละ ด้านสุขภาพกายและจิตใจ ด้านการมีวิสัยทัศน์
ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านบุคลิกภาพ และด้านการพัฒนาตนเอง

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

4.1 ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน หรือแหล่งวิทยาการในชุมชน ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Community Resources ในภาษาไทยได้มีผู้ใช้คำอื่นที่แตกต่างกันออกไปหลายคำ เช่น แหล่งความรู้ ท้องถิ่น แหล่งความรู้ชุมชน แหล่งวิชาชุมชน แหล่งทรัพยากรในชุมชน แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น แหล่งวิทยาการในท้องถิ่น แหล่งวิทยาการศึกษานอกโรงเรียน เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันทั้งสิ้น ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยขอใช้คำว่า “แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน” ซึ่งนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

นฤมล ตันธสุเรศรัจ (2533) ให้ความหมายแหล่งวิทยาการในชุมชนว่า หมายถึง ศูนย์รวมหรือบ่อเกิดของความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมีความสำคัญในการเป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิต

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2533: 6) ให้ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน สรุปได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง สิ่งหนึ่งสิ่งใดทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตเกิดขึ้นตามธรรมชาติ มนุษย์สร้างขึ้น หรือตัวของมนุษย์เอง ซึ่งเป็นบ่อเกิด เป็นศูนย์รวม เป็นสื่อกลางและเป็นประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

พวงรัตน์ วิทย์ตมาภรณ์ (2541) อ้างอิงมาจาก ภาสินี เปี่ยมพงษ์สานต์, 2536) แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง แหล่งที่จะคนคว้านำความรู้ ประสบการณ์ แนวคิด ค่านิยม ข้อสรุป ฯลฯ จากแหล่งนั้นๆ มาเป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน

ณรงค์ ก่องแก้ว (2541 : 1) แหล่งวิทยาการท้องถิ่น หมายถึง ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรทางสังคมที่จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับท้องถิ่น

Nichols (1971 : 341-347) แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง แหล่งวิทยาการในชุมชน แหล่งความรู้ในชุมชน หรือแหล่งทรัพยากรในชุมชน ซึ่งแหล่งชุมชนนี้จะประกอบไปด้วยบุคลากรในชุมชน สถานที่ วัสดุในชุมชน ซึ่งจะนำมาจัดในการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดผลสำเร็จมากที่สุด Good (1973) แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง สถาบันหรือองค์กรต่างๆ บุคคลที่มีความสามารถในท้องถิ่น วัสดุต่างๆ และอำนาจทั้งหลายที่มีอิทธิพลต่อนักเรียนโดยตรง หรือโดยอ้อม

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชน คือทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทางการศึกษา ทั้งด้านสถานที่ บุคลากร และวัสดุในชุมชน ซึ่งครูและนักเรียนนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนได้ เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เช่น

โบราณสถาน โบราณวัตถุ โรงงานอุตสาหกรรม แม่น้ำ ภูเขา กลุ่มคน องค์กร และสถาบันต่างๆ เป็นต้น

The Encyclopedia of Education (1971 : 346-347) ให้ความหมายของแหล่งวิทยาการชุมชน หมายถึง สถานที่ วัสดุ สิ่งของ สถาบัน บุคคลและกิจกรรมต่างๆ ที่ใช้จัดการเรียนการสอนให้นักเรียน เพื่อที่จะนำไปสู่ความเป็นพลเมืองดี ซึ่งการใช้แหล่งวิทยาการเหล่านี้จะทำให้เกิดผลดีแก่ครู นักเรียน

จากความหมายข้างต้นพอสรุปได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตในชุมชนที่อยู่นอกโรงเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางการศึกษาและเกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ อาจแยกออกได้เป็น 3 ประเภท คือหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน สภาพธรรมชาติและแหล่งวิทยาการที่เป็นตัวบุคคลที่ไม่เกินความสามารถที่ทางโรงเรียนจะนำมาใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในทางการศึกษา

4.2 ประเภทของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

นักการศึกษาได้จำแนกประเภทของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน หรือแหล่งวิทยาการชุมชน ออกเป็นหลายประเภทดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2533 : 11) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกประเภทของทรัพยากรที่นับเป็นแหล่งวิทยาการชุมชนออกเป็น 2 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. แหล่งกำเนิดจากธรรมชาติ แบ่งเป็น

1.1 ทรัพยากรหมุนเวียน ได้แก่ ทรัพยากรที่ เมื่อถูกนำไปใช้ประโยชน์แล้วสามารถมีขึ้นได้อีกตามระบบนิเวศวิทยา โดยธรรมชาติเองหรือมนุษย์ช่วยสร้างเสริม เช่น ดิน น้ำ สัตว์ป่า ป่าไม้ ฯลฯ ทรัพยากรสูญสิ้น ได้แก่ ทรัพยากรที่ถูกใช้แล้วหมดสิ้นไป เช่น แร่ธาตุ หินน้ำมัน ฯลฯ

2. แหล่งกำเนิดจากสังคม แบ่งเป็น

2.1 ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เป็นต้น

2.2 ทรัพยากรชุมชน ได้แก่ องค์กรที่ให้บริการด้านสาธารณสุข ปลอดภัย สาธารณูปการ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การศึกษา บุคลากร สถานที่ และการให้บริการ เป็นต้น

สกุล จันดี (2550) ได้แบ่งประเภทของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน แบ่งออกเป็น 5 ประเภทดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลและองค์กรในชุมชน หมายถึง บุคคล คณะบุคคลหรือตัวแทนขององค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ในชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้านที่สามารถถ่ายทอดความรู้ แนวคิด หลักการ และวิธีการปฏิบัติ ให้นักเรียนได้เช่น ตัวแทนด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม ตัวแทนรัฐบาลหรือหัวหน้าส่วนราชการ คณะกรรมการที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาองค์กรต่างๆ ผู้ชำนาญพิเศษหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ปราชญ์ชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น พระภิกษุสงฆ์หรือผู้นำศาสนาต่างๆ ผู้นำชุมชน คณะบุคคลจากสถาบันต่างๆ เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง ทรัพยากรหรือสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรแร่ธาตุ ทรัพยากรสัตว์ เชื้อน อ่างเก็บน้ำ ฝายชลประทาน ลำคลอง อุทยานแห่งชาติศูนย์อนุรักษ์และคุ้มครองสัตว์ป่า เป็นต้น

3. แหล่งเรียนรู้ประเภทอาคาร สถานที่ และสิ่งก่อสร้าง หมายถึง อาคาร สถานที่ หรือสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัด พิพิธภัณฑสถาน พระพุทธรูป โบสถ์ วิหาร ศูนย์ราชการ โรงพยาบาล สถาบันการศึกษา โรงงานอุตสาหกรรม ตลาดอนุสาวรีย์ ศาลหลักเมือง เรือนจำ สถานีตำรวจ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์พัฒนาวิชาการเกษตร โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

4. แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อวัฒนธรรม และเทคโนโลยี หมายถึง แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นที่เป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ สื่อการเรียนรู้ต่างๆ ที่เป็นนวัตกรรม หรือเทคโนโลยี ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ห้องสมุดประชาชน เครื่องอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ระบบเครื่องยนต์ต่างๆ เคมีภัณฑ์ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ เทคโนโลยีสารสนเทศ การสอนทางไกลผ่านดาวเทียม คอมพิวเตอร์ ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ วิทยุ โทรทัศน์ ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

5. แหล่งเรียนรู้ประเภทศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี หมายถึง แหล่งการเรียนรู้ทางสังคมที่แสดงถึงความเป็นอยู่ ความเชื่อ วิถีชีวิตที่สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต เช่น ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ดนตรีพื้นเมือง การแสดงพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน กิจกรรมชุมชน

เอนก ยารังสี (2537: 14 ; อ้างอิงมาจากवासना ซาวหา, 2525) ได้แบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนไว้ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นพิเศษในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และสามารถให้ความรู้แก่ผู้อื่นได้

2. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ อาจเป็นสถานที่ที่มีขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก ทะเล หรือสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ โรงเรียน โรงงาน สวนสัตว์ ซึ่งสามารถหาความรู้ได้จากสถานที่เหล่านั้น

3. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการเรียนการสอน แล้วสามารถให้การเรียนรู้ดีขึ้น มีความหมายขึ้น

4. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นกิจกรรม เช่น การละเล่นพื้นเมือง พิธีหรือประเพณีต่างๆ ในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้กล่าวอีกว่า แหล่งเรียนรู้ดังกล่าวนี้ถ้าจำแนกตามลักษณะการใช้จะแบ่งได้ 3 ชนิด ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน หมายถึง สิ่งต่างๆ ซึ่งอาจเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม ที่อยู่ในบริเวณโรงเรียนนั้น เช่น ต้นไม้ แมลง บุคคลภายในโรงเรียน เป็นต้น

2. บุคคลที่โรงเรียนเชิญมาเป็นวิทยากร อาจเป็นเจ้าหน้าที่ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยตรง และสามารถให้ความรู้แก่นักเรียนและครูได้ หรืออาจจะเป็นบุคคลในอาชีพต่างๆ เช่น ชาวนา ชาวสวน ชาวประมง ช่างไม้ เป็นต้น

3. แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ หมายถึง สถานที่ต่างๆ ภายในชุมชนที่ไม่ห่างไกลจากโรงเรียนมากนัก

สุทิน เนียมพลับ (เอนก ยารังสี, 2537 : 15 ; อ้างอิงมาจากสุทิน เนียมพลับ, 2522) แบ่งแหล่งเรียนรู้ในชุมชนออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญพิเศษ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถโดยเฉพาะ เช่น ช่างแกะสลัก ช่างเครื่องยนต์ ช่างปั้น นักปกครอง ข้าราชการ ต่างๆ

2. แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ ภูเขา พืช สัตว์ป่า ลักษณะดิน หิน แร่ที่มีค่าในท้องถิ่น แม่น้ำ น้ำตก

3. แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีท้องถิ่น เชื้อชาติ เผ่าชน ต่างๆ

4. แหล่งเรียนรู้ทางสังคม ได้แก่ สมาคม สโมสร สมาคมเทศบาล โรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ

วิชัย ราษฎร์ศิริ (เอนก ยารังสี, 2537 : 15 ; อ้างอิงมาจาก วิชัย ราษฎร์ศิริ, 2524) แหล่งเรียนรู้ในชุมชนจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล ในแต่ละท้องถิ่นมักจะประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความถนัดพิเศษในวิชาการต่างๆ เช่น การอาชีพ ศาสนา วัฒนธรรม การปกครอง การสาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 วิทยากรท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ที่มีถิ่นฐานบ้านเรือนและประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นนั้น เช่น ข้าราชการ พ่อค้า ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ พระสงฆ์ เป็นต้น

1.2 วิทยากรผู้มาเยี่ยม ได้แก่ บุคคลในท้องถิ่นอื่นที่มาเยี่ยม หรือ เป็นแขกของชุมชนเป็นครั้งคราว ครูควรพิจารณาเชิญบุคคลเหล่านั้นมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียน เช่น ศึกษานิเทศก์ พัฒนาการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ฯลฯ

2. แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งครูสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน โดยทำให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ถูกต้องและซาบซึ้งในคุณค่าเหล่านั้น เช่น แม่น้ำ ลำคลอง อ่าว ทะเล ป่าไม้ ภูเขา ดิน หินแร่ พืช สัตว์ในท้องถิ่น

3. แหล่งเรียนรู้ทางสังคม หมายถึง สิ่งใดๆ ที่สังคมสร้างขึ้นใช้ อย่างที่ทุกประเทศกระทำกัน เช่น เพื่อความรู้ ความเข้าใจและความเพลิดเพลิน ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและการอบรม ซึ่งได้แก่

- 3.1 ห้องสมุดประชาชน
- 3.2 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- 3.3 วัด โบสถ์ และสุเหร่า
- 3.4 สมาคมต่างๆ
- 3.5 ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
- 3.6 สถานประกอบการต่างๆ

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (เอนก ยางรังสี, 2537 : 16 ; อ้างอิงมาจาก ปรีชา นิพนธ์พิทยา, 2525) ได้กล่าวถึง แหล่งความรู้ในชุมชนไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. แหล่งความรู้ทางบุคคล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญพิเศษที่มีความรู้ความสามารถ เช่น ช่างแกะสลัก ช่างเครื่องยนต์ ช่างปั้น ฯลฯ รวมทั้งผู้ปกครองนักเรียน ตำรวจ ข้าราชการ เป็นต้น

2. แหล่งความรู้ทางทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ภูเขา พืช สัตว์ป่า ลักษณะของดิน หิน แร่ สิ่งที่มีคุณค่าของชุมชนในท้องถิ่น เป็นต้น

3. แหล่งความรู้ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ประเพณีท้องถิ่น เช่น บุญบั้งไฟ การทำขวัญ แต่งงาน งานบวช เป็นต้น

4. แหล่งความรู้ทางสังคม ได้แก่ การดำเนินชีวิตของชุมชน อาชีพต่างๆ เช่น พ่อค้า ชาวนา ช่างตัดผม ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า การศึกษานอกสถานที่ในแหล่งต่างๆ เช่น โรงงานต่างๆ สถานที่ราชการ สารานุกรมการศึกษา (Encyclopedia of Education: 1971) ได้แบ่งประเภทแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ดังนี้

1. ผู้ชำนาญพิเศษ (Specialists) ผู้ที่มีความชำนาญด้านต่างๆ เช่น ดนตรี จิตรกร นักกีฬาอาชีพ พ่อค้า นักธุรกิจ นายธนาคาร ฯลฯ

2. พ่อแม่ผู้ปกครองของนักเรียน (Parents of Student) ซึ่งเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญที่สุด

3. ตัวแทนขององค์กรต่างๆ (Agency Representatives) ได้แก่ บุคคลที่เป็นตัวแทนของสังคม เทศบาล และองค์กรเกี่ยวกับวัฒนธรรมทั้งพวกพนักงาน คณะกรรมการด้านธุรกิจต่างๆ และหน่วยงานอื่นๆ อีกมากมาย

4. ผู้แทนทางด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม (Business and Industrial Representatives) ได้แก่บุคคลหนึ่งที่ทำงานในโรงงานต่างๆ การขนส่ง เหมืองแร่ การเกษตร กิจการค้าต่างๆ การเงินและการประกันภัย

5. ผู้แทนของรัฐบาล (Government Representatives) ได้แก่บุคคลที่ได้รับเลือกตั้งหรือแต่งตั้งจากจังหวัด เช่น นายกเทศมนตรี คณะกรรมการของจังหวัด ตำรวจ พนักงาน

ดับเพลิง เจ้าหน้าที่อนามัย เป็นต้น รวมทั้งบุคคลที่อยู่ในระดับบริหารประเทศ เช่น สมาชิกวุฒิสภา ผู้แทนราษฎร

6. คณะกรรมการให้คำปรึกษาแก่ประชาชน (Citizen Advisory Committee) เช่น พวกที่ให้การแนะแนวในโรงเรียนและครู บุคคลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการบรรยายสาธิตหรือให้นักเรียนออกไปเยี่ยมเยือน เช่น ไปสังเกตในระหว่างการประชุมรัฐสภา เป็นต้น

7. ทรัพยากรทางธรรมชาติ (Natural Resources) ประกอบด้วย พืช สัตว์ป่า หิน ดิน แร่ น้ำและวัตถุทางธรรมชาติอื่นๆ

8. สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Resources) มนุษย์ได้สรุสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีคุณค่าทางการศึกษาและเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการสอนและการเรียนรู้ ได้แก่ อาคารสถานที่ เครื่องบิน ถนน รถไฟ รถยนต์ พิพิธภัณฑสถาน รูปปั้นและทรัพยากรที่ใช้ในโรงเรียน เช่น โต๊ะ กระดานดำ โทรทัศน์ ห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน และคอมพิวเตอร์

จากความหมายต่างๆ ที่นักการศึกษาได้ให้ไว้ข้างต้นพอสรุปได้ว่า ประเภทของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน แบ่งได้เป็นสามประเภทใหญ่ๆ อันได้แก่ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ สิ่งก่อสร้างที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรือเกิดขึ้นตามธรรมชาติทั่วไป และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นตัวบุคคลหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องหรือใกล้ชิดกับแหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่และธรรมชาติ

4.3 ประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

การใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนหรือแหล่งวิทยาการในท้องถิ่นประกอบการเรียนการสอนเป็นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมประสบการณ์ตรงให้กับนักเรียนและครูในอันที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก ดังมีนักการศึกษาได้ให้แนวคิดไว้หลายประการต่างๆ กันดังนี้

ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ และวิศนี ศิลตระกูล (2533 : 232-233) กล่าวถึงประโยชน์ของแหล่งวิทยาการท้องถิ่นมีประโยชน์หลายประการดังต่อไปนี้ คือ

1. เป็นแหล่งวิทยาการที่ชาวบ้านสามารถเพิ่มพูนความรู้ และประสบการณ์ของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลนั้น โอกาสที่จะได้รับความรู้หรือรับการฝึกอบรมเพิ่มเติมภายหลังจบจากโรงเรียนนั้นมีน้อย หรือไม่มีเลย ดังนั้นการมีแหล่งวิทยาการท้องถิ่นจึงเป็นประโยชน์โดยตรงของชาวบ้านที่ใฝ่หาความรู้หรือเพิ่มพูนทักษะในสาขาที่ตนสนใจ

2. การมีแหล่งวิทยาการท้องถิ่นช่วยให้เกิดการประหยัด ผู้คนในท้องถิ่นสามารถศึกษาหาความรู้โดยไม่ต้องเดินทางไปไกล จึงเสียค่าใช้จ่ายถูกกว่า หากเปรียบเทียบกับการศึกษาจากแหล่งบริการในเมือง นอกจากนี้ก็ประหยัดงบประมาณเพราะเอกชน หรือผู้ทรงคุณวุฒิอุทิศตน มาให้บริการ เช่นนี้ได้ช่วยแบ่งเบาภาระโดยไม่คิดค่าบริการ หรือคิดค่าบริการในราคาถูก

3. เป็นการเสริมสร้าง “สังคมแห่งการเรียนรู้” ช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นสนใจ ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ สามารถแก้ปัญหาได้สอดคล้องและทันต่อเหตุการณ์ มองการณ์ไกลพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนไปสู่สิ่งที่ดีกว่า

4. ส่งเสริมคุณธรรมการอยู่ร่วมกัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือกัน ใจกว้าง

5. ช่วยให้เกิดการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า อย่างมีประโยชน์ต่อผู้คนในท้องถิ่น

6. ช่วยให้ประชาชนสามารถใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยการศึกษาหาความรู้เพิ่มพูนทักษะ โดยการฝึกอบรมที่ตนสนใจ ซึ่งอาจนำไปสู่การเพิ่มรายได้ให้แก่ตนเองและครอบครัว

7. ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ของดีมีคุณค่าในชุมชน หรือฟื้นฟูวัฒนธรรมของท้องถิ่นขึ้นมาเป็นการสร้างความผูกพันต่อท้องถิ่น ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมนั้นๆ ต่อไป

8. เป็นการสร้างโอกาสให้ท้องถิ่นเกิดการพึ่งพาตนเองได้ รู้จักประสานประโยชน์ เพื่อดำเนินการแหล่งวิทยาการท้องถิ่น

นงราม เศรษฐพานิช (2536) กล่าวถึง ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาจากแหล่งวิทยาการในชุมชน สรุปได้ดังนี้ การนำวิทยาการในชุมชนมาถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนจะทำให้นักเรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ มองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพมากยิ่งขึ้น รู้จักโลกของอาชีพ มีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน อีกทั้งยังสามารถช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครูที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่สอนได้

ภพ เลหาทไพบูลย์ (2542) กล่าวถึง ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนและการศึกษานอกสถานที่ สรุปได้ดังนี้ การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนและการศึกษานอกสถานที่เป็นการเรียนรู้จากการได้ปฏิสัมพันธ์กับแหล่งวิทยาการชุมชนนั้นๆ จนเกิดการรับรู้ การคิด การกระทำซึ่งจะนำไปสู่การสรุปหรือการค้นพบความรู้ด้วยตัวเองเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้หลายด้าน ทั้งยังเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนและกระตุ้นความสนใจสิ่งใหม่ๆ การได้รับประสบการณ์ตรงมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและข้อมูลจริงซึ่งไม่อาจทดแทนโดยใช้สื่อการสอนอื่นๆ ทำให้นักเรียนเข้าใจสถานการณ์และทิศทางของปัญหาที่เรียนอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

จากที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ข้างต้นพอสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีประโยชน์ต่อชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา การพัฒนา และเทคโนโลยี และที่เห็นได้ชัดคือด้านการศึกษาของชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษา ไม่เฉพาะแต่บุคคลในชุมชนเท่านั้น ยังรวมถึงบุคคลทั่วไปที่ต้องการจะศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม โดยมีได้มีขอบเขตแค่ภายในบริเวณโรงเรียนเท่านั้น และยังเพิ่มประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้ศึกษา เกิดความสัมพันธ์อันดีกับคนในท้องถิ่นที่มีแหล่งเรียนรู้ ก่อให้เกิดประโยชน์กับการศึกษาเป็นอันมาก

4.4 ลักษณะวิธีการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

การใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนหรือแหล่งวิทยาการชุมชนได้มีนักการศึกษาหลายท่านแยกกล่าวไว้ ซึ่งมีทั้งส่วนที่เหมือนกัน และแตกต่างกันดังนี้

พรพจน์ ประเสริฐธิตพิงษ์ (2533) ได้กล่าวเกี่ยวกับการนำแหล่งวิทยาการชุมชนมาใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ทำได้ 2 วิธี คือ

1. นำแหล่งวิทยาการชุมชนมาใช้ในห้องเรียน เช่น การนำวัสดุอุปกรณ์บางอย่างในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอน เชิญวิทยากรมาบรรยาย เป็นต้น

2. การพานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ยังแหล่งวิทยาการที่อยู่นอกชุมชน ซึ่งโรงเรียนตั้งอยู่ เช่น ไปชมพิพิธภัณฑ์ โบราณวัตถุ สถานที่สำคัญๆ ทางประวัติศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2533 : 303-305) ได้กล่าวถึงการพานักเรียนไปศึกษาายังแหล่งวิทยาการชุมชน สามารถวางแผนการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนโดยกำหนดเป็น 4 ขั้นตอนสรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดจุดประสงค์ แหล่งการเรียนการสอนทางวิทยาศาสตร์นั้นมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการเลือกใช้แหล่งวิทยาการชุมชนด้านใดนั้น ต้องพิจารณาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ด้วย

2. การเตรียมตัวในการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ ครูควรมีการเตรียมตัว ดังนี้

2.1 เสนอเรื่องต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อขอความเห็นชอบ

2.2 ติดต่อขออนุญาตกับเจ้าหน้าที่สถานที่ที่จะพานักเรียนไปศึกษา

2.3 ครูควรเดินทางไปศึกษาายังแหล่งวิทยาการชุมชนก่อนที่จะพานักเรียนไปเพื่อสำรวจข้อมูลต่างๆ เช่น เส้นทางการเดินทาง แหล่งความรู้ ติดต่อเจ้าหน้าที่

2.4 ติดต่อยานพาหนะในการรับส่งนักเรียนโดยคำนึงถึงความปลอดภัยในการเดินทาง

2.5 ทำหนังสือชี้แจงผู้ปกครองและขออนุญาตผู้ปกครองในการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่

2.6 จัดประชุมวางแผนร่วมกันระหว่างครูและนักเรียนในการไปศึกษานอกสถานที่

2.7 จัดทำใบงานที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ในการศึกษา

2.8 การไปศึกษาบางแห่ง ครูอาจต้องเตรียมความพร้อมนักเรียนในการไปรับความรู้จากแหล่งนั้น

3.การดำเนินการ ก่อนการเดินทางต้องตรวจสอบความพร้อมของสมาชิก วัสดุ อุปกรณ์ การเดินทางในระหว่างการเดินทาง ควรดูแลการเดินทางให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เมื่อถึงสถานที่ ถ้ามีวิทยากรก็ควรแนะนำให้นักเรียนได้รู้จัก เมื่อเสร็จสิ้นการศึกษายังแหล่งความรู้นั้น ผู้แทนนักเรียนกล่าวขอบคุณ เดินทางกลับ ส่งหนังสือขอบคุณไปยังแหล่งวิทยาการชุมชน

4. การติดตามผล

4.1 นักเรียนแต่ละกลุ่มเสนอรายงานการไปศึกษาค้นคว้าจากแหล่ง
วิทยาการชุมชนที่ได้รับมอบหมายและศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสาร หลังรายงานแล้วนักเรียนทุกคน
ร่วมกันอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความสมบูรณ์ของสิ่งที่ได้ศึกษามา

4.2 นักเรียนทุกคนหรือทุกกลุ่มเขียนรายงานการเดินทางไปศึกษานอก
สถานที่ยังแหล่งวิทยาการชุมชน บอกรายละเอียดและข้อเสนอแนะที่ควรปรับปรุงในการเดินทางไป
ศึกษาครั้งนี้ และให้นักเรียนส่งใบงานที่ไปศึกษาด้วย

4.3 ครูประเมินผลจากการสังเกตพฤติกรรมในการแสวงหาความรู้ของนักเรียน
ณ แหล่งวิทยาการชุมชน การมีส่วนร่วมในบทบาทหน้าที่ต่างๆ

4.4 ครูสรุปประโยชน์และปัญหาการเดินทางไปศึกษานอกสถานที่จากการรายงาน
การเดินทางที่นักเรียนส่งโดยสรุปเพื่อใช้ในการปรับปรุงแก้ไขในการพานักเรียนไปศึกษาในครั้งต่อไป

ภพ เลหาไพบุลย์ (2542) กล่าวถึงวิธีการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนในการจัดการเรียนการ
สอน สรุปได้ดังนี้ การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนในการจัดการเรียนการสอนควรให้นักเรียนได้รับรู้
กระทำ ทดลองและสังเกต จากสถานการณ์จริงที่เกี่ยวกับสิ่งที่เรียน เช่น การศึกษานอกสถานที่ การ
ไปพบผู้ทำงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การศึกษาแหล่งสื่อในชุมชน การใช้แหล่งวิทยาการชุมชน
และการศึกษานอกสถานที่ที่จะเกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนได้ต้องดำเนินไปตามขั้นตอนอย่าง
ถูกต้องเหมาะสม ทั้งการวางแผน การเลือกสถานที่ที่ใช้ให้เหมาะสมกับเรื่องและวัตถุประสงค์ของการ
เรียน การกำหนดตารางเวลาในการศึกษาช่วงเวลาและประเด็นที่จะศึกษา การสรุปและการนำความรู้
ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

จากความหมายต่างๆที่นักการศึกษาได้ให้ไว้ข้างต้นพอสรุปได้ว่า การใช้แหล่งเรียนรู้ใน
ชุมชน ผู้ศึกษาต้องดูจุดประสงค์ของการศึกษาว่าต้องการศึกษาลักษณะใด เช่น ใช้ประกอบการเรียน
การสอนเพื่อให้เห็นตัวอย่างจริง การเพิ่มประสบการณ์ตรงให้กับนักเรียนโดยการศึกษานอกสถานที่
เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศในการเรียนการสอนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดของการเรียนรู้

จากการกล่าวถึงลักษณะวิธีการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ของนักการศึกษาหลายๆ
ท่านจึงพอสรุปถึงวิธีการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อศึกษาวิชาวิทยาศาสตร์ได้ เป็น 2 ประเภท
ใหญ่ๆ ดังนี้คือ

1. การนำแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเข้ามาใช้ภายในโรงเรียน หมายถึง การนำเอาสิ่ง
ที่อยู่ภายนอกโรงเรียน ซึ่งสามารถให้ความรู้ และใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ได้เป็น
อย่างดีเข้ามาใช้ในโรงเรียน อาจอยู่ในรูปของการยืม สื่อการสอน รวมถึงวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ และการ
เชิญวิทยากร

2. การนำนักเรียนออกไปใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง การนำนักเรียน

ออกไปศึกษาหาความรู้ภายนอกโรงเรียน ตามแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ หรือต่างชุมชนออกไป เช่น โรงงานอุตสาหกรรม วนอุทยาน ทะเล และสถานที่ราชการต่างๆ เป็นต้น อนึ่ง การนำนักเรียนออกไปใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนในลักษณะดังกล่าวก็คือการทัศนศึกษา เพื่อการศึกษา หรือการศึกษานอกสถานที่นั่นเอง

สำหรับในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการนำนักเรียนออกไปศึกษาแหล่งการเรียนรู้โดยตรง

4.5 ความสำคัญในการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน

แหล่งเรียนรู้ในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง เพราะการที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจสภาพท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ได้อย่างแท้จริง นั้น จะต้องใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นมาประกอบการสอน ซึ่งปัจจุบันต้องสอนให้กว้างเลยจากห้องเรียนไปสู่สังคมภายนอก เพราะสังคมภายนอกมีทรัพยากรพร้อมมูลที่จะให้คำตอบ ให้ประสบการณ์ตรงแก่ครูและนักเรียนได้เป็นอย่างดี

ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็คือ

1. ช่วยให้การเรียนและการสอนได้กลายมาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันทั้งผู้สอนและผู้เรียน เพราะผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนผ่านประสบการณ์ตรง หรือเรียนรู้จากแหล่งความรู้เบื้องต้น ไม่ใช่ครูเป็นผู้ถ่ายทอดแก่นักเรียนเพียงฝ่ายเดียว

2. ชุมชนเป็นแหล่งอำนวยโอกาสที่ดียิ่งต่อกิจกรรมทางสังคม และการพัฒนาทางสติปัญญา ทักษะและลักษณะนิสัยทางสังคม เช่น ได้ฝึกการคิด วิเคราะห์ วิจาร์ณ การสัมภาษณ์ การสังเกต ความรับผิดชอบ ความร่วมมือ ความเป็นผู้นำ กิริยามารยาท เป็นต้น

3. ช่วยให้โรงเรียนและชุมชนได้มีความใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น

4. เมื่อนักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนมากขึ้นก็จะทำให้เขาสนใจ และเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น ทำให้เขามีโอกาสพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่ดียิ่งขึ้น (พวงรัตน์ วิทย์ตมาภรณ์, 2541 : 19 ; อ้างอิงมาจาก ภาสินี เปี่ยมพงษ์สานต์, 2536)

กล่าวโดยสรุป แหล่งเรียนรู้ในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างมากเพราะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสภาพท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ได้อย่างแท้จริง เป็นการได้รับประสบการณ์ตรงอย่างแท้จริง ส่งผลให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์ตามที่ตั้งไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล

4.6 ประโยชน์จากการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการเรียนการสอน

การนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน จะช่วยให้นักเรียนและครุมีความรู้เกี่ยวกับชุมชน และสามารถนำความรู้จากโรงเรียนมาใช้กับชุมชนในชีวิตจริง อีกทั้งนำความรู้จากแหล่งชุมชนกลับมาศึกษาอย่างชั้นเรียน เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ในการเรียนการ

สอนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งยังทำให้บทเรียนน่าสนใจอีกด้วย เพราะเด็กได้มีส่วนร่วมกิจกรรมอย่างจริงจัง ประสบการณ์ในโรงเรียนจะกลายเป็นสิ่งที่มีความหมายยิ่งขึ้น เพราะประสบการณ์จริงนอกโรงเรียน และสถานการณ์ที่เป็นรูปธรรมจะวางพื้นฐานนำไปสู่การสร้างแนวคิดหลักในการเรียนรู้ของนักเรียน นักเรียนจะปรับตัวเป็นพลเมืองที่ดียิ่งขึ้น เมื่อรู้ว่าเขาได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับประสบการณ์เรียนรู้ที่มีความหมาย เช่น ถ้าเขาได้เข้าไปพัฒนาชุมชนให้สะอาด เขาก็จะรู้สึกไม่อยากทิ้งขยะมูลฝอยอยากให้ชุมชนสะอาดน่าอยู่ สิ่งเหล่านี้มีค่ามากกว่าการอ่านหรือการฟังคำสอนจากตำรา เพราะเขาได้ลงมือทำเองและเกิดความรู้สึกขึ้นเอง (พวงรัตน์ วิทย์ตมาภรณ์, 2541 : 19 ; อ้างอิงมาจาก ภาสินี เปี่ยมพงษ์สานต์, 2536)

จะเห็นได้ว่าการนำเอาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน จะช่วยพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นักเรียนได้เรียนรู้โดยการได้รับประสบการณ์ตรง ดังนั้น เพื่อให้การเรียนการสอนได้รับผลอย่างแท้จริงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โรงเรียนควรเน้นเรื่องการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาช่วยสนับสนุนการเรียนการสอน เพราะเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียน นักเรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และชุมชนของตนเองได้

4.7 การนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการเรียนการสอน

ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาได้กล่าวถึงแนวทางในการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการเรียนการสอนไว้ดังเช่น

กรมวิชาการ (2538) และวิโรจน์ สารรัตนะ (2541) (สุขใจ อ่อนฤชา, 2545 : 19 : อ้างอิงมาจาก กรมวิชาการ (2538) และวิโรจน์ สารรัตนะ (2541) ได้กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาชาวบ้านท้องถิ่นเข้าสู่ระบบโรงเรียนดังนี้

1. ครูจะต้องศึกษาชุมชน พร้อมทั้งเก็บข้อมูลจากชุมชน ทั้งจากการสังเกตและการสอบถามชาวบ้านผู้รู้ใน ท้องถิ่น ตลอดจนควรนำสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวผู้เรียนหรือสิ่งที่เป็นปัญหาของชุมชนมา กำหนดให้ในหลักสูตร เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน
2. ครูจะต้องศึกษา ศาสตร์ชาวบ้าน ปรากฏชาวบ้าน พร้อมทั้งศึกษาวิธีการดึงเอาสิ่งที่เป็น ศาสตร์สากลเข้าไปผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ครูควรหาโอกาสเพิ่มเติมความรู้และศึกษาวิธีการต่างๆ จากการไปเยี่ยมโรงเรียนอื่น เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองและพัฒนาโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น
4. ในการจัดการเรียนการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะครูควรดึงศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมเป็นวิทยากร ระดมบุคลากร คณะบุคคลที่เข้าใจในการศึกษา เช่น พระสงฆ์ องค์กรท้องถิ่น วิทยากรท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเท่าที่จะทำได้
5. ครูควรจัดให้มีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลายไม่ยึดแต่หนังสือเรียนเท่านั้น

สุดใจ อ่อนฤชา (2545 : 21 ; อ้างอิงมาจากกรมวิชาการ, 2539) ได้เสนอแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำไปสู่การเรียนการสอน ควรเป็นองค์ความรู้ และประสบการณ์ที่มีส่วนของคุณธรรม จริยธรรม สอดแทรกอยู่ด้วย และเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้แก่ผู้เรียนและสังคมอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. กระบวนการเรียนการสอนเป็นการผสมผสานระหว่างความรู้สากลกับความรู้ท้องถิ่น เน้นการศึกษา วิเคราะห์ ทำความเข้าใจวิธีคิดและแนวความคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ผู้เรียนได้คิดอย่างอิสระ คิดหลายด้านหลายมุม และสรุปเป็นความรู้และประสบการณ์ที่จะใช้ในการดำรงชีวิต

3. การจัดการเรียนการสอน อาจจะทำให้ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม โดยนำความรู้และประสบการณ์ของปราชญ์ท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรืออาจใช้ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนแทนครูผู้สอน และทำหน้าที่ประเมินผลด้วย ส่วนสถานที่เรียน อาจจะเป็นโรงเรียนหรือให้นักเรียนไปเรียนที่บ้านของปราชญ์ท้องถิ่น

จากแนวคิดและหลักการการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญได้เสนอไปแล้วข้างต้น สามารถสรุปได้ดังนี้

1. โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ งานและกิจกรรมให้ไปทำที่บ้าน ครูและปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ติดตามและประเมินผล

2. ชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ครูและนักเรียนไปศึกษาหาความรู้ในชุมชน

3. โรงเรียนและชุมชนเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้เข้าด้วยกัน

รัตนะ บัวสนธิ์ (สุดใจ อ่อนฤชา, 2545 : 17 ; อ้างอิงมาจาก รัตนะ บัวสนธิ์, 2539) ได้เสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

1. ครูเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเป็นตัวแทนของปราชญ์ชาวบ้าน ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้รับการกำหนดเป็นหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว

2. ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้งทำหน้าที่ประเมินผลการเรียนของนักเรียน โดยมีครูเป็นผู้ดูแลสนับสนุนอยู่นอกเท่านั้น ทั้งนี้ต้องพิจารณาเงื่อนไขความเหมาะสมในเรื่องของเวลาและความสะดวกของปราชญ์ชาวบ้านด้วย

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

5.1 ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นคำที่มีความหมายกว้างอีกทั้งยังใช้ในบริบทที่แตกต่างกันออกไป เช่น นักสังคมวิทยาใช้ในความหมายของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล นักรัฐศาสตร์ใช้ในการเข้าร่วมกับสถาบันทางการเมืองของประชาชน เป็นต้น โดยผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของคำว่ามีส่วนร่วม (Participation) ไว้ดังต่อไปนี้

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่า การพัฒนาตามหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือการพัฒนาชนบทโดยชาวชนบท ก็คือ กระบวนการพัฒนาชนบทที่ประชาชนชาวชนบทสามารถรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรของตนเองมีจุดประสงค์ที่จะแก้ปัญหาของชนบท ตั้งแต่ขั้นการศึกษาปัญหา การกำหนดโครงการ การลงมือปฏิบัติการประเมินผลและการสรุปบทเรียนด้วยตนเองของเขาเอง

โอวาท สุทธนารักษ์ (2540) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น การกำหนดความต้องการทางการศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความเป็นจริงและการติดตามประเมินผล

พินสุดา ศิริรังศรี และสมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (2541) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา หมายถึง การเข้ามามีสิทธิ และมีส่วนร่วมของประชาชนในการแสดงความคิดเห็น การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนความต้องการ หรือความมุ่งหวังในการพัฒนาการศึกษา เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบาย และการวางแผนการศึกษา ดำเนินกิจกรรมการจัดการศึกษาอบรม และการฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการของท้องถิ่นตามบทบาทหน้าที่

กู๊ดแมน (Goodman อ้างใน พงษ์ธร ธีญญูสิริ, 2543 : 37) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง

1. กระบวนการซึ่งมวลชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนต่างๆ ของกิจกรรมของส่วนร่วม
2. มวลชนที่เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน ตลอดจนทรัพยากรของตนต่อกิจกรรมนั้นๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การเกี่ยวข้องของกิจกรรมต่างๆ ของมวลชน ในกิจกรรมต่างๆ จะมี 2 ด้าน คือ

(1) ด้านความคิดหรือกำหนดนโยบาย ซึ่งแบ่งได้อีก 3 ระดับ คือ

- มวลชนเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร ข้อคิดเห็น
- มวลชนมีส่วนแบ่งในอำนาจตัดสินใจ
- มวลชนเป็นผู้กำหนดนโยบาย

(2) ด้านทำหรือด้านดำเนินการตามนโยบาย ซึ่งแบ่งได้อีก 3 ระดับ คือ

- ร่วมกำหนดเป้าหมายแผนงาน
- ร่วมดำเนินการในกระบวนการจัดการ
- ร่วมหนุนช่วยทรัพยากรการบริหาร

วันเพ็ญ อำนวย (2544) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางด้านการศึกษาไว้ว่า คือ การที่ประชาชนที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารโรงเรียนทั้งในเรื่องงบประมาณ บุคลากร และหลักสูตรการเรียนการสอน ได้มีส่วนร่วมกับโรงเรียนโดยการตัดสินใจ การสนับสนุน ช่วยเหลือ ร่วมมือ ให้การบริหารโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ หรืออาจสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนทางการศึกษานั้น เป็นการใช้ออกัสรวมกันของประชาชนโดยเฉพาะผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนร่วมกับบุคลากรในโรงเรียนทั้งที่เป็นผู้บริหารและครูสอนในการดำเนินการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนของตนเองในทุกๆ ด้านให้ปรากฏผลตามที่ได้วางแผนร่วมกัน

วารสารสื่อพลัง (2548) กล่าวถึงการมีส่วนร่วม คือ การที่องค์ประกอบ เช่น ครู ผู้เรียน ผู้บริหารการศึกษา ผู้นำชุมชน หรือสมาชิกชุมชน มาร่วมดำเนินการอย่างในอย่างหนึ่ง โดยในการดำเนินการนั้นมีลักษณะของกระบวนการ (Process) มีขั้นตอนที่มุ่งหมายให้เกิดการเรียนรู้ (Learning) และมีพลวัต (Dynamic) คือมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องมีการแก้ปัญหาการร่วมกัน กำหนดแผนงานใหม่ๆ เพื่อสร้างความยั่งยืนในความสัมพันธ์ของทุกฝ่ายที่เข้าร่วม ซึ่งมีความหลากหลายตามความเกี่ยวข้องของกิจกรรมที่จะทำ

วิชชุทศ บุญมา (2551) สรุปการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยเข้ามาร่วมด้วยเล็กน้อย ได้เข้าร่วมมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริง และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

จากความหมายของการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถประมวลความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่กลุ่มของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สถาบันการศึกษา ครู ผู้เรียน ชาวบ้าน เป็นต้น เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการ ทั้งทางรูปธรรม เช่น เวลา วัสดุ แรงงาน เงิน เป็นต้น และทางนามธรรม เช่น มโนธรรมสำนึกในความร่วมรับผิดชอบ เป็นต้น ตั้งแต่เริ่มต้นกิจกรรมหรือโครงการ ไปจนกระทั่งสิ้นสุดกิจกรรมหรือโครงการนั้น

5.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นที่คนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ และได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top - down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom-up) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของโอคเลย์ (Oakley, 1984 : 17) ที่ได้กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้เกี่ยวข้องกับอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient) ในกระบวนการพัฒนา โดยแนวคิดการมีส่วนร่วมนั้น รัฐเริ่มมีการนำมาใช้เนื่องจากความล้มเหลวของการพัฒนาประเทศในอดีตที่ไม่เป็นโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ ริเริ่มวางแผนหรือประเมินผล ทำให้ประชาชนเฉยเมยต่อโครงการต่างๆ (ภูมธรรม เวชชัชย, 2528) และไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทำให้ผลการพัฒนาที่ผ่านมาไม่ยั่งยืน (ประพนธ์ ปิยรัตน์, 2534)

ภิญโญ สาร (2546) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่น่าจะมีต่อโรงเรียนว่าในฐานะที่โรงเรียนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม และเป็นสังคมประชาธิปไตย โรงเรียนจึงควรเป็นของประชาชน จัดการเรียนการสอนโดยการเรียนรู้เห็นและความร่วมมือของประชาชนเพื่อประโยชน์ของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญเนื่องจากทำให้ประชาชนได้ทราบเกี่ยวกับกิจการต่างๆ ของโรงเรียน เป็นการสร้างความเชื่อถือความมั่นใจและความนิยมที่มีต่อโรงเรียนให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน นอกจากนี้ยังเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามาช่วยเหลือกิจการกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนทั้งในด้านการเงินพัสดุแรงงาน และกำลังใจส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจในความสำคัญของการศึกษาและให้ประชาชนให้ความสำคัญว่าเป็นหน้าที่ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยทุกคนต้องให้ความสนใจและมีส่วนร่วมดูแลการจัดการศึกษาของโรงเรียนซึ่งสอดคล้องกัน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และวิชญา ปาณบุญณัง (2546) ได้กล่าวถึง แนวทางการจัดการศึกษาให้ถูกต้องสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งได้กำหนดไว้ในเรื่องการพัฒนาคน การจัดการศึกษา รวมไปถึงการบริหารโรงเรียนและท้องถิ่น โดยจะออกมาในรูปพระราชบัญญัติการศึกษา การมีส่วนร่วมทั้งวางแผนดำเนินงานและรับผลในการรับผลและการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบในวงการศึกษา เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิพากษ์วิจารณ์ แม้จะมีคนที่วิพากษ์วิจารณ์น้อยเพราะเป็นเรื่องใหญ่ที่ประชาชนยังไม่พร้อมที่จะให้การวิพากษ์วิจารณ์ก็ตาม อย่างไรก็ตามก็ตีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในส่วนที่ดีและไม่ดีเป็นเรื่องสำคัญและเป็นประโยชน์เพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงต่อไป

อุณา นพคุณ (2547) ซึ่งได้เสนอว่า ประชาชนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาของชุมชน เพราะโรงเรียนไม่เพียงแต่มีหน้าที่รับผิดชอบสอนนักเรียนในโรงเรียนเท่านั้น ยังต้องรับผิดชอบต่อการสอนประชาชนในชุมชนด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการต่างๆ ของโรงเรียนจะทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันต่อโรงเรียน เกิดความรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นของประชาชนทำให้

โรงเรียนได้รับความร่วมมือจากชุมชนทั้งในด้านวัสดุ แรงงาน เวลา และปัญหาความเข้าใจผิดระหว่างโรงเรียนกับชุมชนก็จะลดลง

UNESCO (1999) กล่าวว่า ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ดังนี้ การวางแผนโดยการระบุปัญหาและความต้องการการวางแผนปฏิบัติ เช่น การหาแหล่งเรียนรู้ วัสดุอุปกรณ์ เงินทุน วิธีการ ผู้สอน การประสานงานกับหน่วยงานอื่น รวมไปถึงการประเมินผลทั้งที่เป็นเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณและการให้ผลย้อนกลับ

UNESCO Bangkok (2009) กล่าวว่า การดำเนินการในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อยกระดับการจัดการศึกษา โดยกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ ดังนี้ การจัดการ การวางแผนการปฏิบัติ การให้คำปรึกษา การประชาสัมพันธ์ การสร้างเครือข่าย การสนับสนุนเงินทุน รวมถึงการประเมินผลและให้ผลย้อนกลับ

UNESCO and other (n.d.) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาว่าการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมควรประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางของกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในผลลัพธ์ที่เกิดจากการร่วมปฏิบัติ

5.3 ลักษณะและรูปแบบการมีส่วนร่วม

การศึกษาถึงลักษณะและรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ทำให้เห็นแนวทางปฏิบัติที่ทำให้เกิดความร่วมมือ จากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยขอเสนอลักษณะและรูปแบบการมีส่วนร่วมจากนักการศึกษาไว้ ดังนี้

ศิริกาญจน์ โกลสุภ (2542) กล่าวถึง แบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบชายขอบ (marginal participation) เป็นลักษณะการร่วมมือหรือการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียน และชุมชนที่มีข้อจำกัดอันทำให้การมีส่วนร่วมไม่เต็มที่ ข้อจำกัดอันนี้อาจเกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งรู้ดีกว่าตนเองต้องอำนาจกว่า หรือมีทรัพยากรเชิงอำนาจ เช่น เป็นผู้มีความรู้น้อยกว่าจึงไม่ทำให้ไม่ปรารถนาเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ นั่นคือ ความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมน้อย การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบชายขอบ เป็นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียน และประชาชนทั่วไปกับโรงเรียน ซึ่งจะเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมโดยการร่วมงาน หรือให้ความร่วมมือหรือร่วมสนับสนุนโดยอาจจะแสดงความคิดเห็น หรือร่วมกิจกรรมบ้าง แต่ไม่มีการตัดสินใจมอบภาระให้เป็นของฝ่ายโรงเรียน ลักษณะของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนหรือประชาชนทั่วไปมีลักษณะในการมาร่วมงาน ให้ความร่วมมือในการประชุม และให้ความสนับสนุนโดยการบริจาคเงิน และสิ่งของ หรือร่วมดำเนินงาน บางครั้งอาจแสดงความคิดเห็นในการดำเนินการบ้าง แต่ก็ไม่มีน้ำหนักเพราะส่วนมาก

มักจะคล้อยตามการตัดสินใจของกลุ่มที่มีอำนาจการตัดสินใจมากกว่า เช่น กลุ่มของคณะกรรมการโรงเรียนหรือกลุ่มผู้นำในโรงเรียนที่มีอำนาจในการตัดสินใจมากที่สุด ผู้ปกครองของนักเรียนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมน้อย โดยเฉพาะในเรื่องการออกความคิดเห็นเพื่อเสนอแนะให้โรงเรียนปรับปรุงเรื่องการเรียนการสอนในโรงเรียนเพราะถือว่าหน้าที่ในการจัดการศึกษาเป็นของโรงเรียนและครู หากผู้ปกครองนักเรียนจะแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะอะไรก็เกรงว่าจะไม่ถูกหลักการของครูหรือของโรงเรียน

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบเป็นบางส่วน (partial participation) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน เป็นการเข้ามาเกี่ยวข้องกับประชาชนในชุมชน หรือกิจกรรมการศึกษาในระดับความเข้มข้นมากกว่าแบบชายขอบ กิจกรรมโดยคณะกรรมการโรงเรียนจึงมีความสำคัญที่รัฐถือว่านโยบายสำคัญซึ่งสามารถสร้างความชอบธรรมในการจัดการศึกษาของไทย การมีส่วนร่วมแบบบางส่วนนี้จะมีลักษณะที่มีส่วนร่วมแบบร่วมมือเริ่มต้น มาร่วมงาน ร่วมให้การสนับสนุนด้วยการบริจาคหรือการร่วมมือในการทำงาน โดยมีบทบาทมากกว่าแบบชายขอบ ได้แก่ กลุ่มของคณะกรรมการโรงเรียนสามารถแสดงความคิดเห็น และร่วมตัดสินใจได้บ้างซึ่งการตัดสินใจนั้นอาจจะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงการดำเนินการได้ทั้งหมดก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามการคิดริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ยังคงเริ่มต้นจากฝ่ายโรงเรียน และในการร่วมกิจกรรมสามารถมีส่วนร่วมได้ทุกกิจกรรม ยกเว้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบสมบูรณ์ (full participation) เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยทั้งสองฝ่ายร่วมกันอย่างเข้มข้นและเท่าเทียมกัน ต่างฝ่ายต่างมีอิทธิพลต่อกิจกรรมร่วมกัน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมได้เต็มที่ เป็นการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้นำหลักในชุมชน เช่น เจ้าอาวาส ผู้บริหารโรงเรียน ประธานคณะกรรมการโรงเรียน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทในอันที่จะชี้้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เป็นแบบแผนของการมีส่วนร่วม และมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นผู้มีอิทธิพล เพราะมีทรัพยากรทางอำนาจ ทำให้มีบทบาทตามหน้าที่ที่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน จะเป็นผู้ดำเนินการริเริ่มงาน ผู้คิดงาน ร่วมดำเนินการร่วมสนับสนุนร่วมงานร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมจริงจังทุกขั้นตอนและมีอำนาจในการตัดสินใจได้มากที่สุด

Brenes (1994 อ้างถึงใน นรินทร์ ชัยพัฒนพงศา, 2547) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมโดยแบ่งออกเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ระยะเวลาและสถานที่ในการมีส่วนร่วมกับโครงการ ควรต้องให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมให้ต่อเนื่องตามวงจรชีวิตของโครงการ ตั้งแต่เริ่มต้นจนโครงการยุติ หรือหากคณะผู้บริหารเห็นว่าเหมาะสมก็ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่แต่ละคนเกี่ยวข้องจริงๆ เท่านั้นก็ได้

2. การมีส่วนร่วมนั้นมีมิติทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ กล่าวคือ

2.1 ด้านปริมาณ ถ้ามีคนมามีส่วนร่วมมากก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันดีขึ้นไปมาก จากนั้นทำให้องค์กรทางสังคมก่อตัวขึ้น

2.2 ด้านคุณภาพ ควรให้มีส่วนร่วม มีมิติที่จะขัดขวางความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างบุคคล หรือความเป็นนายบ่าวกัน ให้มีส่วนร่วมเสมอภาคกัน จึงจะถือว่ามีความคุณภาพดี

3. ควรให้การมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมายปลายทาง (end) หรือให้เป็นแนวทาง (mean) คือให้เพียงบุคคลต่างเข้ามาเกี่ยวข้องกับข้อใจ คิดว่าบรรลุวัตถุประสงค์บางสิ่งแล้ว หรือจะพิจารณาว่าการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางที่ต้องทำให้ดีโดยตอบให้ได้ว่าหลังจากการมีส่วนร่วมแล้วจะมีอะไรดีขึ้น อะไรควรเกิดขึ้นบ้างถือเป็นการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมที่เป็นวิธีการหรือกระบวนการที่ต้องดำเนินไปอย่างมีคุณภาพซึ่งทำให้งานเกิดความสำเร็จดีขึ้น

4. การมีส่วนร่วมนี้ตามธรรมชาติอาจเกิดขึ้นไม่สม่ำเสมอหรือตลอดเวลาก็ได้ เช่น เวลาเกิดภัยพิบัติคนก็มาช่วยกัน เมื่อหมดภัยแล้วก็แยกกลับไปเช่นเดิม แต่ถ้าตั้งองค์กรประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหาในภัยพิบัติต่างๆ ในพื้นที่ที่กว้างขวางขึ้นอาจต้องการตัวแทนประชาชนมีส่วนร่วมในเวลาที่ยาวนานขึ้นและอาจใช้วิธีการมีจดหมายข่าวแจ้งเรื่องไปยังประชาชนทั่วไปก็ได้

5. การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมและการศึกษา ซึ่งหากเกิดขึ้นได้คือให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันไปด้วย จะเป็นเสมือนการให้การศึกษาแก่สังคมไปในขณะเดียวกัน แต่หลายโอกาสต้องให้เกิดความพร้อมในแต่ละเรื่องต้องใช้เวลารอคอยบ้างเช่นกัน

6. สถานการณ์การมีส่วนร่วมนั้น ต้องคำนึงว่าการมีส่วนร่วมที่เข้มข้นมิใช่เกิดจากการออกคำสั่ง แต่จะต้องสร้างขึ้นเอง จะให้มีผู้สั่งว่ามาร่วมกันให้เต็มที่แล้วคนก็มาร่วมคงไม่ค่อยเกิดขึ้นได้ การมีส่วนร่วมมักต้องใช้ความพยายามให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดแนวคิดประชาสังคม มีจิตสำนึกสาธารณะ เคารพความหลากหลายทางความคิด เพราะทำให้มุมมองกว้างขึ้น และเกิดความรอบคอบขึ้น จนเป็นวิถีชีวิตประจำวันของประชาชน

7. มีคณะผู้บริหารการมีส่วนร่วมพิจารณา เพื่อวางแผนดำเนินการให้เหมาะสมว่าจะให้บุคคลใด กลุ่มใด เข้ามามีส่วนร่วมเมื่อใด และโดยวิธีใด โดยคณะผู้บริหารการมีส่วนร่วมนี้ควรมีตัวแทนผู้ได้รับผลกระทบในจำนวนมากพอควร และให้มีความหลากหลายมากพอ

8. การมีส่วนร่วมรับรู้สภาพปัญหาโดยมีส่วนร่วม จะทำให้คนในชุมชนได้รู้สภาพที่เป็นจริงมากขึ้น การมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาปัญหา ทำให้เมื่อพบเห็นปัญหาแล้วจะนำความมุ่งมั่นที่จะคิดหาทางแก้ไขด้วยกันและร่วมแก้ปัญหาเหล่านั้นๆ ได้ จะทำให้เป็นบทเรียนที่จะแก้ปัญหาตนเองต่อไปได้

9. คนที่อยู่ร่วมกันในชุมชนส่วนใหญ่มิได้ใช้ชุมชนเป็นเพียงที่รวมคนคล้ายเอาก่อนหินมากองรวมกันเท่านั้น แต่คนในชุมชนหนึ่งๆ มักมีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกันมีค่านิยมร่วมกัน

10. ควรทำให้การมีส่วนร่วมมีลักษณะปนอรรถมนชั้นประกอบบ้าง เพราะในสังคมไทยมี อรรถมนชั้นจะช่วยให้บรรยากาศมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้ดี ดังนั้นในการประชุมถ้าใช้อรรถมนชั้นดนตรี เกมกีฬาเข้าร่วมด้วยจะสร้างอรรถมนการมีส่วนร่วมให้เพิ่มขึ้นได้

จากแนวคิดของนักการศึกษาในเรื่องลักษณะและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังกล่าวชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในรูปแบบของการ ร่วมคิด ร่วมฟัง ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมสนับสนุนส่งเสริมทรัพยากร สื่อวัสดุอุปกรณ์ ร่วมปฏิบัติร่วมถ่ายทอดประสบการณ์ ไป จนกระทั่งร่วมติดตามประเมินผล

5.4 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

กระแสความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น เกิดจากปัญหาและความล้มเหลว ในการดำเนินงานพัฒนาในอดีตซึ่งเน้นและให้ความสำคัญกับบทบาทของคนภายนอกชุมชน โดย ละเลยศักยภาพและความสามารถของคนในชุมชน ทำให้การพัฒนาไม่สอดคล้องกับปัญหาและความ ต้องการของคนในชุมชนนั้น นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกันอีกด้วย ดังนั้น จึงมี การเคลื่อนไหวและหันมาทบทวนประสบการณ์การพัฒนาที่ผ่านมา ทำให้ได้ข้อสรุปว่าประชาชนควร จะเป็นผู้กำหนดเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนานั้น ประชาชนควรจะได้เข้าไปมีส่วนในการวิเคราะห์ปัญหาและแสวงหาทางออกด้วยตัวเขาเอง ทั้งการ ตัดสินใจและประเมินผลด้วยตนเองว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร (อรพินท์ สุทธิพันธ์, 2533: 25)

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญเพราะการที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมใน กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติร่วมกับ ผลประโยชน์และร่วมติดตามผลนั้น นับเป็นกระบวนการที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาสนองตอบความ ต้องการของตนและชุมชนอย่างแท้จริง (กรมการปกครองและสำนักงานความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาแห่งประเทศไทยเดนมาร์ก, ม.ป.ป.: 6) ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เพราะเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น การดำเนินโครงการราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น และโครงการให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้นและมีการระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนามากขึ้น ตลอดจนช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2527) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่ามีความสำคัญในเชิงการพัฒนา เนื่องจากการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ทำให้เกิดความสนใจและห่วงกังวลร่วมกันของบุคคลซึ่งเห็นพ้องต้องกัน กลายเป็น ความสนใจและห่วงใยร่วมกันของส่วนรวม
2. ทำให้เห็นภาพความเดือนร้อนและความพึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่ ผลักดันให้งานพุ่งไปข้างหน้าสู่การรวมกลุ่ม การวางแผนและการลงมือกระทำร่วมกัน

3. ทำให้มีความตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา ซึ่งทั้งนี้การตัดสินใจจะต้องจะต้องรุนแรงพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่ม ตอบสนองต่อความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่เกี่ยวกับกิจกรรมนั้นๆ

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2531) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในแง่ของการบริหารงานพัฒนา ดังนี้

1. จะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน
2. ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการนั้นมากขึ้น
3. การดำเนินโครงการจะราบรื่นเนื่องจากได้รับความร่วมมือจากประชาชน
4. โครงการจะให้ประโยชน์กับประชาชนมากขึ้น มีการระดมทรัพยากรมากขึ้น
5. จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชน

5.5 ระดับการมีส่วนร่วม

มีนักการศึกษาให้หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

ศิริกาญจน์ โกลสุภ (2542) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ระดับคือ

1. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (marginal participation) คือการมอบภาระการตัดสินใจให้ทางโรงเรียน การสนับสนุนโดยบริจาคทรัพย์สินของ และการมาร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัด

2. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (partial participation) คือ การริเริ่ม ร่วมงาน ร่วมมือกันทำงาน สนับสนุนด้วยการบริจาค ร่วมแสดงความคิดเห็นตัดสินใจบ้าง และเข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมยกเว้นกิจกรรมการสอน

3. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (full participation) คือ เข้ามามีส่วนร่วมทั้งกระบวนการร่วมใช้อำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่และผู้นำชุมชนมีบทบาทชี้้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

นนท์ แก้วทองดี (2543) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมไว้ 3 ระดับคือ

1. ระดับที่ไม่มีส่วนร่วม คือ รัฐเป็นผู้กำหนดให้ คิดแทนให้ รัฐคือผู้จัดการให้ รัฐบอกให้ทราบ ว่า “มีอะไรบ้าง”

2. ระดับที่มีส่วนร่วมปานกลาง คือ ประชาชนได้รับการปรึกษาโดยสอบถามถึงความต้องการ และรัฐให้ประชาชนเข้าร่วมได้บางส่วน เช่น เป็นที่ปรึกษา เข้าร่วมเป็นกรรมการ

3. ระดับที่มีส่วนร่วมมาก คือ ประชาชนและรัฐมีส่วนร่วมเท่ากัน โดยรัฐถือว่าประชาชนเป็นหุ้นส่วน ประชาชนได้ควบคุมบางส่วน และประชาชนคือผู้กำหนดสิ่งที่ต้องการและร่วมกันจัดการ

สมเดช สิทธิพงศ์พิทยา (2544) แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ออกเป็น 6 ระดับคือ

1. การไม่มีส่วนร่วม หมายถึง บุคคลนั้นไม่มีส่วนร่วมเลยหรืออาจมีส่วนร่วมโดยถูกบังคับ

2. การมีส่วนร่วมน้อยมาก หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ไม่ได้เกิดจากความสมัครใจแต่เข้าร่วมเพื่อมุ่งหวังค่าจ้างหรือรางวัลตอบแทน
3. การมีส่วนร่วมน้อย หมายถึง การร่วมรับทราบการดำเนินงานของโครงการพัฒนาต่างๆ โดยอาจร่วมมือและให้ความสนับสนุนบ้างบางกรณี
4. การมีส่วนร่วมปานกลาง หมายถึง การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นหรือแสดงปัญหาความต้องการต่อที่ประชุมรวมถึงการถูกสัมภาษณ์
5. การมีส่วนร่วมมาก หมายถึง การเข้าร่วมตัดสินใจรวมทั้งร่วมดำเนินงานและประเมินผลโครงการ
6. การมีส่วนร่วมในอุดมคติ ซึ่งเกิดขึ้นยากในทางปฏิบัติ โดยยึดหลักเสียงของประชาชนคือกฎหมายหรือยุติในทุกกรณี

อุดมสิทธิ์ จิตรวิจารณ์ (2545) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมอาจขึ้นอยู่กับวิวุฒิและลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ดังนั้นระดับการมีส่วนร่วมจึงเป็นไปได้หลายกรณีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนแบบชายขอบ เป็นลักษณะการร่วมมือหรือการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชนที่มีข้อจำกัด เนื่องจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่าง 2 ฝ่าย
2. การมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนบางส่วน เป็นการเข้ามาเกี่ยวข้องของประชาชนในระดับความเข้มข้นมากกว่าแบบชายขอบ ในรูปแบบของคณะกรรมการสถานศึกษาที่เป็นตัวแทนของผู้ปกครองและชุมชน ที่รัฐถือว่าเป็นนโยบายที่สำคัญ ซึ่งสามารถสร้างความชอบธรรมในการจัดการศึกษาของไทย
3. การมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนแบบสมบูรณ์ เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษาและชุมชน โดยทั้งสองฝ่ายร่วมกันอย่างเข้มแข็งและเท่าเทียมกัน ต่างฝ่ายต่างมีอิทธิพลต่อกิจกรรมร่วมกัน

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547) ได้เสนอระดับการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมตามหลักการทั่วไป โดยหลักการระดับการมีส่วนร่วม ขึ้นอยู่กับว่าจะมีส่วนร่วมในเรื่องประเภทใด หรือขั้นตอนใด แต่หลักใหญ่อาจแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ
 - 1.1 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลของตน ครอบครัว ชุมชน เช่นการให้ข้อมูลการเจ็บป่วยของตนแก่แพทย์ การให้ข้อมูลความสามารถเฉพาะตัวแต่ละสถานศึกษา
 - 1.2 การมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เช่น การร่วมรับรู้ข้อมูลของตนจากแพทย์เพื่อจะเป็นแนวทางตัดสินใจให้ดีขึ้น เพราะสิ่งที่แพทย์รู้เกี่ยวกับตนนั้น ตนเองอาจไม่รู้
 - 1.3 การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (co - decision) โดยเฉพาะเกี่ยวกับโครงการที่ตนจะมีส่วนได้เสียโดยแบ่งเป็น 3 กรณีแล้วแต่กิจกรรมนั้นตนอยู่ในขั้นตอนใดต่อไป

1.3.1 คนมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ เช่น ก่อนเริ่มทำโครงการจะตัดสินใจว่าโครงการควรทำขนาดใดทำกิจกรรมอะไรบ้างเป็นต้น

1.3.2 คนมีน้ำหนักการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ เช่น เมื่อเป็นหุ้นส่วนเท่าเทียมกันและจะตัดสินใจว่าเริ่มโครงการนั้นหรือไม่

1.3.3 คนมีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ เช่น เมื่อเป็นผู้รับประโยชน์จากน้ำที่ได้รับจากอ่างเก็บน้ำ กลุ่มผู้ได้รับประโยชน์ควรเป็นผู้มีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าหน้าที่เป็นต้น

1.4 การมีส่วนร่วมทำ คือ ร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานเช่นร่วมสร้างถนนชนบท

1.5 การมีส่วนร่วมสนับสนุน คือ ไม่มีโอกาสร่วมทำ แต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือ

2. ระดับการมีส่วนร่วมหากแบ่งตามการได้รับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม จะทำให้เข้าใจถึงระดับการมีส่วนร่วมในบางมิติได้ดียิ่งขึ้นคือ

2.1 การมีส่วนร่วมตามประโยชน์ที่ตนจะได้รับอย่างเต็มที่ เช่น หากมีผู้บริจาคหรือรัฐจัดเงินให้ชุมชน หมู่บ้าน มีเงินตั้งต้น เป็นกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท กรณีนี้หากตนไม่เข้าไปมีส่วนร่วม โอกาสที่จะได้รับประโยชน์ก็คงน้อยหรืออาจไม่ได้รับผลประโยชน์

2.2 การเข้ามีส่วนร่วมแล้วตนจะได้รับประโยชน์บางส่วนแต่ไม่ชัดเจนนัก เช่น การร่วมซ่อมหรือสร้างถนนหรือร่วมกันคุ้มครองผู้บริโภคนอกจากผู้ที่จำหน่ายสินค้าฉ้อฉล หรือร่วมกันปราบคอร์รัปชัน ซึ่งไม่แน่ใจว่าเมื่อตนเข้าไปร่วมด้วยแล้วจะได้รับผลประโยชน์มาอย่างชัดเจนหรือไม่

2.3 การเข้ามีส่วนร่วมแล้วตนเองไม่มีโอกาสได้ประโยชน์ใดๆ เฉพาะหน้า ในกรณีนี้เป็นการดำเนินอุดมการณ์ หรือต้องมีจิตใจเพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่น การมีส่วนร่วมปลูกป่าของผู้สูงอายุ การร่วมต่อต้านการบริโภคสัตว์ป่าเป็นต้น

3. ระดับการมีส่วนร่วมตามแนวทางการพัฒนาชุมชน ระดับการมีส่วนร่วมตามที่กล่าวมา มักพบว่าขึ้นอยู่กับจะมีส่วนร่วมกับเรื่องใดเป็นกรณีไป สำหรับการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน พบว่าชุมชนร่วมค้นหาปัญหาของตนร่วมค้นหาว่าสิ่งที่จำเป็นของตนคืออะไร

รมณี กลั่นบิดา (2551) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ระดับใหญ่ๆ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบเทียม (pseudo participation) คือ การจัดการแบบเบ็ดเสร็จ (direct manipulate) การร่วมรับทราบข้อมูล (therapy) การร่วมให้ข้อมูลข่าวสาร (information) และการร่วมให้คำปรึกษา (consultation)

2. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (genuine participation) คือ การร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสันติ (placation) การร่วมเป็นหุ้นส่วน (partnership) การส่งตัวแทนร่วมใช้สิทธิในการตัดสินใจ (delegated power) และการควบคุมการตัดสินใจโดยพลเมือง (citizen control)

เห็นได้ว่าระดับการมีส่วนร่วมมีตั้งแต่การมีส่วนร่วมน้อยไปจนกระทั่งการมีส่วนร่วมมาก โดยการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ของผู้มีส่วนได้เสียในโครงการนั้นๆ

กล่าวโดยสรุป การที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากหรือน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความเต็มใจในการเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีการรวมกลุ่มกันเพื่อเสนอความต้องการที่เกิดจากชุมชน ซึ่งต้องมีการวางแผนอย่างมีระบบ มีโอกาสและขีดความสามารถที่จะเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุความมุ่งหมายและสามารถประเมินผลการดำเนินงานได้ว่าเปิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากน้อยเพียงใด

5.6 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

ฉอาน วุฒิกรรมรักษา (2526) ได้จำแนกการเข้ามามีส่วนร่วมไว้เป็น 4 ขั้นตอนคือขั้นที่ 1 กำหนดความต้องการขั้นที่ 2 วางแผนการดำเนินงานขั้นที่ 3 ตัดสินใจ และขั้นที่ 4 ติดตามผลงาน

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากประสบการณ์ภาคสนามในประเทศไทยว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้นน่าจะมี 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชาวชนบท ขั้นตอนนี้เป็นส่วนสำคัญที่สุดเพราะถ้าชาวชนบทยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและค้นหาสาเหตุของปัญหาด้วยตัวเอง กิจกรรมต่างๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์เพราะชาวชนบทจะขาดความเข้าใจและมองตนเองดีที่สุดในแต่มนุษยจะมองปัญหาของเขาได้ชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อมีคนมาช่วยเขาวิเคราะห์ถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหานั้น เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนานี้เองที่ทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นกระจกเงาผู้คอยสะท้อนภาพหรือเป็นจิตแพทย์คอยชักชวนให้ชาวชนบทมองเห็นภาพของปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาด้วยตัวเอง

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้เพราะหากเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องการแต่ผลงานการพัฒนาวัตถุให้เสร็จสิ้นโดยฉับไว ก็จะสามารถดำเนินการวางแผนงานเสียด้วยตนเอง ผลที่ตามมาคือ เมื่อขาดเจ้าหน้าที่แล้วชาวชนบทก็จะไม่สามารถดำเนินการวางแผนงานได้ด้วยตนเอง สิ่งนี้อาจเป็นความยากลำบากที่ผลักดันให้เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาทำหน้าที่เป็นเพียงเพื่อนของชาวชนบทในการช่วยวางแผน เพราะชาวชนบทโดยทั่วไปมีการศึกษาน้อย แต่ถ้าเราไม่ให้ชาวชนบทได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ โอกาสที่ชาวชนบทจะได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองในการวางแผนดำเนินงานก็จะหมดไป เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องทำให้ได้ว่า การศึกษาได้ก็ตามต้องเริ่มความยากง่าย เร็วช้า จากระดับของผู้จะรับการศึกษามีใช่จากระดับความรู้ความสามารถของผู้ให้การศึกษ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการลงทุน และการปฏิบัติงาน ถึงแม้ว่าชาวชนบทจะยากจนและขาดแคลนทรัพยากร แต่ชาวชนบทก็มีทรัพยากรที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนและ

ปฏิบัติงานได้ เพราะจากประสบการณ์การทำงานในชนบท อย่างน้อยชาวชนบทก็มีแรงของตนเองเป็นขั้นต่ำที่สุดที่จะเข้าร่วมได้และในหลายๆ แห่ง ชาวชนบทสามารถที่จะร่วมลงทุนในกิจกรรมหลายๆ ประเภทได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้ชาวชนบทคิดต้นทุนให้กับตัวเอง ในการดำเนินงาน และจะระมัดระวังรักษากิจกรรมที่สร้างขึ้นเพราะเขามีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ซึ่งต่างไปจากสภาพที่การลงทุนและการปฏิบัติงานทั้งหมดมาจากปัจจัยภายนอก จะมีอะไรเสียหายก็ไม่เดือนร้อนมากนักและการบำรุงรักษาจะไม่เกิดขึ้น เพราะเมื่อไม่ใช่ของเขา เขาก็จะไม่บำรุงรักษาไม่รักและไม่หวงแหน นอกจากนั้นการร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเองทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิดและเมื่อเห็นประโยชน์ก็สามารถจะดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปได้

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญอย่างยิ่งอีกเหมือนกัน เพราะถ้าหากการติดตามและการประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมของชาวชนบทแต่ดำเนินการโดยบุคคลภายนอก ชาวชนบทย่อมจะไม่ได้ประเมินด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์อย่างไรหรือไม่ การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไปจึงอาจประสบความยากลำบาก เพราะชาวชนบทไม่ได้ประเมินด้วยตนเองให้รู้แจ้ง ว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร ถึงแม้จะมีผู้โต้แย้งว่าการประเมินที่เที่ยงธรรมที่สุดน่าจะมาจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรม นั้นๆ แต่ถ้ามองถึงจุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่มุ่งจะพัฒนาคน การคำนึงถึงแต่ความเที่ยงธรรมในแนวคิดของคนภายนอกย่อมไร้ประโยชน์ การผสมผสานระหว่างคนภายนอกกับชาวชนบทน่าจะเกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์มากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากส่วนประกอบของคนนอกที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมจะเป็นชาวชนบทในหมู่บ้านอื่นๆ มาร่วมประเมินด้วยก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ไม่น้อย เพราะนอกจากจะเป็นการเผยแพร่กิจกรรมออกไปแล้วชาวชนบทจะเข้าใจและมองเห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ คล้ายคลึงกับชาวชนบทด้วยตัวเอง

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2530) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาชุมชนหรืออาจเรียกว่าขั้นการค้นพบปัญหาและความต้องการของชุมชน

ขั้นที่ 2 การวางแผนเพื่อแก้ปัญหา โดยมีการรวมกลุ่มกันอภิปรายถกเถียงแสดงความคิดเห็นเพื่อร่วมกันวางแผน

ขั้นที่ 3 การลงมือปฏิบัติ โดยปฏิบัติตามแผนหรือวิธีการที่ได้ร่วมกันตัดสินใจมาแล้วจากขั้นตอนที่สอง

ขั้นที่ 4 ประเมินผลงาน ในขั้นนี้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะร่วมกันกำหนดขั้นตอนย่อยต่างๆ ในการทำงานประเมินผล

ชูชาติ พวงสมจิตร (2540) ได้จำแนกขั้นตอนในการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน และกำหนดทรัพยากร และแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงานหรือโดยการบริหารและประสานงานตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการที่พวกดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย (formative evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม (summative evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดของโครงการทั้งหมด

อภิญญา กังสนารักษ์ (2544) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงานรวมถึงทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ
3. การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลร่วมทั้งโครงการในคราวเดียวกันได้

World Health Organization (WHO) (1979) ได้เสนอว่าการมีส่วนร่วมประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 การวางแผน (planning) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาจัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมายกำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและประเมินผล และประการสำคัญคือการตัดสินใจด้วย

ขั้นที่ 2 การดำเนินกิจกรรม (implementation) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ และบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมทางการเงินและการบริหาร

ขั้นที่ 3 การใช้ประโยชน์ (utilization) ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม

ขั้นที่ 4 การได้ประโยชน์ (obtaining benefits) ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่าย ผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวในสังคมหรือวัตถุก็ได้

5.7 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

กัลยานี ปฎิมาพรเทพ (2541) ได้กล่าวว่า ในการจัดการศึกษานั้นงานการศึกษาของโรงเรียนมีหลายด้าน แต่ด้านวิชาการหรืองานการเรียนการสอนเป็นงานสำคัญที่สุด การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจึงต้องให้ ครู ชุมชน ผู้บริหาร ร่วมกันสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้น เพื่อนำมาใช้กำหนดธรรมนูญโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนในอุดมคติของชุมชนหลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับหลักการศึกษามากที่สุด เพราะมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตร ทั้งนี้ในการจัดการศึกษาที่ดีที่สุดควรจัดให้ตามสภาพความเป็นจริงและสอดคล้องกับสภาพของชุมชนในท้องถิ่น โดยนำความรู้ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในอดีตและความรู้สมัยใหม่ที่มีอยู่ทั่วโลกมาผสมผสานจัดการศึกษา ซึ่งท้องถิ่นควรมีสิทธิในการจัดการศึกษาได้ตามเงื่อนไขที่กำหนด โดยการกำกับดูแลของท้องถิ่นและองค์กรกลางส่วนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ควรกำหนดนโยบายในเรื่องการส่งเสริมการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งสนับสนุนด้านงบประมาณหรือจัดสรรทรัพยากรทั้งในลักษณะของการเน้นสังคม (society centric) การนิเทศติดตามผลควบคุมกำกับกับการดำเนินงานด้วย

วันชัย วัฒนศัพท์ (2543) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนดังนี้

1. เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ กระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนช่วยให้เกิดความกระจ่างในวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการ หรือนโยบายนั้นๆ ได้อยู่เสมอสาธารณชนสามารถที่จะผลักดันให้เกิดการทบทวนข้อสันนิษฐานที่ปิดบังอยู่ ซึ่งอาจจะปิดบังไม่ให้เห็นทางออกที่มีประสิทธิภาพที่สุด บ่อยครั้งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดการพิจารณาถึงทางเลือกใหม่แทนวิธีการที่เคยใช้กันมาในอดีต สาธารณชนมักจะมีข้อมูลที่สำคัญซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างในการที่จะนำไปสู่การตัดสินใจ ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างโครงการที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ

2. การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา กระบวนการหรือโครงการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเต็มรูปแบบมักจะสิ้นเปลืองและเสียเวลา แต่ในทางปฏิบัติแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนมาตั้งแต่ต้นสามารถที่จะลดความล่าช้าและลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้ การตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งอาจจะดูว่าสิ้นเปลืองและเสียเวลากว่าที่จะตัดสินใจได้แต่

ว่าเมื่อตัดสินใจได้แล้วและนำมาสู่การปฏิบัติอาจจะเป็นวิธีการประหยัดกว่าด้วยซ้ำไป การตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำไปอย่างรวดเร็วและดูเหมือนจะไม่สิ้นเปลือง อาจจะเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าถ้าการตัดสินใจนั้นไม่ได้ทำให้เกิดข้อตกลงระหว่างกลุ่ม แต่กลับนำไปสู่ความขัดแย้งของประชาชนอย่างต่อเนื่องมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเกิดผลในการยอมรับอย่างสูงต่อการตัดสินใจโดยกลุ่มซึ่งมีส่วนในการตัดสินใจนั้นๆ ในกรณีนี้จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติทำให้เกิดการประหยัดค่าใช้จ่าย ซึ่งโดยทั่วไปอาจจะแพงกว่าค่าใช้จ่ายในการทำโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชน

3. การสร้างฉันทามติ โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถที่จะสร้างข้อตกลงที่มั่นคงและการยอมรับระหว่างกลุ่ม ซึ่งก่อนหน้านี้ อาจจะมีความเห็นขัดแย้งกันคนละทาง การมีส่วนร่วมนี้ยังก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างคุณกรณีลดความขัดแย้งทางการเมืองและสร้างให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ

4. การเพิ่มความง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนเรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การตัดสินใจนั้นและครั้งหนึ่งเมื่อได้ร่วมตัดสินใจแล้วเขาย่อมต้องการที่จะเห็นสิ่งนั้นนำไปปฏิบัติได้ ไม่เพียงแต่จะมีการสนับสนุนทางการเมืองต่อการนำไปปฏิบัติ แต่กลุ่มและปัจเจกชนอาจจะรู้สึกกระตือรือร้นในการที่จะช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

5. การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าใน “กรณีที่ย่ำแย่ที่สุด” กระบวนการที่มีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดโอกาสที่คู่กรณีจะแสดงความต้องการของกลุ่มเขาและความห่วงกังวลที่ปราศจากความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์ การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้นสามารถลดการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงที่อาจจะเป็นไปได้ อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่อาจที่จะลดหรือกำจัดความขัดแย้งในทุกๆ กรณีได้

6. การดำรงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม วิธีทางที่จะนำไปสู่ความชอบธรรมและการดำรงอยู่ของความชอบธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการตัดสินใจก่อให้เกิดความขัดแย้ง ก็คือจะต้องใช้กระบวนการตัดสินใจซึ่งโปร่งใสและน่าเชื่อถือต่อสาธารณชน โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนยังก่อให้เกิดความเข้าใจถึงเหตุผลที่นำไปสู่การตัดสินใจนั้นๆ

7. การคาดคะเนความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชน เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่ทำงานกับสาธารณชนในโครงการมีส่วนร่วมของประชาชน เขาจะค่อยๆ เพิ่มความรู้สึกที่ไวต่อความห่วงกังวลของสาธารณชนและต่อที่ว่าสาธารณชนมองการปฏิบัติงานขององค์กร ส่วนท้องถิ่นอย่างไร บ่อยครั้งที่คนคิดเหล่านี้ได้นำมาพูดกันภายใน เพื่อที่ว่าเจ้าหน้าที่จะเกิดความตระหนักถึงการตอบสนองของสาธารณชนที่เป็นไปได้ต่อกระบวนการและการตัดสินใจต่างๆ ถึงแม้ว่าประเด็นนั้นอาจจะไม่ใหญ่โตมากนักที่จะต้องทำโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นทางการ

8. การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน ประโยชน์อันสำคัญอย่างยิ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การให้การศึกษาต่อสาธารณชนที่ดีขึ้นกว่าเดิมผู้มีส่วนร่วมไม่เพียงแต่จะเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหา แต่เขายังได้เรียนรู้ด้วยว่ากระบวนการตัดสินใจโดยองค์กรส่วนท้องถิ่นของเขาควรจะเป็นอย่างไร และทำไมจึงต้องตัดสินใจดังกล่าว การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นเวทีการฝึกที่มีประสิทธิภาพของผู้นำท้องถิ่นในอนาคตอีกด้วย

จากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าว เห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามีความหมายครอบคลุมถึง การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาของท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความต้องการของท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน การมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการนิเทศ กำกับโครงการ/กิจกรรม และติดตามผล

ตอนที่ 6 แนวคิดเกี่ยวกับภาคีเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

6.1 ความหมายของภาคีเครือข่าย

นักการศึกษาและนักวิชาการได้เสนอความหมายเกี่ยวกับภาคีเครือข่าย ดังนี้

ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ (2546) ภาคีเครือข่าย หมายถึง การที่คนมาพบปะกัน ประชุมกัน และทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน เพราะมีสิ่งที่ยึดโยงใจระหว่างสมาชิกเข้าด้วยกัน คือ สัมพันธภาพของสมาชิกในภาคีเครือข่าย โดยบุคคลจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างกัน บนพื้นฐานของความเท่าเทียมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านโอกาสในการสื่อสาร การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร และการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ร่วมกัน

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (2547) กล่าวว่าภาคีเครือข่ายเป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนการระบบที่เชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกันโดยไม่ละทิ้งสาเหตุ ผลลัพธ์และบริบทที่เกี่ยวข้องเป็นการมองสรรพสิ่งอย่างเป็นองค์รวมและเป็นระบบเปิดที่สามารถจะเชื่อมโยงกับสิ่งอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง และสุดท้ายคือ ความเป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่ระหว่างกันหรือการมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและในงานเขียนอีกชิ้นหนึ่ง

สัมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2554) เครือข่ายว่า หมายถึง บุคคลหรือกลุ่ม/องค์กรหลายๆ องค์กรที่มีแนวคิด เป้าหมาย วิธีการทำงาน กิจกรรมที่คล้ายคลึงกันหรือสนใจมารวมตัวเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกันเป็นการพัฒนาความรู้ให้ก้าวหน้า

ยิ่งขึ้นหรือร่วมกันให้เกิดพลัง มีอำนาจต่อรองนำไปสู่ความยุติธรรมของสังคมและร่วมกันทำให้บรรลุเป้าหมายของเครือข่าย

เสรี พงศ์พิศ (2548 : 8) ภาคิเครือข่าย คือ ขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน อีกประการหนึ่ง เครือข่าย หมายถึง วัฒนธรรมองค์กร เป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ที่ทำให้มีการจัดความสัมพันธ์ภายในองค์กรหนึ่ง ระหว่างคนในองค์กรและระหว่างองค์กรนั้นกับองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการเปลี่ยนจากการจัดการแบบลำดับชั้น อำนาจในการบริหารจัดการ แต่เน้นการจัดความสัมพันธ์ใหม่ การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี สร้างแรงบันดาลใจให้ทุกคนอยากทำงานและหลายกำแพงระหว่างกอง ฝ่าย โครงการต่างๆ ในองค์กรนั้น เกิดเป็นความร่วมมือเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีและทำงานแบบประสานพลัง

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2550 : 35-36) เครือข่าย หมายถึง บุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร หน่วยงาน สถาบันทางสังคมหรือประเทศใดๆ ที่มาร่วมมือผืนีกกำลังและสานสัมพันธ์กันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยมีการเชื่อมโยงความร่วมมือในการดำเนินการใดๆ เพื่อบรรลุจุดหมายปลายทางความสำเร็จภายใต้ข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นระบบ

จากการศึกษาเกี่ยวกับความหมายภาคิเครือข่ายของนักการศึกษาและนักวิชาการสรุปว่าภาคิเครือข่าย หมายถึง รูปแบบและกระบวนการประสานงานของบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และแหล่งวิทยาการในชุมชน ซึ่งเชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้แนวคิด เป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิธีการทำงาน กิจกรรมที่คล้ายคลึงกันและสนใจทำกิจกรรมร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ และการประยุกต์ใช้ความรู้ นำไปสู่การแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชน

6.2 ประเภทของภาคิเครือข่าย

นักการศึกษาและนักวิชาการ ได้เสนอประเภทของภาคิเครือข่าย ดังนี้

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (2547 : 85-90) กล่าวว่า ภาคิเครือข่ายแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ

1. ภาคิเครือข่ายเชิงพื้นที่ (Area network) หมายถึง การร่วมตัวของกลุ่มองค์กรภาคิเครือข่ายที่อาศัยพื้นที่รูปธรรมหรือพื้นที่ดำเนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกัน

2. ภาคิเครือข่ายเชิงประจักษ์ประเด็นกิจกรรม (Issue network) หมายถึง ภาคิเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร ฝ่าย

ลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงพื้นที่ สามารถจัดได้หลายระดับตามพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้น ดังนี้ 1) การแบ่งเครือข่ายตามระบบการปกครองของภาครัฐ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค ประเทศ และระหว่างประเทศ และ 2) การแบ่งพื้นที่ตามความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น เครือข่ายลุ่มน้ำปิง เครือข่ายอ่าวปัตตานี ฯลฯ

3. ภาคีเครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ หมายถึง ภาคีเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ/กิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชนและภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยภาคีเครือข่ายต่างๆ ดังกล่าว มุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงานหรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้นๆ สำหรับสังคมไทยอาจแบ่งกลุ่มผลประโยชน์ได้ 4 ภาคส่วนใหญ่ๆ ได้แก่ 1) ภาคีเครือข่ายภาครัฐ 2) ภาคีเครือข่ายภาคธุรกิจ/เอกชน 3) ภาคีเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน และ 4) ภาคีเครือข่ายภาคประชาชน

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543 : 311-312) ได้แบ่งเครือข่ายเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. เครือข่ายองค์กรธุรกิจ ซึ่งมีการแข่งขันสูงมาเพื่อความอยู่รอดและความเจริญเติบโตทางธุรกิจ การสร้างเครือข่ายการทำงานเป็นสิ่งจำเป็นมากเนื่องจากสาเหตุ 1) เพื่อสร้างความสามารถในการเข้าถึงตลาดสินค้า 2) เพื่อลดค่าใช้จ่ายทางการวิจัยและพัฒนา 3) เพื่อลดภาวะการแข่งขัน 4) เพื่อเพิ่มศักยภาพในการสร้างนวัตกรรมและการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ใหม่ 5) เพื่อยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ และ 6) ลดแรงกดดันจากการกำหนดเขตการค้า

2. เครือข่ายทางสังคม เช่น 1) ความต้องการที่จะแสวงหาเพื่อนหรือกลุ่มที่มีลักษณะความต้องการคล้ายกัน มีความคิดและอุดมคติที่เหมือนกัน 2) ต้องการที่จะพูดคุยและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่างๆ กับบุคคลอื่นๆ 3) หลักประกันความมั่นคงทางจิตใจและก่อให้เกิดความร่วมมือและช่วยเหลือกันตามมา

3. เครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสเรียนรู้อย่างเท่าเทียม กว้างขวางต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความต้องการของบุคคลและชุมชน

4. เครือข่ายงานพัฒนา เป็นรูปแบบการเชื่อมโยงเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนหมู่บ้าน ทรัพยากรบุคคลและวิทยากรชาวบ้าน เพื่อขยายแนวร่วมไปสู่การสร้างพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาหรือการต่อรองในระดับนโยบาย

จักรกริช บุญเดช และภรรณิกา รอบคอบ (2547 : 160-164) ได้แบ่งประเภทภาคีเครือข่าย เป็น 12 ประเภท ดังนี้

1. สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งในการเรียนรู้ของเด็กและสมาชิกในครอบครัว งานการศึกษาออกโรงเรียน จึงมีบทบาทในการเสริมสร้างพลังและศักยภาพของพ่อแม่ และสถาบันครอบครัวเป็นเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับเด็ก เยาวชนและสมาชิกในครอบครัว
2. ผู้รู้ในท้องถิ่น งานการศึกษาออกโรงเรียนเป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถที่จำเป็นต้องฝังรากอยู่กับสภาพความเป็นจริงในแต่ละท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้รู้ วิทยากรท้องถิ่น และเครือข่ายครูชาวบ้าน ให้สามารถถ่ายทอดความรู้ความชำนาญที่สั่งสมเป็นภูมิปัญญาในแต่ละพื้นที่ไปสู่ประชาชนทั้งภายในชุมชนและภายนอก
3. อาสาสมัครประชาชน อาจเป็นสมาชิกของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดจนปัจเจกบุคคลที่มีความพร้อมความศรัทธา พื่อที่จะกระตุ้นและผูกพัน ความเชื่อถือ ศรัทธา มีการมอบภารกิจชัดเจน มีระบบสนับสนุนส่งเสริมที่มีประสิทธิภาพ มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและมีสัญลักษณ์ในรูปของชื่อขบวนการและเครื่องหมาย หากมีผลตอบแทนที่เป็นรูปธรรมแม้เพียงเล็กน้อยจะช่วยให้พลังอาสาสมัคร มีบทบาทที่ต่อเนื่องถาวรขึ้น
4. ผู้เรียน เป็นชุมพลังที่มีความพร้อมและความผูกพันที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในลักษณะต่างๆ
5. องค์กรชุมชน มีบทบาทในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนที่สนองตอบต่อสภาพปัญหาและความต้องการของพื้นที่ ช่วยเชื่อมประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนให้เข้ากับการพัฒนาด้านอื่นๆ และเป็นการเสริมศักยภาพขององค์กรชุมชนให้เกิดเป็นองค์กรชุมชนที่สมบูรณ์ที่ประชาชนร่วมตัวกันสร้างขึ้นและจัดการเองได้ มีผู้นำธรรมชาติ มีการจัดการองค์การ วิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจเลือกได้ถูกต้อง
6. องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น มีบทบาทและพลังที่สำคัญในการจัดการศึกษาและพัฒนาทั้งในส่วนที่รับผิดชอบโดยตรงและสนับสนุนหน่วยงานอื่นจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่ๆ
7. สถานศึกษา ถือเป็นเครือข่ายที่เป็นหน่วยจัดการศึกษานอกโรงเรียน เป็นศูนย์การเรียนรู้และแหล่งความรู้สำหรับหมู่บ้าน สนับสนุนทางวิชาการแก่ชุมชนและหน่วยงานอื่น เปิดโอกาสให้ชุมชนได้อาศัยสรรพกำลังและทรัพยากรของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมการศึกษา รับบทบาทเป็นผู้จัดการส่งเสริมและประสานงานให้เกิดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน
8. สถาบันทางศาสนา เป็นแหล่งความรู้ที่มีบทบาทในการหล่อหลอมความรู้สึกนึกคิด ปลุกฝังความรู้สึกความเข้าใจ เปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชน จึงมีความพร้อมและศักยภาพสูงที่จะ

จัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการศึกษาที่ชุมชนและหน่วยงานภายนอกจัดขึ้น

9. หน่วยงานภาครัฐ เป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ในการจัดการศึกษาและพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนในทุกรูปแบบ

10. องค์กรเอกชน สนับสนุนการบริการการศึกษานอกโรงเรียนให้ทั่วถึง เสริมคุณภาพของการเรียนการสอนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษานอกโรงเรียน

11. ธุรกิจเอกชน มีบทบาทในการส่งเสริมบุคลากรในสังกัดให้มีคุณภาพ ก้าวทันความเจริญทางวิทยาการ การส่งเสริมให้ธุรกิจเอกชนเห็นความสำคัญและร่วมรับผิดชอบจัดการศึกษานอกโรงเรียนจะส่งผลให้ประชาชนได้รับบริการที่กว้างขวางและสอดคล้องกับการทำงานมากยิ่งขึ้น

12. สื่อมวลชน มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษานอกโรงเรียน โดยเฉพาะการเสริมคุณภาพการเรียนการสอนที่เป็นธรรมชาติในสังคม การสร้างความตระหนักในความรับผิดชอบต่อ การสร้างวิจรรณญาณ ภูมิต้านทานการวิเคราะห์เนื้อหาให้กลุ่มผู้รับบริการ การประสานงานเพื่อการเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นประโยชน์

จากการศึกษาเกี่ยวกับประเภทภาคีเครือข่ายของนักรการศึกษาและนักวิชาการ สรุปว่าภาคีเครือข่ายแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1) ภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่ ได้แก่ ภาคีเครือข่ายตามระบบการปกครองภาครัฐ และภาคีเครือข่ายตามความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ 2) ภาคีเครือข่ายเชิงประจักษ์ประเด็นกิจ/สถานการณ์ ได้แก่ เครือข่ายองค์กรธุรกิจ เครือข่ายทางสังคม เครือข่ายการเรียนรู้ และเครือข่ายงานพัฒนา และ 3) ภาคีเครือข่ายตามโครงสร้างหน้าที่ ได้แก่ ภาคีเครือข่ายครอบครัว ภาคีเครือข่ายผู้รู้ในท้องถิ่น ภาคีเครือข่ายอาสาสมัครประชาชน ภาคีเครือข่ายผู้เรียน ภาคีเครือข่ายองค์กรชุมชน ภาคีเครือข่ายองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ภาคีเครือข่ายสถานศึกษา ภาคีเครือข่ายสถาบันทางศาสนา ภาคีเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่ายสื่อมวลชน

6.3 ลักษณะของภาคีเครือข่าย

นักรการศึกษาและนักวิชาการ ได้กล่าวถึงลักษณะของภาคีเครือข่าย มีดังนี้

1. องค์กรเครือข่ายอาจมีความรู้ความชำนาญ บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่หลากหลายแตกต่างกัน มีองค์ประกอบร่วมมือกันคือ ความผูกพันที่จะมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนและความประสงค์ที่จะได้เรียนรู้และเชื่อมสัมพันธ์กัน

2. ความสัมพันธ์ในการเป็นเครือข่าย เป็นการเชื่อมโยงในลักษณะกระจายไม่ใช้รวมศูนย์ จึงไม่มีหน่วยงานใดเป็นศูนย์กลางและแม่ข่าย แต่จะเชื่อมโยงให้แต่ละองค์กรในเครือข่ายสามารถติดต่อประสานระหว่างกันตามความพร้อมและความจำเป็น

3. การระดมสรรพกำลังการทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการประสานงานระหว่างหน่วยงานเครือข่ายในเรื่องที่มีความชาญและความพร้อม

4. การพัฒนาเครือข่ายมุ่งอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ใช้ทรัพยากรร่วมกัน ผนึกกำลัง รับช่วงในการจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียน มีใช้เพื่อรองรับหน่วยงานใดโดยเฉพาะ

6.4 ประโยชน์ของการทำงานในรูปแบบของภาคีเครือข่าย

นักการศึกษาและนักวิชาการ กล่าวถึงประโยชน์ของการทำงานในรูปแบบของภาคีเครือข่าย ดังนี้

ประกายทิพย์ วงศ์หอม (2543) และสมคิด พรหมจ้อ (2550 : 40) สรุปประโยชน์ของการทำงานเป็นเครือข่าย ดังนี้

1. ทำให้สามารถคุ้มครองเด็กและพัฒนาเด็กได้มากขึ้น
2. เป็นการใช้ทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุด
3. ลดการซ้ำซ้อนในการทำงานและประหยัดทรัพยากร
4. แก้ปัญหาข้อจำกัดของแต่ละฝ่ายและเสริมจุดด้อยให้เข้มแข็งขึ้นในการทำงาน
5. ได้เห็นแนวทางใหม่ๆ และขยายกรอบความคิดในการแก้ปัญหาข้อขัดข้องในการพัฒนา
6. เพิ่มขีดความสามารถในการทำงานของกันและกัน
7. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ทำงาน ก่อให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

8. มีเอกภาพและพลังในการต่อกรเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551 : 18) กล่าวถึงประโยชน์ของการทำงานในรูปแบบของภาคีเครือข่าย ดังนี้

1. ตัดสินใจได้เร็ว แก้ปัญหาได้เร็วท่ามกลางความไม่แน่นอนและความสลับซับซ้อนของปัญหา
2. ลดค่าใช้จ่ายบริหารราชการและผู้ใช้บริการ
3. ให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายได้ตรงตามความต้องการ
4. เป็นการสร้างทุนทางสังคมให้แก่หน่วยงานและประเทศ
5. ทำให้มีแหล่งข้อมูลเพิ่มมากขึ้น
6. ทำให้มีแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากขึ้น

7. ทำให้ทำงานได้ยืดหยุ่น อาศัยความชำนาญหลายฝ่ายช่วยเสนอ

8. ทำให้ได้ความรู้ที่ลึกซึ้งซึ่งมาจากผู้เชี่ยวชาญงานนั้นโดยตรง

6.5 ประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาคีเครือข่าย

นักการศึกษาและนักวิชาการ เสนอแนวคิดส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาคีเครือข่าย ดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) เสนอว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาคีเครือข่ายมี 7 ประการ ดังนี้

1. การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common perception) หมายถึง การที่สมาชิกที่เข้ามาร่วมเป็นเครือข่าย ต้องมีความรู้สำนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหา มีสำนึกในหารแก้ไขปัญหาร่วมกัน และมีความต้องการช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common vision) หมายถึง การมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายที่จะดำเนินไปด้วยกัน จะช่วยให้กระบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายมีพลัง เกิดเอกภาพและช่วยบรรเทาความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองที่แตกต่างลงไป

3. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual inter-eats/benefits) หมายถึง การที่สมาชิกแต่ละคนมาร่วมกันเพื่อประสานผลประโยชน์ผลประโยชน์นั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ดังนั้น จึงมีการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ที่มากพอจะดึงดูดให้รวมเป็นเครือข่าย

4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All stakeholders participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการรับรู้ร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำ อย่างแข็งขัน ดังนั้น สมาชิกในเครือข่าย จึงควรเสริมสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของความเท่าเทียมและในฐานะของหุ้นส่วนของเครือข่ายและควรสานต่อความสัมพันธ์ในแนวราบ

5. กระบวนการเสริมความเข้มแข็งซึ่งกันและกัน (Complementary relationship) หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมกระบวนการทำงานของกันและกัน โดที่ใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่ง ไปช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งที่มีจุดอ่อน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน การเสริมสร้างต่อกันนั้น เกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายซึ่งมีผลดีมากกว่าการไม่รวมเป็นเครือข่าย

6. การพึ่งพิงร่วมกัน (Interdependence) คือ การเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่าย เนื่องจากทุกฝ่ายต่างก็มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงานและมีความรู้มีประสบการณ์ที่แตกต่าง ดังนั้นจึงมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสมาชิกและผลการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามไปด้วย

7. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและผลการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกันนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามไปด้วยองค์ประกอบของเครือข่าย มีความแตกต่างและหลากกลายกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละองค์ประกอบเกิดขึ้นในกิจกรรมใด เครือข่ายมีจิตสำนึกอย่างไรในการทำงานร่วมกัน มีความเข้าใจเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่ตรงกันหรือไม่

สมกุล ถาวรกิจ (ม.ป.ป. : 15-16) เสนอว่าการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับปัจจัย ดังนี้

1. ความเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งจิตใจและความสามัคคีของสมาชิกเครือข่าย
 2. สมาชิกมีขวัญ กำลังใจและเจตนารมณ์ร่วมกัน
 3. ความเสียสละของสมาชิก
 4. มียุทธศาสตร์ระบบการจัดการและการวางแผนที่ดี
 5. มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายเป็นระยะๆ
 6. ใช้กระบวนการดำเนินงานตามวงจร PDCA
 7. ผู้นำเครือข่ายมีวิสัยทัศน์
 8. สมาชิกเครือข่ายมีคุณภาพ
 9. กิจกรรมของเครือข่าย
 10. สมาชิกและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของเครือข่าย
 11. มีการดำรงรักษาเครือข่ายเดิมไว้และขยายเครือข่ายใหม่
 12. สมาชิกมีความจริงใจ จริงจัง มีความศรัทธาต่อกันและกันต่อเครือข่าย
 13. ระเบียบกฎเกณฑ์ของเครือข่าย
 14. มีทรัพยากรเพียงพอต่อการดำเนินงานของเครือข่าย
- ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2544) เสนอปัจจัยแห่งความสำเร็จของภาคีเครือข่ายมี 6 ประการ

ดังนี้

1. กระบวนการติดต่อสื่อสารข้อมูลข่าวสาร เทคนิค วิธีการ ประสบการณ์ ตลอดจนการพัฒนา

2. การให้ความสำคัญแก่สมาชิกในด้านต่างๆ
3. องค์กรความร่วมมือและโครงสร้างเครือข่ายมีประสิทธิภาพ
4. การส่งเสริมบทบาทและการตัดสินใจของสมาชิก
5. การพัฒนาและระดมทรัพยากรอย่างต่อเนื่องมีประสิทธิภาพ
6. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์บทบาทของเครือข่ายและมวลสมาชิก

เสรี พงศ์พิศ (2548: 134) เสนอปัจจัยแห่งความสำเร็จของการบริหารภาคีเครือข่ายว่ามี

6 ประการ ดังนี้

1. มีวัฒนธรรมของภาคีเครือข่าย
2. สมาชิกมีการพบปะกัน
3. ภาคีเครือข่ายมีเป้าหมายชัดเจน
4. มีแผนงานและกิจกรรมหรือลงทุนร่วมกัน
5. มีกลุ่มแกนนำ
6. สมาชิกภาคีเครือข่ายร่วมมือ

Eberherd E. Scheuing (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2550: 49 - 50) กล่าวว่า เงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานในระบบเครือข่าย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย ดังนี้

1. การมีพันธะสัญญาที่หนักแน่นระหว่างกัน หมายถึง การมีมิตรภาพที่ใกล้ชิดมีสายสัมพันธ์ระหว่างกันโดยผ่านกระบวนการทำงาน ความสำเร็จ ความล้มเหลวร่วมกันและร่วมปรึกษากันอย่างสม่ำเสมอ
2. การพัฒนาอยู่ตลอดเวลา
3. การรักษาพันธกรณีระยะยาวและได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนทรัพยากรการทำงานร่วมกัน สร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครือข่ายการทำงาน
4. การเสริมพลังการทำงาน หมายถึง การสนับสนุนให้องค์กรเครือข่ายมีโอกาสแสดงความสามารถ ร่วมคิดแก้ปัญหา การทุน จัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ เสริมทักษะการสร้างเครือข่ายให้ผู้ปฏิบัติงาน เสริมพลังการทำงาน
5. การมีค่านิยมร่วมกัน การให้ความสำคัญต่อคุณภาพของงาน ความยืดหยุ่นการเปิดเผย จริงใจ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ค่านิยมการทำงานเป็นทีมจะส่งเสริมให้การทำงานแบบเครือข่ายสำเร็จยิ่งขึ้น

6. ภาวะผู้นำ การสร้างวิสัยทัศน์ในเชิงกลยุทธ์ ชักจูงโน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญต่อสิ่งที่ต้องการกระทำร่วมกัน ผู้นำต้องเป็นคนที่ซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน และเสียสละเพื่อประโยชน์ร่วมกัน

จากการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาคีเครือข่าย สรุปได้ดังนี้ การบริหารจัดการภาคีเครือข่าย มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ด้านคือ 1) ผู้บริหารและผู้นำภาคีเครือข่าย ได้แก่ มีความรู้ ประสบการณ์ มีภาวะผู้นำ มีวิสัยทัศน์ในเชิงกลยุทธ์ สามารถชักจูงโน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญต่อสิ่งที่กระทำร่วมกัน สามารถบริหารความขัดแย้งและประเมินผลงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 2) สมาชิกภาคีเครือข่าย ได้แก่ มีมุมมอง จุดมุ่งหมายเป้าหมายและวิสัยทัศน์ในทิศทางเดียวกัน มีความสามัคคี มีความสนใจและเจตนาารมณ์ร่วมกันรับรู้เหตุผลการมีส่วนร่วมเป็นภาคีเครือข่าย ร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือทำงาน ร่วมรับผลประโยชน์ เกิดกระบวนการเสริมความเข้มแข็ง การเคลื่อนไหวมีพลัง เกิดเอกภาพ ลดความขัดแย้ง มีการพึ่งพา ปฏิสัมพันธ์ ซึ่งกันและกัน ขยัน ซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละ โปร่งใส สามัคคี จริงใจ ศรัทธาต่อกันและกันขวัญกำลังใจ และ 3) ระบบการบริหารจัดการ ได้แก่ การวางแผนที่ดี ใช้กระบวนการดำเนินงานตามวงจร PDCA มีกิจกรรมของเครือข่าย มีการลงทุนร่วมกันทำงานร่วมกัน จัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ เสริมทักษะการสร้างเครือข่าย เสริมพลังการทำงาน ให้ความสำคัญต่อคุณภาพของงาน กิจกรรมมีความยืดหยุ่น มีกระบวนการติดต่อสื่อสารข้อมูลข่าวสาร เทคนิค วิธีการ ประสบการณ์ การพัฒนา การประชาสัมพันธ์ การรักษาพันธกรณี พันธะสัญญาระหว่างกัน และมีวัฒนธรรมของภาคีเครือข่าย

6.6 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการศึกษานอกโรงเรียน

6.6.1 การสร้างภาคีเครือข่ายการศึกษานอกโรงเรียน

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กำหนดกระบวนการสร้างภาคีเครือข่ายการศึกษานอกโรงเรียน ดังนี้

1. การแสวงหาภาคีเครือข่าย ได้แก่ การกำหนดภารกิจ บทบาทหน้าที่ และความต้องการร่วมกับภาคีเครือข่าย
2. การสร้างแนวร่วมเพื่อเป็นเครือข่าย ได้แก่ กำหนดแนวทาง วิเคราะห์ ความร่วมมือและสร้างข้อตกลงร่วมมือ
3. การส่งเสริมสนับสนุนหน่วยงานภาคีเครือข่าย ได้แก่ การพัฒนาบุคลากร สนับสนุนสื่อ/วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ และการบริหารจัดการ
4. การพัฒนาและรักษาเครือข่ายได้แก่ การฝึกอบรม การสร้างแรงจูงใจ ขวัญกำลังใจ รางวัล ประกาศเกียรติคุณและเกียรติคุณยกย่อง

ลักษณะของกระบวนการทำงานในรูปของภาคีเครือข่าย (สำนักส่งเสริมการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2553: 10 - 11) มีดังนี้

1. กระบวนการทำงานที่เชื่อมประสานจากจุดเล็กและขยายไปสู่หน่วยใหญ่เป็นการขยายกิจกรรม พื้นที่และเป้าหมายการดำเนินการ การแสวงหาแนวทางใหม่ เครือข่ายใหม่ที่จะช่วยให้เครือข่ายนั้นได้มีความรู้ ประสบการณ์ และมีพลังอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ โดยเป็นการที่ทุกฝ่ายเข้ามาศึกษา เรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และพัฒนากิจกรรมร่วมกัน ซึ่งมีวิธีการร่วมคิด ร่วมกันทำ ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์

2. การรักษาสัมพันธภาพที่สร้างความรู้ ความหมายและโลกทัศน์ร่วมกัน กระบวนการทำงานและการจัดการเครือข่ายต้องคำนึงถึงการรักษาสัมพันธภาพที่สร้างความรู้ ความหมายและโลกทัศน์ สิ่งที่สำคัญในการรักษาสัมพันธภาพ คือ การสื่อสารระหว่างสมาชิกและภาคีเครือข่ายให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำงานร่วมกัน

3. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัว เครือข่ายจะเติบโต มันคงต้องมีการแสวงหาความรู้ สะสมประสบการณ์และปรับบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับกลุ่ม องค์กร เครือข่ายและหน่วยงานอื่นๆ เพื่อสร้างความรู้ใหม่ วิธีการแก้ปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้น เช่น การศึกษาดูงาน การพัฒนาผู้นำ การศึกษาแบบเจาะลึกในพื้นที่และถอดบทเรียนร่วมกัน เป็นต้น

4. การพัฒนากิจกรรมและความเคลื่อนไหวเพื่อสร้างขบวนการทางนวัตกรรมและวาทกรรมในการพัฒนา การประสานความร่วมมือและช่วยเหลือพึ่งพากัน เมื่อเกิดปัญหาภัยกับสังคมทุกฝ่ายก็มาร่วมมือกันโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการติดต่อสื่อสาร เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจในสิ่งใหม่

6.6.2 การพัฒนาศักยภาพของภาคีเครือข่ายการศึกษานอกโรงเรียน

นักวิชาการและนักการศึกษา กล่าวถึงการพัฒนาศักยภาพของภาคีเครือข่าย ดังนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 20-100) กล่าวไว้ดังนี้

1. แนวคิดในการพัฒนาภาคีเครือข่ายเกิดจากการร่วมตัวของกลุ่ม องค์กรภาคีเครือข่าย ทั้งในเชิงพื้นที่ เชิงประจักษ์ ประเด็นกิจกรรม และเชิงโครงสร้างหน้าที่ จำแนกเป็น 4 ประเภทที่สำคัญ ดังนี้ 1) ภาคีเครือข่ายภาคีภาครัฐ ได้แก่ สถานศึกษาองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และสถาบันศาสนา 2) ภาคีเครือข่ายภาคธุรกิจ/เอกชน ได้แก่ สภาหอการค้าและสมาคมต่างๆ 3) ภาคีเครือข่ายภาคองค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่ องค์กรชุมชนและมูลนิธิ และ 4) ภาคีเครือข่ายภาค

ประชาชน ได้แก่ ครอบครัว ผู้รู้ในท้องถิ่น และอาสาสมัครประชาชน การจัดกิจกรรมร่วมที่ทำอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งกิจกรรมดังกล่าวกลายเป็นแผนของการกระทำที่สมาชิกเครือข่ายยอมรับโดยทั่วกัน

2. การรักษาความสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย เช่น การจัดโครงสร้างองค์กร อำนาจต้องชัดเจนไม่ซ้ำซ้อน การกำหนดเป้าหมายที่สมาชิกยอมรับร่วมกัน การจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอ การกำหนดผู้นำที่เหมาะสม การกำหนดกติการ่วมเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

3. การกำหนดกลไกสร้างระบบจูงใจ เช่น ค่าตอบแทน การให้เกียรติยศและชื่อเสียง การให้การยอมรับ

4. การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ เช่น วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม

5. การให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหา เช่น การตั้งหน่วยงานเพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์ช่วยติดตามประเมินผล เป็นศูนย์ความรู้เพื่อศึกษาค้นคว้าและวิจัยองค์การจัดการเครือข่าย ศูนย์สร้างผู้นำ เป็นต้น

6. การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยการคัดเลือก ฝึกฝนและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่อยู่เสมอ

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (2547) กล่าวถึงแนวคิดในการบริหารเครือข่ายให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1. การกำหนดวัตถุประสงค์และข้อตกลงร่วมหรือเป้าหมายที่ชัดเจน
2. กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง
3. การเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำ
4. การจัดระบบการสื่อสาร
5. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง
6. ติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม
7. ส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์

จุฑาทิพย์ภัทราวาท และคณะ (2549) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งและความยั่งยืนของเครือข่ายพันธมิตร

1. การเสริมสร้างวิสัยทัศน์เครือข่ายพันธมิตรให้แก่ผู้นำ/องค์กรประชาชน
2. การหนุนเสริมมีการกำหนดแผนความร่วมมือของเครือข่ายพันธมิตรภายใต้แผนกลยุทธ์ของกลุ่ม/องค์กร

3. การหนุนเสริมแก่กลุ่ม/องค์กรในเรื่องการจัดทำแผนกลยุทธ์และการแปลงแผนไปสู่แผนปฏิบัติ

4. การให้ความรู้/ทักษะ/ประสบการณ์แก่ผู้นำกลุ่ม/องค์กรที่จะมีศักยภาพและความพร้อมและปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรให้สอดคล้องกับเครือข่าย

5. การเผยแพร่วิสัยทัศน์/แนวคิดเครือข่ายและแนวทางการเสริมสร้างเครือข่าย

6. การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แก่ผู้นำและบริหารจัดการผ่านเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ การสมัชชัมนา

7. การพัฒนาองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการแก่กลุ่ม/องค์กร

8. กำหนดตัวชี้วัดของความสำเร็จตามแผนงาน/โครงการอย่างชัดเจน

9. การพัฒนาองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการแก่กลุ่มผู้นำ/องค์กร

10. มีกลไกในการควบคุมการบริหารจัดการที่สามารถปฏิบัติได้จริง

11. ให้ความรู้แก่ผู้นำและแกนนำเครือข่ายเกี่ยวกับการติดตามประเมินผล และข้อมูลย้อนกลับเพื่อพัฒนาเครือข่าย

12. สร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำ/ฝ่ายบริหารเครือข่าย

13. ผลิตสื่อเรียนรู้รูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจให้เข้าถึงเครือข่ายอย่างทั่วถึง กำหนดกิจกรรมที่เกี่ยวกับเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

จากการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะภาคีเครือข่าย สรุปได้ว่า สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ความสำคัญเกี่ยวกับภาคีเครือข่ายการศึกษานอกระบบมาอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานร่วมกับภาคีเครือข่ายการศึกษานอกระบบ ดังนี้

1) กำหนดกลุ่มผู้เรียน/ผู้รับบริการ 2) ปัญหา/ความต้องการ 3) ออกแบบ/จัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4) จัดหาสื่อ อุปกรณ์ 5) ระดมทรัพยากรด้านต่างๆ 6) การเทียบโอนความรู้ ประสบการณ์ และการเทียบระดับ 7) การวัดผลประเมินผล 8) การบริหารจัดการ 9) มาตรฐานคุณภาพ 10) การสร้างแรงจูงใจ

ตอนที่ 7 แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์องค์ประกอบ

7.1 ความหมายของการวิเคราะห์องค์ประกอบ

การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) หรือเรียกว่า การวิเคราะห์ตัวประกอบ เป็นเทคนิคทางสถิติที่ใช้วิเคราะห์ผลการวัด โดยใช้เครื่องมือ หรือเทคนิคหลายชุด หรือหลายด้าน อาจใช้แบบทดสอบแบบสอบถาม แบบสำรวจ ฯลฯ อาจใช้ชุดเดียวแต่มีการวัดแยกเป็นรายด้านหรือหลายชุดก็ได้ ผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบจะช่วยให้ทราบว่า เครื่องมือหรือเทคนิคเหล่านั้นวัดแต่ละ

องค์ประกอบมากน้อยเพียงใด และจะปรากฏค่าต่างๆ ที่สำคัญ คือ ค่า Communality ซึ่งเขียนแทนด้วย h^2 เป็นค่าความแปรปรวนที่แต่ละฉบับ (ด้าน) แบ่งให้กับแต่ละองค์ประกอบเป็นส่วนที่ชี้ถึงว่าแต่ละฉบับ (ด้าน) วัดองค์ประกอบนั้นร่วมกับตัวแปรอื่น มากน้อยเพียงใด ค่า Eigen values เป็นผลรวมกำลังสองของสัมประสิทธิ์ขององค์ประกอบร่วมในแต่ละองค์ประกอบซึ่งต้องมีค่าไม่ต่ำกว่า 1 จึงจะถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งๆ ที่แท้จริง Factor Loading เป็นค่าน้ำหนักองค์ประกอบที่แต่ละฉบับ (ด้าน) วัดในองค์ประกอบนั้น (บุญชม ศรีสะอาด, 2545 : 160-161)

นงลักษณ์ วิรัชชัย (2538) เป็นวิธีการทางสถิติที่จะช่วยค้นหาลักษณะของตัวแปรหลายๆ ตัวที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เป็นการลดจำนวนตัวแปรให้ลดน้อยลงเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ ทำให้สามารถมองเห็นโครงสร้าง และแบบแผนของตัวแปรในลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ซึ่งจะช่วยอธิบายความหมายและลักษณะของตัวแปรทำให้สามารถให้คำจำกัดความของตัวแปรให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ช่วยตัดสินใจว่าจะศึกษาตัวแปรด้านใดบ้างและตัวแปรใดที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรใด การวิเคราะห์องค์ประกอบจะเป็นศูนย์รวมความหลากหลายของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ซึ่งถูกออกแบบมาเพื่อให้ตรวจสอบความสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวแปรต่างๆ ที่สังเกตหรือวัดได้ การวิเคราะห์องค์ประกอบมักทำใน 2 ลักษณะคือ

1. เพื่อสำรวจหรือค้นหาตัวแปรแฝงที่ซ่อนอยู่ภายใต้ตัวแปรที่สังเกตหรือวัดได้เรียกว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis)
2. เพื่อพิสูจน์ตรวจสอบหรือยืนยันทฤษฎีที่ผู้อื่นค้นพบ เรียกว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis)

สมบัติ ท้ายเรือคำ (2547) ได้ให้ความหมายว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis : FA) เป็นวิธีการทางสถิติที่ช่วยค้นหาลักษณะของตัวแปรหลายๆ ตัวที่มีสหสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เป็นการลดจำนวนตัวแปรให้น้อยลงเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ ทำให้สามารถมองเห็นโครงสร้าง และแบบแผนของตัวแปรในลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรซึ่งจะช่วยอธิบายความหมายและลักษณะของตัวแปรทำให้สามารถให้คำจำกัดความของตัวแปรได้ชัดเจนยิ่งขึ้นช่วยตัดสินใจว่าจะศึกษาตัวแปรด้านใดบ้างและตัวแปรใดที่เกี่ยวข้องกัน

ส. วาสนา ประवालพฤกษ์ (ม.ป.ป. : 8-12) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์องค์ประกอบ โดยยึดหลักที่ว่าตัวแปรหรือข้อมูลต่างๆ มีความสัมพันธ์กันนั้น เนื่องมาจากตัวแปรเหล่านั้นมีองค์ประกอบร่วมกัน (Common Factor) สังเกตได้จากการจับกลุ่มของตัวแปรหรือค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ดังนั้นสามารถใช้องค์ประกอบร่วมแทนตัวแปรกลุ่มนั้นได้ เป็นการลดจำนวนข้อมูลให้น้อยลงการจัดกลุ่มของตัวแปร ซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างกันของตัวแปรทำให้ทราบถึงโครงสร้างและแบบแผนของข้อมูล ทำให้องค์ประกอบร่วมของตัวแปรได้ และสามารถหาน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ของตัวแปรแต่ละตัวได้ ซึ่งค่าน้ำหนักองค์ประกอบนี้สามารถอธิบาย

ได้ถึงความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวแปรกับองค์ประกอบนั้นอันแสดงถึงขนาด (Magnitude) ของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับองค์ประกอบ

7.2 จุดมุ่งหมายของการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ในการวิเคราะห์องค์ประกอบมีจุดมุ่งหมายอยู่ 2 ประการ คือ (สมบัติ ท้ายเรือคำ, 2547: 19)

1. เพื่อสำรวจและระบุองค์ประกอบรวมที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหรือเพื่อค้นหาตัวแปรแฝง (องค์ประกอบ) ที่ซ่อนอยู่ภายใต้ตัวแปรสังเกตได้หรือวัดได้เรียกว่าวิเคราะห์วิธีนี้ว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) ผลจากการวิเคราะห์จะช่วยให้ลดจำนวนตัวแปรและได้องค์ประกอบซึ่งทำให้เข้าใจลักษณะของข้อมูลและสะดวกในการแปลความหมาย

2. เพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับแผนและโครงสร้างความสัมพันธ์ของข้อมูลหรือเพื่อพิสูจน์ตรวจสอบหรือยืนยันทฤษฎีที่ผู้อื่นค้นพบ เรียกว่าวิเคราะห์วิธีนี้ว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA) กรณีนี้ผู้วิจัยต้องมีสมมติฐานอยู่ก่อนแล้วและใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลเชิงประจักษ์มีความสอดคล้องกลมกลืนสมมติฐานเพียงใด

อุทุมพร จามรมาร (2527 : 3-7) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์องค์ประกอบโดยยึดหลักการที่ว่า ตัวแปรหรือข้อมูลนั้น ตัวแปรใดเกี่ยวข้องกันและเกี่ยวข้องกันอย่างไรตัวแปรที่มีความสัมพันธ์มักจะได้รับคำจำกัดความที่แน่นอนและยอมรับว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหล่านั้นมักแสดงให้เห็นในรูปคณิตศาสตร์ การวิเคราะห์ตัวประกอบจึงเป็นวิธีการทางสถิติที่จะช่วยให้คำจำกัดความหมายของตัวแปรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และช่วยตัดสินว่าควรศึกษาตัวแปรใดบ้าง ซึ่งในการวิเคราะห์ตัวประกอบมีหลักใหญ่ๆ ที่ต้องการอยู่ 2 ลักษณะ คือ มีความหมายเชิงสถิติและมีความหมายในเนื้อหา โดยมีจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์องค์ประกอบดังนี้

1. ช่วยให้การบรรยายเกี่ยวกับปริเขต (Domain) ที่ต้องการศึกษา
2. ช่วยตรวจสอบทฤษฎีที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร
3. ช่วยสร้างความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ (Function Relations) ระหว่างตัวแปร
4. วิเคราะห์บุคคลหรือวัตถุและจัดให้เป็นประเภทต่างๆ
5. วิเคราะห์โครงสร้างเชิงตัวประกอบ (Factorial Structures) ของตัวแปรที่เป็นเกณฑ์และช่วยบ่งชี้ตัวแปรที่เป็นประโยชน์ในสมการถดถอย
6. เป็นการพิสูจน์ข้อค้นพบของผู้วิเคราะห์กับของคนอื่นโดยใช้ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างใหม่จากประชากรกลุ่มเดียวกัน
7. เป็นการลดจำนวนข้อมูลให้น้อยลงเพื่อให้ได้ลักษณะร่วมกันที่ซ่อนอยู่

8. ใช้ในการทดสอบหาความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ของแบบวัด

9. ช่วยในการสร้างแบบวัดในลักษณะต่างๆ

ดังนั้น การวิเคราะห์องค์ประกอบจึงเป็นวิธีการทางสถิติที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสนองชุดของตัวแปรหลายๆ ตัวในรูปของตัวแปรมิติ (Factor) ที่มีจำนวนน้อยลง

7.3 ขั้นตอนการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ขั้นตอนการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจมีวิธีการ 4 ขั้นตอน ดังนี้ (สมบัติ ท้ายเรือคำ, 2547 : 20)

7.3.1 การคำนวณค่าสหสัมพันธ์ภายในและสร้างเมตริกซ์สหสัมพันธ์

ขั้นตอนแรกของการวิเคราะห์องค์ประกอบ คือ การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ที่ต้องการวิเคราะห์และนำเสนอในรูปเมตริกซ์สหสัมพันธ์

7.3.2 การสกัดองค์ประกอบ (Factor extraction)

ขั้นตอนที่สองในการวิเคราะห์องค์ประกอบคือ การค้นหรือแยกองค์ประกอบร่วมให้มีจำนวนองค์ประกอบน้อยที่สุดที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ตัวแปรที่สังเกตได้ ซึ่งมีวิธีการต่างๆ ดังนี้

1. Maximum Likelihood Method หรือ Canonical Factoring
2. Least-squares Method หรือ Principal Axis Factoring
3. Alpha Factoring
4. Principal Components Analysis
5. Image Factoring

7.3.3 การหมุนแกน (Method of Rotation)

การหมุนแกนองค์ประกอบมีเป้าหมายเพื่อให้ได้องค์ประกอบที่มีโครงสร้างง่าย (Simple Structure) ไม่ซับซ้อนซึ่งมี 2 วิธี คือ

7.3.3.1 การหมุนแกนแบบตั้งฉาก (Orthogonal Rotation) หมายถึง การหมุนแกนที่จะเป็นผลให้องค์ประกอบที่ไม่ได้สัมพันธ์กัน การหมุนแบบนี้มีวิธีให้เลือกใช้ 3 วิธี คือ

- 1) Varmax 2) Equamax และ 3) Quartimax

7.3.3.2 การหมุนแกนแบบมุมแหลม (Oblique Rotation) หมายถึง การหมุนแกนที่จะเป็นผลให้องค์ประกอบที่ได้มีความสัมพันธ์กัน การหมุนแกนแบบนี้มีวิธีให้เลือกใช้ 3 วิธีคือ 1) Quartimin 2) Covarimin และ 3) Oblimin

ผลจากการหมุนแกนทำให้ได้องค์ประกอบที่มีโครงสร้างง่ายกว่าองค์ประกอบที่ได้ก่อนการหมุนแกน ผลจากการหมุนแกนไม่ทำให้ค่าการร่วม (h) ค่าไอเกน (Eigen Value) และเปอร์เซ็นต์ความแปรปรวนที่อธิบายได้ด้วยองค์ประกอบ (Percent of Variance) ที่ได้จากการสกัด

องค์ประกอบ เปลี่ยนแปลงแต่มีผลทำให้ค่าสัมประสิทธิ์น้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading Coefficient) ในเมตริกซ์องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบเปลี่ยนแปลง

7.3.4 การสร้างองค์ประกอบจากค่า Loading และตั้งชื่อองค์ประกอบ

เมื่อได้เมตริกซ์องค์ประกอบจากการวิเคราะห์องค์ประกอบหลังจากหมุนแกนแล้ว ขั้นตอนต่อมาก็คือ การสร้างองค์ประกอบ โดยอาศัยค่า Loading ซึ่งการที่จะตัดสินใจว่าจะได้กี่องค์ประกอบ พิจารณาจากค่าไอเกนที่เกินหนึ่งการทดสอบสกรี (Scre-Test) ซึ่งเป็นการทดสอบความแตกต่างของค่าไอเกนจากการเขียนกราฟการเลือกค่า Loading เพื่อจะได้ทราบว่าตัวแปรใดจะรวมกันอยู่ในองค์ประกอบใดให้พิจารณาเกณฑ์ที่ค่า Loading 0.30 ถึง 0.40 (โดยไม่พิจารณาเครื่องหมายว่าเป็นบวกหรือลบ) แล้วคัดเลือกตัวแปรที่มีน้ำหนักองค์ประกอบ (Loading) สูงสุดอยู่บนองค์ประกอบนั้นเข้าเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบ ถ้าตัวแปรใดมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบใกล้เคียงกันหลายค่ามากกว่า 1 องค์ประกอบ ให้พิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดที่สูงกว่าองค์ประกอบอื่นตั้งแต่ 0.10 ขึ้นไป แต่ถ้าความแตกต่างของน้ำหนักองค์ประกอบไม่ถึง 0.10 จะถือว่าเป็นตัวแปรที่ซับซ้อนพิจารณาว่าตัวแปรนั้นไม่เป็นตัวประกอบใดเลย (อุทุมพร จามรมาน, 2527: 3 - 7)

การเลือกตัวแปรเข้าองค์ประกอบ ถ้าองค์ประกอบใดประกอบด้วยข้อคำถามหรือตัวแปรไม่ถึง 3 ข้อ จะตัดองค์ประกอบนั้นออกถือว่าเป็นองค์ประกอบไม่ชัดเจน (ส.วาสนา ประवालพฤกษ์. ม.ป.ป.: ไม่มีเลขหน้า)

การตั้งชื่อองค์ประกอบ หลังจากที่ได้เลือกตัวแปรเข้ารวมกันอยู่ในองค์ประกอบเดียวกันขั้นตอนต่อมาคือ การตั้งชื่อให้องค์ประกอบมีกฎการตั้งชื่อดังนี้ คือ ชื่อจะต้องสั้นและมีความหมายสอดคล้องกับโครงสร้างขององค์ประกอบหรือตามโครงสร้างทฤษฎี

7.4 การวิเคราะห์องค์ประกอบด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

มีวิธีการ 4 ขั้นตอน คือ

7.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบนั้นจะต้องมีลักษณะเป็นตัวแปรต่อเนื่องหลายๆ ตัวแปรที่เก็บจากตัวอย่างกลุ่มหนึ่งเสนอข้อมูลในลักษณะของเมตริกเรียกว่า “เมตริกของข้อมูล” (Data Matrix)

7.4.2 การสกัดตัวประกอบ (Extracting Initial Factors) มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาจำนวนแฟกเตอร์รวมที่น้อยที่สุดระหว่างตัวแปร

7.4.3 การหมุนแกน (Rotation) วิธีการหมุนแกนมีจุดมุ่งหมายเพื่อหาวิธีที่ง่ายในการหาองค์ประกอบ โดยคงจำนวนองค์ประกอบและ Communalities ไว้คงเดิมวิธีหมุนแกน มี 2 วิธี คือ

1. การหมุนแกนแบบตั้งฉาก (Orthogonal Rotation) องค์ประกอบร่วมต่างๆ ไม่สัมพันธ์กันมี 3 วิธี คือ

1.1 Quartimax หมุนแกนโดยการเน้นการเปลี่ยนแถวให้ง่ายขึ้น

1.2 Varimax หมุนแกนโดยการเปลี่ยนคอลัมน์ให้ง่ายขึ้น คือ ให้เกิดความแปรผันของคอลัมน์ใน Factor Pattern Matrix

1.3 Equimax ใช้วิธีประนอมระหว่าง Quartimax กับ Varimax

2. การหมุนแกนแบบมุมแหลม (Oblique Rotation) มี 2 วิธีการหลัก คือ

2.1 Oblimin หมุนแกนโดยยึด Reference Axes

2.2 Quartimin $r = 0$ Most Oblique

2.3 Biquartimin $r = .5$ Least Oblique

2.4 Covarimin $r = 1$ Least Oblique

2.5 Oblimax หมุนแกนโดยไม่ใช้ Reference Axes แต่ใช้ Pattern Matrix หมุนแกนเช่นเดียวกับ Quartimax Orthogonal

7.4.4 การสร้างมาตราองค์ประกอบ (Factor Scale) จุดประสงค์ในการสร้างองค์ประกอบมี 2 ประการ คือ

1. เพื่อค้นหามิติของข้อมูลสังเกต
2. เพื่อนำองค์ประกอบรวมบางองค์ประกอบไปใช้ในการค้นคว้าต่อไป

โดยทั่วไปในการวิเคราะห์องค์ประกอบจะใช้มาตราการสร้างองค์ประกอบเพื่อจะศึกษาโครงสร้างขององค์ประกอบต่อไป วิธีการสร้างมาตราองค์ประกอบอาจทำได้หลายวิธี เช่น

1. ใช้การถดถอย (Regression)
2. ใช้เกอณฑ์ (Least Squares)
3. วิธีของบาร์ทเลส (Bartless)
4. ใช้หลักของออร์โธกอนอล (Orthogonal Constraints)
5. ใช้ผลรวมของค่าน้ำหนักองค์ประกอบที่มีค่าสูงในตัวแปรสังเกตต่างๆ สร้างส่วนประกอบ

สำคัญ (Principal Component Scale)

โดยสรุปการวิเคราะห์องค์ประกอบ เป็นวิธีการทางสถิติที่ช่วยค้นหาลักษณะของตัวแปรหลายๆ ตัว ที่มีสหสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เป็นการลดจำนวนตัวแปรให้น้อยลงเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ ทำให้สามารถมองเห็นโครงสร้างและแบบแผนของตัวแปรในลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรซึ่งจะช่วยอธิบายความหมายและลักษณะของตัวแปรทำให้สามารถให้คำจำกัดความของตัวแปรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ช่วยตัดสินใจว่าควรศึกษาตัวแปรด้านใดบ้างและตัวแปรใดที่เกี่ยวข้องกัน

ตอนที่ 8 แนวคิดเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน

8.1 ลักษณะของระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน

ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) เป็นการนำเทคนิควิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเทคนิควิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาผสมผสานกันในการทำวิจัย เพื่อให้สามารถตอบคำถามการวิจัยได้สมบูรณ์มากกว่าการใช้เทคนิควิธีวิจัยเชิงปริมาณหรือเทคนิควิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพียงอย่างเดียว ภายใต้ความเชื่อที่ว่าสามารถลดข้อจำกัดของวิธีการวิจัยแต่ละวิธี โดยใช้จุดเด่นของการวิจัยเชิงปริมาณมาแก้ไขจุดด้อยของการวิจัยเชิงคุณภาพ ในขณะที่เดียวกันก็ใช้จุดเด่นของการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้แก้ไขจุดด้อยของการวิจัยเชิงปริมาณ สามารถผสมผสานเติมเต็มซึ่งกันและกัน เพื่อให้เข้าถึงประเด็นในการตอบปัญหาของการวิจัยได้ด้วยมุมมองใหม่ ๆ

ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) มีชื่อเรียกอื่น ๆ อีกหลายชื่อ เช่น การวิจัยแบบผสมผสานวิธี การวิจัยแบบผสม การวิจัยแบบผสมผสาน วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสม เป็นต้น หรือ ภาษาอังกฤษ มีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน เช่น Mixed Methodology, Mixed Methods, Mixed Research เป็นต้น ซึ่งใช้แตกต่างกันไปตามทัศนะของผู้เขียนเหล่านั้น แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาความหมายแล้วมีลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เป็นการนำเทคนิควิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเทคนิควิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาผสมผสานกันในการออกแบบวิธีดำเนินการวิจัย มีพื้นฐานแนวคิดมาจากการหลอมรวมปรัชญาของกลุ่มปฏิฐานนิยมและกลุ่มปรากฏการณ์นิยมเข้าด้วยกันเรียกว่าเป็นแนวคิดของกลุ่มปฏิบัตินิยม (pragmatist) ซึ่งมีความเชื่อว่าการยอมรับธรรมชาติของความจริงนั้นมีทั้งสองแบบตามแนวคิดของนักปรัชญาทั้งสองกลุ่ม โดยในงานวิจัยขั้นนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า “ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน”

8.2 ความสำคัญของระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน

ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานมีความสำคัญตามแนวคิดของ Geene and others (1989), Trocim (2002), Creswell (1994), Punch (2003) และ Punch (2005) ดังนี้

1. ผลการวิจัยจากระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานสามารถเสริมต่อกันโดยใช้ผลการวิจัยจากวิธีหนึ่งอธิบายขยายความผลการวิจัยอีกวิธีหนึ่ง ช่วยให้การตอบคำถามการวิจัยได้ละเอียดชัดเจนมากกว่าการใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพเพียงรูปแบบเดียว
2. การใช้ผลการวิจัยจากวิธีหนึ่งไปช่วยพัฒนาการวิจัยอีกวิธีหนึ่งหรือการใช้ผลการวิจัยวิธีหนึ่งไปตั้งคำถามการวิจัยอีกวิธีหนึ่ง
3. การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพต่างก็มีจุดเด่นในตนเอง สามารถนำจุดเด่นมาใช้ในการแสวงหาความรู้ความจริงได้ถูกต้องแม่นยำยิ่งขึ้น
4. การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพต่างก็มีจุดด้อยในตนเอง ผู้วิจัยสามารถใช้จุดเด่นของการวิจัยเชิงปริมาณมาแก้ไขจุดด้อยของการวิจัยเชิงคุณภาพ ขณะเดียวกันอาจใช้จุดเด่นของการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้แก้ไขจุดด้อยของการวิจัยเชิงปริมาณ

5. สามารถนำผลผลิตจากระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธีมาสร้างความรู้ความจริงที่สมบูรณ์สำหรับใช้ในการปรับเปลี่ยนทฤษฎีหรือการปฏิบัติงาน

เห็นได้ว่าระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานมีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นการผสมผสานวิธีทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพเป็นการลดข้อจำกัดของทั้งวิธีเชิงปริมาณและวิธีเชิงคุณภาพ

8.3 ประโยชน์และข้อจำกัดของระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน

เหตุผลหลักของการผสมผสานการวิจัยโดยวิธีเชิงปริมาณและวิธีเชิงคุณภาพ ได้แก่ การแก้จุดอ่อนของแต่ละวิธีด้วยการเสริมจุดแข็ง จากการศึกษาของ Green, Caracelli and Graham (1989) ซึ่งได้วิเคราะห์การวิจัยแบบผสมผสานทางการศึกษาเรื่องที่ทำเนิการในช่วง ค.ศ. 1980 - 1988 พบว่าจุดมุ่งหมายของผู้วิจัยในการผสมผสานวิธี จำแนกได้เป็น 5 ประเภท (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์, 2555) ได้แก่ 1) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล ซึ่งเป็นการเทคนิคสามเส้าตามความหมายดั้งเดิม 2) เพื่อศึกษาแง่มุมหลากหลายในเรื่องนั้น ๆ ให้ได้ข้อมูลมาเสริมกันในภาพรวม 3) เพื่อใช้ข้อมูลงานวิจัยอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับกัน เช่น ข้อมูลเชิงปริมาณจากการศึกษาภาพกว้าง ใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาเชิงลึกด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ 4) เพื่อค้นคว้าความขัดแย้งของข้อค้นพบที่อาจมีและอาจเป็นประเด็นใหม่ที่น่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยไม่คาดคิดมาก่อน และ 5) เพื่อขยายขอบเขตความกว้างและความลึกของงานวิจัย

ทั้งนี้ Teddlie และ Tashakkori (2009) สรุปจุดเด่นหลัก 3 ประการของการวิจัยแบบผสม ได้แก่ 1) การวิจัยแบบผสมสามารถตอบคำถามวิจัยได้ทั้งในเชิงค้นหาความรู้ (exploratory) และเชิงยืนยันความรู้ (confirmatory) ได้ในงานวิจัยเรื่องเดียวกัน เช่น ผู้วิจัยสามารถทดสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร ขณะเดียวกันก็สามารถอธิบายลักษณะความเป็นจริงและเหตุผลของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างตัวแปร 2) การวิจัยแบบผสมช่วยให้สรุปอย่างมีน้ำหนักมากขึ้น เช่น การวิเคราะห์จากการวิจัยเชิงปริมาณ ได้รับการยืนยันด้วยข้อค้นพบในการวิจัยเชิงคุณภาพ และ 3) การวิจัยแบบผสมผสานสามารถเสนอมุมมองที่แตกต่างกัน (ทั้งของผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล) ได้มากกว่าการวิจัยแบบเดี่ยว กรณีที่การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพให้ผลขัดแย้งกันในงานวิจัยแบบผสม ก็ถือว่าเป็นข้อดีเช่นกัน เพราะนักวิจัยจะได้ระมัดระวังในการสรุปอ้างผลการวิจัย หรือช่วยในการออกแบบการวิจัยเพื่อการศึกษาให้ชัดเจนต่อไป

นอกจากนี้ ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์ (2555) ยกตัวอย่างสถานการณ์ที่เหมาะสมกับการวิจัยแบบผสม มีดังนี้

- เมื่อต้องการศึกษาในประเด็นหรือสถานการณ์ที่ซับซ้อน ซึ่งการมองจากจุดเดียวจะทำให้สรุปได้เพียงส่วนหนึ่งของประเด็นหรือสถานการณ์นั้น อันอาจจะทำให้ให้นักวิจัยตีความคลาดเคลื่อนจนเกิดผลกระทบเชิงลบอย่างสำคัญ เช่น ในการวิจัยเชิงนโยบายหรือการวิจัยเชิงประเมินเพื่อศึกษาผลกระทบของวิธีการหรือโครงการใด ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่มาจากหลายแหล่งและหลากหลายมุมมอง

เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เที่ยงตรง โดยเฉพาะเมื่อข้อสรุปของการวิจัยจะนำไปใช้เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจของผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการสำคัญ ซึ่งการตัดสินใจอาจจะมีผลกระทบต่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือต่อสังคมในวงกว้าง

- เมื่อต้องการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ แต่ไม่สามารถใช้รูปแบบการทดลองที่แกร่ง ทำให้การสรุปผลขาดความหนักแน่น กรณีนี้จะเห็นได้ชัดในการวิจัยเชิงทดลองในชั้นเรียน ซึ่งการศึกษาผลของนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้อาศัยใช้รูปแบบการทดลองกลุ่มเดียวและวัดผลเปรียบเทียบก่อนและหลังการทดลอง ในกรณีเช่นนี้จะมีประเด็นแย้งในเรื่องความเที่ยงตรงของการสรุปผลการวิจัย แต่ถ้าครู นักวิจัยใช้การศึกษาหลายวิธี เช่น การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์พูดคุยกับนักเรียน การศึกษาภูมิหลังของผู้เรียน เป็นต้นก็จะทำให้ครูนักวิจัยอธิบายได้ชัดเจนว่าทำไมนวัตกรรมที่ทดลองนั้นจึงได้ผลโดยมีข้อมูลจริงสนับสนุนให้ข้อสรุปมีน้ำหนักมากขึ้น

- เมื่อต้องการหาคำตอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่ประเด็นโต้แย้งในสังคมหรือวงการวิชาชีพใด ๆ ซึ่งผลการวิจัยอาจจะใช้เป็นข้อบ่งชี้หรือนำไปสู่ข้อยุติในประเด็นความขัดแย้งนั้น ๆ ได้ ตัวอย่างประเด็นที่มีความขัดแย้งแต่ไม่เคยมีการศึกษาอย่างครอบคลุมลึกซึ้ง ได้แก่ ปัญหาเรื่อง “ผลกระทบของการสร้างเขื่อน” ซึ่งเป็นประเด็นข้อโต้แย้งรุนแรงในสังคม ซึ่งแม้ว่าจะมีการวิจัยในเรื่องนี้ แต่ก็เป็นการศึกษาเฉพาะบางแง่มุม เช่น ประเด็นในแง่นิเวศวิทยาในบางจุด หรือผลกระทบเชิงเศรษฐกิจในบางเรื่องถ้าใช้แนวการวิจัยแบบผสมโดยใช้มุมมองของนักวิจัย และสาขาความรู้ที่หลากหลาย และเก็บข้อมูลหลายประเภทหลายระดับ ก็น่าจะช่วยตอบคำถามได้ครอบคลุมมากขึ้น ทั้งในเชิงนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ และสังคม เป็นต้น

- เมื่อผู้วิจัยไม่แน่ใจว่าการอิงวิธีการเดียวจะได้ข้อมูลที่แท้จริง เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลอาจปิดบังหรือให้คำตอบผิวเผิน ในกรณีเช่นนี้มักพบในการวิจัยบางเรื่องที่ไวในด้านความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูล เช่น การวิจัยในเรื่อง “ปัญหาความเป็ยกขึ้นของข้าวเปลือกและข้าวสาร” ซึ่งหากศึกษาเฉพาะกลุ่มโรงสีอาจจะได้ข้อมูลที่ไมตรงกับข้อเท็จจริง แต่ถ้าใช้วิธีการวิจัยแบบผสม โดยศึกษาทั้งในระดับเกษตรกร โรงสี และผู้ส่งออกข้าว และทำการเก็บข้อมูลทั้งจากการสำรวจ (ด้วยการสอบถาม) และการสังเกตเฉพาะกรณีในสถานการณ์จริงก็น่าจะช่วยเสริมและยืนยันข้อมูลให้สมบูรณ์มากขึ้น

- เมื่อผู้วิจัยต้องการข้อค้นพบในมิติทั้งภาพกว้างและภาพลึกจะเห็นว่าการศึกษาเชิงสำรวจทำให้สามารถตอบคำถามในภาพกว้างของสถานภาพที่เป็นอยู่แต่ไม่สะท้อนความเป็นจริงในเชิงลึกเหมือนเช่นการศึกษาเฉพาะกรณี ในทางตรงข้าม การศึกษาเฉพาะกรณีให้ข้อมูลเฉพาะบริบท ไม่ฉายภาพกว้าง จึงเป็นข้อจำกัดที่ทำให้งานวิจัยไม่ครบมิติ ตัวอย่างเช่น ในการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาของชาวนาไทยในภาคกลาง นักวิจัยเชิงปริมาณในโครงการหนึ่งเก็บข้อมูลจากการสำรวจด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างเสริมด้วยข้อมูลสถิติและนำเสนอผลเชิงปริมาณในรูปแบบตารางข้อมูลและแผนภาพ แต่ในหัวข้อเรื่องทำนองเดียวกันนี้นักวิจัยอีกโครงการหนึ่งใช้การศึกษาเปรียบเทียบ 2 ชุมชน

ออกแบบการวิจัยแบบผสม น่าจะได้ผลงานวิจัยที่มีคุณค่ามากขึ้นในโครงการวิจัยเดี่ยว เพราะสามารถตอบคำถามทั้งระดับกว้างและระดับลึกได้

อย่างไรก็ดี นอกเหนือจากประโยชน์ที่จะได้รับดังกล่าว การวิจัยแบบผสมมีข้อจำกัดบางประการที่อาจจะเป็นอุปสรรคในการนำไปใช้ ดังข้อสังเกตของ McMillan (2004) 1) นักวิจัยเฉพาะหัวหน้าโครงการวิจัย ต้องมีความรู้และประสบการณ์ในวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ถูกต้องตามหลักวิธี ไม่เช่นนั้นจะไดงานวิจัยแบบผสมที่ไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร 2) การวิจัยแบบผสมจะต้องใช้เวลาและทรัพยากรในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลในปริมาณมากกว่าการทำวิจัยเชิงเดี่ยว ดังนั้นโครงการวิจัยที่ถูกกำหนดด้วยเวลาและงบประมาณจึงไม่สามารถใช้กลยุทธ์การผสมผสานวิธีใด ยกเว้นเป็นการใช้ข้อมูลเสริมบางส่วน และ 3) อาจมีการใช้การวิจัยแบบผสมตามสมัยนิยม โดยเป็นการใช้แบบผิด ๆ ตามที่ตนเข้าใจหรือใช้โดยมั่วๆ เช่น นักวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์แบบผิวเผินหรือนักวิจัยเชิงคุณภาพคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มตามหลักสถิติโดยไม่พิจารณาหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม หรือแม้กระทั่งอ้างว่าใช้วิธีแบบผสมเพื่อให้ดูมีน้ำหนักในการตีพิมพ์เผยแพร่งานวิจัย

ดังนั้น ในการออกแบบการวิจัยแบบผสม ผู้วิจัยจึงพิจารณาข้อจำกัดต่าง ๆ และดำเนินการวิจัยให้ถูกต้องตามจุดมุ่งหมาย

8.4 การออกแบบระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน

การออกแบบระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานทำได้ในระดับต่าง ๆ ทั้งการผสมอย่างอ่อนจนถึงการผสมอย่างเข้มข้น ผ่องพรรณ ตริยมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์ (2555) จำแนกแนวทางการผสมผสานตามระดับที่ใช้ 2 ระดับดังนี้

8.4.1 การผสมในระดับข้อมูล

นักวิจัยเชิงคุณภาพย่อมคุ้นเคยกับการใช้เทคนิคสามเส้า ซึ่งจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมความเที่ยงตรงของงานวิจัยโดยลดอคติหรือความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากข้อมูลแหล่งเดียวหรือแง่มุมเดียว ในระยะหลังนักวิจัยเชิงปริมาณให้ความสนใจเทคนิคสามเส้าเพื่อให้ได้ “แง่มุมที่หลากหลาย” ดังนั้นในการวิจัยแบบผสม จึงเน้นการใช้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกันเพื่อสนับสนุนหรือตรวจสอบซึ่งกันและกัน ตัวอย่างเช่น ในการวิจัยเชิงประเมินโครงการทางการศึกษา ผู้วิจัยอาจใช้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์ร่วมกัน เช่น ผลสัมฤทธิ์ในรายวิชาจากงานข้อมูลของโรงเรียน ผลงานจากแฟ้มสะสมผลงานของนักเรียน คะแนนจากมาตรวัดประมาณค่าที่ครูให้ ข้อมูลจากการศึกษากรณีเฉพาะราย และข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมในและนอกชั้นเรียนของนักเรียนและครู เป็นต้น ซึ่งจะเห็นว่ามี การผสมในระดับวิธีเช่นนี้มากขึ้นในการวิจัยเชิงปริมาณในปัจจุบันการผสมในระดับข้อมูล จะช่วยแก้ข้อจำกัดของการวิจัยใน 2 ประเด็นหลักดังนี้

8.4.1.1 ช่วยแก้ข้อจำกัดของอคติ (bias) ข้อมูลซึ่งได้จากแง่มุมเดียวอาจถูกจำกัดด้วยข้อเท็จจริงในเพียงบางจุดของทั้งหมด (slices of reality) เป็นเหตุให้นักวิจัยสรุปผลคลาดเคลื่อนได้ การวิจัยแบบผสมจะช่วยเสริมความมั่นใจแก่นักวิจัย โดยนำข้อมูลมาเสริมหรือมายืนยันซึ่งกันและกันในการวิจัย ตัวอย่างเช่น ถ้าข้อมูลที่ได้จากการส่งแบบสอบถามเพื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่มีความสอดคล้องกับข้อมูลการศึกษาเชิงลึกจากตัวอย่างที่เลือกอย่างเฉพาะเจาะจงก็จะช่วยให้นักวิจัยสามารถตีความและลงข้อสรุปได้อย่างมั่นใจมากขึ้น นอกจากนี้ ข้อมูลจากการสังเกตในกรณีที่ยกตัวอย่าง อาจจะช่วยให้นักวิจัยอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้ลึกซึ้งและเฉพาะเจาะจงประเด็นนี้ Denzin (1970) ชี้ให้เห็นคุณค่าของเทคนิคสามเส้าตั้งแต่หลายทศวรรษก่อน โดยย้ำว่า “ช่วยให้นักวิจัยจัดอคติภายใน (intrinsic bias) ของการสรุปผลการวิจัย ที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้วิธีการเดียว ผู้วิจัย / ผู้เก็บข้อมูลคนเดียว หรือการใช้มุมมองจากรากฐานแนวคิด/ทฤษฎีเดียว” อคติดังกล่าวนี้ในการวิจัยเชิงปริมาณอาจจะเป็นปัญหาได้มากเพราะผู้วิจัยมักสรุปผลการวิจัยตามตัวเลข ซึ่งการได้มาซึ่งตัวเลขนั้น ย่อมมีโอกาสเกิดปัญหาความคลาดเคลื่อนในการวัดได้เสมอ

8.4.1.2 ขจัดความยึดมั่นในวิธีการเดิมซึ่งมีจุดอ่อน นักวิจัยอาจจะยึดติดกับวิธีการวิจัยของตนเองอย่างเหนียวแน่น และปฏิเสธวิธีการอื่น ๆ เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะความคุ้นเคย ความถนัด หรือประสบการณ์ที่ได้รับการฝึกฝนมา บางครั้งมักพบว่านักวิจัยใช้เครื่องมือ/วิธีการเก็บข้อมูลตามความเคยชินหรือตามความสะดวก มากกว่าเลือกใช้อย่างเหมาะสมตามเกณฑ์ที่ควรเป็น ตัวอย่างเช่น การใช้เครื่องมือวัดเจตคติที่มีแพร่หลายในปัจจุบัน โดยผู้ใช้ไม่ระมัดระวังอย่างรอบคอบในเรื่องข้อจำกัดเชิงวัฒนธรรม (culture-bound) หรือข้อจำกัดในเชิงเวลา (time-bound) จึงอาจทำให้ผลการวิจัยหย่อนในด้านความเที่ยงตรง

การผสมในระดับข้อมูล เป็นการวิจัยแบบผสมในขั้นเริ่มแรก ซึ่งนักวิจัยแต่ละค่ายยอมรับได้ง่ายตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ได้แก่ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งให้คุณค่ากับการใช้ข้อมูลที่หลากหลายทั้งในระดับการวิเคราะห์ปัญหาจนถึงการวิเคราะห์และสะท้อนผลการปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม นักวิจัยจะเลือกใช้ข้อมูลชนิดใดเป็นข้อมูลหลัก ข้อมูลชนิดใดเป็นข้อมูลเสริม ย่อมแตกต่างกันตามฐานคิดเดิมของตนเอง

นอกจากจุดประสงค์เบื้องต้นในการใช้ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกันเพื่อเปรียบเทียบหรือยืนยันข้อมูลในประเด็นหนึ่ง ๆ แล้วนักวิจัยยังสามารถใช้ประโยชน์ในด้านอื่น อาทิ 1) ต่อยอดข้อมูลเชิงคุณภาพให้เป็นเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพที่วิเคราะห์โดยจัดกลุ่มหัวเรื่องแล้ว (categories) นำมาแจกแจงความถี่ของแต่ละหัวเรื่องที่ปรากฏในข้อมูล นำข้อมูลสองชุดมาเปรียบเทียบดูความสอดคล้องกัน 2) ต่อยอดข้อมูลเชิงปริมาณให้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลเชิงปริมาณมาจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ตามวิธีการทางสถิติ จะได้กลุ่มหัวเรื่องขึ้น ซึ่งสามารถนำไปเปรียบเทียบกับหัวเรื่องจากข้อมูลเชิงคุณภาพ และ 3) ผสมข้อมูล

เพื่อหาตัวแปรใหม่ ตัวแปรที่กำหนดจากทฤษฎีแนวคิด ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณ นำมาพิจารณา ร่วมกับกลุ่มหัวข้อหรือ “ตัวแปร” ที่ก่อตัวขึ้นจากการวิจัยเชิงคุณภาพ อาจทำให้ได้ตัวแปรเพิ่มขึ้น

8.4.2 การผสมในระดับกลยุทธ์

การผสมในระดับที่ซับซ้อนขึ้น จะเกี่ยวข้องกับการข้ามฐานความคิดการวิจัยซึ่ง “แง่มุมที่หลากหลาย” จะได้จากการออกแบบการวิจัยที่ใช้กลยุทธ์การวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกันอันจะทำให้ได้ข้อมูลครอบคลุมทั้งในภาพกว้าง (broad) ภาพรวม (holistic) หรือภาพลึก (in-depth) ประเด็นที่นักวิจัยต้องพิจารณาในการผสมระดับกลยุทธ์ ได้แก่ (Punch) 1) จะให้นำหน้าอย่างไรกับวิธีการเชิงปริมาณและวิธีการเชิงคุณภาพวิธีใดเป็นวิธีหลัก วิธีใดเป็นวิธีเสริม 2) วิธีการวิจัยทั้งสองดำเนินคู่ขนานกันไป หรือจะแยกเป็นขั้นตอนต่างกัน และ 3) จะลำดับขั้นตอนอย่างไร ทั้งสามประเด็นดังกล่าว ย่อมขึ้นกับโจทย์วิจัยที่ต้องการคำตอบเป็นสำคัญ การออกแบบการวิจัยให้องค์ประกอบต่าง ๆ เชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกันในการตอบโจทย์วิจัย จะทำให้งานวิจัยนั้นมีความเที่ยงตรงโดยรวม (Overall validity)

Creswell (1994) เสนอกลยุทธ์ของการวิจัยแบบผสม 3 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การวิจัย 2 ระยะ (two-phase design)

การวิจัยรูปแบบนี้ เป็นการดำเนินการวิจัยที่แยก 2 ขั้นตอนอย่างเด่นชัดด้วยวิธีการวิจัยต่างกัน (การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ) และนำเสนอผลการวิจัยเป็น 2 ตอน แต่ละตอนมีความสำคัญ ตอบคำถามวิจัยต่างประเด็นกันแต่ช่วยกันตอบโจทย์รวม ดังเช่น การวิจัยเชิงปฏิบัติการในเรื่องที่ซับซ้อน อาจดำเนินการเป็น 2 ระยะได้โดยในระยะที่ 1 ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจในปัญหาสถานการณ์ให้ถ่องแท้ ต่อมาในระยะที่ 2 นักวิจัยใช้ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพในการวางแผนปฏิบัติและการทดลองปฏิบัติตามแผนร่วมกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อมุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลง ในการสรุปผลของโครงการวิจัยมีการสะท้อนผลการวิจัยโดยรวม

รูปแบบที่ 2 แบบนำ-แบบรอง (dominant-less dominant design)

รูปแบบนี้เป็นการวิจัยที่ดำเนินการด้วยวิธีการวิจัยหลักแนวทางใดแนวทางหนึ่ง เช่น ใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก และใช้วิธีการบางอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพมาเสริม เช่น เพื่อขยายความ เพื่อตรวจสอบยืนยัน หรือเพิ่มความลึกของข้อมูล หรือในทางตรงข้าม ได้แก่ การใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักเสริมด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ McMillan (2004) จำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. Explanatory design

รูปแบบนี้พบมากที่สุด เป็นการวิจัยที่เริ่มด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ และตามด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจความหมายของผลวิจัยเชิงปริมาณให้ชัดเจนมากขึ้น ตัวอย่างเช่น

- ช่วยติดตามกลุ่มตัวอย่างที่ต่างจากพวก (Outliners) กลุ่มที่ต่างจากพวกที่พบในการวิจัยเชิงปริมาณอย่างตัดทิ้ง แต่นำไปศึกษาต่อเชิงคุณภาพ เพื่อทำความเข้าใจกลุ่มนี้และนำมาเป็นข้อมูลเสริมในการอธิบายผล

- ช่วยอธิบายเพิ่ม จากผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เช่น จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ในขั้นตอนแรก ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ กำหนดเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือใช้เป็นกรณีศึกษาในขั้นตอนที่ 2 เพื่อนำข้อค้นพบมาอธิบายให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งมากขึ้น

2. Exploratory design

เป็นการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพในช่วงต้น เพื่อทำความเข้าใจประเด็นการวิจัยให้ชัดเจน หรือให้ได้ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อใช้ในการวางแผนการวิจัยเชิงปริมาณซึ่งเป็นขั้นตอนหลักให้มีประสิทธิภาพ เช่น

- ช่วยสร้างเครื่องมือวิจัย ทำการศึกษาเจาะลึกกลุ่มเป้าหมายจำนวนหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลมาเป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถามในการสำรวจครั้งต่อไป

- ช่วยสร้างตัวแปรกลุ่ม ตัวแปรคุณลักษณะบางอย่างที่พบว่ามีมีความสำคัญในงานวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น สถานภาพทางสังคม อาจนำมาเป็นตัวแปรกลุ่มในงานวิจัยเชิงปริมาณ

- ช่วยติดตามกลุ่มที่แตกต่าง ลักษณะกรณีตัวอย่างที่มีความแตกต่างกันจากข้อมูลเชิงคุณภาพ สามารถนำมาสำรวจต่อให้กว้างขึ้นในเชิงปริมาณ โดยกำหนดการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามคุณลักษณะที่แตกต่างกันนั้น

ตัวอย่างของรูปแบบการวิจัยแบบนำ-แบบรองนี้ที่ใช้มาก่อนแล้วในประเทศไทย ได้แก่ การวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ซึ่งเป็นเทคนิคหนึ่งของการวิจัยเชิงอนาคต (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2540) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลรอบแรกจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกรอบต่อ ๆ ไปด้วยวิธีการสำรวจจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิม ซึ่งเป็นเทคนิคของการวิจัยเชิงปริมาณ อนึ่งมีข้อสังเกตว่า การจำแนกการวิจัยเป็นแบบนำแบบรองดังกล่าวนี้ ถูกต่อต้านจากกลุ่มนักวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะการวิจัยเชิงคุณภาพมักจะถูกใช้เป็นวิธีการเสริมเท่านั้น จึงเป็นการแบ่งขั้วและให้อำนาจแก่การวิจัยเชิงปริมาณเหนือกว่าการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นประเด็นที่ได้กล่าวถึงแล้วในตอนต้น

รูปแบบที่ 3 แบบบูรณาการ (integrated approach)

รูปแบบนี้เป็นการวิจัยข้ามฐานคิดอย่างแท้จริงเพราะเป็นการผสมผสานทั้งระดับมหภาคและจุลภาค รูปแบบการวิจัยชนิดนี้ถูกเรียกว่าเป็น “การวิจัยแบบลูกผสม (hybrids)” ซึ่งทำได้ยาก เนื่องจากต้องมีการผสมผสานในทุกขั้นตอนของการวิจัย ตั้งแต่การนำเสนอปัญหา (ในบทนำของการวิจัย) จนถึงการสรุปผลการวิจัย ซึ่งในบางขั้นตอนอาจไม่สามารถผสมผสานกันได้เต็มที่ด้วยข้อจำกัดของกรอบคิดที่แตกต่างกันระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ทำได้ถ้านักวิจัยมีความเข้าใจและมีประสบการณ์ในการวิจัยทั้งสองวิธีมาก่อน

จาก 3 รูปแบบที่ Creswell นำเสนอนี้ เห็นได้ว่ารูปแบบที่ 1 (แบบสองระยะ) เป็นรูปแบบที่นักวิจัยต่างกลุ่ม (ต่างวิธีการ) สามารถทำงานร่วมกันได้โดยสามารถดำเนินการเป็นอิสระตามวิธีการของตนในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย และร่วมกันสรุปผลการวิจัยเพื่อเชื่อมโยงการวิจัยทั้งสองตอนเข้าด้วยกัน ส่วนรูปแบบที่ 2 (แบบนำ-แบบรอง) ง่ายและเหมาะสมสำหรับนักวิจัยโดยทั่วไปที่มีความถนัดตามแนวทางเฉพาะของตน เพราะสามารถใช้วิธีการที่ตนถนัดให้เป็นวิธีการหลักและเสริมด้วยอีกวิธีการหนึ่ง สุดท้ายรูปแบบที่ 3 (แบบบูรณาการ) น่าจะดำเนินการได้ยากที่สุด เพราะถ้าใช้นักวิจัยต่างฐานคิดเพื่อทำงานร่วมกันย่อมหาจุดร่วมได้ยาก และถ้าใช้นักวิจัยกลุ่มเดียวกันก็ต้องเป็นนักวิจัยที่มีความรู้ความเข้าใจในแนวทางการวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเป็นอย่างดี จึงจะผสมผสานแนวทางการวิจัยทั้งสองได้อย่างเหมาะสมและเอื้อประโยชน์โดยรวมต่องานวิจัยนั้นอย่างเต็มที่

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยออกแบบระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานตามแนวคิดของ Creswell (1994) โดยผสมผสานวิธีในระดับกลยุทธ์รูปแบบที่ 2 (แบบนำ-แบบรอง (dominant-less dominant design)) กล่าวคือ โจทย์การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล เพื่อนำไปสู่แนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

โดยผู้วิจัยออกแบบการวิจัยให้มีทั้งการศึกษาที่แบบ Exploratory design ซึ่งเป็นการใช้การวิธีการเชิงคุณภาพในช่วงต้น เพื่อทำความเข้าใจประเด็นการวิจัยให้ชัดเจน หรือให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อใช้ในการวางแผนการวิจัยเชิงปริมาณซึ่งเป็นขั้นตอนหลักให้มีประสิทธิภาพ โดยจะเริ่มจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำผลการสัมภาษณ์มาใช้ในการช่วยกำหนดองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล และออกแบบเครื่องมือการวิจัยซึ่งจะใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล (การวิจัยระยะที่ 1) หลังจากนั้นจะใช้วิธีการเชิงปริมาณผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) ยืนยันตัวองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล (การวิจัยระยะที่ 2) และใช้วิธีการเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจความหมายของผลวิจัยเชิงปริมาณให้ชัดเจนมากขึ้น โดยใช้การอ้างอิงผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา (Educational

Connoisseurship) โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องซึ่งเป็นลักษณะของการศึกษาที่เป็นแบบ Explanatory design เพื่อให้ได้แนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล (การวิจัยระยะที่ 3)

ตอนที่ 9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้วิจัยนำเสนอไว้ดังนี้

คมกฤษ จันทร์ขจร (2551) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าสอดคล้องและผู้บริหารเห็นว่านำไปปฏิบัติได้ ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย ปรัชญา นิยาม ความหมาย การเรียนรู้ ลักษณะการจัด และผู้จัด 2) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ประกอบด้วย โปรแกรมส่งเสริมการเรียนรู้ และกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ 3) การจัดปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ ประกอบด้วย การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การจัดการความรู้ สื่อและเทคโนโลยีการศึกษา และการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากประสบการณ์ ประกอบด้วย ประเภทของ ประสบการณ์ วิธีการ หลักการ และจุดมุ่งหมายของการประเมินความรู้จากประสบการณ์ การศึกษา เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และผู้บริหารสถานศึกษา พบว่าองค์ประกอบย่อยที่ผู้เชี่ยวชาญ และผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นสอดคล้องกัน ได้แก่ นิยามและความหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอัธยาศัย การเรียนรู้ตามอัธยาศัย การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต หลักการ และจุดมุ่งหมายของการประเมินความรู้จากประสบการณ์ องค์ประกอบย่อยที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันมากที่สุด และผู้บริหารสถานศึกษามีความเห็นด้วยในการปฏิบัติในระดับมาก แต่ระดับของความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ปรัชญาของการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้จัดการศึกษาตามอัธยาศัยความหมาย องค์ประกอบ และประเภท ของโปรแกรมส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ประเภทของกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การจัดการความรู้ หลักการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาตามอัธยาศัย และประเภท ของการเรียนรู้จากประสบการณ์

ธนิก คุณเมธิกุล (2552) ได้ทำการศึกษาตัวบ่งชี้คุณภาพการบริหารการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศของ สถานศึกษาเอกชน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพการบริหารการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศของ สถานศึกษาเอกชน และตรวจสอบความสอดคล้องของตัวบ่งชี้คุณภาพการบริหารการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศของ สถานศึกษาเอกชนตามแนวคิดทฤษฎีกับข้อมูล

เชิงประจักษ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ สถานศึกษาเอกชนที่ เปิดสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วประเทศ จำนวน 308 โรงเรียน การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 2 ระยะ ไตแก ระยะที่ 1 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญโดยใช้เทคนิคเดลฟายเพื่อคัดเลือกตัวบ่งชี้คุณภาพการบริหารการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ และระยะที่ 2 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของผู้บริหารสถานศึกษาและ คุณภาพการบริหารการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศในด้านต่างๆ จากผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนทั่วประเทศ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานใช้โปรแกรม SPSS และโปรแกรม LISREL ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ผลการวิจัยพบว่า 1. ตัวบ่งชี้ทุกตัวเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพการบริหารการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษาเอกชนได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จำนวนทั้งสิ้น 44 ตัว ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบหลัก 8 ด้าน ไตแก ด้าน ภาวะผู้นำของผู้บริหาร จำนวน 7 ตัวบ่งชี้ ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ จำนวน 6 ตัวบ่งชี้ ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ จำนวน 6 ตัวบ่งชี้ ด้านการบริหารความสัมพันธ์กับผู้รับบริการ จำนวน 5 ตัวบ่งชี้ ด้านการจัดการสารสนเทศ จำนวน 3 ตัวบ่งชี้ ด้านการบริหารงานวิชาการ จำนวน 9 ตัวบ่งชี้ ด้านการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ ภายนอก จำนวน 4 ตัวบ่งชี้ และด้านการจัดการทางการเงิน จำนวน 4 ตัวบ่งชี้ 2. ตัวบ่งชี้คุณภาพการบริหารการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษาเอกชนตามแนวคิดทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Chi-square = 601.47, p = 0.91, df = 649, GFI = 0.92, AGFI = 0.88, Standardized RMR = 0.039, RMSEA = 0.0) หมายความว่าองค์ประกอบของตัวบ่งชี้ทั้ง 44 ตัวมีค่าเบี่ยงเบน ขนาด ตั้งแต่ 0.34 – 0.83 โดยตัวบ่งชี้ที่มีค่าเบี่ยงเบนมากที่สุดคือ การก่อกลุ่ตึงพียงอาศัยซึ่งกันและกัน ในหมู่สมาชิก ส่วนค่าน้ำหนักองค์ประกอบหลักคุณภาพการบริหารการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา เอกชน ทั้ง 8 ด้านมีค่าเบี่ยงเบน ขนาดตั้งแต่ 0.67 – 1.00 โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านการบริหาร ความสัมพันธ์กับผู้รับบริการ ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการวางแผน เชิงกลยุทธ์ ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร ด้านการจัดการสารสนเทศ ด้านการจัดการทางการเงิน และด้าน การจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ภายนอก ซึ่งมีค่าเบี่ยงเบนองค์ประกอบเท่ากับ 1.00, 0.95, 0.94, 0.93, 0.93, 0.92, 0.86, 0.67 ตามลำดับ

กุลธร เลิศสุริยะกุล (2554) ได้ศึกษาสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครู กศน.ตำบล เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา ในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครู กศน. ตำบล เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครู

กศน.ตำบล จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาตนเองของครู กศน. ตำบล ในการศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ ครู กศน. ตำบล จำนวน 84 คน ผู้บริหาร กศน. อำเภอ จำนวน 11 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้บริหารศึกษานิเทศก์ หัวหน้ากลุ่มงาน สำนักงาน กศน. จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบบสอบถามปลายเปิด แบบบันทึก แบบวิเคราะห์ ตลอดจนจนศึกษาจากแฟ้มประวัติผลงานครู กศน. ตำบล แฟ้มสะสมผลงานครู กศน. ตำบล และเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความแปรปรวน ผลการศึกษาโดยสรุปมี ดังนี้ สมรรถนะในการปฏิบัติงานของครู กศน. ตำบล สังกัด สำนักงาน กศน. จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า สมรรถนะในการปฏิบัติงานของครู กศน. ตำบล สังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัดฉะเชิงเทรา ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ยกเว้น ด้านการออกแบบการเรียนรู้ อยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงระดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ อันดับแรกคุณธรรมจริยธรรม อันดับสองด้านการทำงานเป็นทีม อันดับสามด้านการบริการที่ดี อันดับสี่ด้านการสร้างความร่วมมือกับชุมชน อันดับห้าด้านการพัฒนาผู้เรียน อันดับหกด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ อันดับเจ็ดด้านการพัฒนาตนเอง อันดับแปดด้านการวางแผนการปฏิบัติงาน อันดับเก้าด้านการบริหารการจัดการชั้นเรียน อันดับสุดท้ายการออกแบบการเรียนรู้ การวิเคราะห์ผลการเปรียบเทียบสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครู กศน. ตำบล จำแนกตามประสบการณ์การปฏิบัติงาน พบว่า สมรรถนะด้านการบริการที่ดี และด้านออกแบบการเรียนรู้ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการวางแผนการปฏิบัติงาน ด้านการพัฒนาผู้เรียน ด้านการบริหารจัดการชั้นเรียน และด้านการสร้างความร่วมมือกับชุมชน และคุณธรรมจริยธรรม มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับที่ .05 การวิเคราะห์ สรุปผลการประเมินสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครู กศน. ตำบล สังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ระดับคุณภาพของสมรรถนะครู กศน.ตำบล รายด้าน ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการออกแบบการเรียนรู้ที่ระดับคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนรายชื่อทุกข้ออยู่ในระดับมาก ยกเว้น

- (1) ความสามารถในการทำวิจัยอย่างง่าย
- (2) ความสามารถในการเขียนเอกสารและรายงานทางวิชาการ
- (3) การจัดทำข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
- (4) ความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรต่างๆ ที่ใช้ในการจัดการศึกษา
- (5) ความสามารถในการเนื้อหาสาระที่สอน
- (6) ความสามารถนำหลักสูตรต่างๆ มาใช้ในการจัด

การศึกษาได้เหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมายในชุมชน (7) ความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการ “คิดเป็น” (8) การจัดทำแผนการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับหลักสูตร และเหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการของผู้เรียนและชุมชน (9) ความสามารถในการใช้สื่อนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน (10) ออกแบบการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและชุมชน ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร (11) นาผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนา การจัดทำแผนการเรียนรู้ (12) การจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้ความสามารถด้าน ICT ให้กับผู้เรียน (13) จัดหาวัสดุครุภัณฑ์ พื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ให้เพียงพอต่อความต้องการและบำรุงรักษาให้มีสภาพพร้อมใช้งาน (14) จัดหาสื่อการเรียนรู้ทุกประเภท เช่น หนังสือ แบบเรียน ชุดการเรียน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน/ผู้รับบริการ การวิเคราะห์สรุปผลความต้องการพัฒนาตนเอง ของครู กศน. ตำบล สังกัด สำนักงาน กศน. จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า อันดับความสำคัญของสมรรถนะในการปฏิบัติงานที่ครู กศน. ตำบล ต้องการพัฒนาตนเอง เมื่อเรียงลำดับสมรรถนะที่ต้องการจะพัฒนาในแต่ละด้าน ตามคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านการวางแผนการปฏิบัติงาน ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการออกแบบการเรียนรู้ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการพัฒนาผู้เรียน ด้านการสร้างความร่วมมือกับชุมชน ด้านการบริหารจัดการชั้นเรียน ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการบริการที่ดี ตามลำดับ ส่วนรูปแบบ/วิธีการพัฒนาตนเอง ของครู กศน. ตำบล สังกัด สำนักงาน กศน. จังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้ง 9 ด้าน พบว่า มีอันดับความสำคัญของสมรรถนะที่ครู กศน. ตำบล ต้องการพัฒนาตนเอง โดยรวมเรียงตามรูปแบบวิธีการตามความต้องการจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การอบรมเชิงปฏิบัติการ ร้อยละ 52.14 การศึกษาดูงาน ร้อยละ 20.33 การฝึกอบรมจากการปฏิบัติจริง ร้อยละ 15.14 อบรมสัมมนา ร้อยละ 11.39 และเรียนรู้ด้วยตนเอง ร้อยละ 1.00 ตามลำดับ

สุรัตน์ ก้อนนาค (2554) ได้ศึกษาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดชัยนาท การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมและเสนอแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดชัยนาท กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู/พนักงานราชการ/ครูศูนย์การเรียนชุมชนสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดชัยนาท ผู้นำชุมชน และผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัด

ชัยนาท ปีการศึกษา 2553 จำนวน 248 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า มีค่าความเที่ยง 0.96 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติร้อยละ(Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) นำเสนอแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาโดยการประชุมสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดชัยนาท ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมกำหนดแผน นโยบายและยุทธศาสตร์ มีส่วนร่วมน้อยสุดในการทบทวนแผนพัฒนาการศึกษาและแผนปฏิบัติงานประจำปีของสถานศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษา มีส่วนร่วมน้อยสุดในการเป็นคณะกรรมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา มีส่วนร่วมน้อยสุดในการให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทาง สนับสนุนและส่งเสริมภารกิจของสถานศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน มีส่วนร่วมน้อยสุดในการเผยแพร่ผลงานของสถานศึกษาต่อชุมชนและสาธารณชน และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล มีส่วนร่วมน้อยสุดในการวางแผนการนิเทศของสถานศึกษา 2. แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดชัยนาท ประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมกำหนดแผนนโยบายและยุทธศาสตร์ 1) ควรคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนเป็นคณะกรรมการ 2) จัดอบรมให้ความรู้ในบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ 3) จัดให้มีกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่และภารกิจอย่างต่อเนื่อง ด้านการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษา 1) ควรคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนเป็นคณะกรรมการ 2) ประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับคณะกรรมการ 3) เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา 1) ควรประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจให้ชุมชนได้เห็นความสำคัญ 2) เปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความพร้อมในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดแนวทางและวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) ยกย่องบุคคลในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน 1) สถานศึกษาควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุน 2) สร้างเครือข่ายประชาสัมพันธ์ในชุมชน 3) ควรร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง 4) แต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการประสานงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล 1) ควรเลือกผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนเป็นคณะกรรมการนิเทศ 2) อบรมให้ความรู้เรื่องการติดตามและ

ประเมินผลกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 3) ทำความเข้าใจและร่วมกันวางแผนการนิเทศกับชุมชน 4) มีเครื่องมือในการนิเทศติดตามผล 5) สถานศึกษามีเว็บไซต์เพื่อให้ชุมชนสามารถติดตามและตรวจสอบการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาได้ตลอดเวลา

ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล (2555) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล: การประยุกต์ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและการวิจัยปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบ ผสมผสาน (Mixed Method Research) ทั้งวิธีเชิงปริมาณ (Quantitative Method) และวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาตัวบ่งชี้และองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยของ กศน.ตำบล 2) ตรวจสอบความกลมกลืนของตัวบ่งชี้และองค์ประกอบเชิงทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. ตำบลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 3) พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วม ร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล และ4) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการมีส่วนร่วม ร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ผลการวิจัย พบว่า 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 5 ด้าน 15 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ 1. ด้านการวางแผนดำเนินงาน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คือ 1.1 การมีส่วนร่วมใน การกำหนดนโยบาย 1.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือเสนอแนวทางการดำเนินงาน 1.3 การมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กิจกรรม หรือโครงการ 1.4 การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและเสนอความต้องการ 1.5 การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความ ต้องการ 1.6การมีส่วนร่วมในการสรรหาหรือแต่งตั้งคณะกรรมการ หรือบุคลากรใน กศน.ตำบล/แขวง 2. ด้านการดำเนินงาน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คือ 2.1 การมีส่วนร่วมในการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้/โครงการต่างๆ 2.2 การมีส่วนร่วม ร่วมในการจัดหาและสนับสนุน เงินทุน วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ และแรงงาน 2.3 การมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลการดำเนินงาน 3. ด้าน การประชาสัมพันธ์และประสานงานภาคีเครือข่าย ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คือ 3.1 การมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่กิจกรรม การเรียนรู้/โครงการต่างๆ 3.2 การมีส่วนร่วมในการประสานงานหรือแสวงหาภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา 4. ด้านการติดตามผล และประเมินผล ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คือ 4.1 การมีส่วนร่วมในการนิเทศ ติดตามผลการจัดการศึกษา 4.2 การมีส่วนร่วมในการ

ประเมินผลการจัดการศึกษา และ 5. ด้านการร่วมรับประโยชน์ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คือ 5.1 การมีส่วนร่วมในการร่วมรับประโยชน์จาก การศึกษาที่จัดขึ้น 5.2 การมีส่วนร่วมในการร่วมรับประโยชน์จาก กศน.ตำบล/แขวง 2) ผลการตรวจสอบความกลมกลืนของตัวบ่งชี้และ องค์ประกอบเชิงทฤษฎี การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($2 \chi^2 / df = 145.75$, RMSEA = 0.06, SRMR = 0.04, NFI = 0.93, GFI = 0.93, PGFI = 0.57) โดยผู้ทำหน้กองค้ประกอบทั้ง 15 ตัวแปร มีค่าเป็นบวก มีขนาดตั้งแต่ 0.69 ถึง 0.91 3) รูปแบบการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล คือการที่ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลตามองค์ประกอบ 5 ด้าน โดยมีปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ บุคลิกภาพ ของหัวหน้า กศน.ตำบล/แขวง แรงจูงใจของผู้มีส่วนร่วมในชุมชน และการได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย และปัจจัยเงื่อนไข ได้แก่ การที่ประชาชนต้องตระหนักและเห็นความสำคัญของ กศน. การประชาสัมพันธ์ทั่วถึง การมีสิ่งสนับสนุนทางวิชาการ (Academic Support) ที่เพียงพอ และการมีแผนงานหรือแนวทางในการให้เข้ามามีส่วนร่วมที่ชัดเจน 4) ข้อเสนอเชิงนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล โดยนำเสนอต่อภาครัฐ จำนวน 6 ประเด็น ภาคเอกชน จำนวน 3 ประเด็น ภาคประชาสังคม จำนวน 2 ประเด็น และประชาชนทั่วไป จำนวน 3 ประเด็น โดยมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.92 ถึง 4.08) และความเป็นไปได้ (ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 4.00 ถึง 4.31) ในการนำไปสู่การปฏิบัติ

สมพิศ ไข่เฮ็ง (2554) ได้ศึกษาการพัฒนากลยุทธ์การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตเมืองและชนบท การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตเมืองและชนบท 2) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตเมืองและชนบท โดยใช้ระเบียบวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม กับกลุ่มตัวอย่าง โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตเมืองและชนบท จำนวน 400 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครู จำนวน 800 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบที (t-test) และการประเมินความต้องการจำเป็น

ด้วยค่าดัชนี PNI modified ในการจัดอันดับความต้องการจำเป็น ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตเมืองและชนบท ที่มีการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ จำนวน 10 โรงเรียน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูล คือผู้บริหารโรงเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำข้อมูลมาจัดทำกลยุทธ์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ SWOT และใช้แบบตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์ในการตรวจสอบกลยุทธ์โดยการจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตเมืองและชนบทโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2. สภาพที่พึงประสงค์การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตเมืองและชนบทโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 3. กลยุทธ์การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตเมืองและชนบท ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์หลัก 14 กลยุทธ์รอง และ 66 กลยุทธ์ระดับแนวทางปฏิบัติ แยกตามกระบวนการบริหารและความต้องการจเป็นดังนี้ 1) กลยุทธ์เสริมสร้างขีดความสามารถในการนำแผนทรัพยากรทางการศึกษาสู่การปฏิบัติ เป็นกลยุทธ์ด้านการดำเนินการมี 1 กลยุทธ์หลัก 6 กลยุทธ์รอง และ 31 กลยุทธ์ระดับแนวทางปฏิบัติ 2) กลยุทธ์พัฒนาระบบการประเมินผลการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาเป็นกลยุทธ์ด้านการประเมินผล มี 1 กลยุทธ์ หลัก 4 กลยุทธ์รอง และ 16 กลยุทธ์ระดับแนวทางปฏิบัติ และ 3) กลยุทธ์เสริมสร้างขีดความสามารถในการวางแผนทรัพยากรทางการศึกษา เป็นกลยุทธ์ด้านการวางแผน มี 1 กลยุทธ์หลัก 4 กลยุทธ์รอง และ 19 กลยุทธ์ ระดับแนวทางปฏิบัติ

ธนวัฒน์ คงเมือง (2556) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันยืนยันจริยธรรมครูสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอุบลราชธานี โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นครูการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 220 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับองค์ประกอบจริยธรรมครู 7 ด้าน ผลการวิจัยพบว่า จริยธรรมครูสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความซื่อสัตย์ 2) ความอดทนอดกลั้น 3) ความเสียสละ 4) ความมีระเบียบวินัย 5) ความสามัคคี 6) ความยุติธรรม และ 7) ความเมตตากรุณา ค่าน้ำหนักองค์ประกอบทั้ง 7 ด้าน มีค่าตั้งแต่ 0.30 ถึง 0.88

ขวัญดาว ศรีชมพู (2557) ได้ทำการศึกษาสภาพและความต้องการพัฒนาตนเองของครู กศน. ตำบล สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสกลนคร การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบ สภาพและความต้องการพัฒนาตนเองของครู กศน. ตำบล สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสกลนคร จำแนกตามเพศ อายุ และประสบการณ์ในการทำงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู กศน. ตำบล สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสกลนคร ปีการศึกษา 2556 ซึ่งมี จำนวน 140 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า และแบบสอบถามการจัดอันดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยโดยใช้ค่าที (t-test ชนิด Independent Samples) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) และทำการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีการของ เชฟเฟ้ (Sheff's Method) ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ครู กศน. ตำบล มีสภาพการพัฒนาตนเอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก
- 2) ครู กศน. ตำบล มีความต้องการพัฒนาตนเอง โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด
- 3) สภาพการพัฒนาตนเองของครู กศน. ตำบล จำแนกตามสภาพ ดังนี้ (3.1) ครู กศน. ตำบล ที่มีเพศต่างกัน มีสภาพการพัฒนาตนเองโดยรวมและรายได้ไม่แตกต่างกัน (3.2) ครู กศน. ตำบล ที่มีอายุต่างกัน มีสภาพการพัฒนาตนเองโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การพัฒนาความรู้ และการพัฒนาทักษะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนการพัฒนาเจตคติ ไม่แตกต่างกัน (3.3) ครู กศน. ตำบล ที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีสภาพการพัฒนาตนเองโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน
- 4) ความต้องการพัฒนาตนเองของครู กศน. ตำบล จำนวนตามสภาพ ดังนี้ (4.1) ครู กศน. ตำบล ที่มีเพศต่างกัน มีความต้องการพัฒนาตนเองโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน (4.2) ครู กศน.ตำบล ที่มีอายุต่างกัน มีความต้องการพัฒนาตนเองโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน (4.3) ครู กศน. ตำบล ที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความต้องการพัฒนาตนเองโดยรวมไม่แตกต่างกัน
- 5) ครู กศน. ตำบล มีความต้องการอันดับวิธีการพัฒนาตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 วิธีการที่ต้องการพัฒนาเรียงจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ การสำรวจและประเมินตนเอง การเข้ารับการศึกษา การศึกษิต่างและอันดับสุดท้าย คือ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพ และ
- 6) การวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอแนวทางสนับสนุนและส่งเสริมวิธีการพัฒนาตนเอง

ของครู กศน. ตำบล สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด สกลนคร ได้แก่ การสำรวจและประเมินตนเอง การเข้ารับการฝึกอบรม การศึกษาต่อ การศึกษา เอกสารและคู่มือการปฏิบัติงาน การศึกษาดูงาน

จิตตวดี ทองทั่ว (2557) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการจัด กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตในสถานศึกษา: การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (DEVELOPMENT OF A COMMUNITY PARTICIPATION MODEL FOR ORGANIZING LIFELONG EDUCATION ACTIVITIES IN SCHOOLS: USING A PARTICIPATORY ACTION RESEARCH) การวิจัยปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการ จัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตในสถานศึกษา โดยวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ซึ่งใช้การวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีวิจัยสำคัญ การวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ (1) การศึกษาสภาพและ ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตในสถานศึกษา (2) การ เปรียบเทียบปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตในสถานศึกษา และ (3) การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตใน สถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนชุมชนจากการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 1,846 คน จากโรงเรียนดีศรีตำบล รุ่นที่ 1 จำนวน 182 โรงเรียน โดยการสุ่มแบบเจาะจง และทำการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับพื้นที่ปฏิบัติการจริงกับ ตัวแทนชุมชนจากโรงเรียนดีศรีตำบล จำนวน 25 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบ สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยใช้การวิเคราะห์สถิติพื้นฐานและการ วิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า (1) สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการจัดกิจกรรม การศึกษาตลอด ชีวิตในสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.44) (2) การเปรียบเทียบ ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตในสถานศึกษา 2.1) ด้าน สถานศึกษา พบปัจจัยที่สอดคล้องกัน 6 ด้าน คือ ผู้บริหาร ครู การปฏิบัติงานของโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา การสร้างเครือข่าย และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2.2) ด้านชุมชน มี 6 ด้าน คือ ผู้นำชุมชน ความสัมพันธ์ภายในชุมชน ทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ การสร้างกลุ่มและ เครือข่ายในชุมชน การกำหนดบทบาทความร่วมมือ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (3) ผลการพัฒนา รูปแบบ พบว่ารูปแบบประกอบด้วย 3.1) สภาพพื้นฐานการมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานที่ เข้าร่วมจัดกิจกรรม กลุ่มเป้าหมาย สารระความรู้ วิธีการจัดกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ แหล่ง

เรียนรู้ และผลที่ชุมชนได้รับ 3.2) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน การระดมความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินการ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล 3.3) ปัจจัยการมีส่วนร่วม คือ ด้านสถานศึกษา และ ด้านชุมชน และ 3.4) การจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตในสถานศึกษาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

รุจิรา พะปะเสน (2557) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตจังหวัดหนองคาย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการปฏิบัติงานของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 2) เปรียบเทียบการปฏิบัติงานของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำแนกตามสถานภาพ 3) ศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางในพัฒนาการปฏิบัติงานของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แบ่งการวิจัยเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 กลุ่มเป้าหมาย คือ บุคลากรสถานศึกษา จำนวน 158 คน เครื่องมือ คือ ค่าดัชนี ความสอดคล้อง เท่ากับ 0.67-1.00 แบบสอบถามมีความเชื่อมั่น ทั้งฉบับเท่ากับ 0.92 อำนาจจำแนกระหว่าง 0.21 - 0.72 สถิติได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระยะที่ 2 กลุ่มเป้าหมาย คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 5 คน เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ศึกษาการปฏิบัติงานของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) การเปรียบเทียบการปฏิบัติงานของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตจังหวัดหนองคาย จำแนกตามสถานภาพของบุคลากรสถานศึกษา โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน และ 3) ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติงานของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรจัดระบบการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง มีการปรับปรุงหลักสูตรโดยจัดทำให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของนักเรียนมากกว่าเดิม ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร จัดให้มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงแก่นักศึกษาทุกระดับ จัดให้มีการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนและการแนะแนวที่เป็นรูปธรรมติดตามผลได้ ส่งเสริมโครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตสื่อการสอน จัดให้ครูได้รับการอบรมวิธีการวัดผลประเมินผล และการประเมินตามสภาพจริง จัดให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาวิธีการวัดผลประเมินผล ส่งเสริมให้ครูและนักศึกษาร่วมกันออกแบบการวัดและประเมินผล

วราภรณ์ นาคคง (2557) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามยุทธศาสตร์ของ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าเมืองในต่างประเทศที่ศึกษาได้กำหนดนโยบายเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยมีการพัฒนานวัตกรรม ด้านยุทธศาสตร์ที่จะเอื้อให้บุคคลทุกคนได้เรียนรู้ทักษะและพัฒนาความสามารถได้ตลอดชีวิต และการจัดแหล่งเรียนรู้ที่มี ประสิทธิภาพในชุมชนจึงมีความสำคัญที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ได้แก่ความมุ่งมั่นในการดำเนินการ ความร่วมมือระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็น เมืองแห่งการเรียนรู้ในต่างประเทศส่วนใหญ่มีการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานโดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้อย่างกว้างขวาง มีการจัดโครงการและกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการให้มารับบริการ และเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ส่วนผลการสำรวจผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการแหล่งเรียนรู้ในกรุงเทพมหานคร และผลการศึกษาภาคสนามพบว่ากรุงเทพมหานครและชุมชนมีการกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์ โครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเมืองแห่งการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ แต่น่าสังเกตว่าชุมชนยังไม่ค่อยมีความเข้าใจยุทธศาสตร์ของ กรุงเทพมหานคร การดำเนินการมีปัญหาในระดับมากในด้านเจ้าหน้าที่ สื่อวัสดุ อุปกรณ์ในการเรียนรู้ และโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ส่วนกิจกรรมที่จัดให้ก็ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามยุทธศาสตร์ของกรุงเทพมหานครจึงจำเป็นต้องมีการทำให้ผู้เกี่ยวข้องรวมทั้ง ภาครัฐและชุมชนเกิดความเข้าใจเป้าหมายร่วมกันและมีเจตจำนงเข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนี้ กรุงเทพมหานครยังต้องมีการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานที่พอเพียง พัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง พัฒนานวัตกรรมในแหล่งเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะทำให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ที่กำหนดไว้ และตรงตามความต้องการของชุมชน

พัชฎา ทับสอน (2558) ได้ทำการศึกษาสภาพการดำเนินงานของครูประจำศูนย์บริการ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการดำเนินงานของครูประจำศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกตาม ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูประจำศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 338 คน โดยใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.67-1.00 ค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.35 - 0.75 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.96 วิเคราะห์

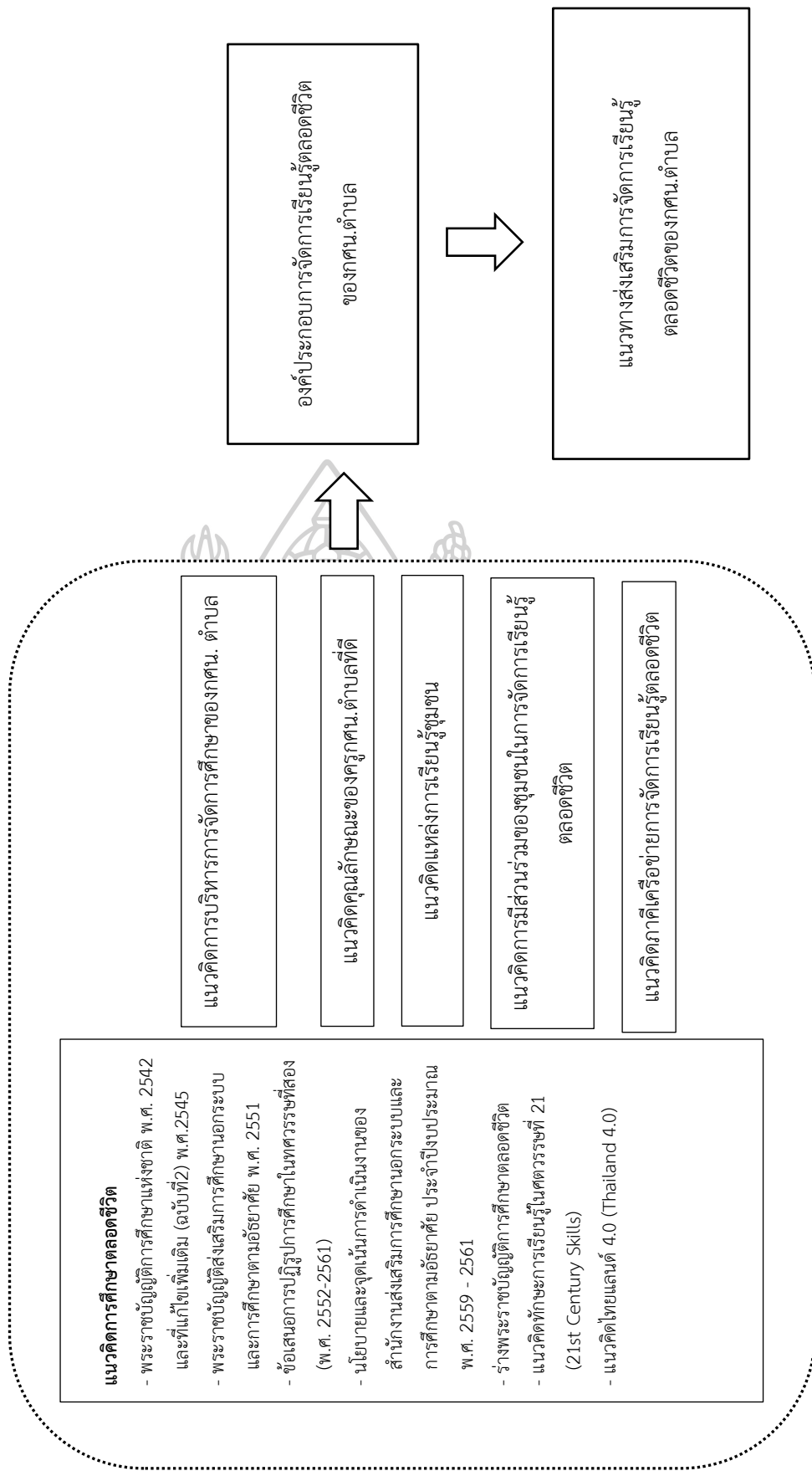
ข้อมูลทางสถิติเพื่อหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยใช้ t-test (Independent Samples) และ F-test (One way ANOVA) ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการดำเนินงานของครูประจำศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ และด้านการพัฒนาทักษะชีวิตและฝึกอบรมประชาชน 2) ครูที่มีระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงานที่ต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานของครูประจำศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมและรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน

วิจิตรภรณ์ โตแก้ว (2558) ได้ศึกษาครมมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและแนวทางการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการ บริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยอำเภอท่าม่วง และบุคลากรจากภาคีเครือข่ายของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอท่าม่วง จำนวน 142 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมาตราส่วน ประมาณค่า ชนิด 5 ระดับ ซึ่งมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1. การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา เป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ด้านการควบคุม รongลงมา คือ ด้านการจัดองค์กร ด้านการประสานงาน ด้านการวางแผน และด้านการบังคับบัญชา 2. แนวทางการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการวางแผน คือ เรื่องมีการสำรวจความต้องการ ของประชาชนในเรื่องข้อมูลผู้ไม่รู้หนังสือ ด้านการจัดองค์กร คือ เรื่องมีส่วนร่วมในการเป็นสถานศึกษา ภาคีเครือข่าย โดยใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการบังคับบัญชา คือ เรื่อง มีความรับผิดชอบต่องานที่ผิดพลาด ด้าน การประสานงาน คือ เรื่องที่สนับสนุนกิจกรรมเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างครูศูนย์การเรียนชุมชน กับ

ชุมชนพื้นที่ และด้านการควบคุม คือ เรื่องมีส่วนร่วมในการรับทราบและพิจารณาให้ความเห็นชอบ
รายงานการนิเทศติดตาม

**ตอนที่ 10 กรอบแนวคิดในการวิจัย
ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย**

แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต

- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2545
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551
- ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561)
- นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงานของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 - 2561
- ร่างพระราชบัญญัติการศึกษาตลอดชีวิต
- แนวคิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills)
- แนวคิดไทยแลนด์ 4.0 (Thailand 4.0)

แนวคิดการบริหารการจัดการศึกษาของกศน. ตำบล

แนวคิดคุณลักษณะของครูกศน. ตำบลที่ดี

แนวคิดแหล่งการเรียนรู้ชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวคิดภาคีเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ของกศน.ตำบล

แนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้
ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “องค์ประกอบและแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ทั้งวิธีเชิงปริมาณ (Quantitative Method) และวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Method)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล
 2. เพื่อนำเสนอแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล
- เพื่อให้การวิจัยบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยออกเป็น 3

ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ตัวบ่งชี้และองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ระยะที่ 3 การจัดทำแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดเทคนิควิธีการดำเนินงานวิจัยและผลที่ได้รับในระยะต่าง ๆ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

การวิจัยในระยะนี้เป็นการศึกษาองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น โดยการวิเคราะห์จากเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งการลงพื้นที่ศึกษาจากกรณีศึกษากศน.ตำบล ที่ประสบความสำเร็จในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งพิจารณาจากผลการประเมินคุณภาพภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติงาน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้ข้างต้นมากำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง สำหรับใช้สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล เพื่อเป็นการศึกษาองค์ประกอบและพัฒนาองค์ประกอบร่วมกับองค์ประกอบที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษาองค์ประกอบส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้องค์ประกอบเบื้องต้นในการนำไปพัฒนาเป็นรูปแบบสมมติฐานทางทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในขั้นตอนที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบสมมติฐานทางทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.

ตำบล

2.1 ผู้วิจัยนำองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มากำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล เพื่อศึกษาตัวบ่งชี้เพิ่มเติมและพัฒนาตัวบ่งชี้ร่วมกับตัวบ่งชี้ที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเก็บข้อมูลจากผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 17 คน (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ก) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รูปแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ตามองค์ประกอบการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยลักษณะคำถามปลายเปิด จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการจัดหมวดหมู่

ผลการตรวจสอบความตรง (Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของกศน.ตำบล และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 5 ท่าน (รายนามผู้ทรงคุณวุฒิดังภาคผนวก ก) ที่ได้รับการแต่งตั้งจากมหาวิทยาลัยศิลปากร โดยผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติว่าเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกหรือมีตำแหน่งทางวิชาการ มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล และการวิจัย ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยวิธีการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence : IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา (ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, 2550) (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ก)

2.2 ผู้วิจัยนำตัวบ่งชี้ที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการจัดหมวดหมู่ จากนั้นนำไปรวมกับตัวบ่งชี้ที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบสมมติฐานทางทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ต่อไป

ระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ตัวบ่งชี้และองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

การวิจัยในระยษนี้เป็นการพัฒนาเครื่องมือเพื่อใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยนำรูปแบบสมมติฐานทางทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล มากำหนดเป็นข้อคำถามในแบบสอบถามเกี่ยวกับองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล จากนั้นนำไปเก็บข้อมูลจาก ครูกศน.ตำบล โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างแบบสอบถาม ซึ่งแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยแบ่งตามองค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	ข้อ
การบริหารจัดการกศน.ตำบล	ข้อ 1-43
สมรรถนะของครูกศน.ตำบล	ข้อ 44-91
แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน	ข้อ 92-140
การมีส่วนร่วมของชุมชน	ข้อ 141-179
การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย	ข้อ 180-217

ข้อคำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) มีความหมาย ดังนี้

5 หมายถึง ระดับความสำคัญ มากที่สุด

4 หมายถึง ระดับความสำคัญ มาก

3 หมายถึง ระดับความสำคัญ ปานกลาง

2 หมายถึง ระดับความสำคัญ น้อย

1 หมายถึง ระดับความสำคัญ น้อยที่สุด

1.1 ผลการตรวจสอบความตรง (Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 5 ท่าน (รายนามผู้ทรงคุณวุฒิดังภาคผนวก ก) ที่ได้รับการแต่งตั้งจากมหาวิทยาลัยศิลปากร โดยผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติว่าเป็นผู้สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาเอกหรือมีตำแหน่งทางวิชาการ มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล และการวิจัย ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยวิธีการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence : IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ซึ่งถือว่ามีความ สอดคล้องกับเนื้อหา (ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ , 2550) (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ก)

1.2 ตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยวิธีการหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยการทดลองเก็บข้อมูล (Try-out) กับครูกศน.ตำบลที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างแต่อยู่ภายใต้กลุ่มประชากรเดียวกัน จำนวน 30 คน ณ กศน.อำเภอเมือง นครราชสีมา คำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)

รวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.986 ซึ่งมีค่า 0.50 ขึ้นไป ถือว่ามีความเหมาะสมในการนำไปใช้ (ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, 2550)

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากครูกศน.ตำบล ประชากรของการวิจัยในขั้นตอนนี้ คือ ครูกศน.ตำบล ในประเทศไทย จำนวน 18,656 คน (ข้อมูล ณ เดือนกรกฎาคม 2559) ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการกำหนดขนาดตัวอย่างตารางสำเร็จรูปของ Yamane (1967) ที่ความคลาดเคลื่อนระดับ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 392 คน

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้การส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังอาจารย์ผู้ประสานงานเก็บข้อมูลวิจัยในแต่ละพื้นที่ โดยมีกำหนดระยะเวลา 2 เดือนในการตอบแบบสอบถาม จากนั้นให้อาจารย์ผู้ประสานงานเก็บข้อมูลวิจัยส่งแบบสอบถามกลับมายังผู้วิจัยทางไปรษณีย์ แบบสอบถามที่ส่งไปทั้งหมด 392 ฉบับ และได้รับการตอบกลับทั้งสิ้น 370 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 83.33 ของแบบสอบถามทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทาง สถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Science/For Window: SPSS) Version 19.0) ดังนี้

2.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

2.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออธิบายองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ของตัวแปรรายข้อ และรายด้าน โดยใช้ค่ามัชฌิมเลขคณิต (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยเกณฑ์ในการแปลผลองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล มีความหมายดังนี้

4.51 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด

3.51 – 4.50 หมายถึง มาก

2.51 – 3.50 หมายถึง ปานกลาง

1.51 – 2.50 หมายถึง น้อย

1.00 – 1.50 หมายถึง น้อยที่สุด

2.5.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) มากกว่า .50 และค่า Bar Bartlett's Test of Sphericity นัยสำคัญที่ .05 และทำการ

วิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ด้วยวิธีองค์ประกอบหลัก หรือเทคนิค PCA (Principle Component Analysis) และหมุนแกนตัวประกอบแบบ Orthogonal Rotation ด้วยวิธี Varimax Method ที่ 25 รอบ โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) อยู่ระหว่าง -1 ถึง +1 และทุกองค์ประกอบจะต้องมีค่า Eigenvalues ตั้งแต่ 1 ขึ้นไป

2.5.4 จากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบสามารถสรุปเป็นองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล

ระยะที่ 3 การจัดทำแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

การวิจัยในระยะนี้เป็นการจัดทำแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดทำแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

จากการศึกษาในระยะที่ 1 ของการวิจัยในประเด็นศึกษาองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล และระยะที่ 2 ของการวิจัย รวมทั้งข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ประกอบกับการศึกษานโยบายของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ผู้วิจัยนำข้อสรุปที่ได้จากงานวิจัยมาตีความ (Interpret) ร่วมกับการใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล จำนวน 10 คน (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ก) ซึ่งเป็นขนาดกลุ่มที่พอเหมาะที่จะเปิดโอกาสให้สมาชิกแต่ละคนได้มีส่วนร่วมในการสนทนา ตามข้อเสนอแนะของ Kalinger และ Lee (2000) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้ร่วมสนทนากลุ่มว่าต้องมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ไม่น้อยกว่า 5 ปี เพื่อร่วมกันนำเสนอและพิจารณาแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ได้แนวทางทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการบริหารจัดการ 2. ด้านบุคลากรของกศน.ตำบล 3. ด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน 4. การมีส่วนร่วมของชุมชน และ 5. การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาแบบสอบถามใช้ประเมินแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1. การประเมินความเหมาะสมของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล และ 2. การประเมินความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล แบบสอบถามนี้มี 32 ข้อ ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการบริหารจัดการ 2. ด้านบุคลากรของกศน.ตำบล 3. ด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน 4. การมีส่วนร่วมของชุมชน และ 5. การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย โดยแบ่งตามด้าน ดังนี้

แนวทางการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	ข้อ
ด้านการบริหารจัดการ	ข้อ 1-10
ด้านบุคลากรของกศน.ตำบล	ข้อ 11-20
ด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน	ข้อ 21-24
การมีส่วนร่วมของชุมชน	ข้อ 25-27
การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย	ข้อ 28-32

ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบลเป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) มีความหมาย ดังนี้

5 หมายถึง มีความเหมาะสม/เป็นไปได้ มากที่สุด

4 หมายถึง มีความเหมาะสม/เป็นไปได้ มาก

3 หมายถึง มีความเหมาะสม/เป็นไปได้ ปานกลาง

2 หมายถึง มีความเหมาะสม/เป็นไปได้ น้อย

1 หมายถึง มีความเหมาะสม/เป็นไปได้ น้อยที่สุด

2.1 ผลการตรวจสอบความตรง (Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย (รายนามผู้ทรงคุณวุฒิดังภาคผนวก ก) จำนวน 3 ท่าน ทุกข้อคำถามมีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (item-objective congruency index : IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา (ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, 2550) (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ก)

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากครูกศน. ตำบล กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยในชั้นตอนนี้ คือ ครูกศน.ตำบล จำนวน 60 คน

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการติดต่อประสานงานไปยังอาจารย์ผู้ประสานงานเก็บข้อมูลวิจัยในแต่ละพื้นที่ และลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัยด้วยตนเอง แบบสอบถามที่ใช้เก็บข้อมูลทั้งหมด 60 ฉบับ และได้รับการตอบกลับทั้งสิ้น 60 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ของแบบสอบถามทั้งหมด

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำผลการตอบแบบสอบถามแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล มาวิเคราะห์ผลโดยใช้ค่ามัชฌิมเลขคณิต (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยเกณฑ์ในการประเมินความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล จากค่ามัชฌิมเลขคณิต (Mean) มีความหมายดังนี้

4.51 – 5.00 หมายถึง มีความเหมาะสม/เป็นไปได้ มากที่สุด

- 3.51 – 4.50 หมายถึง มีความเหมาะสม/เป็นไปได้ มาก
- 2.51 – 3.50 หมายถึง มีความเหมาะสม/เป็นไปได้ ปานกลาง
- 1.51 – 2.50 หมายถึง มีความเหมาะสม/เป็นไปได้ น้อย
- 1.00 – 1.50 หมายถึง มีความเหมาะสม/เป็นไปได้ น้อยที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล และ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยแบ่งผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้คือ

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

การศึกษาในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวรรณกรรม แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และโครงสร้างการบริหารงานการจัดการศึกษาของกศน.ตำบล มาใช้เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผลการศึกษาพบว่าองค์ประกอบที่มีส่วนสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่

1.1 การบริหารจัดการกศน. ตำบล

กศน.ตำบล ต้องรับผิดชอบในด้านการบริหารจัดการกิจกรรมหลักของกศน.ตำบล รวมทั้งการมีส่วนร่วมกับชุมชนละภาคีเครือข่าย ซึ่งมีการดำเนินงานดังนี้

ด้านบุคลากร หัวหน้ากศน.ตำบล มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน และประสานการทำงานกับครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและภาคีเครือข่าย ปฏิบัติหน้าที่ประจำในพื้นที่กศน.ตำบล ที่รับผิดชอบ อย่างน้อยสัปดาห์ละ 4 วัน และหัวหน้ากศน.ตำบล ควรได้รับการอบรมพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องตามแผนที่กศน.อำเภอหรือจังหวัดกำหนดครูกศน.ตำบล มีหน้าที่จัดกิจกรรมกศน. ในหมู่บ้านหรือชุมชนที่รับผิดชอบ ประสานการทำงานร่วมกับหัวหน้ากศน.ตำบล ชุมชน และภาคีเครือข่าย คณะกรรมการกศน.ตำบล ซึ่งประกอบไปด้วย บุคลากรของกศน.ตำบล ตัวแทนจากหมู่บ้านหรือชุมชน ผู้แทนองค์กรนักศึกษา อาสาสมัครกศน. มีหน้าที่ในการร่วมกันวางแผนการดำเนินงานของกศน.ตำบล จัดประชาสัมพันธ์ จัดหาวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์พื้นฐาน บริการและจัดกิจกรรม กำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกศน.ตำบล

ด้านหลักสูตรกิจกรรมและสื่อ การบริหารจัดการด้านกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล กศน.ตำบล มีบทบาทหน้าที่ในการจัดทำหลักสูตรการศึกษาตลอดชีวิตของตำบล ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มีลักษณะเฉพาะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตตามบริบทของตำบล เป็นหลักสูตรการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่หลากหลาย นำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตำบลและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ใน

ชุมชนให้มีความหลากหลายและเพียงพอสอดคล้องกับความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน และใช้แหล่งการเรียนรู้ชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ด้านการบริหารจัดการกศน.ตำบล ทุกแห่งจะต้องมีอาคารของกศน.ตำบล มีพื้นที่ใช้สอยเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยให้บุคลากรกศน. ร่วมกับชุมชนและหรือภาคีเครือข่าย ดำเนินการสำรวจและคัดเลือกอาคารสถานที่ที่เหมาะสม ที่อยู่ในแหล่งชุมชนหรือศูนย์รวมประชาคม เช่น วัด ศาสนสถาน โรงเรียน องค์กรบริหารส่วนตำบล อาคารอเนกประสงค์ ศาลาประชาคม เป็นต้น พร้อมทั้งประสานงานการใช้สถานที่โดยเจ้าของหรือผู้รับผิดชอบดูแลอาคารสถานที่ที่เป็นของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นผู้ลงนามหนังสืออนุญาตให้ใช้อาคารสถานที่หรือกรณีใช้สถานที่ของชุมชนจัดตั้งอาคารศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสำหรับชุมชนในกรุงเทพมหานคร ในเขตพื้นที่รอบใน ผู้ลงนามในหนังสืออนุญาตให้จัดตั้งหรือใช้สถานที่ คือ ประธานชุมชน ส่วนในเขตพื้นที่รอบนอก ผู้ลงนามในหนังสืออนุญาต คือผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันกศน.ตำบล เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางเครือข่ายการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตำบล มีโครงสร้างการบริหารกศน.ตำบล สามารถรองรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากคณะกรรมการเป็นตัวแทนของแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชน และมีความหลากหลายด้านอาชีพ ทำให้สามารถสร้างสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนได้ง่ายขึ้น อีกทั้งกศน.ตำบล ยังมีการขอความร่วมมือจากเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อร่วมเป็นอาสาสมัครกศน.ตำบล เพื่อให้มีบทบาทหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของกศน.ตำบล

ด้านงบประมาณกศน.ตำบล ได้รับการสนับสนุนงบประมาณตามแผนปฏิบัติงานประจำปีจากศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ซึ่งได้รับการจัดสรรมาจากสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด จากนั้นกศน.ตำบล จึงทำการจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล โดยให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล เพื่อนำงบประมาณไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ตามแผนการปฏิบัติงานต่อไป

1.2 สมรรถนะของครูกศน. ตำบล

ครูกศน.ตำบล มีบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานดังนี้ คือ

1. การวางแผนจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีกระบวนการทำงาน ดังนี้

1.1 ศึกษาสำรวจชุมชนโดยละเอียดเพื่อจัดทำฐานข้อมูลชุมชน ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลประชากรจำแนกตามอายุ เพศ อาชีพ ฯลฯ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติชุมชนข้อมูลด้านอาชีพ รายได้ ข้อมูลทางสังคม ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2 จัดทำเวทีประชาคมร่วมกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานต่างๆ เพื่อร่วมกันจัดทำแผนชุมชน ที่ระบุความต้องการการเรียนรู้ หรือการศึกษาต่อ ฯลฯ ของประชาชนในชุมชน

1.3 จัดทำโครงการด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มาจากแผนชุมชน เสนอต่อศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเพื่อขอรับการสนับสนุนและประสาน ขอความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย

1.4 ประสานงานแสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย องค์กรปกครองท้องถิ่นผู้ทรงคุณวุฒิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนอาสาสมัครต่างๆ เพื่อร่วมจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของชุมชนที่รับผิดชอบ

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคน. ตำบล โดยจำแนกกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

2.6 การส่งเสริมการรู้หนังสือ

2.7 การจัดการศึกษาในหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.8 การจัดการศึกษาต่อเนื่อง หลักสูตรระยะสั้นเพื่อการพัฒนาอาชีพ (วิชาทำมาหากิน) การพัฒนาทักษะชีวิต และการพัฒนาสังคมและชุมชน

2.9 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

2.10 การจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

3. การให้บริการเรียนรู้ในคน. ตำบล โดยเฉพาะกิจกรรมศูนย์ข้อมูล ข่าวสารของชุมชน ศูนย์บริการชุมชน ซึ่งนอกเหนือจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น

3.4 กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และมุมห้องสมุดชุมชน

3.5 การให้บริการสื่อการเรียนรู้ต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วีดิทัศน์ รายการวิทยุเพื่อการศึกษา

3.6 การประสานสนับสนุนศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) หรือช่างชนบท

4. การสนับสนุนกิจกรรมชุมชน ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งสนับสนุนการใช้บริการของประชาชนในชุมชนเพื่อเป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในชุมชนรวมทั้งสนับสนุนการกิจกรรมขององค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ และส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มหรือเยาวชนในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมคุ้มครองผู้บริโภค สภาเด็กและเยาวชน และองค์กรนักศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นต้น

5. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน โดยการประสานขอความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายองค์กรชุมชนผู้รู้ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อร่วมเป็น อาสาสมัครคน. อาสาสมัครส่งเสริมการอ่าน เป็นต้น จากบทบาทหน้าที่ของครูคน. ตามที่นำเสนอข้างต้น สามารถสรุปสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติของครูคน.ตำบล ได้เป็น 10 ด้านคือ

ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ประกอบไปด้วย ความมุ่งมั่น กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนางานคน.ตำบล การพัฒนา ระบบ ขั้นตอน วิธีการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุผล หรือมาตรฐานหรือผลสัมฤทธิ์ที่กำหนดไว้ ความรู้ความเข้าใจในการวางแผนการปฏิบัติงาน และปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามแผน การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

การบริการที่ดี ประกอบไปด้วย มีวิธีการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้เรียน มีความตั้งใจ เต็มใจ และกระตือรือร้นในการให้บริการด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดี มีการติดตามแก้ไขปัญหาหรือหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อปรับปรุงพัฒนาการให้บริการอย่างรวดเร็วและเต็มใจ

การพัฒนาตนเอง ประกอบไปด้วย ความสนใจที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่ตลอดเวลา การศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติงานอยู่เสมอ การเรียนรู้นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ สำหรับการปฏิบัติงาน

การทำงานเป็นทีม ประกอบไปด้วย มีส่วนร่วมในการวางแผนการปฏิบัติ การประเมินผล การแก้ปัญหา และการพัฒนางานร่วมกับผู้อื่น สามารถปฏิบัติตนเป็นผู้นำหรือผู้ตามได้เหมาะสมกับบทบาท และสถานการณ์ การเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น และยอมรับการตัดสินใจของคนส่วนมาก มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ และตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย

การวางแผนการปฏิบัติงาน ประกอบไปด้วย การจัดทำข้อมูลพื้นฐานของชุมชน โดยการสำรวจ วิเคราะห์ ประมวลผล และจัดเก็บเป็นสารสนเทศ การจัดทำแผนการพัฒนางานคน.ตำบล การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี การดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการประจำปี การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาแผนปฏิบัติการประจำปีต่อไป การสรุปและจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี

การออกแบบการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย ความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรต่างๆ ที่ใช้ในการจัดการศึกษาสามารถนำหลักสูตรต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษาได้เหมาะสมกับสภาพปัญหาความ

ต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมายในชุมชน สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการ “คิดเป็น” การจัดทำแผนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตร และเหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ความสามารถในการใช้สื่อนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน ออกแบบการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและชุมชนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร นำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาการจัดทำแผนการเรียนรู้

ด้านการพัฒนาผู้เรียน ประกอบไปด้วย วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างบุคคลและพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จักใช้เหตุผลไตร่ตรองในการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน โดยใช้หลักปรัชญาคิดเป็น จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และในการทำกิจกรรมของกลุ่ม จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ และพลังงาน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมชุมชนของตนเอง การจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้ความสามารถด้าน ICT ให้กับผู้เรียน การจัดกิจกรรมการแนะแนวให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนทุกกลุ่ม

ด้านการบริหารจัดการ ประกอบไปด้วย พัฒนาอาคารสถานที่ให้มีความพร้อมและความเหมาะสมในการให้บริการมีบรรยากาศเอื้อต่อการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จัดหาวัสดุครุภัณฑ์พื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ให้เพียงพอต่อความต้องการ และบำรุงรักษาให้มีสภาพพร้อมใช้งาน จัดหาสื่อการเรียนรู้ทุกประเภท เช่น หนังสือ แบบเรียน ชุดการเรียน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียนแสวงหาหน่วยงานภาคีเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน การใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรรได้ครอบคลุมทุกกิจกรรม และทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการสร้างความร่วมมือกับชุมชน ประกอบไปด้วย ความสามารถในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษากับกศน.ตำบล การนำชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการกศน.ตำบล ตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานกศน.กำหนด

ด้านคุณธรรม จริยธรรม ประกอบไปด้วย มีวินัยและความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพครู

1.3 แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้เสนอแผนกศน.ตำบล ไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนว่า กศน.ตำบล ต้องประสานแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อร่วมจัดการศึกษา โดยบทบาทของกศน.ตำบล ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนคือ มีการสำรวจศึกษาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา การประกอบอาชีพ คนดีของชุมชน เป็นต้น เพื่อนำมาเผยแพร่หรือจัดตั้งเป็นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อให้นักศึกษากศน. และประชาชนที่สนใจไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านการบริหารแหล่งการเรียนรู้ มีการวางแผนสำรวจแหล่งการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ครู กศน.ตำบล นักเรียน และประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนใช้แหล่งการเรียนรู้ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ครู กศน.ตำบล นักเรียน และประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนใช้แหล่งการเรียนรู้ มีการประชาสัมพันธ์การใช้แหล่งเรียนรู้ให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทราบ มีการนำแหล่งเรียนรู้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และครู กศน.ตำบล นักเรียน และประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้

ด้านแหล่งเรียนรู้ กศน.ตำบล ได้ร่วมมือกับชุมชนอาสาสมัครช่วยทำการปรับภูมิทัศน์เพื่อให้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำนวนสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ของแหล่งเรียนรู้มีความเหมาะสมและเพียงพอ

ด้านการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ มีการให้บริการของเจ้าหน้าที่หรือผู้ให้บริการแหล่งการเรียนรู้ซึ่งอาจจะเป็นผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ที่ให้บริการแหล่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อให้ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีกิจกรรมที่หลากหลายและตรงตามความต้องการของชุมชน มีการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและประชาสัมพันธ์แหล่งการเรียนรู้ อีกทั้งยังมีการประสานความร่วมมือ กับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน

ด้านบุคลากรของแหล่งการเรียนรู้ มีบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในแหล่งเรียนรู้มีความรู้ความสามารถตรงกับลักษณะงาน มีการพัฒนาทักษะความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคลากร เพื่อให้บุคลากรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในด้านการจัดการแหล่งเรียนรู้

1.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล จำนวน 5 ด้าน คือ ด้านการวางแผนดำเนินงาน ด้านการดำเนินงาน ด้าน การประชาสัมพันธ์และประสานงานภาคีเครือข่าย ด้านการประเมินผลและติดตามผล และด้านการ ร่วมรับประโยชน์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ด้านการวางแผนดำเนินงาน ประกอบไปด้วย ชุมชนมีส่วนร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดปัญหาที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมจัดลำดับของปัญหาที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมจัดลำดับความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมในการเลือกสถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมพิจารณาความเป็นไปได้ของแผนงาน กิจกรรมและโครงการของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมคัดเลือกคณะกรรมการในการส่งเสริมการศึกษาของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมกับคณะกรรมการเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล เพื่อให้การจัดบริการของแหล่งการเรียนรู้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน

ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินการ ประกอบไปด้วย ชุมชนมีส่วนร่วมระดมทรัพยากรจากแหล่งอื่นๆ ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมบริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดผังหลักสูตรตามโครงสร้างของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมติดต่อประสานงานวิทยากรมาให้ความรู้แก่ผู้รับบริการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นวิทยากรเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้รับบริการในการจัด ชุมชนมีส่วนร่วมเลือกสื่อการเรียนการสอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นกรรมการที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมประสานขอความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์เผยแพร่กิจกรรมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมแสวงหาภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ประกอบด้วย ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมรับประโยชน์จากกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่จัดขึ้น ชุมชนได้รับค่าตอบแทนจากการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนได้รับประกาศเกียรติคุณจากการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนได้ร่วมศึกษาดูงานในหน่วยงานหรือชุมชนอื่น ชุมชนได้รับบริการด้านสื่อต่างๆ ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ชุมชนได้นำความรู้และ

ทักษะที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปใช้ในชีวิตประจำวัน ชุมชนได้ใช้สถานที่ของชุมชนเป็นที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ด้านการมีส่วนร่วมประเมิณผล ประกอบด้วย ชุมชนมีส่วนร่วมติดตามการใช้งบประมาณของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมประเมิณผลการดำเนินงานของกศน.ตำบล ในการประกันคุณภาพการศึกษา ชุมชนมีส่วนร่วมประเมิณผลการปฏิบัติงานของครูกศน.ตำบล ในหน้าที่ที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ชุมชนมีส่วนร่วมประเมิณการใช้อาคารสถานที่ของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมิณผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดวิธีการนิเทศ กำกับติดตาม และตรวจสอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมประเมิณผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมประเมิณเป้าหมายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมติดตามและประเมิณผลการนำความรู้จากการศึกษาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

1.5 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ภาคีเครือข่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล จำนวน 5 ด้าน คือ ด้านการวางแผนจัดการศึกษา ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการบริหารจัดการและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ และด้านการนิเทศติดตามและประเมิณผล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ด้านการวางแผนจัดการศึกษา ประกอบไปด้วย ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูลสภาพปัญหาความต้องการด้านการศึกษาของประชาชน ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการด้านการศึกษาของประชาชนและกำหนดประเด็นสำคัญของการพัฒนา ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการกำหนด วิทยุทัศน์ การกิจ เป้าหมาย และสภาพความสำเร็จของกศน.ตำบล ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายและเป็นรูปธรรม ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของกศน.ตำบล ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับทราบแผนพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้

ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับทราบแผนปฏิบัติการประจำปีของกศน.ตำบล

ด้านการพัฒนาหลักสูตร ประกอบไปด้วย ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อจัดทำพัฒนาหลักสูตรของกศน.ตำบล ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดทำพัฒนาหลักสูตรของกศน.ตำบล ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล เนื้อหาวิชาการ เพื่อนำไปจัดทำ พัฒนา หลักสูตรของกศน.ตำบล ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำเอกสารหลักสูตรของกศน.ตำบล ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบหลักสูตรของกศน.ตำบล ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการบริหารของกศน.ตำบล ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินการใช้หลักสูตรของกศน.ตำบล ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานผลการใช้หลักสูตรของกศน.ตำบล

ด้านการบริหารจัดการและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล เช่น ประชาสัมพันธ์รับสมัครนักศึกษา การจัดกิจกรรมห้องสมุดเคลื่อนที่ เป็นต้น ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประสานงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล เช่น ประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับบุคคล หน่วยงานในชุมชนในการจัดหาสถานที่เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนจัดหาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร เป็นต้น ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสนับสนุนหรือระดมงบประมาณและทรัพยากรต่างๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น บริจาคเงิน ซื้อ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศ อาคารสถานที่ วิทยากร แรงงาน แห่ลงเรียนรู้ เป็นต้น ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากรของกศน.ตำบล ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาหลักสูตร ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร ข้อมูลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น รวมเป็นเกียรติในการ ปฐมนิเทศนักศึกษา รวมพิธีเปิดการฝึกอบรมต่างๆ รับทราบข่าว การรับสมัครเรียน เป็นต้น ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการออกแบบและจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น รวมเป็นพิธีกร วิทยากร กรรมการตัดสิน กรรมการดำเนินงานต่างๆ เป็นต้น ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินผลผู้เรียนและครูผู้สอน เช่น ประเมินคุณลักษณะพึงประสงค์ของนักศึกษา ประเมินผลการปฏิบัติงานของครู เป็นต้น

ด้านการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ ประกอบไปด้วย ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการสำรวจ และการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ สื่อ แหล่งการเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อ เป็นแหล่งค้นคว้าของประชาชน ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการเป็นคณะทำงานในการจัดหา จัดทำ และพัฒนา สื่อที่มีคุณภาพหลากหลายให้กศน.ตำบล เช่น เป็นคณะทำงานคัดเลือกหนังสือ คณะทำงานพัฒนาสื่อการเรียนการสอน เป็นต้น ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุงกศน. ตำบลให้มีบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ เช่น ประสานงานขอใช้ที่ดินในการสร้าง การ พัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ และการตกแต่งภายใน เป็นต้น ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา แนะนำ ในการดำเนินงานของกศน. ตำบล เช่น แนะนำครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับการใช้อาคารสถานที่ การจัดกิจกรรม เป็นต้น ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุง และวางแผนการดำเนินงาน แหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ที่ไม่ใช่ของกศน. ร่วมกับกศน.ตำบล เช่น จัดหาสถานที่ในการสร้างแหล่ง การเรียนรู้ พัฒนาปรับปรุงสถานที่ บริจาคเงิน สื่อวัสดุ อุปกรณ์ ให้พิพิธภัณฑ์ วัด หรือสวนสาธารณะ เป็นต้น ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจในการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ของกศน.ตำบล

ด้านการนิเทศติดตามและประเมินผล ประกอบไปด้วย ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการ เป็นคณะทำงานนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม ของกศน.ตำบล ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการวางแผนการ นิเทศ ติดตามและประเมินผลตาม แผนงาน โครงการ กิจกรรม และกำหนดแนวทางจัดทำเครื่องมือนิเทศของกศน.ตำบล ภาควิชาครีเอทีฟ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรมของกศน.ตำบล ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ประสานงานหรือผู้เตรียมการรับการ นิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม เช่น เป็นผู้ให้ข้อมูล ตอบ คำถาม การเป็นผู้นำชมกิจกรรม การเป็นผู้สาธิตการทำกิจกรรม เป็นต้น ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมใน การจัดทำรายงานการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการกิจกรรม ของกศน.ตำบล ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการนำผลการนิเทศ ติดตามและประเมินไปใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาการดำเนินงานด้านต่างๆ ของกศน.ตำบล

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้แก่ครูกศน.ตำบล จำนวน 370 คน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ภูมิภาค โดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ดังมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลส่วนบุคคล		จำนวน (คน)	ร้อยละ
1	เพศ		
	ชาย	141	38.1
	หญิง	229	61.9
	รวม	370	100.0
2	อายุ		
	20-25 ปี	95	25.7
	26-30 ปี	95	25.9
	31-35 ปี	59	15.9
	36-40 ปี	56	15.1
	41-45 ปี	42	11.4
	46-50 ปี	22	5.9
รวม	370	100.0	
3	การศึกษา		
	ปริญญาตรี	329	88.9
	ปริญญาโท	41	11.1
	รวม	370	100.0
4	ประสบการณ์การทำงาน		
	1-5 ปี	111	30.0
	6-10 ปี	146	39.5
	11-15 ปี	111	30.0
	16-20 ปี	2	0.5
รวม	370	100.0	
5	ภูมิภาคที่ปฏิบัติงาน		
	ภาคเหนือ	60	16.2
	ภาคกลาง	60	16.2
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	90	24.3
	ภาคตะวันออก	40	10.8
	ภาคตะวันตก	60	16.2
	ภาคใต้	60	16.2
รวม	370	100.0	

จากตารางที่ 1 พบว่าครูกศน.ตำบล จำนวน 370 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 229 คน คิดเป็นร้อยละ 61.9 และเพศชาย จำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 38.1 อายุของครูกศน.ตำบล ส่วนใหญ่ อายุ 20 - 25 ปี และ 26 - 30 ปี จำนวน 95 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 25.9 รองลงมาคืออายุ 31 - 35 ปี คิดเป็นร้อยละ 15.9 ระดับการศึกษาโดยส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 329 คน คิดเป็นร้อยละ 88.9 รองลงมาจบการศึกษาในระดับปริญญาโท จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 11.1 ประสบการณ์การทำงานส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงาน 6 - 10 ปี จำนวน 146 คน คิดเป็นร้อยละ 39.5 รองลงมามีประสบการณ์ทำงาน 11 - 15 ปี จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 สำหรับภูมิภาคที่ปฏิบัติงานส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 24.3 รองลงมาคือภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ จำนวน 60 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 16.2 ของกลุ่มตัวอย่าง

2.2 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานขององค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล รายด้าน

การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานขององค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล จำนวน 27 ด้าน มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล รายด้าน

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการแปลผล
1	สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านบริหารจัดการ	4.5427	.24186	มากที่สุด
2	การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้	4.5297	.32327	มากที่สุด
3	สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการพัฒนาตนเอง	4.4676	.25429	มาก
4	สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการทำงานเป็นทีม	4.4676	.11477	มาก

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการ แปลผล
5	สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการออกแบบ การเรียนรู้	4.4610	.21360	มาก
6	สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการพัฒนา ผู้เรียน	4.4584	.11385	มาก
7	สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการวางแผน และปฏิบัติงาน	4.4068	.17679	มาก
8	การบริหารจัดการกศน.ตำบล	4.3591	.17186	มาก
9	การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ด้านการวางแผน การจัดการศึกษา	4.3546	.15788	มาก
10	การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการนิเทศ ติดตามและประเมินผล	4.3248	.17047	มาก
11	การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการพัฒนา หลักสูตร	4.3216	.17540	มาก
12	การบริหารจัดการหลักสูตรกิจกรรมและสื่อ	4.3214	.15867	มาก
13	การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการมีส่วนร่วม ประเมินผล	4.3171	.13115	มาก
14	การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการ บริหารจัดการและจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.2696	.20339	มาก
15	การบริหารจัดการงบประมาณ	4.2631	.30233	มาก
16	สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการมุ่ง ผลสัมฤทธิ์	4.1892	.42965	มาก
17	สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการบริการที่ ดี	4.1405	.25398	มาก
18	การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการมีส่วนร่วมรับ ผลประโยชน์	4.0233	.40429	มาก
19	การบริหารจัดการบุคลากร	3.9700	.38373	มาก
20	การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการดำเนินการ	3.7609	.60603	มาก

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการ แปลผล
21	การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการวางแผน ดำเนินการ	3.6117	.63232	มาก
22	แหล่งการเรียนรู้	3.5611	.56058	มาก
23	สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านคุณธรรม จริยธรรม	3.5473	.59934	มาก
24	บุคลากรของแหล่งการเรียนรู้	3.5205	.62596	มาก
25	การจัดการแหล่งการเรียนรู้	3.4954	.56557	ปานกลาง
26	การจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้	3.4532	.60125	ปานกลาง
27	สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการสร้าง ความร่วมมือกับชุมชน	3.1932	.86082	ปานกลาง

จากตารางที่ 2 พบว่าค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานขององค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล องค์ประกอบด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านบริหารจัดการ อยู่ในลำดับสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.5427$, S.D. = .24186) ส่วนองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมาได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.5297$, S.D. = .32327) ด้านสมรรถนะของครูกศน. ตำบล ด้านการพัฒนาตนเอง ($\bar{X} = 4.4676$, S.D. = .25429) สำหรับองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ สมรรถนะของครูกศน. ตำบล ด้านการสร้างความร่วมมือกับชุมชนด้านการบริหารงบประมาณ ($\bar{X} = 3.1932$, S.D. = .86082)

2.3 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานขององค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล ของตัวแปรรายชื่อ

การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานขององค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล จำนวน 217 ตัวแปร มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล
รายข้อ

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับ การแปล ผล
การบริหารจัดการกศน.ตำบล				
ด้านการบริหารจัดการบุคลากร				
1	หัวหน้ากศน.ตำบล ได้รับการอบรมทักษะการบริหารจัดการศึกษาตลอดชีวิต	3.84	.762	มาก
2	หัวหน้าและครูกศน.ตำบล มีความรู้ความสามารถด้านการประสานงานชุมชน	3.87	.733	มาก
3	ครูกศน.ตำบล มีความรู้ความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต	3.94	.688	มาก
4	คณะกรรมการกศน.ตำบล ได้รับการพัฒนาเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต	3.92	.743	มาก
5	คณะกรรมการกศน.ตำบล มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกศน.ตำบล	3.92	.768	มาก
6	การมอบหมายงานให้บุคลากรโดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถและประสบการณ์	3.45	1.027	ปาน กลาง
7	มีการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	3.86	.740	มาก
8	การจัดให้มีสวัสดิการที่จำเป็นสำหรับบุคลากรของกศน.ตำบล	3.77	.419	มาก
9	การใช้เกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจน	4.21	.408	มาก
10	การให้ความเสมอภาคแก่บุคลากรของกศน.ตำบล ในการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง หรือได้โอกาสความก้าวหน้า	4.78	.450	มากที่สุด
ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรกิจกรรมและสื่อ				
11	กศน.ตำบล ได้รับการมอบหมายในการจัดทำหลักสูตรการศึกษาตลอดชีวิตของตำบล	4.03	.645	มาก

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการแปลผล
12	กศน.ตำบล มีหลักสูตรเฉพาะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตตามบริบทของตำบล	3.86	.486	มาก
13	กศน.ตำบล มีหลักสูตรการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่หลากหลาย	4.59	.610	มากที่สุด
14	กศน.ตำบล มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตำบล	4.07	.442	มาก
15	กศน.ตำบล มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความหลากหลายเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย	4.62	.549	มากที่สุด
16	กศน.ตำบล มีสื่อดาวเทียมและโทรทัศน์	4.35	1.097	มาก
17	กศน.ตำบล มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ชุมชนในการจัดกิจกรรมมากกว่าสอนในชั้นเรียน	4.97	.162	มากที่สุด
18	กศน.ตำบล จัดบริการสื่อ หนังสือแบบเรียน และ CD ถึงครัวเรือนของประชาชน	4.95	.162	มากที่สุด
19	กศน.ตำบล มีห้องสมุดประชาชนทุกหมู่บ้าน	4.14	.712	มาก
20	กศน.ตำบล สนับสนุนกิจกรรมของชุมชนด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งสนับสนุนการให้บริการของประชาชนในชุมชนเพื่อเป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้	4.08	.629	มาก
21	กศน.ตำบล พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้มีความหลากหลายและเพียงพอสอดคล้องกับความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน	3.85	.472	มาก
ด้านการบริหารจัดการกศน.ตำบล				
22	อาคารของกศน.ตำบล มีพื้นที่ใช้สอยเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	4.26	.442	มาก
23	โครงสร้างการบริหารกศน.ตำบล สามารถรองรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	4.79	.408	มากที่สุด

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการแปลผล
24	กศน.ตำบล มีรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ไม่ใช่รูปแบบที่เป็นทางการ	3.98	.220	มาก
25	กศน.ตำบล เป็นศูนย์กลางเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตำบล	3.96	.387	มาก
26	กศน.ตำบล ร่วมกับชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	4.11	.597	มาก
27	กศน.ตำบล มีการยึดหลักการทำงานเป็นทีมและกระบวนการกลุ่ม	4.38	.605	มาก
28	คณะกรรมการกศน.ตำบล มาจากตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน	4.56	.614	มากที่สุด
29	คณะกรรมการกศน.ตำบล มีความหลากหลายด้านอาชีพ	4.24	.558	มาก
30	กศน.ตำบล สามารถจัดกิจกรรมหารายได้จากหน่วยงานด้วยตนเอง	4.34	.647	มาก
31	กศน.ตำบล มีนโยบายและแผนงานที่มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน	4.59	.555	มากที่สุด
32	กศน.ตำบล รับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงานหรือองค์กรอื่นได้	4.69	.588	มากที่สุด
33	กศน.ตำบล ถูกติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโดยชุมชน	4.43	.557	มาก
34	กศน.ตำบล ได้รับการส่งเสริมและนำนวัตกรรมเทคนิควิธีการใหม่ๆ ที่เหมาะสมสำหรับครูมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต	4.69	.528	มากที่สุด
35	กศน.ตำบล มีการสำรวจชุมชนโดยละเอียดเพื่อจัดทำฐานข้อมูลเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	4.11	.597	มาก

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการแปลผล
36	กศน.ตำบล มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน โดยประสานขอความร่วมมือจากเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อร่วมเป็นอาสาสมัครกศน.	4.34	.473	มาก
37	กศน.ตำบล จัดทำเวทีประชาคมร่วมกับภาคีเครือข่าย เพื่อจัดทำแผนชุมชนที่ระบุความต้องการการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน	4.30	.583	มาก
ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ				
38	การจัดให้มีแผนการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบลอย่างเหมาะสม	4.27	.445	มาก
39	การจัดให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล	3.98	.551	มาก
40	การควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล ให้เป็นไปอย่างประหยัดและให้ประโยชน์สูงสุด	4.21	.478	มาก
41	การจัดให้มีระบบการใช้และควบคุมวัสดุอย่างเหมาะสมและปฏิบัติถูกต้องตามระเบียบ	4.31	.688	มาก
42	การจัดทำทะเบียนควบคุมทรัพย์สินที่เป็นปัจจุบัน	4.42	.494	มาก
43	การจัดทำแผนการติดตามการใช้จ่ายเงินงบประมาณของกศน.ตำบล ให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการและแผนบริหารงบประมาณ	4.39	.608	มาก
สมรรถนะของครูกศน.ตำบล				
ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์				
44	มีความมุ่งมั่น กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่	3.95	.518	มาก
45	ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนางานกศน.ตำบล	4.21	.653	มาก
46	การพัฒนา ระบบ ขั้นตอน วิธีการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุผลหรือมาตรฐานหรือผลสัมฤทธิ์ที่กำหนดไว้	4.18	.690	มาก

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการแปลผล
47	ความรู้ความเข้าใจในการวางแผนการปฏิบัติงาน และปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามแผน	4.17	.635	มาก
48	การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน	4.43	.664	มาก
สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการบริการที่ดี				
49	มีการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้เรียน	4.04	.326	มาก
50	มีความตั้งใจ เต็มใจ และกระตือรือร้นในการให้บริการด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดี	4.11	.597	มาก
51	มีการติดตามแก้ไขปัญหาหรือหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อปรับปรุงพัฒนาการให้บริการอย่างรวดเร็วและเต็มใจ	4.27	.513	มาก
สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการพัฒนาตนเอง				
52	ความสนใจที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่ตลอดเวลา	4.60	.609	มากที่สุด
53	การศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติงานอยู่เสมอ	4.76	.430	มากที่สุด
54	การเรียนรู้นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ สำหรับการปฏิบัติงาน	4.24	.614	มาก
55	ความสามารถและความชัดเจนในการสื่อสารกับผู้อื่น	4.28	.575	มาก
สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการทำงานเป็นทีม				
56	มีส่วนร่วมในการวางแผนการปฏิบัติ การประเมินผล การแก้ปัญหา และการพัฒนางานร่วมกับผู้อื่น	4.43	.495	มาก
57	สามารถปฏิบัติตนเป็นผู้นำหรือผู้ตามได้เหมาะสมกับบทบาท และสถานการณ์	4.41	.610	มาก
58	การเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น และยอมรับการตัดสินใจของคนส่วนมาก	4.40	.491	มาก

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการแปลผล
59	มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย	4.64	.545	มากที่สุด
สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการวางแผนและปฏิบัติงาน				
60	การจัดทำข้อมูลพื้นฐานของชุมชน โดยการสำรวจ วิเคราะห์ ประมวลผล และจัดเก็บเป็นสารสนเทศ	4.30	.702	มาก
61	การจัดทำแผนการพัฒนากศน.ตำบล	4.32	.532	มาก
62	การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี	4.62	.549	มากที่สุด
63	การดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการประจำปี	4.28	.515	มาก
64	การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาแผนปฏิบัติการประจำปีต่อไป	4.46	.616	มาก
65	การสรุปและจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี	4.46	.499	มาก
สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการออกแบบการเรียนรู้				
66	ความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรต่างๆ ที่ใช้ในการจัดการศึกษา	4.82	.464	มากที่สุด
67	สามารถนำหลักสูตรต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษาได้เหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมายในชุมชน	4.44	.614	มาก
68	สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการ “คิดเป็น”	4.91	.281	มากที่สุด
69	การจัดทำแผนการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับหลักสูตร และเหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการของผู้เรียนและชุมชน	4.08	.515	มาก

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการแปลผล
70	ความสามารถในการใช้สื่อนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน	4.44	.665	มาก
71	ออกแบบการวัดและประเมินผลที่หลากหลายเหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและชุมชนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร	4.11	.544	มาก
72	นำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาการจัดทำแผนการเรียนรู้	4.43	.558	มาก
สมรรถนะของครู กศน. ตำบล ด้านการพัฒนาผู้เรียน				
73	วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างบุคคลและพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน	4.18	.526	มาก
74	จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จักใช้เหตุผลไตร่ตรองในการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน โดยใช้หลักปรัชญาคิดเป็น	4.63	.483	มากที่สุด
75	จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์	4.08	.453	มาก
76	จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และในการทำกิจกรรมของกลุ่ม	4.43	.496	มาก
77	จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน	4.71	.455	มากที่สุด
78	ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมชุมชนของตนเอง	4.69	.462	มากที่สุด
79	การจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้ความสามารถด้าน ICT ให้กับผู้เรียน	4.36	.653	มาก
80	การจัดกิจกรรมการแนะแนวให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนทุกกลุ่ม	4.58	.494	มากที่สุด
สมรรถนะของครู กศน. ตำบล ด้านการบริการจัดการ				

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการแปลผล
81	พัฒนาอาคารสถานที่ให้มีความพร้อมและความเหมาะสมในการให้บริการมีบรรยากาศเอื้อต่อการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	4.59	.554	มากที่สุด
82	จัดหาวัสดุครุภัณฑ์พื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ให้เพียงพอต่อความต้องการ และบำรุงรักษาให้มีสภาพพร้อมใช้งาน	4.50	.617	มาก
83	จัดหาสื่อการเรียนรู้ทุกประเภท เช่น หนังสือ แบบเรียน ชุดการเรียน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน	4.37	.484	มาก
84	แสวงหาหน่วยงานภาคีเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน	4.89	.407	มากที่สุด
85	การใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรรได้ครอบคลุมทุกกิจกรรม และทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ	4.36	.601	มาก
สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการสร้างความร่วมมือกับชุมชน				
86	ความสามารถในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษากับกศน.ตำบล	2.99	1.091	ปานกลาง
87	การนำชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการกศน.ตำบลตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานกศน.กำหนด	3.40	.847	ปานกลาง
สมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านคุณธรรม จริยธรรม				
88	มีวินัยและความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน	3.72	.775	มาก
89	ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	3.89	.666	มาก
90	ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิต	3.55	.768	มาก
91	ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพครู	3.03	.996	ปานกลาง
แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน				

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับ การแปล ผล
ด้านการบริหารแหล่งเรียนรู้				
92	กำหนดให้มีการศึกษาความต้องการการใช้แหล่งการเรียนรู้	3.04	1.027	
93	กำหนดวัตถุประสงค์ของการใช้แหล่งการเรียนรู้	3.62	.701	มาก
94	กำหนดนโยบายการใช้แหล่งการเรียนรู้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	3.53	.843	มาก
95	กำหนดให้มีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนการใช้แหล่งการเรียนรู้	3.84	.805	มาก
96	มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้	3.04	1.023	ปาน กลาง
97	มีการวางแผนสำรวจแหล่งการเรียนรู้	3.48	.923	ปาน กลาง
98	มีการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนการใช้แหล่งการเรียนรู้	3.64	.826	มาก
99	เปิดโอกาสให้ครู กศน. ตำบล นักเรียน และประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนใช้แหล่งการเรียนรู้	3.66	.787	มาก
100	มีการส่งเสริมงบประมาณในการบริหารแหล่งการเรียนรู้	3.78	.757	มาก
101	มีการประชาสัมพันธ์การใช้แหล่งการเรียนรู้ให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทราบ	3.89	.720	มาก
102	มีการนำแหล่งการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	3.31	.957	ปาน กลาง
103	มีแผนการจัดการเรียนรู้ของแหล่งเรียนรู้	3.81	.814	มาก
104	กำหนดให้มีการจัดทำคู่มือการใช้แหล่งการเรียนรู้	3.46	.899	ปาน กลาง

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการแปลผล
105	มีการบริการให้คำปรึกษา อำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้แหล่งเรียนรู้	3.18	.994	ปานกลาง
106	มีการนิเทศและติดตามการใช้แหล่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	3.04	1.105	ปานกลาง
107	มีการนำผลการตรวจสอบ ติดตามการใช้แหล่งการเรียนรู้มาปรับปรุงพัฒนาแหล่งการเรียนรู้	3.53	.893	มาก
108	เปิดโอกาสให้ครู กศน. ตำบล นักเรียน และประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามการใช้แหล่งการเรียนรู้	3.20	1.015	ปานกลาง
109	มีการประเมินผลในการนำแหล่งการเรียนรู้ไปใช้	3.82	.796	มาก
110	มีการจัดทำรายงานสรุปผลการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ	3.96	.745	มาก
111	มีการนำผลการประเมินไปปรับปรุงและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้	3.24	.959	ปานกลาง
112	เปิดโอกาสให้ครู กศน. ตำบล นักเรียน และประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้	3.32	.899	ปานกลาง
ด้านแหล่งการเรียนรู้				
113	อาคารสถานที่ของแหล่งการเรียนรู้เหมาะสม และมีบรรยากาศที่ดี	3.62	.805	มาก
114	แหล่งการเรียนรู้มีความสะดวกในการเดินทางไปใช้บริการ	3.43	.804	ปานกลาง
115	จำนวนสื่อ วัสดุอุปกรณ์ของแหล่งการเรียนรู้มีความเหมาะสมและเพียงพอ	3.81	.760	มาก
116	สื่อ วัสดุอุปกรณ์ ของแหล่งการเรียนรู้มีความทันสมัย	3.52	.729	มาก
117	สื่อ วัสดุอุปกรณ์ ของแหล่งการเรียนรู้มีความหลากหลาย	3.61	.769	มาก

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการแปลผล
118	จำนวนเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรที่ให้บริการแหล่งการเรียนรู้	3.61	.804	มาก
119	ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่หรือผู้ให้บริการแหล่งการเรียนรู้	3.86	.758	มาก
120	ระยะเวลาในการให้บริการของแหล่งการเรียนรู้เหมาะสม	3.35	.846	ปานกลาง
121	การจัดบริการของแหล่งการเรียนรู้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน	3.16	.972	ปานกลาง
122	การมีส่วนร่วมในการพิจารณา เลือกรื้อวัสดุ อุปกรณ์ของแหล่ง การเรียนรู้ที่สอดคล้องและตรงตามความต้องการของชุมชน	3.65	.770	มาก
ด้านการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้				
123	การให้บริการของเจ้าหน้าที่หรือผู้ให้บริการแหล่งการเรียนรู้	3.10	.967	ปานกลาง
124	สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้แหล่งการเรียนรู้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับกิจกรรมที่จัดบริการ	3.68	.766	มาก
125	แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อที่จัดบริการให้เนื้อหาและความรู้ที่เป็นประโยชน์	3.64	.700	มาก
126	แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อให้ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	2.79	1.197	ปานกลาง
127	แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อให้ความรู้ที่สอดคล้องและทันเหตุการณ์	3.06	1.140	ปานกลาง
128	แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมที่หลากหลายและตรงตามความต้องการของชุมชน	3.11	1.090	ปานกลาง
129	แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมที่จัดบริการให้แก่ชุมชนมีความต่อเนื่อง	3.65	.792	มาก

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับ การแปล ผล
130	แหล่งการเรียนรู้มีการประชาสัมพันธ์ชัดเจนและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย	3.49	.961	ปานกลาง
131	แหล่งการเรียนรู้ระยะเวลาในการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมเหมาะสม	3.59	.717	มาก
132	ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและประชาสัมพันธ์แหล่งการเรียนรู้	3.78	.742	มาก
133	ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลและพัฒนากิจกรรมแหล่งการเรียนรู้	3.70	.758	มาก
134	แหล่งการเรียนรู้มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน	3.70	.785	มาก
135	มีการสร้างเครือข่ายในการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นระดับประเทศและระหว่างประเทศ	3.59	.775	มาก
ด้านบุคลากรของแหล่งการเรียนรู้				
136	บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในแหล่งการเรียนรู้มีความรู้ความสามารถตรงกับลักษณะงาน	3.61	.740	มาก
137	บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีความรักในงานบริการ	3.89	.957	มาก
138	บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้มาใช้บริการ	3.67	.761	มาก
139	บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต	3.46	.868	ปานกลาง
140	บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านการจัดการการแหล่งการเรียนรู้	2.97	1.095	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมของชุมชน				
การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการวางแผนดำเนินการ				

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับ การแปล ผล
141	ชุมชนมีส่วนร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.60	.890	มาก
142	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดปัญหาที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.70	.809	มาก
143	ชุมชนมีส่วนร่วมจัดลำดับของปัญหาที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.66	.863	มาก
144	ชุมชนมีส่วนร่วมจัดลำดับความต้องการการเรียนรู้ของผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.88	.785	มาก
145	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.66	.876	มาก
146	ชุมชนมีส่วนร่วมในการเลือกสถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.67	.867	มาก
147	ชุมชนมีส่วนร่วมพิจารณาความเป็นไปได้ของแผนงานกิจกรรมและโครงการของกศน.ตำบล	3.56	.811	มาก
148	ชุมชนมีส่วนร่วมคัดเลือกคณะกรรมการในการส่งเสริมการศึกษาของกศน.ตำบล	3.11	1.010	ปาน กลาง
149	ชุมชนมีส่วนร่วมกับคณะกรรมการเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.66	.781	มาก
การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการดำเนินการ				
150	ชุมชนมีส่วนร่วมระดมทรัพยากรจากแหล่งอื่นๆ ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.52	.793	มาก
151	ชุมชนมีส่วนร่วมบริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.59	.768	มาก

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการแปลผล
152	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.46	.826	ปานกลาง
153	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.76	.801	มาก
154	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.80	.789	มาก
155	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดผังหลักสูตรตามโครงสร้างของกศน.ตำบล	3.81	.811	มาก
156	ชุมชนมีส่วนร่วมติดต่อประสานงานวิทยากรมาให้ความรู้แก่ผู้รับบริการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	4.00	1.682	มาก
157	ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นวิทยากรเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้รับบริการในการจัด	3.79	.723	มาก
158	ชุมชนมีส่วนร่วมเลือกสื่อการเรียนการสอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.76	.884	มาก
159	ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นกรรมการที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.79	.870	มาก
160	ชุมชนมีส่วนร่วมประสานขอความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.78	.879	มาก
161	ชุมชนมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์เผยแพร่กิจกรรมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.94	.743	มาก
162	ชุมชนมีส่วนร่วมแสวงหาภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.87	.732	มาก
การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์				

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการแปลผล
163	ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมรับประโยชน์จากกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่จัดขึ้น	3.81	.714	มาก
164	ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมรับประโยชน์จากคน. ตำบล	3.77	.765	มาก
165	ชุมชนได้รับค่าตอบแทนจากการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคน. ตำบล	3.83	.708	มาก
166	ชุมชนได้รับประกาศเกียรติคุณจากการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคน. ตำบล	3.77	.729	มาก
167	ชุมชนได้ร่วมศึกษาดูงานในหน่วยงานหรือชุมชนอื่น	3.71	.830	มาก
168	ชุมชนได้รับบริการด้านสื่อต่างๆ ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	4.82	.383	มากที่สุด
169	ชุมชนได้นำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปใช้ในชีวิตประจำวัน	4.50	.668	มาก
170	ชุมชนได้ใช้สถานที่ของชุมชนเป็นที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคน. ตำบล	3.98	.488	มาก
การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล				
171	ชุมชนมีส่วนร่วมติดตามการใช้งบประมาณของคน. ตำบล	3.98	.488	มาก
172	ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการทำงานของคน. ตำบล ในการประกันคุณภาพการศึกษา	4.04	.191	มาก
173	ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานของครูคน. ตำบล ในหน้าที่ที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	4.43	.496	มาก
174	ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินการใช้อาคารสถานที่ของคน. ตำบล	4.53	.500	มากที่สุด

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการแปลผล
175	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	4.41	.610	มาก
176	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดวิธีการนิเทศ กำกับติดตาม และตรวจสอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน.ตำบล	4.63	.546	มากที่สุด
177	ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	4.30	.585	มาก
178	ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินเป้าหมายในการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	4.46	.499	มาก
179	ชุมชนมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลการนำความรู้ จากการศึกษาไปใช้ในชีวิตประจำวัน	4.08	.629	มาก
ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย				
การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการวางแผนการจัดการศึกษา				
180	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล สภาพ ปัญหาความต้องการ ด้านการศึกษาของประชาชน	4.34	.475	มาก
181	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ ปัญหา ความต้องการด้านการศึกษาของประชาชนและ กำหนดประเด็นสำคัญของการพัฒนา	4.40	.553	มาก
182	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการกำหนด วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และสภาพความสำเร็จของกศน. ตำบล	4.59	.611	มากที่สุด
183	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการ ดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายและแปรรูปธรรม	4.56	.559	มากที่สุด
184	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการมอบหมายหน้าที่ความ รับผิดชอบของบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง	4.24	.561	มาก

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการแปลผล
185	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	4.17	.579	มาก
186	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	4.31	.528	มาก
187	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของกศน.ตำบล	4.40	.708	มาก
188	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับทราบแผนพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	4.24	.558	มาก
189	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับทราบแผนปฏิบัติการประจำปีของกศน.ตำบล	4.30	.460	มาก
การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการพัฒนาหลักสูตร				
190	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ ข้อมูลพื้นฐานเพื่อจัดทำพัฒนาหลักสูตรของกศน.ตำบล	4.08	.575	มาก
191	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินการ จัดทำพัฒนาหลักสูตรของกศน.ตำบล ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น	4.46	.616	มาก
192	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล เนื้อหาวิชาการ เพื่อนำไปจัดทำ พัฒนาหลักสูตรของกศน.ตำบล	4.16	.516	มาก
193	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำเอกสารหลักสูตรของกศน.ตำบล	4.65	.476	มากที่สุด
194	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบหลักสูตรของกศน.ตำบล	4.23	.556	มาก

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับ การแปล ผล
195	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการบริหารของกศน.ตำบล	4.31	.734	มาก
196	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินการใช้หลักสูตรของกศน.ตำบล	4.30	.687	มาก
197	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานผลการใช้หลักสูตรของกศน.ตำบล	4.37	.484	มาก
การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการบริหารจัดการและจัดกิจกรรมการเรียนรู้				
198	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	4.43	.557	มาก
199	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประสานงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	3.98	.329	มาก
200	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสนับสนุนหรือระดมงบประมาณ และทรัพยากรต่างๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	4.05	.491	มาก
201	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากรของกศน.ตำบล ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาหลักสูตร	4.11	.407	มาก
202	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับรูขาวสาร ข้อมูลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	4.66	.473	มากที่สุด
203	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการออกแบบและจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	4.31	.588	มาก
204	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	4.47	.616	มาก
205	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินผลผู้เรียนและครูผู้สอน	4.14	.562	มาก

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับ การแปล ผล
การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้				
206	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสำรวจ และการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ สื่อ แหล่งการเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อเป็นแหล่งคนควาของประชาชน	4.39	.552	มาก
207	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นคณะทำงานในการจัดทำ จัดทำ และพัฒนา สื่อที่มีคุณภาพหลากหลายให้กศน.ตำบล	4.37	.702	มาก
208	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุง กศน. ตำบล ใหม่บรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้	4.52	.500	มากที่สุด
209	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา แนะนำ ในการดำเนินงานของ กศน. ตำบล	4.66	.475	มากที่สุด
210	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุง และวางแผนการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ที่ไม่ใช่ของ กศน. ร่วมกับ กศน. ตำบล	4.64	.653	มากที่สุด
211	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจในการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ของ กศน. ตำบล	4.60	.553	มากที่สุด
การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการนิเทศติดตามและประเมินผล				
212	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นคณะทำงานนิเทศติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงานโครงการ กิจกรรมของ กศน. ตำบล	4.38	.573	มาก
213	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการวางแผนการ นิเทศติดตามและประเมินผลตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม และกำหนดแนวทางจัดทำเครื่องมือนิเทศของ กศน. ตำบล	4.19	.479	มาก

(N = 370)

ลำดับ	องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	ระดับการแปลผล
214	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการณ์เทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงานโครงการ กิจกรรมของกศน.ตำบล	4.23	.612	มาก
215	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ประสานงานหรือผู้เตรียมการรับการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม	3.93	.366	มาก
216	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงานโครงการกิจกรรมของกศน.ตำบล	4.42	.500	มาก
217	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการนำผลการนิเทศ ติดตาม และประเมิน ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานด้านต่างๆ ของกศน.ตำบล	4.79	.405	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานขององค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ของตัวแปรรายชื่อพบว่า

ด้านการบริหารจัดการบุคลากร ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การให้ความเสมอภาคแก่บุคลากรของกศน.ตำบล ในการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง หรือได้โอกาสความก้าวหน้า ($\bar{X} = 4.78$, S.D. = .450) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ การมอบหมายงานให้บุคลากรโดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ($\bar{X} = 3.45$, S.D. = 1.027)

ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรกิจกรรมและสื่อ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ กศน.ตำบล มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ชุมชนในการจัดกิจกรรมมากกว่าสอนในชั้นเรียน ($\bar{X} = 4.97$, S.D. = .162) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ กศน.ตำบล พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้มีความหลากหลายและเพียงพอสอดคล้องกับความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = .472)

ด้านการบริหารจัดการกศน.ตำบล ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ โครงสร้างการบริหารกศน.ตำบล สามารถรองรับการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ($\bar{X} = 4.79$, S.D. = .408) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อย

ที่สุด ได้แก่ กศน.ตำบล เป็นศูนย์กลางเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตำบล ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = .387)

ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การจัดทำทะเบียนควบคุมทรัพย์สินที่เป็นปัจจุบัน ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = .494) ตัวแปรที่มีค่าน้อยที่สุด ได้แก่ การจัดให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = .551) ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = .6641) ตัวแปรที่มีค่าน้อยที่สุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีความมุ่งมั่น กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = .5181)

ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการบริการที่ดี ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการติดตามแก้ไขปัญหาหรือหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อปรับปรุงพัฒนาการให้บริการอย่างรวดเร็วและเต็มใจ ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = .513) ตัวแปรที่มีค่าน้อยที่สุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้เรียน/ผู้รับบริการ ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = .326)

ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการพัฒนาตนเอง ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติงานอยู่เสมอ ($\bar{X} = 4.76$, S.D. = .430) ตัวแปรที่มีค่าน้อยที่สุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการเรียนรู้นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ สำหรับการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = .614)

ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการทำงานเป็นทีม ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ และตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = .545) ตัวแปรที่มีค่าน้อยที่สุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น และยอมรับการตัดสินใจของคนส่วนมาก ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = .491)

ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการวางแผนและปฏิบัติงาน ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล สามารถจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = .549) ตัวแปรที่มีค่าน้อยที่สุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการประจำปี ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = .515)

ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการออกแบบการเรียนรู้ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการ “คิดเป็น” ($\bar{X} = 4.91$, S.D. = .281) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการจัดทำแผนการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับหลักสูตร และเหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = .515)

ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการพัฒนาผู้เรียน ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = .455) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล จัดกิจกรรมให้ผู้เรียน/ผู้รับบริการ ได้แสดงออกถึงความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = .453)

ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการบริการจัดการ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการแสวงหาหน่วยงานภาคีเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาในชุมชน ($\bar{X} = 4.89$, S.D. = .407) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรรได้ครอบคลุมทุกกิจกรรม และทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = .601)

ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านการสร้างความร่วมมือกับชุมชน ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการนำชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการกศน.ตำบล ตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานกศน.กำหนด ($\bar{X} = 3.40$, S.D. = .847) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการสร้างความร่วมมือกับชุมชน ความสามารถในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษากับกศน.ตำบล ($\bar{X} = 2.99$, S.D. = 1.091)

ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านคุณธรรม จริยธรรม ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = .666) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพครู ($\bar{X} = 3.03$, S.D. = .996)

ด้านการบริหารแหล่งการเรียนรู้ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ มีการจัดทำรายงานสรุปผลการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = .745) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.04$, S.D. = 1.023)

ด้านแหล่งการเรียนรู้ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่หรือผู้ให้บริการแหล่งการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = .758) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ การจัดบริการของแหล่งการเรียนรู้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน ($\bar{X} = 3.16$, S.D. = .972)

ด้านการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและประชาสัมพันธ์แหล่งการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = .742) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ แหล่งเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อให้ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X} = 2.79$, S.D. = 1.197)

ด้านบุคลากรของแหล่งการเรียนรู้ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีความรักในงานบริการ ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = .957) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ บุคลากรในแหล่งเรียนรู้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านการจัดการแหล่งการเรียนรู้ ($\bar{X} = 2.97$, S.D. = 1.095)

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการวางแผนดำเนินการ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมจัดลำดับความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = .785) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมคัดเลือกคณะกรรมการในการส่งเสริมการศึกษาของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 3.11$, S.D. = 1.010)

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการดำเนินการ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมติดต่อประสานงานวิทยากรมาให้ความรู้แก่ผู้รับบริการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 1.682) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = .826)

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนได้รับบริการด้านสื่อต่างๆ ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ($\bar{X} = 4.82$, S.D.

= .383) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ชุมชนได้ร่วมศึกษาดูงานในหน่วยงานหรือชุมชนอื่น ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = .830)

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดวิธีการนิเทศ กำกับติดตาม และตรวจสอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = .5461) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมติดตามการใช้งบประมาณของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = .488)

ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการวางแผนการจัดการศึกษา ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการกำหนด วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และสภาพความสำเร็จของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = .611) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = .579)

ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการพัฒนาหลักสูตร ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำเอกสารหลักสูตรของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = .476) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ ข้อมูลพื้นฐานเพื่อจัดทำพัฒนาหลักสูตรของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = .575)

ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการบริหารจัดการและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร ข้อมูลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = .473) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประสานงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = .329)

ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา แนะนำ ในการดำเนินงานของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = .475) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นคณะทำงานในการจัดหา จัดทำ และพัฒนา สื่อที่มีคุณภาพหลากหลายใ้กศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = .702)

ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการนิเทศติดตามและประเมินผล ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการนำผลการนิเทศ ติดตามและประเมินไปใช้เป็น

แนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานด้านต่างๆ ของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.79$, S.D. = .4051.66249) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ภาศึเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ประสานงานหรือผู้เตรียมการ รับการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = .366)

2.4 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล

ผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยใช้เทคนิค Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) เพื่อใช้วัดความเหมาะสมของ ข้อมูลเป็นการยืนยันข้อมูลที่มีอยู่ว่าเหมาะสมที่จะใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ได้หรือไม่ โดยค่า KMO ต้องมากกว่า .50 จึงถือว่าข้อมูลมีความเหมาะสมที่จะใช้การวิเคราะห์ องค์ประกอบต่อไป (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548 : 23) และค่า Bar Bartlett's Test of Sphericity นัยสำคัญที่ .05 และทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ด้วยวิธีองค์ประกอบหลัก หรือ เทคนิค PCA (Principle Component Analysis) และหมุนแกนตัวประกอบแบบ Orthogonal Rotation ด้วยวิธี Varimax Method ที่ 25 รอบ โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) อยู่ระหว่าง -1 ถึง +1 และทุกองค์ประกอบจะต้องมีค่า Eigenvalues ตั้งแต่ 1 ขึ้นไป ซึ่งผลการ วิเคราะห์องค์ประกอบมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงค่า KMO and Bartlett's Test ของการวิเคราะห์องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ กศน.ตำบล

		(N =370)
Kaiser - Mayer - Olkin Measure of Sampling Adequacy		.971
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	23077.078
	df.	2211
	Sig.	.000

จากตารางที่ 4 พบว่า ค่า KMO and Bartlett's Test มีค่า = .971 ซึ่งมากกว่า .50 และเข้าสู่ 1 สรุปได้ว่าข้อมูลที่มีอยู่เหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบดีมาก จากนั้นนำข้อมูลไปทำการ ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้มาตรวัดของ Bartlett (Bartlett's Test of Sphericity) สถิติทดสอบจะมีการแจกแจงโดยประมาณแบบ Chi-Square = 23077.078 df. = 2211 ได้ค่า

Significance = .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 แสดงว่าตัวแปรมีความสัมพันธ์กัน ข้อมูลเหมาะสมที่จะใช้เทคนิค Factor Analysis ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ตารางที่ 5 แสดงค่า Eigenvalues ของผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล
ด้านการบริหารจัดการกศน.ตำบล

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loading			Rotation Sum of Squared Loading		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative	Total	% of Variance	Cumulative %
1	11.773	27.380	27.380	11.773	27.380	27.380	11.262	26.190	26.190
2	5.263	12.370	39.619	5.263	12.370	39.619	5.189	12.067	38.257
3	4.350	10.117	49.735	4.350	10.117	49.735	3.902	9.074	47.331
4	3.923	9.124	58.860	3.923	9.124	58.860	3.878	9.019	56.350
5	3.662	8.516	67.376	3.662	8.516	67.376	3.829	8.906	65.256
6	2.750	6.394	73.770	2.750	6.394	73.770	3.271	7.608	72.863
7	2.310	5.371	79.141	2.310	5.371	79.141	2.699	6.278	79.141
8	1.997	4.644	83.785						
9	1.437	3.341	87.126						
10	.909	2.114	89.240						
11	.755	1.756	90.996						
12	.650	1.511	92.507						
13	.531	1.235	93.742						
14	.510	1.185	94.927						
15	.455	1.058	95.985						
16	.431	1.002	96.987						
17	.352	.819	97.805						
18	.275	.640	98.446						
19	.230	.534	98.980						
20	.141	.327	99.307						
21	.106	.246	99.554						
22	.087	.202	99.756						
23	.058	.134	99.889						
24	.048	.111	100.000						

จากตารางที่ 5 พบว่าค่าสถิติสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการกศน.ตำบล แสดงค่าสถิติสำหรับแต่ละ Factor (Component) ทั้งก่อนและหลังสกัดปัจจัยโดยในการวิเคราะห์องค์ประกอบครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ด้วยวิธีองค์ประกอบหลัก หรือเทคนิค PCA (Principle Component Analysis) และหมุนแกนตัวประกอบแบบ Orthogonal Rotation ด้วยวิธี Varimax Method ที่ 25 รอบ โดยค่าของน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) อยู่ระหว่าง -1 ถึง +1 และตัวแปรแต่ละตัวแปรจะต้องอยู่ในองค์ประกอบที่มีค่า Eigenvalues ตั้งแต่ 1 ขึ้นไป เมื่อหมุนแกนตัวประกอบแล้ว จึงจัดเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกัน องค์ประกอบ (Component) ที่มีค่า Eigenvalues มากที่สุดถือว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะมีค่าความผันแปรหรือมีค่าความแปรปรวนทั้งหมดของตัวแปรที่ถูกจัดอยู่ในองค์ประกอบนั้นมากที่สุด (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548: 23-25) เรียงลำดับความสำคัญ จำนวน 7 องค์ประกอบ ในแต่ละองค์ประกอบมีค่า Eigenvalues เรียงตามลำดับดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 มีค่า Eigenvalues = 11.262 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ร้อยละ 26.190

องค์ประกอบที่ 2 มีค่า Eigenvalues = 5.189 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 12.370

องค์ประกอบที่ 3 มีค่า Eigenvalues = 3.902 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 10.117

องค์ประกอบที่ 4 มีค่า Eigenvalues = 3.878 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 9.124

องค์ประกอบที่ 5 มีค่า Eigenvalues = 3.829 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 8.516

องค์ประกอบที่ 6 มีค่า Eigenvalues = 3.271 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 6.394

องค์ประกอบที่ 7 มีค่า Eigenvalues = 2.699 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 5.371

องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ด้านการบริหารจัดการกศน.ตำบล ทั้ง 43 ตัวแปร ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบได้ร้อยละ 79.141

โดยองค์ประกอบทั้ง 7 ชุด ของด้านการบริหารจัดการกศน.ตำบล นำมาจัดเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อย สามารถนำเสนอเป็นตารางเรียงและภาพตามลำดับดังนี้

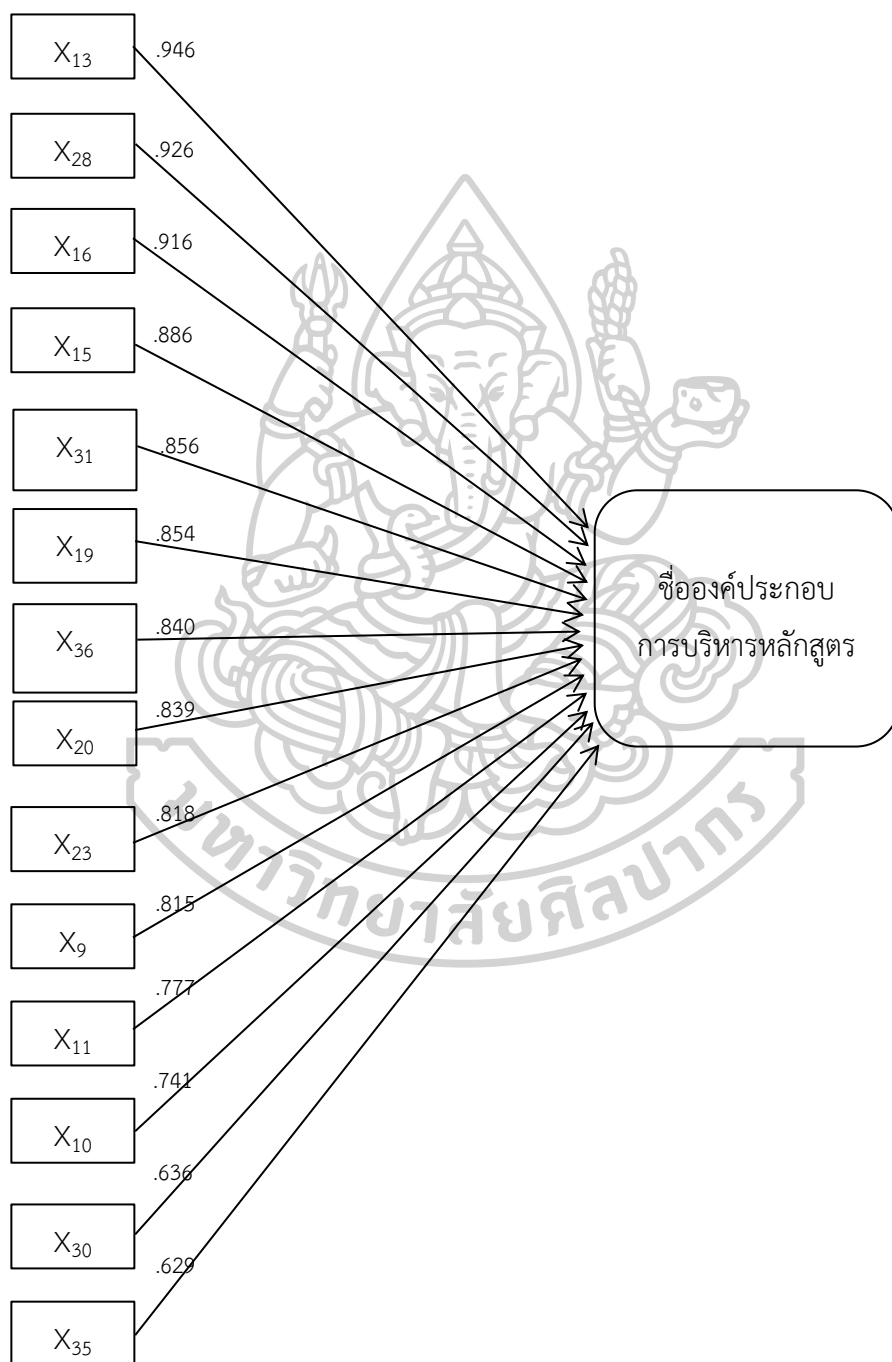
ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุดองค์ประกอบ
ที่ 1

(N = 370)

ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₁₃	กศน.ตำบล มีหลักสูตรการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่หลากหลาย	.946
X ₂₈	คณะกรรมการกศน.ตำบล มาจากตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน	.926
X ₁₆	กศน.ตำบล มีสื่อดาวเทียมและโทรทัศน์	.916
X ₁₅	กศน.ตำบล มีการจัดกิจกรรมด้านการศึกษาตลอดชีวิตที่มีความ หลากหลายเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย	.886
X ₃₁	กศน.ตำบล มีนโยบายและแผนงานที่มาจากการมีส่วนร่วมของ ชุมชน	.856
X ₁₉	กศน.ตำบล มีห้องสมุดประชาชนทุกหมู่บ้าน	.854
X ₃₆	กศน.ตำบล มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนโดยประสานขอ ความร่วมมือจากเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อร่วมเป็น อาสาสมัครกศน.	.840
X ₂₀	กศน.ตำบล สนับสนุนกิจกรรมของชุมชนด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งสนับสนุนการให้บริการของประชาชนในชุมชนเพื่อ เป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้	.839
X ₂₃	โครงสร้างการบริหารกศน.ตำบล สามารถรองรับการจัดการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ตลอดชีวิต	.818
X ₉	การใช้เกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจน	.815
X ₁₁	กศน.ตำบล ได้รับการมอบหมายในการจัดทำหลักสูตรการศึกษา ตลอดชีวิตของตำบล	.777
X ₁₀	การให้ความเสมอภาคแก่บุคลากรของกศน.ตำบล ในการเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง หรือได้โอกาสความก้าวหน้า	.741
X ₃₀	กศน.ตำบล สามารถจัดกิจกรรมหารายได้จากหน่วยงานด้วยตนเอง	.636
X ₃₅	กศน.ตำบล มีการสำรวจชุมชนโดยละเอียดเพื่อจัดทำฐานข้อมูลเพื่อ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	.629

จากตารางที่ 6 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 1 มี
จำนวน 14 ตัวแปร มีค่า Eigenvalues = 11.262 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ กศน.
ตำบล มีหลักสูตรการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่หลากหลาย มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .946

รองลงมา คือ คณะกรรมการกศน.ตำบล มาจากตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .926 กศน.ตำบล มีสื่อดาวเทียมและโทรทัศน์ มีค่าน้ำหนัก = .916 ส่วนอันดับต่ำสุด คือ กศน.ตำบล มีการสำรวจชุมชนโดยละเอียดเพื่อจัดทำฐานข้อมูลเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .629 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบที่ 1 นี้ว่า “การบริหารหลักสูตร”

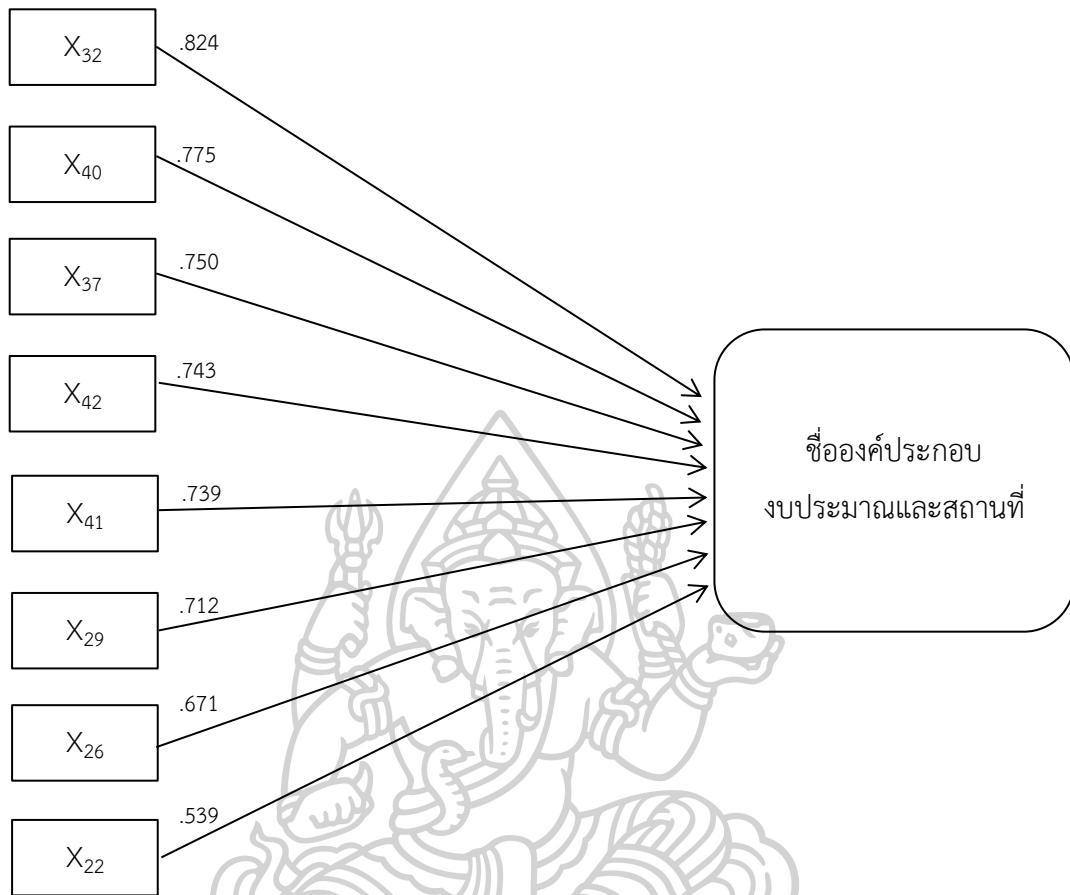
ภาพที่ 4 แสดงองค์ประกอบ “การบริหารหลักสูตร”

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุดองค์ประกอบ
ที่ 2

(N = 370)

ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₃₂	กศน.ตำบล รับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงานหรือ องค์กรอื่นได้	.824
X ₄₀	การควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล ให้ เป็นไปอย่างประหยัด และให้ประโยชน์สูงสุด	.775
X ₃₇	กศน.ตำบล จัดทำเวทีประชาคมร่วมกับภาคีเครือข่ายเพื่อ จัดทำแผนชุมชนที่ระบุความต้องการการเรียนรู้ของ ประชาชนในชุมชน	.750
X ₄₂	การจัดทำทะเบียนควบคุมทรัพย์สินที่เป็นปัจจุบัน	.743
X ₄₁	การจัดให้มีระบบการใช้และควบคุมวัสดุอย่างเหมาะสมและ ปฏิบัติถูกต้องตามระเบียบ	.739
X ₂₉	คณะกรรมการกศน.ตำบล มีความหลากหลายด้านอาชีพ	.712
X ₂₆	กศน.ตำบล ร่วมกับชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดชีวิต	.671
X ₂₂	อาคารของกศน.ตำบล มีพื้นที่ใช้สอยเหมาะสมกับการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	.539

จากตารางที่ 7 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 2 มี
จำนวน 8 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 5.189 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ
กศน.ตำบล รับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงานหรือองค์กรอื่นได้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ =
.824 รองลงมาคือ การควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล ให้เป็นไปอย่างประหยัด และให้
ประโยชน์สูงสุด มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .775 และกศน.ตำบล จัดทำเวทีประชาคมร่วมกับภาคี
เครือข่ายเพื่อจัดทำแผนชุมชนที่ระบุความต้องการการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน มีค่าน้ำหนัก
องค์ประกอบ = .750 ส่วนอันดับต่ำสุดคือ อาคารของกศน.ตำบล มีพื้นที่ใช้สอยเหมาะสมกับกิจกรรม
การจัดการศึกษาตลอดชีวิต มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .539 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบที่ 2 นี้ว่า
“งบประมาณและสถานที่”

ภาพที่ 5 แสดงองค์ประกอบ “งบประมาณและสถานที่”

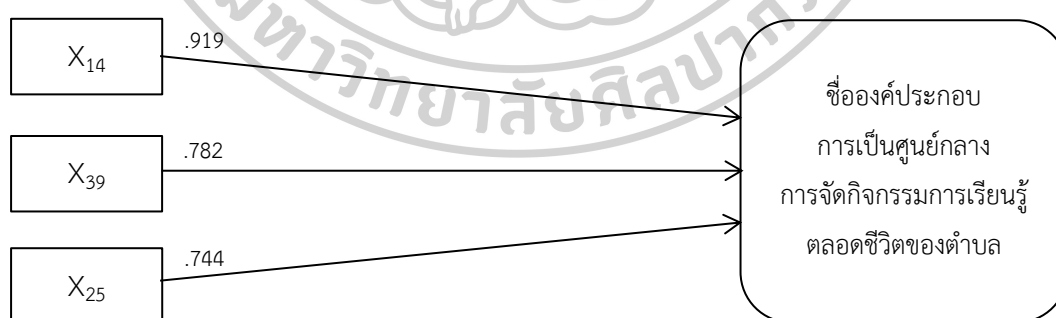
มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุดองค์ประกอบที่ 3

(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ
X ₁₄	กศน.ตำบล มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตำบล	.919
X ₃₉	การจัดให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล	.782
X ₂₅	กศน.ตำบล เป็นศูนย์กลางเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตำบล	.744

จากตารางที่ 4.8 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 3 มีจำนวน 3 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 3.902 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ กศน.ตำบล มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .919 รองลงมาคือ การจัดให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .782 ส่วนอันดับต่ำสุด คือ กศน.ตำบล เป็นศูนย์กลางเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .744 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบที่ 3 นี้ว่า “การเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตำบล”

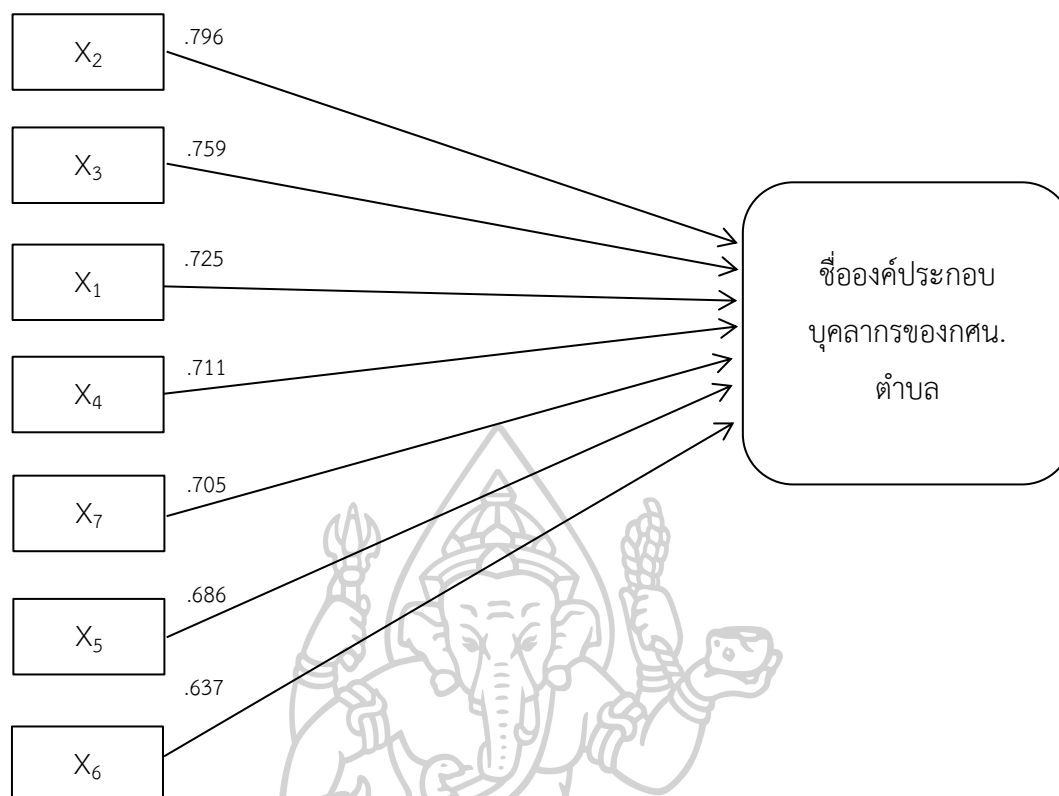
ภาพที่ 6 แสดงองค์ประกอบ “การเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตำบล”

ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุดองค์ประกอบ
ที่ 4

(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ
X ₂	หัวหน้าและครูกศน.ตำบล มีความรู้ความสามารถด้านการประสานงานชุมชน	.796
X ₃	ครูกศน.ตำบล มีความรู้ความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต	.759
X ₁	หัวหน้ากศน.ตำบล ได้รับการอบรมทักษะการบริหารการจัดการศึกษาตลอดชีวิต	.725
X ₄	คณะกรรมการกศน.ตำบล ได้รับการพัฒนาเรื่องการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต	.711
X ₇	มีการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	.705
X ₅	คณะกรรมการกศน.ตำบล มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกศน.ตำบล	.686
X ₆	การมอบหมายงานให้บุคลากรโดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถและประสบการณ์	.637

จากตารางที่ 9 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 4 มีจำนวน 7 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 3.878 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ หัวหน้าและครูกศน.ตำบล มีความรู้ความสามารถด้านการประสานงานชุมชน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .796 รองลงมาคือครูกศน.ตำบล มีความรู้ความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .759 และหัวหน้ากศน.ตำบล ได้รับการอบรมทักษะการบริหารการจัดการศึกษาตลอดชีวิต มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .725 ส่วนอันดับต่ำสุด คือ การมอบหมายงานให้บุคลากรโดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถและประสบการณ์ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .637 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบที่ 4 นี้ว่า “**บุคลากรของกศน.ตำบล**”

ภาพที่ 7 แสดงองค์ประกอบ “บุคลากรของกศน.ตำบล”

ตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด องค์ประกอบที่ 5

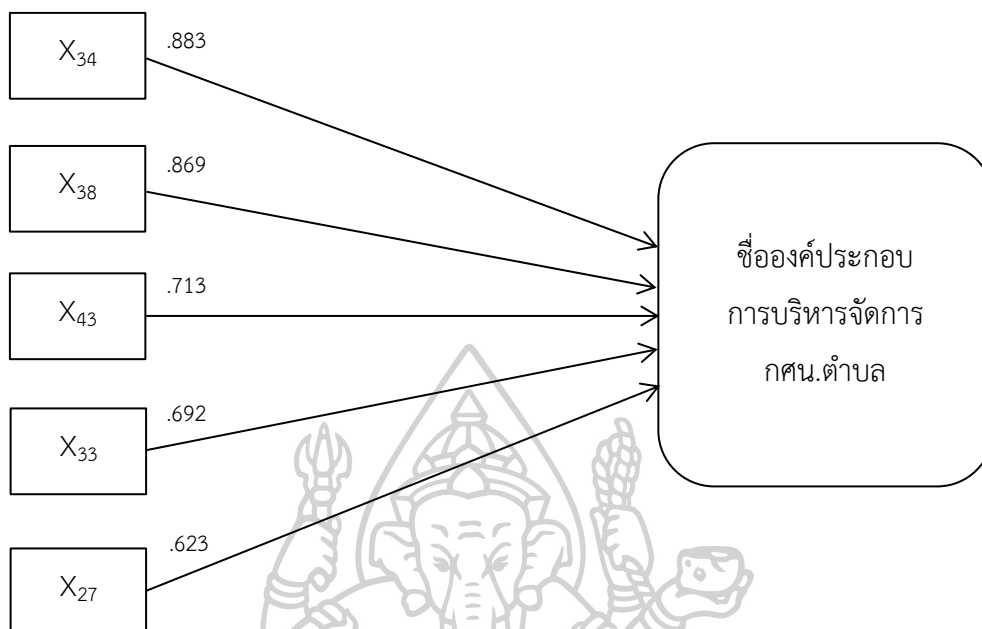
(N = 370)

ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₃₄	กศน.ตำบล ได้รับการส่งเสริมและนำนวัตกรรมเทคนิค วิธีการใหม่ๆ ที่เหมาะสมสำหรับครูมาใช้ในการจัด กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต	.883
X ₃₈	การจัดให้มีแผนการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล อย่างเหมาะสม	.869

(N = 370)

ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X43	การจัดทำแผนการติดตามการใช้จ่ายเงินงบประมาณ ของกศน.ตำบล ให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการและแผน บริหารงบประมาณ	.713
X33	กศน.ตำบล ถูกติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโดย ชุมชน	.692
X27	กศน.ตำบล มีการยึดหลักการทำงานเป็นทีมและ กระบวนการกลุ่ม	.623

จากตารางที่ 10 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 5 มีจำนวน 5 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 3.829 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ กศน.ตำบล ได้รับการส่งเสริมและนำนวัตกรรมเทคนิควิธีการใหม่ๆ ที่เหมาะสมสำหรับครูมาใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .883 รองลงมาคือ การจัดให้มีแผนการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล อย่างเหมาะสม มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .869 และการจัดทำแผนการติดตามการใช้จ่ายเงินงบประมาณของกศน.ตำบล ให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการและแผนบริหารงบประมาณ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .713 ส่วนอันดับต่ำสุด คือ กศน.ตำบล มีการยึดหลักการทำงานเป็นทีมและกระบวนการกลุ่ม มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .623 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบที่ 5 นี้ว่า “การบริหารจัดการกศน.ตำบล”

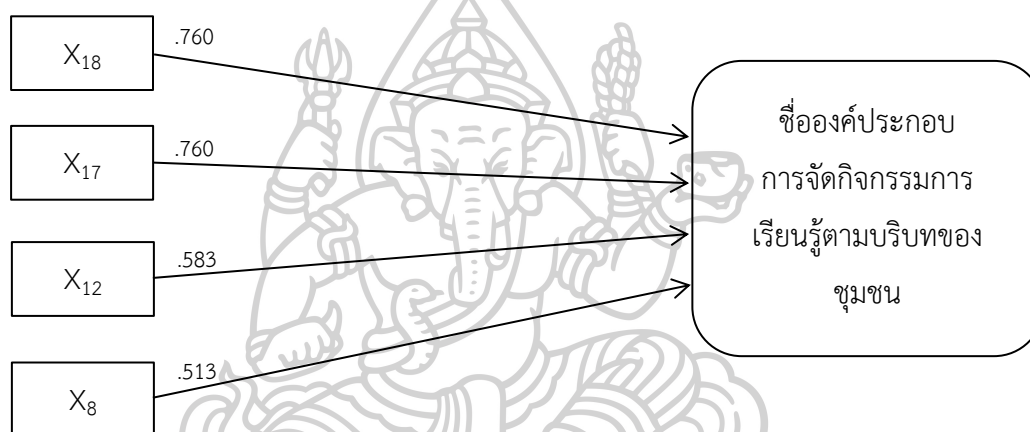
ภาพที่ 8 แสดงองค์ประกอบ “การบริหารจัดการกศน.ตำบล”

ตารางที่ 11 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด องค์ประกอบที่ 6

(N = 370)

ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X₁₈	กศน.ตำบล จัดบริการสื่อ หนังสือแบบเรียน และ CD ถึง ครัวเรือนของประชาชน	.760
X₁₇	กศน.ตำบล มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ชุมชนในการจัด กิจกรรมมากกว่าสอนในชั้นเรียน	.760
X₁₂	มีหลักสูตรเฉพาะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตตามบริบท ของตำบล	.583
X₈	การจัดให้มีสวัสดิการที่จำเป็นสำหรับบุคลากรของกศน. ตำบล กศน.ตำบล	.513

จากตารางที่ 11 การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 6 มีจำนวน 4 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 3.271 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดคือกศน.ตำบล จัดบริการสื่อ หนังสือแบบเรียน และ CD ถึงครัวเรือนของประชาชน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .760 รองลงมาคือกศน.ตำบล มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ชุมชนในการจัดกิจกรรมมากกว่าสอนในชั้นเรียน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .760 และมีหลักสูตรเฉพาะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตตามบริบทของตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .583 ส่วนอันดับต่ำสุด คือการจัดให้มีสวัสดิการที่จำเป็นสำหรับบุคลากรของกศน.ตำบล กศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .513 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบที่ 6 นี้ว่า “การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามบริบทของชุมชน”

ภาพที่ 9 แสดงองค์ประกอบ “การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามบริบทของชุมชน”

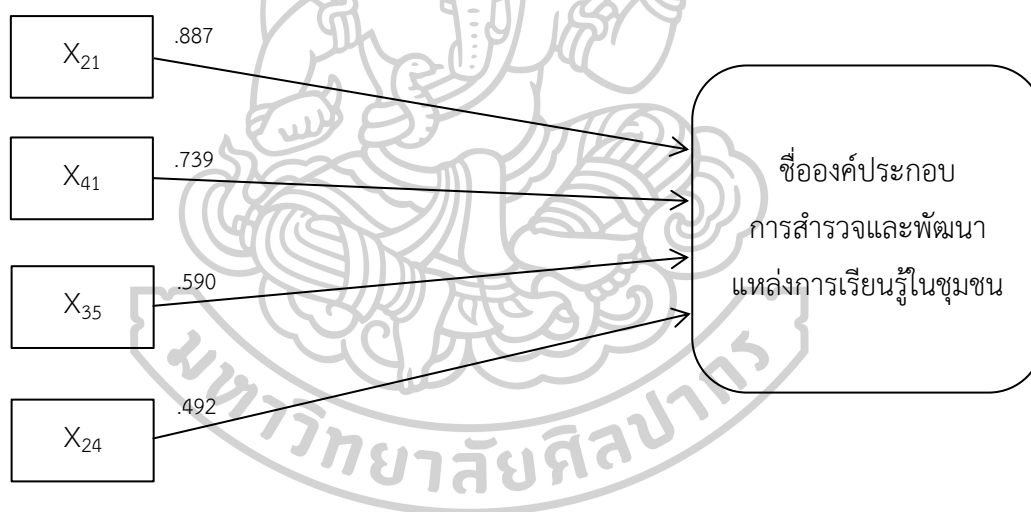
ตารางที่ 12 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุดองค์ประกอบที่ 7

(N = 370)

ชื่อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₂₁	กศน.ตำบล พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้มีความหลากหลายและเพียงพอสอดคล้องกับความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน	.887
X ₄₁	การจัดให้มีระบบการใช้และควบคุมวัสดุอย่างเหมาะสมและปฏิบัติถูกต้องตามระเบียบ	.739
X ₃₅	กศน.ตำบล มีการสำรวจชุมชนโดยละเอียดเพื่อจัดทำฐานข้อมูลเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	.590

X ₂₄	กศน.ตำบล มีรูปแบบการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่ ไม่ใช่รูปแบบที่เป็นทางการ	.492
-----------------	---	------

จากตารางที่ 12 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 7 มีจำนวน 4 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 2.699 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ กศน.ตำบล พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้มีความหลากหลายและเพียงพอสอดคล้องกับความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .887 รองลงมาคือ การจัดทำให้มีระบบการใช้และควบคุมวัสดุอย่างเหมาะสมและปฏิบัติตามระเบียบ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .739 กศน.ตำบล มีการสำรวจชุมชนโดยละเอียดเพื่อจัดทำฐานข้อมูลเพื่อจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .590 ส่วนอันดับต่ำสุด คือ กศน.ตำบล มีรูปแบบการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่ ไม่ใช่รูปแบบที่เป็นทางการ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .492 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบที่ 7 นี้ว่า “การสำรวจและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน”

ภาพที่ 10 แสดงองค์ประกอบ “การสำรวจและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน”

ตารางที่ 13 แสดงค่า KMO and Bartlett's ของผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล

(N = 370)

Kaiser-Mayer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		.966
Bartlett's Test of Sphericity	Approx.	22444.077
Chi-Square		2016
	df.	.000
	Sig.	

จากตารางที่ 13 พบว่า ค่า KMO and Bartlett's Test มีค่า = .966 ซึ่งมากกว่า .50 และเข้าสู่ 1 สรุปได้ว่าข้อมูลที่มีอยู่เหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบดีมาก จากนั้นนำข้อมูลไปทำการทดสอบความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรโดยใช้มาตรวัดของ Bartlett's Test of Sphericity) สถิติทดสอบจะมีการแจกแจงโดย ประมาณแบบ Chi - Square = 22444.077 df. = 2016 ได้ค่า Significance = .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 แสดงว่าตัวแปรมีความสัมพันธ์กัน ข้อมูลเหมาะสมที่จะใช้เทคนิค Factor Analysis ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ตารางที่ 14 แสดงค่า Eigenvalues ของผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loading			Rotation Sum of Squared Loading		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative	Total	% of Variance	Cumulative %
1	10.460	22.256	22.256	10.460	22.256	22.256	9.626	20.480	20.480
2	8.428	17.932	40.188	8.428	17.932	40.188	8.334	17.733	38.213
3	7.096	15.099	55.287	7.096	15.099	55.287	6.422	13.664	51.877
4	5.205	11.075	66.362	5.205	11.075	66.362	6.005	12.776	64.654
5	4.820	10.255	76.618	4.820	10.255	76.618	5.123	10.900	75.554
6	2.821	6.001	82.619	2.821	6.001	82.619	3.154	6.711	82.265
7	2.663	5.666	88.285	2.663	5.666	88.285	2.829	6.020	88.285
8	1.117	2.376	90.660						
9	.950	2.022	92.682						
10	.619	1.318	94.000						

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loading			Rotation Sum of Squared Loading		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative	Total	% of Variance	Cumulative %
11	.518	1.102	95.102						
12	.432	.920	96.022						
13	.415	.884	96.906						
14	.321	.683	97.590						
15	.306	.651	98.240						
16	.277	.589	98.829						
17	.210	.448	99.276						
18	.128	.271	99.548						
19	.102	.218	99.765						
20	.079	.168	99.933						
21	.019	.040	99.973						
22	.013	.027	100.000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.(PCA)

จากตารางที่ 14 พบว่า ค่าสถิติสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน.ตำบล แสดงค่าสถิติสำหรับแต่ละ Factor (Component) ทั้งก่อนและหลังสกัดปัจจัย โดยในการวิเคราะห์องค์ประกอบครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ด้วยวิธีองค์ประกอบหลักหรือเทคนิค PCA (Principal Component Analysis) และหมุนแกนตัวประกอบแบบ Orthogonal Rotation ด้วยวิธี Varimax Method ที่ 25 รอบโดยค่าของน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) อยู่ระหว่าง -1 ถึง +1 และตัวแปรแต่ละตัวแปรจะต้องอยู่ในองค์ประกอบที่มีค่า Eigenvalues ตั้งแต่ 1 ขึ้นไป เมื่อหมุนแกนตัวประกอบแล้วจึงจัดเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกัน องค์ประกอบ (Component) ที่มีค่า Eigenvalues มากที่สุดถือว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะมีค่าความผันแปรหรือค่าความแปรปรวนทั้งหมดของตัวแปรปัจจัยที่ถูกจัดอยู่ในองค์ประกอบนั้นมากที่สุด (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548:23-25) เรียงลำดับความสำคัญ จำนวน 7 องค์ประกอบ ในแต่ละองค์ประกอบมีค่า Eigenvalues เรียงตามลำดับดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 มีค่า Eigenvalues = 9.626 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ร้อยละ 20.480

องค์ประกอบที่ 2 มีค่า Eigenvalues = 8.334 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ร้อยละ 17.733

องค์ประกอบที่ 3 มีค่า Eigenvalues = 6.422 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ร้อยละ 13.664

องค์ประกอบที่ 4 มีค่า Eigenvalues = 6.005 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ร้อยละ 12.776

องค์ประกอบที่ 5 มีค่า Eigenvalues = 5.123 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ร้อยละ 10.900

องค์ประกอบที่ 6 มีค่า Eigenvalues = 3.154 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ร้อยละ 6.711

องค์ประกอบที่ 7 มีค่า Eigenvalues = 2.829 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ร้อยละ 6.020

องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล ทั้ง 48 ตัวแปร ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบได้ร้อยละ 88.285

โดยองค์ประกอบทั้ง 7 ชุด ของด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล นำมาจัดเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อย สามารถนำเสนอเป็นตารางและภาพ เรียงตามลำดับดังนี้

ตารางที่ 15 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล ชุด องค์ประกอบที่ 8

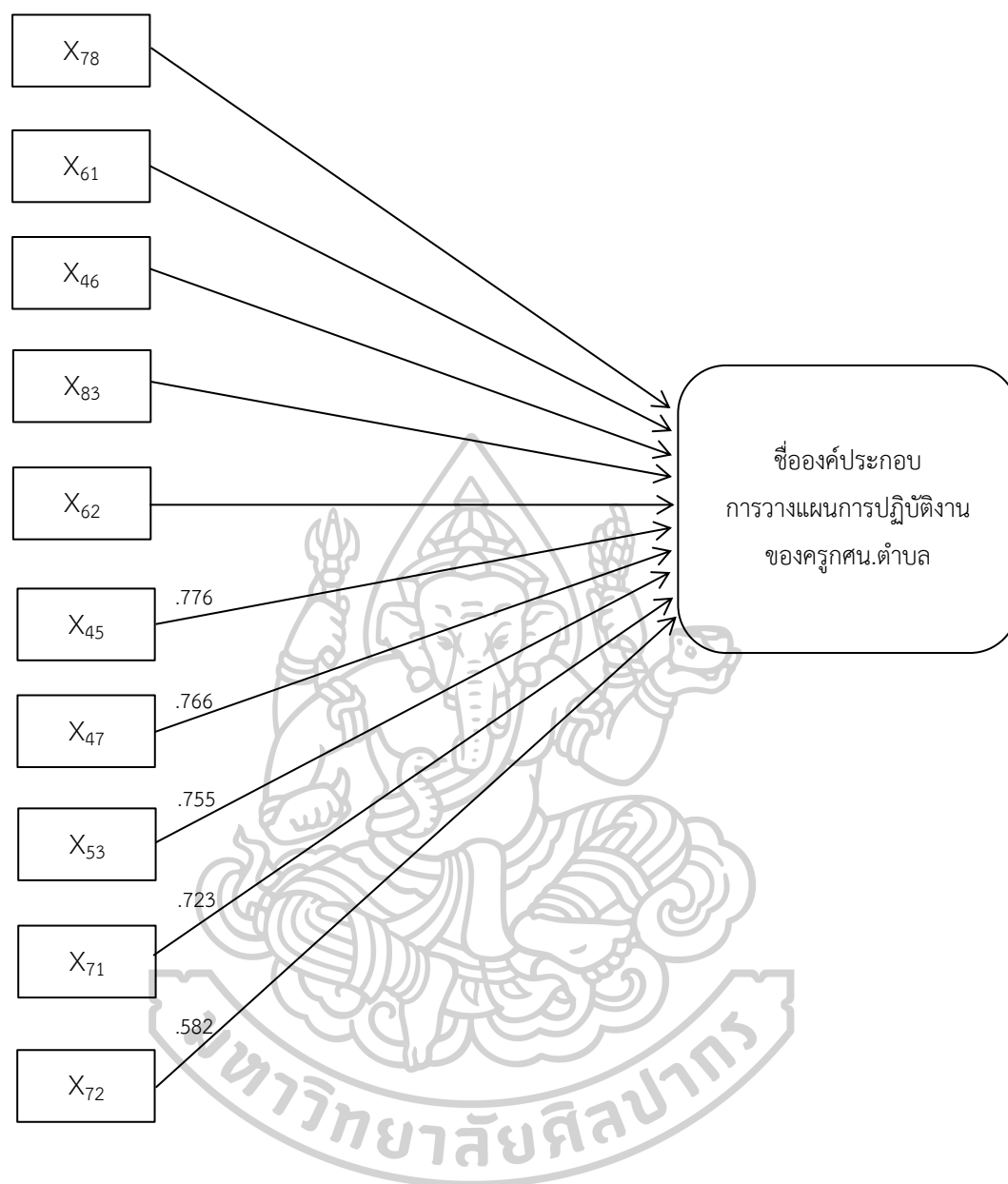
(N = 370)

ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₇₈	ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมชุมชนของตนเอง	.951
X ₆₁	การจัดทำแผนการพัฒนากศน.ตำบล	.929
X ₄₆	การพัฒนาระบบขั้นตอน วิธีการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุผลหรือมาตรฐานหรือผลสัมฤทธิ์ที่กำหนดไว้	.910
X ₈₃	จัดหาสื่อการเรียนรู้ทุกประเภท เช่น หนังสือ แบบเรียน ชุดการเรียน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน/ผู้รับบริการ	.886
X ₆₂	การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี	.827
X ₄₅	การใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนางานกศน.ตำบล	.776

(N = 370)

ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X47	ความรู้ความเข้าใจในการวางแผนการปฏิบัติงาน และ ปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามแผน	.766
X53	การศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาการ ปฏิบัติงานอยู่เสมอ	.755
X71	ออกแบบการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เหมาะสมกับ สภาพของผู้เรียนและชุมชนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของ หลักสูตร	.723
X72	นำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาการจัดทำแผนการเรียนรู้	.582

จากตารางที่ 15 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครูคน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 8 มีจำนวน 10 องค์ประกอบที่มีความสำคัญมากที่สุดมีค่า Eigenvalues สูงสุด = 9.626 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนัก องค์ประกอบสูงสุด คือส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมชุมชนของตนเอง มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .951 รองลงมา คือการจัดทำแผนการพัฒนากศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .929 และการพัฒนา ระบบ ขั้นตอน วิธีการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุผล หรือมาตรฐานหรือผลสัมฤทธิ์ที่กำหนดไว้ มีค่าน้ำหนัก = .910 ส่วนอันดับต่ำสุด คือนำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาการจัดทำแผนการเรียนรู้ มีค่าน้ำหนัก = .582 วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบที่ 8 นี้ว่า “การวางแผนการปฏิบัติงานของครูคน.ตำบล”

ภาพที่ 11 แสดงองค์ประกอบ “การวางแผนการปฏิบัติงานของครูกศน.ตำบล”

ตารางที่ 16 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด
องค์ประกอบที่ 9

(N = 370)

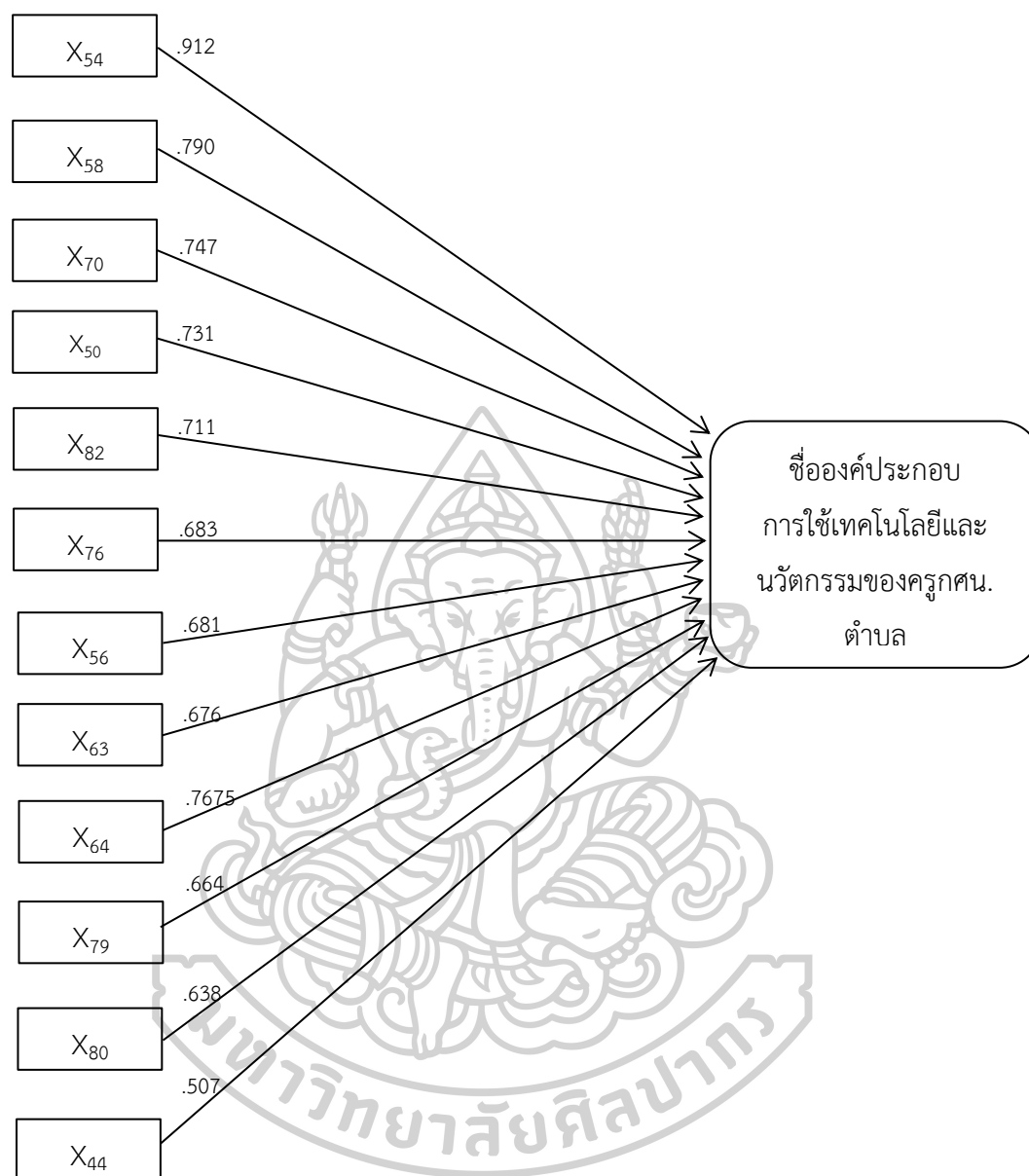
ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X54	การเรียนรู้นวัตกรรม และเทคโนโลยีใหม่ ๆ สำหรับการ ปฏิบัติงาน	.912
X58	การเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น และ ยอมรับการตัดสินใจของคนส่วนมาก	.790
X70	ความสามารถในการใช้สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี สารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน	.747
X50	มีความตั้งใจ เต็มใจ และกระตือรือร้นในการให้บริการ ด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดี	.731
X82	จัดหาวัสดุครุภัณฑ์พื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ให้เพียงพอต่อ ความต้องการ และบำรุงรักษาให้มีสภาพพร้อมใช้งาน	.711
X76	จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความ คิดเห็น และในการทำกิจกรรมของกลุ่ม	.683
X56	มีส่วนร่วมในการวางแผนการปฏิบัติ การประเมินผล การ แก้ปัญหา และการพัฒนางานร่วมกับผู้อื่น	.681
X63	การดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อให้ บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการ ประจำปี	.676
X64	การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาแผนปฏิบัติ การประจำปีต่อไป	.675
X79	การจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้ความสามารถด้าน ICT ให้กับผู้เรียน	.664
X80	การจัดกิจกรรมการแนะแนวให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนทุก กลุ่ม	.638

(N = 370)

ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X44	ความมุ่งมั่น กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่	.507

จากตารางที่ 16 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครูศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 9 มีจำนวน 12 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 8.334 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ การเรียนรู้นวัตกรรม และเทคโนโลยีใหม่ๆ สำหรับการปฏิบัติงาน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .912 รองลงมา คือการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น และยอมรับการตัดสินใจของคนส่วนมาก มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .790 และความสามารถในการใช้สื่อนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .747 ส่วนอันดับต่ำสุด คือความมุ่งมั่น กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .507 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบที่ 9 นี้ว่า “การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมของครูศน.ตำบล”

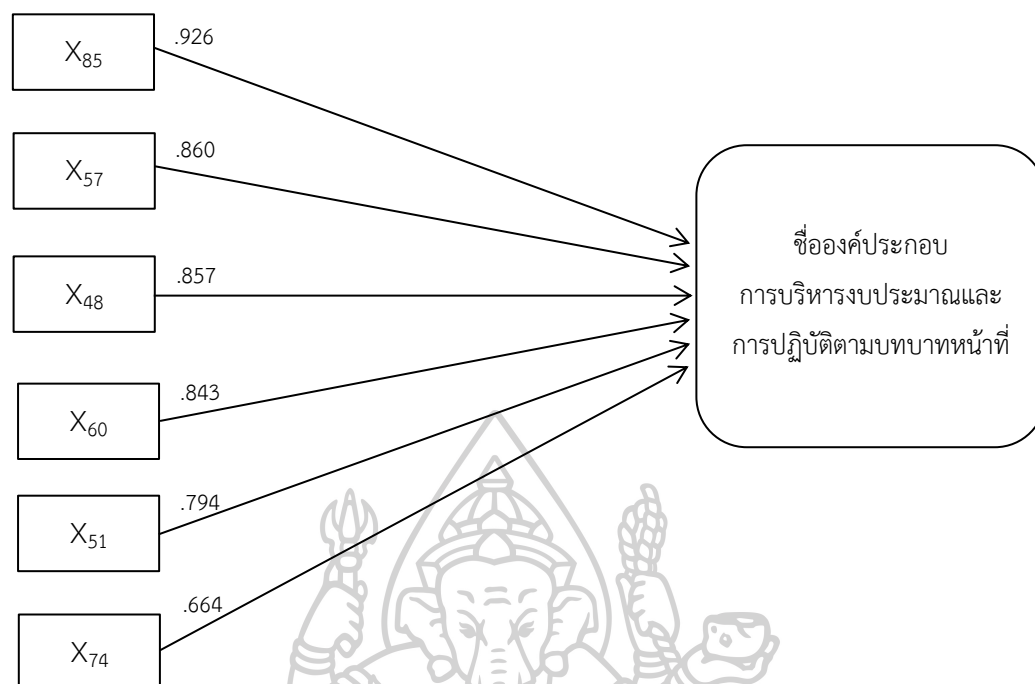
ภาพที่ 12 แสดงองค์ประกอบ “การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมของครูกศน.ตำบล”

ตารางที่ 17 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด
องค์ประกอบที่ 10

(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X85	การใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรรได้ครอบคลุมทุกกิจกรรม และทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ	.926
X57	สามารถปฏิบัติตนเป็นผู้นำหรือผู้ตามได้เหมาะสมกับบทบาท และสถานการณ์	.860
X48	การนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน	.857
X60	การจัดทำข้อมูลพื้นฐานของชุมชน โดยการสำรวจวิเคราะห์ ประมวลผล และจัดเก็บเป็นสารสนเทศ	.843
X51	มีการติดตามแก้ไขปัญหาหรือหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อปรับปรุงพัฒนาการให้บริการอย่างรวดเร็วและเต็มใจ	.794
X74	จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จักใช้เหตุผลไตร่ตรองในการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน โดยใช้หลักปรัชญาคิดเป็น	.664

จากตารางที่ 17 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 10 มีจำนวน 6 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 6.422 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ การใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรรได้ครอบคลุมทุกกิจกรรม และทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .926 รองลงมา คือสามารถปฏิบัติตนเป็นผู้นำหรือผู้ตามได้เหมาะสมกับบทบาท และสถานการณ์ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .860 และการนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .857 ส่วนอันดับต่ำสุด คือจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จักใช้เหตุผลไตร่ตรองในการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน โดยใช้หลักปรัชญาคิดเป็น มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .664 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบที่ 10 นี้ว่า “การบริหารงบประมาณและการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่”

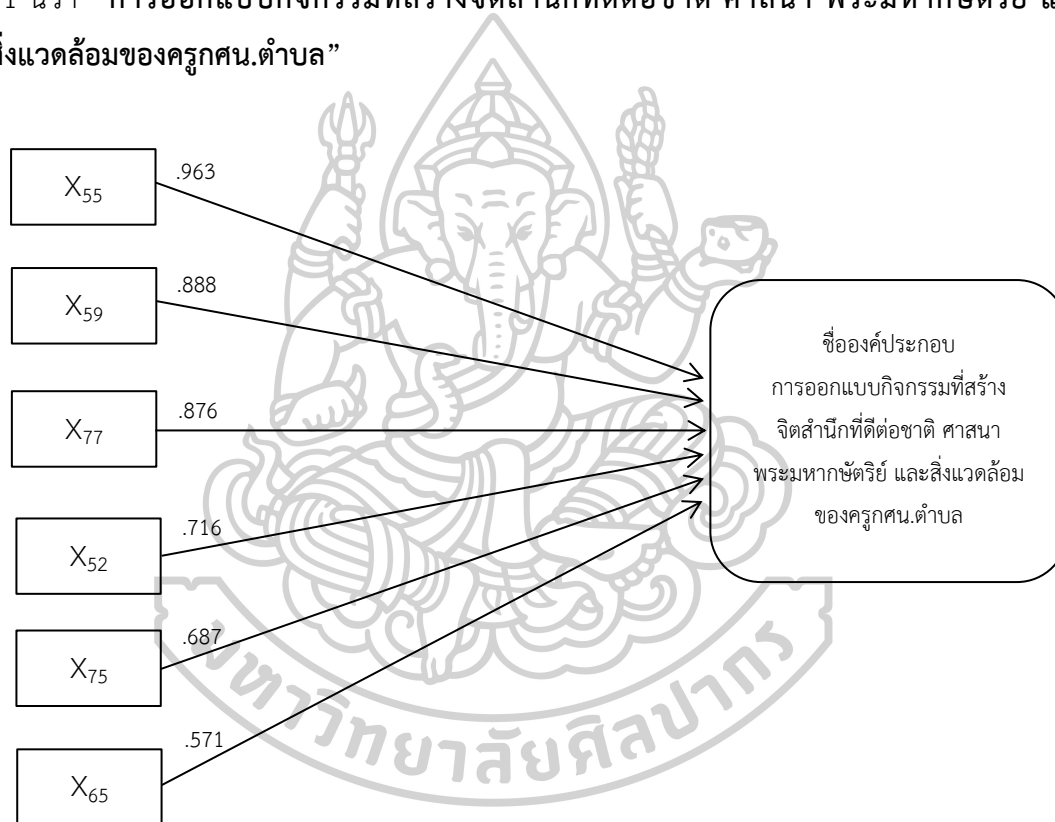
ภาพที่ 13 แสดงองค์ประกอบ “การบริหารงบประมาณและการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่”

ตารางที่ 18 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด องค์ประกอบที่ 11

(N = 370)

ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₅₅	ความสามารถและความชัดเจนในการสื่อสารกับผู้อื่น	.963
X ₅₉	มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ และตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย	.888
X ₇₇	จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน	.876
X ₅₂	ความสนใจที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่ตลอดเวลา	.716
X ₇₅	จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์	.687
X ₆₅	การสรุปและจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี	.571

จากตารางที่ 18 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 11 มีจำนวน 6 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 6.005 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ความสามารถและความชัดเจนในการสื่อสารกับผู้อื่น มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .963 รองลงมา คือ มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ และตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .888 และจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .876 ส่วนอันดับต่ำสุด คือการสรุปและจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .571 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบที่ 11 นี้ว่า “การออกแบบกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสิ่งแวดล้อมของครูกศน.ตำบล”

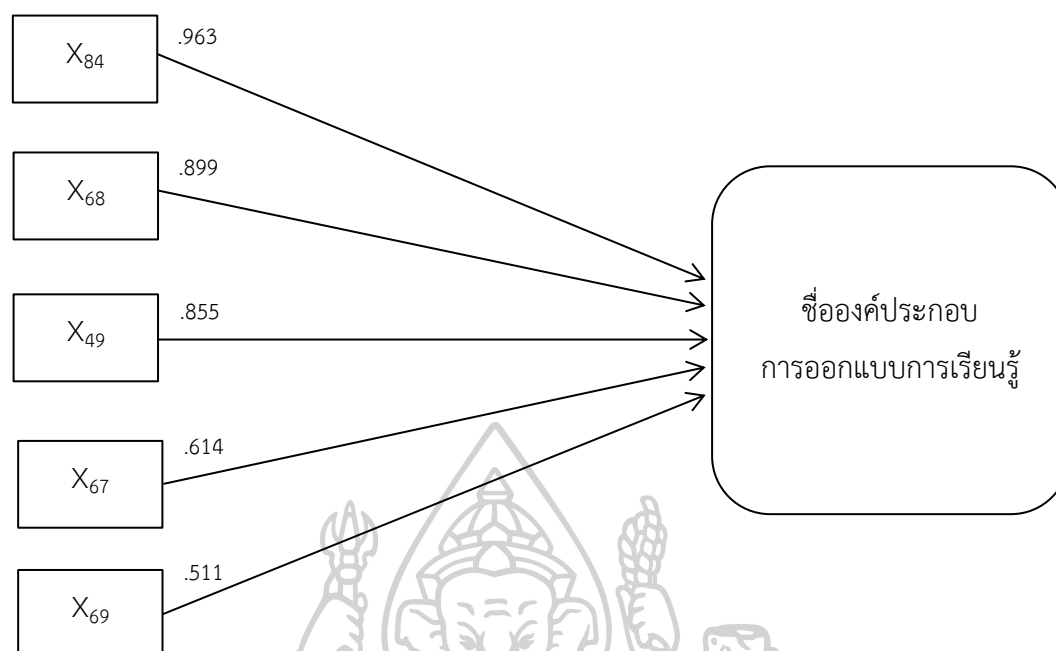
ภาพที่ 14 แสดงองค์ประกอบ “การออกแบบกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสิ่งแวดล้อมของครูกศน.ตำบล”

ตารางที่ 19 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด
องค์ประกอบที่ 12

(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X84	แสวงหาหน่วยงานภาคีเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาในชุมชน	.963
X68	สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการ “คิดเป็น”	.899
X49	มีการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้เรียน	.855
X67	สามารถนำหลักสูตรต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษาได้เหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมายในชุมชน	.614
X69	การจัดทำแผนการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับหลักสูตร และเหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการของผู้เรียนและชุมชน	.511

จากตารางที่ 19 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 12 มีจำนวน 5 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 5.123 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ แสวงหาหน่วยงานภาคีเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาในชุมชน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .963 รองลงมา คือสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการ “คิดเป็น” มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .899 และมีการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้เรียน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .855 ส่วนอันดับต่ำสุด คือการจัดทำแผนการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับหลักสูตร และเหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการของผู้เรียนและชุมชน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .511 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบที่ 12 นี้ว่า “การออกแบบการเรียนรู้”

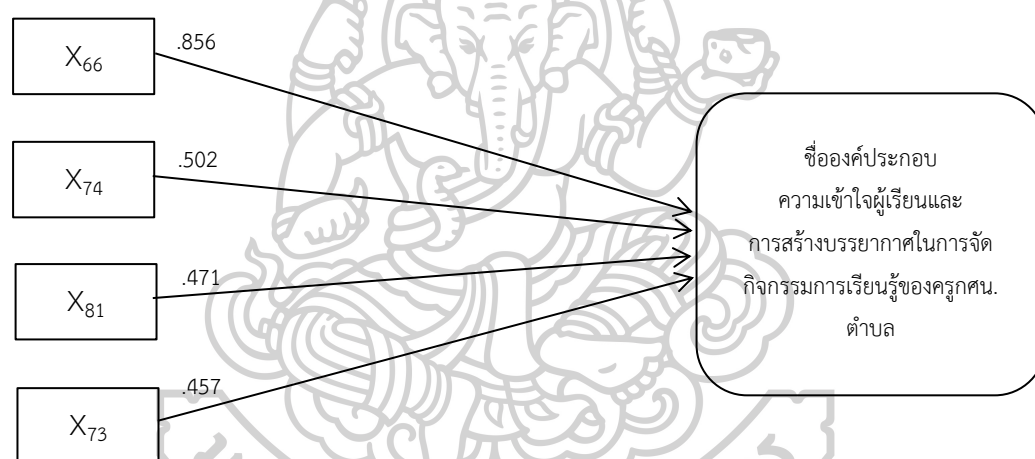
ภาพที่ 15 แสดงองค์ประกอบ “การออกแบบการเรียนรู้”

ตารางที่ 20 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุต องค์ประกอบที่ 13

(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₆₆	ความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรต่างๆ ที่ใช้ในการจัดการศึกษา	.856
X ₇₄	จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จักใช้เหตุผลไตร่ตรองในการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน โดยใช้หลักปรัชญาคิดเป็น	.502
X ₈₁	พัฒนาอาคารสถานที่ให้มีความพร้อมและความเหมาะสมในการให้บริการมีบรรยากาศเอื้อต่อการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	.471
X ₇₃	วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างบุคคลและพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน	.457

จากตารางที่ 20 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 13 มีจำนวน 4 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 3.154 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรต่างๆที่ใช้ในการจัดการศึกษา มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .856 รองลงมา คือจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จักใช้เหตุผลไตร่ตรองในการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน โดยใช้หลักปรัชญาคิดเป็น มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .502 และพัฒนาอาคารสถานที่ให้มีความพร้อมและความเหมาะสมในการให้บริการมีบรรยากาศเอื้อต่อการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .471 ส่วนอันดับต่ำสุด คือวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างบุคคลและพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .457 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบที่ 13 นี้ว่า “ความเข้าใจผู้เรียนและการสร้างบรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูกศน.ตำบล”

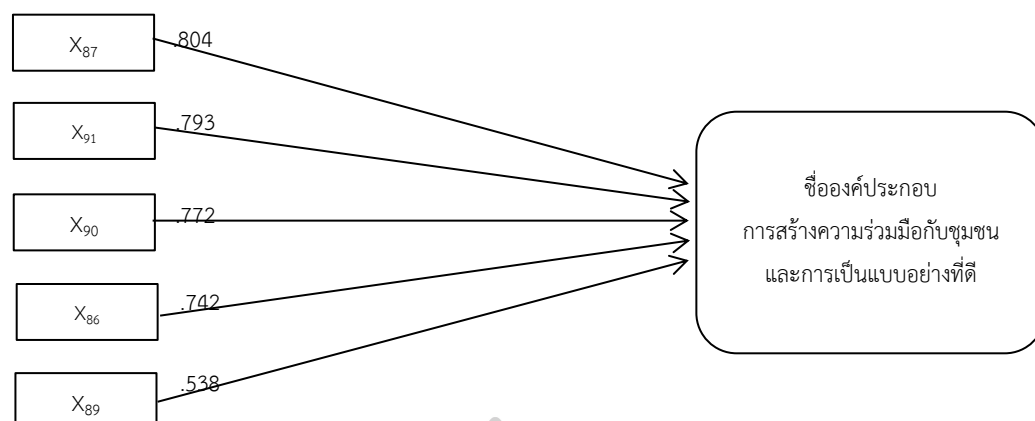
ภาพที่ 16 แสดงองค์ประกอบ “ความเข้าใจผู้เรียนและการสร้างบรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูกศน.ตำบล”

ตารางที่ 21 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด
องค์ประกอบที่ 14

(N = 370)

ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X87	การนำชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการกศน.ตำบล ตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานกศน.กำหนด	.804
X91	ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพครู	.793
X90	ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิต	.772
X86	การสร้างความร่วมมือกับชุมชน ความสามารถในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษากับกศน.ตำบล	.742
X89	ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	.538

จากตารางที่ 21 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 14 มีจำนวน 5 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 2.829 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ การนำชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการกศน.ตำบล ตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานกศน.กำหนด มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .804 รองลงมา คือประพฤติปฏิบัติตนตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพครู มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .793 และปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิต มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .772 ส่วนอันดับต่ำสุด คือประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .538 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบที่ 14 นี้ว่า “การสร้างความร่วมมือกับชุมชนและการเป็นแบบอย่างที่ดี”

ภาพที่ 17 แสดงองค์ประกอบ “การสร้างความร่วมมือกับชุมชนและการเป็นแบบอย่างที่ดี”

ตารางที่ 22 แสดงค่า KMO and Bartlett's Test ของผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

(N = 370)

Kaiser-Mayer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		.959
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	18155.346
	df.	253
	Sig.	.000

จากตารางที่ 22 พบว่า ค่า KMO and Bartlett's Test มีค่า = .959 ซึ่งมากกว่า .50 และเข้าสู่ 1 สรุปได้ว่าข้อมูลที่มีอยู่เหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบดีมาก จากนั้นนำข้อมูลไปทำการทดสอบความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปร โดยใช้มาตรวัดของ (Bartlett's Test Of Sphericity) สถิติทดสอบจะมีการแจกแจงโดย ประมาณแบบ Chi - Square = 18155.346 df. = 253 ได้ค่า Significance = .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 แสดงว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กัน ข้อมูลเหมาะสมที่จะใช้เทคนิค Factor Analysis ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ตารางที่ 23 แสดงว่า Eigenvalues ของผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ของกศน.ตำบล ด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loading			Rotation Sum of Squared Loading		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative	Total	% of Variance	Cumulative %
1	18.530	41.179	41.179	18.530	41.179	41.179	11.765	26.145	26.145
2	4.227	9.393	50.572	4.227	9.393	50.572	10.992	24.427	50.572
3	1.604	3.564	54.136						
4	1.438	3.195	57.332						
5	1.221	2.714	60.046						
6	1.050	2.332	62.378						
7	.987	2.193	64.571						
8	.920	2.044	66.615						
9	.883	1.963	68.578						
10	.851	1.890	70.468						
11	.797	1.771	72.370						
12	.732	1.627	73.866						
13	.719	1.598	75.465						
14	.684	1.520	76.984						
15	.618	1.373	78.358						
16	.580	1.290	79.647						
17	.564	1.253	80.900						
18	.543	1.207	82.108						
19	.512	1.138	83.246						
20	.473	1.051	84.296						
21	.447	.994	85.291						
22	.440	.978	86.268						
23	.408	.906	87.175						
24	.395	.878	88.052						
25	.383	.852	88.904						

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loading			Rotation Sum of Squared Loading		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative	Total	% of Variance	Cumulative %
26	.364	.808	89.712						
27	.351	.779	90.491						
28	.338	.751	91.242						
29	.328	.729	91.970						
30	.317	.705	92.676						
31	.301	.669	93.345						
32	.288	.640	93.985						
33	.275	.610	94.596						
34	.270	.601	95.197						
35	.259	.575	95.772						
36	.250	.555	96.327						
37	.241	.536	96.863						
38	.222	.494	97.357						
39	.210	.467	97.824						
40	.199	.443	98.267						
41	.184	.408	98.675						
42	.163	.362	99.037						
43	.158	.351	99.388						
44	.150	.333	99.721						
45	.126	.279	100.000						

จากตารางที่ 23 พบว่าค่าสถิติสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล แสดงค่าสถิติสำหรับแต่ละ Factor (Component) ทั้งก่อนและหลัง สกัดปัจจัย โดยในการวิเคราะห์องค์ประกอบครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ด้วยวิธีองค์ประกอบหลักหรือเทคนิค PCA (Principle Component Analysis) และหมุนแกนตัวประกอบแบบ Orthogonal Rotation ด้วยวิธี Varimax Method ที่ 25 รอบโดยค่าของ

น้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) อยู่ระหว่าง -1 ถึง +1 และตัวแปรแต่ละตัวแปรจะต้องอยู่ในองค์ประกอบที่มีค่า Eigenvalues ตั้งแต่ 1 ขึ้นไป เมื่อหมุนแกนตัวประกอบแล้ว จึงจัดเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกัน องค์ประกอบ (Component) ที่มีค่า Eigenvalues มากที่สุดถือว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะมีค่าความผันแปรหรือค่าความแปรปรวนทั้งหมดของตัวแปรปัจจัยที่ถูกจัดอยู่องค์ประกอบนั้นมากที่สุด (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548:23-25) เรียงลำดับความสำคัญ จำนวน 2 องค์ประกอบ ในแต่ละองค์ประกอบที่ค่า Eigenvalues เรียงตามลำดับดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 มีค่า Eigenvalues = 11.765 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 26.145

องค์ประกอบที่ 2 มีค่า Eigenvalues = 10.992 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 24.427

องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ทั้ง 49 ตัวแปร ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบทั้ง 2 องค์ประกอบได้ร้อยละ 50.572

โดยองค์ประกอบทั้ง 2 ชุด ของด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน นำมาจัดเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อย สามารถนำเสนอเป็นตารางและภาพ เรียงตามลำดับดังนี้

ตารางที่ 24 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุดองค์ประกอบที่ 15

(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₁₁₅	จำนวนสื่อ วัสดุอุปกรณ์ของแหล่งการเรียนรู้มีความเหมาะสมและเพียงพอ	.778
X ₁₀₁	มีการประชาสัมพันธ์การใช้แหล่งการเรียนรู้ให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทราบ	.714
X ₁₁₀	มีการจัดทำรายงานสรุปผลการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ	.704
X ₁₃₂	ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและประชาสัมพันธ์แหล่งการเรียนรู้	.695
X ₁₀₀	มีการส่งเสริมงบประมาณในการบริหารแหล่งการเรียนรู้	.691
X ₁₀₉	มีการประเมินผลในการนำแหล่งการเรียนรู้ไปใช้	.671

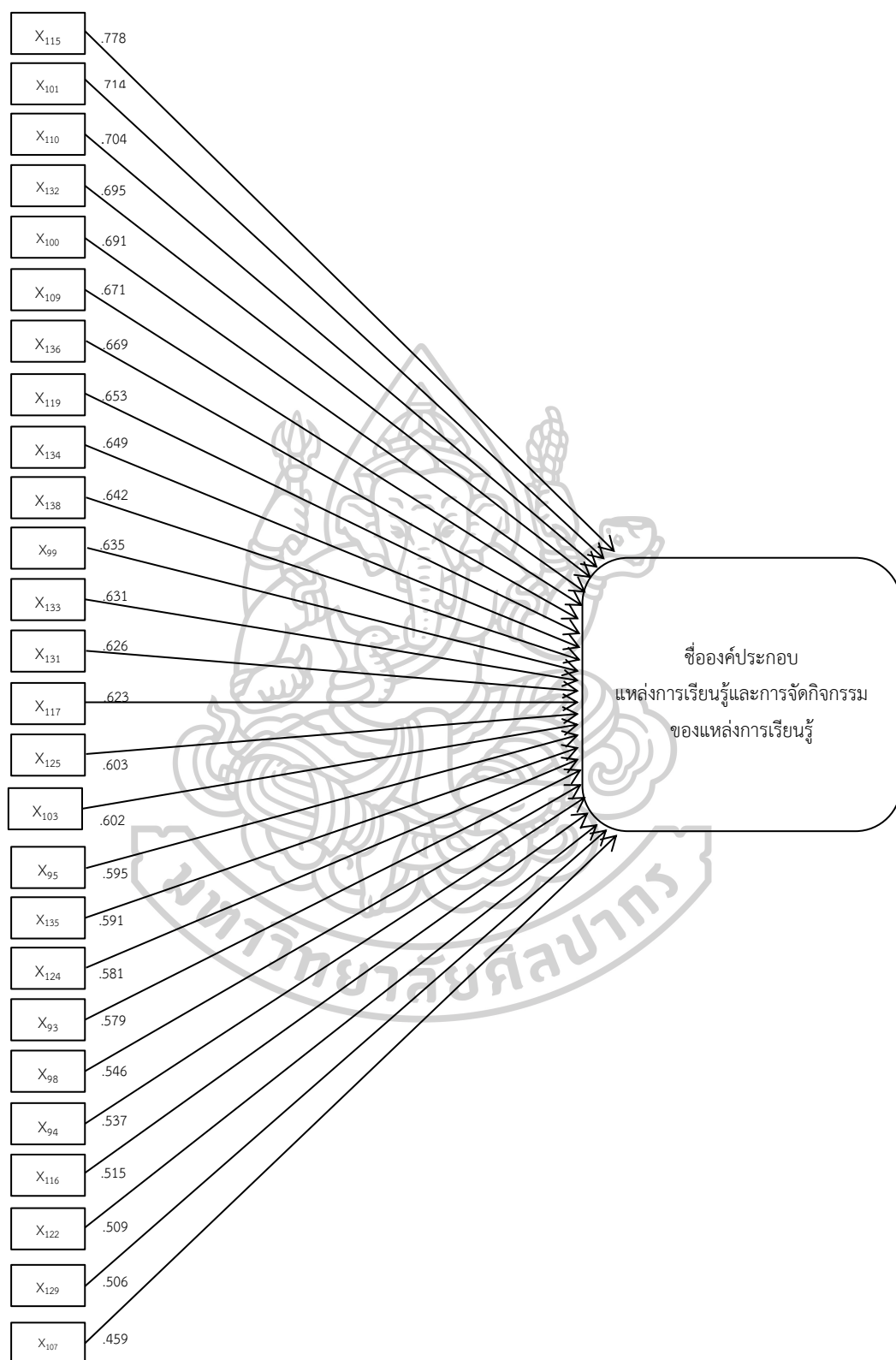
(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₁₃₆	บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในแหล่งการเรียนรู้มีความรู้ความสามารถตรงกับลักษณะงาน	.669
X ₁₁₉	ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่หรือผู้ให้บริการแหล่งการเรียนรู้	.653
X ₁₃₄	แหล่งการเรียนรู้มีการประสานความร่วมมือ กับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน	.649
X ₁₃₈	บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้มาใช้บริการ	.642
X ₉₉	เปิดโอกาสให้ครูคน.ตำบล นักเรียน และประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนใช้แหล่งการเรียนรู้	.635
X ₁₃₃	ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลและพัฒนากิจกรรมแหล่งการเรียนรู้	.631
X ₁₃₁	แหล่งการเรียนรู้ระยะเวลาในการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมเหมาะสม	.626
X ₁₁₇	สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ของแหล่งการเรียนรู้มีความหลากหลาย	.623
X ₁₂₅	แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อที่จัดบริการให้เนื้อหาและความรู้ที่เป็นประโยชน์	.603
X ₁₀₃	มีแผนการจัดการเรียนรู้ของแหล่งเรียนรู้	.602
X ₉₅	กำหนดให้มีแผนงาน โครงการ กิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนการใช้แหล่งการเรียนรู้	.595
X ₁₃₅	มีการสร้างเครือข่ายในการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นระดับประเทศ และระหว่างประเทศ	.591
X ₁₂₄	สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้แหล่งการเรียนรู้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับกิจกรรมที่จัดบริการ	.581
X ₉₃	กำหนดวัตถุประสงค์ของการใช้แหล่งการเรียนรู้	.579

(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₉₈	มีการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนการใช้ แหล่งการเรียนรู้	.546
X ₉₄	กำหนดนโยบายการใช้แหล่งการเรียนรู้ประกอบการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน	.537
X ₁₁₆	สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ของแหล่งเรียนรู้มีความทันสมัย	.515
X ₁₂₂	การมีส่วนร่วมในการพิจารณา/เลือกสรรสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ของแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องและตรงตาม ความต้องการของชุมชน	.509
X ₁₂₉	แหล่งเรียนรู้มีกิจกรรมที่จัดบริการให้แก่ชุมชนมีความ ต่อเนื่อง	.506
X ₁₀₇	มีการนำผลการตรวจสอบ ติดตามการใช้แหล่งการเรียนรู้ มาปรับปรุงพัฒนาแหล่งการเรียนรู้	.459

จากตารางที่ 24 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 15 มีจำนวน 26 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 11.765 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ จำนวนสื่อ/วัสดุอุปกรณ์ของแหล่งเรียนรู้มีความเหมาะสมและเพียงพอ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .778 รองลงมา คือมีการประชาสัมพันธ์การใช้แหล่งการเรียนรู้ให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทราบ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .714 และมีการจัดทำรายงานสรุปผลการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้อย่างเป็นระบบ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .704 ส่วนอันดับต่ำสุด คือมีการนำผลการตรวจสอบ ติดตามการใช้แหล่งการเรียนรู้มาปรับปรุงพัฒนาแหล่งเรียนรู้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .459 ผู้วิจัยชื่อองค์ประกอบที่ 15 นี้ว่า “แหล่งเรียนรู้และการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้”

ภาพที่ 18 แสดงองค์ประกอบ “แห่งการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมของแห่งการเรียนรู้”

ตารางที่ 25 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด
องค์ประกอบที่ 16

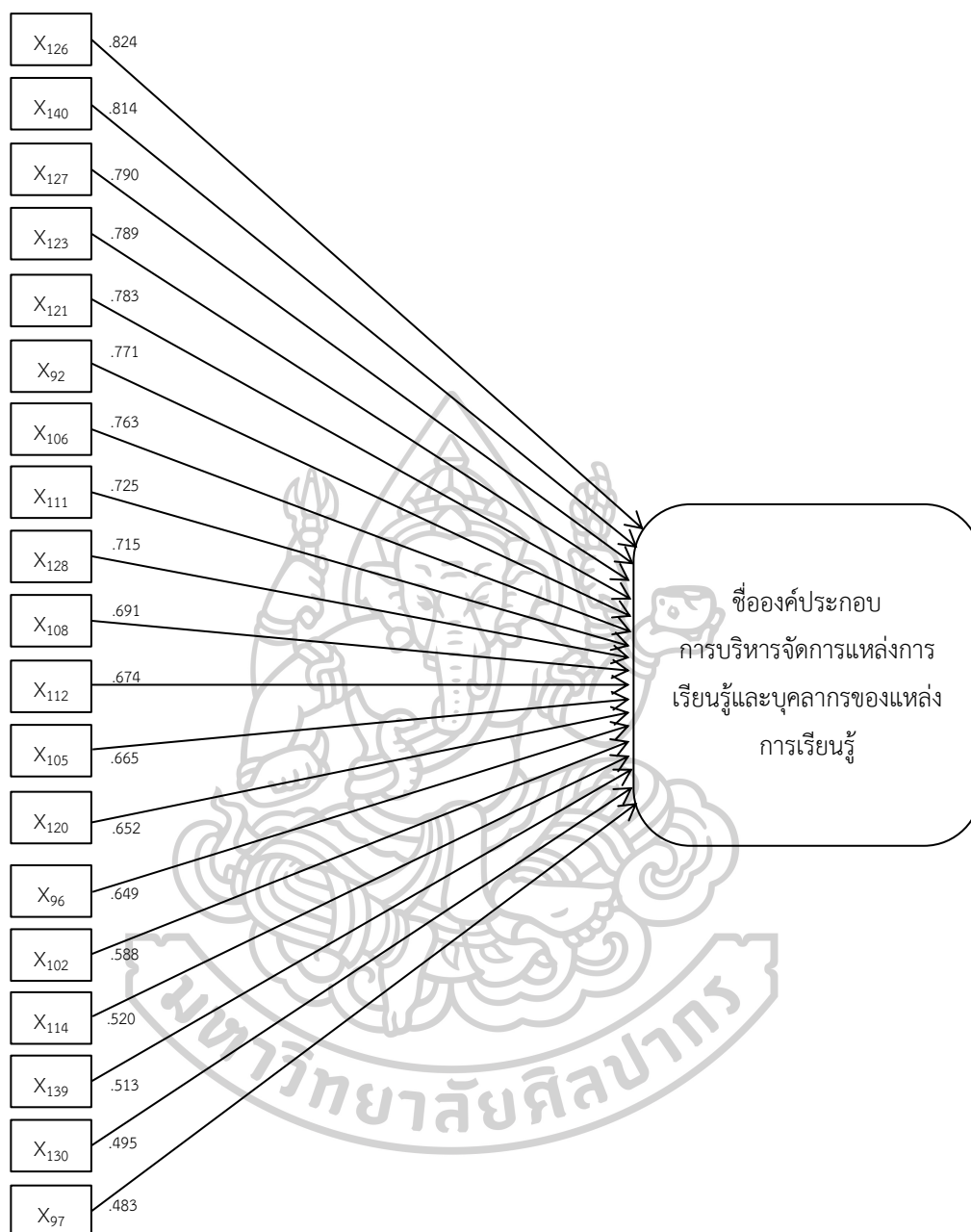
(N = 370)

ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₁₂₆	แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อให้ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	.824
X ₁₄₀	บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านการจัดการแหล่งการเรียนรู้	.814
X ₁₂₇	แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อให้ความรู้ที่สอดคล้องและทันเหตุการณ์	.790
X ₁₂₃	การให้บริการของเจ้าหน้าที่หรือผู้ให้บริการแหล่งการเรียนรู้	.789
X ₁₂₁	การจัดบริการของแหล่งการเรียนรู้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน	.783
X ₉₂	กำหนดให้มีการศึกษาความต้องการการใช้แหล่งการเรียนรู้	.771
X ₁₀₆	มีการนิเทศและติดตามการใช้แหล่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	.763
X ₁₁₁	มีการนำผลการประเมินไปปรับปรุงและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้	.725
X ₁₂₈	แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมที่หลากหลาย และตรงตามความต้องการของชุมชน	.715
X ₁₀₈	เปิดโอกาสให้ครู กศน.ตำบล นักเรียน และประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามการใช้แหล่งการเรียนรู้	.691
X ₁₁₂	เปิดโอกาสให้ครู กศน.ตำบล นักเรียน และประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้	.674
X ₁₀₅	มีการบริการให้คำปรึกษา อำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้แหล่งเรียนรู้	.665
X ₁₂₀	ระยะเวลาในการให้บริการของแหล่งเรียนรู้เหมาะสม	.652
X ₉₆	มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้	.649

(N = 370)

ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₁₀₂	มีการนำแหล่งการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	.588
X ₁₁₄	แหล่งการเรียนรู้มีความสะดวกในการเดินทางไปใช้บริการ	.520
X ₁₃₉	บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต	.513
X ₁₃₀	แหล่งการเรียนรู้มีการประชาสัมพันธ์ชัดเจนและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย	.495
X ₉₇	มีการวางแผนสำรวจแหล่งการเรียนรู้	.483

จากตารางที่ 25 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 16 มีจำนวน 19 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 10.992 แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือแหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อให้ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .824 รองลงมา คือบุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านการจัดการแหล่งการเรียนรู้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .814 และแหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อให้ความรู้ที่สอดคล้องและทันเหตุการณ์ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .790 ส่วนอันดับต่ำสุด คือ มีการวางแผนสำรวจแหล่งการเรียนรู้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .483 ผู้วิจัยชื่อองค์ประกอบที่ 16 นี้ว่า “การบริหารจัดการและบุคลากรของแหล่งการเรียนรู้”

ภาพที่ 19 แสดงองค์ประกอบ“การบริหารจัดการและบุคลากรของแหล่งการเรียนรู้”

ตารางที่ 26 แสดงค่า KMO and Bartlett's Test ของผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

(N = 370)

Kaiser-Mayer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		.943
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	21576.077
	df.	2001
	Sig.	.000

จากตารางที่ 26 พบว่า ค่า KMO and Bartlett's Test มีค่า = .943 ซึ่งมากกว่า .50 และเข้าสู่ 1 สรุปได้ว่าข้อมูลที่มีอยู่เหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบดีมาก จากนั้นนำข้อมูลไปทำการทดสอบความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปร โดยใช้มาตรวัดของ (Bartlett's Test Of Sphericity) สถิติทดสอบจะมีการแจกแจงโดยประมาณแบบ Chi-Square = 21576.077 df. = 2001 ได้ค่า Significance = .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 แสดงว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กัน ข้อมูลเหมาะสมที่จะใช้เทคนิค Factor Analysis ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ตารางที่ 27 แสดงว่า Eigenvalues ของผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loading			Rotation Sum of Squared Loading		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative	Total	% of Variance	Cumulative %
1	13.427	35.334	35.334	13.427	35.334	35.334	13.337	35.099	35.099
2	5.198	13.679	49.012	5.198	13.679	49.012	4.779	12.576	47.675
3	2.528	6.654	55.666	2.528	6.654	55.666	3.037	7.991	55.666
4	1.979	5.209	60.874						
5	1.716	4.517	65.391						
6	1.281	3.370	68.761						
7	1.013	2.666	71.427						
8	.974	2.564	73.991						

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loading			Rotation Sum of Squared Loading		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative	Total	% of Variance	Cumulative %
9	.901	2.372	76.363						
10	.838	2.206	78.568						
11	.770	2.027	80.595						
12	.692	1.822	82.417						
13	.619	1.629	84.047						
14	.577	1.519	85.565						
15	.518	1.364	86.929						
16	.500	1.315	88.244						
17	.470	1.236	89.481						
18	.413	1.086	90.566						
19	.373	.981	91.548						
20	.355	.934	92.481						
21	.334	.878	93.359						
22	.300	.790	94.149						
23	.273	.719	94.868						
24	.236	.620	95.488						
25	.234	.617	96.104						
26	.223	.586	96.690						
27	.205	.541	97.231						
28	.194	.512	97.743						
29	.181	.475	98.218						
30	.170	.448	98.666						
31	.156	.412	99.078						
32	.131	.344	99.421						
33	.083	.220	99.641						
34	.062	.163	99.804						

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loading			Rotation Sum of Squared Loading		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative	Total	% of Variance	Cumulative %
35	.047	.124	99.928						
36	.015	.040	99.969						
37	.011	.029	99.997						
38	.001	.003	100.000						

จากตารางที่ 27 พบว่า ค่าสถิติสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน.ตำบล แสดงค่าสถิติสำหรับแต่ละ Factor (Component) ทั้งก่อนและหลังสกัดปัจจัย โดยในการวิเคราะห์องค์ประกอบครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ด้วยวิธีองค์ประกอบหลักหรือเทคนิค PCA (Principle Component Analysis) และหมุนแกนตัวประกอบแบบ Orthogonal Rotation ด้วยวิธี Varimax Method ที่ 25 รอบโดยค่าของน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) อยู่ระหว่าง -1 ถึง +1 และตัวแปรแต่ละตัวแปรจะต้องอยู่ในองค์ประกอบที่มีค่า Eigenvalues ตั้งแต่ 1 ขึ้นไป เมื่อหมุนแกนตัวประกอบแล้ว จึงจัดเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกัน องค์ประกอบ (Component) ที่มีค่า Eigenvalues มากที่สุดถือว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะมีค่าความผันแปรหรือค่าความแปรปรวนทั้งหมดของตัวแปรปัจจัยที่ถูกจัดอยู่ องค์ประกอบนั้นมากที่สุด (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548: 23-25) เรียงลำดับความสำคัญ จำนวน 3 องค์ประกอบ ในแต่ละองค์ประกอบที่ค่า Eigenvalues เรียงตามลำดับดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 มีค่า Eigenvalues = 13.337 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 35.099

องค์ประกอบที่ 2 มีค่า Eigenvalues = 4.779 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 12.576

องค์ประกอบที่ 3 มีค่า Eigenvalues = 3.037 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 7.991

องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้ง 49 ตัวแปร ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบได้ร้อยละ 55.666

โดยองค์ประกอบทั้ง 3 ชุด ของด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน นำมาจัดเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อย สามารถนำเสนอเป็นตาราง เรียงตามลำดับดังนี้

ตารางที่ 28 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด
องค์ประกอบที่ 17

(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₁₆₀	ชุมชนมีส่วนร่วมประสานขอความร่วมมือกับหน่วยงาน ต่างๆ เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.807
X ₁₅₉	ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นกรรมการที่ปรึกษาในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.799
X ₁₅₈	ชุมชนมีส่วนร่วมเลือกสื่อการเรียนการสอนในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.794
X ₁₄₃	ชุมชนมีส่วนร่วมจัดลำดับของปัญหาที่นำมาใช้ในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.768
X ₁₆₄	ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมรับประโยชน์จากกศน.ตำบล	.764
X ₁₆₃	ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมรับประโยชน์จากกิจกรรมการ เรียนรู้ตลอดชีวิตที่จัดขึ้น	.761
X ₁₆₅	ชุมชนได้รับคำตอบแทนจากการดำเนินงานในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.758
X ₁₄₂	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดปัญหาที่นำมาใช้ในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.752
X ₁₅₁	ชุมชนมีส่วนร่วมบริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.739
X ₁₆₂	ชุมชนมีส่วนร่วมแสวงหาภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.732
X ₁₄₉	ชุมชนมีส่วนร่วมกับคณะกรรมการเลือกแนวทางที่ เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของกศน.ตำบล	.732

(N = 370)

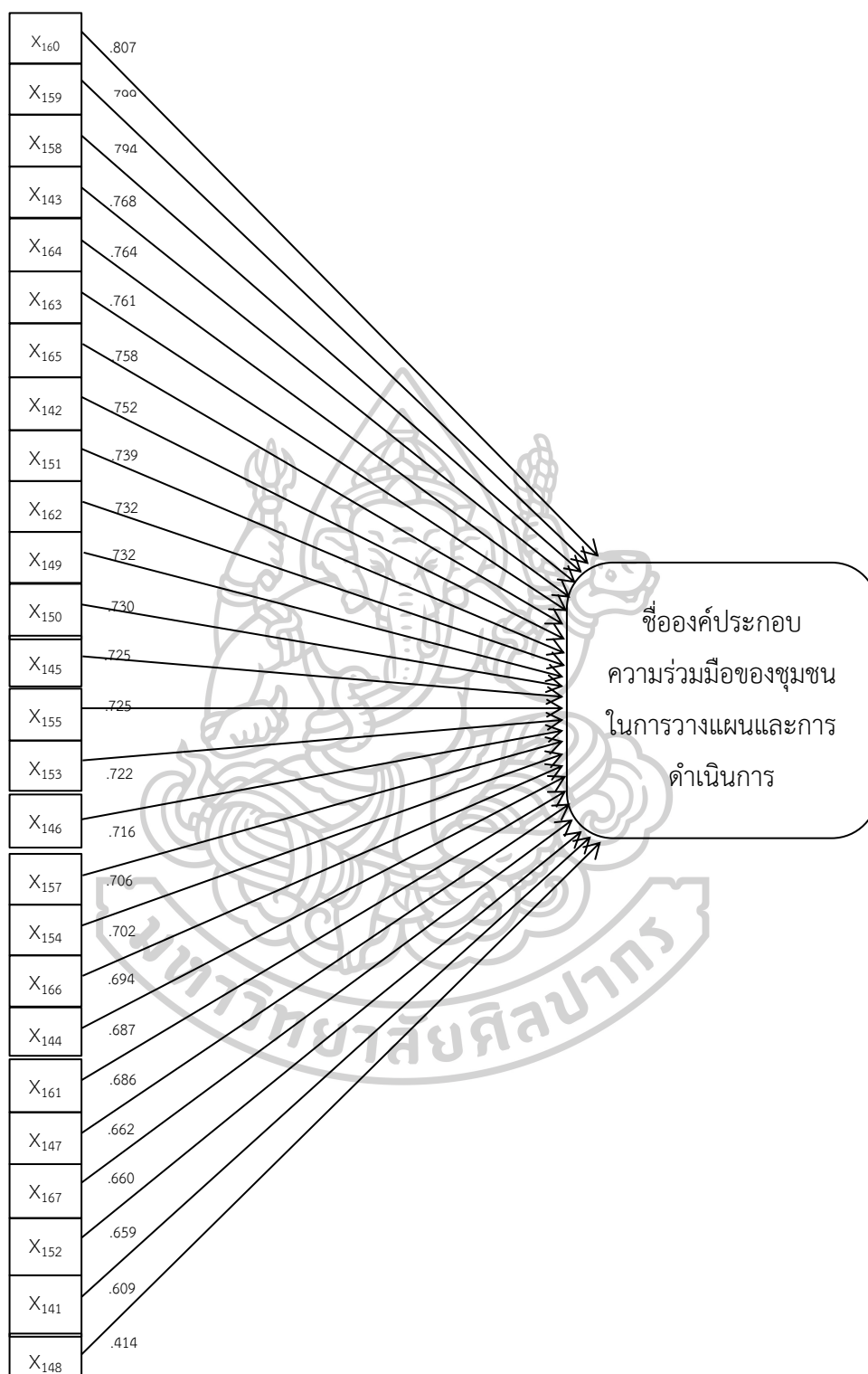
ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₁₅₀	ชุมชนมีส่วนร่วมระดมทรัพยากรจากแหล่งอื่นๆ ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล	.730
X ₁₄₅	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียน ในกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.725
X ₁₅₅	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดผังหลักสูตรตามโครงสร้างของ กศน.ตำบล	.725
X ₁₅₃	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.722
X ₁₄₆	ชุมชนมีส่วนร่วมในการเลือกสถานที่ที่ใช้ในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.716
X ₁₅₇	ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นวิทยากรเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ ผู้รับบริการในการจัด	.706
X ₁₅₄	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.702
X ₁₆₆	ชุมชนได้รับประกาศเกียรติคุณจากการดำเนินการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.694
X ₁₄₄	ชุมชนมีส่วนร่วมจัดลำดับความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียน ในกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.687
X ₁₆₁	ชุมชนมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์เผยแพร่กิจกรรมการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.686
X ₁₄₇	ชุมชนมีส่วนร่วมพิจารณาความเป็นไปได้ของแผนงาน กิจกรรมและโครงการของกศน.ตำบล	.662
X ₁₆₇	ชุมชนได้ร่วมศึกษาดูงานในหน่วยงานหรือชุมชนอื่น	.660
X ₁₅₂	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.659

(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₁₄₁	ชุมชนมีส่วนร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาที่นำมาใช้ในการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.609
X ₁₄₈	ชุมชนมีส่วนร่วมคัดเลือกคณะกรรมการในการส่งเสริม การศึกษาของกศน.ตำบล	.414

จากตารางที่ 28 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 17 มีจำนวน 26 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 13.337 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือชุมชนมีส่วนร่วมประสานขอความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดการศึกษาของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .807 รองลงมา คือชุมชนมีส่วนร่วมเป็นกรรมการที่ปรึกษาในการจัดการศึกษาของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .799 และชุมชนมีส่วนร่วมเลือกสื่อการเรียนการสอนในการจัดการศึกษาของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .794 ส่วนอันดับต่ำสุด คือชุมชนมีส่วนร่วมคัดเลือกคณะกรรมการในการส่งเสริมการศึกษาของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .414 ผู้วิจัยชื่อองค์ประกอบที่ 17 นี้ว่า “ความร่วมมือของชุมชนในการวางแผนและการดำเนินการ”

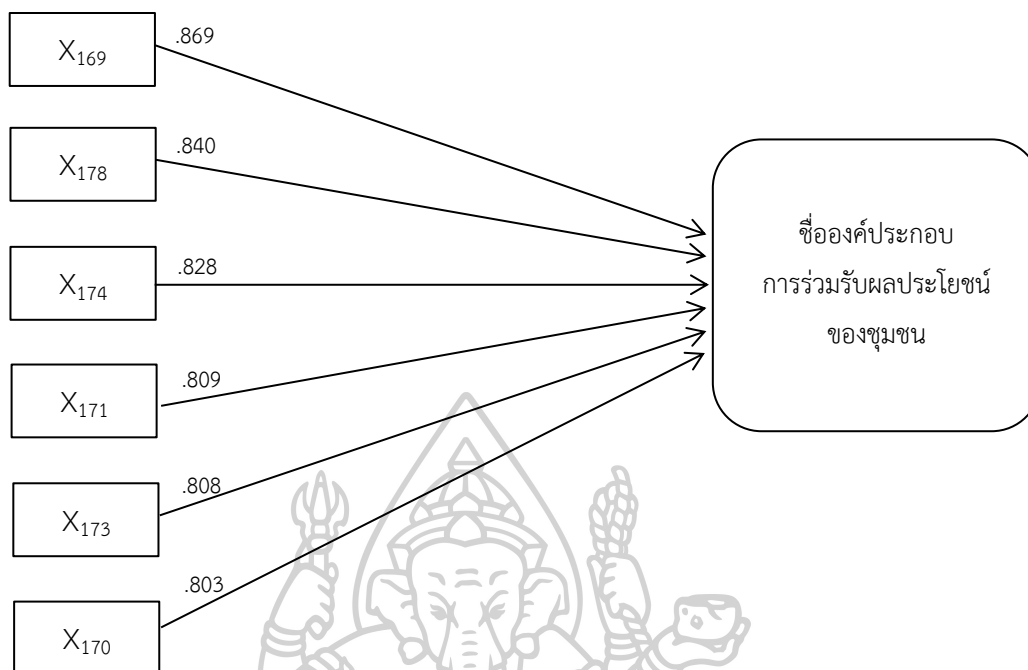
ภาพที่ 20 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของชุมชนในการวางแผนและการดำเนินการ

ตารางที่ 29 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด
องค์ประกอบที่ 18

(N = 370)

ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ
X ₁₆₉	ชุมชนได้นำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปใช้ในชีวิตประจำวัน	.869
X ₁₇₈	ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินเป้าหมายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.840
X ₁₇₄	ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินการใช้อาคารสถานที่ของกศน.ตำบล	.828
X ₁₇₁	ชุมชนมีส่วนร่วมติดตามการใช้งบประมาณของกศน.ตำบล	.809
X ₁₇₃	ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานของครูกศน.ตำบล ในหน้าที่ที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	.808
X ₁₇₀	ชุมชนได้ใช้สถานที่ของชุมชนเป็นที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.803

จากตารางที่ 29 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 18 มีจำนวน 6 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 4.779 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือชุมชนได้นำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการจัดการศึกษาไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .869 รองลงมา คือชุมชนมีส่วนร่วมประเมินเป้าหมายในการจัดการศึกษาของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .840 และชุมชนมีส่วนร่วมประเมินการใช้อาคารสถานที่ของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .828 ส่วนอันดับต่ำสุด คือชุมชนได้ใช้สถานที่ของชุมชนเป็นที่จัดการศึกษาของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .803 ผู้วิจัยชื่อองค์ประกอบที่ 18 นี้ว่า “การร่วมรับผลประโยชน์ของชุมชน”

ภาพที่ 21 แสดงองค์ประกอบ “การร่วมรับผลประโยชน์ของชุมชน”

ตารางที่ 30 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด องค์ประกอบที่ 19

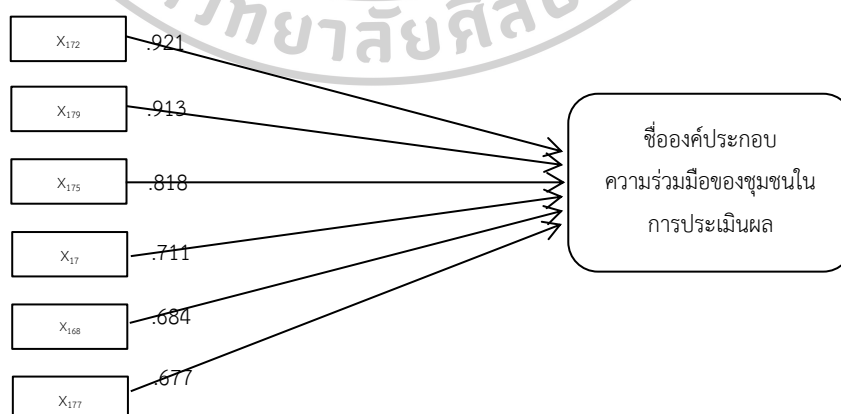
(N = 370)

ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₁₇₂	ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการดำเนินงานของกศน.ตำบล ในการประกันคุณภาพการศึกษา	.921
X ₁₇₉	ชุมชนมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลการนำความรู้จาก การศึกษาไปใช้ในชีวิตประจำวัน	.913
X ₁₇₅	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.818

(N = 370)

ข้อ คำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₁₇₆	ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดวิธีการนิเทศ กำกับติดตาม และ ตรวจสอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล	.711
X ₁₆₈	ชุมชนได้รับบริการด้านสื่อต่างๆ ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ตลอดชีวิต	.684
X ₁₇₇	ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.677

จากตารางที่ 30 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 19 มีจำนวน 6 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 3.037 การมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการดำเนินงานของกศน.ตำบล ในการประกันคุณภาพการศึกษา มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .921 รองลงมา คือชุมชนมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลการนำความรู้จากการศึกษาไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .913 และชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลการจัดการศึกษาของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .818 ส่วนอันดับต่ำสุด คือชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการจัดการศึกษาของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .677 ผู้วิจัยชื่อองค์ประกอบที่ 19 นี้ว่า “**ความร่วมมือของชุมชนในการประเมินผล**”

ภาพที่ 22 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของชุมชนในการประเมินผล”

ตารางที่ 31 แสดงค่า KMO and Bartlett's Test ของผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

(N = 370)

Kaiser-Mayer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		.804
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Aquare	23445.112
	df.	1123
	Sig.	.000

จากตารางที่ 31 พบว่า ค่า KMO and Bartlett's Test มีค่า = .804 ซึ่งมากกว่า .50 และเข้าสู่ 1 สรุปได้ว่าข้อมูลที่มีอยู่เหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบดีมาก จากนั้นนำข้อมูลไปทำการทดสอบความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปร โดยใช้มาตรวัดของ (Bartlett's Test of Sphericity) สถิติทดสอบจะมีการแจกแจงโดยประมาณแบบ Chi - Square = 23445.112 df. = 1123 ได้ค่า Significance = .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 แสดงว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กัน ข้อมูลเหมาะสมที่จะใช้เทคนิค Factor Analysis ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ตารางที่ 32 แสดงว่า Eigenvalues ของผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loading			Rotation Sum of Squared Loading		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative	Total	% of Variance	Cumulative %
1	9.970	26.238	26.238	9.970	26.238	26.238	7.359	19.366	19.366
2	7.887	20.756	46.994	7.887	20.756	46.994	6.687	17.598	36.964
3	6.723	17.691	64.685	6.723	17.691	64.685	5.947	15.651	52.615
4	4.419	11.628	76.314	4.419	11.628	76.314	5.697	14.993	67.608
5	3.509	9.234	85.547	3.509	9.234	85.547	4.927	12.966	80.574
6	2.203	5.798	91.345	2.203	5.798	91.345	4.093	10.771	91.345
7	1.281	3.372	94.717						
8	.539	1.418	96.134						
9	.388	1.020	97.155						
10	.344	.906	98.061						
11	.220	.578	98.639						

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loading			Rotation Sum of Squared Loading		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative	Total	% of Variance	Cumulative %
12	.161	.425	99.064						
13	.100	.263	99.327						
14	.092	.242	99.569						
15	.066	.175	99.743						
16	.048	.126	99.869						
17	.027	.070	99.939						
18	.014	.037	99.975						
19	.009	.023	99.999						
20	.001	.001	100.000						

จากตารางที่ 32 พบว่า ค่าสถิติสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล แสดงค่าสถิติสำหรับแต่ละ Factor (Component) ทั้งก่อนและหลังสกัดปัจจัย โดยในการวิเคราะห์องค์ประกอบครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ด้วยวิธีองค์ประกอบหลักหรือเทคนิค PCA (Principle Component Analysis) และหมุนแกนตัวประกอบแบบ Orthogonal Rotation ด้วยวิธี Varimax Method ที่ 25 รอบโดยค่าของน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) อยู่ระหว่าง -1 ถึง +1 และตัวแปรแต่ละตัวแปรจะต้องอยู่ในองค์ประกอบที่มีค่า Eigenvalues ตั้งแต่ 1 ขึ้นไป เมื่อหมุนแกนตัวประกอบแล้ว จึงจัดเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกัน องค์ประกอบ (Component) ที่มีค่า Eigenvalues มากที่สุดถือว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะมีค่าความผันแปรหรือค่าความแปรปรวนทั้งหมดของตัวแปรปัจจัยที่ถูกจัดอยู่ องค์ประกอบนั้นมากที่สุด (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548:23-25) เรียงลำดับความสำคัญ จำนวน 6 องค์ประกอบ ในแต่ละองค์ประกอบที่ค่า Eigenvalues เรียงตามลำดับดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 มีค่า Eigenvalues = 7.359 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ร้อยละ 19.366

องค์ประกอบที่ 2 มีค่า Eigenvalues = 6.687 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ร้อยละ 17.598

องค์ประกอบที่ 3 มีค่า Eigenvalues = 5.947 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ร้อยละ 15.651

องค์ประกอบที่ 4 มีค่า Eigenvalues = 5.697 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ร้อยละ 14.993

องค์ประกอบที่ 5 มีค่า Eigenvalues = 4.927 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ร้อยละ 12.966

องค์ประกอบที่ 6 มีค่า Eigenvalues = 4.093 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ร้อยละ 10.771

องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ทั้ง 64 ตัวแปร ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบทั้ง 5 องค์ประกอบได้ร้อยละ 55.666

โดยองค์ประกอบทั้ง 2 ชุด ของด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย นำมาจัดเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อย สามารถนำเสนอเป็นตารางและภาพเรียงตามลำดับดังนี้

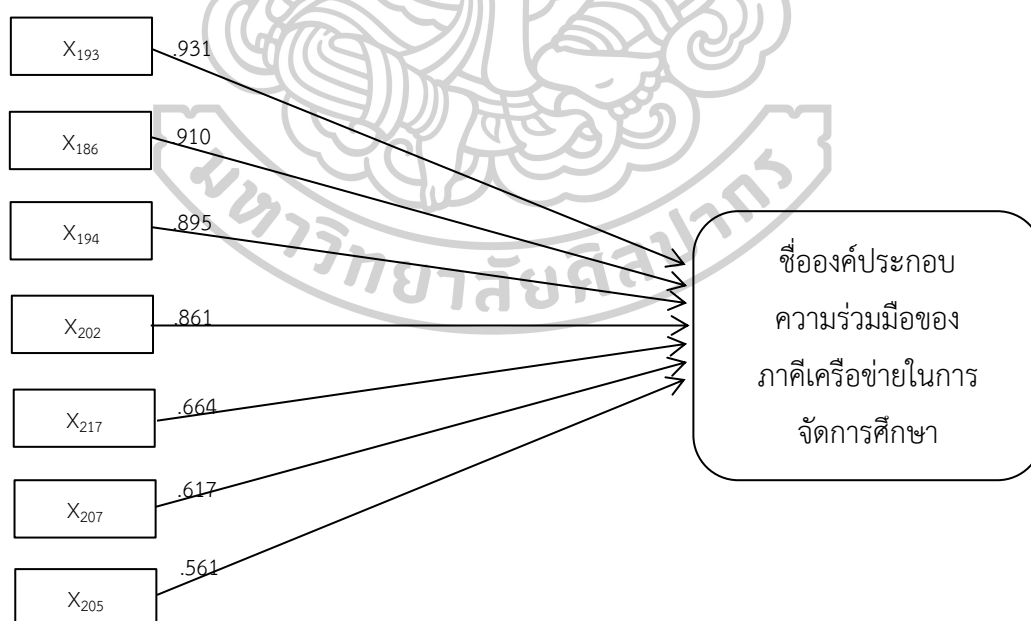
ตารางที่ 33 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุดองค์ประกอบที่ 20

(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ
X ₁₉₃	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำเอกสารหลักสูตรของกศน.ตำบล	.931
X ₁₈₆	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.910
X ₁₉₄	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบหลักสูตรของกศน.ตำบล	.895
X ₂₀₂	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร ขอมูลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	.861
X ₂₁₇	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการนำผลการนิเทศ ติดตาม และประเมิน ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานด้านต่างๆ ของกศน.ตำบล	.664

X ₂₀₇	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นคณะทำงานในการจัดทำ จัดทำ และพัฒนา สื่อที่มีคุณภาพหลากหลายใ้กศน.ตำบล	.617
X ₂₀₅	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินผลผู้เรียนและครูผู้สอน	.561

จากตารางที่ 33 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 20 มีจำนวน 7 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 7.359 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำเอกสารหลักสูตรของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .931 รองลงมาคือภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาการศึกษาของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .910 และ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบหลักสูตรของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .895 ส่วนอันดับต่ำสุด คือภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินผลผู้เรียนและครูผู้สอน เช่น ประเมินคุณลักษณะพึงประสงค์ของนักศึกษา ประเมินผลการปฏิบัติงานของครู เป็นต้น มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .561 ผู้วิจัยชื่อองค์ประกอบที่ 20 นี้ว่า “**ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา**”

ภาพที่ 23 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา”

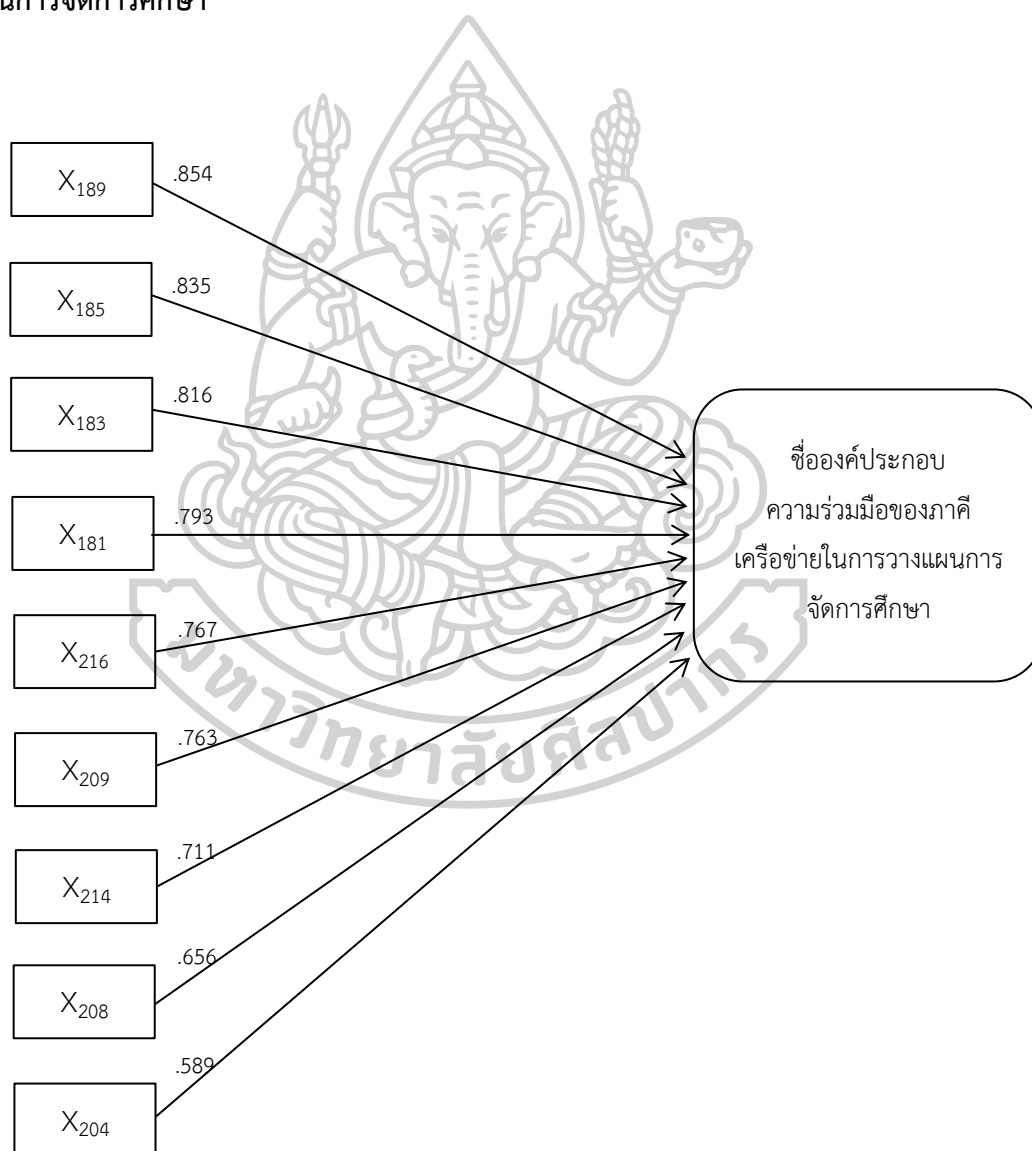
ตารางที่ 34 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุต
องค์ประกอบที่ 21

(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₁₈₉	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับทราบแผนปฏิบัติการประจำปีของกศน.ตำบล	.854
X ₁₈₅	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	.835
X ₁₈₃	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายและเป็นรูปธรรม	.816
X ₁₈₁	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ ปัญหาความต้องการด้านการศึกษาของประชาชนและกำหนดประเด็นสำคัญของการพัฒนา	.793
X ₂₁₆	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงานโครงการกิจกรรมของกศน.ตำบล	.767
X ₂₀₉	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา แนะนำ ในการดำเนินงานของกศน. ตำบล	.763
X ₂₁₄	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการกิจกรรม ของกศน.ตำบล	.711
X ₂₀₈	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุงกศน. ตำบล ให้มีบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้	.656
X ₂₀₄	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	.589

จากตารางที่ 34 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 21 มีจำนวน 9 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 6.687 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ

ภาคีเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการรับทราบแผนปฏิบัติการประจำปีของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .854 รองลงมาคือภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานจัดการศึกษา มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .835 และภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายและเป็นรูปธรรม มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .816 ส่วนอันดับต่ำสุด คือภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เช่น ร่วมเป็นพิธีกร วิทยากร กรรมการตัดสิน กรรมการดำเนินงานต่างๆ เป็นต้น มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .589 ผู้วิจัยชื่อองค์ประกอบที่ 21 นี้ว่า “**ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการวางแผนการจัดการศึกษา**”

ภาพที่ 24 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการวางแผนการจัดการศึกษา”

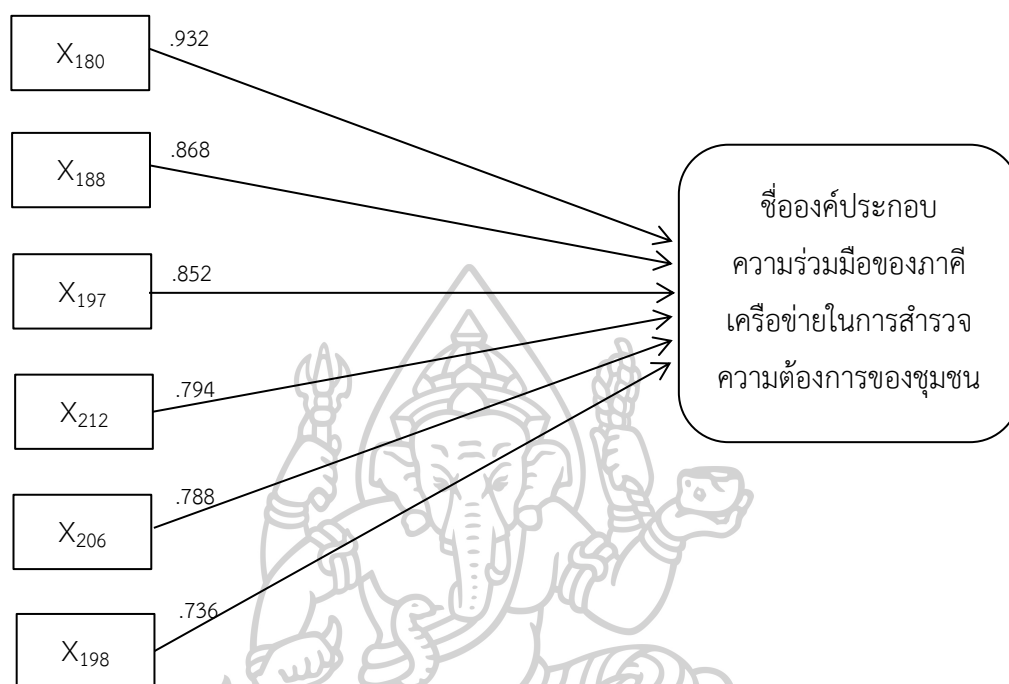
ตารางที่ 35 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด
องค์ประกอบที่ 22

(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₁₈₀	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล สภาพปัญหา ความต้องการด้านการศึกษาของประชาชน	.932
X ₁₈₈	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับทราบแผนพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.868
X ₁₉₇	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานผลการใช้ หลักสูตรของกศน.ตำบล	.852
X ₂₁₂	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นคณะทำงานนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรมของกศน.ตำบล	.794
X ₂₀₆	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสำรวจ และการจัดทำ ข้อมูลสารสนเทศ สื่อ แหล่งการเรียนรู้ และภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อเป็นแหล่งคนควาของ ประชาชน	.788
X ₁₉₈	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์การจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.736

จากตารางที่ 35 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 22 มีจำนวน 6 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 5.947 การมีตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล สภาพปัญหาความต้องการ ด้านการศึกษาของประชาชน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .932 รองลงมาคือภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับทราบแผนพัฒนาการศึกษาของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .868 และภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานผลการใช้หลักสูตรของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .852 ส่วนอันดับต่ำสุด คือภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของกศน.ตำบล เช่น ประชาสัมพันธ์รับสมัครนักศึกษา การจัดกิจกรรม ห้องสมุดเคลื่อนที่ เป็นต้น มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ

= .736 ผู้วิจัยซึ่งองค์ประกอบที่ 22 นี้ว่า “ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการสำรวจความต้องการของชุมชน”

ภาพที่ 25 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการสำรวจความต้องการของชุมชน”

ตารางที่ 36 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุดองค์ประกอบที่ 23

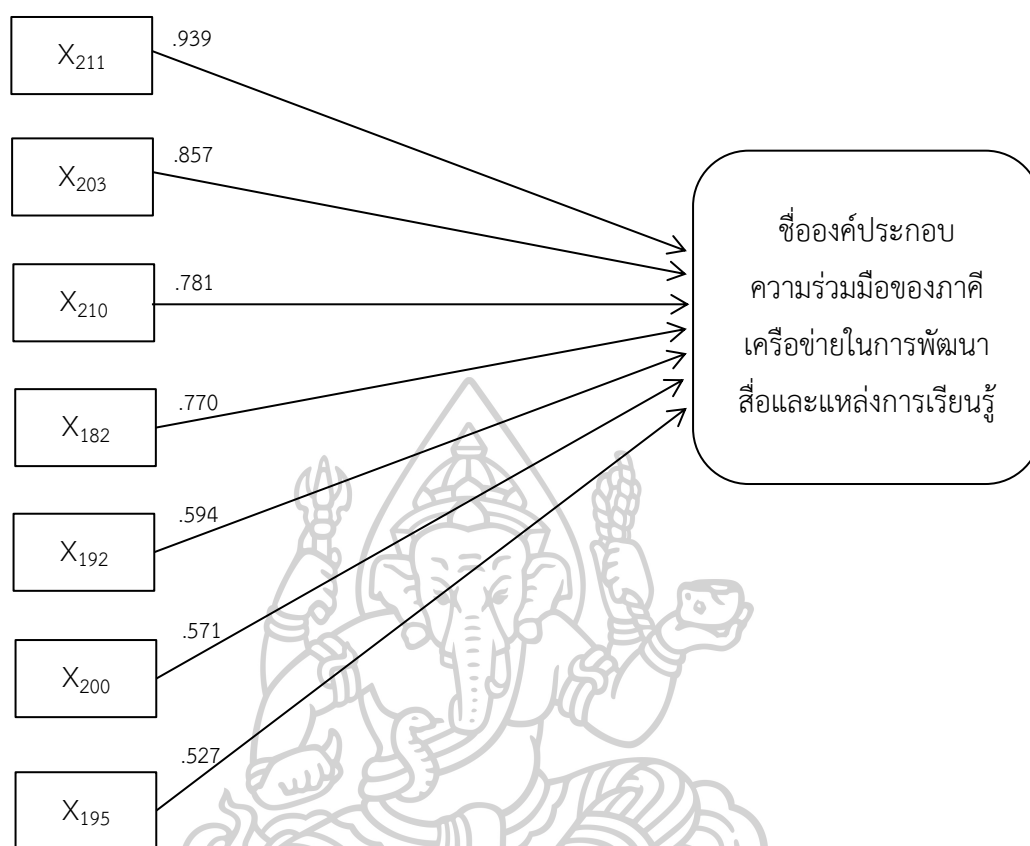
(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ
X ₂₁₁	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจในการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ของกศน.ตำบล	.939
X ₂₀₃	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการออกแบบและจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.857
X ₂₁₀	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุง และวางแผนการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ที่ไม่ใช่ของกศน. ร่วมกับ กศน.ตำบล	.781

(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₁₈₂	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการกำหนด วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และสภาพความสำเร็จของกศน.ตำบล	.770
X ₁₉₂	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล เนื้อหาวิชาการ เพื่อนำไปจัดทำ พัฒนา หลักสูตรของกศน.ตำบล	.594
X ₂₀₀	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสนับสนุนหรือระดมงบประมาณ และทรัพยากรต่างๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	.571
X ₁₉₅	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการบริหารของกศน.ตำบล	.527

จากตารางที่ 36 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 23 มีจำนวน 7 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 5.697 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจในการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .939 รองลงมาคือภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการออกแบบและจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .857 และภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุง และวางแผนการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ที่ไม่ใช่ของกศน.ร่วมกับกศน.ตำบล เช่น จัดหาสถานที่ในการสร้างแหล่งการเรียนรู้ พัฒนาปรับปรุงสถานที่ บริจาคเงินซื้อวัสดุ อุปกรณ์ให้พิพิธภัณฑ์ วัด หรือสวนสาธารณะ เป็นต้น มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .781 ส่วนอันดับต่ำสุด คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการบริหารของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .527 ผู้วิจัยชื่อองค์ประกอบที่ 23 นี้ว่า “**ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้**”

ภาพที่ 26 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้”

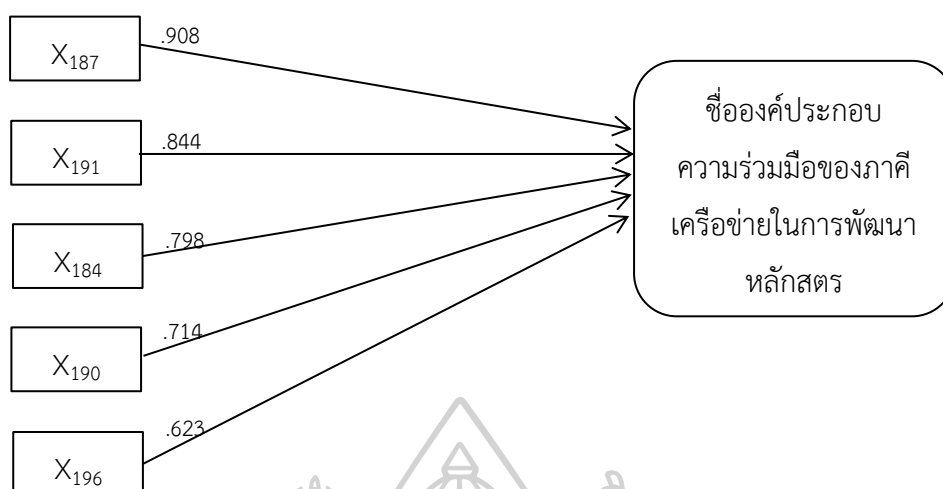
ตารางที่ 37 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุดองค์ประกอบที่ 24

(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₁₈₇	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของกศน.ตำบล	.908
X ₁₉₁	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินการ จัดทำ พัฒนาหลักสูตรของกศน.ตำบล ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น	.844
X ₁₈₄	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง	.798

X ₁₉₀	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ ข้อมูลพื้นฐานเพื่อจัดทำพัฒนาหลักสูตรของกศน.ตำบล	.712
X ₁₉₆	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินการใช้หลักสูตรของกศน.ตำบล	.623

จากตารางที่ 37 พบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 24 มีจำนวน 5 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 4.927 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .908 รองลงมาคือภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินการ จัดทำ พัฒนาหลักสูตรของกศน.ตำบล ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาการศึกษาของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .844 และภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบหลักสูตรของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .798 ส่วนอันดับต่ำสุด คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินการใช้หลักสูตรของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .623 ผู้วิจัยชื่อองค์ประกอบที่ 24 นี้ว่า “**ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาหลักสูตร**”

ภาพที่ 27 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาหลักสูตร”

ตารางที่ 38 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ชุด องค์ประกอบที่ 25

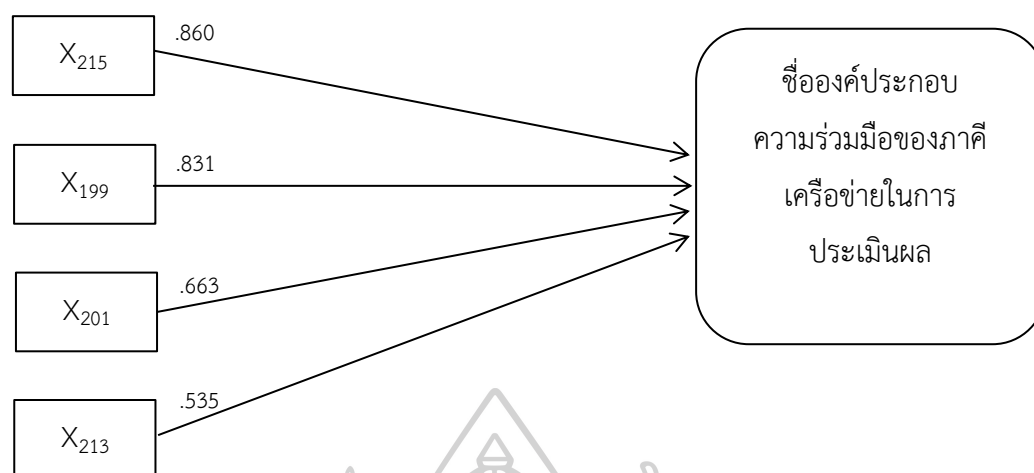
(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₂₁₅	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ประสานงานหรือผู้เตรียมการรับกรณีพิเศษติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม	.860
X ₁₉₉	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประสานงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	.831
X ₂₀₁	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากรของกศน.ตำบล ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาหลักสูตร	.663

(N = 370)

ข้อคำถาม	องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
X ₂₁₃	ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการวางแผนการ นิเทศ ติดตามและประเมินผลตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม และกำหนดแนวทางจัดทำเครื่องมือนิเทศของกศน.ตำบล	.535

จากตารางที่ 38 พบว่าพบว่าการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ในองค์ประกอบชุดที่ 25 มีจำนวน 4 องค์ประกอบ มีค่า Eigenvalues = 4.093 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดคือภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นคู่ประสานงานหรือผู้เตรียมการรับการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .860 รองลงมาคือภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประสานงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .831 และภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากรของกศน.ตำบล ให้ความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาหลักสูตร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .663 ส่วนอันดับต่ำสุด คือภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการวางแผนการ นิเทศ ติดตามและประเมินผลตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม และกำหนดแนวทางจัดทำเครื่องมือนิเทศของกศน.ตำบล มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ = .535 ผู้วิจัยชื่อองค์ประกอบที่ 25 นี้ว่า “**ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการประเมินผล**”

ภาพที่ 28 แสดงองค์ประกอบ “ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการประเมินผล”

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

การประชุมสนทนากลุ่ม แนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยการ
จัดสนทนากลุ่ม สรุปได้ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการ

1.1 จัดการประชุมคณะกรรมการกศน.ตำบล ประจำแต่ละภาคเรียน เพื่อชี้แจงนโยบาย และ
แนวทางในการทำงาน

1.2 สร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เพื่อให้ครูกศน.
ตำบล สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 พัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับหลักสูตร เนื้อหารายวิชา เพื่อให้สามารถจัด
กิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 หาแนวทางในการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างกศน. และภาคธุรกิจ เพื่อให้ภาคธุรกิจให้
เครดิตในการจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ ที่จำเป็นต้องใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ก่อน เพื่อให้ครูกศน.
ตำบล สามารถจัดกิจกรรมได้ตามกรอบเวลาที่กำหนด

1.5 จัดประชุมเพื่อชี้แจงให้ภาคีเครือข่าย หรือบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการ
เรียนรู้ ทราบเกี่ยวกับระเบียบเบิกจ่ายของกศน. เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน

1.6 ปรับปรุง พัฒนาพื้นที่ อาคาร ให้เหมาะสม เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีในการจัด
กิจกรรมการเรียนรู้

- 1.7 จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้เรียนกศน. พร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่แนะแนวดูแลและให้คำปรึกษา
 - 1.8 จัดให้มีการประชุมผู้ปกครองก่อนเปิดภาคการศึกษา เพื่อชี้แจงนโยบายของกศน.
 - 1.9 จัดให้มีสวัสดิการ ความมั่นคงที่จำเป็นสำหรับบุคลากรของกศน.ตำบล
 - 1.10 หาแนวทางในการเพิ่มจำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานของกศน.ตำบล
2. ด้านบุคลากรของกศน.ตำบล
- 2.1 จัดอบรมให้กับครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้ใหญ่ (Andragogy)
 - 2.2 พัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล ในด้านการทำงานร่วมกับชุมชนและเครือข่าย
 - 2.3 ปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ และระดับความคาดหวังของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับตัวผู้เรียนและบริบทของชุมชน
 - 2.4 สร้างความเข้าใจกับครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับภารกิจ บทบาท และหน้าที่ของตนเอง
 - 2.5 พัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับการผลิตสื่อการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ ที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 - 2.6 พัฒนาทักษะของครูกศน.ตำบล ในด้านการใช้เทคโนโลยี สื่อการเรียนการสอนยุคดิจิทัล
 - 2.7 จัดหาสื่อ อุปกรณ์ เช่น smart TV เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของกศน.ตำบล
 - 2.8 จัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคต
 - 2.9 จัดกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสิ่งแวดล้อม
 - 2.10 ส่งเสริมให้ครูกศน. ตำบล ทำวิจัยเกี่ยวข้องกับชุมชน เพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน
3. ด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน
- 3.1 ส่งเสริมให้การสำรวจแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชนเป็นประจำทุกปี
 - 3.2 จัดตั้งคณะกรรมการประจำแหล่งการเรียนรู้ เพื่อร่วมกันวางแผน ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้
 - 3.3 ส่งเสริมให้มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้
 - 3.4 ส่งเสริมให้บุคลากรของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองมีได้มากขึ้น
4. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 4.1 จัดกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4.2 ส่งเสริมให้มีหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องที่จะทำให้ชุมชนสามารถนำไปประกอบอาชีพ สร้างความมั่นคงได้อย่างยั่งยืนตามบริบทของชุมชน

4.3 เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของกศน. เพื่อนำไป พัฒนาการดำเนินงานของกศน.ตำบล

5. ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

5.1 มีการสำรวจความต้องการการเรียนรู้ในแต่ละพื้นที่ร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่าย

5.2 ให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

5.3 กำหนดพื้นที่เป้าหมายร่วมกัน เพื่อที่จะลงไปทำให้เกิดการพัฒนา และแบ่งหน้าที่ในการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามความถนัดของแต่ละหน่วยงาน ตัวอย่างเช่น โครงการบ้านสวยเมืองสุข

5.4 ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่แต่ละหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่ายมีในด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพ ด้านสาธารณสุข เป็นต้น

5.5 ขอรับบริจาคสื่อการเรียนรู้หรืองบประมาณจากภาคีเครือข่ายเพื่อนำมาใช้ในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้

ตอนที่ 4 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

จากการให้ผู้ร่วมการวิจัยตอบแบบสอบถามประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของ แนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ด้านการ บริหารจัดการ ด้านที่ 2 ด้านบุคลากรของกศน.ตำบล ด้านที่ 3 ด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ด้านที่ 4 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย โดยสามารถวิเคราะห์ ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ 39 – ตารางที่ 42

ตารางที่ 39 ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ของกศน.ตำบล

(N = 60)

รายการประเมินแนวทางส่งเสริมการจัดการ เรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล		ความเหมาะสม			ระดับ ความ เหมาะสม
		N	\bar{X}	S.D	
ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการ					
1	จัดการประชุมคณะกรรมการกศน.ตำบล ประจำแต่ละภาคเรียน เพื่อชี้แจงนโยบาย และแนวทางในการทำงาน	60	3.15	1.191	ปานกลาง
2	สร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายที่ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เพื่อให้ครูกศน. ตำบล สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ	60	3.37	1.134	ปานกลาง
3	พัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับ หลักสูตร เนื้อหารายวิชา เพื่อให้สามารถจัด กิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	60	3.70	.889	มาก
4	หาแนวทางในการทำข้อตกลงร่วมกัน ระหว่างกศน. และภาคธุรกิจ เพื่อให้ภาค ธุรกิจให้เครดิตในการจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ จำเป็นต้องใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ก่อน เพื่อให้ครูกศน.ตำบล สามารถจัด กิจกรรมได้ตามกรอบเวลาที่กำหนด	60	3.48	.948	มาก
5	จัดประชุมเพื่อชี้แจงให้ภาคีเครือข่าย หรือ บุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ ทราบเกี่ยวกับระเบียบเบิกจ่าย ของกศน. เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน	60	3.73	.899	มาก

(N = 60)

รายการประเมินแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล		ความเหมาะสม			ระดับความเหมาะสม
		N	\bar{X}	S.D	
6	ปรับปรุง พัฒนาพื้นที่ อาคาร ให้เหมาะสม เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	60	3.52	.854	มาก
7	จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้เรียนกศน. พร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่แนะแนวดูแลและให้คำปรึกษา	60	3.55	1.016	มาก
8	จัดให้มีการประชุมผู้ปกครองก่อนเปิดภาคการศึกษา เพื่อชี้แจงนโยบายของกศน.	60	3.62	.904	มาก
9	จัดให้มีสวัสดิการ ความมั่นคงที่จำเป็นสำหรับบุคลากรของกศน.ตำบล	60	3.65	.917	มาก
10	หาแนวทางในการเพิ่มจำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานของกศน.ตำบล	60	3.40	.995	ปานกลาง
	รวมด้าน	60	3.5167	.82855	มาก
ด้านที่ 2 ด้านบุคลากรของกศน.ตำบล					
11	จัดอบรมให้กับครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้ใหญ่ (Andragogy)	60	3.28	1.209	ปานกลาง
12	พัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล ในด้านการทำงานร่วมกับชุมชนและเครือข่าย	60	3.42	.962	ปานกลาง
13	ปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ และระดับความคาดหวังของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับตัวผู้เรียนและบริบทของชุมชน	60	3.13	1.321	ปานกลาง
14	สร้างความเข้าใจกับครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับภารกิจ บทบาท และหน้าที่ของตนเอง	60	3.68	.965	มาก
15	พัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับการผลิตสื่อการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ ที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	60	3.63	.920	มาก

(N = 60)

รายการประเมินแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล		ความเหมาะสม			ระดับความเหมาะสม
		N	\bar{X}	S.D	
16	พัฒนาทักษะของครูกศน.ตำบล ในด้านการใช้เทคโนโลยี สื่อการเรียนการสอนยุคดิจิทัล	60	3.00	1.390	ปานกลาง
17	จัดหาสื่อ อุปกรณ์ เช่น smart tv เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของกศน.ตำบล	60	3.07	1.300	ปานกลาง
18	จัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคต	60	3.07	1.448	ปานกลาง
19	จัดกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสิ่งแวดล้อม	60	3.53	1.049	มาก
20	ส่งเสริมให้ครูกศน.ตำบล ทำวิจัยเกี่ยวกับชุมชน เพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน	60	3.25	1.385	ปานกลาง
รวมด้าน		60	3.3067	1.07906	ปานกลาง
ด้านที่ 3 ด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน					
21	ส่งเสริมให้การสำรวจแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชนเป็นประจำทุกปี	60	3.50	1.066	ปานกลาง
22	จัดตั้งคณะกรรมการประจำแหล่งการเรียนรู้ เพื่อร่วมกันวางแผน ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้	60	3.68	1.033	มาก
23	ส่งเสริมให้มีการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้	60	3.67	1.036	มาก
24	ส่งเสริมให้บุคลากรของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองมีได้มากขึ้น	60	3.47	1.049	ปานกลาง

(N = 60)

รายการประเมินแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล		ความเหมาะสม			ระดับความเหมาะสม
		N	\bar{X}	S.D	
	รวมด้าน	60	3.5792	.98020	มาก
ด้านที่ 4 การมีส่วนร่วมของชุมชน					
25	จัดกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต	60	3.52	1.049	มาก
26	ส่งเสริมให้มีหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องที่จะทำให้ชุมชนสามารถนำไปประกอบอาชีพสร้างความมั่นคงได้อย่างยั่งยืนตามบริบทของชุมชน	60	3.57	1.095	มาก
27	เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของกศน. เพื่อนำไปพัฒนาการดำเนินงานของกศน.ตำบล	60	3.65	1.246	มาก
	รวมด้าน	60	3.5778	1.01192	มาก
ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย					
28	มีการสำรวจความต้องการการเรียนรู้ในแต่ละพื้นที่ร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่าย	60	3.53	.929	มาก
29	ให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	60	3.55	1.111	มาก
30	กำหนดพื้นที่เป้าหมายร่วมกัน เพื่อที่จะลงไปทำให้เกิดการพัฒนา และแบ่งหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามความถนัดของแต่ละหน่วยงาน ตัวอย่างเช่น โครงการบ้านสวยเมืองสุข	60	3.23	1.320	ปานกลาง
31	ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลในแต่ละหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่ายมีในด้านต่างๆ	60	3.68	1.097	มาก

(N = 60)

รายการประเมินแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	ความเหมาะสม			ระดับความเหมาะสม
	N	\bar{X}	S.D	
เช่น ด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพ ด้านสาธารณสุข เป็นต้น				
32 ขอรับบริจาคสื่อการเรียนรู้อะไรบ้างประมาณจากภาคีเครือข่ายเพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	60	3.55	1.064	มาก
รวมด้าน	60	3.5100	.97315	มาก

จากตารางที่ 39 ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.5167$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผลการประเมินสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ จัดประชุมเพื่อชี้แจงให้ภาคีเครือข่าย หรือบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทราบเกี่ยวกับระเบียบเบิกจ่ายของกศน. เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน ($\bar{X} = 3.73$) พัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับหลักสูตร เนื้อหา รายวิชา เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 3.70$) และจัดให้มีสวัสดิการ ความมั่นคงที่จำเป็นสำหรับบุคลากรของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 3.65$) ส่วนอันดับสุดท้ายอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ จัดการประชุมคณะกรรมการกศน.ตำบล ประจำแต่ละภาคเรียน เพื่อชี้แจงนโยบาย และแนวทางในการทำงาน ($\bar{X} = 3.15$)

ด้านที่ 2 ด้านบุคลากรของกศน.ตำบล ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.3067$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผลการประเมินสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ สร้างความเข้าใจกับครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับภารกิจ บทบาท และหน้าที่ของตนเอง ($\bar{X} = 3.68$) พัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับการผลิตสื่อการเรียนรู้อะไรบ้างที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.63$) และจัดกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.53$) ส่วนอันดับสุดท้ายอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ พัฒนาทักษะของครูกศน.ตำบล ในด้านการใช้เทคโนโลยี สื่อการเรียนการสอนยุคดิจิทัล ($\bar{X} = 3.30$)

ด้านที่ 3 ด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.5792$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผลการประเมินสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ จัดตั้งคณะกรรมการประจำแหล่งการเรียนรู้ เพื่อร่วมกันวางแผน ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.68$) ส่งเสริมให้มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.67$) และส่งเสริมให้การสำรวจแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชนเป็นประจำทุกปี ($\bar{X} = 3.50$) ส่วนอันดับสุดท้ายอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ส่งเสริมให้บุคลากรของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองมีได้มากขึ้น ($\bar{X} = 3.47$)

ด้านที่ 4 การมีส่วนร่วมของชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.5778$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผลการประเมินสูงสุด 2 อันดับแรก ได้แก่ เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของกศน. เพื่อนำไปพัฒนาการดำเนินงานของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 3.5778$) และส่งเสริมให้มีหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องที่จะทำให้ชุมชนสามารถนำไปประกอบอาชีพ สร้างความมั่นคงได้อย่างยั่งยืนตามบริบทของชุมชน ($\bar{X} = 3.57$) ส่วนอันดับสุดท้ายอยู่ในระดับมาก ได้แก่ จัดกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ($\bar{X} = 3.52$)

ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.5100$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผลการประเมินสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่แต่ละหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่ายมีในด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพ ด้านสาธารณสุข เป็นต้น ($\bar{X} = 3.68$) ให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.55$) และขอรับบริจาคสื่อการเรียนรู้หรืองบประมาณจากภาคีเครือข่ายเพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.55$) ส่วนอันดับสุดท้ายอยู่ในระดับมาก ได้แก่ กำหนดพื้นที่เป้าหมายร่วมกัน เพื่อที่จะลงไปทำให้เกิดการพัฒนา และแบ่งหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามความถนัดของแต่ละหน่วยงาน ตัวอย่างเช่น โครงการบ้านสวยเมืองสุข ($\bar{X} = 3.23$)

ตารางที่ 40 ผลการประเมินความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ
กศน.ตำบล

(N = 60)

รายการประเมินแนวทางส่งเสริมการจัดการ เรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล		ความเป็นไปได้			ระดับ ความ เป็นไปได้
		N	\bar{X}	S.D	
ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการ					
1	จัดการประชุมคณะกรรมการกศน. ตำบล ประจำแต่ละภาคเรียน เพื่อชี้แจงนโยบาย และแนวทางในการทำงาน	60	3.62	.940	มาก
2	สร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายที่มี การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เพื่อให้ครูกศน.ตำบล สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	60	3.82	.930	มาก
3	พัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับ หลักสูตร เนื้อหารายวิชา เพื่อให้สามารถจัด กิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	60	3.68	.770	มาก
4	หาแนวทางในการทำข้อตกลงร่วมกัน ระหว่างกศน. และภาคธุรกิจ เพื่อให้ภาคธุรกิจ ให้เครดิตในการจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ จำเป็นต้องใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ก่อน เพื่อให้ครูกศน.ตำบล สามารถจัด กิจกรรมได้ตามกรอบเวลาที่กำหนด	60	3.52	.833	มาก
5	จัดประชุมเพื่อชี้แจงให้ภาคีเครือข่าย หรือ บุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ ทราบเกี่ยวกับระเบียบเบิกจ่าย ของกศน. เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน	60	3.63	.843	มาก
6	ปรับปรุง พัฒนาพื้นที่ อาคาร ให้เหมาะสม เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้	60	3.42	1.030	ปาน กลาง

(N = 60)

รายการประเมินแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล		ความเป็นไปได้			ระดับ ความ เป็นไปได้
		N	\bar{X}	S.D	
7	จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้เรียนกศน. พร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่แนะแนวดูแลและให้คำปรึกษา	60	3.67	.896	มาก
8	จัดให้มีการประชุมผู้ปกครองก่อนเปิดภาคการศึกษา เพื่อชี้แจงนโยบายของกศน.	60	3.07	1.339	ปานกลาง
9	จัดให้มีสวัสดิการ ความมั่นคงที่จำเป็นสำหรับบุคลากรของกศน.ตำบล	60	3.23	1.254	ปานกลาง
10	หาแนวทางในการเพิ่มจำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานของกศน.ตำบล	60	3.53	.999	มาก
รวมด้าน		60	3.5183	.81021	มาก
ด้านที่ 2 ด้านบุคลากรของกศน.ตำบล					
11	จัดอบรมให้กับครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้ใหญ่ (Andragogy)	60	3.80	.798	มาก
12	พัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล ในด้านการทำงานร่วมกับชุมชนและเครือข่าย	60	3.65	.936	มาก
13	ปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ และระดับความคาดหวังของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับตัวผู้เรียนและบริบทของชุมชน	60	3.22	1.263	ปานกลาง
14	สร้างความเข้าใจกับครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับภารกิจ บทบาท และหน้าที่ของตนเอง	60	3.33	1.323	ปานกลาง
15	พัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับการผลิตสื่อการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ ที่ทันสมัย เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	60	3.75	.985	มาก
16	พัฒนาทักษะของครูกศน.ตำบล ในด้านการใช้เทคโนโลยี สื่อการเรียนการสอนยุคดิจิทัล	60	3.52	1.066	มาก

(N = 60)

รายการประเมินแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล		ความเป็นไปได้			ระดับ ความ เป็นไปได้
		N	\bar{X}	S.D	
17	จัดหาสื่อ อุปกรณ์ เช่น smart tv เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของกศน.ตำบล	60	3.62	.904	มาก
18	จัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคต	60	3.37	1.221	ปานกลาง
19	จัดกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสิ่งแวดล้อม	60	3.60	1.092	มาก
20	ส่งเสริมให้ครูกศน.ตำบล ทำวิจัยเกี่ยวข้องกับชุมชน เพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน	60	3.63	.882	มาก
	รวมด้าน	60	3.5483	.86642	มาก
ด้านที่ 3 ด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน					
21	ส่งเสริมให้การสำรวจแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชนเป็นประจำทุกปี	60	3.75	.985	มาก
22	จัดตั้งคณะกรรมการประจำแหล่งการเรียนรู้ เพื่อร่วมกันวางแผน ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้	60	3.77	.963	มาก
23	ส่งเสริมให้มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้	60	3.85	.880	มาก
24	ส่งเสริมให้บุคลากรของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองมีได้มากขึ้น	60	3.48	1.112	มาก
	รวมด้าน	60	3.7125	.85720	มาก
ด้านที่ 4 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย					

(N = 60)

รายการประเมินแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล		ความเป็นไปได้			ระดับ ความ เป็นไปได้
		N	\bar{X}	S.D	
25	จัดกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต	60	3.83	.905	มาก
26	ส่งเสริมให้มีหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องที่จะทำให้ชุมชนสามารถนำไปประกอบอาชีพสร้างความมั่นคงได้อย่างยั่งยืนตามบริบทของชุมชน	60	3.70	.944	มาก
27	เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของกศน. เพื่อนำไปพัฒนาการดำเนินงานของกศน.ตำบล	60	3.32	1.347	ปานกลาง
	รวมด้าน	60	3.6167	.94046	มาก
ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย					
28	มีการสำรวจความต้องการการเรียนรู้ในแต่ละพื้นที่ร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่าย	60	3.27	1.376	ปานกลาง
29	ให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	60	3.82	1.097	มาก
30	กำหนดพื้นที่เป้าหมายร่วมกัน เพื่อที่จะลงไปทำให้เกิดการพัฒนา และแบ่งหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามความถนัดของแต่ละหน่วยงาน ตัวอย่างเช่น โครงการบ้านสวยเมืองสุข	60	3.35	1.313	ปานกลาง
31	ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลในแต่ละหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่ายมีในด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพ ด้านสาธารณสุข เป็นต้น	60	3.90	.951	มาก

(N = 60)

รายการประเมินแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล		ความเป็นไปได้			ระดับ ความ เป็นไปได้
		N	\bar{X}	S.D	
32	ขอรับบริจาคสื่อการเรียนรู้หรืองบประมาณจากภาคีเครือข่ายเพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	60	3.82	.892	มาก
รวมด้าน		60	3.6300	.93579	มาก

จากตารางที่ 40 ผลการประเมินความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.5183$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผลการประเมินสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ สร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เพื่อให้ครูกศน.ตำบล สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 3.82$) พัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับหลักสูตร เนื้อหารายวิชา เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 3.68$) และจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้เรียนกศน. พร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่แนะแนวดูแลและให้คำปรึกษา ($\bar{X} = 3.67$) ส่วนอันดับสุดท้ายอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ จัดให้มีการประชุมผู้ปกครองก่อนเปิดภาคการศึกษา เพื่อชี้แจงนโยบายของกศน. ($\bar{X} = 3.07$)

ด้านที่ 2 ด้านบุคลากรของกศน.ตำบล ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.5483$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผลการประเมินสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ จัดอบรมให้กับครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้ใหญ่ (Andragogy) ($\bar{X} = 3.80$) พัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับการผลิตสื่อการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ ที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.75$) และพัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล ในด้านการทำงานร่วมกับชุมชนและเครือข่าย ($\bar{X} = 3.65$) ส่วนอันดับสุดท้ายอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ และระดับความคาดหวังของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับตัวผู้เรียนและบริบทของชุมชน ($\bar{X} = 3.22$)

ด้านที่ 3 ด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.7125$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผลการประเมินสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ส่งเสริมให้มีการใช้แหล่งการ

เรียนรู้ในชุมชนเป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.85$) จัดตั้งคณะกรรมการประจำแหล่งการเรียนรู้ เพื่อร่วมกันวางแผน ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.77$) และส่งเสริมให้การสำรวจแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชนเป็นประจำทุกปี ($\bar{X} = 3.75$) ส่วนอันดับสุดท้ายอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ส่งเสริมให้บุคลากรของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองมีได้มากขึ้น ($\bar{X} = 3.48$)

ด้านที่ 4 การมีส่วนร่วมของชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.6167$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผลการประเมินสูงสุด 2 อันดับแรก ได้แก่ จัดกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ($\bar{X} = 3.83$) และส่งเสริมให้มีหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องที่จะทำให้ชุมชนสามารถนำไปประกอบอาชีพ สร้างความมั่นคงได้อย่างยั่งยืนตามบริบทของชุมชน ($\bar{X} = 3.70$) ส่วนอันดับสุดท้ายอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของกศน. เพื่อนำไปพัฒนาการดำเนินงานของกศน.ตำบล จัดกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ($\bar{X} = 3.32$)

ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.6300$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผลการประเมินสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่แต่ละหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่ายมีในด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพ ด้านสาธารณสุข เป็นต้น ($\bar{X} = 3.90$) ให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.82$) และขอรับบริจาคสื่อการเรียนรู้หรืองบประมาณจากภาคีเครือข่ายเพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.82$) ส่วนอันดับสุดท้ายอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ กำหนดพื้นที่เป้าหมายร่วมกัน เพื่อที่จะลงไปทำให้เกิดการพัฒนา และแบ่งหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามความถนัดของแต่ละหน่วยงาน ตัวอย่างเช่น โครงการบ้านสวยเมืองสุข ($\bar{X} = 3.35$)

ตารางที่ 41 ผลรวมการประเมินความเหมาะสมของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยรวม

(N = 60)

รายการประเมินแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	ความเหมาะสม		
	\bar{X}	S.D.	ระดับความเหมาะสม
ด้านที่ 1 การบริหารจัดการ	3.5167	.82855	มาก
ด้านที่ 2 บุคลากรของกศน.ตำบล	3.3067	1.07906	ปานกลาง
ด้านที่ 3 แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน	3.5792	.98020	มาก

ด้านที่ 4 การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.5778	1.01192	มาก
ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย	3.5100	.97315	มาก
รวม	3.4981	.92900	มาก

จากตารางที่ 41 พบว่า ผลรวมการประเมินความเหมาะสมของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.4981$, S.D.= .92900) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านที่ 1 การบริหารจัดการต่อความเหมาะสมของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของกศน.ตำบล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.5167$, S.D = .82855)

ด้านที่ 2 บุคลากรของกศน.ตำบล ต่อความเหมาะสมของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.3067$, S.D = 1.07906)

ด้านที่ 3 แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนต่อความเหมาะสมของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.5792$, S.D = .98020)

ด้านที่ 4 การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อความเหมาะสมของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.5778$, S.D = 1.01192)

ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่อความเหมาะสมของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.5100$, S.D = .97315)

ตารางที่ 42 ผลรวมการประเมินความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยรวม

(N = 60)

รายการประเมินแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	ความเป็นไปได้		
	\bar{X}	S.D.	ระดับความเป็นไปได้
ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการ	3.5183	.81021	มาก
ด้านที่ 2 ด้านบุคลากรของกศน.ตำบล	3.5483	.86642	มาก
ด้านที่ 3 ด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน	3.7125	.85720	มาก
ด้านที่ 4 การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.6167	.94046	มาก
ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย	3.6300	.93579	มาก
รวม	3.6052	.83089	มาก

จากตารางที่ 42 พบว่า ผลรวมการประเมินความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.6052$, S.D. = .83089) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

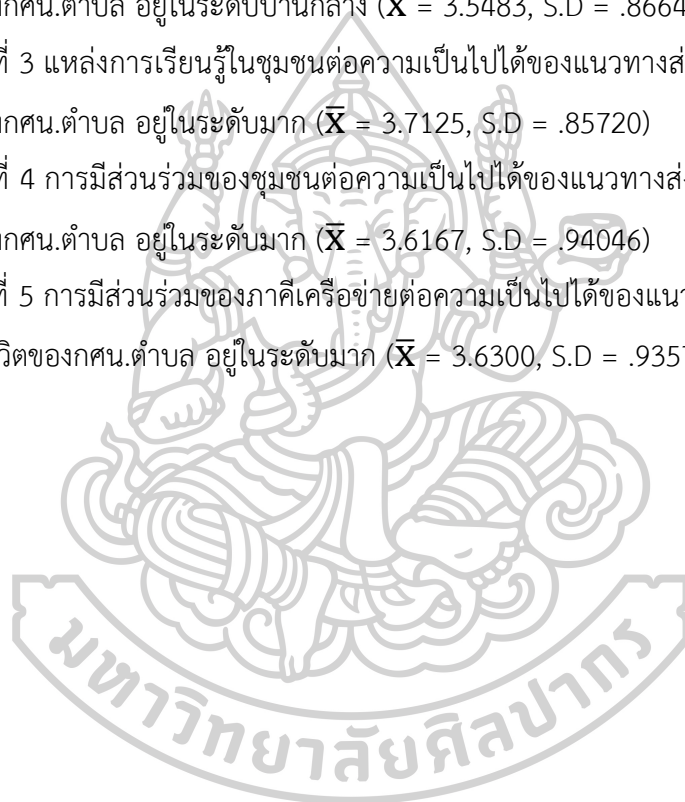
ด้านที่ 1 การบริหารจัดการต่อความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.5183$, S.D. = .81021)

ด้านที่ 2 บุคลากรของกศน.ตำบล ต่อความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.5483$, S.D. = .86642)

ด้านที่ 3 แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนต่อความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.7125$, S.D. = .85720)

ด้านที่ 4 การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.6167$, S.D. = .94046)

ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่อความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.6300$, S.D. = .93579)

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “องค์ประกอบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของกศน. ตำบล” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ทั้งวิธีเชิงปริมาณ (Quantitative Method) และวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น โดยการวิเคราะห์จากเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งการลงพื้นที่ศึกษาจากกรณีศึกษากศน.ตำบล เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติงาน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้ข้างต้นมากำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง สำหรับใช้สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล เพื่อเป็นการศึกษาองค์ประกอบและพัฒนาองค์ประกอบร่วมกับองค์ประกอบที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษาองค์ประกอบส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ที่ทำการตรวจสอบความตรง (Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 5 ท่าน เพื่อศึกษาตัวบ่งชี้เพิ่มเติมและพัฒนาตัวบ่งชี้ร่วมกับตัวบ่งชี้ที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเก็บข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของกศน.ตำบล และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำนวน 60 คน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รูปแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

ระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ตัวบ่งชี้และองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ขั้นตอนที่ 1 พัฒนาแบบสอบถามเพื่อใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ เกี่ยวกับองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ที่ทำการตรวจสอบความตรง (Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 5 ท่าน และได้ทำการตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยวิธีการหาสัมประสิทธิ์แอลฟา ของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยการทดลองเก็บข้อมูล (Try-out) กับครูกศน.ตำบลที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างแต่อยู่ภายใต้กลุ่มประชากรเดียวกัน จำนวน 30 คน

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากครูกศน.ตำบล ประชากรของการวิจัยในขั้นตอนนี้ คือ ครูกศน.ตำบล ในประเทศไทย จำนวน 392 คน โดยเป็นการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังอาจารย์ผู้ประสานงานเก็บ ข้อมูลวิจัยในแต่ละพื้นที่ โดยแบบสอบถามที่ส่งไป ทั้งหมด 392 ฉบับ และได้รับการตอบกลับทั้งสิ้น 370 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 83.33 ของแบบสอบถามทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยนำข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทาง สถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Science/For Window: SPSS) Version 19.0) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออธิบายองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ของตัวแปรรายชื่อ และรายด้าน ใช้ค่ามัธยฐานเลขคณิต (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) มากกว่า .50 และค่า Bar Bartlett's Test of Sphericity นัยสำคัญที่ .05 และทำการวิเคราะห์หองค์ประกอบ (Factor Analysis) ด้วยวิธีองค์ประกอบหลัก หรือเทคนิค PCA (Principle Component Analysis) และหมุนแกนตัวประกอบแบบ Orthogonal Rotation ด้วยวิธี Varimax Method ที่ 25 รอบ โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) อยู่ระหว่าง -1 ถึง +1 และทุกองค์ประกอบจะต้องมีค่า Eigenvalues ตั้งแต่ 1 ขึ้นไป

ระยะที่ 3 การจัดทำแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยนำข้อสรุปที่ได้จากงานวิจัยมาตีความ (Interpret) ร่วมกับการใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล จำนวน 10 คน เพื่อร่วมกันนำเสนอและพิจารณาแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ได้แนวทางทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาแบบสอบถามใช้ประเมินแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน.ตำบล ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1. การประเมินความเหมาะสมของแนวทางส่งเสริมการจัดการ เรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล และ 2. การประเมินความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการ เรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ที่ทำการตรวจสอบความตรง (Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการ จัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 5 ท่าน จากนั้นนำ แบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่างซึ่งได้แก่ ครูกศน.ตำบล จำนวน 60 คน ทำการประเมินความ เหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล และนำ ผลการตอบแบบสอบถามแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล มาวิเคราะห์ผล โดยผู้คำนวณหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ผลการศึกษาองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล นำมาจัดกลุ่ม องค์ประกอบเป็น 5 ด้าน 27 องค์ประกอบย่อย 217 ตัวบ่งชี้ ดังรายละเอียดในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
การบริหารจัดการกศน.ตำบล	1. บุคลากร	10
	2. หลักสูตรกิจกรรมและสื่อ	11
	3. การบริหารจัดการ	16
	4. งบประมาณ	6
	รวม	43
สมรรถนะของครูกศน.ตำบล	1. การมุ่งผลสัมฤทธิ์	5
	2. การบริการที่ดี	3
	3. การพัฒนาตนเอง	4
	4. การทำงานเป็นทีม	4
	5. การวางแผนการปฏิบัติงาน	6
	6. การออกแบบการเรียนรู้	7
	7. การพัฒนาผู้เรียน	8

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
	8. การบริหารจัดการ	5
	9. การสร้างความร่วมมือกับชุมชน	2
	10. คุณธรรม จริยธรรม	4
	รวม	48
แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน	1. การบริหารแหล่งการเรียนรู้	21
	2. แหล่งการเรียนรู้	10
	3. การจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้	13
	4. บุคลากรของแหล่งการเรียนรู้	5
	รวม	49
การมีส่วนร่วมของชุมชน	1. การวางแผนดำเนินงาน	9
	2. การมีส่วนร่วมดำเนินการ	13
	3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์	8
	4. การมีส่วนร่วมประเมินผล	9
	รวม	39
การมีส่วนร่วมของภาคี เครือข่าย	1. ด้านการวางแผนจัดการศึกษา	10
	2. ด้านการพัฒนาหลักสูตร	8
	3. ด้านการบริหารจัดการและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	8
	4. ด้านการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้	6
	5. ด้านการนิเทศติดตามและประเมินผล	6
	รวม	38
	รวมทั้งหมด	217

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในจำนวน 370 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 61.9) มีอายุเฉลี่ยในช่วง 20 – 30 ปี มากที่สุด (ร้อยละ 51.8) รองลงมา มีอายุเฉลี่ย 31 – 35 ปี (ร้อยละ 15.9) ระดับการศึกษาโดยส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 88.9)

รองลงมาจบการศึกษาในระดับปริญญาโท (ร้อยละ 11.1) ประสบการณ์การทำงานส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงาน 6 - 10 ปี (ร้อยละ 39.5) รองลงมาประสบการณ์ทำงาน 11 - 15 ปี (ร้อยละ 30.0) สำหรับภูมิภาคที่ปฏิบัติงานส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 24.3) รองลงมาคือภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ (ร้อยละ 16.2)

2.2 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานขององค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล รายด้าน

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม พบว่าอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.1932 ถึง 4.5427 โดยตัวแปรทุกตัวมีการแจกแจงข้อมูลในลักษณะเบ้ซ้าย (ความเบ้มีค่าเป็นลบ) กล่าวคือ คะแนนองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบลโดยเฉลี่ยค่อนข้างสูง และตัวแปรส่วนใหญ่มีค่าความโด่งสูงกว่าโค้งปกติ (ความโด่งมีค่าเป็นบวก) กล่าวคือ คะแนนคะแนนองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบลมีการกระจายของข้อมูลค่อนข้างน้อย เมื่อพิจารณาค่าสถิติของตัวแปรการจัดการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบลสมรรถนะของครูกศน.ตำบล ด้านบริหารจัดการ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.5427$, S.D. = .24186) ส่วนองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมาได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.5297$, S.D. = .32327) ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบลด้านการพัฒนาตนเอง ($\bar{X} = 4.4676$, S.D. = .25429) สำหรับองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ สมรรถนะของครูกศน.ตำบลด้านการสร้างความร่วมมือกับชุมชนด้านการบริหารงบประมาณ ($\bar{X} = 3.1932$, S.D. = .86082)

2.3 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานขององค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบลของตัวแปรรายข้อ

ด้านการบริหารจัดการบุคลากร ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การให้ความเสมอภาคแก่บุคลากร ของกศน.ตำบล ในการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง หรือได้โอกาสความก้าวหน้า ($\bar{X} = 4.78$, S.D. = .450) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ การมอบหมายงานให้บุคลากรโดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ($\bar{X} = 3.45$, S.D. = 1.027)

ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรกิจกรรมและสื่อ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ กศน.ตำบล มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ชุมชนในการจัดกิจกรรมมากกว่าสอนในชั้นเรียน ($\bar{X} = 4.97$, S.D. = .162) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ กศน.ตำบล พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้มีความหลากหลายและเพียงพอสอดคล้องกับความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = .472)

ด้านการบริหารจัดการคน.ตำบล ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ โครงสร้างการบริหารคน.ตำบล สามารถรองรับการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ($\bar{X} = 4.79$, S.D. = .408) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ คน.ตำบลเป็นศูนย์กลางเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตำบล ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = .387) ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ การจัดทำทะเบียนควบคุมทรัพย์สินที่เป็นปัจจุบัน ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = .494) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ การจัดให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณของกคน.ตำบล ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = .551)

ด้านสมรรถนะของครูคน.ตำบลด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูคน.ตำบล มีการนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = .6641) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ครูคน.ตำบลมีความมุ่งมั่น กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = .5181)

ด้านสมรรถนะของครูคน.ตำบลด้านการบริการที่ดี ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ครูคน.ตำบล มีการติดตามแก้ไขปัญหาหรือหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อปรับปรุงพัฒนาการให้บริการอย่างรวดเร็วและเต็มใจ ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = .513) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ครูคน.ตำบล มีการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้เรียน/ผู้รับบริการ ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = .326)

ด้านสมรรถนะของครูคน.ตำบลด้านการพัฒนาตนเอง ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูคน.ตำบล มีการศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติงานอยู่เสมอ ($\bar{X} = 4.76$, S.D. = .430) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ครูคน.ตำบล มีการเรียนรู้นวัตกรรม และเทคโนโลยีใหม่ๆสำหรับกาปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = .614)

ด้านสมรรถนะของครูคน.ตำบลด้านการทำงานเป็นทีม ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูคน.ตำบล มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ และตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = .545) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ครูคน.ตำบล เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น และยอมรับการตัดสินใจของคนส่วนมาก ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = .491)

ด้านสมรรถนะของครูคน.ตำบลด้านการวางแผนและปฏิบัติงาน ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูคน.ตำบล สามารถจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = .549) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ครูคน.ตำบล มีการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการประจำปี ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = .515)

ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบลด้านการออกแบบการเรียนรู้ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการ “คิดเป็น” ($\bar{X} = 4.91$, S.D. = .281) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการจัดทำแผนการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับหลักสูตร และเหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = .515)

ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบลด้านการพัฒนาผู้เรียน ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = .455) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล จัดกิจกรรมให้ผู้เรียน/ผู้รับบริการ ได้แสดงออกถึงความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = .453)

ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบลด้านการบริการจัดการ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการแสวงหาหน่วยงานภาคีเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาในชุมชน ($\bar{X} = 4.89$, S.D. = .407) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรรได้ครอบคลุมทุกกิจกรรม และทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = .601)

ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบลด้านการสร้างความร่วมมือกับชุมชน ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการนำชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการกศน.ตำบล ตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานกศน.กำหนด ($\bar{X} = 3.40$, S.D. = .847) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล มีการสร้างความร่วมมือกับชุมชน ความสามารถในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษากับกศน.ตำบล ($\bar{X} = 2.99$, S.D. = 1.091)

ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบลด้านคุณธรรม จริยธรรม ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = .666) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ครูกศน.ตำบล ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพครู ($\bar{X} = 3.03$, S.D. = .996)

ด้านการบริหารแหล่งการเรียนรู้ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ มีการจัดทำรายงานสรุปผลการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = .745) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.04$, S.D. = 1.023)

ด้านแหล่งการเรียนรู้ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่หรือผู้ให้บริการแหล่งการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = .758) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ การจัดบริการของแหล่งการเรียนรู้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน ($\bar{X} = 3.16$, S.D. = .972)

ด้านการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและประชาสัมพันธ์แหล่งการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = .742) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อให้ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X} = 2.79$, S.D. = 1.197)

ด้านบุคลากรของแหล่งการเรียนรู้ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีความรักในงานบริการ ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = .957) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านการจัดการการแหล่งการเรียนรู้ ($\bar{X} = 2.97$, S.D. = 1.095)

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการวางแผนดำเนินการ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมจัดลำดับความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = .785) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมคัดเลือกคณะกรรมการในการส่งเสริมการศึกษาของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 3.11$, S.D. = 1.010)

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการดำเนินการ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมติดต่อประสานงานวิทยากรมาให้ความรู้แก่ผู้รับบริการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 1.682) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = .826)

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนได้รับบริการด้านสื่อต่างๆ ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ($\bar{X} = 4.82$, S.D. = .383) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ชุมชนได้ร่วมศึกษาดูงานในหน่วยงานหรือชุมชนอื่น ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = .830)

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดวิธีการนิเทศ กำกับติดตาม และตรวจสอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = .5461) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมติดตามการใช้งบประมาณของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = .488)

ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการวางแผนการจัดการศึกษา ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการกำหนด วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และสภาพความสำเร็จของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = .611) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่ใหม่ในการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = .579)

ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการพัฒนาหลักสูตร ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำเอกสารหลักสูตรของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = .476) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ ข้อมูลพื้นฐานเพื่อจัดทำพัฒนาหลักสูตรของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = .575)

ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการบริหารจัดการและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร ข้อมูลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = .473) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประสานงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = .329)

ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา แนะนำ ในการดำเนินงานของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = .475) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นคณะทำงานในการจัดหา จัดทำ และพัฒนา สื่อที่มีคุณภาพหลากหลายให้กศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = .702)

ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการนิเทศติดตามและประเมินผล ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการนำผลการนิเทศ ติดตามและประเมินไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานด้านต่างๆ ของกศน.ตำบล ($\bar{X} = 4.79$, S.D. = .4051.66249) ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ประสานงานหรือผู้เตรียมการรับการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = .366)

2.4 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล โดยใช้เทคนิค Kaiser-Meyer - Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) เพื่อใช้วัดความเหมาะสมของ

ข้อมูลเป็นการยืนยันข้อมูลที่มีอยู่ว่าเหมาะสมที่จะใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ได้หรือไม่ โดยค่า KMO ต้องมากกว่า .50 จึงถือว่าข้อมูลมีความเหมาะสมที่จะใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบต่อไป (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548 : 23) และค่า Bar Bartlett's Test of Sphericity นัยสำคัญที่ .05 และทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ด้วยวิธีองค์ประกอบหลัก หรือเทคนิค PCA (Principle Component Analysis) และหมุนแกนตัวประกอบแบบ Orthogonal Rotation ด้วยวิธี Varimax Method ที่ 25 รอบ โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) อยู่ระหว่าง -1 ถึง +1 และทุกองค์ประกอบจะต้องมีค่า Eigenvalues ตั้งแต่ 1 ขึ้นไป ซึ่งสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบได้เป็น 25 องค์ประกอบดังนี้

2.4.1 องค์ประกอบที่ 1 “**การบริหารหลักสูตร**” มีค่า Eigenvalues = 11.262 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .629 - .946 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 14 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ กศน.ตำบล มีหลักสูตรการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่หลากหลาย (.946) รองลงมา คือ คณะกรรมการกศน.ตำบล มาจากตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน (.926) กศน.ตำบล มีสื่อดาวเทียมและโทรทัศน์ (.916) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ กศน.ตำบล มีการสำรวจชุมชนโดยละเอียดเพื่อจัดทำฐานข้อมูลเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (.629)

2.4.2 องค์ประกอบที่ 2 “**งบประมาณและสถานที่**” มีค่า Eigenvalues = 5.189 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .539 - .824 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 8 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ กศน.ตำบล รับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงานหรือองค์กรอื่นได้ (.824) รองลงมา คือ การควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล ให้เป็นไปอย่างประหยัด และให้ประโยชน์สูงสุด (.775) และกศน.ตำบล จัดทำเวทีประชาคมร่วมกับภาคีเครือข่ายเพื่อจัดทำแผนชุมชนที่ระบุความต้องการการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน (.750) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ อาคารของกศน.ตำบล มีพื้นที่ใช้สอยเหมาะสมกับกิจกรรมการจัดการศึกษาตลอดชีวิต (.539)

2.4.3 องค์ประกอบที่ 3 “**การเป็นศูนย์กลางการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตำบล**” มีค่า Eigenvalues = 3.902 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .744 - .919 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 3 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ กศน.ตำบล มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตำบล (.919) รองลงมา คือ การจัดให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล (.782) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ กศน.ตำบล เป็นศูนย์กลางเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตำบล (.744)

2.4.4 องค์ประกอบที่ 4 “**บุคลากรของกศน.ตำบล**” ค่า Eigenvalues = 3.878 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .637 - .796 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ตัวแปร 7 ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนัก

องค์ประกอบสูงสุด คือ หัวหน้าและครูคน.ตำบล มีความรู้ความสามารถด้านการประสานงานชุมชน (.796) รองลงมา คือ ครูคน.ตำบล มีความรู้ความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (.759) หัวหน้าคน.ตำบล ได้รับการอบรมทักษะการบริหารจัดการศึกษาตลอดชีวิต (.725) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ การมอบหมายงานให้บุคลากรโดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถและประสบการณ์ (.637)

2.4.5 องค์ประกอบที่ 5 “การบริหารจัดการคน.ตำบล” ค่า Eigenvalues = 3.829 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .623 - .883 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 5 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือคน.ตำบล ได้รับการส่งเสริมและนำนวัตกรรมเทคนิควิธีการใหม่ๆ ที่เหมาะสมสำหรับครูมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (.883) รองลงมา คือ การจัดให้มีแผนการใช้จ่ายงบประมาณของคน.ตำบล อย่างเหมาะสม (.869) การจัดทำแผนการติดตามการใช้จ่ายเงินงบประมาณของคน.ตำบล ให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการและแผนบริหารงบประมาณ (.713) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือคน.ตำบล มีการยึดหลักการทำงานเป็นทีมและกระบวนการกลุ่ม (.623)

2.4.6 องค์ประกอบที่ 6 “การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามบริบทของชุมชน” ค่า Eigenvalues = 3.271 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .513 - .760 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 4 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือคน.ตำบลจัดบริการสื่อ หนังสือแบบเรียน และ CD ถึงครัวเรือนของประชาชน (.760) รองลงมา คือคน.ตำบล มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ชุมชนในการจัดกิจกรรมมากกว่าสอนในชั้นเรียน (.760) มีหลักสูตรเฉพาะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตตามบริบทของคน.ตำบล (.583) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ การจัดให้มีสวัสดิการที่จำเป็นสำหรับบุคลากรของคน.ตำบลคน.ตำบล (.513)

2.4.7 องค์ประกอบที่ 7 “การสำรวจและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน” ค่า Eigenvalues = 2.699 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .492 - .887 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 4 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือคน.ตำบล พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้มีความหลากหลายและเพียงพอสอดคล้องกับความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน (.887) รองลงมา คือ การจัดให้มีระบบการใช้และควบคุมวัสดุอย่างเหมาะสมและปฏิบัติถูกต้องตามระเบียบ (.739)คน.ตำบล มีการสำรวจชุมชนโดยละเอียดเพื่อจัดทำฐานข้อมูลเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (.590) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือคน.ตำบล มีรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ไม่ใช่รูปแบบที่เป็นทางการ (.492)

2.4.8 องค์ประกอบที่ 8 “การวางแผนการปฏิบัติงานของครูกศน.ตำบล” ค่า Eigenvalues = 9.626 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .582 - .951 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 10 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมชุมชนของตนเอง (.951) รองลงมา คือ การจัดทำแผนการพัฒนากศน.ตำบล (.929) การพัฒนา ระบบ ขั้นตอน วิธีการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุผล หรือมาตรฐานหรือผลสัมฤทธิ์ที่กำหนดไว้ (.910) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ นำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาการจัดทำแผนการเรียนรู้ (.582)

2.4.9 องค์ประกอบที่ 9 “การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมของครูกศน.ตำบล” ค่า Eigenvalues = 8.334 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .507 - .912 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 12 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ การเรียนรู้นวัตกรรม และเทคโนโลยีใหม่ๆ สำหรับการปฏิบัติงาน (.912) รองลงมา คือ การเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น และยอมรับการตัดสินใจของคนส่วนมาก (.790) ความสามารถในการใช้สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน (.747) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด ความมุ่งมั่น กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ คือ (.507)

2.4.10 องค์ประกอบที่ 10 “การบริหารงบประมาณและการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่” ค่า Eigenvalues = 6.422 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .664 - .926 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 6 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ การใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรรได้ ครอบคลุมทุกกิจกรรม และทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (.926) รองลงมา คือ สามารถปฏิบัติตนเป็นผู้นำหรือผู้ตามได้เหมาะสมกับบทบาท และสถานการณ์ (.860) การนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (.857) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จักใช้เหตุผลไตร่ตรองในการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันโดยใช้หลักปรัชญาคิดเป็น (.664)

2.4.11 องค์ประกอบที่ 11 “การออกแบบกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสิ่งแวดล้อมของครูกศน.ตำบล” ค่า Eigenvalues = 6.005 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .571 - .963 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 6 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ความสามารถและความชัดเจนในการสื่อสารกับผู้อื่น (.963) รองลงมา คือ มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ และตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย (.888) จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน (.876) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ การสรุปและจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี (.571)

2.4.12 องค์ประกอบที่ 12 “การออกแบบการเรียนรู้” ค่า Eigenvalues = 5.123 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .511 - .963 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 5 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ แสวงหาหน่วยงานภาคีเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาในชุมชน (.963) รองลงมา คือ สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการ “คิดเป็น” (.899) มีการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้เรียน (.855) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ การจัดทำแผนการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับหลักสูตร และเหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการของผู้เรียนและชุมชน (.511)

2.4.13 องค์ประกอบที่ 13 “ความเข้าใจผู้เรียนและการสร้างบรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูคน.ตำบล” ค่า Eigenvalues = 3.154 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .457 - .856 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 4 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรต่างๆ ที่ใช้ในการจัดการศึกษา (.856) รองลงมา คือ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จักใช้เหตุผลไตร่ตรองในการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันโดยใช้หลักปรัชญาคิดเป็น (.502) พัฒนาอาคารสถานที่ให้มีความพร้อมและความเหมาะสมในการให้บริการมีบรรยากาศเอื้อต่อการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (.471) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างบุคคลและพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน (.457)

2.4.14 องค์ประกอบที่ 14 “การสร้างความร่วมมือกับชุมชนและการเป็นแบบอย่างที่ดี” ค่า Eigenvalues = 2.829 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .538 - .804 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 4 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ การนำชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการคน.ตำบล ตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานกศน.กำหนด (.804) รองลงมา คือ ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพครู (.793) ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิต (.772) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี (.538)

2.4.15 องค์ประกอบที่ 15 “แหล่งเรียนรู้และการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้” ค่า Eigenvalues = 11.765 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .459 - .778 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 26 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ จำนวนสื่อ วัสดุอุปกรณ์ของแหล่งการเรียนรู้ มีความเหมาะสมและเพียงพอ (.778) รองลงมา คือ มีการประชาสัมพันธ์การใช้แหล่งการเรียนรู้ให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทราบ (.714) มีการจัดทำรายงานสรุปผลการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบ (.704) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ มีการนำผลการตรวจสอบ ติดตามการใช้แหล่งการเรียนรู้มาปรับปรุงพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ (.459)

2.4.16 องค์ประกอบที่ 16 “**การบริหารจัดการและบุคลากรของแหล่งการเรียนรู้**” ค่า Eigenvalues = 10.992 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .483 - .824 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 19 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อให้ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (.824) รองลงมา คือ บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านการจัดการแหล่งการเรียนรู้ (.814) แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อให้ความรู้ที่สอดคล้องและทันเหตุการณ์ (.790) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ มีการวางแผนสำรวจแหล่งการเรียนรู้ (.483)

2.4.17 องค์ประกอบที่ 17 “**ความร่วมมือของชุมชนในการวางแผนและการดำเนินการ**” ค่า Eigenvalues = 13.337 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .414 - .807 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 26 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ชุมชนมีส่วนร่วมประสานขอความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล (.807) รองลงมา คือ ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นกรรมการที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล (.799) ชุมชนมีส่วนร่วมเลือกสื่อการเรียนการสอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล (.794) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ ชุมชนมีส่วนร่วมคัดเลือกคณะกรรมการในการส่งเสริมการศึกษาของกศน.ตำบล (.414)

2.4.18 องค์ประกอบที่ 18 “**การร่วมรับผลประโยชน์ของชุมชน**” ค่า Eigenvalues = 4.779 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .803 - .869 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 6 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ชุมชนได้นำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปใช้ในชีวิตประจำวัน (.869) รองลงมา คือ ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินเป้าหมายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล (.840) ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินการใช้อาคารสถานที่ของกศน.ตำบล (.828) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ ชุมชนได้ใช้สถานที่ของชุมชนเป็นที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล (.803)

2.4.19 องค์ประกอบที่ 19 “**ความร่วมมือของชุมชนในการประเมินผล**” ค่า Eigenvalues = 3.037 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .677 - .921 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 6 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการดำเนินงานของกศน.ตำบล ในการประกันคุณภาพการศึกษา (.921) รองลงมา คือ ชุมชนมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลการนำความรู้จากการศึกษาไปใช้ในชีวิตประจำวัน (.913) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล (.818) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล (.677)

2.4.20 องค์ประกอบที่ 20 “**ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา**” ค่า Eigenvalues = 7.359 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .561 - .931 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 7 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำเอกสารหลักสูตรของกศน.ตำบล (.931) รองลงมา คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล (.910) ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบหลักสูตรของกศน.ตำบล (.895) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินผลผู้เรียนและครูผู้สอน (.561)

2.4.21 องค์ประกอบที่ 21 “**ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการวางแผนการจัดการศึกษา**” ค่า Eigenvalues = 6.687 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .589 - .854 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 9 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับทราบแผนปฏิบัติการประจำปีของกศน.ตำบล (.854) รองลงมา คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (.835) ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายและเปนครุปรรม (.816) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (.589)

2.4.22 องค์ประกอบที่ 22 “**ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการสำรวจความต้องการของชุมชน**” ค่า Eigenvalues = 5.947 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .736 - .932 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 6 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล สภาพปัญหาความต้องการด้านการศึกษาของประชาชน (.932) รองลงมา คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับทราบแผนพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล (.868) ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานผลการใช้หลักสูตรของกศน.ตำบล (.852) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล (.736)

2.4.23 องค์ประกอบที่ 23 “**ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้**” ค่า Eigenvalues = 5.697 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .527- .939 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 7 ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจในการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ของกศน.ตำบล (.939) รองลงมา คือ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการออกแบบและจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล (.857) ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุง และวางแผนการดำเนินงานแหล่งกา

รเรียนรู้อื่นๆ ที่ไม่ใช่ของกศน. ร่วมกับกศน.ตำบล (.781) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ ภาควิชา
เครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการบริหารของกศน.ตำบล (.527)

2.4.24 องค์ประกอบที่ 24 “**ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาหลักสูตร**” ค่า
Eigenvalues = 4.927 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .623 - .908 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 5
ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ภาควิชาเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความ
เห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของกศน.ตำบล (.908) รองลงมา คือ ภาควิชาเครือข่ายมีส่วนร่วมในการ
ดำเนินการ จัดทำ พัฒนาหลักสูตรของกศน.ตำบล ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น (.844)
ภาควิชาเครือข่ายมีส่วนร่วมในการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง (.798)
ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ ภาควิชาเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินการใช้หลักสูตรของกศน.ตำบล
(.623)

2.4.25 องค์ประกอบที่ 25 “**ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการประเมินผล**” ค่า
Eigenvalues = 4.093 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .535 - .860 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 4
ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ ภาควิชาเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ประสานงาน
หรือผู้เตรียมการรับการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม
(.860) รองลงมา คือ ภาควิชาเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประสานงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอด
ชีวิตของกศน.ตำบล (.831) ภาควิชาเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากรของกศน.ตำบล ให้มี
ความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาหลักสูตร (.663) ตัวแปรที่
มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ ภาควิชาเครือข่ายมีส่วนร่วมในการวางแผนการ นิเทศ ติดตามและประเมินผลตาม
แผนงาน โครงการ กิจกรรม และกำหนดแนวทางจัดทำเครื่องมือนิเทศของกศน.ตำบล (.535)

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ผลการศึกษาแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ประกอบด้วย
แนวทาง 5 ด้าน ได้แก่

ด้านที่ 1 การบริหารจัดการ โดยการจัดการประชุมคณะกรรมการกศน.ตำบล ประจำแต่ละภาคเรียน
เพื่อชี้แจงนโยบาย และแนวทางในการทำงาน สร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายที่มีการ
เปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เพื่อให้ครูกศน.ตำบล สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนา
ศักยภาพของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับหลักสูตร เนื้อหารายวิชา จัดประชุมเพื่อชี้แจงให้ภาคีเครือข่าย
หรือบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทราบเกี่ยวกับระเบียบเบิกจ่ายของกศน.

เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน จัดให้มีการประชุมผู้ปกครองก่อนเปิดภาคการศึกษา เพื่อชี้แจงนโยบายของกศน. ปรับปรุง พัฒนาพื้นที่ อาคาร ให้เหมาะสม เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้เรียนกศน. พร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่แนะแนวดูแลและให้คำปรึกษา จัดให้มีสวัสดิการ ความมั่นคงที่จำเป็นสำหรับบุคลากรของกศน.ตำบล และหาแนวทางในการเพิ่มจำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานของกศน.ตำบล ซึ่งผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.5167$, S.D = .82855) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.6052$, S.D.= .83089)

ด้านที่ 2 บุคลากรของกศน.ตำบล โดยการพัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล ในด้านการทำงานร่วมกับชุมชนและเครือข่าย ด้านจัดการเรียนรู้ให้กับผู้ใหญ่ (Andragogy) การผลิตสื่อการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ ที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยี สื่อการเรียนการสอนยุคดิจิทัล ส่งเสริมให้ครูกศน.ตำบล ทำวิจัยเกี่ยวข้องกับชุมชน เพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน พร้อมทั้งจัดหาสื่อ อุปกรณ์ เช่น smart tv เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของกศน.ตำบล ซึ่งผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.3067$, S.D = 1.07906) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.5483$, S.D = .86642)

ด้านที่ 3 แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน โดยการส่งเสริมให้การสำรวจแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชนเป็นประจำทุกปี จัดตั้งคณะกรรมการประจำแหล่งการเรียนรู้ เพื่อร่วมกันวางแผน ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ ส่งเสริมให้มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และส่งเสริมให้บุคลากรของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองมีได้มากขึ้น ซึ่งผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.5792$, S.D = .98020) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.7125$, S.D = .85720)

ด้านที่ 4 การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของกศน. เพื่อนำไปพัฒนาการดำเนินงานของกศน.ตำบล ส่งเสริมให้มีหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องที่จะทำให้ชุมชนสามารถนำไปประกอบอาชีพ สร้างความมั่นคงได้อย่างยั่งยืนตามบริบทของชุมชน และจัดกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.5778$, S.D = 1.01192) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.6167$, S.D = .94046)

ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย โดยการสำรวจความต้องการการเรียนรู้ในแต่ละพื้นที่ ร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่าย กำหนดพื้นที่เป้าหมายร่วมกัน เพื่อที่จะลงไปทำให้เกิดการพัฒนา และ

แบ่งหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลในแต่ละหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่ายมีในด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพ ด้านสาธารณสุข และขอรับบริจาคสื่อการเรียนรู้หรืองบประมาณจากภาคีเครือข่ายเพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งผลการประเมินความเหมาะสมระดับมาก ($\bar{X} = 3.5100$, S.D = .97315) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.6300$, S.D = .93579)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย มีประเด็นการอภิปรายดังต่อไปนี้

1. จากผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถอธิบายได้ว่าการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของศน.ตำบลประกอบด้วยองค์ประกอบ 25 ด้านคือ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบที่พบสอดคล้องกับแนวคิดรวมถึงผลการวิจัยดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 14 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .629 - .946 มีค่า Eigenvalues = 11.262 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “**การบริหารหลักสูตร**” ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของศน.ตำบล สำนักมาตรฐานวิชาชีพ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2548) ได้กำหนดสมรรถนะด้านการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ สามารถวิเคราะห์หลักสูตร สามารถปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรได้อย่างหลากหลาย สามารถประเมินหลักสูตรได้ทั้งก่อนและหลังการใช้หลักสูตร และสามารถจัดทำหลักสูตร สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ สามารถนำประมวลรายวิชามาจัดทำแผนการเรียนรู้รายภาคและตลอดภาค สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน สามารถเลือกใช้พัฒนาและสร้างสื่ออุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน สามารถจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและจำแนกระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการประเมินผล สมรรถนะด้านการบริหารจัดการในห้องเรียน ได้แก่ มีภาวะผู้นำ สามารถบริหารจัดการในชั้นเรียน สามารถสื่อสารได้อย่างมีคุณภาพ สามารถในการประสานประโยชน์ และสามารถนำนวัตกรรมใหม่ๆมาใช้ในการบริหารจัดการ สมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา ได้แก่ สามารถวัดและประเมินผล ได้ตามสภาพความเป็นจริงและสามารถนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับสถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา (2549) ที่กำหนดสมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency) คือ การจัดการเรียนรู้ ได้แก่ ความสามารถในการสร้างและพัฒนาหลักสูตร ความสามารถในการเนื้อหาสาระที่สอนความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ความสามารถในการใช้และ

พัฒนานวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการเรียนรู้ และความสามารถในการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์และการวิจัย ได้แก่ ความสามารถในการวิเคราะห์สภาพปัญหา จุดแข็ง จุดอ่อนของสถานศึกษาและวิเคราะห์แผนการจัดการเรียนรู้ ความสามารถในการสังเคราะห์ เช่น จัดทำแผนงานหรือโครงการเพื่อจัดการเรียนรู้และบูรณาการ ความรู้ทั้งภายในและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ ความสามารถในการเขียนเอกสารทางวิชาการและความสามารถในการวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะ เศษระพานิช (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการบริหารที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศของสถานศึกษาเอกชน ผลการศึกษาพบว่าการบริหารงานวิชาการ เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ สถานศึกษามีการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษามีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียน เป็นสำคัญสถานศึกษามีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน สถานศึกษามีการนิเทศอย่างเป็นระบบ สถานศึกษามีการจัดสื่อเทคโนโลยีการเรียนรู้และบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สถานศึกษามีการสนับสนุนจุดมุ่งหมายของผู้เรียนและสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 2 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 8 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .539 - .824 มีค่า Eigenvalues = 5.189 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “**งบประมาณและสถานที่**” ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคน. ตำบล สอดคล้องกับขอบข่ายการบริหารงานของสถานศึกษาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้แก่ งานวิชาการ งานบุคลากร งานบริหารทั่วไป งานงบประมาณและการเงิน และสอดคล้องกับ คุณลักษณะ เศษระพานิช (2550) พบว่าการบริหารการเงินเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ สถานศึกษามีการจัดทำบัญชีตามหลักบัญชีสากล สถานศึกษามีการวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน สถานศึกษามีการตรวจสอบระบบการเงินและบัญชี สอดคล้องกับงานวิจัยของสังวาลย์ วุฒิสเลลา (2548) ที่ศึกษาสภาพการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา พบว่าการบริหารทรัพยากรงบประมาณมีค่าเฉลี่ยการบริหารสูงที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการวางแผนด้านการเงินและงบประมาณนั้นมีความสำคัญ และในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนมีความต้องการใช้เงินในการดำเนินงานทั้งสิ้น ดังนั้นการวางแผนด้านการเงินจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ต้องวางแผนการใช้เงินให้ครอบคลุมเหมาะสมเกิดประโยชน์อย่างสูงสุดและมีประสิทธิภาพ (ณัฐพันธ์ เจริญนันท์, 2549 : 72) สอดคล้องกับแนวคิดของสุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์ (2549) ที่ว่าทรัพยากรด้านการเงินช่วยให้การดำเนินการของสถานศึกษาประสบความสำเร็จในงานภารกิจหลัก ช่วยในการสนับสนุนจัดหาทรัพยากรอื่นๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์ สื่อเทคโนโลยี และค่าใช้จ่ายอื่นๆ และแผนการเงินยังเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบ ติดตาม ประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการใช้ทรัพยากร

รวมทั้งธนิท คุณเมธกร (2552) ซึ่งศึกษาการพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพการบริหารการศึกษา พบว่าการจัดการทางการเงินเป็นหนึ่งในองค์ประกอบการบริหารการศึกษา ทั้งนี้งบประมาณ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ ให้ความสนใจเป็นอย่างมากเพื่อให้เงินทุนที่จัดสรรให้แกกิจกรรมต่างๆ ตามที่วางแผนไว้เป็นไปได้โดยถูกต้องโดยป้องกันไม่ให้เกิดการจัดสรรเงินทุนมากเกินไปซึ่งจะก่อให้เกิดการสูญเสียโอกาสหรือการจัดสรรเงินทุนที่ต่ำกว่าสภาพความเป็นจริงซึ่งจะทำให้การดำเนินงานไม่บรรลุผลสำเร็จ นอกจากนี้งบประมาณยังทำหน้าที่เสมือนเป็นมาตรฐานที่ใช้ในการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการใช้ทรัพยากรที่เกิดขึ้นจริงกับที่วางแผนไว้ ด้วยเหตุนี้ประสิทธิภาพในการจัดงบประมาณจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในกระบวนการบริหารทางการเงินเพราะไม่เพียงเป็นส่วนหนึ่งของแผนซึ่งบ่งบอกถึงนโยบายของสถานศึกษาเท่านั้น หากยังเป็นกลไกที่ใช้สำหรับควบคุมการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า โดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายทางการเงิน อันจะมีผลผูกพันโดยตรงต่อความสำเร็จของสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 3 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 3 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .744 - .919 มีค่า Eigenvalues = 3.902 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“การเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตำบล”** ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน. ตำบล สอดคล้องกับแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552 - 2561) ที่ได้ให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพในทุกระดับและทุกประเภทการศึกษา ให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” โดยเฉพาะได้ดำเนินการจัดให้มีศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมในทุกพื้นที่เดิมเดิมระบบการศึกษาให้รองรับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง จึงได้มีนโยบายให้มีการจัดตั้ง กศน.ตำบล ขึ้นเป็นศูนย์การเรียนรู้ระดับตำบลยุคใหม่ที่มีเครื่องมือที่ทันสมัยในการดำเนินงานโดยการผลักดันงบประมาณโครงการไทยเข้มแข็งให้แก่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหรือ กศน. ตำบล และได้มอบให้สำนักงานกศน.เร่งรัดพัฒนาและเดินหน้าไปสู่ความเป็นศูนย์การเรียนรู้การศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของชุมชนเพื่อให้ประชาชนทั่วประเทศได้มีพลังแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่มีที่สิ้นสุดตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการอย่างแท้จริง รวมทั้งสอดคล้องกับหลักการทำงานของกศน.ตำบล ซึ่งยึดชุมชนเป็นฐานในการดำเนินงานและการจัดการเรียนรู้โดยใช้ต้นทุนของชุมชน เช่น อาคาร สถานที่ แหล่งวิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี มีการประสานเครือข่ายในชุมชนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกภาค

ส่วนในชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมกศน.ตำบล ทั้งในฐานะผู้ให้บริการ ผู้รับบริการ มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา บูรณาการกระบวนการเรียนรู้และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้อง กับวิถีชีวิตของชุมชน มีคณะกรรมการ กศน.ตำบลที่เป็นคนในชุมชนให้การส่งเสริมสนับสนุน ติดตามดูแลและร่วมประเมินผลการดำเนินงาน กศน.ตำบล กศน.ตำบล จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาตลอดชีวิตอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ 2) สร้างและขยายภาคีเครือข่ายในการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชน 3) ส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของภาคีเครือข่าย 4) ประสานและเชื่อมโดยการดำเนินงานจัดการศึกษาร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน อีกทั้งหลักการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยการศึกษานอกระบบ เป็นการจัดกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อให้บริการกลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบโรงเรียน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส ผู้ขาดโอกาส และผู้พลาดโอกาสทางการศึกษาตลอดจนผู้สนใจทั่วไป จึงเป็นการประกันโอกาสทางการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว เพื่อให้สามารถได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีหลักการในการจัดการศึกษา ดังนี้ 1) ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา การศึกษานอกระบบเป็นการจัดบริการทางการศึกษาเพื่อให้โอกาสแก่ผู้ที่ด้อยโอกาส ขาดโอกาส และพลาดโอกาสทางการศึกษา เพื่อให้มีโอกาสรับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีข้อจำกัดในด้านต่างๆ เช่น เพศ วัย พื้นฐานการศึกษา อาชีพความสนใจ ฐานะทางเศรษฐกิจ 2) การกระจายโอกาสทางการศึกษา การศึกษานอกระบบจะต้องใช้วิธีการต่างๆ เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาไปสู่กลุ่มเป้าหมายให้ครอบคลุมทั่วถึง 3) ส่งเสริมการศึกษาที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษานอกระบบควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ผู้เรียนมีความพร้อมเมื่อใดก็สามารถศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลาทุกช่วงชีวิต 4) สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การศึกษานอกระบบจะต้องจัดเพื่อสนอง ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายซึ่งอาจมีแตกต่างกัน 5) ยืดหยุ่น หลากหลาย และสัมพันธ์กับสภาพการดำเนินชีวิต เนื้อหาหลักสูตรและกิจกรรมการจัดการศึกษานอกระบบควรมีความยืดหยุ่นหลากหลายและสอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตของผู้เรียนและบริบทของชุมชน 6) มีความหลากหลายในรูปแบบการเรียนการสอน การศึกษานอกระบบควรมีรูปแบบที่หลากหลายเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน เช่น บางรูปแบบอาจมีครูผู้สอนและจัดสอนเต็มเวลา บางรูปแบบอาจสอนบางเวลาโดยให้ผู้เรียนสามารถเรียนสลับกับทำงานได้ บางรูปแบบอาจเรียนด้วยตนเอง โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป บางรูปแบบอาจเรียนโดยอาศัยสื่อต่างๆ เป็นต้น 7) การจัดการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงความแตกต่าง

ของบุคคลเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความหลากหลาย และมีความแตกต่างกันในด้านต่างๆ เช่น อายุ เพศ อาชีพ ความสนใจพื้นฐาน และพื้นฐานการศึกษา ดังนั้นผู้สอนต้องตระหนักถึงความแตกต่างดังกล่าวและพยายามหาวิธีสอนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับ การเรียน ตลอดจนให้ผู้เรียนมีอิสระในการกำหนดความเร็วและความสะดวกในการเรียนของตนเอง 8) การมีส่วนร่วมของชุมชนและกลุ่มเป้าหมายการจัดการศึกษานอกระบบต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนและ กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและจัดกิจกรรมการศึกษา 9) การระดมทุนทางสังคม การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนต้องมีการระดมทุนทางสังคมเพื่อส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน และกลไกทุกภาคส่วนของสังคมนำทรัพยากร ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมในสังคมมาใช้

องค์ประกอบที่ 4 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ตัวแปร 7 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .637 - .796 มีค่า Eigenvalues = 3.878 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“บุคลากรของกศน.ตำบล”** ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล สอดคล้องกับสมพิศ ใช้เฮ็ง (2554) พบว่าโรงเรียนให้ความสำคัญกับกระบวนการวางแผนบุคลากรเป็นลำดับแรก ทั้งนี้อาจเป็น เพราะที่ทรัพยากรด้านบุคคลเป็นผู้ดำเนินการจัดการทรัพยากรทางการศึกษาอื่น เช่น เงิน วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ เป็นต้น ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ดังนั้นทรัพยากร ด้านบุคคลจึงมีความสำคัญ (สุทธิวรรณ ต้นดิตรจนาวงศ์, 2549 : 152) และการวางแผนบุคลากรเป็น กระบวนการจัดระบบบุคลากรเพื่อเตรียมการปฏิบัติงานในตำแหน่งต่างๆ ให้เหมาะสมให้เกิด ประโยชน์ต่อองค์การสูงสุด (นงนุช วงษ์สุวรรณ, 2553 : 88) สอดคล้องกับทีศนา เขมมณีและคณะ (2547) ได้เสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานพัฒนาหรือปฏิรูปการเรียนรู้ให้ประสบ ผลสำเร็จวามีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ องค์ประกอบด้านบุคคล โดยเฉพาะองค์ประกอบด้านผู้บริหาร โรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จทุกแห่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือผู้บริหารได้เล็งเห็นความสำคัญของงาน วิชาการ และแผนการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียน รวมทั้งมีความจริงใจในการพัฒนาเพื่อประโยชน์ ของผู้เรียนเป็นสำคัญและมีความกล้าในการตัดสินใจ องค์ประกอบด้านครู ได้แก่ คุณสมบัติของครูผู้ สอน การพัฒนาตนเอง ด้านการเตรียมการสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การมีเจตคติที่ดีต่อผู้ บริหารและโรงเรียน มีความรู้ความเข้าใจในหลักแนวคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดกระบวนการ การเรียนรู้ มีมนุษยสัมพันธ์และความเป็นกัลยาณมิตรกับผู้ร่วมงาน เป็นผู้ให้ความร่วมมือในการทำงาน โรงเรียนควรส่งเสริมการเรียนรู้ของครูให้ไปอย่างยั่งยืน ให้ครูมีโอกาสได้เรียนรู้ตามกระบวนการ PDCA ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้ในการวิจัยและพัฒนา ศุภลักษณ์ เศษระพานิช (2550) ได้ทำการศึกษา การพัฒนาระบบการบริหารที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศของสถานศึกษาเอกชน ผลการศึกษาพบว่าการ มุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบการบริหาร ซึ่ง

ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ สถานศึกษา ให้ความสำคัญกับการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรสถานศึกษา ให้ความสำคัญกับการศึกษา การ ฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร สถานศึกษาให้ความสำคัญกับการประเมินผลการปฏิบัติงานของ บุคลากร สถานศึกษาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและมีการมอบอำนาจในการตัดสินใจ สถานศึกษาให้ความสำคัญกับการสร้างแรงจูงใจและมีความก้าวหน้าในอาชีพ สถานศึกษาให้ความสำคัญต่อความปลอดภัยและความเป็นอยู่ที่ดีของบุคลากร และสอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ที่กล่าวว่า คน คือ กลไกสำคัญในการดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ ไม่ใช่เพียงผู้บริหารเท่านั้นที่จะต้องเก่ง บุคลากรทุกคนในองค์กรจะต้องร่วมแรงร่วมใจกันอย่างเต็มความสามารถด้วย ดังนั้นในแต่ละองค์กรจึงจำเป็นต้องมีผู้ที่จะมาทำหน้าที่บริหารจัดการเรื่องต่างๆ ทางด้านทรัพยากรบุคคล เพื่อคอยดูแลให้บุคลากรสามารถทำงานได้อย่างมีความสุข และเกิดผลผลิตที่เป็นไปตามเป้าประสงค์ของบริษัท ซึ่งต่อไปนี้เป็นคุณสมบัติด้านทรัพยากรบุคคลที่ดี พึงมีคือ 1) นำเคารพนับถือ 2) ทนสมัยใฝ่เรียนรู้ 3) กล้าคิดกล้าทำ 4) ช่างสังเกตคอยสอดส่อง 5) รวดเร็วฉับไว 6) ผู้สร้างสรรค์ ผู้สร้างสุข

องค์ประกอบที่ 5 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 5 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .623 - .883 มีค่า Eigenvalues = 3.829 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “การบริหารจัดการคน.ต่ำบล” ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคน.ต่ำบล สอดคล้องสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (2545) ได้ศึกษาถึงปัจจัยและคุณลักษณะของปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพของการศึกษาเอกชนในทศวรรษหน้า ผลการศึกษาสรุปได้ว่าปัจจัยด้านการบริหารจัดการ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อคุณภาพของการศึกษา ซึ่งปัจจัยด้านการบริหารจัดการของสถานศึกษาที่มีคุณภาพได้แก่ ผู้บริหาร ซึ่งจะต้องเป็นบุคคลที่ยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนา มีคุณธรรม จริยธรรม และเมตตาธรรม มีความรับผิดชอบ เสียสละอุทิศตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการสูง มีวิสัยทัศน์กว้างไกลในการจัดการศึกษา เปนที่ยอมรับและเชื่อถือของบุคลากรและชุมชนเป็นผู้นำที่ดีและพฤติกรรมการบริหารจัดการ มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้ บริหารงานเป็นระบบ ที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ มีการจัดโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน มีคณะกรรมการบริหาร มีการทำงานเป็นทีม มีระบบการประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิภาพ สร้างวัฒนธรรมการทำงานที่ เน้นผลสัมฤทธิ์และความคุ้มค่า มีการสรรหาและพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ บริหารการเงิน และทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ นิเทศ/กำกับติดตาม ประเมินและรายงานผลอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง มีการนำผลการประเมินไปใช้ในการตัดสินใจและปรับปรุงงาน และสอดคล้องกับศุภลักษณ์ เศษระพานิช (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการบริหาร ที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศของสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่าการบริหารงานทั่วไป เป็นองค์ประกอบหนึ่ง

ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ สถานศึกษามีการบริหารอาคารสถานที่อย่างเปนระบบ สถานศึกษามีการสร้างความสัมพันธ์กับผูกครองและชุมชน สถานศึกษามีการจัดการดานการตลาดและประชาสัมพันธ์

องค์ประกอบที่ 6 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 4 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .513 - .760 มีค่า Eigenvalues = 3.271 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามบริบทของชุมชน”** ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 2551 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของ **“การศึกษานอกระบบ”** ว่าหมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ และวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้นและมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษาหรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้ และ **“การศึกษาตามอัธยาศัย”** หมายความว่ากิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล โดยวีรฉัตร สุบัญญัติ (2548) ได้อธิบายหลักการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยว่าเป็นการจัดการศึกษาให้สนองกลุ่มเป้าหมาย ทุกเพศและวัย ตามความสนใจ และความต้องการสอดคล้องกับวิถีชีวิต โดยวิธีหลากหลายโดยใช้สื่อต่างๆ มียืดหยุ่น โดยไม่มียึดรูปแบบใดๆ ทันทต่อเหตุการณ์ จัดได้ทุกกาลเทศะ และจัดบรรยากาศ สถานการณ์ และสภาพแวดล้อมให้อื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2544) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่งตามแต่สถานการณ์จะพาไปสถานการณ์แห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาไม่จำกัดสถานที่ อายุ กลุ่ม รูปแบบ หรือวิธีการเรียนรู้ การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ จะเป็นบุคคลวัตถุสิ่งของ สถานการณ์ใดๆ ก็ตาม จะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เช่น เรียนจากพ่อแม่ เรียนจากการทดลองทำ เรียนจากสัมผัสสัมผัส สิ่งของ สื่อ ฯลฯ การเรียนรู้ดังกล่าวที่เกิดขึ้นเป็นกระบวนการภายใน ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดการเรียนรู้ด้วยตนเอง นับแต่เลือกที่จะเรียนรู้หรือไม่เรียน จะเรียนเรื่องใด และพอเพียงแล้วหรือยัง ผลของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น มีอยู่โดยไม่รู้ตัวเพราะเป็นการสั่งสมมาทีละเล็กทีละน้อยไม่อาจคาดหวังได้ว่าผลการเรียนรู้เป็นอย่างไรจนกว่าจะนำมาใช้ในชีวิตจริงการประเมินจึงทำได้ไม่ง่าย เพราะคุณค่าของผลการเรียนตามอัธยาศัยไม่ใช่สิ่งที่จะนำไปสู่การเรียนต่อได้มากเท่ากับการนำไปใช้ในชีวิตจริง การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยจึงเป็นเพียงการจัดการให้บุคคลเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการในรูปแบบที่หลากหลาย โดยการจัดสภาพแวดล้อม ปัจจัยเกื้อหนุน บรรยากาศ สถานการณ์ให้บุคคลได้เรียนรู้

องค์ประกอบที่ 7 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 4 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .492 - .887 ค่า Eigenvalues = 2.699 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “**การสำรวจและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน**” ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551) มาตรา 6 การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ยึดหลักการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เรียน ทุกกลุ่มเป้าหมาย และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีความหลากหลายทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่วนที่นำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2554 : 53-57) ว่ากศน.ตำบลต้องมีการนำองค์ความรู้ในชุมชนมาเผยแพร่ โดยการทำการศึกษาและสำรวจองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนที่ตนเองรับผิดชอบในด้านต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา การประกอบอาชีพ คนดีของชุมชน เป็นต้น แต่งตั้งคณะกรรมการประจำแหล่งเรียนรู้เพื่อร่วมกันวางแผนและดำเนินการแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศกศน.ตำบลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้หรือสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปรับภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ บันทึกและเผยแพร่องค์ความรู้ชุมชน ผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น เอกสารสื่ออิเล็กทรอนิกส์ วิทยุชุมชน หอกระจายข่าว จัดเวทีเล่าเรื่อง “จากผู้เฒ่าเล่าสู่ลูกหลานชุมชน” เป็นต้น และให้นักศึกษา กศน. และประชาชนที่สนใจไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่ง วชิระ อินทร์อุดม (อ้างถึงใน นราลักษณ์ ขจีจิตร, 2541) ได้เสนอเกณฑ์ในการเลือกแหล่งความรู้ในชุมชนที่ควรพิจารณาจากองค์ประกอบต่างๆ คือองค์ประกอบในการเลือกแหล่งความรู้ในชุมชน ให้พิจารณาจากความตรงในเนื้อหา คือสื่อและแหล่งความรู้ที่เลือกสามารถที่จะให้ข้อมูลได้ตรงตามเนื้อหา ตรงตามหลักสูตร ตรงตามจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน มีความเหมาะสมกับประสบการณ์เดิม ระดับความพร้อม วิทยุเชี่ยวชาญของผู้เรียน รูปแบบและคุณลักษณะที่ดีของแหล่งความรู้ สะดวกและประหยัดค่าใช้จ่าย

องค์ประกอบที่ 8 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 10 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .582 - .951 ค่า Eigenvalues = 9.626 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “**การวางแผนการปฏิบัติงานของครูกศน.ตำบล**” ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล การจัดการศึกษานอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชนมีความหลากหลายทั้งในด้านรูปแบบ และวิธีการจัด การปฏิบัติงานตามนโยบายเร่งด่วน หลักสูตรการเรียน การสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เปลี่ยนแปลง หลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องที่หลากหลายและกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ซึ่งต้องใช้ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในด้านการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับการศึกษาของนายกุลธร เลิศสุริยะกุล (2554) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษา
 สมรรถนะในการปฏิบัติงานของครูกศน.ตำบล เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน
 พบว่าสมรรถนะของครูกศน.ตำบล ในด้านการวางแผนการปฏิบัติงาน เป็นด้านที่ครูกศน.ตำบล มี
 ความต้องการที่จะพัฒนาตนเองอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งแสดงถึงความจำเป็นของการวางแผนการ
 ปฏิบัติงานที่มีต่อการปฏิบัติงานของครูกศน.ตำบล ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะครูกศน.ตำบลทุกคน
 จะต้องจัดทำแผนการปฏิบัติงานประจำปีระดับตำบล ตามนโยบายของสำนักงานกศน.จังหวัด และ
 จะต้องใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานในชุมชนด้วยประกอบกับครูกศน.ตำบลทุกคนจะต้องรับการ
 ประเมินประจำปีโดยการนำเสนอผลงาน และการนำเสนอแฟ้มสะสมผลงานเพื่อประเมินเลื่อนขั้น
 เงินเดือนด้วย

องค์ประกอบที่ 9 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 12 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่
 .507 - .912 ค่า Eigenvalues = 8.334 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“การใช้เทคโนโลยีและ
 นวัตกรรมของครูกศน.ตำบล”** ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล
 จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ที่มีหลักการสำคัญคือ
 “ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความ
 เป็นคนที่สมบูรณ์มีวินัย ใฝ่รู้มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม
 มีคุณธรรมและ จริยธรรม ที่มีการกำหนดยุทธศาสตร์ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและ
 การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต ที่มุ่งหวังให้การบริการการศึกษาแก่ผู้เรียนทุกกลุ่มทุกวัยในระดับ
 ที่เหมาะสมกับ สภาพบริบทและ สภาพพื้นที่ซึ่งตอบสนองการพัฒนาในด้านการเข้าถึงการให้บริการ
 และด้านความเท่าเทียม และยุทธศาสตร์ ส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา ที่
 มุ่งหวังให้คนไทยได้รับโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่ง
 ตอบสนองการพัฒนาในด้านการเข้าถึงการให้บริการด้าน ความเท่าเทียมและด้านประสิทธิภาพ
 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) สอดคล้องกับนโยบายและจุดเน้นการดำเนินงานสำนักงานส่งเสริม
 การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประจำปีงบประมาณ 2561 ที่มีวิสัยทัศน์คือคนไทย
 ได้รับโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับ
 ช่วงวัย สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีทักษะที่จำเป็นในโลกศตวรรษที่ 21 ที่
 มีการกำหนดพันธกิจจัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีคุณภาพ เพื่อ
 ยกระดับการศึกษา พัฒนาทักษะการเรียนรู้ของประชาชนทุก กลุ่มเป้าหมายให้เหมาะสมทุกช่วงวัย
 พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และพันธกิจ
 ส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีทางการศึกษา และเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพใน

การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2561) แผนดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของทักษะการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยคนยุคใหม่จึงต้องเรียนรู้ถึงการรู้สารสนเทศเพื่อเพิ่มทักษะในการเข้าถึงข้อมูลความรู้ใหม่ๆ ที่แตกต่างกันผ่านสื่อที่หลากหลายต่างๆ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง สอดคล้องกับสำนักพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) (2553) กำหนดสมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency) ของครู ไว้ด้านหนึ่งก็คือการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ (Curriculum and Learning Management) สมรรถนะของครูในสวนนี้มีขอบเขต ย่อยเรื่องหนึ่งคือครูต้องสามารถใช้และพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ได้ทุกที่ ใจทิพย์ ณ สงขลา (2547) ได้เสนอว่าประเทศไทยควรมีหลักสูตรพัฒนาสมรรถนะครูในยุคแห่ง การเรียนอิเล็กทรอนิกส์ที่ พัฒนาความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ เหมาะสมกับบริบทไทย การสร้างฐานความรู้และเนื้อหาที่เป็นท้องถิ่นเพื่อความสมดุลกับวัฒนธรรมต่างชาติที่โอนถ่าย เข้ามาอย่างง่ายดายพร้อมการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ที่ง่ายและรวดเร็ว ความสามารถในการวิเคราะห์ เนื้อหาสาระที่จะถ่ายทอดผ่านเทคโนโลยีที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่เป็นอิเล็กทรอนิกส์ทั้งการจัดการความรู้การพัฒนาบทเรียน ดิจิทัลและการจัดกิจกรรมโดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ความสามารถในการเป็นผู้นำทางเทคโนโลยี สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ด้วยอิเล็กทรอนิกส์ทั้งครูและนักเรียนอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ และความสามารถในการสร้างบรรยากาศที่ต่อการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ สนับสนุน ความคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ อีกทั้งในปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่า สมรรถนะของ ICT ทำให้มีการขยายโอกาสการเรียนรู้แก่ทุกคนเพื่อการศึกษตลอดชีวิตได้เป็นอย่างดี การเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีและการเรียนไปกับเทคโนโลยี โดยจุดมุ่งหมายของการใช้ ICT สำหรับผู้เรียนต้องเป็นการให้ผู้เรียนสามารถใช้ ICT เป็นเครื่องมือในการเรียนตลอดชีวิต และผู้สอนควรมีความรู้และทักษะระดับสูง รวมถึงความเข้าใจในพัฒนาการของการใช้ ICT ในการเรียนการสอนได้นานาประเทศในปัจจุบันมีการนำ ICT มาใช้ในการเรียนการสอนอย่างแพร่หลาย โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการใช้ ICT ไว้ในหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุถึงความรู้และทักษะด้าน ICT อย่างมีประสิทธิภาพ และประเทศไทยมุ่งเน้นในการนำ ICT มาใช้ในการเรียนการสอนดังปรากฏอย่างเด่นชัดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และจากกรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ (IT 2010) ประกาศเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2544 ได้กำหนดให้การพัฒนา ICT ในภาคการศึกษา (e-education) เป็นหนึ่งในห้าองค์ประกอบหลักที่จะ

สนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ตามแนวของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยที่รัฐบาลตระหนักว่า ICT เป็นเครื่องมือสำคัญในการก้าวสู่ยุคข่าวสารข้อมูลการใช้ ICT มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสังคมไทยไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่สนองต่อคุณภาพชีวิตโดยตรง เทคโนโลยีการเรียนรู้จะช่วยปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของเด็กไทยในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการของสำนักงาน กศน. ที่ได้กำหนดพันธกิจในการส่งเสริมและพัฒนาการนำเทคโนโลยีทางการศึกษาและเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้มีการพัฒนาและนำสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มาใช้ในการเพิ่มโอกาสและยกระดับคุณภาพในการจัดการเรียนรู้ โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานกศน. ตำบล ให้มีความพร้อมเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานด้าน ICT และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่นที่เหมาะสมกับพื้นที่ ยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาและการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย “ปรับวิธีเรียน เปลี่ยนวิถีจัดการเรียนรู้” โดยการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาสื่อ การพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างและกระจายโอกาสทางการศึกษา อาทิ การจัดการศึกษานอกระบบผ่านทีวีสาธารณะ (ทีวีเข้มเต็มเต็มความรู้) ETV วิทยุกระจายเสียง Social Media ในรูปแบบต่างๆ Application บน Smart Phone สื่อ Off line ตลอดจนสร้างองค์ความรู้ที่หลากหลาย มีความถูกต้องและสอดคล้องกับความจริงจำเป็นและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยเสนอผ่านช่องทางดังกล่าว (สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2559)

องค์ประกอบที่ 10 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 6 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .664 - .926 ค่า Eigenvalues = 6.422 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“การบริหารงบประมาณและการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่”** ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล วินัย คุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ เป็นคุณลักษณะร่วมที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องยึดถือเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตน ดังนี้ 1) การมีวินัย ได้แก่ การควบคุมตนเอง การประพฤติปฏิบัติตนตามกติกาของสังคม 2) การประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ได้แก่ การเป็นแบบอย่างที่ดี ทางกาย การเป็นแบบอย่างที่ดีทางวาจา และการเป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านจิตใจ 3) การดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม ได้แก่ การปฏิบัติตามปรัชญาและแผนการ ดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามเหมาะสมกับฐานะ หลีกเลียงจากอบายมุข รักษาสิทธิของตนเอง ไม่ละเมิด สิทธิของผู้อื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น 4) ความรักและศรัทธาในวิชาชีพ ได้แก่ ยึดมั่นในอุดมการณ์ ยกย่องบุคคล ที่ประสบความสำเร็จ ปกป้องเกียรติภูมิ เสียสละ และอุทิศตนเพื่อประโยชน์วิชาชีพ และพัฒนาตนเอง ให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพ 5) ความรับผิดชอบในวิชาชีพ ได้แก่ ปฏิบัติตนตามบทบาท

หน้าที่ ยอมรับผลในการกระทำของตนเองในการปฏิบัติหน้าที่และหาแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นในวิชาชีพ (สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา, 2549) สอดคล้องกับธีรศักดิ์ อัครบวร (2540) ที่ได้ให้ทัศนะถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของครูว่ามี 2 ลักษณะ คือ หน้าที่ความรับผิดชอบของครูในระเบียบปฏิบัติอาจพิจารณาได้จากระเบียบปฏิบัติที่ทางราชการกำหนดขึ้น และประกาศใช้ในหน่วยงานราชการ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือหน้าที่ความรับผิดชอบของครูต่อศิษย์ ต่อสถาบันวิชาชีพ และต่อสังคม และหน้าที่ความรับผิดชอบของครูในเชิงจารีตและแบบธรรมเนียม อีกทั้งไกรนุช ศิริพูล (2531) ให้ความเห็นว่าหน้าที่ความรับผิดชอบของครูก็คือความรับผิดชอบต่อศิษย์ ต่อสถานศึกษา ต่อเพื่อนครู ต่อผู้บังคับบัญชา ต่อความมั่นคงของชาติ 3 สถาบัน ได้แก่ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

องค์ประกอบที่ 11 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 6 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .571 - .963 ค่า Eigenvalues = 6.005 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“การออกแบบกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสิ่งแวดล้อมของครูทุกคน.ตำบล”** จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) มาตรา 7 กล่าวว่า ครูจะต้องมีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความสามารถในการปลูกฝังจิตสำนึกให้ผู้เรียนมีความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม และของประเทศชาติ มีความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มาตรา 24 กล่าวว่า สามารถจัดการเรียนการสอนโดยการผสมผสานความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ซึ่งสอดคล้องกับ สุวัฒน์ มุทธานี (2531) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในปัจจุบันไว้ว่าต้องมีการปรับปรุงส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรม อนุรักษ์ ส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีงามของชาติและของท้องถิ่น อีกทั้งต้องให้ความเข้าใจแก่นักเรียนและชุมชนในเรื่องของการใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

องค์ประกอบที่ 12 ตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 5 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .511 - .963 ค่า Eigenvalues = 5.123 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“การออกแบบการเรียนรู้”** สอดคล้องทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) ของครูว่าครูต้องเรียนรู้ทักษะในการเป็นครูยุคใหม่ โดยหนึ่งในทักษะที่ครูต้องมีคือทักษะการออกแบบการเรียนรู้ โดยเน้นการออกแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านการจัดการเป้าหมายและเวลาสามารถกำหนดเป้าหมายโดยมีเกณฑ์ความสำเร็จที่จับต้องได้ ทำงานได้ด้วยตนเอง โดยผู้เรียนกำหนดตัวงานเอง คอยติดตามผลงานเอง และกำหนด

ลำดับความสำคัญของงานเองสามารถเป็นผู้เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (self-directed learner) นอกเหนือจากเรียนรู้ทักษะในงานของตนโดยตรงแล้ว ยังสามารถมองเห็นโอกาสเรียนรู้ใหม่ๆ เพื่อขยายความเชี่ยวชาญของตน ริเริ่มการพัฒนาทักษะไปสู่ระดับมืออาชีพ มีพฤติกรรมแสดงความเอาใจจริงเอาใจต่อการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการที่ต้องทำตลอดชีวิต สามารถทบทวนใคร่ครวญประสบการณ์ในอดีตเพื่อใช้คิดหาทางพัฒนาในอนาคต และทักษะด้านสังคมและทักษะข้ามวัฒนธรรม (Social and Cross-Cultural Skills) หัวใจของทักษะนี้คือสามารถทำงานและดำรงชีวิตอยู่กับสภาพแวดล้อมและผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลายได้อย่างไม่รู้สึกเครียดหรือแปลกแยก และทำให้งานสำเร็จได้ สามารถทำงานเป็นทีมร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องของการเรียนรู้ และยกระดับความฉลาดด้านสังคม (social intelligence) และความฉลาดด้านอารมณ์ (emotional intelligence) (วิจารณ์ พานิช, 2555) สอดคล้องกับสำนักมาตรฐานวิชาชีพ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2548) กำหนดสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ สามารถนำประมวลรายวิชามาจัดทำแผนการเรียนรู้รายภาคและตลอดภาค สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน สามารถเลือกใช้ พัฒนาและสร้างสื่ออุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน สามารถจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและจำแนกระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการประเมินผล สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (2549) ที่กำหนดการออกแบบการเรียนรู้ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเรื่องการออกแบบการเรียนรู้ สามารถออกแบบการเรียนรู้และนำผลการออกแบบการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ และซึ่งสอดคล้องกับ (ทีศนา แซมณี, 2544:25) อ้างถึงใน (สำนักงาน กศน., 2551:81) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนสำหรับครูมืออาชีพว่าเป็นเรื่องสำคัญสำหรับครูจำเป็นต้องใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนเข้าใจเนื้อหาสาระที่มีลักษณะแตกต่างกันได้ดี

องค์ประกอบที่ 13 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 4 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .457 - .856 ค่า Eigenvalues = 3.154 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“ความเข้าใจผู้เรียนและการสร้างบรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูกศน.ตำบล”**

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) มาตรา 24 กล่าวว่าครูต้องสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้โดยจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และความรอบรู้ สอดคล้องกับสุวัฒน์ มุทธานี (2531) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูว่าต้องมีการวางโครงการต่างๆ ในการให้การศึกษา เพื่อให้เด็กพัฒนาไปอย่างดีที่สุด สอดคล้องสัมพันธ์กับความเจริญก้าวหน้าของสังคม ให้เด็กสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่ตนอยู่ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุขเหมาะสมกับอัตภาพ ต้องศึกษาสาเหตุ วินิจฉัยสาเหตุของความ

บกพร่องผิดปกติต่างๆ ของเด็ก พร้อมทั้งหาทางแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เหล่านั้น กำหนดวัตถุประสงค์ ประสงค์ และดำเนินการให้เป็นไปตามจุดประสงค์ เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่เหมาะสมสอดคล้องกับ หลักสูตรและความต้องการของชุมชน พร้อมทั้งพัฒนาศักยภาพด้านต่างๆ ของผู้เรียนให้เจริญก้าวหน้า ไปอย่างดีที่สุด ครูต้องยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับ (สำนักเลขาธิการสภา การศึกษา, 2548) ครูที่ดีต้องเป็นครูที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีความสามารถสูง มีแรงขับภายในหรือ ศักยภาพ (Potential) และสมรรถนะ (Competency) ที่ดีและจะต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ครู จะต้องสามารถปรับมุมมองรวมทั้งวิธีการจัดการเรียนการสอน ให้สอดคล้องเหมาะสมกับผู้เรียนและ สังคมสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) ใน มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ว่าเป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสาน ระหว่าง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อให้สามารถพัฒนา คุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต บรรยากาศการเรียนการสอนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของ ผู้เรียน บรรยากาศที่ดีหรือบรรยากาศเชิงบวกจะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตดี มีความตั้งใจ ใช้เวลา ในการเรียนเต็มที่ ในทางกลับกันบรรยากาศที่ไม่เหมาะสมจะเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียน ไม่สนใจ ไม่ตั้งใจเรียน อาจมีอคติที่ไม่ดีต่อผู้สอน อคติต่อสถาบันได้ บรรยากาศการเรียนการสอนจึง เป็นตัวแปรที่ช่วงส่งเสริมสนับสนุนให้การเรียนมีประสิทธิภาพมีประสิทธิผลอย่างมีประสิทธิภาพ (พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์, 2557) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ของ Knowles (1980) ที่กล่าวถึงการ จัด บรรยากาศแห่งการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก ดังนี้ บรรยากาศภายนอก เช่น ควรจัดแสงสว่างให้ เพียงพอ พยายามกำจัดหรือลดเสียงจากภายนอก สถานที่ควรจะมีลักษณะอย่างไม่เป็นทางการ เป็น ต้น โดยควรจัดสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ เช่น สภาพแวดล้อมที่จะทำให้ผู้เรียนเรียนอย่างไม่เป็น สุขหรือเคร่งเครียด เช่น เสียงดัง ห้องไม่สว่าง ไม่มีเก้าอี้ นั่ง เป็นต้น บรรยากาศภายใน เช่น บรรยากาศความเป็นกันเอง มีการยอมรับ ยกย่อง และให้เกียรติซึ่งกันและกัน โดยควรมีการเสริมแรง และให้กำลังใจแก่ผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น ทั้งนี้การได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นและเพิ่มความสนใจได้เป็นอย่างดี

องค์ประกอบที่ 14 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 4 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .538 - .804 ค่า Eigenvalues = 2.829 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“การสร้างความร่วมมือกับชุมชน และการเป็นแบบอย่างที่ดี”**

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) มาตรา 9 กล่าวว่า ครูจะต้องสามารถทำงาน ร่วมกับครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาน ประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นได้เป็นอย่างดี และสามารถระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ ในการจัดการศึกษา มาตรา 24 สามารถจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ มีการประสานความ

ร่วมมือกับชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ มาตรา 57 สามารถระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา รวมถึงสถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา (2549) ที่ได้กำหนดสมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency) เป็นสมรรถนะเฉพาะที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของแต่ละตำแหน่งตามสายงานครู ว่าต้องสามารถสร้างความร่วมมือกับชุมชน ได้แก่ความสามารถในการนำชุมชนมีส่วนร่วม ร่วมในกิจกรรมสถานศึกษา ความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน สอดคล้องกับสมรรถนะที่พึงประสงค์ของหัวหน้ากศน.ตำบล คือ 1) มีความสามารถในการบริหารจัดการงานกศน.ตำบล ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) มีความสามารถเชิงธุรกิจ การสารบัญและการโต้ตอบหนังสือราชการ 3) มีความรอบรู้ในงานที่รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย 4) มีความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เกี่ยวข้องกับงาน 5) มีทักษะในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า 6) เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนและพัฒนาตนเองอยู่เสมอเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ 7) มีความคิดสร้างสรรค์แสวงหาสิ่งใหม่ๆ ตลอดเวลา 8) มีความสามารถในการปรับปรุงงานฐานเดิมที่มีอยู่อย่างเหมาะสม 9) มีความอดทน อดกลั้น หนักแน่น ไม่ย่อท้อ มุ่งมั่นตั้งใจที่มั่นคงต่อการทำงาน 10) มีความสามารถในการประสานงานทุกระดับ 11) มีความสามารถในการวิเคราะห์ วิเคราะห์เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น 12) รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักเลือกที่จะรับและแสดงความคิดเห็นได้อย่างเหมาะสม 13) มีพฤติกรรมที่เหมาะสมเป็นแบบอย่างแก่บุคคลทั่วไป เช่น การตรงต่อเวลา การอ่อนน้อมถ่อมตน ความเสียสละ จิตบริการ มนุษย์สัมพันธ์ ความรับผิดชอบ ฯลฯ 14) ปฏิบัติตามวัฒนธรรมองค์กร ธรรมเนียมที่ดีงามขององค์กร และสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงานและสิ่งแวดล้อมได้ดี 15) มีความรัก ความเชื่อมั่น และศรัทธาต่อวิชาชีพและหน่วยงานของตน คุณธรรมจริยธรรม ความสำคัญต่อการปฏิบัติงานในวิชาชีพ ครูที่มีคุณธรรมจริยธรรม จะได้รับการเคารพจากศิษย์ ได้รับการยอมรับจากผู้ปกครอง ได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนและผู้บังคับบัญชา ทำให้มีความก้าวหน้าในการทำงานและการประกอบอาชีพ ซึ่งอาจได้รับการยกย่องประกาศเกียรติคุณให้เป็นตัวอย่างที่ดีของบุคลากรในวิชาชีพ ในด้านภาระงานการเป็นผู้นำของสังคม ครูที่มีคุณธรรมจริยธรรมจะเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ รวมทั้งเป็นเพื่อนมนุษย์ที่ดีของคนในกลุ่มสังคมอื่น ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมต่อวิชาชีพครู คุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญต่อวิชาชีพครูในด้านต่างๆ ที่สำคัญ 2 ประการคือการรักษามาตรฐานวิชาชีพ การที่ครูมีคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติงาน เป็นปัจจัยสำคัญในการรักษามาตรฐานวิชาชีพที่กำหนดไว้ในกฎหมายทางการศึกษา และช่วยให้วิชาชีพมีบทบาทตามหน้าที่ที่มีต่อสังคม รวมทั้งมีบทบาทตามสถานภาพที่ได้รับการยกย่องให้

เป็นวิชาชีพชั้นสูง ผู้รับบริการและสังคมได้รับคุณประโยชน์จากการศึกษาตามมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษา อีกประการหนึ่งคือการยกระดับมาตรฐานวิชาชีพ การที่ครูมีมาตรฐานการทำงานตามมาตรฐานวิชาชีพที่กำหนดไว้ทำให้ครูมีวัฒนธรรมองค์การที่พึงประสงค์องค์การที่รับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิชาชีพจึงสามารถใช้วิชาการ งบประมาณ และทรัพยากร ในการยกระดับวิชาชีพให้เกิดคุณประโยชน์ต่อสังคมมากยิ่งขึ้น การที่ครูแต่ละคนจะมีคุณธรรมจริยธรรมหรือไม่ เพียงใด จึงไม่ได้มีความสำคัญเฉพาะต่อตัวครูเท่านั้น แต่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมและวิชาชีพ ผู้เป็นสมาชิกของวิชาชีพจึงต้องไม่ปล่อยปละละเลยการมีคุณธรรม ไม่ควรพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามความพอใจของตนเอง แต่จะต้องพัฒนาตนให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์และครูที่สมบูรณ์เพื่อสร้างนักเรียนที่สมบูรณ์ รวมทั้งการสร้างวิชาชีพที่สมบูรณ์ทั้งด้านภาพลักษณ์ของวิชาชีพ มาตรฐานวิชาชีพ และศักดิ์ศรีของวิชาชีพ (ดร.ดวงเดือน พินสุวรรณ, 2561)

องค์ประกอบที่ 15 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 26 ตัว มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .459 - .778 ค่า Eigenvalues = 11.765 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“แหล่งเรียนรู้และการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้”**

สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดการตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ พระราชบัญญัติศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 2551 มาตรา 6 การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้ยึดหลักการศึกษตามอัธยาศัย คือเน้นการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย และการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและส่วนที่นำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) กล่าวถึง แหล่งการเรียนรู้ ว่าอาจเป็นสถานที่หรือศูนย์รวมประกอบด้วยข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอน มีระยะเวลาเรียนที่ยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน มีการประเมินผลและการวัดที่มีลักษณะเฉพาะ สร้างขึ้นให้เหมาะสมกับเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไม่จำเป็นต้องเป็นการเรียนรู้แบบเดียวกัน การศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการประสาน ส่งเสริม และสนับสนุนให้คนในสังคมได้ ร่วมกันนำเอาทรัพยากรทางการศึกษามาใช้ ได้แก่ องค์ความรู้ แหล่งความรู้ และเทคโนโลยีทั้งมวลที่มีอยู่ในสังคมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ สอดคล้องกับ

สุมาลี สังข์ศรี และคณะ (2548) กล่าวไว้ว่า ในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าในด้าน วิทยาการสาขาต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การศึกษาหรือการเรียนรู้จะหยุดเพียงการศึกษาภาคบังคับไม่ได้ ทุกคนต้องศึกษาต่อเนื่องไปตลอดชีวิต ดังนั้น แหล่งการเรียนรู้จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้บุคคลสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ตามความต้องการ ความสนใจ ความถนัด และความพร้อม อ้อมใจ วงษ์มณฑา (2552) กล่าวถึงประโยชน์และความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ว่า 1) ช่วยให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้อย่างต่อเนื่อง 2) ช่วยให้ระบบข้อมูลข่าวสารได้ดีพิมพ์เผยแพร่และนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการอย่างกว้างขวางมากขึ้น 3) ช่วยให้ระบบการจัดการความรู้มีความกว้างขวางมากขึ้นหรือที่เรียกว่าการศึกษาไร้พรมแดนซึ่งเป็นประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายได้อย่างทั่วถึง 4) เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลต่างๆ ไว้อย่างเป็นระบบเพื่อองค์กรแห่งการเรียนรู้ซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าวิจัย 5) ช่วยรักษาภูมิปัญญาของบุคคลหรือภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาในระยะยาว 6) เป็นประโยชน์ในการพัฒนาองค์ความรู้ชุมชนและเป็นที่พึ่งพาทางด้านวิชาการในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข สุขุม อมรวีวัฒน์ (2545) ได้กล่าวว่กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและชนบทนั้น เป็นแนวทางหนึ่งที่สถานศึกษาและโรงเรียนสามารถจัดและดำเนินการปฏิบัติควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้ทันที ซึ่งกระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและชนบทนั้น เป็นการเก็บเกี่ยวความรู้จากสิ่งรอบๆ ตัวที่ถือเป็นขุมทรัพย์มหาศาลที่เราสามารถค้นพบความรู้ได้อย่างไม่หมดสิ้น และสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุภามาศ อำดวง (2554) ซึ่งพบว่าความต้องการการจัดการแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตในด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในวัดและด้านบุคลากรอยู่ในระดับมาก

องค์ประกอบที่ 16 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 19 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .483 - .824 ค่า Eigenvalues = 10.992 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “**การบริหารจัดการและบุคลากรของแหล่งการเรียนรู้**” ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบลสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุภามาศ อำดวง (2554) พบว่าความต้องการการจัดการแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตในด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในวัดและด้านบุคลากรอยู่ในระดับมาก มินตรา จามทรัพย์ (2553: ออนไลน์) กล่าวว่า การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาและใช้แหล่งการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งมีหลายช่องทางเพียงแต่การดำเนินการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยังเป็นไปโดยไม่เป็นระบบและกระบวนการที่ชัดเจน แหล่งเรียนรู้บางแห่งจึงไม่ได้ถูกใช้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติก็ถูกละเลยไม่ได้เข้าไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องเป็นผู้นำการดำเนินการสู่ความสำเร็จ โดยกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจน ซึ่ง

อาจบริหารจัดการได้ดังนี้ 1) ขั้นวางแผน (Plan) 2) ขั้นการ ดำเนินงานสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ (DO) 3) ขั้นตรวจสอบ ทบทวน กำกับ ติดตาม (CHECK) และ 4) ขั้นสรุปและรายงานผลการสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ (ACTION) และ สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2553) ที่ได้นำเสนอองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ ที่จะทำให้แหล่งการเรียนรู้มีศักยภาพและมีโอกาสประสบผลสำเร็จคือ 1) มีผู้นำที่ดี จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงานและการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา 2) มีกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี ต้องมีกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารงานโปร่งใส 3) มีความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน มีสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพ และมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ในทุกกระบวนการ 4) มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง จะต้องมีการเรียนรู้เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งต้องมีการถ่ายทอด ความรู้ระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ 5) มีศักยภาพความพร้อมในเรื่องพื้นฐานอาชีพจะต้องมีความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองและมีความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ จึงต้องได้รับการพัฒนา สมรรถนะและทักษะความพร้อมในการประกอบอาชีพ โดยใช้ความรู้ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เกิดกรรมวิธี/สิ่งใหม่ หรือพัฒนาให้ดีกว่าเดิม 6) มีการสร้างระบบการจัดเก็บและ การนำมาใช้ขององค์ ความรู้ที่ดีต้องมีระบบการเก็บความรู้ทั้งความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและความรู้ภายนอกชุมชน รวมทั้ง ต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ โดยเข้าใจได้ ง่าย 7) มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอก ชุมชน ต้องมีความร่วมมือในด้านทุนกิจกรรม วิชาการองค์ความรู้ การตลาด ฯลฯ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนา อย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่องครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท อีกทั้งสุภามาศ อ่ำดวง (2554) ที่ ได้นำเสนอคุณลักษณะของบุคลากรของแหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้คือ 1) ควรมีความรู้ ความสามารถในการ บรรณารักษ์ 2) ควรมีใจรักในงานบริการหรือมีจิตสาธารณะ 3) ควรมีความรู้ และทักษะในการ จัดการเรียนรู้ 4) ควรมีความคิดสร้างสรรค์ 5) ควรมีประสบการณ์ในการทำงาน 6) ควรเป็นทีมงาน 7) ควรมีความหลากหลายทั้งด้านวัฒนธรรม เพศ และอายุ 8) ควรได้รับฝึกอบรมเกี่ยวกับการบริการ 9) ควรเป็นผู้มีคุณธรรม และ 10) ควรเป็นผู้มีใจรักในการเรียนรู้

องค์ประกอบที่ 17 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 26 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .414 - .807 ค่า Eigenvalues = 13.337 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “**ความร่วมมือของชุมชนในการวางแผนและการดำเนินการ**” ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) มาตรา 57 สามารถระดมทรัพยากร

บุคคลในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและ สนับสนุนการจัดการศึกษา เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่ง สำคัญเพราะการที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติร่วมกับผลประโยชน์และร่วมติดตามผลนั้น นับเป็นกระบวนการ ที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาสนองตอบความต้องการของตนและชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งจะช่วยให้ประชาชน ยอมรับโครงการมากขึ้น เพราะเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น การดำเนินโครงการราบรื่นได้รับความ ร่วมมือจากประชาชนมากขึ้นและโครงการให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้นและมีการระดม ทรัพยากรเพื่อการพัฒนามากขึ้น ตลอดจนช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น สอดคล้องกับ นางจิตตวดี ทองทั่ว (2557) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ส าหรับการจัดการกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต ในสถานศึกษา: การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่ง จากการศึกษาค้นพบว่าการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรมการศึกษาของชุมชนในฐานะเจ้าของ การศึกษาจะ ทราบดีว่าชุมชนของเขาและบุคลากรของชุมชนมีความต้องการอะไรจากการศึกษา ซึ่งจะก่อให้เกิด ความรู้สึกร่วม ความรู้สึกที่ว่าชุมชนมีศักยภาพ มีอ านาจและการได้เข้ามามีส่วนร่วม ของชุมชน ส่งผล น ำไปสู่ความรู้สึกรับผิดชอบต่อกัน การศึกษาของชุมชนร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีใน การพัฒนา ประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ใช้ชุมชนได้ใช้ ทรัพยากร ท้องถิ่นมากขึ้น นภาพกรณ์ หะวานนท์ และคณะ (2543) และสุวิธิตา จรุงเกียรติกุล (2554) ได้กล่าวถึง ยุทธศาสตร์และแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ และเตรียมการเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้อย่างมีประสิทธิภาพว่า คือ การ ส่งเสริมศักยภาพของ คนในท้องถิ่น โดยการเปิดพื้นที่ทั้งสถานศึกษาและชุมชนให้เป็นสถานที่เรียนรู้ ขยายหลักสูตรสำหรับคนทั่วไปเพิ่มการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะ และพัฒนาหลักสูตรที่ สอดคล้องกับชุมชนท้องถิ่น จัดหลักสูตรให้ปราชญ์ผู้รู้ในพื้นที่เป็นครูผู้สอน มีหลักสูตรส าหรับผู้นำการ เรียนรู้เพื่อให้เป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และยุทธศาสตร์การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการ พัฒนาองค์ประกอบสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย ผู้เรียน ผู้จัดการเรียนรู้ แหล่งการ เรียนรู้ เนื้อหา การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ บรรยากาศการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ การจัดการ ความรู้ โดยมี การศึกษาและการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการบูรณาการเรียนรู้ตลอดชีวิต การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน สอดคล้องกับอนรรักษ์ ปัญญา นุวัฒน์ (2548) อมรวิรัช นาคทรพรพและคณะ (2551) ที่กล่าวว่าชุมชนท้องถิ่น คือพื้นที่การเรียนรู้ที่มี

ความสำคัญสำหรับโรงเรียน และการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะทำให้ทั้งโรงเรียนและชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและเป็นการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนโดยแท้จริง และกนก รัตน์ ยศไกร (2546) กล่าวว่า การนำทุนทางสังคม ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นฐานในการจัดการศึกษา นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพภายในของชุมชนแล้ว ยังสังเคราะห์ศักยภาพต่างๆ ของคนในชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนและคนในชุมชนเองได้เห็นศักยภาพอันเป็นรากฐานที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้มาจนถึงปัจจุบัน และจำลอง คำบุญชู (2546) ที่กล่าวว่า “ท้องถิ่นเป็นห้องเรียนที่สามารถแสวงหาความรู้ได้เกือบทุกอย่างเป็นตัวอย่างหรือเป็นแบบฝึกหัดให้นักเรียนได้มีโอกาสเห็นและได้ทดลองเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริง เช่น อาชีพเกษตร การดำรงชีวิตประจำวัน ศิลปวัฒนธรรมและการดำรงของท้องถิ่น การประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมและอื่นๆ มากมายที่สามารถนำมาประยุกต์หรือบูรณาการการเรียนการสอนได้” ในขณะที่ สุวิธิดา จรุง เกียรติกุล (2554) ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์และแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเตรียมการเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ที่มีประสิทธิภาพ คือการส่งเสริมศักยภาพของคนในท้องถิ่น โดยการเปิดพื้นที่ทั้งสถานศึกษาและชุมชนให้เป็นสถานที่ เรียนรู้ ขยายหลักสูตรสำหรับคนทั่วไป เพิ่มการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะและพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับชุมชนท้องถิ่น จัดหลักสูตรให้ปราชญ์ผู้รู้ในพื้นที่เป็นครูผู้สอน มีหลักสูตรสำหรับผู้นำการเรียนรู้เพื่อให้เป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และยุทธศาสตร์การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการพัฒนาองค์ประกอบสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยผู้เรียน ผู้จัดการเรียนรู้แหล่งการเรียนรู้ เนื้อหาการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ บรรยากาศการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ การจัดการความรู้ โดยมีการศึกษาและการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนามีการบูรณาการการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน

องค์ประกอบที่ 18 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 6 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .803 - .869 ค่า Eigenvalues = 4.779 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“การร่วมรับผลประโยชน์ของชุมชน”** ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล สอดคล้องกับ จิตตวดี ทองทั่ว (2557) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตในสถานศึกษา: การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชน จะร่วมกันประชาสัมพันธ์ ยกย่อง ชมเชยเพื่อเป็นกำลังใจให้กับผู้ที่มีจิตอาสา ผู้ที่มีความเสียสละ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตร่วมกับสถานศึกษา ประกาศให้ทราบทั่วกัน เพื่อสร้างการยอมรับและสร้างแบบอย่างที่ดีในชุมชน สำหรับผู้ที่มีจิตอาสา ผู้ที่มีความเสียสละเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ตลอดชีวิตร่วมกับสถานศึกษาโดยชุมชนไม่ต้องการค่าตอบแทนใดๆ เพราะสิ่งที่ต้องการเห็นคือการที่ บุตรหลานในชุมชนได้เรียนรู้ถึงความรู้ที่มีคุณค่าของชุมชนเองและสามารถสืบทอดไว้ได้โดยการได้ เชื่อมโยงกับปู่ย่าตายายในชุมชนที่เป็นผู้สืบทอดมาก่อนและอยากเห็นคนในชุมชนได้พูดคุย ปรัชญาหรือกันได้ มีกลุ่มก่อนแล้วการได้พูดคุยกันอย่างเข้าใจนี้ เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกันให้เกิด การเรียนรู้ เข้าใจและการปรับตัวเข้าหากัน รวมไปถึงการได้เรียนรู้เรื่องการทำความเข้าใจ เรื่องปัญหาใน การดำรงชีพต่างๆ ทำให้ทุกคนมีความรู้สึกผูกพันกันเหมือนเป็นญาติมิตร มีความอบอุ่นใจในการเป็น สมาชิกในชุมชน ทำให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดหมุนเวียนอยู่ตลอดไป ดังที่ Hanifan (2000) ที่ กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ว่าเป็นการรวมกันขององค์ประกอบทุนทางสังคมที่หากว่าปัจเจก บุคคลตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือกัน ทำให้สมาชิกระดมทุนทางสังคมต่างๆ เข้ามาไว้ ร่วมกันทำให้เกิดพลังในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันกลับไปสู่ชุมชนและขยายไปสู่กลุ่มองค์กรและ เครือข่ายอื่นๆ ดังที่เมตต์ เมตต์การรุณจิต (2547) ได้กล่าวไว้ถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมว่าสุดท้าย ท้องถิ่นจะได้ประโยชน์จากการพัฒนากลุ่มคนและส่งผลถึงชุมชนที่ได้ใช้ทรัพยากรในการจัดการศึกษา อย่างเต็มที่ สอดคล้องกับนรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547) ที่กล่าวว่าการมีส่วนร่วมมีประโยชน์ในการทำ ให้แต่ละฝ่ายได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จน นำไปสู่การยอมรับความแตกต่างในด้านความรู้ ลักษณะนิสัย ค่านิยมต่างๆ อันเป็นรากฐานสำคัญของ หลักประชาธิปไตย ทำให้งานที่ยากบางอย่างสำเร็จได้ เนื่องจากงานหลายอย่างต้อง อาศัยความ ร่วมมือจากหลายฝ่าย เช่น การจัดการศึกษาและในการช่วยเหลือกันนั้นเป็นการช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือกันในกลุ่ม ช่วยแบ่งปันทรัพยากร ส่งผลต่อการรู้สึกเป็นเจ้าของในสิ่งที่ ดำเนินการอยู่ เกิด ความรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้โครงการต่างๆ ของชุมชนสำเร็จลุล่วงได้ไม่ว่าจะเป็นโครงการเล็กหรือ ใหญ่

องค์ประกอบที่ 19 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 6 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักขององค์ประกอบตั้งแต่ .677 - .921 ค่า Eigenvalues = 3.037 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“ความร่วมมือของชุมชนใน การประเมินผล”** ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล สอดคล้องกับ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) ซึ่งกล่าวว่าขั้นตอนการประเมินผลนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะถ้าหากการติดตามและการประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมของชาวชนบทแต่ดำเนินการโดย บุคคลภายนอก ชาวชนบทย่อมจะไม่ได้ประเมินด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์ ใดๆหรือไม่ การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไปจึงอาจประสบความยากลำบาก เพราะชาวชนบทไม่ได้ประเมินด้วยตนเองให้รู้แจ้งว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร ถึงแม้จะมีผู้โต้แย้งว่าการ ประเมินที่เที่ยงธรรมที่สุดน่าจะมาจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมนั้นๆ แต่ถ้าคิดถึง

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่มุ่งจะพัฒนาคน การคำนึงถึงแต่ความเที่ยงธรรมในแนวคิดของคนภายนอกย่อมไร้ประโยชน์ การผสมผสานระหว่างคนภายนอกกับชาวชนบทน่าจะเกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์มากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากส่วนประกอบของคนนอกที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมจะเป็นชาวชนบทในหมู่บ้านอื่นๆ มาร่วมประเมินด้วยก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ไม่น้อย เพราะนอกจากจะเป็นการเผยแพร่กิจกรรมออกไปแล้วชาวชนบทจะเข้าใจและมองเห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ คล้ายคลึงกับชาวชนบทด้วยตัวเอง และสอดคล้องกับ นางจิตตวดี ทองทั่ว (2557) ซึ่งพบว่าผลจากการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดการศึกษา ทำให้ชุมชนมีความมั่นใจมากขึ้นในการได้เข้าร่วมมาเรียนรู้ในการวิจัยปฏิบัติการที่ให้เห็นคุณค่า ได้เห็นความสามารถของตนเอง ได้เข้าใจการศึกษาตลอดชีวิตว่ามีเป้าหมายและการดำเนินการอย่างไร การเรียนรู้ดังกล่าวเป็นประโยชน์อย่างมากต่อโรงเรียนในการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตที่ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของโรงเรียนให้ การพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมด้านการศึกษาตลอดชีวิตงายขึ้นและมีประโยชน์อย่างแท้จริง การประเมินผลด้วยหลักการที่ถูกต้องที่ทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและนักการศึกษาช่วยให้เกิดกระบวนการช่วยติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานระหว่างชุมชนที่มีต่อสถานศึกษา อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน ในขณะที่ชุมชนร่วมติดตามประเมินผลและให้ข้อเสนอแนะการดำเนินงานของโรงเรียน โดยชุมชนร่วมแสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอผลการดำเนินงานเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุงผลงานต่อไป ดังที่เมตต์ เมตต์การุณจิต (2547) ได้กล่าวไว้ และ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมประเมินผลเป็นการทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เนื่องจากการร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมตัดสินใจร่วมกันดูแล ผลประโยชน์ชุมชน และร่วมให้ข้อเสนอแนะทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าของตนเองว่าตนเองเป็นผู้ที่มีความสามารถทำได้และทำให้การดำเนินงานของชุมชนมีความโปร่งใส เพราะการมีส่วนร่วมเพื่อสาธารณะประโยชน์จะทำให้เกิดพลังการมีส่วนร่วมภาคประชาชนที่เข้มแข็งและทำให้เกิดการยอมรับต่อโครงการนั้นๆ เพื่อเห็นประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ และการที่โรงเรียนจัดทำเอกสารสรุปผลการดำเนินงาน เพื่อเป็นข้อมูลในการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมการดำเนินงานต่อไปและเผยแพร่ผลการดำเนินงานไปยังชุมชนต่อไป

องค์ประกอบที่ 20 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 7 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .561 - .931 ค่า Eigenvalues = 7.359 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา” ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 นับว่าเป็นกฎหมายทางการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีเจตนารมณ์และสาระที่เป็นมิติใหม่ในวงการศึกษาไทยหลายๆ อย่างที่สำคัญคือการ เปิดทางสำหรับรูปแบบการศึกษาใหม่ๆ ตั้งแต่โรงเรียนในบ้าน ในวัด ในโรงเรียน

ในสถานประกอบการ ซึ่งเป็นบัญญัติของกฎหมายที่สอดคล้องกับแนวคิดความเท่าเทียมทั่วถึงการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคม รวมทั้งมีสาระที่สำคัญคือการพัฒนาให้เกิดความหลากหลายของการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการศึกษาตลอดชีวิต โดยการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิตและให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 2551 ที่เกี่ยวข้องกับภาคีเครือข่ายในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ มาตราที่ 6 เรื่องการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้ยึดหลักการกระจายอำนาจแก่สถานศึกษาและการให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ และมาตราที่ 7 ให้ภาคีเครือข่ายเกิดแรงจูงใจและความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษา มาตรา 16 คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ในการ 1) ให้คำปรึกษาและร่วมมือในการพัฒนาการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกับภาคีเครือข่าย 2) ส่งเสริมและสนับสนุนภาคีเครือข่ายเพื่อจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้สอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานที่คณะกรรมการกำหนด

องค์ประกอบที่ 21 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 9 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .589 - .854 ค่า Eigenvalues = 6.687 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการวางแผนการจัดการศึกษา”**

ตามที่สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551) มาตรา 13 ให้คณะกรรมการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะอนุกรรมการภาคีเครือข่าย” ที่ประกอบด้วยภาคส่วนต่างๆ ของสังคมที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งจำนวนอนุกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการได้มาของประธานและอนุกรรมการ วาระการ ดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งรวมทั้งอำนาจหน้าที่ของคณะอนุกรรมการภาคีเครือข่ายให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของกศน.ตำบลร่วมกับภาคีเครือข่ายของกศน.ตำบล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) ซึ่งประกอบไปด้วยการดำเนินการของศูนย์สร้างโอกาสการเรียนรู้ (Opportunity Center) โดยการประสานความร่วมมือในแนวราบกับภาคีเครือข่าย ซึ่งมีวิธีการดำเนินงาน คือ 1) ประสานงาน/วางแผนร่วมกับภาคีเครือข่ายในชุมชน เช่น คณะกรรมการชุมชน อบต. พัฒนาที่ดิน สถานีอนามัย สหกรณ์ ปศุสัตว์ ประมง ตำรวจ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. อาสาสมัครส่งเสริมการอ่านวัด มัสยิด โรงเรียนดีประจำตำบล ฯลฯ เพื่อจัดกิจกรรมบริการชุมชน 2) รวบรวมและเผยแพร่องค์ความรู้ของภาคีเครือข่ายในการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยฎาพร ชันติวรพันธ์ (2555) พบว่าการมีส่วนร่วม

ร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยด้านการวางแผน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับ วิจิตราภรณ์ โตแก้ว (2558) ซึ่งพบว่าการมีส่วนร่วมของ ภาคีเครือข่ายในการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยด้านการวางแผนอยู่ใน ระดับมาก ซึ่งการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในด้านวางแผนประกอบไปด้วยการมีส่วนร่วมในการ สสำรวจข้อมูลสภาพปัญหาความต้องการด้านการศึกษาของประชาชน เช่น การสำรวจ ข้อมูลประชากร วิทยุแรงงานข้อมูลผู้ไม่รู้หนังสือ เป็นต้น การมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ปัญหาความต้องการ ด้าน การศึกษาของประชาชนและกำหนดประเด็นสำคัญของการบริหารการศึกษา การมีส่วนร่วมในการ กำหนดวิสัยทัศน์ภารกิจเป้าหมาย และสภาพความสำเร็จของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยอำเภอ การมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายและเป็นรูปธรรม การมีส่วนร่วมในการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมใน การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมในการ พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนบริหารการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยอำเภอ การมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของศูนย์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ การมีส่วนร่วมในการรับทราบแผนบริหาร การศึกษาของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ การมีส่วนร่วมในการ รับทราบแผนปฏิบัติการประจำปีของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยอำเภอ ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของฐิติมาภรณ์ พงศ์จันทร์ (2553) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายใน การพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ด้าน การวางแผนส่วนใหญ่ได้มีส่วนร่วมวางแผนเพื่อกำหนดปัญหาทางการศึกษาของชุมชนได้จัดทำแผนให้ สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาอยู่ในระดับมากเช่นกัน สอดคล้องกับ อุทัย บุญประเสริฐ (อ้างใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544, 25-26) ได้กล่าวว่า วิธีการวางแผนโครงการ ในรูปแบบต่างๆ ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปนั้น มีหลายแบบหลายวิธีด้วยกัน แต่ละแบบแต่ละวิธีก็มุ่งที่จะให้การ ดำเนินงานตามโครงการนั้นบรรลุเป้าหมายหรือบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ วิธีวางแผนแต่ละ โครงการจะพยายามทำให้เป็นสิ่งที่เข้าใจง่าย กำหนดลำดับขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินงานต่างๆ อย่างชัดเจน กำหนดให้เห็นชัดว่าจะต้องทำอะไรที่เข้าใจก่อนหลังอย่างไร เมื่อตรวจดูแผนหรืออ่าน โครงการนั้นโดยตลอดแล้วให้ประสบความสำเร็จจะทำอย่างไรด้วยวิธีใด ในการทำงานงานนั้นจะต้อง ใช้ทรัพยากรคน ใช้เงิน ใช้วัสดุอุปกรณ์ วัตถุดิบและสิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานด้านต่างๆ มากน้อยเพียงใด นอกจากนั้นยังบอกให้ทราบอีกด้วยว่า ถ้าต้องการดูหรือพิสูจน์ว่าโครงการนั้นประสบ ความสำเร็จ บรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่มากน้อยเพียงใด ให้ดูวิธีไหน ดูจากอะไรหรือพิจารณา อย่างไร

สิ่งเหล่านี้ในการวางแผนโครงการแต่ละครั้งผู้วางแผนหรือผู้รับผิดชอบการวางแผนจะต้องพยายามกำหนดให้ชัดเจน มองเห็นลำดับขั้นตอนที่แน่นอน มองเห็นความสัมพันธ์ในลำดับก่อนหลังความสอดคล้องต่อเนื่องของลำดับในการดำเนินงานในส่วนต่างๆ อย่างชัดเจน สามารถเข้าใจได้โดยตลอด ช่วยให้พิจารณาโครงการตัดสินใจได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถวางแผนปฏิบัติงานสามารถนำแผนออกปฏิบัติได้สะดวกด้วยความเข้าใจอย่างชัดเจน ไม่คลุมเครือ และยังสามารถสอดคล้องกับเสาวนิตย์ ชัยมุสิก (2545, 2) ได้กล่าวถึง ความหมายของการวางแผนไว้ว่าการวางแผน คืองานทุกด้านขององค์กรที่ได้กำหนดขึ้นอย่างมีเหตุผล แผนเป็นระเบียบวิธีหรือขั้นตอนที่เป็นระบบที่บุคลากรใช้เป็นเครื่องมือหรือแนวทางดำเนินงานขององค์กร และการวางแผนคือการเตรียมการหรือคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า ทำให้ผู้บริหารมีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานหรือกระทำอะไรบางอย่างในอนาคต

องค์ประกอบที่ 22 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 6 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .736 - .932 ค่า Eigenvalues = 5.947 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการสำรวจความต้องการของชุมชน”**

สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551) มาตรา 10 กล่าวว่าเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ส่วนราชการหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องและภาคีเครือข่าย อาจดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องดังต่อไปนี้ คือทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเพื่อให้บุคคลและชุมชนได้เรียนรู้ตามความสนใจ และความต้องการที่สอดคล้องกับความจำเป็นในสังคมของการศึกษาตามอัธยาศัย หลักเกณฑ์ วิธีการสอดคล้องกับ วิจิตรภรณ์ โตแก้ว (2558) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งพบว่าการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ในการบริหารการศึกษาด้านการประสานงาน ในการรับทราบถึงความต้องการทางการศึกษาชุมชนอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พชรินทร์ จุวาน (2548) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา พบว่าชุมชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการเสนอข้อมูลสภาพปัจจุบันของโรงเรียนวางแผนส่งเสริมการจัดกิจกรรมพิจารณาความเหมาะสมของแผนก่อนลงมือปฏิบัติชุมชนมีส่วนร่วมประสานงานในการพัฒนาโรงเรียน ชุมชนมีส่วนร่วมในช่วยเหลือด้านแรงงานในการพัฒนาโรงเรียนระดมทุนต่างๆ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมแนะนำให้นักเรียนไปศึกษาต่ออยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับครรชิต พุทธิโกษา (2554) ที่ได้กล่าวถึงความเป็นของการสำรวจปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายไว้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทเป็นผู้มีความคิด มีความรู้ มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วในระดับหนึ่ง การพัฒนาชุมชนตามแนวทางของรัฐในอดีตจึงมี

อาจตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของชุมชนได้ หลายครั้งที่พบว่าการพัฒนาชุมชนที่ภาครัฐเป็นผู้คิดแทนและกำหนดทิศทางไว้แล้วนั้นเป็นไปอย่างสูญเปล่า เนื่องจากหลงลืมไปว่าในการพัฒนาชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ผู้ที่สามารถตอบได้ดีที่สุดว่าชุมชนมีปัญหาหรือมีความต้องการอะไรก็คือคนในชุมชนนั้นนั่นเอง บุญเรียง ขจรศิลป์ (2546) กล่าวว่าหากสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาคำนึงถึงบริบทของชุมชนและดำเนินการส่งเสริมการมีส่วนร่วมด้วยการคำนึงถึงความสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของชุมชน โดยไม่นำความคิดในเชิงวิชาการเป็นตัวนำแต่เป็นการน้อมนำให้ชุมชนเป็นผู้เสนอความต้องการและปัญหาขึ้นมาก่อนแล้วการมีส่วนร่วมจะส่งผลไปในทางที่ดี สอดคล้องกับชนิก คุณเมธีกุล (2552) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาตัวงซึ่งคุณภาพการบริหารการศึกษาเพื่อความเปนเลิศของสถานศึกษาเอกชน พบว่าการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันจะทำให้สมาชิกเครือข่ายมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตเป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันถึงเหตุผลในการเข้ามารวมกันเป็นเครือข่าย ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน มีความเปนเอกภาพและช่วยผ่อนคลายความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันถือเป็นจุดเริ่มต้น ของการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ภายนอกที่ทำให้เครือข่ายสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง เพราะหากสมาชิกในเครือข่ายมีมุมมองหรือแนวคิดที่ไม่เหมือนกันแล้ว การประสานงานและการเขารวมกิจกรรมอาจเกิดขึ้นโดยยาก

องค์ประกอบที่ 23 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 7 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .527- .939 ค่า Eigenvalues = 5.697 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้”**

สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551) มาตรา 10 เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ส่วนราชการหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องและภาคีเครือข่ายอาจดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องดังต่อไปนี้ 1) สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาที่จำเป็นสำหรับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อการจัดการศึกษานอกระบบ 2) การสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนของการศึกษาตามอัธยาศัยสามารถเข้าถึงได้ตามความเหมาะสม มาตรา 11 เพื่อประโยชน์ในการจัดและพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย ให้ส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เพื่อดำเนินการในเรื่องดังต่อไปนี้ 1) จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ เช่น แหล่งการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน สื่อและเทคโนโลยีที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้ 2) ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของภาคี

เครือข่าย เพื่อให้เกิดความร่วมมือและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายได้รับโอกาสในการจัดสรรทรัพยากรและเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการดำเนินงาน

องค์ประกอบที่ 24 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 5 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .623 - .908 ค่า Eigenvalues = 4.927 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาหลักสูตร”** สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานกศน.ตำบล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) ในส่วนของศูนย์สร้างโอกาสการเรียนรู้ (Opportunity Center) โดยการเชื่อมโยงรูปแบบการให้บริการของหน่วยงานภาคีเครือข่ายกับกศน.ตำบล ซึ่งมีวิธีการดำเนินงาน คือ 1) ส่งเสริมหรือจัดกิจกรรมร่วมกับภาคีเครือข่าย เช่น ศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it center) ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ชมรมคุ้มครอง ผู้บริโภคร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน ร่วมกับกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (กระทรวงไอซีที) มุมวิทยาศาสตร์เพื่อชีวิตร่วมกับสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) บริการหน่วยแพทย์ เคลื่อนที่ ธนาคารเคลื่อนที่ การป้องกันบรรเทาสาธารณภัย อำเภอกเคลื่อนที่ ฯลฯ กิจกรรมนี้จึงเป็นเสมือนที่นัดพบระหว่างประชาชนกับหน่วยงานบริการต่างๆ ของรัฐหรือองค์กรอื่นๆ เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ของประชาชน 2) พัฒนารูปแบบกิจกรรมให้หลากหลายและสอดคล้องกับความ ต้องการของกลุ่มเป้าหมายในชุมชน สอดคล้อง กับธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2544, 64) ได้กล่าวว่าเครือข่ายความร่วมมือหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือทุนเพื่อน ซึ่งเครือข่ายความร่วมมือนี้จะทำให้มีความหลากหลายทั้งกิจกรรมและองค์กรหรือกลุ่มคนที่เข้าร่วมพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกชุมชนนี้จะก่อให้เกิดอำนาจต่อรองและการพัฒนา กิจกรรมสาธารณะมากขึ้น มีการประมวลความคิด การตัดสินใจ และนิยามสถานการณ์ปัญหา หรือ กำหนดกฎเกณฑ์การพัฒนาร่วมกัน อีกทั้งมีการพบปะและสนทนากับ “คนแปลกหน้า” เพื่อดึงเอาประสบการณ์ แนวร่วมและทรัพยากรเพื่อประสานผลประโยชน์แก่ชุมชน เครือข่ายความร่วมมือนี้จะส่งเสริมให้ชุมชนเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและเกิดสำนึกร่วมในความ เป็นชุมชนท้องถิ่น และสำนึกสาธารณะเพื่อสังคมโดยรวม ในขณะที่หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551, 47) กล่าวว่าความร่วมมือ หมายถึง ความเต็มใจของแต่ละคนในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่งตาม เป้าหมายขององค์กรหรือหน่วยงานความร่วมมือจะเป็นการที่ฝ่ายหนึ่งเป็น “เจ้าของหรือเจ้าภาพ” งานหรือกิจกรรมนั้นๆ แล้วขอให้ฝ่ายอื่นเข้าร่วม มีลักษณะเกิดขึ้นเป็นครั้งๆ ไป ไม่มุ่งความต่อเนื่อง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม แต่มุ่งให้กิจกรรมนั้นๆ แล้วเสร็จตามความ ต้องการของฝ่ายเจ้าของงาน

องค์ประกอบที่ 25 มีตัวแปรในองค์ประกอบชุดนี้ 4 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .535 - .860 ค่า Eigenvalues = 4.093 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า **“ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการประเมินผล”** แนวทางการดำเนินงานของกศน.ตำบล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) ในการนิเทศ ติดตามและรายงาน โดยการประสานให้ภาคีเครือข่ายร่วมนิเทศกิจกรรมในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับอรุณี เวียงแสง และคณะ (2548, 18) ที่ได้ให้ความหมายของการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมในมุมมองของงานพัฒนาชุมชนคือ “การศึกษาว่าการดำเนินโครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ภายใต้เงื่อนไขปัจจัย หากจะดำเนินการต่อไปน่าจะทำอย่างไรบ้าง” การประเมินผลจึงมุ่งเน้นเพื่อให้โครงการพัฒนาได้ดำเนินการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ และการแสดงให้เห็นคุณภาพของโครงการ เช่น โครงการการมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมความเข้มแข็งของกลุ่ม/เครือข่ายในการดำเนินงานโครงการได้เกิดกลุ่มองค์กรที่มีโครงสร้างบทบาทหน้าที่องค์กรที่โปร่งใสและได้รับจากคนในชุมชน สมาชิกขององค์กรและชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม สอดคล้องกับวิจิตรภรณ์ โตแก้ว (2558) ซึ่งพบว่าการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยด้านการควบคุมอยู่ในระดับมาก ซึ่งการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในด้านวางแผนประกอบไปด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผนการนิเทศติดตามและประเมินผลตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมและกำหนดแนวทางจัดทำเครื่องมือนิเทศ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่นการนิเทศติดตามและประเมินผล การจัดกิจกรรมของกลุ่มอาชีพ เป็นต้น 3) การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ประสานงานหรือผู้เตรียมการรับการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม เช่นเป็นผู้ให้ข้อมูลตอบคำถามการเป็นผู้นำชมกิจกรรมการเป็นผู้สาคิการทำกิจกรรม เป็นต้น 4) การมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 5) การมีส่วนร่วมในการรับทราบและพิจารณาให้ความเห็นขอรายงานการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 6) การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ผลการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมของศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย 7) การมีส่วนร่วมในการนำผลการนิเทศติดตามและประเมินไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารการดำเนินงานด้านต่างๆ ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สอดคล้องกับชฎาพร ชันติวรพันธ์ (2555) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ พบว่าการมีส่วนร่วม

ของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด้านการประเมินผลในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ได้ผลการวิจัย ได้แก่ องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล และแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล จากการดำเนินการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถแบ่งข้อเสนอแนะของการวิจัยเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ส่งเสริมให้กศน.ตำบลยกระดับคุณภาพการปฏิบัติงาน ผลจากการพัฒนาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล พบว่าตัวบ่งชี้ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยสอดคล้องกับอุมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของระดับนโยบายควรสนับสนุนให้สถานศึกษาเอกชนได้มีการนำตัวบ่งชี้เหล่านี้ไปใช้เป็นแนวทางในการประเมินผลการดำเนินงานและขับเคลื่อนสถานศึกษาสู่การปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ (Best practice) ต่อไป

1.2 การบูรณาการองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่เหมาะสม องค์ประกอบทั้งหมด 5 ด้าน จัดเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล ดังนั้นผู้บริหารกศน. จึงควรนำองค์ประกอบดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาของตนเองตามบริบทของสถานศึกษาภายใต้ข้อกำหนดแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบลเพิ่มเติม ซึ่งจำแนกตามเขตพื้นที่ เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในสถานศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและสอดคล้องกับบริบทมากยิ่งขึ้น

ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ

**รายนามผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา
ของแบบสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล**

1. ดร.สุประณีต ยศกลาง
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล
3. ดร.ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ
4. รองศาสตราจารย์ ดร.สารีพันธ์ุ ศุภวรรณ
5. หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

**รายนามผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา
ของแบบสอบถามองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล**

1. ดร.สาลินี มีเจริญ
2. ดร.กรรรัตน์ พิพัฒน์ผล
3. ดร.นริศรา อินทะสิริ
4. ดร.นพรัตน์ ศรีแปดริ้ว
5. ดร.ภูริต ไสภณธนาภรณ์

**รายนามผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา
ของแบบสอบถามแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล**

1. ผศ.ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม
2. ดร.อภิรดี ผลประเสริฐ
3. ดร.ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย
4. ดร.วราภรณ์ เต็มแก้ว
5. ผศ.ดร.มนัสवास โกวิทยา

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์

1. นางสุนันทา อินทร์อาษา

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

2. นายเพียร แสงวงบุญ

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร

3. นายสมเกียรติ คำทะเนตร

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

4. นายชาติรี เสี่ยงมงคล

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น

5. นางพุลทรัพย์ เตินเดือน

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

6. นายเกษม ทาขามป้อม

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

7. นายชูชีพ เปล่งอารมณ์

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

8. นางจินตนา กิตติสยาม

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก

9. นาวสาวอัมภรณ์ ช่างเกวียน

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

10. นายกฤษฎา ศรีใจวงศ์

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

11. นายรัฐเขต เชื้อมหาวัน

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

12. นายอำนาจ อินมั่นคง

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

13. นางวรมน รัตนจีน

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอวังจันทน์ จังหวัดระยอง

14. นายไพรัตน์ เนื่องเกตุ

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสตหีบ จังหวัดชลบุรี

15. นายวรการ หาญลคร

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

16. นายโกวิท สละชั่ว

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสระแก้ว

17. นายสมอาจ ธรรมสา

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

รายนามผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

1. นางจรรรัตน์ เพ็ชรจันทิก	ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโนนไทย
2. นางสาวปริญญา เอนสันเพียะ	ครูกศน.ตำบล
3. นางสาวกัญญา กังวานรัตนกุล	ครูกศน.ตำบล
4. นางสาวพุทธชาติ นาคดี	ครูกศน.ตำบล
5. นางสาวณีย์ ศิลปสาย	ครูกศน.ตำบล
6. นางเพ็ญศรี แสงผึ้งครู	กศน.ตำบล
7. นางนิตยา ทิพเสนครู	กศน.ตำบล
8. นายนราวุฒิ ลอยสนั่น	ครูกศน.ตำบล
9. นายสมญา ศิลปสาย	ครูกศน.ตำบล
10. นางสาวทัศนภรณ์ ชื่นแดง	ครูกศน.ตำบล

ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน. ตำบล

เรื่อง

องค์ประกอบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ผู้วิจัย

นางสาวสิตาภา เกื้อคลัง

นักศึกษาคุุชฎีบัณฑิต สาขาการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์
ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล
2. แบบสัมภาษณ์องค์ประกอบการศึกษาตลอดชีวิตของ กศน. ตำบลในประเทศไทยมี 3 ส่วน ได้แก่
 - ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์จำนวน 8 ข้อ
 - ส่วนที่ 2 ข้อมูลองค์ประกอบการศึกษาตลอดชีวิตของ กศน. ตำบลในประเทศไทยจำนวน 5 ข้อ
 - ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ
3. การให้ข้อมูลจะไม่ส่งผลกระทบต่อท่าน กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ทุกข้อตามความเป็นจริง คำตอบของท่านจะมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการทำวิจัยต่อไป

📖 ขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาเสียสละเวลาในการให้ข้อมูล 📖

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลาเริ่มต้น.....สิ้นสุด.....
สถานที่ในการสัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. ชื่อ-สกุล ผู้ถูกสัมภาษณ์
2. เพศ
3. อายุ
4. ศาสนา
5. ตำแหน่ง
6. หน่วยงานที่ท่านสังกัด
7. ประสบการณ์ในการทำงาน
8. ระดับการศึกษาสูงสุด

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ด้านองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน. ตำบลในประเทศไทย

1. ตัวบ่งชี้ด้านการบริหารจัดการของกศน.ตำบล ที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล มีอะไรบ้าง
2. ตัวบ่งชี้ด้านสมรรถนะของครูกศน.ตำบล ที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล มีอะไรบ้าง
3. ตัวบ่งชี้ด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล มีอะไรบ้าง
4. ตัวบ่งชี้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล มีอะไรบ้าง
5. ตัวบ่งชี้ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล มีอะไรบ้าง

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถามสำหรับครูกศน. ตำบล

เรื่อง

องค์ประกอบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล

ผู้วิจัย

นางสาวสิตาภา เกื้อคลัง

นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์

ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล
2. แบบสอบถามองค์ประกอบส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของศูนย์กศน. ตำบลมี 2 ส่วน ได้แก่
 - ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 5 ข้อ
 - ส่วนที่ 2 ข้อมูลองค์ประกอบส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของศูนย์กศน. ตำบลในประเทศไทยจำนวน 217 ข้อ
 - ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ
3. การให้ข้อมูลจะไม่ส่งผลกระทบต่อท่าน กรุณาตอบแบบสอบถามทุกข้อตามประสบการณ์การทำงานของท่านที่ผ่านมา และตอบตามความเป็นจริง คำตอบของท่านจะมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการทำวิจัยต่อไป

 ขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาเสียสละเวลาในการให้ข้อมูล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ลงใน ตามความเป็นจริง

1. เพศ	☐ 1. ชาย	☐ 2. หญิง
2. อายุ	☐ 1. 20-25 ปี	☐ 2. 26-30 ปี
	☐ 3. 31-35 ปี	☐ 4. 36-40 ปี
	☐ 5. 41-45 ปี	☐ 6. 46-50 ปี
3. ระดับการศึกษาสูงสุด	☐ ปริญญาตรี	☐ ปริญญาโท

- ปริญญาเอก
4. ประสบการณ์การปฏิบัติงานกศน. ตำบล 1-5 ปี 6-10 ปี
 11-15 ปี 16-20 ปี
5. ภูมิภาคที่ท่านปฏิบัติงาน ภาคเหนือ ภาคกลาง
 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก
 ภาคตะวันตก ภาคใต้

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

คำชี้แจง จากประสบการณ์ในการทำงานของท่านที่ผ่านมา ขอให้ท่านประเมินข้อความแต่ละข้อว่ามีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของกศน.ตำบล ของท่านเพียงใด ขอให้ท่านใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ซึ่งระดับความคิดเห็นมีค่าตั้งแต่ 1 ถึง 5 โดยระดับสำคัญตั้งแต่ระดับมากที่สุดคือ 5 ไล่ระดับความสำคัญจนถึงน้อยที่สุดคือ 1

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
1	องค์ประกอบที่ 1 การบริหารจัดการกศน.ตำบล					
1.1	บุคลากร					
	1) หัวหน้ากศน. ตำบล ได้รับการอบรมทักษะการบริหารจัดการศึกษาตลอดชีวิต					
	2) หัวหน้าและครูกศน. ตำบล มีความรู้ความสามารถด้านการประสานงานชุมชน					
	3) ครูกศน. ตำบล มีความรู้ความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	4) คณะกรรมการกศน. ตำบล ได้รับการพัฒนาเรื่องการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	5) คณะกรรมการกศน. ตำบล มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกศน.ตำบล					
	6) การมอบหมายงานให้บุคลากรโดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถและประสบการณ์					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	7) มีการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ					
	8) การจัดให้มีสวัสดิการที่จำเป็นสำหรับบุคลากรของ กศน. ตำบล					
	9) การใช้เกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจน					
	10) การให้ความเสมอภาคแก่บุคลากรของ กศน. ตำบล ในการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง หรือได้โอกาสความก้าวหน้า					
1.2	หลักสูตรกิจกรรมและสื่อ					
	11) กศน.ตำบล ได้รับการมอบหมายในการจัดทำหลักสูตรการศึกษาตลอดชีวิตของตำบล					
	12) กศน.ตำบล มีหลักสูตรเฉพาะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตตามบริบทของตำบล					
	13) กศน.ตำบล มีหลักสูตรการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่หลากหลาย					
	14) กศน.ตำบล มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตำบล					
	15) กศน.ตำบล มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความหลากหลายเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย					
	16) กศน.ตำบล มีสื่อดาวเทียมและโทรทัศน์					
	17) กศน.ตำบล มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ชุมชนในการจัดกิจกรรมมากกว่าสอนในชั้นเรียน					
	18) กศน.ตำบล จัดบริการสื่อ หนังสือแบบเรียน และ CD ถึงครัวเรือนของประชาชน					
	19) กศน.ตำบลมีห้องสมุดประชาชนทุกหมู่บ้าน					
	20) กศน.ตำบล สนับสนุนกิจกรรมของชุมชนด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งสนับสนุนการ					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	ให้บริการของประชาชนในชุมชนเพื่อเป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้					
	21) กศน.ตำบล พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้มีความหลากหลายและเพียงพอสอดคล้องกับความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน					
1.3	การบริหารจัดการ					
	22) อาคารของกศน.ตำบล มีพื้นที่ใช้สอยเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	23) โครงสร้างการบริหารกศน.ตำบล สามารถรองรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	24) กศน.ตำบล มีรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ไม่ใช่รูปแบบที่เป็นทางการ					
	25) กศน.ตำบล เป็นศูนย์กลางเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตำบล					
	26) กศน.ตำบล ร่วมกับชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	27) กศน.ตำบล มีการยึดหลักการทำงานเป็นทีมและกระบวนการกลุ่ม					
	28) คณะกรรมการกศน.ตำบล มาจากตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน					
	29) คณะกรรมการกศน.ตำบล มีความหลากหลายด้านอาชีพ					
	30) กศน.ตำบล สามารถจัดกิจกรรมหารายได้จากหน่วยงานด้วยตนเอง					
	31) กศน.ตำบล มีนโยบายและแผนงานที่มาจากมีส่วนร่วมของชุมชน					
	32) กศน.ตำบล รับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงานหรือองค์กรอื่นได้					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	33) กศน.ตำบล ถูกติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโดยชุมชน					
	34) กศน.ตำบล ได้รับการส่งเสริมและนำนวัตกรรมเทคนิควิธีการใหม่ๆ ที่เหมาะสมสำหรับครูมาใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	35) กศน.ตำบล มีการสำรวจชุมชนโดยละเอียดเพื่อจัดทำฐานข้อมูลเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	36) กศน.ตำบล มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนโดยประสานขอความร่วมมือจากเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อร่วมเป็นอาสาสมัครกศน.					
	37) กศน.ตำบล จัดทำเวทีประชาคมร่วมกับภาคีเครือข่ายเพื่อจัดทำแผนชุมชนที่ระบุความต้องการการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน					
1.4	งบประมาณ					
	38) การจัดให้มีแผนการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล อย่างเหมาะสม					
	39) การจัดให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล					
	40) การควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบลให้เป็นไปอย่างประหยัดและให้ประโยชน์สูงสุด					
	41) การจัดให้มีระบบการใช้และควบคุมวัสดุอย่างเหมาะสมและปฏิบัติถูกต้องตามระเบียบ					
	42) การจัดทำทะเบียนควบคุมทรัพย์สินที่เป็นปัจจุบัน					
	43) การจัดทำแผนการติดตามการใช้จ่ายเงินงบประมาณของกศน.ตำบล ให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการและแผนบริหารงบประมาณ					
2	องค์ประกอบที่ 2 สมรรถนะของครูกศน.ตำบล					
2.1	การมุ่งผลสัมฤทธิ์					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	44) มีความมุ่งมั่น กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่					
	45) ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนางานของตน. ต่ำบล					
	46) การพัฒนา ระบบ ขั้นตอน วิธีการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุผล หรือมาตรฐานหรือผลสัมฤทธิ์ที่กำหนดไว้					
	47) ความรู้ความเข้าใจในการวางแผนการปฏิบัติงาน และปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามแผน					
	48) การนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน					
2.2	การบริการที่ดี					
	49) มีการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้เรียน					
	50) มีความตั้งใจ เต็มใจ และกระตือรือร้นในการให้บริการด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดี					
	51) มีการติดตามแก้ไขปัญหาหรือหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อปรับปรุงพัฒนาการให้บริการอย่างรวดเร็วและเต็มใจ					
2.3	การพัฒนาตนเอง					
	52) ความสนใจที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่ตลอดเวลา					
	53) การศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติงานอยู่เสมอ					
	54) การเรียนรู้นวัตกรรม และเทคโนโลยีใหม่ๆ สำหรับการปฏิบัติงาน					
	55) ความสามารถและความชัดเจนในการสื่อสารกับผู้อื่น					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
2.4	การทำงานเป็นทีม					
	56) มีส่วนร่วมในการวางแผนการปฏิบัติ การประเมินผล การแก้ปัญหา และการพัฒนางานร่วมกับผู้อื่น					
	57) สามารถปฏิบัติตนเป็นผู้นำหรือผู้ตามได้เหมาะสมกับบทบาท และสถานการณ์					
	58) การเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น และยอมรับการตัดสินใจของคนส่วนมาก					
	59) มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ และตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย					
2.5	การวางแผนการปฏิบัติงาน					
	60) การจัดทำข้อมูลพื้นฐานของชุมชน โดยการสำรวจ วิเคราะห์ ประมวลผล และจัดเก็บเป็นสารสนเทศ					
	61) การจัดทำแผนการพัฒนากศน.ตำบล					
	62) การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี					
	63) การดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการประจำปี					
	64) การติดตามและประเมินผลการทำงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาแผนปฏิบัติการประจำปีต่อไป					
	65) การสรุปและจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี					
2.6	การออกแบบการเรียนรู้					
	66) ความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรต่างๆ ที่ใช้ในการจัดการศึกษา					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	67) สามารถนำหลักสูตรต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษาได้เหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมายในชุมชน					
	68) สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการ “คิดเป็น”					
	69) การจัดทำแผนการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับหลักสูตร และเหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการของผู้เรียนและชุมชน					
	70) ความสามารถในการใช้สื่อนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน					
	71) ออกแบบการวัดและประเมินผลที่หลากหลายเหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและชุมชนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร					
	72) นำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาการจัดทำแผนการเรียนรู้					
2.7	การพัฒนาผู้เรียน					
	73) วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างบุคคลและพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน					
	74) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จักใช้เหตุผลไตร่ตรองในการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน โดยใช้หลักปรัชญาคิดเป็น					
	75) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์					
	76) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และในการทำกิจกรรมของกลุ่ม					
	77) จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	78) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ชุมชนของตนเอง					
	79) การจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้ความสามารถด้าน ICT ให้กับผู้เรียน					
	80) การจัดกิจกรรมการแนะแนวให้คำปรึกษาแก่ ผู้เรียนทุกกลุ่ม					
2.8	การบริหารจัดการ					
	81) พัฒนาอาคารสถานที่ให้มีความพร้อมและความ เหมาะสมในการให้บริการมีบรรยากาศเอื้อต่อการ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	82) จัดหาวัสดุครุภัณฑ์พื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ให้ เพียงพอต่อความต้องการ และบำรุงรักษาให้มีสภาพ พร้อมใช้งาน					
	83) จัดหาสื่อการเรียนรู้ทุกประเภท เช่น หนังสือ แบบเรียน ชุดการเรียน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพียงพอ ต่อความต้องการของผู้เรียน					
	84) แสวงหาหน่วยงานภาคีเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ ภูมิ ปัญญาทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้เข้ามามีส่วน ร่วมจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน					
	85) การใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรรได้ ครอบคลุมทุกกิจกรรม และทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างมี ประสิทธิภาพ					
2.9	การสร้างความร่วมมือกับชุมชน					
	86) ความสามารถในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัด การศึกษาให้กับคน.ตำบล					
	87) การนำชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการกศน. ตำบล ตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานกศน.กำหนด					
2.10	คุณธรรม จริยธรรม					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	88) มีวินัยและความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงาน					
	89) ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี					
	90) ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิต					
	91) ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพครู					
3	องค์ประกอบที่ 3 แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน					
3.1	การบริหารแหล่งการเรียนรู้					
	92) กำหนดให้มีการศึกษาความต้องการการใช้แหล่งการเรียนรู้					
	93) กำหนดวัตถุประสงค์ของการใช้แหล่งการเรียนรู้					
	94) กำหนดนโยบายการใช้แหล่งการเรียนรู้ ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน					
	95) กำหนดให้มีแผนงาน โครงการ กิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนการใช้แหล่งการเรียนรู้					
	96) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้					
	97) มีการวางแผนสำรวจแหล่งการเรียนรู้					
	98) มีการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนการใช้แหล่งการเรียนรู้					
	99) เปิดโอกาสให้ครู กศน.ตำบล นักเรียน และประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนใช้แหล่งการเรียนรู้					
	100) มีการส่งเสริมงบประมาณในการบริหารแหล่งการเรียนรู้					
	101) มีการประชาสัมพันธ์การใช้แหล่งการเรียนรู้ให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทราบ					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	102) มีการนำแหล่งการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน					
	103) มีแผนการจัดการเรียนรู้ของแหล่งเรียนรู้					
	104) กำหนดให้มีการจัดทำคู่มือการใช้แหล่งการเรียนรู้					
	105) มีการบริการให้คำปรึกษา อำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้แหล่งเรียนรู้					
	106) มีการนิเทศและติดตามการใช้แหล่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง					
	107) มีการนำผลการตรวจสอบ ติดตามการใช้แหล่งการเรียนรู้มาปรับปรุงพัฒนาแหล่งการเรียนรู้					
	108) เปิดโอกาสให้ครู กศน. ตำบล นักเรียน และประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามการใช้แหล่งการเรียนรู้					
	109) มีการประเมินผลในการนำแหล่งการเรียนรู้ไปใช้					
	110) มีการจัดทำรายงานสรุปผลการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ					
	111) มีการนำผลการประเมินไปปรับปรุงและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้					
	112) เปิดโอกาสให้ครู กศน. ตำบล นักเรียน และประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้					
3.2	แหล่งการเรียนรู้					
	113) อาคารสถานที่ของแหล่งเรียนรู้เหมาะสมและมีบรรยากาศที่ดี					
	114) แหล่งเรียนรู้มีความสะดวกในการเดินทางไปใช้บริการ					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	115) จำนวนสื่อ วัสดุอุปกรณ์ของแหล่งการเรียนรู้มีความเหมาะสมและเพียงพอ					
	116) สื่อ วัสดุอุปกรณ์ ของแหล่งการเรียนรู้มีความทันสมัย					
	117) สื่อ วัสดุอุปกรณ์ ของแหล่งการเรียนรู้มีความหลากหลาย					
	118) จำนวนเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรที่ให้บริการแหล่งการเรียนรู้					
	119) ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่หรือผู้ให้บริการแหล่งการเรียนรู้					
	120) ระยะเวลาในการให้บริการของแหล่งการเรียนรู้เหมาะสม					
	121) การจัดบริการของแหล่งการเรียนรู้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน					
	122) การมีส่วนร่วมในการพิจารณา เลือกสรรสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ของแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องและตรงตามความต้องการของชุมชน					
3.3	การจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้					
	123) การให้บริการของเจ้าหน้าที่หรือผู้ให้บริการแหล่งการเรียนรู้					
	124) สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้แหล่งการเรียนรู้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับกิจกรรมที่จัดบริการ					
	125) แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อที่จัดบริการให้เนื้อหาและความรู้ที่เป็นประโยชน์					
	126) แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อให้ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้					
	127) แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อให้ความรู้ที่สอดคล้องและทันเหตุการณ์					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	128) แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมที่หลากหลายและตรงตามความต้องการของชุมชน					
	129) แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมที่จัดบริการให้แก่ชุมชนมีความต่อเนื่อง					
	130) แหล่งการเรียนรู้มีการประชาสัมพันธ์ชัดเจนและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย					
	131) แหล่งการเรียนรู้ระยะเวลาในการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมเหมาะสม					
	132) ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและประชาสัมพันธ์แหล่งการเรียนรู้					
	133) ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลและพัฒนากิจกรรมแหล่งการเรียนรู้					
	134) แหล่งการเรียนรู้มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน					
	135) มีการสร้างเครือข่ายในการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระหว่างประเทศ					
3.4	บุคลากรของแหล่งการเรียนรู้					
	136) บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในแหล่งการเรียนรู้มีความรู้ความสามารถตรงกับลักษณะงาน					
	137) บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีความรักในงานบริการ					
	138) บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้มาใช้บริการ					
	139) บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	140) บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านการจัดการการแหล่งการเรียนรู้					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
4	องค์ประกอบที่ 4 การมีส่วนร่วมของชุมชน					
4.1	การวางแผนดำเนินงาน					
	141) ชุมชนมีส่วนร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	142) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดปัญหาที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	143) ชุมชนมีส่วนร่วมจัดลำดับของปัญหาที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	144) ชุมชนมีส่วนร่วมจัดลำดับความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	145) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	146) ชุมชนมีส่วนร่วมในการเลือกสถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	147) ชุมชนมีส่วนร่วมพิจารณาความเป็นไปได้ของแผนงาน กิจกรรมและโครงการของกศน.ตำบล					
	148) ชุมชนมีส่วนร่วมคัดเลือกคณะกรรมการในการส่งเสริมการศึกษาของกศน.ตำบล					
	149) ชุมชนมีส่วนร่วมกับคณะกรรมการเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
4.2	การมีส่วนร่วมดำเนินการ					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	150) ชุมชนมีส่วนร่วมระดมทรัพยากรจากแหล่งอื่นๆ ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน.ตำบล					
	151) ชุมชนมีส่วนร่วมบริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน. ตำบล					
	152) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน.ตำบล					
	153) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน. ตำบล					
	154) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน.ตำบล					
	155) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดผังหลักสูตรตาม โครงสร้างของ กศน.ตำบล					
	156) ชุมชนมีส่วนร่วมติดต่อประสานงานวิทยากรมา ให้ความรู้แก่ผู้รับบริการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของ กศน.ตำบล					
	157) ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นวิทยากรเพื่อถ่ายทอด ความรู้ให้แก่ผู้รับบริการในการจัด					
	158) ชุมชนมีส่วนร่วมเลือกสื่อการเรียนการสอนใน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน.ตำบล					
	159) ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นกรรมการที่ปรึกษาในการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน.ตำบล					
	160) ชุมชนมีส่วนร่วมประสานขอความร่วมมือกับ หน่วยงานต่างๆ เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน. ตำบล					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	161) ชุมชนมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์เผยแพร่กิจกรรมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	162) ชุมชนมีส่วนร่วมแสวงหาภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
4.3	การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์					
	163) ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมรับประโยชน์จากกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่จัดขึ้น					
	164) ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมรับประโยชน์จากกศน.ตำบล					
	165) ชุมชนได้รับค่าตอบแทนจากการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	166) ชุมชนได้รับประกาศเกียรติคุณจากการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	167) ชุมชนได้ร่วมศึกษาดูงานในหน่วยงานหรือชุมชนอื่น					
	168) ชุมชนได้รับบริการด้านสื่อต่างๆ ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	169) ชุมชนได้นำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปใช้ในชีวิตประจำวัน					
	170) ชุมชนได้ใช้สถานที่ของชุมชนเป็นที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
4.4	การมีส่วนร่วมประเมินผล					
	171) ชุมชนมีส่วนร่วมติดตามการใช้งบประมาณของกศน.ตำบล					
	172) ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการดำเนินงานของกศน.ตำบล ในการประกันคุณภาพการศึกษา					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	173) ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานของครูกศน.ตำบลในหน้าที่ที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	174) ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินการใช้อาคารสถานที่ของกศน.ตำบล					
	175) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	176) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดวิธีการนิเทศ กำกับติดตาม และตรวจสอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	177) ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	178) ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินเป้าหมายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	179) ชุมชนมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลการนำความรู้จากการศึกษาไปใช้ในชีวิตประจำวัน					
5	องค์ประกอบที่ 5 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย					
5.1	การวางแผนจัดการศึกษา					
	180) ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูลสภาพปัญหาความต้องการด้านการศึกษาของประชาชน					
	181) ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ ปัญหา ความต้องการด้านการศึกษาของประชาชนและกำหนดประเด็นสำคัญของการพัฒนา					
	182) ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการกำหนด วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และสภาพความสำเร็จของกศน.ตำบล					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	183) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนรวมในการกำหนดวิธีการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายและเป็นรูปธรรม					
	184) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนรวมในการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง					
	185) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนรวมในการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	186) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนรวมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	187) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนรวมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของกศน.ตำบล					
	188) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนรวมในการรับทราบแผนพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	189) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนรวมในการรับทราบแผนปฏิบัติการประจำปีของกศน.ตำบล					
5.2	การพัฒนาหลักสูตร					
	190) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนรวมในการคิดวิเคราะห์ ข้อมูลพื้นฐานเพื่อจัดทำพัฒนาหลักสูตรของกศน.ตำบล					
	191) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนรวมในการดำเนินการจัดทำ พัฒนาหลักสูตรของกศน.ตำบล ให้สอดคล้องกับความต้องการของ ท้องถิ่น					
	192) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนรวมในการให้ข้อมูล เนื้อหาวิชาการ เพื่อนำไปจัดทำ พัฒนา หลักสูตรของกศน.ตำบล					
	193) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนรวมในการจัดทำเอกสารหลักสูตร ของกศน.ตำบล					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	194) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบหลักสูตรของกศน.ตำบล					
	195) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการบริหารของกศน.ตำบล					
	196) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการประเมินการใช้หลักสูตร ของกศน.ตำบล					
	197) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานผลการใช้หลักสูตรของกศน.ตำบล					
5.3	การบริหารจัดการและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้					
	198) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	199) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการประสานงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	200) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการสนับสนุนหรือระดมงบประมาณ และทรัพยากรต่างๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	201) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากรของกศน.ตำบล ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาหลักสูตร					
	202) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร ข้อมูลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	203) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการออกแบบและจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล					
	204) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	205) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการประเมินผลผู้เรียนและครูผู้สอน					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
5.4	การพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้					
	206) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการสำรวจ และการจัดทำ ข้อมูลสารสนเทศ สื่อ แหล่งการเรียนรู้ และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อเป็นแหล่งคนคว ่าของประชาชน					
	207) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการ ทำงาน ในการจัดหา จัดทำ และพัฒนา สื่อที่มีคุณภาพ หลากหลายให้กศน.ตำบล					
	208) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุ กศน.ตำบล ใหม่บรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับการ เรียนรู้					
	209) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา แนะนำ ในการดำเนินงานของกศน. ตำบล					
	210) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุง และวางแผนการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ที่ไม ใช่ของกศน. ร่วมกับกศน.ตำบล					
	211) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการประเมินความพึง พอใจในการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ของกศน.ตำบล					
5.5	การนิเทศติดตามและประเมินผล					
	212) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานตาม แผนงาน โครงการ กิจกรรมของกศน.ตำบล					
	213) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการวางแผนการ นิเทศ ติดตามและประเมินผลตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม และกำหนดแนวทางจัดทำเครื่องมือนิเทศขอ กศน.ตำบล					

ข้อที่	องค์ประกอบการจัดการศึกษา	ระดับความสำคัญ				
		1	2	3	4	5
	214) ภาควิชาหรือหน่วยงานมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการณ์เทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงานโครงการ กิจกรรมของกศน.ตำบล					
	215) ภาควิชาหรือหน่วยงานมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ประสานงานหรือผู้เตรียมการรับการณ์เทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม					
	216) ภาควิชาหรือหน่วยงานมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการกิจกรรมของกศน.ตำบล					
	217) ภาควิชาหรือหน่วยงานมีส่วนร่วมในการนำผลการนิเทศติดตามและประเมิน ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงาน ด้านต่างๆ ของกศน.ตำบล					

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

แบบสอบถาม

เรื่องแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล

ผู้วิจัย

นางสาวสิตาภา เกื้อคลัง

นักศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์
ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล
2. แบบสอบถามฉบับนี้มี 1 ส่วน คือแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล จำนวน 32 ข้อ
3. การให้ข้อมูลจะไม่ส่งผลกระทบต่อท่าน กรุณาตอบแบบสอบถามทุกข้อตามประสบการณ์การทำงานของท่านที่ผ่านมา และตอบตามความเป็นจริง คำตอบของท่านจะมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการทำวิจัยต่อไป

 ขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาเสียสละเวลาในการให้ข้อมูล

คำชี้แจง จากประสบการณ์ในการทำงานของท่านที่ผ่านมา ขอให้ท่านประเมินข้อความแต่ละข้อว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้เพียงใด ขอให้ท่านใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ซึ่งระดับความคิดเห็นมีค่าตั้งแต่ 1 ถึง 5 โดยระดับสำคัญตั้งแต่ระดับมากที่สุดคือ 5 ไล่ระดับความสำคัญจนถึงน้อยที่สุดคือ 1

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ผลการตรวจสอบดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC)

ของแบบสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
1) ตัวบ่งชี้ด้านการบริหารจัดการของกศน. ตำบล ที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล มีอะไรบ้าง	-	-	5	1.00	เหมาะสม
2) ตัวบ่งชี้ด้านสมรรถนะของครูกศน. ตำบล ที่ ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล มีอะไรบ้าง	-	-	5	1.00	เหมาะสม
3) ตัวบ่งชี้ด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ที่ส่งเสริม การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล มี อะไรบ้าง	-	-	5	1.00	เหมาะสม
4) ตัวบ่งชี้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่ส่งเสริม การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล มี อะไรบ้าง	-	-	5	1.00	เหมาะสม
5) ตัวบ่งชี้ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ที่ ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล มีอะไรบ้าง	-	-	5	1.00	เหมาะสม

ผลการตรวจสอบดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC)

ของแบบสอบถามองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
1) หัวหน้ากศน.ตำบล ได้รับการอบรมทักษะการบริหารจัดการศึกษาตลอดชีวิต	-	1	4	0.8	เหมาะสม
2) หัวหน้าและครูกศน.ตำบล มีความรู้ความสามารถด้านการประสานงานชุมชน	-	-	5	1	เหมาะสม
3) ครูกศน.ตำบล มีความรู้ความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	-	5	1	เหมาะสม
4) คณะกรรมการกศน.ตำบล ได้รับการพัฒนาเรื่องการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	-	5	1	เหมาะสม
5) คณะกรรมการกศน.ตำบล มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
6) การมอบหมายงานให้บุคลากรโดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถและประสบการณ์	-	1	4	0.8	เหมาะสม
7) มีการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	-	1	4	0.8	เหมาะสม
8) การจัดให้มีสวัสดิการที่จำเป็นสำหรับบุคลากรของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
9) การใช้เกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
10) การให้ความเสมอภาคแก่บุคลากรของกศน.ตำบล ในการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง หรือได้โอกาสความก้าวหน้า	-	1	4	0.8	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
11) กศน.ตำบล ได้รับการมอบหมายในการจัดทำหลักสูตรการศึกษาตลอดชีวิตของตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
12) กศน.ตำบล มีหลักสูตรเฉพาะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตตามบริบทของตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
13) กศน.ตำบล มีหลักสูตรการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่หลากหลาย	-	1	4	0.8	เหมาะสม
14) กศน.ตำบล มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
15) กศน.ตำบล มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความหลากหลายเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย	-	1	4	0.8	เหมาะสม
16) กศน.ตำบล มีสื่อดาวเทียมและโทรทัศน์	-	1	4	0.8	เหมาะสม
17) กศน.ตำบล มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ชุมชนในการจัดกิจกรรมมากกว่าสอนในชั้นเรียน	-	-	5	1	เหมาะสม
18) กศน.ตำบล จัดบริการสื่อ หนังสือแบบเรียน และ CD ถึงครัวเรือนของประชาชน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
19) กศน.ตำบลมีห้องสมุดประชาชนทุกหมู่บ้าน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
20) กศน.ตำบล สนับสนุนกิจกรรมของชุมชนด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งสนับสนุนการให้บริการของประชาชนในชุมชนเพื่อเป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้	-	1	4	0.8	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
21) กศน.ตำบล พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ให้มีความหลากหลายและเพียงพอสอดคล้องกับความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
22) อาคารของกศน.ตำบล มีพื้นที่ใช้สอย เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	-	5	1	เหมาะสม
23) โครงสร้างการบริหารกศน.ตำบล สามารถรองรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	1	4	0.8	เหมาะสม
24) กศน.ตำบล มีรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ไม่ใช่รูปแบบที่เป็นทางการ	-	-	5	1	เหมาะสม
25) กศน.ตำบล เป็นศูนย์กลางเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
26) กศน.ตำบล ร่วมกับชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	-	5	1	เหมาะสม
27) กศน.ตำบล มีการยึดหลักการทำงานเป็นทีม และกระบวนการกลุ่ม	-	1	4	0.8	เหมาะสม
28) คณะกรรมการกศน.ตำบล มาจากตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
29) คณะกรรมการกศน.ตำบล มีความหลากหลายด้านอาชีพ	-	1	4	0.8	เหมาะสม
30) กศน.ตำบล สามารถจัดกิจกรรมหารายได้จากหน่วยงานด้วยตนเอง	-	1	4	0.8	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
31) กศน.ตำบล มีนโยบายและแผนงานที่มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน	-	-	5	1	เหมาะสม
32) กศน.ตำบล รับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงานหรือองค์กรอื่นได้	-	1	4	0.8	เหมาะสม
33) กศน.ตำบล ถูกติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโดยชุมชน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
34) กศน.ตำบล ได้รับการส่งเสริมและนำนวัตกรรมเทคนิควิธีการใหม่ๆ ที่เหมาะสมสำหรับครูมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	1	4	0.8	เหมาะสม
35) กศน.ตำบล มีการสำรวจชุมชนโดยละเอียดเพื่อจัดทำฐานข้อมูลเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	-	5	1	เหมาะสม
36) กศน.ตำบล มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนโดยประสานขอความร่วมมือจากเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อร่วมเป็นอาสาสมัครรศศน.	-	-	5	1	เหมาะสม
37) กศน.ตำบล จัดทำเวทีประชาคมร่วมกับภาคีเครือข่ายเพื่อจัดทำแผนชุมชนที่ระบุความต้องการการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
38) การจัดให้มีแผนการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล อย่างเหมาะสม	-	1	4	0.8	เหมาะสม
39) การจัดให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณของกศน.ตำบล	-	1	4		เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
40) การควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณของกศน. ตำบลให้เป็นไปอย่างประหยัดและให้ประโยชน์สูงสุด	-	1	4	0.8	เหมาะสม
41) การจัดให้มีระบบการใช้และควบคุมวัสดุอย่างเหมาะสมและปฏิบัติถูกต้องตามระเบียบ	-	1	4	0.8	เหมาะสม
42) การจัดทำทะเบียนควบคุมทรัพย์สินที่เป็นปัจจุบัน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
43) การจัดทำแผนการติดตามการใช้จ่ายเงินงบประมาณของกศน. ตำบล ให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการและแผนบริหารงบประมาณ	-	1	4	0.8	เหมาะสม
44) มีความมุ่งมั่น กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่	-	-	5	1	เหมาะสม
45) ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนางานกศน. ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
46) การพัฒนา ระบบ ขั้นตอน วิธีการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุผล หรือมาตรฐานหรือผลสัมฤทธิ์ที่กำหนดไว้	-	-	5	1	เหมาะสม
47) ความรู้ความเข้าใจในการวางแผนการปฏิบัติงาน และปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามแผน	-	-	5	1	เหมาะสม
48) การนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน	-	-	5	1	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
49) มีการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ผู้เรียน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
50) มีความตั้งใจ เต็มใจ และกระตือรือร้นในการ ให้บริการด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดี	-	1	4	0.8	เหมาะสม
51) มีการติดตามแก้ไขปัญหาหรือหาแนว ทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อปรับปรุงพัฒนาการ ให้บริการอย่างรวดเร็วและเต็มใจ	-	1	4	0.8	เหมาะสม
52) ความสนใจที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง อยู่ตลอดเวลา	-	1	4	0.8	เหมาะสม
53) การศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ใน การพัฒนาการปฏิบัติงานอยู่เสมอ	-	-	5	1	เหมาะสม
54) การเรียนรู้วัฒนธรรม และเทคโนโลยีใหม่ๆ สำหรับการปฏิบัติงาน	-	-	5	1	เหมาะสม
55) ความสามารถและความชัดเจนในการสื่อสาร กับผู้อื่น	-	1	4	0.8	เหมาะสม
56) มีส่วนร่วมในการวางแผนการปฏิบัติ การ ประเมินผล การแก้ปัญหา และการพัฒนางานร่วมกับผู้อื่น	-	-	5	1	เหมาะสม
57) สามารถปฏิบัติตนเป็นผู้นำหรือผู้ตามได้ เหมาะสมกับบทบาท และสถานการณ์	-	-	5	1	เหมาะสม
58) การเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างของ ผู้อื่น และยอมรับการตัดสินใจของคนส่วนมาก	-	-	5	1	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
59) มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตาม บทบาทหน้าที่ และตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย	-	1	4	0.8	เหมาะสม
60) การจัดทำข้อมูลพื้นฐานของชุมชน โดยการ สำรวจ วิเคราะห์ ประมวลผล และจัดเก็บเป็น สารสนเทศ	-	-	5	1	เหมาะสม
61) การจัดทำแผนการพัฒนากศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
62) การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี	-	1	4	0.8	เหมาะสม
63) การดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ตามแผนปฏิบัติการประจำปี	-	1	4	0.8	เหมาะสม
64) การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน ตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อนำไป ปรับปรุงพัฒนาแผนปฏิบัติการประจำปีต่อไป	-	1	4	0.8	เหมาะสม
65) การสรุปและจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงาน ประจำปี	-	1	4	0.8	เหมาะสม
66) ความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรต่างๆ ที่ใช้ใน การจัดการศึกษา	-	1	4	0.8	เหมาะสม
67) สามารถนำหลักสูตรต่างๆ มาใช้ในการจัด การศึกษาได้เหมาะสมกับสภาพปัญหาความ ต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมายในชุมชน	-	1	4	0.8	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
68) สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้ เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและชุมชน โดย มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการ “คิดเป็น”	-	-	5	1	เหมาะสม
69) การจัดทำแผนการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับ หลักสูตร และเหมาะสมกับสภาพปัญหาความ ต้องการของผู้เรียนและชุมชน	-	-	5	1	เหมาะสม
70) ความสามารถในการใช้สื่อนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่ เหมาะสมกับผู้เรียน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
71) ออกแบบการวัดและประเมินผลที่ หลากหลาย เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและ ชุมชนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร	-	-	5	1	เหมาะสม
72) นำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาการ จัดทำแผนการเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม
73) วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างบุคคลและ พื้นฐานความรู้ของผู้เรียน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
74) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จักใช้เหตุผลไตร่ตรอง ในการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน โดยใช้หลักปรัชญาคิดเป็น	-	1	4	0.8	เหมาะสม
75) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความรัก ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์	-	1	4	0.8	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
76) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และในการทำกิจกรรมของกลุ่ม	-	1	4	0.8	เหมาะสม
77) จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
78) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมชุมชนของตนเอง	-	1	4	0.8	เหมาะสม
79) การจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้ความสามารถด้าน ICT ให้กับผู้เรียน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
80) การจัดกิจกรรมการแนะแนวให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนทุกกลุ่ม	-	1	4	0.8	เหมาะสม
81) พัฒนาอาคารสถานที่ให้มีความพร้อมและความเหมาะสมในการให้บริการมีบรรยากาศเอื้อต่อการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	1	4	0.8	เหมาะสม
82) จัดหาวัสดุครุภัณฑ์พื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ให้เพียงพอต่อความต้องการ และบำรุงรักษาให้มีสภาพพร้อมใช้งาน	-	-	5	1	เหมาะสม
83) จัดหาสื่อการเรียนรู้ทุกประเภท เช่น หนังสือแบบเรียน ชุดการเรียน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน	-	-	5	1	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
84) แสวงหาหน่วยงานภาคีเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้เข้ามา มีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน	-	-	5	1	เหมาะสม
85) การใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรรได้ ครอบคลุมทุกกิจกรรม และทุกกลุ่มเป้าหมาย อย่างมีประสิทธิภาพ	-	-	5	1	เหมาะสม
86) ความสามารถในการนำชุมชนเข้ามามีส่วน ร่วมจัดการศึกษากับกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
87) การนำชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการกศน. ตำบล ตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานกศน.กำหนด	-	1	4	0.8	เหมาะสม
88) มีวินัยและความรับผิดชอบต่อน้ำที่การงาน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
89) ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	-	1	4	0.8	เหมาะสม
90) ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมพื้นฐานในการ ดำเนินชีวิต	-	1	4	0.8	เหมาะสม
91) ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักจรรยาบรรณ วิชาชีพครู	-	-	5	1	เหมาะสม
92) กำหนดให้มีการศึกษาความต้องการการใช้ แหล่งการเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม
93) กำหนดวัตถุประสงค์ของการใช้แหล่งการ เรียนรู้	-	1	4	0.8	เหมาะสม
94) กำหนดนโยบายการใช้แหล่งการเรียนรู้ ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	-	1	4	0.8	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
95) กำหนดให้มีแผนงาน โครงการ กิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนการใช้แหล่งการเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม
96) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้	-	1	4	0.8	เหมาะสม
97) มีการวางแผนสำรวจแหล่งการเรียนรู้	-	1	4	0.8	เหมาะสม
98) มีการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนการใช้แหล่งการเรียนรู้	-	1	4		เหมาะสม
99) เปิดโอกาสให้ครูคน.ตำบล นักเรียน และประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนใช้แหล่งการเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม
100) มีการส่งเสริมงบประมาณในการบริหารแหล่งการเรียนรู้	-	1	4	0.8	เหมาะสม
101) มีการประชาสัมพันธ์การใช้แหล่งการเรียนรู้ให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทราบ	-	-	5	1	เหมาะสม
102) มีการนำแหล่งการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
103) มีแผนการจัดการเรียนรู้ของแหล่งเรียนรู้	-	1	4	0.8	เหมาะสม
104) กำหนดให้มีการจัดทำคู่มือการใช้แหล่งการเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม
105) มีการบริการให้คำปรึกษา อำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้แหล่งเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม
106) มีการนิเทศและติดตามการใช้แหล่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	-	1	4	0.8	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
107) มีการนำผลการตรวจสอบ ติดตามการใช้ แหล่งการเรียนรู้มาปรับปรุงพัฒนาแหล่งการ เรียนรู้	-	1	4	0.8	เหมาะสม
108) เปิดโอกาสให้ครูกศน. ตำบล นักเรียน และ ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามการใช้แหล่ง การเรียนรู้	-	1	4	0.8	เหมาะสม
109) มีการประเมินผลในการนำแหล่งการเรียนรู้ ไปใช้	-	1	4	0.8	เหมาะสม
110) มีการจัดทำรายงานสรุปผลการประเมินผล การใช้แหล่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ	-	1	4	0.8	เหมาะสม
111) มีการนำผลการประเมินไปปรับปรุงและ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้	-	1	4	0.8	เหมาะสม
112) เปิดโอกาสให้ครูกศน. ตำบล นักเรียน และ ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการใช้ แหล่งการเรียนรู้	-	1	4	0.8	เหมาะสม
113) อาคารสถานที่ของแหล่งการเรียนรู้ เหมาะสม และมีบรรยากาศที่ดี	-	-	5	1	เหมาะสม
114) แหล่งการเรียนรู้มีความสะดวกในการ เดินทางไปใช้บริการ	-	-	5	1	เหมาะสม
115) จำนวนสื่อ วัสดุอุปกรณ์ของแหล่งการ เรียนรู้มีความเหมาะสมและเพียงพอ	-	1	4	0.8	เหมาะสม
116) สื่อ วัสดุอุปกรณ์ ของแหล่งการเรียนรู้มี ความทันสมัย	-	1	4	0.8	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นใจ	เห็นด้วย		
117) สื่อ วัสดุอุปกรณ์ ของแหล่งการเรียนรู้มีความหลากหลาย	-	1	4	0.8	เหมาะสม
118) จำนวนเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรที่ให้บริการแหล่งการเรียนรู้	-	-	5		เหมาะสม
119) ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่หรือผู้ให้บริการแหล่งการเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม
120) ระยะเวลาในการให้บริการของแหล่งการเรียนรู้เหมาะสม	-	-	5	1	เหมาะสม
121) การจัดบริการของแหล่งการเรียนรู้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน	-	-	5	1	เหมาะสม
122) การมีส่วนร่วมในการพิจารณา เลือกสรรสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ของแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้อง และตรงตามความต้องการของชุมชน	-	-	5	1	เหมาะสม
123) การให้บริการของเจ้าหน้าที่หรือผู้ให้บริการแหล่งการเรียนรู้	-	1	4	0.8	เหมาะสม
124) สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้แหล่งการเรียนรู้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับกิจกรรมที่จัดบริการ	-	1	4	0.8	เหมาะสม
125) แหล่งเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อที่จัดบริการให้เนื้อหาและความรู้ที่เป็นประโยชน์	-	1	4	0.8	เหมาะสม
126) แหล่งเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อให้ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	-	1	4	0.8	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นใจ	เห็นด้วย		
127) แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือสื่อให้ความรู้ที่สอดคล้องและทันเหตุการณ์	-	1	4	0.8	เหมาะสม
128) แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมที่หลากหลายและตรงตามความต้องการของชุมชน	-	-	5	1	เหมาะสม
129) แหล่งการเรียนรู้มีกิจกรรมที่จัดบริการให้แก่ชุมชนมีความต่อเนื่อง	-	-	5	1	เหมาะสม
130) แหล่งการเรียนรู้มีการประชาสัมพันธ์ชัดเจนและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย	-	1	4	0.8	เหมาะสม
131) แหล่งการเรียนรู้ระยะเวลาในการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมเหมาะสม	-	1	4	0.8	เหมาะสม
132) ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและประชาสัมพันธ์แหล่งการเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม
133) ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลและพัฒนากิจกรรมแหล่งการเรียนรู้	-	1	4	0.8	เหมาะสม
134) แหล่งการเรียนรู้มีการประสานความร่วมมือ กับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
135) มีการสร้างเครือข่ายในการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระหว่างประเทศ	-	1	4	0.8	เหมาะสม
136) บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในแหล่งการเรียนรู้มีความรู้ความสามารถตรงกับลักษณะงาน	-	-	5	1	เหมาะสม
137) บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีความรักในงานบริการ	-	-	5	1	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
138) บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีความสามารถ ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้มาใช้บริการ	-	-	5	1	เหมาะสม
139) บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	1	4	0.8	เหมาะสม
140) บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้มีการพัฒนา ตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านการจัดการการแหล่ง การเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม
141) ชุมชนมีส่วนร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาที่ นำมาใช้ในการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
142) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดปัญหาที่นำมาใช้ใน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
143) ชุมชนมีส่วนร่วมจัดลำดับของปัญหาที่ นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
144) ชุมชนมีส่วนร่วมจัดลำดับความต้องการ เรียนรู้ของผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
145) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดความต้องการ เรียนรู้ของผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของกศน.ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
146) ชุมชนมีส่วนร่วมในการเลือกสถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
147) ชุมชนมีส่วนร่วมพิจารณาความเป็นไปได้ของแผนงาน กิจกรรมและโครงการของกศน. ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
148) ชุมชนมีส่วนร่วมคัดเลือกคณะกรรมการในการส่งเสริมการศึกษาของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
149) ชุมชนมีส่วนร่วมกับคณะกรรมการเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
150) ชุมชนมีส่วนร่วมระดมทรัพยากรจากแหล่งอื่นๆ ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ กศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
151) ชุมชนมีส่วนร่วมบริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
152) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
153) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
154) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
155) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดผังหลักสูตรตามโครงสร้างของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
156) ชุมชนมีส่วนร่วมติดต่อประสานงานวิทยากรมาให้ความรู้แก่ผู้รับบริการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
157) ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นวิทยากรเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้รับบริการในการจัด	-	1	4	0.8	เหมาะสม
158) ชุมชนมีส่วนร่วมเลือกสื่อการเรียนการสอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
159) ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นกรรมการที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
160) ชุมชนมีส่วนร่วมประสานขอความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
161) ชุมชนมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์เผยแพร่กิจกรรมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นใจ	เห็นด้วย		
162) ชุมชนมีส่วนร่วมแสวงหาภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
163) ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมรับประโยชน์จากกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่จัดขึ้น	-	1	4	0.8	เหมาะสม
164) ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมรับประโยชน์จากกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
165) ชุมชนได้รับคำตอบแทนจากการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
166) ชุมชนได้รับประกาศเกียรติคุณจากการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
167) ชุมชนได้ร่วมศึกษาดูงานในหน่วยงานหรือชุมชนอื่น	-	-	5	1	เหมาะสม
168) ชุมชนได้รับบริการด้านสื่อต่างๆ ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	-	5	1	เหมาะสม
169) ชุมชนได้นำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปใช้ในชีวิตประจำวัน	-	-	5	1	เหมาะสม
170) ชุมชนได้ใช้สถานที่ของชุมชนเป็นที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
171) ชุมชนมีส่วนร่วมติดตามการใช้งบประมาณ ของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
172) ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการดำเนินงาน ของกศน.ตำบล ในการประกันคุณภาพการศึกษา	-	-	5	1	เหมาะสม
173) ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน ของครูกศน.ตำบลในหน้าที่ที่เกี่ยวกับการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	-	5	1	เหมาะสม
174) ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินการใช้อาคาร สถานที่ของกศน.ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
175) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดเกณฑ์การวัดและ ประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
176) ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดวิธีการนิเทศ กำกับ ติดตาม และตรวจสอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
177) ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผลการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
178) ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินเป้าหมายในการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
179) ชุมชนมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล การนำความรู้จากการศึกษาไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน	-	-	5	1	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
180) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูลสภาพปัญหาความต้องการด้านการศึกษาของประชาชน	-	-	5	1	เหมาะสม
181) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ปัญหาความต้องการด้านการศึกษาของประชาชนและกำหนดประเด็นสำคัญของการพัฒนา	-	-	5	1	เหมาะสม
182) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการกำหนด วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และสภาพความสำเร็จของกศน.ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
183) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายและเป็นรูปธรรม	-	-	5	1	เหมาะสม
184) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง	-	1	4	0.8	เหมาะสม
185) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	1	4	0.8	เหมาะสม
186) ภาควิชาครีเอทีฟมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
187) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของกศน. ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
188) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับทราบแผนพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
189) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับทราบแผนปฏิบัติการประจำปีของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
190) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ขอมูล พื้นฐานเพื่อจัดทำพัฒนาหลักสูตรของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
191) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดทำ พัฒนาหลักสูตรของกศน.ตำบล ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น	-	-	5	1	เหมาะสม
192) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการให้ขอมูลเนื้อหาวิชาการ เพื่อนำไปจัดทำ พัฒนา หลักสูตรของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
193) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำเอกสารหลักสูตร ของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
194) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ความเห็นชอบหลักสูตรของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
195) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการบริหารของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
196) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินการ ใช้หลักสูตร ของกศน.ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
197) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำ รายงานผลการใช้หลักสูตรของกศน.ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
198) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประชา สัมพันธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตขอ กศน.ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
199) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประสานงาน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน. ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
200) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสนับสนุน หรือระดมงบประมาณ และทรัพยากรต่างๆ ใน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	-	5	1	เหมาะสม
201) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนา บุคลากรของกศน.ตำบล ใหม้ความรู ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอด ชีวิตและการพัฒนาหลักสูตร	-	1	4	0.8	เหมาะสม
202) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร ข้อมูลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	1	4	0.8	เหมาะสม
203) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการออกแบบ และจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอด ชีวิตของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
204) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	-	5	1	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
205) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินผลผู้เรียนและครูผู้สอน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
206) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสำรวจ และการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ สื่อ แหล่งการเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อเป็นแหล่งคนควาของประชาชน	-	1	4	0.8	เหมาะสม
207) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นคนะทำงานในการจัดหา จัดทำ และพัฒนา สื่อที่มีคุณภาพหลากหลายใกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
208) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุงกศน.ตำบล ใหม้บรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม
209) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาแนะนำในการดำเนินงานของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
210) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุง และวางแผนการดำเนินงานแหล่งกาเรียนรู้อื่นๆ ที่ไม้ใช่ของกศน. รวมกับกศน.ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
211) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจในการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
212) ภาคิเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็นคนะทำงานนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการ	-	1	4	0.8	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
ดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม ของกศน.ตำบล					
213) ภาคิเครื่องช่ายมีสวนรวมในการวางแผนการ นิเทศ ติดตามและประเมินผลตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม และกำหนดแนวทางจัดทำ เครื่องมือนิเทศของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
214) ภาคิเครื่องช่ายมีสวนรวมในการปฏิบัติการ นิเทศ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตาม แผนงาน โครงการ กิจกรรมของกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
215) ภาคิเครื่องช่ายมีสวนรวมในการเป็นผู้ ประสานงานหรือผู้เตรียมการรับการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม	-	1	4	0.8	เหมาะสม
216) ภาคิเครื่องช่ายมีสวนรวมในการจัดทำ รายงานการนิเทศติดตามและประเมินผลการ ดำเนินงานตามแผนงาน โครงการกิจกรรมขอ งกศน.ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม
217) ภาคิเครื่องช่ายมีสวนรวมในการนำผลการ นิเทศ ติดตามและประเมิน ไปใช้เปนแนวทางใน การพัฒนาการดำเนินงานดานต่างๆ ของกศน. ตำบล	-	1	4	0.8	เหมาะสม

ผลการตรวจสอบดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC)

ของแบบสอบถามแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกศน.ตำบล

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
1) จัดการประชุมคณะกรรมการกศน. ตำบล ประจำแต่ละภาคเรียน เพื่อชี้แจงนโยบาย และแนวทางในการทำงาน	-	-	5	1	เหมาะสม
2) สร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เพื่อให้ครูกศน. ตำบล สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	-	-	5	1	เหมาะสม
3) พัฒนาศักยภาพของครูกศน. ตำบล เกี่ยวกับหลักสูตร เนื้อหารายวิชา เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	-	-	5	1	เหมาะสม
4) หาแนวทางในการทำข้อตกลงร่วมกัน ระหว่างกศน. และภาคธุรกิจ เพื่อให้ภาคธุรกิจให้เครดิตในการจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ ที่จำเป็นต้องใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ก่อน เพื่อให้ครูกศน. ตำบล สามารถจัดกิจกรรมได้ตามกรอบเวลาที่กำหนด	-	-	5	1	เหมาะสม
5) จัดประชุมเพื่อชี้แจงให้ภาคีเครือข่าย หรือ บุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทราบเกี่ยวกับระเบียบเบิกจ่ายของกศน. เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน	-	-	5	1	เหมาะสม
6) ปรับปรุง พัฒนาพื้นที่ อาคาร ให้เหมาะสม เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
7) จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้เรียนกศน. พร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่แนะแนวดูแลและให้คำปรึกษา	-	-	5	1	เหมาะสม
8) จัดให้มีการประชุมผู้ปกครองก่อนเปิดภาคการศึกษา เพื่อชี้แจงนโยบายของกศน.	-	-	5	1	เหมาะสม
9) จัดให้มีสวัสดิการ ความมั่นคงที่จำเป็นสำหรับบุคลากรของกศน. ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
10) หาแนวทางในการเพิ่มจำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานของกศน. ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
11) จัดอบรมให้กับครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้ใหญ่ (Andragogy)	-	-	5	1	เหมาะสม
12) พัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล ในด้านการทำงานร่วมกับชุมชนและเครือข่าย	-	-	5	1	เหมาะสม
13) ปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ และระดับความคาดหวังของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับตัวผู้เรียนและบริบทของชุมชน	-	-	5	1	เหมาะสม
14) สร้างความเข้าใจกับครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับภารกิจ บทบาท และหน้าที่ของตนเอง	-	-	5	1	เหมาะสม
15) พัฒนาศักยภาพของครูกศน.ตำบล เกี่ยวกับการผลิตสื่อการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ ที่ทันสมัย เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม
16) พัฒนาทักษะของครูกศน. ตำบล ในด้านการใช้เทคโนโลยี สื่อการเรียนการสอนยุคดิจิทัล	-	-	5	1	เหมาะสม
17) จัดหาสื่อ อุปกรณ์ เช่น smart tv เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของกศน.ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
18) จัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึง ความสำคัญของการศึกษา เพื่อให้สามารถนำ ความรู้ที่ได้ไปใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคต	-	-	5	1	เหมาะสม
19) จัดกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสิ่งแวดล้อม	-	-	5	1	เหมาะสม
20) ส่งเสริมให้ครูคน. ตำบล ทำวิจัยเกี่ยวข้องกับ ชุมชน เพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน	-	-	5	1	เหมาะสม
21) ส่งเสริมให้การสำรวจแหล่งการเรียนรู้ภายใน ชุมชนเป็นประจำทุกปี	-	-	5	1	เหมาะสม
22) จัดตั้งคณะกรรมการประจำแหล่งการเรียนรู้ เพื่อร่วมกันวางแผน ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม
23) ส่งเสริมให้มีการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม
24) ส่งเสริมให้บุคลากรของแหล่งเรียนรู้ใน ชุมชนมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ที่ ตนเองมีได้มากขึ้น	-	-	5	1	เหมาะสม
25) จัดกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนตระหนักถึง ความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต	-	-	5	1	เหมาะสม
26) ส่งเสริมให้มีหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องจาก ทำให้ชุมชนสามารถนำไปประกอบอาชีพ สร้าง ความมั่นคงได้อย่างยั่งยืนตามบริบทของชุมชน	-	-	5	1	เหมาะสม

ข้อความ	ผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน/คน)			ค่า IOC	ผลการ ตรวจสอบ
	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย		
27) เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของกศน. เพื่อนำไปพัฒนาการดำเนินงานของกศน.ตำบล	-	-	5	1	เหมาะสม
28) มีการสำรวจความต้องการการเรียนรู้ในแต่ละพื้นที่ร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่าย	-	-	5	1	เหมาะสม
29) ให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม
30) กำหนดพื้นที่เป้าหมายร่วมกัน เพื่อที่จะลงไปทำให้เกิดการพัฒนา และแบ่งหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามความถนัดของแต่ละหน่วยงาน ตัวอย่างเช่น โครงการบ้านสวยเมืองสุข	-	-	5	1	เหมาะสม
31) ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่แต่ละหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่ายมีในด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพ ด้านสาธารณสุข เป็นต้น	-	-	5	1	เหมาะสม
32) ขอรับบริจาคสื่อการเรียนรู้หรืองบประมาณจากภาคีเครือข่ายเพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	-	-	5	1	เหมาะสม

รายการอ้างอิง

- Apps, J. W. (1992). *Adult Education: The Way to Lifelong Learning*. Indiana: Phi Delta Kappa Educational Foundation.
- Coombs, P. H. (1973). *Non-formal Education for Rural Development, Strengthening Learning Opportunities for Children and Youth: Interim report prepared by the International Council for Educational Development*.
- Creswell, J. W. (1994). *Research Design: Qualitative and Quantitative Approaches*: Thousand Oaks. CA: Sage.
- Dave, R. H. (1973). *Lifelong education and School Curriculum: UIE Monograph I Hamburg*: Unesco Institute for Education.
- David, K., & Keehn, T., B. . (1971). *Non-School Population Education*: Chicago : Mimeographed.
- Divjak, S. (2004). Examples and advantages of continuous education by means of video conferencing technologies: In: Weert, Tom J. van & Mike Kendall
- Fryer, R. H. (1997). "Learning for the Twenty-First Century." First report of the National Advisory Group for Continuing Education and Lifelong Learning. Retrieved December 2000 <http://www.lifelong Learning co.uk/nagcell/index.html>
- Galbraith, M. W. (1992). *Education in the Rural American Community: A Lifelong Process*. Florida: Krieger Publishing Company.
- Hainuat, L. D. (1982). *Curricula and lifelong education : Education on the move*. France : Imprimeries du Chambéry. *Learning to Be: The World of Education Today and Tomorrow*. Paris : Unesco.
- Harbison, F. H. (1973). *Human Resources as the Wealth of Nations*: New York London: Oxford University Press.
- James, R. S., & Victor P. Diejomaoh. (1972). *Non-Formal Education in Africa Development*: New York : African-American Institute.
- Jarvis, P. (1983). *Adult and Continuing Education: Theory and practice*: Kent: Croom Helm Ltd.

- Knapper, C., & Cropley, A. J. (1991a). Lifelong Learning and Higher Education: 2nd ed
Great Britain: Kogan Page Limited.
- Knapper, C., & Cropley, A. J. (1991b). Lifelong Learning and Higher Education Great
Britain: Kogan Page Limited
- Knowles, M. S. (1984). Andragogy in Action, Applying Modern Principles of Adult Learning:
San Francisco: Jossey Bass inc., Publishers.
- Kochhar, R. (1997). “Strategic Assets, Capital Structure and Firm Performance”. Journal of
Financial and Strategic Decisions 10 : 23 – 36.
- Lengrand, P. (1975). Ingroduction to Lifelong Education: Ingroduction to Lifelong
Education. Paris: France and Croom Helm, Ltd.
- Paul Chang. (1971). Comparative Analysis of Non-Formal Education in the Seameo
Member Contries. SEAMEO/SEADAG Semina on Non-Formal Education final
Report: Penang.
- Wright, K., & Stegelin, D. (2003). Bihiography of 2003 family involvement research a
school, family, community partnership: Fine network & Harvard family research
project.
- กชกร สังขชาติ. (2533). “การศึกษานอกระบบโรงเรียน.” พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ชลบุรีการพิมพ์. กรมวิชาการ.
- กรองแก้ว อยู่สุข. (2535). “พฤติกรรมองค์กร”: กรุงเทพฯ คณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ.”: กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- กัลยานี ปฎิมาพรเทพ. (2541). “แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา:สำนักงาน คณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี สถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทย”
กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- กุลธร เลิศสุริยะกุล. (2554). “การศึกษาสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครู กศน.ตำบล เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการ
เรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา.” รายงานการศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรนักบริหารการศึกษา
ระดับสูง กระทรวงศึกษาธิการ(นศส.ศธ.) สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา สำนักงาน
ปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2539). เรียนรู้ : วิธีสู่ความสำเร็จ: พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ซีคเซสมิเดีย.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการ ปฏิรูปการศึกษา:
กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพรส จำกัด.
- เกียรติวรรณ อมาตยกุล. (2534). “ปรัชญาการศึกษาอกระบบโรงเรียน.”: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2542). การวิจัยทางมานุษยวิทยา: กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จอมพงศ์ มงคลวนิช. (2554). การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา: กรุงเทพฯ : บริษัทเอ็น วาย ฟิล์ม จำกัด.
- จันทร์ธานี สงวนนาม. (2545). ทฤษฎีแนวปฏิบัติการบริหารสถานศึกษา: กรุงเทพฯ : บุค พอยท.

- จิตตวดี ทองทั่ว. (2557). “การพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตในสถานศึกษา: การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม”. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฑาทิพย์ภัทรวาท และคณะ. (2549). เครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม: สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์. (อัคราเนนา).
- เจริญผล สุวรรณโชติ. (2544). ทฤษฎีการบริหาร: กรุงเทพฯ: อักษรไทย.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2527). การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบทในการบริหารงาน. พัฒนาชนบท: กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ฉอาน วุฒิภรณ์รักษา. (2526). ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสร้างงานในชนบท. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชนาธิป พรกุล. (2543). แดทสรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง: กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โชคชัย ชยธวัช. (2547). ครูพันธุ์ใหม่ ครูสร้างเยาวชน ครูสร้างอนาคตของชาติ กรุงเทพฯ: วารณสาสน์.
- ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ. (2550). “วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์.”: กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ถาวร โชติชื่น. (2543). คู่มือบริหารงานบริหารคน: กรุงเทพมหานคร : โอ.เอ็น.จี.
- ทองสา ยงเพชร. (2551). การศึกษาการดำเนินงานตามกระบวนการบริหารการศึกษาของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2535). องค์การและการบริหาร: กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธนิช คุณเมธีกุล. (2552). “การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพการบริหารการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษาเอกชน.”. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรพงษ์ แก้วทวงษ์. (2544). กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: ประชาคมประชาสังคม ขอนแก่น: โครงการจัดตั้งมูลนิธิเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชมรมนักวิชาการสาธารณสุข ภาควิชาวันออกเฉียงเหนือ.
- ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล. (2555). “การพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของกศน.ตำบล: การประยุกต์ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและการวิจัยปฏิบัติการ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2545). ความпенครุไทย: พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :ก.พลพิมพ์ (1996).
- นงราม เศรษฐพานิช. (2536). การวิจัยและพัฒนาการเรียนการสอนวิชาอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา: กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2538). โมเดลริสเรล : สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย: กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นนท์ แก้วทองดี. (2543). หลักสูตรและคู่มือการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้นำประชาคมตำบลเรื่อง เวทีประชาคมพร้อมใจเลือกตั้ง: กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.

- นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม. (2548). การพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้: กรณีศึกษาของค์การ บริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤมล ตันธสุเรศชัย. (2533). “แหล่งวิทยาการในชุมชน” ในเอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาและการ ใช้แหล่ง วิทยาการในชุมชน หน่วยที่ 1 หน้า 1 – 46 นนทบุรี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นัยนา ทองศรีเกตุ. (2544). การสอนดีมีคุณภาพ กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.
- นรินทร์ จงวุฒิเวศน์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา: กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุศราภรณ์ แสงทอง. (2550). การศึกษาพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนในอำเภอปลวกแดง สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา เขต 1. งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปฐม นิคมนนท์. (2522). การจัดการนอกระบบโรงเรียน: กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ประกายทิพย์ วงศ์หอม. (2543). เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธ์. (2546). สื่อสารกับสังคมเครือข่าย. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่น พัฒนา: กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- พรพจน์ ประเสริฐธิดิพงษ์. (2533). การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนเพื่อการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ ระดับ มัธยมศึกษา ตอนต้นในจังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร. (2547). เครือข่าย ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ กรุงเทพมหานคร สำนักงานเสริมสร้าง การเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข สรส.
- พวงรัตน์ วิทยตมาภรณ์. (2541). การศึกษาการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนในการเรียนการสอนกลุ่ม สร้างเสริม ประสบการณ์ชีวิต (สังคมศึกษา) ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน ประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พะยอม วงศ์สารศรี. (2545). องค์กรและการจัดการ กรุงเทพฯ : สถาบัน ราชภัฏสวนดุสิต.
- พัชฎา ทับสอน. (2558). “สภาพการดำเนินงานของครูประจำศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัจยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- พิณสุตา ศิริรังศรี และสมศักดิ์ ดลประสิทธิ์. (2541). รายงานการวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการศึกษา: กรุงเทพฯ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ไพศาล อรเอี่ยม. (2546). คุณลักษณะของครูช่างอุตสาหกรรมในสถาบันการอาชีวศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรอุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ภพ เลหาไพบูลย์. (2542). แนวการสอนวิทยาศาสตร์: กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ภิญโญ สาร. (2546). หลักการบริหารการศึกษา: พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- ยนต์ ชุ่มจิต. (2544). การศึกษาและความเป็นครูไทย: กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- รมณี กลั่นบิดา. (2551). การมีส่วนร่วมที่สำคัญไฉน วารสารกรมคุมประพฤติ.

- ระวี สัจจโสภณ. (2551). “การวิเคราะห์บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ตามพระราชบัญญัติ ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็ผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตนา พุ่มไพศาล. (2528). การศึกษานอกระบบโรงเรียนเปรียบเทียบ: กรุงเทพฯ : หจก. การพิมพ์พระนคร.
- รุ่ง แก้วแดง. (2544). ประกันคุณภาพการศึกษาทุกคนทำได้ไม่ยาก: กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิชย์.
- รุจิรา พะปะเสน. (2557). “การปฏิบัติงานของครูการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตจังหวัดหนองคาย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- วรภรณ์ นาคคง. (2557). “แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามยุทธศาสตร์ของกรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัฒนชัย, น. (2546). ธรรมนูญกับบทบาทคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน: กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผนการศึกษา.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2543). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิจิตร ศรีสอาน. (2538). หลักการบริหารงานบุคคล: กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วิจิตร ศรีสอาน. (2532). หลักการบริหารงานบุคคล: กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วิจิตรภรณ์ โตแก้ว. (2558). “การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี.” การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2530). ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน : ประชาชน ข้าราชการ และผู้นำรัฐบาล: กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2545). การบริหาร หลักการ ทฤษฎี ประเด็นทางการศึกษาและบทวิเคราะห์ องค์การการศึกษาไทย: พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: พิมพ์พิสูทธิ์.
- วิลาวณีย์ โชติเบญจมาภรณ์. (2543). งานครูเป็นวิชาชีพ. วารสารวิชาการ.
- วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2538). การศึกษาไทย กรุงเทพ โอเอสพริ้นตังเฮาส์.
- วิศนี ศิลตระกูล และอมรา ปฐมปัญญาบุรณ์. (2545). การศึกษาตามอัธยาศัย: จากแนวคิดการเรียนรู้ ตลอดชีวิตสู่แนวปฏิบัติ: กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน.
- ศิริกาญจน์ โกสุมภ์. (2542). การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก สาขาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2538). การจัดการและการพัฒนา: กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- ศิริอร ชันธต์. (2531). องค์การและการจัดการ: กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต.
- สถาพร ปิ่นเจริญ. (2545). ความแตกต่างที่ไม่แตกต่างของคำว่าประสิทธิภาพและประสิทธิผล. วารสาร มฉก. วิชาการ 5,10.

- สนิท คงศักดิ์. (2548). การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรีเขต 2. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สาขาการบริหารการศึกษา สำนักงาน ประสานงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.
- สมเดช สิทธิพงศ์พิทยา. (2544). รายงานการวิจัย (ฉบับย่อ) เรื่องการมีส่วนร่วมของชาวชนบทผู้ยากจน ในโครงการพัฒนาชนบท. นนทบุรี: ฝ่ายพัฒนาและเผยแพร่งานวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (สำเนา).
- สมบัติ ท้ายเรือคำ. (2547). ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: กภาพลีนธุ์: ประสานการพิมพ์.
- สมพิศ ไข่แข็ง. (2554). “การพัฒนากลยุทธ์การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตเมืองและชนบท.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และวิชานา ปาณปูลณัง. (2546). “กลยุทธ์คืนปัญญาสู่ชุมชน: กรณีศึกษาของโรงเรียนสามประโยชน์ กรุงเทพมหานคร.” กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สันติ บุญภิรมย์. (2552). การบริหารงานวิชาการ: กรุงเทพฯ: บุ๊ค พอยท์.
- สัมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (2554). การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- สายรุ่ง ปลั่งกลาง. (2547). กระบวนการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- สาโรช บัวศรี. (2552). รากแก้วการศึกษา: กรุงเทพฯ : สันติการพิมพ์.
- สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2551). “พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551.” กรุงเทพฯ: สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.
- สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2553). ครู กศน. ตำบล ครูของชุมชน : ผู้ขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต: กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รังสีการพิมพ์.
- สุธรรม พงศ์สำราญ. (2538). หลักการประกันชีวิต: กรุงเทพฯ : บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสีโยกฤษณ์. (2541). หลักการบริหารเบื้องต้น: กรุงเทพฯ: สวัสดิการสำนักงาน ก.พ.
- สุนทร สุนันทชัย. (2532). หลักและปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาดูชีวิต และ การศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 1 เล่มที่ 1 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช: นนทบุรี: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุนน อมรวินวัฒน์. (2535). สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2545). การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542: สุโขทัยธรรมาธิราช 15 (3).
- สุมาลี สังข์ศรี และวีระฉัตร สุปัญญา. (2534). “ประชาชนกับการพัฒนาและการใช้สื่อการศึกษานอกระบบ” การพัฒนา และการใช้สื่อการศึกษานอกระบบ เล่มที่ 1 หน่วยที่ 1 - 8 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2544). รายงานการวิจัยการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21: กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- สุมาลี สังขศรี. (2546). “การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต”. อนุสาร อุทฺมศึกษา 29 พฤษภาคม 3. สรวัดมนั วัดนวนงค. (2551). รวมนบทควมแนวดคตทางอาชวศึกษาและการศกษาผุใหญ: กรุงเทพา: สำนกพมพ แหนง จุฬาลงกรณมหาวทยาลย.
- เสนาะ ดยเยาว. (2543). หลกการบรหาร: คณะพณศยศาสตรและการบญช มหาวทยาลยธรรมศาสตร.
- อนันต เกตวงค. (2541). หลกและเทคนคการวางแผน: กรุงเทพา: มหาวทยาลยธรรมศาสตร.
- อนันต เพองทอง. (2553). ปญหาการเรียนการสอน ของศูนยการศกษานอกระบบและการศกษาตามอธยาศยอาเภอใน พนท จงหวัดฉะเชงเทรา ตามการรรูของนงคศกษานอกโรงเรียนและครุการศกษานอกโรงเรียน. ปริญญญา การศกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศกษา มหาวทยาลยบูรพา.
- อภิญญา กงสนารกษ. (2544). รุปแบบการบริหารแบบมยสวนรวมในองคกรทมยประสพผลลระดบ คณะของ สถาบันอุทฺมศึกษา: กรุงเทพา: จุฬาลงกรณมหาวทยาลย.
- อาคม วัดไรสง. (2547). หนาที่ผูนําในการบริหารการศกษา: พมพครั้งที่ 2 สงขลา : การกจ เอกสารและตำรา มหาวทยาลยทักษณ.
- อาชญญา รัตนอุบล. (2540). กระบวนกรผลอบรมการศกษานอกระบบโรงเรียน: กรุงเทพา บริษัทประชานจํากัด.
- อารณ จงเทยง. (2537). หลกการสอน: กรุงเทพ โอ เอส พรนดง เฮาส.
- อุทฺม เชยกวงค. (2544). “แนวทางการบริหารและการจคการ: การศกษานอกระบบและการศกษาตามอธยาศย.” กรุงเทพา: สำนกพมพบรรณกจ.
- อุทฺม เชยกวงค. (2551). การสงเสริมการศกษานอกระบบและการศกษาตามอธยาศยตามพระราชา บัญญุตสงเสริม การศกษานอกระบบและการศกษาตามอธยาศย: กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.
- อุทฺมสพทฐ จิตรวจรณ. (2545). การมยสวนรวมในการพัฒนาการเรียนรูของสถาบันศกษาและชุมชน ตามหลกสูตร การศกษาชนพนฐาน พุทธศักราช 2540 ในสถาบันศกษาเขตการศกษา กรอบแนวดคตและขอเสนอแนะเพอการ วจย. วารสารวชการ. 5(12), 5(12).
- อุทย ดุลยเกษม และอรศรย จงมวทยาพงค. (2540). ระบบการศกษากับชุมชน : กรอบควมคดและขอเสนอเพอการ ศกษาวจย: กรุงเทพา : สำนกงานกองทุนสนบสนุนการวจย.
- อุณา นพคุณ. (2547). “การเรียนรูและการแปรเปลยนตลอดชวต.”: กรุงเทพา: สาขาวิชาการศึกษาอกระบบ โรงเรียน จุฬาลงกรณมหาวทยาลย.
- โหวาท สุธนารกษ. (2540). การมยสวนรวมของประชานในการจคการศกษา ภายดโครงสร้ง และการบริหารการจค การศกษาทมยกระจายอำนาจ กรณศกษาภาคกลาง: ม.ป.ท : ม.ป.ท.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวสิตาภา เกื้อคลัง
วัน เดือน ปี เกิด	4 มกราคม 2523
สถานที่เกิด	260/5 ถนน 30 กันยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2545 สำเร็จการศึกษาเศรษฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2547 สำเร็จการศึกษาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2556 ศึกษาต่อระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษาตลอดชีวิต และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
สถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน นครราชสีมา
ที่อยู่ปัจจุบัน	260/5 ถนน 30 กันยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000

